DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

oscar lewis roman

İŞTE HAYAT

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Araştırmaya konu olan ailenin ve fertlerinin, arkadaş ve komşularının, gecekondu mahallesinin, cadde, sokak, bar, otel ve diğer yerlerden bazılarının adlarını değiştirmek zorunda kaldım. Tarihî kişilerin, siyasi kişiler, ya da yöneticilerin ise gerçek adlarını kullandım.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

OSCAR LEWİS

La Vida

Yokluk kültürü içindeki
bir Porto Riko'lu aile
üzerine inceleme

San Juan ve New York

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖN SÖZ

Bu araştırmanın yapılabilmesi için gerekli yatırımı yapan John Simon Guggenheim vakfına, İnsanlık Araştırmaları Enstitüsüne, Werner - Gren Antropolojik Araştırmalar Vakfına, Sosyal Güvenlik Kurumu ve Grants Programı Refah Araştırmaları Kurumuna, bu araştırmayı yapabilmem için gerekli iki yıllık izni bana sağlayan İllinois Üniversitesi Antropoloji Fakültesine teşekkür ederim.

Araştırmanın bütün dönemlerinde, özellikle San Juan ve New York'ta ailelerle yapılan görüşmeler sırasındaki yardımlarından ötürü öğrencilerimden Douglas D Butterworth ve Rosita Gonzalez ile Elisabeth Hegeman, Frank Franko, Anadel Snyder ve Aida Torres de Estepan'a teşekkür ederim.

Araştırma sırasında elde edilen bilginin ispanyolcadan ingilizceye başarıyla çevrilmesinde yardımları dokunan Muna Munoz Lee'ye minnettarım. «Sanchez'in Çocukları» ve «Pedro Martinez» adlı eserlerimdeki bilgileri ingilizceye çeviren Asa Zats'a da bu kitabın hazırlanışındaki yardımlarından ötürü teşekkür etmek isterim. Agnes Colon, Helen Tooker ve eşim Ruth M. Lewis'e çeviri yardımlarından ötürü minnettarım. Bu kitabın hazırlanışında 6000 sayfa tutan görüşmelerimin ispanyolcadan ingilizceye çevrilmesi gerekmiştir.

Porto Riko Sosyal Çalışmalar Okulu öğretim üyesi Dr. Rosa Celeste Martin ve ekibine alt tabaka aile yaşamı konusundaki bilgi ve belgelerini benimle paylaştıkları, kendi araştırmalarında bana da işbirliği teklif ettikleri için teşekkür

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ederim. Porto Riko iktisadî kalkınmasına değgin istatistikleri sağlayan Hugh Barton'a ve bana şehirleşme konusundaki bilgileri veren Edna Torres de Ranck'a da müteşekkirim.

Kitabın hazırlanmasındaki yardımlarından ötürü, bana incelemelerimde fikir verme yönünden Helen Kuypers, Margaret Larkin, Starry Krueger, Barbara Wilson ve Ruth M. Lewis'e ve ses alma şeritlerindeki bilgileri not eden Selenia Cabrera, Aida Munoz, Rosa Morales ve Etanisla Rivera'ya teşekkür borçluyum. Yardımcı çalışmaları dolayısıyla da Terry Butterworth, Gwendolin Pierce ve Susan Holper'e ayrıca teşekkür ederim.

Rios ailesi ve diğer kişilere psikolojik testler uygulayarak araştırmaya büyük katkıda bulunan Dr. Alberto Tristani ve Caroline Lujan'a da minnettarım. Özellikle Mrs. Lujan'a Rorschach ve Konuyla İlgili Algı Testleri protokolu ve hayat öykülerini derinlemesine incelediği için teşekkür ederim. Bu analizi ileride bir gün yayınlayabileceğimi umuyorum.

Araştırma metnini okuyup bana değerli yorum ve fikirleriyle yardımcı olan meslek arkadaşlarım ve dostlarım Douglas S. Butterworth, Joseph Casagrande, Jason Epstein, Peder Joseph P. Fitzpatrick, Herbert Gans, Allean Hale, Elizabeth Herzog, Reuben Hill, Berenice Hoffman, Gordon K. Lewis, Caroline Lujan, Albert Maltz, Muna Munoz Lee, Harriet Magil, Lloyd E. Ohlin, Helen Harris Perlman, Lloyd H. Rogler, Vera Rubin, Julian H. Steward, Paul Webbink ve nihayet oğlum Gene L. Lewis'e de teşekkür borçluyum.

Porto Riko'daki araştırmamız sırasında bana ve aileme konukseverlik ve yakınlık gösteren birçok Porto Riko'lu dostuma, özellikle Luis Munoz Marin ve eşi Dona Ines'e, ayrıca José Alonso, Manual Maldonado Denis, René Marqués, Thomas G. Mathews, José Niento ve eşi Maria Teresa Babin, Dr. Angel G. Quintero Alfaro, Beata Salz, Pedro Juan Soto, Howard Stanton ve eşi Hazel, Nilita Vienlos, Kal Wagenheim, Fred Wales ve Carl Zimmerman'a da minnettarım.

Bu kitabın hazırlanış dönemlerinde tükenmez sabrı ve candan işbirliği için karıma, aramızdaki işbirliği, arkadaşlıkları ve hayatlarıyla ilgili bu bilgileri yayınlamama izin verdikleri için Rios ailesine teşekkürü bir borç bilirim.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

GİRİŞ

Meksika'da yoksulluk ve aile hayatı üstüne antropolojik araştırma yaparken Meksikalı ve bazı Güney Amerikalı dostlarım bana arada bir, inceden inceye Meksika'dan önce kendi ülkem Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yoksulluğa bir göz atmamı salık verdiler. Porto Riko'lular üzerine yaptığım bu araştırma o yolda attığım ilk adımdır.

Porto Riko 1898 yılında A.B.D.'nin denetim ve etkisi altına girmişti. Ama 1901'den beri kişilikten yoksun, 1952'den beri de neredeyse Birleşik Devletlerin bir eyaletidir. Porto Riko'lular 1917'den beri A.B.D. vatandaşıdır. Bugün varolan üç buçuk milyon Porto Riko'lunun bir milyonu A.B.D. nde yaşamaktadır. Bu bir milyonun altı yüz binini de New York barındırır. Porto Riko'luların anayurdundaki bu yoksulluğu yansıtan ortak öge çok düşük öğrenim düzeyi (bu, kentteki değişik etnik gruplar arasında saptanan en düşük orandır) ve veremli sayısının çok fazla oluşudur.

1940 yılından beri çok abartılarak yansıtılan iktisadî ve toplumsal gelişmelere rağmen Porto Riko hâlâ çok yoksul bir ülkedir. New York'taki Porto Riko'luların sorunları Porto Riko'daki gecekondularda başlar. A.B.D. bünyesindeki eyaletlerin en yoksulundan bir kat daha yoksul olan Porto Riko'da

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1960'da yıllık gelirleri 1000 doların altındaki aileler nüfusun % 42.7'sini teşkil etmekteydi. Yıllık geliri 3000 dolardan az olan aileler ise nüfusun % 20'siydi. Aynı yıl nüfusun % 14'ünün işsiz olduğu saptanmıştı. Bunların % 15'i devlet tarafından maaşa bağlanmıştı, % 20'si ise hükûmetten gıda yardımı almaktaydı. (1)

1960 yılında 14 - 19 yaş arasındaki Porto Riko'luların 160.000'i okula gidemiyordu. Bu 160.000'in 100.000'i (erkeklerin % 58,5'u ve kadınların % 85'ini teşkil ediyor) iş gücüne katkıda bulunmuyordu. 1950 yılına oranla bu rakamların büyük artış göstermesi, şehirleşmenin artması ve tarım kesiminde çalışmaların azalmasıyla açıklanabilir.

Porto Riko'lular, özellikle az kazançlı tabaka, A.B.D.'nde uzun yıllar yaşamasına rağmen aynı hayat biçimini sürdürmektedir. Bu sonucu doğuran unsurlardan biri de Porto Riko ile bağlarını hiç bir zaman koparmamış olmalarıdır. Porto Riko'luların Amerika'ya göç etmelerindeki en belirgin yan bu göçü tek değil çift yönlü yapmalarıdır. 1960 yılında Porto Riko'dan A.B.D.'ne göç edenlerin sayısı 20.000 iken, aynı yıl içinde New York - San Juan arası ucuz uçak seferleriyle, bir milyon kadar Porto Riko'lunun ada ile kıta arasında gidip geldikleri saptanmıştır.

Porto Riko'luların hayatı daha önce de araştırmalara ve çalışmalara konu olmuş, ancak araştırmacılar çoğunlukla adanın tarım bölgelerine ve köylere yönelmişlerdi (2). Büyük şehirler ve özellikle bu şehirlerdeki kenar mahalleler üzerine yeterince eğilinmemişti. San Juan'dakilerden çok New York'taki Porto Riko'lular bu incelemelerin konusudur (3.) Hollingshead ile Rogler'in (4) kısa süre önce yaptıkları araştırma bu, hemen hemen boş ve bir yana itilen alana ışık tutması yönünden bir kat daha önemlidir. Oysa bu araştırmada da şehirlerin gecekondu semtlerinde yaşayan ailelerinden tipik biri örnek alınmamıştır. Aile incelemesine en yakın ve tek örnek Prof. Sidney Mitz'in kaleme aldığı, şekerkamışı işçisi bir köylünün biyografisidir. (5)

Ben, bütünü ses şeritine alınan bu araştırmamda, San Juan ve New York'taki kenar mahallelerde yaşayan yoksul ailelerden birinin hayatını her yönüyle yansıtmaya, çokluk orta sınıfın bilmediği ya da unuttuğu bu tür kişilerin hayatını canlandırmaya çalıştım. Bu kitabın başlıca hedeflerinden biri çok yoksul ve orta sınıf işçileri olan öğretmenler,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

memurlar, doktorlar, papazlar ve diğerleri arasındaki açıklığa bir köprü kurmaktır. Orta sınıf, yoksulluğa karşı programın uygulanmasındaki başlıca yükü omuzlarında taşır. Umudum, toplum dertlerini dile getirip toplumsal ve iktisadî koşullarını geliştirmeleri için yoksulların bekledikleri ilginin gösterilmesini, bunun yapıcı toplumsal bir harekete daha rasyonel bir temel olmasını sağlamaktır.

Yoksulluğun özellikle kişilik üzerindeki etkisini yüzeye çıkaran, birçok yönü ve sorunlarının derinliğine inilerek yapılan bir incelemenin Porto Riko'da yoksulluğu ortadan kaldırmaya kendilerini adayan ve genellikle haklarında kötü söz edilen bir azınlığı incitme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu biliyorum. Aynı şekilde çalışmalarımın, ne yazık ki hâlâ Porto Riko'lular hakkında yanlış yargılara, olumsuz ve klişeleşmiş fikirlere sahip bazı Amerikalılar tarafından yanlış anlaşılma ve bu yargılarını haklı gösterme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunun da farkındayım. Ancak bu araştırmanın Porto Riko halkının bir bölümüyle ilgili olup bütün Porto Riko'luları kapsamaktan uzak bulunduğunu belirtmek gereklidir.

Bu sayfalarda anlatılan hareketler toplumun çoğunluğunun sıkı sıkıya koruduğu bir çok düşünceye karşı düşmektedir.

Bazı kimseler, çeşitli nedenlerden ötürü bu kitapta anlatılan koşulların gizlenmesini tercih edeceklerdir. Oysa bu koşulların iyiye dönüştürülmesi için atılacak ilk adım bunları bilmektir.

«No se puede tapar el credo con la mano,» ya da «Güneş balçıkla sıvanmaz,» Porto Riko'da halk arasında çok yaygın bir özdeyiştir. Gecekonduları, sefaleti ve çirkinliği doğal olarak hiç bir şeyle örtemeyiz.

Öte yandan, bu kitap, 1940'dan bu yana Munoz Marin'in yöneticiliğinde Porto Riko'daki gerçek gelişmeyi kötülemek için yazılmamıştır.

Ülkenin ekonomisi, Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinin kalkınma hızının iki katına eşit bir hızla gelişmiş, tek yönlü tarım ekonomisinden gittikçe artan endüstriye dayalı bir ekonomiye dönüşmüştür. II. Dünya Savaşından önce net gelirin üçte biri tarıma ait, imalat endüstrisi de yüzde 12'den daha az olarak hesaplanmıştır. 1964'de Ekonomik Kalkınma Dairesi tarafından kurulan ya da desteklenen en-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

düstri kuruluşlarının sayısı bini geçmiş, böylece çalışanların sayısı 100.000'i aşmıştır. Yine 1964'de imalat endüstrisi gelirlerinin, tarım gelirlerini geçtiği ve millî gelirin % 25'ini meydana getirdiği görülmüştür. Porto Riko hükûmeti yetkilileri bu kuruluşların yarısında çalışan yönetici, teknik personel ve ustabaşlarının yarıdan fazlasının Porto Riko'lu olduğunu açıklayarak öğünmektedir. Bu arada Porto Riko halkı da geçen elli yıl içinde başka ülkelerden Porto Riko'ya binlerce gözlemci ve teknisyenin kalkınma tekniğini incelemeye gelmesinden gurur duymaktadır. Bütün demografik, iktisadi ve sosyal belirtiler hızla aşılan yollara işaret etmektedir. 1940-1960 döneminde ortalama ölüm yaşı 46'dan 70'e yükselmiş, ülkedeki doktorların sayısı üç kat artmış, veremli oranı Birleşik Amerika'daki düzeye hemen hemen eşit hale getirilmiş, sıtma tamamen ortadan kaldırılmıştır. (*) Bir gözlemcinin işaret ettiğine göre Porto Riko o kadar modernleştirilmiştir ki 1960 yılında kalb hastalıkları ve kanser, tüberküloz ve zatüreenin yerine öldürücü hastalıklar olarak geçmiştir. Hem sonra halk hastane, sağlık merkezleri ve kliniklere alışmaya başlamıştır. Doğumların yüzde seksen ikisi hastanelerde yapılmaktadır ve cankurtaran servisleri çoğu gecekondu mahallelerine ulaştırılmaktadır.

1940 yılında Porto Riko'da şahıs başına ortalama millî gelir 120 dolarken 1963'de bu Latin Amerika ülkelerindeki ortalamanın iki katı olan 740'a çıkmıştır. Bugün Porto Riko'lu tüketicinin sadece şahıs başına ithal mallarına harcadığı para yılda 400 dolar civarındadır. Bu, yirmi yıl önceki şahıs başına düşen yıllık ortalama gelirin bir kaç katına eşittir.

Öğretim sisteminde meydana gelen ilerlemeler de kayda değer niteliktedir. 1940'da okul çağındaki çocukların % 40'ı (285,000 çocuk) okula gitmemekteydi. 1964'de tahsil çağındaki çocukların % 90'dan fazlası okula gitmeye başladı. Okuma yazma bilmeyenlerin yüzdesi 1940'da % 32 iken 1960'da 17'nin altına, 1965'de 11'e düştü.

Yalnız bütün bu gelişme ve iyiye doğru yönelme üst

(*) Mide ve barsak hastalıklarından ileri gelen ölümlerin oranı 1930-39 döneminde 100.000 de 490.5 ken 1960 da 39.5 a düşmüş; çocuk ölümlerinde yine aynı süre içinde 88.3 den 43.7 ye; genel olarak ölümlerde ise 19.7 den 6.7 ye düşüş kaydedilmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tabakalarda olmuş, kenar mahalle halkının yaşantısı, koşulları değişmemiştir. Büyük San Juan'da (**) hâlâ gecekondularda yaşayan Porto Riko'luların sayısı 90,000'i geçmektedir. Hükûmet tarafından yaptırılan sosyal meskenlerin sayısı rekor seviyeye ulaşmakla birlikte şehirlerdeki gecekondu inşası da bununla doğru orantılı olarak artmıştır. Şimdiki oran yerinde saydığı takdirde, gecekonduların yok edilmesi için yapılacak kalkınma hareketlerinin üstünden 50 yıl geçmesi gerekmektedir.

Bu araştırmada tanıtılan Rios ailesinin hikâyesi 1940 öncesi Porto Riko'sunda, şimdi ise sadece gecekondu kesimlerindeki müthiş yoksulluk ve sosyal felâketin acı veren, üzücü bir portresini canlandıracaktır. 1900-1930 yılları arasında doğan şahısların hayat hikâyeleri ve ailevî yaşantılarındaki düzensizlik sevgiden yoksun büyümenin, cehaletin, şiddet taraflısı olmanın, sağlık hizmetlerinden uzak olmanın, kolay kolay inanılmayacak bir sefaletin, yokluğun derin izlerini taşır. Bu inanılmaz yokluğun etkileri hiç bir zaman tek kuşakta yok edilemez. Bu kitaptaki şahıslar kalkınmanın kendilerine dokunmadan geçtiğini ve gıda maddeleri fiyatlarının ucuz olduğu devirlerde daha iyi hayat koşullarına sahip olduklarını düşünmektedir. Hem sonra Birleşik Amerika eyaletlerine dahil olmanın anlamını kavrayamamakta ve hükûmete diş bilemektedirler. (*) Oysa bence çocukların ana ve babalarından, ana ve babaların da kendi büyüklerinden daha iyi yaşamakta oldukları kuşkusuzdur.

Fernanda'nın anası Luisa'nın hayatı ile Fernanda'nın, ve Fernanda'nın çocuklarının yaşamını birbiriyle kıyaslamak Porto Riko'da ne gibi gelişmeler elde edildiğini görmeye yeterlidir. Ancak bu kitaptaki araştırmalar geçmişte meydana gelen kalkınmalar konusunda ne iç rahatlığı ne de bir öğünme payı sağlamaya meydan vermektedir. Porto

---

(**) Büyük San Juan, Eski San Juan, Santurce, Rio Piedras'ı kaplayan bölgeye verilen addır. Bu bölgede beş idari bölüm vardır: Catano, Bayamon, Guaynabo, Trujillo Alto, Carolina.)

(*) Rios ailesi ve diğer aileler üzerinde yaptığımız araştırmalar sonucu, Tumin ve Feldman'ın (1) (s. 164-65) genellemesine aykırı düşen bazı durumlar ortaya çıkmıştır. Feldman şöyle der: «Porto Riko'da toplumun bütün kesimlerinde büyük ölçüde bir olumluluk vardır. Sınıflar arasındaki eşitsizlikler, yıkılması güç, tahammül edilmez engeller olmaktan çıkmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Riko ve New York'ta Rios ailesi ve onun gibileri varolduğu sürece daha bir çok şeyler yapmak gereklidir.

Araştırmaya esas olan bu ailenin yaşantısı, alt tabakayı meydana getiren fertlerin, aile yaşamının ve hatta bu insanların meydana getirdiği toplumun büyük kısmının tarihi ve kültürü üstüne ışık tutacak niteliktedir. Kanıtlaması güç olmasına rağmen ulusal karakterden de bir şeyler yansıtabilir. Millî karakteri ortaya çıkarmaya yönelen araştırmalar bugüne kadar hep orta sınıfa yönelmiş, bu sınıfın toplumun etkileyici değerleri yansıtma gücünün fazla olduğuna inanılmıştır. Ben, aşağı sınıf üstünde yapılan çalışmaların tüm halk hakkında açıklayıcı niteliklere sahip bulunacağı tezini savunuyorum.

Bir zamanlar böyle bir teklif konusunda epeyce kuşkuya düşebilirdim. Kültür biçimleri kavramındaki bu yüksek seviyeli ayrılıklar beni tatminsizliğe sürüklemiş, antropolojik çalışmalarımın toplumdan aile yaşamına dönüşmesini zorunlu kılmıştır. Kültür biçimlerinin soyut olarak anlatılan yaşam şekli bana özellikle insanın kalbi ve ruhunun hiç ele alınmadığını, hatta önemsenmediğini anlattı. Bütün kültür biçimlerini anlatmanın, kaçınılmaz şekilde gelenek ve davranışların yetersiz olarak anlaşılmasına sebep olacağını anladım. Bu şekilde kültürler arasında meydana gelen ayrılıklar hakkında abartılmış bilgiler elde edilecek ve insanların birbirlerine olan temel benzerlikleri dikkate alınmayacaktı. Uzun yıllar aile analizleri üstünde çalıştıktan sonra tekrar tarih ve kültürün yüksek seviyesine çıkmayı faydalı buldum. Meksika'daki ailelerle Porto Riko'lu ya da Rios aileleri üstünde yaptığım çalışmalarda edindiğim bilgileri karşılaştırdığım zaman bir çok değişiklikler ve ayrımlar ortaya çıktı. Bunlar hiç kuşkusuz Meksika ve Porto Riko tarihleri arasındaki değişikliklerden ileri gelmektedir.

Porto Riko ve Meksika'nın Latin Amerika ülkeleri olmasına ve ikisinde de İspanyol gelenekleri bulunmasına rağmen, bu ülkeler arasında genişlik, coğrafya, doğal zenginlikler, halkın ırk birleşimi, siyasî sistem ve halkın genel karakteri konusunda büyük ölçüde çelişkiler bulunmaktadır. Bu derece birbirine aykırı düşen iki Lâtin Amerika ülkesi bulmak güçtür. Kültürdeki bazı ayrılıklar İspanyolların bu ülkelere gelmek üzere olduğu tarihlere rastlar. Porto Riko'da kültür Meksika'ya oranla basittir ve İspanyollardan

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

önce Meksika'da ulaşılan yüksek uygarlığa hiç bir zaman varılamamıştır. İspanyol istilası Meksika'dan fazla Porto Riko için önemlidir, çünkü İspanyollar yerli halkın çoğunu öldürmüşlerdir. Elli yıl içinde de Porto Riko'da pek az yerli kültürü kalmıştır. Meksika'da ise yerli kültürü devam etmekte ve bu ulusun tarihinde ve kültüründe büyük rol oynamaktadır. Bu da çok tartışma götürecek bir konudur, çünkü Porto Riko'daki yerli toplum Meksika'dakinden daha demokrat eğilimli ve daha eşitlik yanlısı olduğu için çok sömürülmüştür.

Meksika'daki yerli nüfusun fazlalığı, üç yüz yıl süren sömürgecilik hareketleri sırasında ülkeyi dolduran İspanyolların ana nüfus içindeki eritilmesini sağlamıştır. Meksika'nın nüfusu şimdi yerliler ve İspanyollardan meydana gelmiş olup ülkedeki zenci sayısı son derece azdır. Porto Riko'da ise yerli nüfus İspanyollar tarafından imha edilmiş ve ülkeye bol miktarda zenci köle getirilmiş olduğundan ülkenin nüfus çoğunluğu İspanyollar ve zencillerden meydana gelmiştir. «Kızılderili» diye nitelenen yerliler ise pek azdır.

Sömürgecilik döneminde, yerliler Porto Riko'daki zencilere oranla biraz daha yüksek bir sosyal statüye sahipti. Fakat her iki zümre de büyük ölçüde ezilmekte ve sömürülmekteydi. Ancak Meksika'daki yerliler diğerlerine oranla daha iyi yaşama koşullarına sahiptiler ve statüleri daha yüksekti. Sömürgecilik ve köle ticareti, Porto Riko'da Meksika'dakinden fazla sürdü. Meksika, geçmişindeki «kızılderili uygarlığıyla» öğünürken Porto Riko hiç bir şekilde bir yerli ya da zenci geçmişi gösterememektedir. Porto Riko'daki zenciler Afrika'ya dayanan kökleri hakkında da fazla bilgi sahibi değillerdir. (6)

Bu, Porto Riko'luların çok öğündükleri uzun süreli ırk bileşimi işlemiyle anlatılabilir. Bununla ilgili olarak da Küba'nın tersine Porto Riko'da, zenciler ya da onların Afrika'daki kökleri hakkında çalışmaların yapılmamasını belirtmek ilginç gelecektir.

Porto Riko'nun küçük arazisi, küçük nüfusu, ve doğal kaynaklarının yoksulluğu, sömürgecilik hareketlerinin başından beri ülke için büyük bir kayıp olmasına yol açmıştır. Adanın hiç bir zenginliğe sahip olmayışı, buranın sömürücü ana ülke tarafından bir çok bakımdan dördüncü

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

derecede sömürge sayılarak yana itilmesine sebep olmuştur. Belki de Porto Riko ve Meksika'nın tarihlerindeki çetin ve büyük farklar nedeniyle Meksika'da kısa zamanda doğup gelişen ihtilâlci karakter Porto Riko'da hiç bir zaman belirmemiştir. (*) Porto Riko'lular 19.uncu yüzyılda İspanya'dan kendilerine özerklik verilmesini istemişlerse de bunu destekleyecek ayaklanma hareketine sadece bir kez Lares'de başlanabilmiş, bu da halktan büyük çaplı destek görmediğinden çok kısa ömürlü olmuştur. (**) Oysa Meksika 1810-1821 yılları arasında İspanya'ya karşı bağımsızlık savaşına girişmiş, 1866'da Fransızları ülkeden atmış, 1910-20 arasında da «sosyal adalet»i hedef tutan büyük ihtilâlini gerçekleştirmişti. Bütün bu hareketler sırasında millî kahramanlar çıkmış, Meksika'nın bağımsız ve ihtilâlci karakterinin simgesi olmuşlardı.

Meksika'da en yoksul gecekondu sakininde bile geçmiş bir Meksika gelenekleri kavramı vardır. Oysa bu Porto Riko'lularda yoktur. Her iki ülkede de geçmişte söz sahibi olmuş kimselerin adlarını vererek halktan bunları tanıyıp tanımadıklarını sordum. Meksika'da hiç öğrenim görmeyenler de dahil büyük halk çoğunluğu Hidalgo, Morelos, Cuauh-

---

(*) Munoz Marin 19. yüzyılda İspanyollara karşı yapılacak ihtilâlin başarısız olacağını adanın küçüklüğüne bağlamakta, burada Küba'daki gibi gerilla savaşını yürütebilmek için saklanacak bölgeler bulunmadığını söylemektedir. Buna karşılık, belli başlı Porto Rikolu yazarlardan René Margues, bu cografî determinizmi kenara itip esas meselenin Porto Riko halkının karakterindeki yumuşak başlılıktan ileri geldiğini söylemektedir.

(**) Anderson, 19. yüzyılda Porto Riko'nun politik durumunu şöyle anlatır: «İspanyol idaresi mutlak krallık ve anayasaya bağlı liberalizm arasında kararsızca bocalarken Porto Rikolu politikacılar isteklerini sağlamak için büyük bir sabır ve yumuşaklık göstermişlerdir. Bu dönemde Porto Riko'da Küba'da olduğu gibi bir millî ihtilâl hareketi görülmemiştir. Küba'da 1868 ve 1895 de meydana gelen kanlı ihtilâller İspanya'nın sömürgelerinde gösterdiği başarısızlığı bütün acılığiyle ortaya koymuştur. 1868 de Porto Riko'nun Lares dağ kasabasında patlayan ihtilâl hareketi ise halkın ve liderlerin desteğine rağmen hemen sönmüştür. Ulusal bağımsızlığın Porto Riko sorunlarına gerçek bir çözüm yolu olduğu da pek az söylenmiştir. Ülkenin liderleri ya tam olarak İspanyol sistemine girme, ya da özerkliği elde etme şeklinde bir değişikliği İspanya ile olan kanunî ve sosyal bağlar dışına çıkılmadan gerçekleştiği takdirde benimseyeceklerini belirtmişlerdi.» Robert W. Anderson, PORTO RİKO'DA PARTİCİLİK (Stanford Üniversitesi Yayını, 1965.)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

témoc, Juarez, Diaz, Zapata, Villa, Carraza, Cardenas hakkında bir şeyler biliyordu. San Juan'da ise halk kendi kahramanlarını tanımıyordu. Bir kısmı ise bunlar hakkında hiç bir bilgiye sahip olmadıklarını belirttiler. Ramon Powee, José de Diego, Baldiorioty de Castro, Ramon Betances, Nemesio Canales, Lloréns Torres'den çok, George Vashington ya da Abraham Lincoln anlam ifade ediyordu onlar için. En çok tanınan da milliyetçi lider Albizu Campos'tu.

Oysa çoğu az gelirli Porto Riko'lu gecekondu sakinleri için tarih Munoz Rivera oğlu Munoz Marin va San Juan belediye reisi dona Felisa Rincon de Gautier ile başlayıp bitiyordu.

Meksika ve Porto Riko'daki gecekondu sakinlerinin çoğunun dilinde insanın derhal dikkatini çeken değişiklik Porto Riko dilinin ispanyolca ve ingilizce'nin karışımından meydana gelmiş olması ve bir çok sözün de ispanyolcalaştırılmasıdır. Bu iki dilin karışması bir çok Porto Riko'lu lider ve aydın tarafından ispanyol diline yöneltilen büyük bir tehlike olarak nitelenmiştir. İspanyol dili Porto Riko kültürünün en önemli temel belirtisidir. Porto Riko'lular tarafından kullanılan bu ödünç alınmış sözlerin çoğu New York'daki denemelerinin anısı olarak kalmıştır ve imar iskân, eşya, fabrikalar, çalışma, hükûmet ve ordu, okul gıda maddeleri ve giyecek eşya, şehir ve ulaşım gibi değişik konuları kapsamaktadır. Her konuda kullanılan «ödünç» sözler aşağıda yazılıdır:

İmar, iskân ve ev eşyası: **El caucho** (İngilizcede sedir anlamına gelen «couch» kelimesinden türetilerek), **el closet; el hall, el ground floor, el building, el landlord, el basement, el mattress, la furnitura ve el super** gibi... fabrikalarda: **la overtime, el boss** ya da **el bosso, busy, steady, slow, el watchman, el foreman,** ve **la floorlady.** Hükûmet ve orduda: **Social security, army, navy, Merchant Marine, el welfare** v.b. okulda: **La high, teacher, la Miss, la Mrs., la sister** ve **la norsa.** Gıda maddeleri ve giyecekte : **El hamburger, el sandwich, lonchaer** (öğle yemeği anlamına), ve **el supermarket, el coat, los panties, el sweater, la T-shirt, el jacket, el lipstick.** Şehir ve ulaşım : **El east side, el west side, downtown, uptown, el subway** ve **el trolley.**

İspanyolcada bundan başka genellikle kullanılan **la Gem, el Party, el trouble, el laundry, dry Cleaning, nice, anyway, easy, el appointment, las Christmas, brown and blue** gibi de-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ğerli taş, parti, dert, çamaşır, kuru temizleme, iyi, her neyse, kolay, maaş, noel, kahverengi ve mavi anlamına gelen sözcükler görüldüğü gibi yerini İngilizce asıllarına bırakmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

METOD

«İşte Hayat» ilk kez Büyük San Juan'daki dört gecekondu mahallesinden seçilen yüz aile ve bunların New York şehrindeki yakınları üstüne yapılan inceleme serisinin ilk kitabıdır. Bu incelemenin başlıca hedefi San Juan'daki gecekondu yaşamını anlayabilmek, yeni bir yaşama alışabilmenin sorunlarını ve New York'a göç eden ailelerde meydana gelen değişiklikleri incelemek, aile konulu derin bir çalışma üstünde karşılaştırmalı edebiyat yapabilmek, aile hakkında yeni bilgiler edinebilmek için yeni organizasyon yöntemleri bulmak, en sonunda da kültür ve yoksulluk kavramını Meksika ve Porto Riko'da elde ettiğim bilgilerle kıyaslayarak bir deneme ve süzgeçten geçirmektir.

Büyük San Juan'daki yüz aile belirli ekolojik, ırk, sosyo-ekonomik ve din ayrılıkları göz önünde tutularak seçilmiştir. Eski ve yeni, okyanus kıyısı ya da karada, içinde zenciler ve beyazların, hatta özellikle Pentecost ve Evangelist protestanların bu arada da katoliklerin yaşadıkları gecekondu mahalleleriydi bizim araştırma konumuz.

Aileleri seçerken en önemli ölçümüz dar gelirli, New York'ta yakınları bulunan ve çalışmalarımıza istekle yar-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

dım edecek olanlardı. En yoksul aileleri kamu hizmetlerinde çalışan işçilerin yardımıyla bölgesel «barrio» (*) komiserlerine sorarak bulduk. Ön keşif araştırmalarımızda gecekondular içinde çok gelirli olanlara rastladık; bu hayret verici bir şeydi. Bir kısım ailelerin epeyce geliri vardı, hatta bunlar lüks mallar olan buzdolabı, televizyon, çamaşır makineleri ve hatta otomobillere sahiptiler. Başlıca ilgimizi çekenler dar gelirli aileler olmasına rağmen her gelir grubundan olan ailelerden örnekler vermeye karar verdik. Böylece daha sonra dar gelirlilerle yüksek gelirlileri karşılaştırabilecek ve yükseliş nedenini araştırabilecektik.

New York'lu akrabalarla konuşmak ve onları bulmak hem zaman alıyor hem de başladığımız işi yavaşlatıyor, gelişmesine engel oluyordu. Porto Riko'daki beş gecekondu mahallesinde oturan ailelerle çalışmakta kazancımız vardı. New York'ta ise aileler Coney İsland ve Bronx'a kadar her yere dağılmışlardı. Hem sonra, çalıştıkları için New York'dakilerin boş vakitleri azdı ve üstelik bize karşı da kuşkulu davranıyorlardı. Bu araştırmalardaki güçlük ve bize yardım edenlerin sayısının sınırlı oluşu nedeniyle New York'ta daha az aile ve aile grupları üstünde çalışma yapmaya karar verdik. Üstelik bu çalışmalarımız daha da derin olacaktı.

Bu incelemede kullanılan metodlar sosyoloji, psikoloji ve antropolojideki geleneksel tekniklerin bir karışımıdır ve anketler, konuşmalar, gözlemler, biyografiler, tüm aile çalışmaları ve Tematik Algı, Rorschach ve Cümle Tamamlanması gibi psikolojik testlerdir. Projenin yeni bir yanı da önceki çalışmalarımda aileleri üstünde inceleme yaptığım iki alt tabakadan Meksikalıyı araştırmalarımda yardımcı olarak kullanmamdır. Bu yardımcılarım bana Porto Riko gecekondu kültürünün Meksikalı açısından görünümünü verdiler ve Meksika ile Porto Riko alt tabaka kültürleri arasındaki farkları gösterdiler.

Örnek olarak seçtiğimiz her aileye dört ana program uyguladık. Bu programlar ev yerleştirilmesi, belli başlı ev

---

(*) Komiser ya da müfettiş Halk Partisinde çalışmakta, aynı zamanda da belediye memuru görevi yapmaktadır. Komiser, Şehir Meclisi, bölgesel siyasî partiler ve «barrio» arasında bir bağlantı memuru işi görür.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

eşyaları listesi, çocukluk çağını aşanların nerede oturdukları ve nerede çalıştıkları, New York'a göçleri hakkında bilgi edinmeyi kapsıyordu.

Bu sorulara ek olarak da beş yüzden fazla soruyu kapsayan on beş program daha uygulanmıştır. Sorular da şu konularla ilgilidir: Evdeki eşyaların tamamının listesi (bunlara giyecek eşyaları, evde beslenen hayvanlar, dinî simgeler ve resimler, kitaplar v.b. dahildir), komşularla olan ilişkiler, vaftiz babaları ve analarıyla vaftiz çocukları arasındaki ilişkiler, aile ilişkileri, gelir ve masraflar, iş bölümü, boş zamanların ne şekilde değerlendirildikleri, kozmopolitlik, sağlık ve hastalıkların tedavisi, siyaset, din ve dünya görüşleri. Bu on dokuz programın uygulanması şahıs başına on iki saat sürdü.

Aileler üstünde yaptığımız derin incelemeler kişisel bağları da kapsadı; öyle ki bu bilgileri elde edemeden kitapta buna benzer bölümleri yazamazdık. Araştırma süresince aile toplantılarına, doğum ve vaftiz törenlerine katılarak acil durumlarda da onlara yardımcı olmaya çalıştık. Onları hastanelere götürdük, cezaevlerinden kurtardık, iş bulmalarına, doktorlardan randevu almalarına, daire kiralamalarına yardım ederek hükûmetten para ve gıda yardımı almalarını sağladık.

Önce aileleri bir kaç ay süreyle sık sık ziyaret ettik. Konuşmalarımız sırasında yaşamları hakkında epeyce bilgi edindik. Daha sonra ise, onları iyice tanıyınca öykülerini tekrarlattırarak bunları ses alma aygıtına kaydettik.

Aile çalışmaları, geniş örneklere yer vermeyen uzun araştırmaları içine alır. Yüz aile üstünde yaptığım çalışmalar daha ufak bir aile grubunun geçmişi hakkında daha fazla ayrıntı elde edebilmek için soru metodlarını kapsamaktadır. Aile üstündeki bu derin çalışmaların metodolojik bakımdan sağladığı kazançlar büyüktür. Aile ufak bir sosyolojik topluluk olması nedeniyle antropolojiye yakınlaşmaktadır. Aile özellikle San Juan ve New York gibi geniş kentlerde inceleme yapmak için doğal bir sosyoloji bölümüdür. Belirli ailelerde yapılan incelemeler yoluyla kültür üstünde yapılan çalışmalar kurumların bireylerce ne anlam ifade ettiklerini bildirmektedir. Bu bize şekil ve yapının ardına geçerek insan yaşamındaki gerçekleri göstermeye yardım eder. Tüm aile çalışmaları bir kutupta kültür aşırılık-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ları, diğer kutupta da bireyin bulunduğu bir boşluğa köprü kurulmasını sağlar. Kültür ve kişiliğin gerçek yaşamla ne denli ilgili olduğunu aynı anda görmüş oluruz.

Aileler üstüne yapılan çalışmalar, aynı zamanda, ailelerin yaşamlarını düzene soktukları sosyal topluluğun bir şeklini bize çizmeye yardım eder. Bu sosyal topluluk çalışmasına yaklaşmak hem gözlemciye gerektiğinden fazla bilgi verir, hem de bilgileri takviye eder. Akrabalar, komşular, dostlar, vaftiz anaları ve babalarıyla hısımlar, iş arkadaşları, işverenler, öğretmenler, rahipler, ispirtizmacılar, polisler, memurlar, dükkân sahipleri bu otobiyografilere konu olur. Ancak tüm olarak insanlar arası ilişkiler ekonomik ve duygusal bunalımlarda savunucu görevi yapan yakın akrabaların dar çerçevesi içinde geçer.

Daha önceki bir kitabımda (7) aile hayatının tam olarak bir incelemesinin dört ayrı, ancak birbirleriyle ilgili yollardan yapılabileceğini, bunların birleştirilmesiyle elde edilecek sonucun aile yaşamı konusunda tam bir fikir verebileceğini belirtmiştim. İlk yollardan biri bütün bir toplumun incelenmesinde kullanılan metodların tek bir aileye uygulanmasıydı. İkinci yol da aile fertlerine tek tek yaklaşarak bunların otobiyografilerini etraflıca elde etmek ve kaydetmekti. Bu teknik, aileyi her ferdin gözüyle bir kaç değişik cepheden inceleme imkânını verir, fert psikolojisi ve aile içi bağlar hakkında daha güvenilir bilgi elde edilmesine yardımcı olur, aynı olayı değişik kimselerden dinleyerek ne ölçüde güven verdiğini bize anlatmaya yardım eder. Üçüncü yol aile içindeki belirli bir sorunun, büyük bir olayın ya da bunalımın incelenmesidir. Ailenin yeni durumlarla karşılaşması birey ve aile dayanışmasının saklı yanlarını bize gösterir.

Dördüncü yol ise aile hayatındaki tipik bir günün incelenmesi ve aygıtlara kaydedilmesiydi. Herhangi bir gün seçilebileceği gibi, doğum, ölüm, bayram, vaftiz, ya da yeni bir eve taşınma gibi olağanüstü olayların meydana geldiği günler de seçilebilir.

Günün araştırma birimi olarak kullanılması daha çok romancılar tarafından ilgi gören bir yoldur. Edebiyatta olduğu gibi bilimde de kazançlar sağlar bu yol. Böylece de antropolojinin bilimsel ve hümanist yanlarını birleştirmekte mükemmel bir araç görevi yapar. Gün bütün dünyada aile

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yaşamına hükmeder. Ufak bir zaman birimidir ama bir yandan «doğrudan gözlem» metodunun uygulanmasına imkân verir, diğer yandan da kontrollü karşılaştırmalar için de idealdir. Aile yaşamının her bir yüzü üstünde bir çok çalışmalar yapılmasını sağlar. Örneğin, insan değişik ailelerde yemek yapılmasına ne kadar zaman harcandığını, karı koca ya da çocuklar ve ana baba arasındaki konuşmaların ölçüsünü, ne kadar zamanın gülmeye harcandığını, masa başı sohbetinin ne zamana kadar uzadığını ve daha bir çok şeyi inceleyebilir. İnsan aynı zamanda da gerilimler ya da değişen ruh halleri, hareketlerin çeşitliliği ve dış ilişkileri kapsayan anlaşılması güç kişilerarası aile ilişkilerini inceleyebilir.

Bu Porto Rikolu ailelerin günlerini kaydederken geri plan gözlemi olarak çalışmalarıma, evin içindekilere günleri yeniden yaşatmak için sorguya çekme metodunu da ekledim. Bir hafta ya da daha fazla bir süre her sabah, belirli bir aile üstünde inceleme yapan kişi bir önceki günün olayları hakkında kendisine bilgi vereni sorguya çeker. Bu yeniden yaşanan günler bir çok yönlerden çok faydalıdır. Önce bu günleri daha iyi bir açıdan görmemize, sonra da bize bilgi verenin günlük aile yaşamına karışmasının etkilerini açıklama bakımından faydalı olmaktadır. İkinci olarak bu yeniden yaşanan ve anlatılan günler bize bir takım yollar göstermekte, genellikle de yeni bir inceleme yolunun açılmasına sebep olmaktadır. Üçüncü olarak, tekrarlanan bu sorgular ayrıntılı bilgilerin türü konusunda bize bilgi vereni hassaslaştırmakta ve onun daha sonra anlattığı öykülerinin düzene girmesini sağlamaktadır.

Ancak bu işe girişmeden önce aile ile o ana kadar samimî ve dostça bir hava yaratılmasına, yaşamın mümkün olduğu kadar az rahatsız edilmesine dikkat edilmelidir. Aksi halde aile fertleri normal davranışlarına uymayan haller ve tavırlar takınabilirler, konuşmaları da normal olmayabilir. Gizli mikrofonlar ya da tek yanlı ekranları kullanamadığımıza göre iyi bir gözlemci, fotoğraf makinesiyle tesbit edilmişçesine aile içinde meydana gelen hareketler, konuşmalar ve karşılıklı davranışları tespit edebilir. Rios ailesi üstünde çalışırken, ikili konuşmalar ve ayrıntıları mükemmel surette belleğine nakşeden yetenekli bir Porto Riko'lu okul mezunu genci bulmakla talihim bana yardım

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

etti. Gün boyunca pek az not almak gerekiyordu, hem sonra aileyle olan ilişkilerinin üstündeki etkisi de azdı. Aileler üstündeki çalışmalarım sırasında bütün konuşmaları not ettirmek için yetenekli bir stenografdan faydalanıyordum.

Otobiyografilerde, ses alma aygıtına konuşma kaydetme işlemine çok önem verdim. Bu yakınlaşmanın değeri «Sanchez'in Çocukları» adlı kitabımın önsözünde tartışma konusu olmuştur. Kısaca bu metodun insanların konuşmalarını argosu, değişiklikleri, kararsızlıkları, kahkahaları ve gözyaşlarıyla kavrayıverdiğine inanıyorum. Ses alma aygıtına kaydedilen otobiyografiler başka herhangi bir metodla elde edilmesi güç canlı bilgiler kazandırmaktadır araştırmacıya.

Aileyi bütün kavramlarıyla incelediğiniz zaman akrabaların adları ve yakınlık dereceleri, hayatta ya da ölmüş olmalarını kapsayan tam bir soy bilgisi elde etmek istersiniz. Öğrenmek istediğiniz şeyler arasında yaşları, doğum yerleri, sosyal durumları, işleri, adresleri, kaç yıl okula gittikleri, yaptıkları ziyaretlerin sıklığı, size bilgi verene olan yakınlık dereceleri, ev ya da toprak sahibi olup olmadıkları ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yolculuk yapıp yapmadıkları vardır. Tek bir kişinin yüz akrabası hakkında bilgi sahibi olduğunu düşünürsek soy çalışmasının ne denli vakit alan, zor ve teknik bir iş olduğu anlaşılır. Benim çok önemli saydığım aileler konusunda yardımcım olan özel bir araştırmacı aylar süren soy çalışmaları yapmıştır.

Büyük San Juan'daki yüz kadar aile üstünde yaptığım çalışmaların bir bölümünde sahip oldukları eşyalar ve New York'taki akrabaları konusunda da ayrıntılı gözlemler yaptım. Özellikle New York'dakiler üstünde meydana gelen değişiklikler beni ilgilendiriyordu. Şehir sakinlerinin evlerindeki eşyalar üstünde çalışmalar antropologlar ve bir çok sosyolog tarafından genellikle dikkate alınmamıştır. Hem sonra yoksulların ellerindeki eşyaların bize yoksulluğu önemli bir yönden göstereceğini sanıyorum. Bunlar bize yoksulların alış veriş ve para harcama konusundaki alışkanlıklarını, lüks madde kavramlarını, gelir ve maddesel refahı, dükkânlar, pazarlar, işportalar, ya da seyyar satıcılardan alınan malların uygunluk derecelerini, gecekondu mahalleleri ya da bunlara komşu mahallelerde yapılan ticaret ya da mal değiş tokuşunun ne denli ilerlediğini, masrafa gir-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

me ölçüsünü, rehine konan malların sürelerini öğrenerek ailedeki ekonomik bunalım dönemlerini, çok yoksul görünen aileler arasındaki refah derecesini, en sonunda da insanların gelirlerine uygun olarak aldıkları maddeleri - ki bunlar örneğin ya bir dinsel eşya ya da modern mal olabilir - ayrıntılı olarak verir.

Bu durumda bir evde bulunan eşyaların listesini yapmaya karar verdim. Bu listeye malların sayısı ya da miktarı ,anlatımı ve eskilik ya da yenilik durumu, ne kadar zaman önce alındığı ya da elde olduğu, armağansa ne zaman ve kimin tarafından verildiği, ne münasebetle verildiği, yeni mi yoksa eski mi olduğu, yaklaşık olarak değeri, kimin tarafından yapıldığı, ne zaman yapıldığı, yerine yenisini koymak için ne kadar para harcamak gerektiği, şimdiki yaklaşık değeri, eşyanın rehine verilip verilmediği ya da rehinden kurtarıp kurtarılmadığı ve daha başka yorumlar yazılmaktadır.

Yukarıda ana hatları verilen çalışma elde olan eşyalarla eski uygarlıklar hakkında bilgi edinmeye çalışan bir arkeologun araştırmalarına benzemektedir. Kırık çömlek parçaları örneğin arkeologa üstünde çalışma yapmakta olduğu uygarlığın ticarî durumu, hangi kültürlerin etkisi altında kaldığına dair kaynaklar ve yönler, ekonomi düzeyi, nerede bulunduğuna değgin ipucu, sanat eserleri, sosyal sınıflarının derecesi konusunda bilgi vermekte yardımcı olacaktır. Balçıktan yapılma bir kâse vaftiz ana ve babaları arasında armağan vermek geleneği olduğu anlamına geleceği gibi, arkeologun kazılarda bulduğu çanak çömleklerin sosyal sınıflar konusunda pek az ya da hiç bir bilgi vermemesi bile mümkündür. Ancak her iki halde de büyük ölçüde yapılan bu çalışmalar toplum hakkında önemli sonuçlar çıkarmada bize faydalı olmaktadır.

Çağdaş insanların eşya ile ilişkileri üzerine yapılan çalışmalar da «gerçek» ve «ideal» kültür arasında bir ayırım yapmamızı sağlamaktadır. Örneğin sorguya çekilen şahıs Üç Krallar Günü'nde vaftiz ana ve babalarının vaftiz çocuklarına her zaman armağan verdiklerini söyleyebilir. Yalnız, listeler bize ancak bir kaç çocuğun vaftiz ana ve babalarından bu günlerde armağan aldıklarını belirtirse bu noktada kesin bir söz söyleme hakkına ve bilgiye sahip oluruz. Bu arada da hangi türden vaftiz ana ve babalarının vaftiz

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çocuklarına ne kadar zamanda bir armağan verdiklerini görmüş ve bu gibi bilgilerden belki de sosyal örgütlenme hakkında dikkati çekici gerçekler bulmuş oluruz.

Kısacası, tam olarak aile üstünde yapılan bir çalışmada atılacak en önemli adımlar şunlardır: 1 — Seçilen bir çok aile hakkında çalışmayı ilgilendiren çeşitli ve önemli bilgiler nüfus sayımı yaparcasına toplanır. 2 — Bu örnekten daha derin incelemeler yapmak üzere daha az sayıda aile seçilir. 3 — Aile fertleri ile yapılan konuşmalar yaşam öykülerini ses alma aygıtına kaydedip onları geniş ölçüde konular üstünde sorguya çekerek yürütülür. 4 — Sıkı bir sorguyla bir haftalık ya da daha fazla süre içinde geçen günler aile fertlerine yeniden yaşatılır. 5 — Aile yaşamının bütün günleri gözlenir ve kaydedilir. 6 — Banda alınan konuşmalar kâğıda geçirilir. 7 — Daktilo makinesinde yazılan bilgiler çevrilir, aralarından seçme yapılır ve düzene sokulur. 8 — Bilgiler arasında noksanlar varsa yeniden konuşmalar yapılır, bunlar çevrilir ve gereken yerlere yerleştirilir. 9 — Otobiyografilerin son durumları ve günler yayın işi için hazırlanır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

RİOS AİLESİ

Araştırmaya konu olan Rios ailesi beş üniteden meydana gelmiştir. Ana ve iki kızı (ikisi de evli) Porto Riko'da, yine evli olan üçüncü kız ile tek oğlu ise New York'ta yaşamaktadırlar. Ana Fernanda Fuentes, kırk yaşlarında kadar olup San Juan'ın gecekondu mahallelerinden La Esmeralda'da altıncı kocası ile oturmaktadır. Çocukların hepsinin babası - yirmi beş yaşındaki Soledad, yirmi üç yaşındaki Felicita, yirmi bir yaşındaki Simplicio, on dokuz yaşındaki Cruz - Fernanda'nın nikâhsız olarak oturduğu ilk kocası Cristobal Rios'tur. Rios bir Porto Riko'lu melezdir.

Ailenin bu beş ferdinin yanı sıra bunların eşlerini, torunlarından yedi ve dokuz yaşlarında olan ikisini, büyük teyzelerden birini, bir de Rios ailesini tanıyan dostlarının ifadelerini de araştırmaya dahil ettim. Kendi hayat hikâyelerinin yanısıra, ana-baba ve büyükanne-büyükbaba'larının (*) da

---

(*) Aynı zamanda Fernanda'nın büyük teyzesi Funeraria'nın da hayatını inceledim (yaşı seksendir). Funeraria bir köylüdür ve ailede kendi kuşağından olanların sonuncusudur. Yerimin sınırlılığı nedeniyle onun öyküsünü yazamadım. Funeraria'nın hayatı bizi büyük babasına kadar, iki kuşk geriye götürür. Yedi kuşağı görmemizi sağlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

hayat hikâyelerini anlatan, yaşları yedi ilâ altmış dört arasında değişen ve dört ayrı kuşağı temsil eden on altı Porto Riko'lunun ifadelerinin, okuyucuya, en azından yüz yıllık bir geçmişe bakabilme imkânı sağlayacağı kanısındayım. Bu kuşaklarda meydana gelen değişme ve dengeleri, şehir ve köylü aileler arasındaki bazı karşıtlıkları göstermektedir.

Her ne kadar, araştırmaya konu olmak üzere bir tek aile seçilmişse de, araştırmada yer alan, kendilerinden bahsedilen Porto Riko'luların sayısı antropolojide tanımları yapılan bazı köylerin nüfusundan daha fazladır. San Juan'da 11, New York şehrinde de 8 birbiriyle akraba olan aile bu kitabı hazırlamak için incelenmiştir. Bütün bireylerin toplamı 55'dir. Kitap ayni zamanda başka 12 aileyi de ele alır ki böylece 300'ün üstünde kişi bu sayfalarda yer almaktadır.

Kitabın düzenlenişi, Porto Riko'luların San Juan ile New York arasındaki gidip-gelişini aksettirmektedir. Birinci kitap Fernanda ile San Juan'da başlar.

İkinci kitap bizi kızların en büyüğü Soledad'ın yanına New York'a götürür.

Üçüncü kitapta ikinci kız Felicita ile San Juan'a döneriz. Dördüncü Kitapta ailenin tek erkek çocuğu Simplicio'nun peşinden New York'a gider, daha sonra beşinci ve son kitapta da tekrar San Juan'a en küçük kız Cruz'un yaşamına geliriz. Kitap Cruz'un La Esmeralda'daki gecekondudan mükemmel bir eve taşınmasını, yeni çevresine alışırken geçirdiği tecrübeleri ve sorunları anlatmasıyla biter.

Daha önceki çalışmalarım «Beş Aile», «Sanchez'in çocukları» ve «Petro Martinez» le kıyaslandığında bu kitaptaki en önemli metodolojik yenilik aile portresinin çiziminin geniş tutulmuş olması, tekniğin derinleştirilmesiyle olayların birden fazla görüş açısından incelenmesi ve birden çok biyografinin tipik günlerle birleşmesidir. Biyografiler karakterlerin öznel birer görünümünü, günler ise hareketlerinin daha nesnel bir anlatımını verir. Bu iki tip bilgi birbirlerini destekler ve daha dengeli bir görünümü sağlayan bir çeşni meydana getirir. Kısacası gözlenen günler bu kişiler hakkında daha parlak ve canlı bilgiler sağlamaktadır. Günlerin sadece bu insanlar değil kurdukları düzen, evin içinde her gün yaptıkları işler, sahip oldukları eşyaların anlatımlarını kapsaması nedeniyle yaşamları hakkında okuyucu daha eksiksiz bir görünüş elde etmiş olur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Rios ailesini seçerken bir talih sonucu seçilen iki ayrı örnek arasında ilgi olduğunu gördük. Ancak bu ilgi ilk bakışta belli olmuyordu. Rios ailesine dahil üç ayrı evin fertleri La Esmeralda gecekondu mahallesinden incelemek üzere seçtiğimiz otuz iki ailenin aşağı yukarı bir parçası halindeydi. Rios ailesiyle çalışmaya başlamamızdan kısa bir süre sonra, Porto Riko Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi öğretim üyelerinden Dr. Rosa Marin, Aileye Dönük Tedavi Usulü, Araştırma ve Teşhir Projesi için seçtiği bir çok sorunları olan 225 aile üstünde yaptığı araştırmalar sırasında benim de kendi başıma bunlar üstünde çalışabilmem için davet etti. Ben de, Rosa Marin'in üstünde çalışmakta olduğu La Esmeralda'daki ailelerden onunu seçtim. Beni onlarla özel bir gözlemci tanıştırdı. Bir haftadan beri üstlerinde çalışmakta olduğumuz Crus Rios ve çocukları bu on ailenin içindeydi.

Rios ailesi, dostlarıyla, komşularıyla, bize «yokluk kültürü» özelliklerini aksettirebilmektedir. Bu özellikler ancak bütün Porto Riko'luları içine almamaktadır. Bu birçok ülkede görülen bir manzaradır. Rios ailesini tipik bir Porto Riko'lu aile olarak değil gecekondularda yaşayan bir grup Porto Riko'lu olarak kabul etmek daha doğrudur. Burada bahsi geçen aile tipi ancak Porto Riko ya da dünyanın başka ülkelerindeki benzeri aileler üstünde inceleme ve kıyaslamalar yapıldıktan sonra kesinlik kazanabilir.

Rios ailesi ve bu kitaptaki başka ailelerin dili basit, düz ve gerçekçidir. Halk arasında tutulan bir iki özdeyiş dışında kalıplaşmış lafları, benzetmeleri pek yoktur. Dilin güçlü ve canlı olmasına karşılık üstünde çalıştığım Meksikalıların şiirli düzeyine ulaşmamıştır. Bu deyimlerin de çoğunluğu cinsel konularla, vücutla, vücudun cinsel yönden hassas olan bölümleriyle ilgilidir. Cinsel ilişkilerin dahi son derece kayıtsız ve olağan bir ifade ile nakledilmiş olması, bunları müstehcen olmaktan çıkarmıştır. Çünkü halkın günlük yaşantısının bir parçasıdır.

Bu araştırmada ele alınan kişilerde, çoğunluk Porto Riko gecekondu mahallesinde oturanlar gibi büyük bir hayat tutkusu, sekse düşkünlük, serüven hevesi, yenilik arzusu gözükmektedir. Onlarınki canlı ve anlamlı bir yaşamdır. Düşünceden çok harekete, içe dönüklükten çok dışarıya açılmaya, verimlilikten çok zevke, tasarruftan çok harcamaya

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yönelen bir hayat tarzıdır bunların sürdürdüğü.. İnsanı, eğlenceyi, müziği, beraber olmayı, kaynaşmayı seven bir topluluktur bu. Yalnız yaşayamazlar. Dar gelirli Meksikalılara kıyasla daha az içlerine kapanık, daha az düşünceli, daha az kontrollu ve kararlıdırlar. Rios ailesinde suçluluk duygusu diye bir şey yok. Kendilerini olduğu gibi kabul eden bu ailenin fertleri, hiçbir işin derinine inmiyorlar. Öfke, şiddet, hatta kan dökücülük ailenin bütün fertlerinde görülen bir özellik. Sekse düşkünlük de öyle. Aile içindeki kavgaların çoğunun kaynağı yine bu konu. Cinsel hayatlarındaki boşluğu dolduran bir unsur. Aynı zamanda da onların çocuk, zevk, para, intikam, aşk arzularını tatmin etmekte ve bazı hallerde de erkekliklerini göstermeye yaramaktadır.

Aile kültürü üzerine kurulu bir toplum olmasına rağmen seks konuları zaman zaman aile bütünlüğünü dahi tehdit etmekte. Üvey babalarıyla kızların, eniştelerle baldızların ilişkilerine, kardeşler, ana ve kızları arasında cinsel ilişkiler yönünden rekabete sık sık raslanmakta. Bu konuyla ilgili davranışlarında büyük bir açıklık var. Cinsel konulara büyük bir dürüstlük ve açıklık hakim. Hayatın gereçleri de çocuklardan gizlenmiyor. Rios ailesinin çocuklarının bir çok sorunları olmasına karşılık ana ve babalarından cinsel konularda ikiyüzlülük görmüyorlar. Erkek çocuklar, anaları ya da ailenin diğer fertleri tarafından erken erkekleşmeye kışkırtılıyorlar. Erkeklik organının erken sertleşmesini erkekliğin başlıca meziyeti olarak görüyor bu aileler. Kendi kendini tatmin de çokluk cezayı gerektirmeyen bir hareket. Rios ailesinde, kızlarla oğlanlar arasındaki cinsel ilişkiler kaçınılmaz sayılıyor.

Bu kitapta ele alınan kadınlar kavgacı, ağzı bozuk, Meksikalı kadınlara oranla daha çok isteyen ve az veren türden. Evlilikleri bozan da hep kadınlar. Hırçınlıkları, yıkıcılıkları benzerlerinden çok karşı cinse yönelmiştir. Bu kadınların gözünde erkekler kararsız, sorumluluk duygusundan yoksun, güvenilmez kişiler. Çocuklara küçük yaştan başlayarak sadece analarına bağlı kalmaları ve erkeklere güvenmemeleri aşılanıyor. Aile kavgalrı sırasında polis çağırıyor, çocuklarına bakmadıkları gerekçesiyle kocalarını mahkemeye veriyorlar.

Porto Riko toplumunda kadın ikinci plândadır. Özellikle Fernanda ve kızları bu geleneksel duruma karşı çıkmak-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ta ve bağımsızlıklarını sağlamaya çalışmaktadır. Erkekler ise pasif, daha boyun eğmiş durumda. Düzenli bir aile hayatı isteği sadece ailenin erkeklerinde görülüyor. Karılarından ayrılmaya karşı koyan, direnen de yine erkekler. Bu rol değişikliği erkeklerden bazılarının «hayat kadını» diye nitelenen orospularla evlenmeleri gerçeğini açıklayamıyor. Bu tür kadınlarla evlenmeyen bir çok erkek de aynı zaafı gösteriyor. Kadınların başkaldırmaları kadınlık rolleri, gördükleri işler ve yoksul ailelerin hemen hepsinde görülen aile reisliği ödevine karşı düşüyor. Ancak, Porto Riko'da şehirleşme ve Amerikanlaşmanın bir parçası olarak görülüyor kadınların bu özgürlük isteği.

Meksika halkına oranla oldukça farklı bir görünüşü var Porto Riko'lu erkeklerin. Kadınları Meksikalı kadınlara oranla daha hırçın, daha şiddet yanlısı. Erkekleri çok daha çılgınca kızmakla birlikte hiddetleri, yıkıcılıkları geçici. Meksika'da kavgalar çoğunluk ölümle biterken Porto Riko'da buna pek raslanmaz. Rakibinin yüzüne ya da başka bir yerine jiletle iz bırakmak kavgacıyı tatmin eder. Amaç da rakibi çirkinleştirmekten ibarettir.

Bütünüyle incelersek Rios ailesinin yaşantısında dört kuşak boyunca önemli bir değişiklik olmamış. Aynı dönem içinde, Porto Riko'da iktisadî ve toplumsal alanda büyük sayılabilecek değişiklikler meydana geldiği halde kişiler, geleneklere bağlılıktan doğan tutuculuklarından vazgeçmemişler. Erken evlenme, nikâhsız yaşama, çok evlilik, evlilik dışı çocuklar dört kuşak boyunca olağan sayılmış bu toplumda. Örneğin Fernanda'nın anasının dedesi altı kere evlenmiş. Bunlardan sadece biriyle nikâhlıymış, diğerlerinin üçü nikâhsız, ikisi de eskilerin odalık dedikleri türdenmiş. Fernanda'nın teyzesi Amparo'nun da altı kocası (hepsi nikâhsız), bunların dördünden de on üç çocuğu olmuş. Fernanda'nın büyük kızı Soledad da öyle; altı nikâhsız koca ve dört çocuk. İkinci kızı Felicita'nın kocalarının sayısı üç, çocukları beş tane. En küçük kız Cruz on yedi yaşına gelinceye dek üç koca değiştirmiş. Bu sadece Rios ailesinde görülen bir durum değil. Araştırma sırasında raslanan kişilerin çoğu böyle. Soledad'ın son kocası Benedicto, daha önce altı ayrı kadınla yaşamış. Üçünden çocukları olmuş. Simplicio'nun karısı Flora'nın ise beşinci nikâhsız evliliği bu. Yani Fernanda ile çocuklarının başından yirmi evlilik (on ye-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

disi nikâhsız) geçmiş.' İkinci derecedeki dokuz tiplemede ise yirmi yedi evlilik görülüyor. Bunlardan üçü meşru, yirmi dördü nikâhsız. Hayat hikâyelerindeki on iki kişiyi daha katarsak yirmi altı kişinin seksen dokuz evlilik yaptığını, bunlardan yetmiş altısının nikâhsız, on üçünün meşru olduğunu görürüz.

Rios ailesinin geçmişi ve diğer bilgiler bize yoksullarda birden fazla evlilik ve nikâhsız yaşamanın sınırlandırılmadığını gösterir. Bu aynı zamanda zengin köylü ailelerde de çok yaygındır. Fernanda'nın zengin bir çiftçi olan büyük babasını göz önüne alırsak bu işin ne derece gerçek olduğunu anlarız. Porto Riko ve başka yerlerde çok yoksul ve çok zenginler arasındaki bu benzerlikler beni büyük ölçüde etkiledi.

Rios ailesine benzer aileler üstüne yazılar yazarken sosyologlar bunların bir çok sorunları olmasını kararsızlıklarına, düzensizliklerine, örgütlenmenin bulunmamasına, onlara kimsenin yön vermemesine bağlar. Hiç kuşkusuz bu otobiyografilerde birbiriyle çelişkiye düşen hareketler mevcut. tur. Ancak ben onların davranışlarını belirli bir yere yöneltilmiş ve düzenli buluyorum. Çoğu zaman da insan onların acımasız davranışları ve çevrelerinde ördükleri demirden duvarı duyunca büyük bir şaşkınlığa kapılır.

Otobiyografiler ve çalışmalarım sonucu yazdığım psikolojik testleri okuyan ruh doktorları, psikologlar ve sosyologlar çoğu zaman benim belirtmek istediğimden daha çok olumsuz unsurlar ve patoloji bulmuştur. Aynı şey bu kitabın da başına gelmiştir. Onların bu buluşları testlerin özünde bulunan birtakım eğilimleri yansıtabilir. Ancak bana öyle geliyor ki, bu insanların yoksulluklarını dikkate almamak ve yoksulluklarını göz önünde tutmadan onlar hakkında kararlar vermek büyük bir yanlıştır.

Çok yoksul topluluklarda sık sık raslandığı gibi Rios ailesinde de oldukça yüksek bir psikopatoloji var. Bir kaç kuşak geriye gidildiğinde bu daha da iyi görülebiliyor. Fernanda'nın anneannesi Clotilde akrabaları tarafından «kaçık» olarak niteleniyor. Fernanda'nın dayısında bir akıl hastalığı varmış ve bunu büyüye yorarlarmış. Fernanda'nın anası akıl hastası, kuzini Adela ise iki yıl süreyle sinir krizleri geçirdikten sonra iyileşmiş. Fernanda'nın kızlarından Soledad ve Felicita da sık sık sinir krizleri geçirmişler, bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çok kere de hastaneye kaldırılmışlar. Felicita'da bu belirtiler daha hafif olarak görülmüş. Rios ailesinde. Özellikle Fernanda'nın çocukları ve torunlarında büyük ölçüde astım görülür. Astım, örnek olarak aldığım yüz ailede de görüldü. Yolculuk ve araştırma ile geçirdiğim bunca yıl süresince Porto Riko'da olduğu gibi fazlaca astım olayıyla karşılaşmadım. Hele Meksika'da tek tük astımlı gördüm. (*)

Rios ailesi kirli işlerden uzak kalmış, sosyologlara göre bir çok sorunları bulunan bir aile olarak tanımlanmasına rağmen içlerinde uyuşturucu madde kullanan, alkolik, hırsız ve kaatil yok. Çoğu hayatını şu veya bu şekilde çalışarak kazanıyor. İntihar ve cinayet hiç görülmüyor.

Sadece dokuz aile fertlerinden ikisi yardımla geçiniyordu. Kısaca ne suç işleme hareketlerine ne de çetelere karışma olaylarına rastlanıyor.

Ailenin bir özelliği de, patolojiye rağmen, hayat şartlarının zorluğuna rağmen gösterdikleri dayanma gücü. Orta sınıftan bir çok kimseyi şaşırtacak, çaresiz bırakacak durumlar karşısında bile, kuvvetli ve mağrur bu insanlar. Sert ve haşin çevresinde yaşamaya güç ister. Kaya gibi sert ve dayanıklı. Ama şefkat, cömertlik, sevgi de gösterebiliyorlar

---

(*) Rios ailesinin geçmişi ve diğer bilgiler bize yoksullarda birden fazla evlilik ve nikâhsız yaşamanın sınırlandırılmadığını gösterir. Bu aynı zamanda zengin köylü ailelerde de çok yaygındır. Fernanda'nın zengin bir çiftçi olan büyük babasını göz önüne alırsak bu işin ne derece gerçek olduğunu anlarız. Porto Riko ve başka yerlerde çok yoksul ve çok zenginler arasındaki bu benzerlikler beni büyük ölçüde etkiledi.

Rios ailesine benzer aileler üstüne yazılar yazarken sosyologlar bunların bir çok sorunları olmasını kararsızlıklarına, düzensizliklerine, örgütlenmenin bulunmamasına, onlara kimsenin yön vermemesine bağlar. Hiç kuşkusuz bu otobiyografilerde birbiriyle çelişkiye düşen hareketler mevcuttur. Ancak ben onların davranışlarını belirli bir yere yöneltilmiş ve düzenli buluyorum. Çoğu zaman da insan onların acımasız davranışları ve çevrelerinde ördükleri demirden duvarı duyunca büyük bir şaşkınlığa kapılır.

Otobiyografiler ve çalışmalarım sonucu yazdığım psikolojik testleri okuyan ruh doktorları, psikologlar ve sosyologlar çoğu zaman benim belirtmek istediğimden daha çok olumsuz unsurlar ve patoloji bulmuştur. Aynı şey bu kitabın da başına gelmiştir. Onların bu buluşları testlerin doğasında bulunan bir takım eğilimleri yansıtabilir. Ancak bana öyle geliyor ki, bu insanların yoksunluklarını dikkate almamak ve yoksulluklarını göz önünde tutmadan onlar hakkında kararlar vermek büyük bir yanlıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rahat rahat. Yiyeceklerini, giyeceklerini paylaşma, evi olmayana, hastalanana, başı derde düşene yardım etme en doğal davranış onlar için. Para ve maddî değerler ikinci plânda kalmış hep bu insanlar gözünde. Sadece aşk ve sevgi için arzu ve hırs duyuyorlar.

Günleri amansızcasına bunu aramakla geçiyor hep.

Rios ailesinin ferdleri ne yazık ki bazı zaman olumsuz yanları yüzünden kötü gözükecektir okuyucuya. Bunun bir nedeni konuşma tarzlarının kaba ve çiğ oluşudur. Cruz üç yaşındaki kızına «ciğerini sökerim» diye bağırdığı zaman çocuğun aldırış etmemesi, korkmaması, çocuğun anasından beklediği sevgiyi bulduğunu, güven içinde olduğunu, anasının bu sözlerini fazla ciddiye almadığını gösterir. Felicita çocuklarına ninni yerine açık saçık şarkılar söylerken, okuyucu çocukların analarının çevresinde dansedip, el çırptığını düşünmeden sadece bu cinsel sahneden şaşkına düşecek ve sinirlenecektir.

Soledad sert, zalim, sağı solu belli olmayan bir ana havasındadır, ama hayatını çocuklarına adamıştır aslında. Büyük zorluklarla onlara bir ev, yiyecek, giysi ve hatta oyuncak bulmuştur. Onları terketmemiş ya da başkalarının çocuklarını incitmesine izin vermemiştir. Hasta oldukları zaman da kendini onlara adamıştır.

Rios ailesini araştırmama esas teşkil edecek aile olarak seçtiğimde ailenin tarihi ve fertleri arasında fahişelik yapanların da bulunduğunun farkında değildim. Cruz Rios'la bir yıla yakın bir süre kalan sosyal araştırma yardımcım da, Cruz'un anasının ve ablalarının bir zamanlar fahişelik yapmış olduklarından habersizdi. Ana Fernanda ve kızı Soledad Rios ailesini incelediğimiz iki yıl içinde fahişelikle uğraşmamışlardı hiç. Fernanda San Juan'da bir lokantada ahçı yardımcısıydı. Soledad da New York'ta bir fabrikada çalışıyordu. Oğlu Simplicio, karısı Flora ile New York'ta bir fabrikada çalışıyordu. Felicita da San Juan'da bir barda garsondu. Daha sonra ise kadının, garsonluğunun yanı sıra fahişelik de yaptığını öğrendim.

Rios ailesinde fahişeliğin yaygın olmasının aile ilişkilerini ne şekilde yozlaştırdığını ya da etkilediğini düşünecek olursak bu durumu orta tabaka ya da kalıplaşmış değerlere vurmamamız gerekir. Bunu sadece bir gecekondu toplumuna ve yoksulluk koşullarına göre düşünmeliyiz. La Esme-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ralda gibi bir gecekondu mahallesinde fahişeliğin anlamı bambaşka. Bu mahallede aile fertlerinin üçte biri fahişelik yapıyor. Elinden başka şey gelmeyen ve çokluk okuma yazma bilmeyen kadınların yaşam mücadelelerinde fahişelik çekici bir ekonomik fırsat. Bu işi yapmak onları ne toplumlarından ne de komşularından ayırmıyor, onların kendilerine sırt çevirmelerine sebep olmuyor. Hem sonra orta sınıf kadınlarında olduğu gibi normal yaşamdan da onları koparmıyor. Nikâhsız evlenmek, sallantılı evlenmeler ve büyük ölçüde evlilik dışı çocuk yapmanın çok doğal karşılandığı yoksul sınıflarda günlük hayat ve eğlence zamanını incecik bir sınır birbirinden ayırır.

Rios ailesindeki fahişeliğin ailenin temel durumunu hiç bir zaman değiştirmediğine eminim. Bu sonuca fahişelikten önceki ve fahişelik yaşamları arasında kıyaslamalar yaptıktan sonra ulaştım. Fernanda fahişelik yapmadan önce yedi yıl ilk kocasıyla evli kalmış, ondan dört çocuk doğurmuştur. Soledad ailesinin geçimini sağlamak için fahişeliğe başlamadan önce sekiz yıl evli kalmış ve üç çocuğu olmuştur. Felicita bu yola düşmeden önce beş çocuk yapmıştır. Açıkça anlaşılıyor ki çocuklar çok kritik olan ilk çocukluk yıllarını anaları fahişe olmadan geçirmişler. Hem sonra bu kadınların hepsinin fahişe olmadan önce kocalarıyla aralarında birtakım geçimsizlikler de çıkmıştır. Daha sonraki evliliklerinde meydana gelen sorunlar dr fahişelik yapmalarından değil öteden beri olagelmiş birtakım geçimsizlikler ve anlaşmazlıklar sonucudur.

Ancak fahişeliğin Rios ailesinde birtakım değişiklikler ve farklılıklar meydana getirdiği de kuşkusuzdur. Gelirleri daha değişiktir, ancak artmıştır. Kadınlar gecekondu mahallelerindeki kadınlardan daha fazla üstlerine başlarına para harcar olmuşlardır. Çocuklar ise açık saçık sözler kullanmaya alışmışlar, bu arada da anaları geceleri çalışmaya gittiği zaman kendilerini terkedilmiş ve ikinci plâna atılmış hissetmişlerdir. Fahişelik kadınlar ve çocuklarının kendilerine dönük görünümlerini daha da güçlendirmiştir. Sonra bir erkeğin aileye girmesi, bu erkeğin özellikle bir fahişeyle evlenmiş olmasını bilmesi halinde de çok değişik bir unsur ortaya çıkmaktadır. Ancak erkekler arasındaki rasyonel düşüncelerden biri de bir zamanlar fahişelik yapan kadınların sonradan dünyanın en sadık kadınları haline geldikleridir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fahişelik gecekondu mahallelerinde hatta Rios ailesinde rezilce bir çalışma şekli olarak nitelenmektedir. Gene de fahişe La Esmeralda'daki sosyal merdivenin en alt basamağında düşünülemez. Uyuşturucu madde düşkünleri, hırsızlar, alkolikler ve cinsel sapıkların durumları fahişelerden daha aşağıdır. Kısaca La Esmeralda'da oturanlar Rios ailesini fahişelik yaptıkları için aralarından ayırmamışlar, onları birer dost ve komşu olarak kabullenmişlerdir. Rios ailesi kadınlarının çokluk La Esmeralda'nın dışında çalışmaları ve karda yürüyüp izlerini belli etmezcesine yaptıkları işi açıklamamaları onların toplum içindeki sosyal durumlarını düzeltmiştir. Öte yandan bir insanın vaftiz çocuklarının sayısıyla onun toplum içindeki sosyal yerini tayin etmeye çalışırsak Rios ailesinin vaftiz çocuklarının pek az olması nedeniyle durumlarının aşağı olmaları gerektiği kanısına varırız. Çoğu aile bir fahişeye çocuğuna vaftiz analığı yapmasını teklif etmeden önce hiç kuşkusuz bir kararsızlık dönemi geçirir.

Bu kitaptaki bilgiler fahişelere karşı olan birtakım kalıplaşmış düşünceleri değiştirmemiz gerektiğini anlatmaktadır. İnsan analık ve fahişelik rolünün birbiriyle çelişkili olduğunu düşünebilir. Yaşam öykülerinde ise bu iki rol bir sürü çelişkiye rağmen bir arada yürütülür. Hem sonra kuşkusuz, Rios ailesi kadınlarının kadın ve aynı zamanda da ana görevleri arasında mekik dokumalarındaki rahatlık da dikkate değerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

MEKÂN

Rios ailesinin yaşadığı yer, San Juan'ın eski kale duvarlarıyla deniz arasında dimdik bir kıyıya kurulmuş çok renkli ve eski bir gecekondu mahallesi olan La Esmeralda'dır. Bu mahalledeki dokuz yüz evde 3,600 kişi oturmaktadır. La Esmeralda bir dik-dörtgen şeklindedir ve doğudan batıya yedi sıra halinde tek ve iki katlı evler uzanır. Kalenin yakınındaki mahallenin en yüksek yerinde evlerin sıralanışı çok daha düzgündür ve herhangi bir şehir içi bina blokuna benzer. Ancak yokuş dikleşip denize yaklaşıldığı zaman evlerin düzeni bozulmaya ve karmakarışık olmaya başlar. Bunların arasında da çimentodan yapılmış daracık yollar bulunur. Bu yollar yukarı ve aşağı döner, yokuşun karşısında bir çıkmaza girer.

Tepedeki kale duvarından bakıldığı zaman gecekondu mahallesi müreffeh gibi görünür. Bunun da nedeni belediye başkanı Dona Felisa Rincon'a bir cemile olarak evlerin damlarının hepsinin yeşil katranlı kâğıtla kaplanmış olmasındandır. Sonra uzaktan, bu betondan yapılmış yollar temiz görünür. Tepeden okyanus ve dalgaların beyaz köpükler halinde kayalara çarptığı da görülür.

Evlerin çoğu tahtadan yapılmıştır ve geniştir. Kıyının

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

tam tepesindeki evlerin temelleri betondandır. Denize yakın olanlar ise yüksek dalgalardan korunmak için kazıklara oturtulmuştur. Çoğu yeşilin ve mavinin çeşitli tonlarına boyanmıştır. Arada bir de sarı ya da safran renkli bir bina görülür. Uzun tahta elektrik direkleri doğudan batıya doğru uzanır. Bir çok evin damında da televizyon antenleri görülür.

Gecekondu mahallesinin içinde üç bölüm vardır, bunların adları San Nicholas, Yeni Esmeralda ve Eski Esmeralda'dır. Bu bölümler San Juan'a dört yolla bağlanır. İkisi doğuda San Nicholas'ta, dik merdiven halindedir. Bunlar elli basamaklıdır ve aralarında sahanlıklar da bulunmaktadır. La Esmeralda'daki yaşlılar için bu merdivenleri tırmanıp inmek çok güç bir iştir. Her merdivenin başında da büyükçe, biraz çimenlik bir boşluk var. Buralarda her pazar günü La Esmeralda'lı erkekler ya horoz döğüştürür, ya kumar ya da beyzbol oynar. Üçüncü giriş taşlık bir yoldur ve bir kemerin altından geçtikten sonra Yeni Esmeralda'ya gider. Bütün mahalle boyunca uzanan tek taşlı yol budur. Eski Esmeralda'ya da San Nicholas'ta olduğu gibi beton merdivenlerle çıkılır.

La Esmeralda şehrin göbeğinden ve vilâyet konağından en fazla on dakikalık bir yolda olmasına rağmen fizik ve sosyal durumu nedeniyle apayrı bir kuruluş havasındadır. Tepesindeki kale duvarı onu şehirden ayıran bir simge gibi yükselir. La Esmeralda mezarlığı, kilisesi, ufak dispanseri, doğum kliniği ve bir ilkokulla kendine has bir toplum haline gelmiştir. Bir sürü ufak dükkânı, barı ve tavernası da vardır. Evler eskilikten dökülmeye yüz tutmuştur, yollar da çöpten geçilmez haldedir.

Duvardan derine doğru indikçe halkın yoksulluğu da artar. Deniz kenarında da en yoksullar oturur. Evleri bakımsızlıktan harap haldedir. Kıyıda oturmak tehlikelidir, çünkü patlayan bir fırtınada bütün evlerin birden sulara karışma tehlikesi her zaman vardır. Kısa süre önce yükselen dalgalar bir tek gecede elli evi birden yutmuştur. Bu nedenle de evlerde oturanlar sosyal meskenlere nakledilmiştir. Kumsal aynı zamanda La Esmeralda'nın en pis bölümüdür de. Bazı yerleri kırılmış, çatlamış bir sürü boru lâğım sularını denize taşır. Böylece kumsal sineklerden geçilmez olur. Her yan insan pisliği, çöp, bira şişeleri, kırık

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

karyolalar ve çürük tahta parçaları ile doludur.

Aynı zamanda burası morfinmanların da gizlenecekleri bir yerdir. (bunlar TECATOS diye adlandırılırlar). Evlerin altına gizlenerek kendilerine morfini aşılarlar. Her şeye rağmen La Esmeralda'lılar kumsalı denize girmek, sevişmek, balık tutmak, acıktıkları zaman da salyangoz ve yengeç tutmakta kullanırlar. Sonra her yan çöp dolu olduğu için kumsalda domuz da yetiştirirler.

Büyük San Juan'da oturanlar La Esmeralda'yı berbat bir yer olarak tanırlar. Burası kaatiller, uyuşturucu madde düşkünleri, hırsızlar ve fahişelerin yatağı olarak bilinir. Orta tabaka halkının çoğunluğu La Esmeralda'dan korkar ve oraya hiç gitmemiştir. Ancak yirmi yıl önce La Esmeralda'daki yaşam koşullarının daha da kötü olduğu söylenmektedir. O zamanlar cinayetler işlendikten sonra kurbanları evlerin altına gömmek kimse tarafından garipsenmemekteydi. Bugün ise, La Esmeralda sakinleri burayı eskisine oranla şık bir mahalle, sağlık dolu bir yer olarak nitelemektedir. Onlara göre deniz görüntüsü çok güzel, damlar yeni, taşlı sokaklar onarılmıştır. Sivrisineklerin izine bile raslanmaz, az kiralı ve işlerine yakın bir yerdir.

Yoksunluk, yoksulluk, şiddet hareketleri ve arada bir işlenen cinayetlere rağmen La Esmeralda'da oturanlar çokluk neşeli ve coşkun kişilerdir. Arkadaş canlısı, gezmeyi seven geçimli insanlardır ve yabancılardan pek çekinmez gibi görünürler. Radyolar, parayla plâk çalan pikaplar, televizyonların sesleri arasında yaşarlar ve vakitlerinin büyük bir bölümünü de içki içip domino oynadıkları barlar ve dükkânlarda geçirirler.

La Esmeralda'da oturanlar bir çok gecekondu mahallesi sakinleri gibi yetersiz mesken ve öğrenim, okuma yazma bilmemek ve az gelirden yakınırlar (*). Amerikan nüfus sayımlarına göre 1960'da ailelerin yüzde 22'sinin yıllık

---

(*) La Esmeralda San Juan seçtiğimiz gecekondu mahallelerinden biridir. 1964 de dört gecekondu mahallesinde seçtiğimiz yüz kadar ailenin ortalama gelirleri yılda 1,400 dolardı. Ortalama şahıs başına düşen aylık gelir ise 20 dolardı. Ailelerin yüzde yetmiş ikisi yılda 1,999 dolardan daha az kazanıyordu. En yoksul on ailenin gelirleri 49 ve 192 dolar arasında değişiyordu. En zengin aileler ise yılda 4,244 ve 7,127 dolar arası kazanıyordu.

Ailelerdeki eşyaların değeri aynı zamanda gelirlerinin ne kadar

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

gelirleri 500 dolardan aşağı, yüzde on beşinin 500 ve 900 dolar, yüzde 32'sinin 1.000 ve 1.999 dolar, yüzde 27'sinin 2,000 ve 3,999 dolar arası, sadece yüzde 4'ünün 4,000 dolardır. La Esmeralda'da tüm gelir dağılımı orada çalışmalarımıza örnek olarak aldığımız otuz iki aile ve San Juan'da üstünde incelemeler yaptığımız yüz kadar ailenin geliriyle pareleldi. Ancak La Esmeralda'daki aileleriniz daha çok dar gelirlilerden seçilmişti. Örnek olarak aldığımız ailelerin yüzde 47'sinin yıllık gelirleri 1000 dolardan aşağıydı. Bu ailelerden otuz ikisinin yıllık gelirleri 1,100 dolardı.

La Esmeraldalılar bir sürü iş yaparak hayatlarını kazanıyorlardı. Ancak erkeklerin çoğu ya işçilik ya da yakınlardaki doklarda hamal olarak çalışıyorlardı. Çalışan kadınlar ve erkeklerin yüzde elliden fazlası lokantalar, oteller ya da başka servis işlerinde çalışıyorlardı. Bu rakam San Juan'ın diğer gecekondu mahallelerindeki oranın üstüne çıkmaktadır.

Diğer gecekondu mahallelerinde pek az kadın ve erkek fabrikalarda çalışmaktadır. Bazı kadınlar evlerde hizmetçi olarak çalışmakta, bazıları da ya satıcılık ya da tezgâhtarlık yapmaktadır. La Esmeralda'da çalışan kadınların çoğu

---

olduğunu tahmin etmemize yarıyordu. Ev masraflarına giden para sıfırla 2,871 dolar arasında değişiyordu. Ev masraflarına en az para harcayan on aile gene bu masrafları 38 dolarla karşılamışlardı. Evlerindeki eşyaların çoğu dost, komşu ya da akrabalarından aldıkları armağanlardı. En fazla masraf eden aileler 1,705 ve 2,871 dolar arası harcamaktadır ki bu 2,247 dolarlık bir ortalama gösterir.

Ailelerdeki öğrenim görme süresi de çok düşüktür. Bu sıfırdan on iki yıla kadar çıkmaktadır. Ortalama okuma süresi ise 3.6 yıldır. On sekiz yaşının üstündeki dört kişiden biri birinci sınıfı bitirmiştir. On kişiden sekizi altıncı sınıftan öteye gidememiştir 176 kişiden sadece dördü dokuzuncu sınıftan sonraya kadar okumuştur. Bu kişilerin yarısı üç yıl resmen okula gitmişler, dörtte biri ise okul öğrenimi hiç görmemiştir.

Köyden şehre gelen kişiler 3.4 yıl ortalama öğrenim görürken şehirde doğup büyüyenler 5.6 yıllık ortalama okul öğrenimi görmektedirler. Köylülerin yüzde 28 i ya birinci sınıfa kadar okumuşlardır ya da hiç öğrenim görmemişlerdir. Bu bölüme şehirde doğup büyüyenlerin sadece yüzde 7 si dahil edilmektedir. Elimizde olan bilgi ve kayıtlara göre genellikle öğrenimin arttığı ailelerde gelirin de arttığı görülmektedir. Aylık gelirleri şahıs başına 20 doların altında olan elli ailenin ortalama 2.8 yıl öğrenim gördüğü tesbit edilirken aylık gelirleri şahıs başına ortalama 20 doların üstünde olan elli ailenin de 4.4 yıl öğrenim gördükleri tesbit edilmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çamaşırcılık ve ütücülük yapmaktadır. San Juan'daki diğer gecekondu mahallelerine oranla olağanüstü sayıda La Esmeralda'lı kadın da San Juan'da dok işçileri ya da limana gelen asker ve denizcilere kendilerini satarak hayatlarını kazanmaktadırlar. La Esmeralda'da örnek olarak seçtiğimiz ailelerin yüzde otuz ikisinin kadınlarının geçmişte ya da halen fahişelik yapmakta olduklarını öğrendik.

1960'da yapılan incelemelere göre La Esmeralda'da her on evden yedisinin bakımsız ve harap olmaya yüz tutmuş, inşaatları yeterince yapılmamış ve hemen hemen bütün sağlık gerekleri inşaatta göz önüne alınmamıştır. La Esmeralda'nın eski bir gecekondu mahallesi olması ve genişleyecek daha fazla alanı bulunmaması nedeniyle San Juan'daki diğer gecekondu mahallelerine oranla imar ve konut koşulları daha kötüdür. Evler çok kalabalıktır. Evlerin yüzde ellisinde ayrı yatak odası bulunmaz, yüzde kırkında ise tek bir yatak odası vardır. Ancak burada ev başına ortalama 3.7 kişi düşerken inceleme yaptığımız yüz ailenin içinde ev başına 6 kişinin düştüğünü gördük. Bu rakam La Esmeralda'daki fazla kalabalık yüzünden ortaya çıkmaktadır.

La Esmeralda'da orta halli bir evde eşyaya harcanan para 500 dolar kadardır. Diğer gecekondu mahallelerinde yaptığımız incelemelerden de buna sıfır ve 2000 dolar arasında harcama yapıldığını tesbit ettik. En düşük gelirli ailelerin sekizinin sıfır ve 149 dolar arası, ikinci sekiz ailelik grubun 157 ve 455 arası, üçüncü gruptaki sekiz ailenin 457 ve 825 arası, sonuncu ve en çok masraflı grubun da 1,001 ve 2,416 dolar arasında ev eşyalarına para harcadığını gördük.

Her beş aileden dördünün kamuya ait topraklara kanunsuz ev yaptığı diğer gecekondu mahallelerine oranla La Esmeralda'dakilerin yüzde 15'i ev sahibidir. Amerikan nüfus sayımına göre bu evlerin ortalama değerleri 700 dolardır. Her on evin yedisindeki aileler kirayla oturmaktadır. Kiracıların yüzde yetmiş beşi ayda 20 dolardan az para ödemektedir. Ortalama kira ise ayda 15 dolardır.

La Esmeralda diğer gecekondu mahallelerinden bazı bakımlardan ayrılmaktadır. On sekiz yaşını geçmiş sakinlerinin yarıdan çoğu şehrin içinde doğmuştur. Diğer gecekondu mahallelerinde ise beş kişiden dördü Porto Riko'nun köylerinden şehre yirmi yaşlarındayken gelmişlerdir.

Öte yandan La Esmeralda'da şehirde doğanların üçte

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ikisi otuz beş yaşından aşağıdır, köyden gelenler daha yaşlı kuşaktandır.

Kısacası bu dört gecekondu mahallesinde oturanların durumu şaşkınlık verici bir şekilde sarsılmazdır. Önce sık sık şehirde semtten semte taşınanlar daha sonra gecekondulara yerleşmişler, bir daha da oralardan ayrılmamışlardır. Köyden gelenler ortalama olarak gecekondularında on dört yıl kadar yaşamışlardır. La Esmeralda'da bazı aile reisleri orada kırk yıldan fazla yaşamıştır, ancak çoğunluk bu gecekondu mahallesinde ortalama olarak sekiz ve on beş yıldan beri oturmaktadır. Üstünde inceleme yaptığımız otuz iki ailenin reisleri La Esmeralda'da ortalama yirmi yedi yıl yaşamışlardır.

La Esmeralda'da evliliklerin yüzde elliden fazlası kanun dışıdır. Bu, inceleme ve çalışma yaptığımız diğer gecekondu mahallelerindeki orana göre çok daha yüksektir. La Esmeralda'da on aileden yedisinin reisleri nikâhlı ya da nikâhsız olarak birden fazla evlenmişlerdir. Mahalledeki her beş evden biri ya kocasından boşanmış ya da dul kalmış bir kadının reisliğindedir. Ananın reisliğinde toplanmış ailelere diğer gecekondu mahallelerinde de rastlanır.

Diğer gecekondu mahallelerinde olduğu gibi La Esmeralda'da da beş aileden biri hükûmetten para ve gıda yardımı almaktadır.

1960'da La Esmeralda'da yapılan nüfus sayımına göre yedi ve on üç yaşlarındaki çocukların yüzde 82'si okula devam etmekteydi. Ancak on dört ve on dokuz yaşları arasındaki kız ve erkek çocuklarının yüzde 66'sının okuldan çıktıkları görülür. On dört yaşından büyük olanların yüzde 16.7'si ilkokuldan ileri öğrenim görmüşlerdir.

Otuz iki ailede öğrenim oranı La Esmeralda'dakilere kıyasla çok daha düşüktü. Yirmi beş yaşından büyüklerin ortalama olarak bitirdikleri sınıf sayısı 3.5'dur. Elli iki kişiden on yedisi ilkokulu bitirmiştir. Erkekler kadınlara oranla iki kat fazla öğrenim görmüşlerdir. Yirmi beş yaşının üstündeki kadınların hiç okul öğrenimi görmediği tesbit edilmiştir.

La Esmeralda ve New York'taki Rios ailesi fertleri Porto Riko'daki ailelerle kıyaslanarak nasıl incelenmiştir şeklinde bir soru gelebilir aklımıza. Bir çok bakımlardan Rios ailesinin üç ferdi Fernanda, Felicita ve Cruz'un evin-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

dekiler La Esmeralda'da incelenen bir çok aileye çok benziyordu. La Esmeralda'daki ailelerin yüzde kırk yedisinin gelirleri orta yani 500 ve 1,999 dolar arasındadır. Fernanda hizmetçilik yaptığı dönemlerde ayda 15 dolar, kocası Junior ise ulak olarak 140 dolar almaktaydı. İkisinin yıllık geliri toplanınca 1,980 dolar ediyordu. Felicita'nın bar garsonluğu ve fahişe olarak yılda 1,400 ve 1,700 dolar arası para kazandığını hesapladık. Cruz'un 1964 yılındaki geliri 500 ve 600 dolar arasındaydı. Bu Cruz'un orta gelirli ailelerin en alt düzeyinde bulunmasına sebep oluyordu. Rios ailesindeki üç kişinin de gelirleri 1,999 dolardan aşağıydı. Seçtiğimiz yüz ailenin yüzde yetmiş ikisinin ve La Esmeralda'dakilerin 69'unun gelirleri de bu kadardır. Cruz az gelirine rağmen La Esmeralda'da oturanların en az gelirlileri arasında sayılmazdı. Burada yaşayanların yüzde 22'sinin gelirleri 500 dolardan aşağıydı. Cruz, Rios ailesinde aynı zamanda hükûmet yardımı alan tek kişiydi. Ayda 11 dolar yardım alıyordu, üstelik bu kirasını ancak ödemesine yarıyordu. Seçtiğimiz yüz ailenin yüzde yirmisi hükûmet yardımıyla geçiniyordu. 1960'da yardım alanların oranı sadece yüzde 15'ti.

Giysi dışındaki eşyaların aidiyeti incelenecek olursa Rios ailesi fertleri La Esmeralda'daki otuz iki ailenin alt yarısına düşer. Fernanda ev eşyalarına 346 dolar, Felicita 149 dolar, Cruz 120 dolar harcamaktadır. Aynı gruptaki kişiler sıfırdan 2,416 dolara kadar harcamaktadır.

Cruz'un eşyaları pek azdı ve elinde olanlar da armağan edilmiş şeylerdi. Ne Felicita'nın ne de Cruz'un buzdolabı vardı. Hatta bazı gecekondu mahallesi ailelerinde olan lüks eşyaların hiç birine sahip değillerdi.

Çalışmalarımızdan elde ettiğimiz bilgilerin ortaya çıkardığı en şaşırtıcı gerçeklerden biri de Porto Riko'lu dar gelirli ailelerin giyim eşyalarına harcadıkları büyük paradır. Örneğin Felicita giysilerine ev eşyalarına harcadığı paranın üç katını (496.36 dolar), Cruz ise 70.23 dolar harcamaktadır. Fernanda ise giysilerine sadece 53 dolar harcamıştır. Bu belki de Junior ve kendisinin yeni evlerine yeni eşyalar almak zorunluğundan doğmuştur. Hem sonra Felicita ve Cruz'un kendilerinden başka çocuklarına da giyim eşyaları almak zorunda oldukları unutulmamalıdır. Cruz giysilere harcadığı 70.23 dolardan sadece 13 dolarını kendisine harcamıştır. Öte yandan Felicita ise giysiye harca-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dığı paranın yüzde seksenini kendi giyim eşyalarına vermiştir. Listeyi yaptığımız zaman Felicita'nın 25 elbisesi, yedi eteği, ve yedi blûzu, on iki çift pabucu, yedi sutyeni, yirmi iki donu, üç tane de altın yüzüğü vardı. Dokuz ay sonra da 188 dolara yirmi elbise daha aldı.

Giysi ve dış görünüşe verilen bu önem, fahişeliğin gerekleri göz önünde tutulursa, biraz zorlukla açıklanabilir. Bir çok yerde belki de aşağılık duygusu ve Porto Riko orta sınıfına benzeme isteği giysiye bu önemin verilmesine sebep olmaktadır.

Rios ailesinin bu kişisi La Esmeralda'dakilerin bir çok başka bakımlardan da benzeridir. Benzerlikler ufak bir evde çok kişi oturmak, düşük kira, yetersiz temizlik ve sağlık sistemleri, ailedeki insan sayısı ve birleşimi, analık, nikâhsız evlenmeler ve birden fazla evliliklerdir.

Rios ailesinde öğrenim düzeyi örnek olarak seçtiğimiz gruptan biraz daha yüksekti, yani ortalama 4.2 yıl öğrenim görmüşlerdi.

Oysa grubun öğrenim düzeyi 3.6 yıldır. Fernanda üçüncü, Soledad ikinci, Felicita ve Cruz altıncı, Simplicio ise dördüncü sınıfa kadar okumuşlardır. Bunların kocaları ise kendilerinden daha fazla öğrenim görmüşlerdir. Örneğin Erasmo ve Edmundo hiç okula gitmemiş, ancak Junior lisenin ikinci sınıfına kadar okumuştur. Flora, Amparo ve Marcelo bir yıl, Hortensia ise dokuz yıl süreyle öğrenim görmüşlerdir.

Katolik olan Rios ailesinin dinî inanışlarında azizlere gösterilen aşırı bağlılıktan ispiritizma ve büyüye inanmaya kadar bir takım değişiklikler görülmektedir. Bunlar Porto Riko'daki düşük gelirli ailelerin çoğunda rastlanır.

New York'a gelince... Porto Riko'da kendimize incelemek üzere seçtiğimiz ailelerle akrabalığı olan elli aile bulduk ve üstlerinde çalıştık. İşsizlik ve dar gelir gibi ekonomik faktörlerin göçe yol açmakla birlikte ekonomik olmayan faktörlerin göçlere daha fazla sebebiyet verdiğini tesbit ettik. Çalışmalarımızda Porto Riko'yu terk etmelerinin sebebinin çok ilginç olarak sosyo-psikolojik olduğunu gördük. Rios ailesinin New York'ta bulunan üç ferdi, Soledad, Simplicio ve Amparo Teyze göçlerine sebep olan faktörleri bize anlattılar. Soledad ölen kocasını unutmak istiyordu, Simplicio kendisine kötü etkilerde bulunan arkadaşların-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dan kaçmak istemişti, Amparo evlilikte bir takım güçlüklerle karşılaşmıştı. Flora Porto Riko'dan kocası Simplicio'nun yanına gitmek için ayrılmıştı. Soledad'ın kocası Benedicto da ilk karısından daha yeni ayrılmıştı.

Bunların her biri yaşamlarının büyük bölümünü Porto Riko'da geçirmişlerdi ve Porto Riko'daki akrabalarından ne kişilik ne de kültür bakımından farklılık göstermiyorlardı. Soledad ilk kez Birleşik Amerika'ya gittiği zaman yirmi yaşındaydı, Simplicio on altı yaşındaydı ve evlenmişti bile, Flora yirmi dört yaşındaydı, Amparo otuz altı, Benedicto ise on dokuz yaşındaydı. New York'ta inceleme yaptığımız kişilerin hemen hemen yarısı Porto Riko'dan on beş ve yirmi dört yaşları arasında ayrılmışlardı.

New York'takilerin büyük kısmı üç bölümlü bir göç yapmışlardı. Önce Porto Riko'da taşrada doğdukları yerden San Juan'da bir gecekondu mahallesine gelmişler, oradan da New York'a gitmişlerdi. Ancak Rios ailesinden Flora, Amparo, Erasmo ve Edmundo üç bölümlü göçe katılmışlardır. Diğerlerinin hepsi San Juan'da doğma büyümedirler.

New York'ta bir evde oturanların sayısı Porto Riko'dakinden daha azdı. Her evde dört kişi otururyordu. Simplicio ve Amparo'nun evinde üç kişi, Soledad'ın evinde ise beş kişi oturuyordu. Ailelerin birleşimi, Soledad ve Simplicio'nun evindekilerin aynıydı, yani evlerde karı koca ve çocuklar olarak oturuluyordu. Amparo gibi kadınların da evlerinde çocuklarıyla birlikte oturmaları düzeni New York'taki ailelerin yüzde 14'ünde vardı.

İçlerinde Rios'ların da bulunduğu seçtiğimiz ailelerin hepsi New York'ta kat tutmuşlardır, ancak bunların dördü eşyasız ve döşemesiz kalmıştır. Aileler hemen hemen dört kez ya aynı semte ya da yakınlarda bir yerlere boyuna taşınarak ev değiştirmişlerdir. Rios ailesi de bunlara benzemektedir ancak, Soledad ve Simplicio New York'un dışında oturmuşlardır. Simplicio New Jersey ve Pennsylvania, Soledad ise New Jersey ve Florida'da yaşamıştır.

New York'daki ailelerin hemen hemen üçte biri ayda 40 ve 59 dolar arası kira vermektedir. Simplicio ayda 47 dolar, Soledad ise 56 dolar vermiştir. Amparo'nun 90 dolarlık aylık kirası New York şehri refah dairesi tarafından ödenmiştir. New York'daki Rios ailesinin üç ferdinin ödediği aylık kira ortalama 64 dolardır ve bu seçtiğimiz aile-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lerin tümünün ortalamasına çok yakındır. Onlar da ortalama olarak 62.5 dolar vermektedir.

New York'da nikâhsız olarak yaşayan karı kocaların sayısı da gittikçe artmıştır. Aynı zamanda boşanmış, ayrılmış ya da terkedilmiş kadınların sayısı da Porto Riko'daki gecekondu mahallelerine oranla gittikçe artmaktadır. New York'daki evliliklerin yarısı nikâhsızdır, 26 ev de kocasından ayrılan bir kadın tarafından yönetilir. Hem Soledad hem de Simplicio eşleriyle nikâhsız yaşamaktadır. Amparo da kocasından ayrılmıştır.

New York'daki Porto Riko'lu aileler kendilerine açılan iş kapılarının Porto Riko'dan daha fazla olmasına rağmen gene de sınırlı olduğunu söylemektedirler. Yetişkinlerin hemen hemen hepsinin işleri ne öğrenim ne de özel bir yetenek isteyen işlerdi. Çalışan yetişkinlerin üçte ikisi fabrikalarda teknik işçilik yapmaktadır. Porto Riko'dakinin tersine New York'a gelen kadınların çoğu fabrikalarda iş bulmuşlardır. Flora ve Soledad bir fabrikada çalışmaktadır. Amparo da yardımla geçinmeye başlamadan önce fabrikada çalışmıştır. Simplicio getir götür işleri yaparken Benedicto da bir ticaret gemisinde tayfa olarak çalışmaktadır. Simplico dışında hepsi sendikalıdır. Genel gözlemimiz sonucu çalışan yetişkinlerin yüzde sekseninin sendikalı olduğunu öğrendik. Ancak bazısı sendika liderlerinin kendilerini suiistimal ettiklerine inanmaktadırlar.

Hizmetçi olarak çalışan bir kadından başka herkes yaşlılık sigortası ödemekteydi. Bunlardan yüzde 70'i en az bir kez yaşlılık ya da elden ayaktan düşme sigortası almışlardı. Bir çokları ise bunu üç ya da dört kez almışlardı. Ancak hemen hemen hiç biri sigorta, sendika ve gelir vergileri için kendilerinden kaç para kesildiğini bilmemektedir.

New York'daki ailelerin gelirleri San Juan'dakilerin gelirlerinden üç dört kat fazlaydı. Sadece New York'da geliri bin doların altında olan ailelerin oranı yüzde ikiydi. Bu oran San Juan'da yüzde 41.3'dür. En etkileyici bölüm ise New York'da 4000 doların üstünde gelirleri olan ailelerin oranı yüzde 44 iken La Esmeralda'da bu yüzde 4'dür. New York'da ailelere düşen ortalama yıllık gelir 3.678 dolardır ve şahıs başına da aylık 100 dolardan fazladır.

Simplicio ve Soledad daha fazla kazanmaktadır, çün-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Porto Riko ve New York'daki aileler üstünde yapılan incelemelerde tesbit edilen gelirler arasındaki farklar aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir.

NEW YORK VE SAN JUAN'DA İNCELENEN AİLELERİN YILLIK GELİRLERİ

Yıllık gelir	132 aile La Esmeralda (*) 1964 yüzde	La Esmeralda Bütün Aileler (*) 1960 yüzde	100 aile 4 gecekondu mahallesi (*) (Porto Riko) 1964 yüzde	New York'daki akrabalardan 50 aile (*) 1964 yüzde
500'den az	15.7	22	20	0
500 - 999 dolar	31.2	15	20	2
1000 - 1,999 dolar	31.2	32	32	4
2000 - 3,999 dolar	18.8	27	18	50
4000 doların üstünde	3.1	4	10	44
		(*)		

kü karı koca sağlam işlerde çalışmaktadır. Simplicio ve karısı yılda 5 bin dolar alırken Benedicto ve Soledad 8 bin dolardan fazla kazanmaktadır. Amparo'nun bir oğlu yardım parasının yanı sıra yarım gün çalışmaktadır.

Ancak Soledad ve Simplicio'nun ailelerinin diğerlerine oranla daha yüksek gelirleri olmasına rağmen, eşyaya New York'daki ailelerden daha fazla para harcamışlardır. Böyle olmasına rağmen de Soledad 1.185, Simplicio ise 916 dolar harcamışlardır ki bu da Porto Riko'daki iki kız kardeşleri ve analarının masraflarının toplamından üç kat fazladır. New York'da bir aile evine buzdolabı ya da fırın almaz, çünkü bunlar ev sahibi tarafından evle birlikte kiralanır. Öte yandan Amparo ev eşyalarına hemen hemen hiç para harcamamış ve her şeyini arkadaşlarının armağanlarıyla yoluna koymuştur.

Soledad ve Simplicio aynı zamanda Porto Riko'daki akrabalarından çok daha fazla üst başa para harcamıştır.

(*) 1965 nüfus sayımı Amerika nüfus sayımı sonuçlarından çıkarılmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Simplicio ve Flora 1,051 dolar vermişlerdir giysiye. Soledad ve Benedicto ise sadece kendileri için mücevher ve giyim eşyası almışlar, bunlara 3,035 dolar vermişlerdir. Aşağıda bu eşyaların bir listesi verilmiştir.

SOLEDAD		BENEDİCTO	
Alınan şeyler	**Fiyat**	**Alınan şeyler**	**Fiyat**
27 elbise	304 dolar	5 kostüm	350 dolar
3 tayyör	44 »	10 pantalon	165 »
11 etek	43 »	23 gömlek	124 »
11 bluz	26 »	5 don	?
11 iç eteği	17 »	25 fanila	?
16 don	8 »	4 ayakkabı	77 »
7 çift ayakkabı	45 »	40 çift çorap	?
2 kol saati	115 »	2 kol saati	280 »
		1 altın köstek	225 »
		3 altın yüzük	495 »

New York'daki öğrenim düzeyinin Porto Riko'dakinden daha yüksek olduğunu tespit ettik. New York'daki Porto Riko'lular ortalama 6.5 yıl okula giderken bu Porto Riko'da 3.6 yıldır. New York'daki Rios ailesi ortalama 3.4 yıl okula gitmişlerdir. Amparo 1, Benedicto 8 yıl okula gitmiştir. New York'a göç edenler içinde çocuklarını okuldan alanların oranı yüksektir ve sadece çocuklarını onuncu sınıfa kadar okula gönderen aileler yüzde 4 oranındadır.

Gözlemlerimiz New York'daki Porto Riko'luların dillerinde ve geleneklerinde pek az değişikliklerin meydana geldiğini bize göstermiştir. Şehirde ufak tefek adalar meydana getirmişler, burada kültürlerini devam ettirmişlerdir. Kuzey Amerikalılarla olan ilişkileri pek azdır ve genellikle ev sahipleri, hükûmet yetkilileri ve diğer yetkililerle görüşmekten başka hiç bir Kuzey Amerikalıyla ilişkileri yoktur. Kuzey Amerikan kültürüne alışmak ve onunla kaynaşmak çokluk uzun süre isteyen ve zor bir iştir. Amparo bunun en aşırı bir örneğini vermektedir. New York şehrinde yirmi sekiz yıl süreyle yaşadıktan sonra, tek bir kelime ingilizce konuşmaz, hiç bir Amerikalı dostu yoktur, pek az tanıdığı bulunmaktadır, evinden pek seyrek çıkar. Kısacası yabancı toprağa kök salmamış bir Porto Rikolu olarak kalmıştır. Soledad ve Flora da tutucudur bu konuda, ama Amparo gibi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

değil. İkisi de ingilizcenin bir kaç belli başlı sözünü öğrenmişlerdir, oysa dışarda da çalışmaktadırlar. Kuzey Amerikalılar hakkındaki fikirleri olumsuzdur, resmi bir takım görüşmelerden başka onlarla herhangi bir ilişkileri yoktur. New York'daki incelememiz sırasında kadınların bu şekilde davrandıklarını ve özellikle dilde nasıl tutucu olduklarını gördük. Üç kadında ikisi ya pek az ya da hiç ingilizce bilmiyordu.

Öte yandan erkekler onlardan çok daha az tutucuydu. Simplicio ve Benedicto biraz ingilizce konuşuyorlardı, gayet de iyi anlıyorlardı bu dili. İkisinin de bir ya da iki Amerikalı dostu vardı. Irk ayrımına karşı oldukları halde Kuzey Amerikalılara genellikle olumlu davranıyorlardı. İncelemelerimiz sırasında erkeklerin yarıdan fazlasının ingilizceyi rahat konuşabildiklerine tanık olduk. Kadınlar ve erkekler Amerikalılar ve Amerikan yaşam tarzını yererecesine konuştukları halde bir çoğunun da Amerika'ya olan duyguları olumluydu. Göçmenlerin hemen hemen hepsi New York'daki yaşama standardının yüksekliğinden memnun olduklarını belirttiler. Oysa gene de şehrin en az kazanan sınıfının içinde olduklarını biliyorlardı.

New York'daki Porto Riko'lular kendi istekleriyle girdikleri okul aile birliği ve bir takım kilise gruplarına büyük ölçüde ilgi duyduklarını belirtmektedirler. Bunlardan yüzde on ikisi bir kilise, yüzde on ikisi de okul aile birliğine bağlıydı. Sadece yüzde 4'ü Porto Riko'da bu gibi örgütlenmelere katıldıklarını belirtti. New York'da yüzde dördü bir spor kulübüne girdi. Porto Riko'da göçmenlerin hiç biri böyle bir spor kulübünün üyesi olmamıştı oysa.

Her dört aileden üçünün reisi bir gün Porto Riko'ya dönmeyi umduğunu söyledi. Benedicto ve Soledad New York'da kalmayı düşünürken, Simplicio, Flora ve Amparo bir gün Porto Riko'ya dönmek için büyük bir istek gösterdi. İncelediğimiz ailelerin içinde çoğu Porto Riko'ya akrabalarını ve dostlarını görmek için gitmişlerdir. Simplicio bir, Amparo iki, Soledad beş kez Porto Riko'ya gidip dönmüştür. Benedicto işi yüzünden sık sık gidip gelirken Flora para darlığı sebebiyle bir kez bile Porto Riko'ya gidememiştir.

New York'daki Porto Rikolular arada bir birbirlerine gidip gelirler. Ancak yapılan bu ziyaretler aradaki uzaklık

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve zamana bağlıdır, genellikle de sadece akrabalar arasında olur. New York'da aile bağlarının gevşediği şeklinde bir genel kanı hakim olmuştur. Rios ailesi birbirlerine hafta sonları gidip gelirken Amparo evinden çıkmayı sevmediği için ziyaretlerini daha seyrek yapmaktadır. Benedicto ve Simplicio'nun aile dışında ve kadın dostlarının yanı sıra bir sürü arkadaşı vardır. Rios ailesinde sık sık ihtilaflar meydana gelir, ancak bunlar La Esmeralda'dakilerden daha kötü değildir.

New York'daki Porto Rikolu aileler arasında evlilik ilişkilerinin çok gergin olduğu dikkatimizi çekti. Bunun gecekondu mahallelerinde yaşamakta olan aileler arasında doğal karşılanması gerekir. Ancak bu gerkinliklerin kadınların çalışması nedeniyle daha da çok arttığını gördük. Ev dışında yaptıkları işler kadınları erkeklere karşı daha özgür, her şeyi isteyen yaratıklar haline getirmiştir. Soledad ve Simplicio'nun evlerindeki durum, bu yeni koşullarda evliliklerinin ne hal aldığının güzel bir örneğidir.

New York'da erkeğin durumu kadınları ve çocukları dövmeyi yasaklayan yasalar bulunması, yeterli aile ve çocuk yardımı programları olması nedeniyle daha da zayıflamıştır. Bu da büyük ölçüde, karı kocanın birbirini terketmesi, boşanmalar ve nikâhsız yaşamaların nedenini açıklar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

YOKSULLUK KÜLTÜRÜ

Bu çalışmanın amacı, değişik ulusal ilişkilerde yoksulluk kültürü kavramını incelemek ve bu kavramın bize Rios ailesini anlamaya yardım etmesi olduğundan burada bir kaç görünümünü özetleyeceğim.

Yoksulluk üstüne bir çok şey yazılmış olmasına rağmen buna oranla yoksulluk kültürü kavramı pek yenidir. Buna ben 1959'da yayınlanan «Beş Aile» adlı kitabımda değinmiştim. Beş Aile kitabının bir adı da «Meksika'daki Yoksulluk Kültürü Üstüne Çalışmalar»dır. Bu deyim biraz lastikli olması nedeniyle geniş çapta kullanıldı ya da suiistimal edildi. (*) Michael Harrington bunu 1961'de yayınlanan «Öbür Amerika» adlı kitabında geniş çapta kullandı. Bu kitap Birleşik Amerika'da yoksullukla mücadele programının kapılarını açmakta çok faydalı olmuştur. Harrington

(*) Profesyonel dergi ve gazetelerde de yoksulluk kültürü üstüne pek az tartışma yapılmıştır. Ancak iki yazı bu sorunu bazı ayrıntılara kaçarak ilgilenmektedir. Bunlar Elizabetli Herzog'un «The Social Service Review» da çıkan «Yoksullar Üstüne Tahminler» ve «Lloyd Ohlin'in «Yoksulluk Mirası» dır. (Organisation for Economic Co-Operation and Development (tarihsiz), Paris.)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bunu umduğumdan daha geniş ve daha az teknik bir anlamla kullandı. Ben bunu bir kavram modeli olarak daha geniş çaplı anlatmaya, yoksulluk ve yoksulluk kültürü arasındaki farkı belirginleştirmeye çalışacağım. Özellikle sosyalist ülkeler, bu arada da ulusal ve kültürel bağlar arasında antropolijik yoksul aileler incelemeleri yapılmadığı takdirde geçerli karşıt düzenlemeler yapmak tehlikeye düşmektedir.

Burada sunulan biçim o zaman bölgeseldir ve değişimlere uğrayabilir.

Tarih, edebiyat, özdeyişler ve halk arasında yerleşmiş sözlerde yoksulların değerlendirilmesinde iki karşıt yan bulunmaktadır. Bazıları yoksulları doğru, ahlâk sahibi, bağımsız, mutlu ve iyi insanlar olarak niteler. Diğerlerine göre ise yoksullar kötü, kaba, vahşi ve suç işleme eğiliminde olan kişilerdir. Bu karşıt değerlendirmeler fakirlere yardım için yürütülen kampanyaları da etkilemektedir. Bazıları yoksulların kendi kendine yardım, liderlik ve toplum örgütlenmesi konularında büyük potansiyeli olduğunu savunurken diğerleri yoksulluğun insan kişiliğine kesinlikle yıkıcı bir etki yaptığını, bu nedenle de orta sınıfın akıl sağlığının daha düzgün olması nedeniyle yoksulları gütmesi gerektiğine inanmaktadır.

Bu birbirine karşıt düşünceler iki rakip grubun arasındaki siyasî mücadeleyi yansıtmaktadır. Ancak bazı anlaşmazlıklar da yoksulluk ve yoksulluk kültürü arasındaki farkı bilmemekten ya da belirginleştirmemekten, aile ve gecekondu mahallesi üstüne dikkatleri çevirmek gerekirken sadece insan kişiliği üstünde çalışmaktan doğmaktadır.

Bir antropolog olarak yoksulluğu ve bir kültür, daha doğrusu aşağı bir kültür (*) olarak bunun özelliklerini anlamaya çalıştım. Yoksulluğu kendi çerçevesi içinde ve rasyonel olarak, ailede kuşaktan kuşağa geçen bir yaşam şekli olarak tanımak istedim. Bir görüş çağdaş uluslardaki yoksulluk kültürünün ekonomik bir bozulma, örgütsüzlük ya da başka bir şeyin yokluğundan ileri gelen bir durum olmadığına dikkati çekmektedir.

(*) «Yoksulluğun Aşağı Kültürü» deyimi «Yoksulluk Kültürüne» kıyasla teknik bakımdan daha doğrudur. Ben kısa olması nedeniyle «Yoksulluk Kültürü» nü kullandım.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Başka yerlerde yaptığım araştırmalarda da yoksulluk kültürünün bölgesel, köylülük, şehirlilik ve ulusal farklılaştırmayı ortadan kaldırdığını, bunların üstüne çıktığını, aynı zamanda da aile kuruluşları, zaman, değer ölçüleri ve harcamaların hemen hemen aynı olduğunu gördüm. Değişik uluslar arasındaki bu benzerlikler bağımsız buluşlar ve birbirine yaklaşmayı belirtir bizlere. Bunlar ortak sorunlara olan ortak alışkanlıklardır.

Yoksulluk kültürü tarihte birbiri ardınca gelen çeşitli olaylardan kendini gösterir. Ancak toplumdaki oluşumu ve gelişimi aşağıdaki koşullarla mümkündür, 1 — Para ekonomisi, ücretli işçilik ve kâr amacıyla üretim, 2 — Devamlı, büyük ölçüde işsizlik, 3 — Düşük ücretler, 4 — Ya hükûmet baskısı ya da isteyerek sosyal, politik ve ekonomik örgütlenmenin dar gelirli tabaka için sağlanmaması, 5 — Tek taraflı yerine çift taraflı bir akrabalık sisteminin varlığı (*), 6 — Hakim sınıfta servet birikimine yönelen, alt tabakaya mensup olmanın kişisel yeteneksizlikten ileri geldiğini savunan bir değer yargısı.

Bazı yoksul gruplarda bu koşullar altında meydana gelen yaşam tarzı işte yoksulluk kültürüdür. En iyi şekilde

---

(*) Tek taraflı bir akrabalık sisteminde kalıtımın kadın ya da erkekten gelmiş olması farz edilir. Yalnız erkek tarafından kabul edildiğinde sadece erkek tarafından gelme soy denir buna. Kadın tarafından kabul edildiği takdirde de bunun ana tarafından geldiği kabul edilmektedir. Çift taraflı bir sistemde ise akrabalığın hem baba hem de ana tarafından geldiği kabul edilmektedir.

Tek taraflı bir sistemde bütün akrabaların tek bir atadan geldikleri kabul edilmektedir. Erkek soyu sisteminde bütün soyun erkek akrabalar vasıtasiyle tek bir erkek atadan geldiği farzedilmektedir. Kadın soyu sisteminde ise soyaçekimin tek bir kadın atadan geldiği kabul edilmektedir. Soyun büyük sayıda kuşakları olması da mümkündür. Çift taraflı soyaçekim kabul edildiği takdirde tek bir sosyal ünitede bulunan kuşakların sayısı sınırlandırılır.

Tek yanlı soyaçekim gruplarında (bunlar boylar ve klânlar) birlik hâkimdir. Bu boy ya da klân birleşik halde hareket edebilir. Klân ya da boy bir bütün halinde başka bir boya kan dâvası güdebilir ya da mülk üstünde hak iddia edebilir ve gaspedebilir. Ancak çift taraflı akrabalık grubu bütün halinde hareket edemez, çünkü bir grup değildir ve uzun süreli devam etmez. Boy sisteminde birey doğuştan o gruba aittir. Öte yandan çift taraflı sistemde doğan bir kişi iki yandan birinden kendisine akraba seçmek ve hangi yana isterse ona girmek zorundadır. Bu da zaman geçtikçe akrabalardan kopmaya yol açar.

köyler ve şehirlerdeki gecekondu mahallelerinde incelenebilir ve birbirine bağlı yetmiş kadar sosyal, ekonomik ve psikolojik özellikle tanımlanabilir (10). Ancak bu özellikler ve birbirleriyle olan ilgileri toplumdan topluma ve aileden aileye değişebilir. Örneğin yoksulluk kültürü gayet iyi eğitilmiş bir toplumda, okuması yazması olmayanların sayısının çok olduğu hatta yüksek sınıftan zenginlerin bile ümmi oldukları toplumlardan daha kolay teşhis edilebilir. Örnek olarak verelim, Meksika'da ihtilâlden önce bazı köylerde bu gerçekti.

Yoksulluk kültürü kesin tabakalara ayrılmış, kişiselliğe aşırı derecede eğilmiş, kapitalist bir düzendeki aşağı sınıfın gösterdiği tepki ve koşullara uyma çabasıdır. Yüksek tabakanın koyduğu değer yargıları çerçevesinde, yüksek tabakanın hedefine ulaştığını görmekten doğan ve başarıya ulaşmanın imkânsızlığının verdiği hayal kırıklığını ve çaresizliği yenmek için harcanan çabaların yansımasıdır bu.

Yoksulluk kültürünün bir çok özelliklerine de bölgesel sorunların çözümlenmesi için yapılan denemeler, bir takım sorunları varolan ancak başındaki kişilerin yeteneksizlikleri, cahillikleri, ellerinden bir şey gelemeyişi ya da bunlara karşı duydukları kuşku nedeniyle kurumların ve bir takım acentelerin kendi sorunlarıyla ilgilenmemesinden doğan başkaldırma şeklinde bakılabilir. Örneğin, bankalardan kredi alamayınca kendi olanaklarına ve kaynaklarına dönerler ve hiç bir çıkar sağlayamadan kendi kendilerine bir takım gayri resmi kredi alıp verme kurumları icat ederler.

Yoksulluk kültürü her zaman için gelişmiş sınıfın koşullarına başkaldırma anlamına gelmez. Varolduğu anda çocuklar üstündeki etkisi nedeniyle kuşaktan kuşağa geçer. Gecekondu mahallelerinde yaşayan çocuklar altı ya da yedi yaşına geldikleri zaman aşağı kültürlerinin başlıca değer ve davranışlarını adeta yutarlar, psikolojik bakımdan destek görmedikleri için yaşamları boyunca meydana gelebilecek hayat şartlarını değiştirecek fırsatlardan faydalanamazlar.

Çoğu zaman yoksulluk kültürü, feodalizmden kapitalizme geçiş ya da teknolojik değişiklikler ve gelişmeler döneminde olduğu gibi, bir sosyal ve ekonomik düzen yıkıldığı yerine de yenisi yerleşmeye başladığı zaman meydana gelir.

Çoğu zaman toprak yerlilerinin başka bir ülkenin sömürgesi haline girdiği sosyal ve ekonomik durumun yıkıldığı, uzun kuşaklar boyunca sömürgecilik döneminin sürdüğü zamanlarda oluşur. Halen Afrika'da olduğu gibi kabileciliğin ortadan kaldırılması durumlarında da ortaya çıkıverir.

Yoksulluk kültürünü en fazla benimseyenler büyük bir hızla gelişmekte olan bir toplumdaki aşağı tabaka halkıdır. Şehirlere göç eden topraksız köylülerin, sağlam köylerden gelen ve iyi düzenlenmiş geleneksel kültürleri olan göçmenlerden daha fazla yoksulluk kültürünü benimseyecekleri açıktır. Bu durumda Güney Amerika ve Afrika arasında şaşırtıcı bir karşıtlık bulunmaktadır. Güney Amerika'da toprakla uğraşan halk uzun süre önce toplumu bir kabileden köylülüğe dönüştürmüştür, öte yandan Afrika'da ise hâlâ kabileciliğe sadık kalınmaktadır. Güney Amerika'daki toprak köylüleri toplumunun tersine Afrika'daki kabilelerin daha birlik olmaları Afrika'daki bir çok şehir ve kasabada tam bir yoksulluk kültürünün oluşmasını engellemektedir. Güney Afrika'daki ırk ayrımı, göçmenlerin ayrı bölgelere yerleştirilmeleri ve kendilerine hareket ve yaşama özgürlüğü verilmemesi bir takım sosyal sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Buralardaki ırk ayrımı ve baskılar insanlar üzerinde kimliklerini daha çok öğrenme ve gruplaşmaya yol açmıştır.

Yoksulluk kültürü çeşitli görüş açılarından incelenebilir. Bunlar aşağı kültür ve daha geniş olan toplum arasındaki ilişkiler, gecekondu mahallesi topluluğunun doğası, ailenin doğması, ve bireyin davranışları, değer ve kişilik yapısıdır.

1 — Belli başlı kurumlardaki yoksulların etkili işbirliği ve aralarında birlik olmaması yoksulluk kültürünün başlıca özelliklerinden biridir. Bu çok karışık bir sorundur ve bir çok faktör buna sebeptir. Bu faktörler ekonomik kaynakların bulunmayışı, ırk ayrımı, korku, kuşku ve sorunlara birlik halinde değil ayrı ayrı çareler bulunmasıdır. Ancak geniş toplumdaki bir takım işbirlikleri ve bazı kuruluşlara katılmalar - bunlar cezaevleri, ordu, ve halk yardımı sistemleridir - yoksulluk kültürünün özelliklerini ortadan kaldırmaz. İnsanları yarı aç yarı tok yaşatan yardım sistemlerinde esas yoksulluk ve umutsuzluk duygusu ortadan kaldırılacağı ya da azaltılacağı yerde devam ettirilir.

Düşük ücretler, devamlı işsizlik ve yetersiz çalışma, dar gelir, mülk edinme olanağının ortadan kalkmasına, para biriktirememeye, evde gıda maddeleri stoku yapamamaya ve para darlığına yol açar. Bu koşullar geniş ekonomik sistemde etkili işbirliği imkânlarını gittikçe azaltır. Bu koşulların doğurduğu özel eşyaların rehin verilmesi, çevredeki tefeciler ya da faizle para veren komşulardan para almak, eski giysi ve eşya kullanmak, ihtiyaç duyuldukça günde bir kaç kez ufak miktarlarda gıda maddesi alış verişi ortaya çıkar.

Yoksulluk kültürünü benimseyenler pek az refaha kavuşur, bunun da pek az karşılığını alır. Okuma yazmaları ve öğrenimleri kıttır, çokluk sendikalı değillerdir, siyasî partilere üye olmazlar, ulusal refah kurumlarının işlerine girmezler, bankalar, hastaneler, çok katlı mağazalar, müze ve sanat galerilerine pek az girip çıkarlar. Yönetici ve hakim sınıfın belli başlı bir takım kurumlarına karşı da davranışları eleştiricidir. Örneğin polisten nefret ederler, hükûmete ve yetkililere güvenmezler, hatta kiliseyi bile alaya alırlar. Bu yoksulluk kültürüne protesto ve halen varolan sosyal düzene karşı siyasî hareketlerde alet edilmeye karşı yüksek bir potansiyel kazandırır.

Yoksulluk kültürüne sahip olan kişilerin değerlerinden orta sınıf haberdardır, bunlar hakkında tartışır ve hatta bazılarının kendilerine ait olduğunu bile ileri sürer. Ancak hiç bir zaman onları yaşamlarında uygulamazlar. Hem sonra söyledikleri ve yaptıkları arasındaki farkı da bulmak önemlidir. Örneğin, bir çoğu size belediye, kilise ya da ikisinde birden kıyılan nikâhın ideal evlenme şekli olduğunu söyleyecek ancak kendilerine gelince pek azı kanuna uygun şekilde evlenecektir. Devamlı işleri ya da başka gelir kaynakları bulunmayan, mülk sahibi olmayan, çocuklarına bırakacak mirasları bulunmayan, günü gününe yaşayan ve kanuna uygun şekilde evlilik ve boşanma masraflarını göze almayan erkekler için nikâhsız evlilikler mantıklıdır. Kadınlar da çoğu kez kendilerine yapılan evlenme tekliflerini reddederler, çünkü bunun kendilerini olgunlaşmamış ve güvenilmez adamlara bağlayacağından korkarlar. Kadınlar nikâhsız yaşamanın kendilerine erkeklerde bulunan özgürlük ve rahatlığı vereceğini duyarlar. Çocukların babalarına babalık hakkı vermeyerek kocalarını terkedecekleri zaman çocuklarının üstünde kuvvetle hak iddia edeceklerini bilirler.

Bu, aynı zamanda da kadınlara kocalarının sahibi bulunduğu ev ya da mülk üstünde sınırsız hak iddia etme yetkisi verir.

2 — Bölgesel toplum açısından yoksulluk kültürüne baktığımız zaman imar ve konut koşullarının berbat olduğunu, kalabalık, fakat her şeyin üstünde özlü bir ailede bulunan örgütlenmenin bunlarda olmadığını görürüz. Arada bir resmiyetten uzak, geçici gruplaşmalar ya da birleşmeler olur gecekondu mahallelerinde. Komşular arasında bu gibi gruplaşma ve birliklerin doğması benim aklımdaki birliğin ve bütünlüğün ilerlediğine işaret etmektedir. Hem sonra bu aşağı düzeyde bir örgütlenmedir ve yoksulluk kültürüne bizim fazla karmaşık, özel olarak geliştirilmiş ve örgütlendirilmiş toplumumuza katılma fırsatını vermez. Yoksulluk kültürü daima dışarıda kalır. Bir çok ilkel insan bizim modern şehir gecekonduları sakinlerinden daha yüksek düzeyli bir sosyo-kültürel örgüt kurmuşlardır.

Örgütlenmenin pek az olmasına karşılık şehir gecekondu mahallesinin genişliği, kurulduğu yer, fizik özelliği, evlerin sayısı, ev ve mülkiyet aidiyeti, kiralar, ırk, boy ya da akrabalık bağları, hareket serbestliği ya da yetersizliğidir. Gecekondu mahalleleri çevreden yüksek duvarlar ya da her hangi başka engellerle ayrıldığı, kiraların düşük ve dondurulmuş olduğu, ikamet süresinin uzun halkının belirli bir ırktan ve ayni dili konuşan grup olması halinde, boy ya da akrabalık ya da vaftiz bağları ile bağlı, içte herkesin isteğiyle kurulmuş örgütler bulunduğu takdirde bu bölge halkı bir köy topluluğuyla eşit hale gelmeye yüz tutmuştur. Bir çok durumlarda böyle koşullar bulunmaz. Ancak iç örgütlenme ve birlik ruhu asgariye indiği ve kişilerin dış dünyayla olan ilişkileri fazla olduğu hallerde bile gecekondu mahallesi çevresini şehrin diğer semtlerinden ayıran toprak üstünde hak iddia etme duygusu gelişmeye başlar. Mexico ve San Juan'da bu toprak üstünde hak iddia etme gecekondu mahalleleri dışında düşük kirayla oturacak yer bulma sıkıntısından doğar. Güney Afrika'da ise toprak aidiyeti duygusu hükümetin ırk ayrımı yapmasından ve köyden gelen göçmenleri belirli bir takım bölgelere yerleştirmesinden doğmaktadır.

3 — Aile düzeyinde yoksulluk kültürünün başlıca özellikleri çocukluk döneminin bulunmaması, cinsiyetle erken

tanışma, nikahsız evlilikler, kocaların karıları ve çocuklarını çok sık olarak terketmeleri ve bu tür erkeklerin fazla oluşu kadar aile reisinin fazla olduğu ailelerin çokluğu ve ana tarafından gelen akrabalara daha fazla yakınlık ve bunları akraba olarak daha fazla tanıma, otorite kurmaya karşı fazla eğilim, gizliliğin az oluşu, sınırlı eşyalar ve analık sevgisinde rekabettir.

4 — Birey düzeyinde işe başlıca özellikler toplumdan ayrı tutulma duygusu, çaresizlik, başkasına bağlı olduğunu duyma ve aşağılık duygusudur. Bunu Mexico City ve San Juan daki belirli bir ırk grupu meydana getirmeyen, ayrıca da ırk ayrımından mustarip olmayan aileler arasında teşhis ettim. Hiç kuşkusuz Birleşik Amerika'da zencilerin yoksulluk kültürlerine bir de ırk ayrımı sorunu karışmaktadır. Ancak bu dezavantaj Mexico City ya da güneydeki yoksul beyazlar arasında bulunmayan büyük bir ihtilalci presto ve örgütlenme potansiyeli doğmasına yol açmaktadır.

Diğer özellikler ise analık duygusunun yok olması, (*) zayıf bir benlik yapısı, cinsiyetin karıştırılması, içgüdünün kontrol edilmemesi, bugünü yaşama ve yarını pek düşünmeme, kendini bırakma ve tevekkül, erkeğin büyüklüğüne olan yaygın inanç ve her türlü psipatolojiye karşı gösterilen büyük ölçüde hoşgörüdür.

Yoksulluk kültürü olan insanlar sadece kendi çevrelerinde yaşarlar ve tarih bilgileri çok kıttır. Yalnız kendi dert-

---

(*) Porto Riko ile Meksika arasındaki en şaşırtıcı farklardan biri de çocukları evlâtlık vermek ya da almak konusundaydı. Meksika'daki gecekondu mahallelerinde analar evlâtlık vermek ya da almak konusunda son derece isteksiz davranırken Porto Riko'da analar böyle işlere neredeyse hazırdırlar. Hatta çocuğu evlât edinecek bir kadın hemen her zaman bulunur.

Resmen evlât edinme ve evlâtlık alma arasında derin bir fark vardır. Kanun dışı evlât edinme daha sık görülür. Evlâtlıklara HİJOS DE CRİANZA (besleme) denir. Porto Riko'lular çocuklarını bu şekilde evlâtlık vermekle onları terkettiklerini düşünmezler. Ama incelemeler çocukların böyle düşündüğünü ortaya koymuştur. Beslemeler incelediğimiz ailelerin çoğunda vardır. Sadece çocuksuzların değil, beş altı çocuklu ailelerin de beslemeleri vardır. Bu Porto Riko'da çok yaygındır. Kadına özgürlük veren bir yol olarak tanınır. New York'a giden kadınların çoğu çocuklarını besleme olarak başkalarının yanına verirler. Çoğu kere de ana ve manevî ana arasında bir vaftiz ilişkisi meydana gelir.

lerini, kendi bölgesel koşullarını, kendi çevrelerini ve kendi yaşam tarzlarını bilirler. Çokluk da kendileri ve dünyanın başka yerlerinde kendi koşullarına benzer koşullarda yaşayan kişiler hakkında bilgileri yoktur. Aradaki benzerlikleri görmezler. Sınıf farkı gözetememelerine rağmen statü ayırımı konusunda çok hassastırlar.

Yoksul sınıf farkı gözetmeye başlar, sendikalarda militanlaşır, dünya hakkındaki bilgisi genişlerse ne kadar yoksul olursa olsun artık yoksulluk kültürünün bir parçası değildir. Herhangi bir dinsel, barışçı ya da ihtilâlci hareket yoksulluk kültürünün psikolojik ve sosyal nüvesini bütünüyle tahrip eder. Birleşik Amerikadaki zenci hareketlerinin ekonomik gelişmelerden fazla kendilerine olan saygılarını ve görünümlerini güçlendirdiğine inanıyorum. Ama gene de kuşkusuz, ekonomik gelişme ve hareketler birbirini destekleyen iki faktördür.

Yoksulluk ve yoksulluk kültürü arasındaki fark burada yapılan tanımla birbirinden ayrılmıştır. Yoksulluğun dereceleri ve bir çok çeşit yoksul bulunmaktadır. Tarihî ve sosyal bilgilerde yoksulluk kültürünün yoksul insanların tek yanlı paylaştıkları bir yaşam olduğu belirtilmektedir. Yoksulluk kültürü için saydığım ekonomik özellikler aklımdaki doğal olayı anlatmak için gerekli ancak yeterli değildir. Halkın çok yoksul sınıflarında bulunan ve benim aşağı yoksulluk kültürü şeklinde tanımlayamıyacağım kişiler de vardır ve bunlardan tarih de örnek vermektedir. Aşağıda bunlardan dört örnek veriyorum :

1 — Antropologlar tarafından incelenen ilkel ve okuma yazması hiç bulunmayan kişilerin teknoloji yetersizliği, yetersiz tabii kaynaklar ya da ikisinin varlığından dolayı berbat bir yoksulluk içinde bulunmuşlardır. Ancak bunlardan aşağı yoksulluk kültürünün özellikleri görülmemektedir. Hiç kuşkusuz bir aşağı yoksulluk kültürü teşkil etmezler, çünkü toplumlarında yüksek sınıflar bulunmamaktadır. Yoksulluklarına rağmen birleşik, kendilerini tatmin ve memnun eden bir kültüre sahip olmuşlardır. Yiyecek toplayan ya da ava çıkan en basit kabilelerde bile büyük ölçüde örgütlenme görülmektedir. Yoksulluk kültüründe bulunmayan başka özelliklerde boy ve başkanları, kabile kurulları ve bölgesel hükümetlerinin bulunmasıdır.

2 — Hindistan da aşağı kastlar (içlerinde Chamarlar,

deri işçileri, Bhangiler ve çöpçüler bulunmaktadır) çaresizlik içinde hem şehirler ve hem de köylerde yoksul olabilirler. Ancak çoğu geniş topluma karışmıştır ve kendilerine ait olan «panchayat» ları vardır. Bu örgütler onlara belirli bir güç vermektedir. Kast sistemine ek olarak başka bir faktör, klan sistemi bulunmaktadır. Tek yanlı akraba ya da klan sistemleri bulunduğu zaman orada yoksulluk kültürü bulunamaz, çünkü klan sistemi insanlara kendine ait tarihi bulunan birleşik bir topluluğa bağlı olduğu duygusunu vermektedir. Bu sistem ayni zamanda kendine özgü bir yaşam anlamına da gelmektedir. Böylece insanlara bir devamlılık, geçmiş ve gelecek duygusu aşılamaktadır.

3 — Doğu Avrupa'daki yahudiler çok yoksul olmalarına rağmen gene de yoksulluk kültürünün özelliklerini taşımıyorlardı. Çünkü okuma yazma bilmeleri, öğrenime verilen büyük önem, hahambaşının çevresinde toplanan toplumun örgütlenmesi, bölgesel birliklerin gün geçtikçe artması ve kendilerinin seçkin kişiler olduğunu söyleyen dinleri onları yoksulluk kültüründen tüm olarak ayırıyordu.

4 — Benim dördüncü örneğim spekülatiftir ve sosyalizmle ilgilidir ayni zamanda da. Küba gibi sosyalist bir ülkede geçirdiğim sınırlı tecrübe ve okuduklarıma dayanarak sosyalist ülkelerde yoksulluk kültürünün bulunmadığına inandım. İlk kez küba'ya dışişleri bakanlığı konuk profesörlerinden biri olarak 1947 yılında gittim. O zaman Melenadel Sur'da bir şeker kamışı plântasyonu ve Havana'da da bir gecekondu mahallesi üstünde incelemeler yaptım. Castro ihtilalinden sonra çok satılan bir derginin muhabiri olarak Küba'ya gittim, ayni gecekondu mahallesi ve aileleri ziyaret ettim. Gecekondu mahallesinin fizik görünüşü pek değişmemişti, sadece çok güzel bir ana okulu yapılmıştı. Halkın gene çok yoksul olduğu belliydi, ancak şehirlerdeki gecekondu mahallelerinin hepsinde bulunan o çaresizlik ve umutsuzluk azalmış gibiydi. Liderlerine büyük ölçüde güvendiklerini ve gelecekte daha iyi bir yaşama beklediklerini belirttiler. Bu arada mahalle de iyice örgütlenmişti. Her yerde blok komiteleri, öğrenim komiteleri ve parti komiteleri kurulmuştu. Halkta yeni bir güç ve önem duygusu uyanmıştı. Artık silâhlıydılar ve aşağı tabakayı insanlığın umudu olarak niteleyen bir doktrin verilmişti kendilerine. (Bir Kübalı yetkili bana suçluların eline silâh vermekle suç iş-

lenmesinin hemen hemen yok edildiğini söyledi.)

Marx ve Engels'in aksine, bana öyle geliyor ki, Castro proleter sınıfını gerici ve ihtilâl aleyhtarı olarak değil ihtilal potansiyeli olan bir sınıf olarak görmüş ve bundan faydalanmak istemiştir. Franz Fanon da cezayir bağımsızlık savaşında gördüklerine dayanarak proleter sınıfını yeniden değerlendiriyor. Son zamanlarda yayınlanan kitabında (11) şöyle demektedir :

«Bu insan yığını, bu yıkık dökük şehirlerin halkı ve her türlü ıstırabı çekmiş olan proleter sınıfının nüvesinde başkaldırma, şehre hücuma yönelecektir. Kabilelerinden ve klânlarından sökülüp alınmış bu aç adamlar, bu ıstırap içindeki proleter sınıfı bir sömürge halkının en kendiliğinden ve radikal, ilerici ve ihtilalci güçleridir.

San Juan'daki gecekondu mahallelerinde yaptığım çalışmalar Fanon'un genelleştirmesine katılmamam gerektiğini gösterdi. Dar gelirli Porto Rikolular arasında ihtilalci bir ruh ve ırk ideolojisini pek az bulabildim. Tersine üstlerinde inceleme yaptığım ailelerin çoğu siyasi yönden tutucuydu ve Cumhuriyetçi Parti'yi tutuyordu. Bana öyle geliyor ki yoksulluk kültüründeki kişilerin ihtilâlci ve ilerici potansiyeli tarihi olaylar ve durumlara göre büyük ölçüde değişebilecektir. Bağımsızlığı için çarpışan Cezayir gibi bir ülkede ıstırap çekmiş olan proleter sınıfı mücadelenin içine sürüklenmiş ve hayati bir güç önemini taşımıştır. Porto Riko gibi bağımsızlık için yapılacak her hangi bir hareketin halktan pek az destek gördüğü, Meksika gibi uzun süre önce ihtilal yapmış ve şimdi ihtilal sonrasını yaşayan ülkelerde proleter sınıfı baş kaldırma için öncü bir güç ya da ihtilâlci bir ruh olamaz.

Hem sonra ilkel toplumlar ve kastlarda yoksulluk kültürünün gelişmediğini görürüz. Sosyalist, faşist ve çok ileri gitmiş kapitalist ülkelerde yoksulluk kültürü azalmaya yüz tutar. Yoksulluk kültürünün kapitalizmin teşebbüs döneminde ve sömürgecilik sistemlerinde geliştiğinden kuşkulanmaya başladım ben.

Aşağı yoksulluk kültürünün değişik görünümlerini birbirinden ayırt etmek çok önemlidir. Yoksulluk kültürünü geniş toplumdaki birlik, bu toplumdaki büyük gelenek, ya da ilerici ve ihtilâlci bir gelenek açısından düşünürsek o zaman şahıs başına pek az gelir düşen gecekondu mahallelerin-

deki dar gelirlilerin yoksulluk kültürünün nüvesindeki özelliklerden uzağa kaçmasını şaşkınlıkla karşılamayız. Örneğin Porto Riko'da Meksika'ya oranla şahıs başına düşen gelir daha fazladır, ancak, Meksikalılarda birlik duygusu daha derindir.

Yoksulluk kültürünün en büyük özellikleri olarak tevekkül ve yükseklere erişme isteğinin az olmasını göstermiştim. Burada da ulusal bağlar büyük değişikliklere yol açıyor. Birleşik Amerika gibi bir ülkedeki en yoksul bölgede bile yükselme isteği Peru ya da Ekvator gibi elkülere kıyasla çok daha yüksektir. Bu ülkelerde yükseklere erişme ihtimali ve ideolojisi sınırlıdır, köy ve şehir çevrelerinde halâ hakimiyet değerlerinin baskısı devam etmektedir.

İlerlemiş teknoloji, okuma yazma bilenlerin sayısının çok yüksek oluşu, yayın organlarının çok geliştirilmiş olması, toplumun her sınıfında bulunan yükselme isteğiyle Birleşik Amerika'da yoksulluk kültürü denen şeyden pek az bulunabileceğini sanıyorum. Oysa gene Amerika'da yoksulluk bulunmaktadır. Aşağı yukarı yaptığım bir tahmine göre Birleşik Amerika'da yoksulluk sınırının altında bulunan ve halkın yüzde 20 sini meydana getiren altı ile on milyon arası insanın yaşam özelliklerinden yoksulluk kültürü içinde olduklarını söyleyebilirim. Bu gruptaki en büyük topluluk muhakkak ki dar gelirli zenciler, Meksikalılar, Porto Riko'lular, kızılderililler ve güneyli yoksul beyazlardır. Diğer ülkelere oranla Birleşik Amerika'da yoksulluk kültürü içinde pek az insanın bulunması olumlu bir faktördür, çünkü yoksulluk kültürünü yok etmek yoksulluğu yok etmekten daha zordur.

Çoğu sosyologları içine alacak olan orta sınıf halkının yoksulluk kültürünün sadece olumsuz yanlarına dikkatlerini çevirdikleri görülmektedir. Yoksulluk kültürünü idealleştirme ya da romantikleştirmeye çalışmıyorum. Bir zamanlar biri «Yoksulluğu methetmek içinde yaşamaktan çok daha kolaydır» demiş. Ancak yoksulluk kültürünün bir takım özelliklerinden doğan olumlu görüntüleri de görmezlikten gelemeyiz. Günü gününe yaşamak, serüven yaşama isteği, duyguluların kendilerini eğlendirmesi, içgüdüye hoş görü göstermek gibi bir takım durumlar ortaya çıkarır ki bu istek ve duygular orta sınıfı meydana getiren, geleceklerini düşünen bir takım kişiler tarafından köreltilmiştir. Belki de varoluşcu yazarların o derece çaresizlikle yeniden ele geçir-

meye çalıştıkları, ancak yoksulluk kültürünün günlük yaşamdan saydığı şey o anlık gerçektir.»

Sık sık yapılan saldırgan hareketler hemen ardından gelecek olan bir husumete yol açmaktadır. Böylece yoksulluk kültürü içinde yaşıyanlar duygularını orta sınıftan daha az baskı altında tutarlar.

Geleneksel görüşe göre antropologlar kültürün insanlara bir yaşam tarzı çizdiğini, bireylerin her kuşakta işe yeniden başlamaları için insan sorunlarına hazır çözüm yolları bulduğunu söylemektedirler. Yani bir anlamda kültürün nüvesi olumlu uygunluk hareketidir. Ben de yoksulluk kültüründeki uygunluk mekanizmalarına dikkat çekmişimdir. Örneğin yükseğe erişme isteği düzeyinin aşağı olması halinde engellemeler azaltılmaktadır., az miktarda hazcılığın meşrulaştırılması kendiliğinden yaşamın bir nebze tatlılaşmasını sağlar. Ancak bütünüyle bunun pek ince bir kültür tabakası olduğunu düşünüyorum. Ancak yoksulluk kültürü içinde yaşayanlarda elem, ıstırap ve boşluk bulunmaktadır. Fazla destek ya da uzun süreli bir tatmin duygusu uyandırmaz. Her şeyden ve herkesten kuşkulanmayı geliştirmesi bakımından fertleri çaresiz, insanlardan uzak yaşayan kişiler haline getirir. Hiç kuşkusuz kültür yoksulluğu yoksulluk kültürünün en çetin ve tehlikeli görünüm ve durumlarından biridir.

Yoksulluk kültürü kavramı büyük ölçüde bir genelleştirme meydana getirir. Bu genelleştirme umarım ki ırkçı, ulusçu ve bölgesel gruplar arasındaki uzak özellikler olarak nitelenen bir kaç olağan şeyi anlatacak ve bunları birleştirmede yardımcı olacaktır. Karayip ya da Amerika'daki zencilerin aile yaşamını yansıttığı sanılan nikâhsız evlilikler ve kadınlar tarafından yönetilen ev oranının büyük olmasının sonradan yoksulluk kültürünün özellikleri oldukları ve dünyanın dört bir yanındaki farklı insanlarda ve geçmişlerinde kölelik yapmamış halklar arasında görüldüğü tesbit edilmiştir.

Toplumlar arasındaki aşağı yoksulluk kültürü kavramı bize kendimize ya da zencilere ait olduğunu sandığımız bir takım sorunların azınlık ya da değişik ırkların olmadığı ülkelerde de meydana geldiğini göstermiştir. Böylece fiziki yoksulluğu azaltıp yok etmenin tam bir hayat şekli olan

yoksulluk kültürünü ortadan kaldırmaya ya da azaltmaya yeterli olmadığını anlarız.

Yoksulluk kültürünün geleceği ne olacaktır? Bu soruyu dikkatle alırken bu kültürün pek az ya da pek çok olduğu ülkeleri de düşünmesi, birbirinden ayırması gerektiği kuşkusuzdur. Açıkça çözüm yolu bu iki durumda bulunacaktır. Birleşik Amerika'da plânlamacılar ve sosyologlar tarafından başlıca çözüm yolu olarak bir çok sorunu olan bu ailelerin gelirlerinin arttırılması ve kendilerinin yavaş yavaş orta tabakaya dahil edilmeleri teklif edilmiştir. Ruh tedavisinin de önemli olduğu belirtilmektedir.

Ancak gelişmemiş ülkelerde halkın büyük bir kısmının yoksulluk kültürü içinde yaşadığı yerlerde sosyal çalışmayla sağlanacak bir çözüm yolu olumlu olmayacaktır. Sorunun çok fazla yayılmış olması nedeniyle ruh doktorları çalışmaya başlayamazlar bile. Ancak bu doktorlar sadece, gittikçe artmakta olan orta sınıflarla ilgilenebilirler. Böyle ülkelerde yoksulluk kültürü içinde yaşayan insanlar daha ilerici ve ihtilâlci bir çözüm yoluna gideceklerdir. Toplum yapısında değişikler yaratarak, zenginliği dağıtarak, yoksulları örgütleyerek, var olduklarına, bir yere bağlı bulunduklarını göstererek güç ve liderlik duygusunu aşılayarak ihtilaller yoksulluğun kendisini tümüyle yok edemeseler bile çoğu zaman yoksulluk kültürünün başlıca bir takım özelliklerini yok etmeyi başarmışlardır.

NOTLAR

1 — Porto Riko üstüne geniş bir bibliyografya bulunmaktadır. Antropolojik ve sosyolojik çalışmaların içinde en iyileri şunlardır:

Theodore Brameld, Bir Kültürün Yeniden Meydana Getirilmesi; Porto Riko'da Yaşam ve Öğrenim. New York, Harper-Bross. 478 s. 1959, Reuben Hill, J. Mayone Stycos ve Kurt Back, Aile ve Halk Kontrolu: Sosyal Değişmede Bir Porto Riko Denemesi. Chapel Hill, Kuzey Karolina Üniversitesi baskısı, 1959, 481 s.

David Landy, Tropik Çocukluk, Kültür Nakli ve Bir Porto Riko Köyünde Öğrenim. Chapel Hill, Kuzey Karolina Üniversitesi, 1959.

Gordon K. Lewis. Porto Riko: Karayiplerde Özgürlük ve Güç. New York, Monthly Review Press, 1963, 627 s.

Lydia J. Roberts ve Rosa Luisa Stefani, Porto Rikolu Ailelerde Yaşam Şekilleri. Rio Piedres, Porto Riko Üniversitesi, 1949, 310 s.

C.C. Rogler, Comerio, Bir Porto Riko Kasabası Üstünde Çalışma. Lawrence, Kansas Üniversitesi baskısı, 1940.

E. Seda Bonilla, İnteraccion Social y Personalidad en una Comunidad de Puerto Rico. San Juan, Juan Ponce de Leon Yayınları, 1964.

Julian H. Stewart, Porto Riko Halkı: Dar Gelirliler Üstünde Bir Çalışma. Urbana, İllinois Üniversitesi baskısı, 1956, 540 s.

J. M. Stycos, Porto Riko'da Aile ve Üreme. New York, Columbia Üniversitesi baskısı, 1955.

Melvin M. Tumin ve Arnold Feldman, Porto Riko'da Sosyal Sınıf ve Sosyal Değişim. Princeton Üniversitesi baskısı, 1961, 548 s.

2 — Porto Rikolu yazarlar bize gecekondu yaşamı üstüindeki anlatımlardan en iyi örnekler vermişlerdir. Örneğin René Marqués'nin «La Carreta» ve «Anahtarı İki Kere Çevirmek» ve «Bir Güvercin» «El Dela-

tor, «El Cuchillo y la Piedra» ve «En Una Ciudad Llamada San Juan» adlı kitaplarına bakınız. Ayni zamanda Emilio Belaval'ın «Cuentos de la Plaz Fuerte», Florangel Cardenas'ın «El Fanguito» Jose Luis Gonzales'in «Açılamayan Kurşun Bir Tabut» ve «Suyun Dibinde Ufak Melez Bir Çocuk Var», Salvador de Jesus «Bataklık Göz Yaşları», Luis Rafael Sanchez «Cennet Kokuyor», Pedro Juan Soto ve Kal Wagenheim'in «Esrarkeş» de dikkate değer yapılardır.

3 — Birleşik Amerika'daki Porto Riko'lular üstüne birkaç makale, deneme ve rapor yazılmıştır. Bunların içlerinde en iyileri Beatrice Berle'in «New York'taki Porto Rikolu Aileler», David Caplovitz'in «Yoksullar Daha Fazla Öder», Nathan Glazer ve Daniel Patrick Moynihan'ın «Eriyen Tencerenin Ardında», Oscar Haidl'in, «Yeni Gelen-Zenciler ve Porta Rikolular Değişen Bir Şehirde», C. Wright Mills, Clarence Senior ve Rose Golden'in «Porto Rikoluların Yoculuğu», Elena Padilla'nın «Porto Riko'dan Başlayarak», Christopher Rand, «Porto Rikolular», Clarence Senior, «Porto Rikolular: Yabancılar». Patricia Sexton, «Harlem: Yoksulluğun Anatomisi», Dan Wakefield, «Şehirdeki Ada: New York'taki Porto Rikolular» dır.

4 — A. B. Hollingshead ve L. H. Rogler «Aileler ve Şizofreni» Theodore Caplow, Sheldon Stryker ve Samuel Wallace, «San Juan ve Porto Riko Üstünde Bir İncelenie.»

5 — Sidney Mintz, «Şeker Kamışı Tarlalarında Bir İşçi: Bir Porto Riko Yaşam Hikâyesi.»

6 — Afrika'daki kalıtım ozan Luis Pales Matos ve Victorio Llanes Allende gibi zenci ozanlarını eserlerinde bulunmaktadır. Cesareo Rosa - Nieves'in «Diapason Negro» adlı kitabına da bakın. Ayni zamanda Ricardo Alegria'nın Loiza Aldea festivali geleneğinin Afrikadaki geçmişi üstüne yazdığı «La Fiesta de Santiago Apostol en Loiza Aldea» ya bakın.

7 — Oscar Lewis, «Beş Aile: Yoksulluk Kültürünün Meksika'daki Görümüniin İncelenmesi.»

8 — Oscar Lewis, «Sanchez'in Çocukları».

9 — Oscar Lewis, «Pedro Martinez.»

10 — John J. T. Paske ve S. N. Fischer «Yoksulluk Kültürii».

11 — Franz Fanon, «Dünyanın Lânetlileri».

OSCAR LEWİS

«İŞTE HAYAT»

e yayınları
ankara cad.
13/2
istanbul

İŞTE HAYAT
OSCAR LEWİS

belgesel roman

İŞTE HAYAT
La vida
copyright : oscar lewis 1965

oscar lewis'ten çeviren vahit çelikbaş O e yayınları 44 O kapak: k. kaldı O dizgi, baskı sümer matbaası O cilt alibaba ciltevi
O e yayınları ankara caddesi 13/2 p.k. 12 tel: 26 81 42 istanbul

oscar lewis

İŞTE HAYAT

belgesel roman

türkçesi

vahit çelikbaş

e yayınları

ankara caddesi 13/2
istanbul

BİRİNCİ KİTAP

FERNANDA

FERNANDA: Fernanda ile San Juan'da Bir Gün

Yıl 1964. Aylardan Mayıs. Bir Cumartesi sabahı Rosa Gonzalez, Fernanda Fuentes ile bir gün geçirmek üzere La Esmeralda'ya girdi. Bir gecekondu mahallesiydi La Esmeralda. Rosa'nın üzerinde yürüdüğü kaldırımın bittiği yerde, eski kale duvarının bir bölümü ayrılmış, uzunca bir tünel açılmıştı. Tünelin öteki ucu bir meydana bakıyordu. Parke taşları ile döşenmiş bir meydandı burası. Tünelin ağzında görünüyordu. Mahalleli, dinlenmek, dostları ile bir kaç dakika sohbet etmek, taksi, cankurtaran beklemek ya da meydanın ortasına kurulan dev perdede televizyon seyretmek istediğinde kullanırdı bu taş sırayı. Televizyon perdesi oraya belediye tarafından kurulmuştu. Mahalleli gece gündüz televizyon seyrederdi, bıkıp usanmadan. Meydanın çevresinde bir iki de bar vardı. Bunların arasında bir yerde de, önü bayraklar ve afişlerle süslü bir bina. Munoz Marin'in Halk Partisi'nin ilçe merkeziydi bu bina.

Meydandan iki yol çıkıyordu. Rosa doğuya, plaja inen yola saptı. Çevresindeki sefalet giderek artıyordu. Çoğu yerde kaldırımın sadece adı kalmıştı. Yağmurlu günlerin artığı sular yoldaki çatlakları, çukurları doldurmuş, çamur birikintileri çıkmıştı ortaya. Yolun iki yanı çoğunlukla iki katlı, eğri büğrü evlerle doluydu. Hemen hepsinin birer küçük balkonu vardı kaldırıma dikilen uzun sırıklar üze-

rine oturtulmuş. Evler, omuzları çökmüş ihtiyarları andırıyordu.

Çıplak ayaklı küçük, çocuklar ve aç bakışlı sokak köpeklerinin doldurduğu sokağın ucunda Bonillo'nun dükkanı vardı. Burası hem manav hem de mahallenin posta merkeziydi. Bunun yanı sıra mahalleli, dostlarını görmek ve konuşmak için de Bonillo'nun dükkânına gelirdi. Dükkânın bir özelliği de köşede duran ve günün yirmi dört saati yüksek perdeden plâk çalan müzik dolabıydı.

Bonillo'nun dükkânının tam karşısında, yolun öte yanında merdivenler vardı. Kimi alçak, kimi daha yüksek, bir kısmı dar, bir kısmı daha geniş basamaklar bir süre düz indikten sonra sola dönüyor ve küçücük bir meydanda son buluyordu. Denize doğru hafif bir eğimle inen meydan eski İspanyol paket taşları ile döşenmişti. Renkleri hafif maviye çalan, üzerinde fazla dolaşılmaktan kayganlaşmış paket taşları. Fernanda'nın kızlarından ikisi burada oturuyordu. Meydanın güneyinde bir setin üzerinde Cruz'un evi, batıda Dona Yolanda'nın barının yanındaki aralıkta da Felicita'nınki. Onun yanındaki evde Fernanda ile kocası Junior otururlardı. Bugün, o evdeki son günleriydi. Hemen kıyıda bir daire bulmuşlar, oraya taşınıyorlardı.

Meydanın bir kenarından denize doğru uzanan geniş, üstü açık bir çimento boru vardı. Yakın zamana kadar mahallenin her çeşit pis suyunu denize akıtmaya yarayan bu ilkel lâğım giderek kullanılmaz hale gelmişti. İçi çöple, boş konserve kutuları, gazete parçaları ve yırtık çocuk çamaşırları ile doluydu şimdi.

Rosa çimento borunun üzerinden sıçradı. Yoluna devam etti. Çevresindeki evler birbirinin içine girmiş gibiydi. Hangi kapının hangi dama ait olduğunu kestirmek oldukça zordu. Çoğu tahta, bir çoğu da boyasızdı bu evlerin. Camsız pencereler, orası burası kopmuş kapıları vardı.

Bu ev panayırının hemen önünde, yolun kenarına çamaşır ipleri gibi elektrik telleri çekilmişti. Damların üstünde bambu kamışların uçlarına takılmış Cumhuriyetci Devletci Partinin ve Halk Partisinin bayrakları dalgalanıyordu. Seçim yılıydı bu yıl.

Fernanda'nın evi, çimentodan yapılmış bir blokun dört evinden biriydi. Tek katlı blokun her evinin kapısı ayrı renkteydi. (Fernanda'nınkinin dışı açık yeşil, içi ise çinge-

ne pembesiydi.) Kapılar dışa doğru şişkindi. Kanatlardan birinin üst kısmında küçük bir kapak daha vardı. Bu kapak pencere yerine geçiyordu. Fernanda'nın evinin hemen karşısında. Dona Julia'nın evi vardı. Boyasız küçük bir gecekonduydu bu, ama Fernanda'nın evi ile denizin arasına perde gibi girmişti. İki evin arasında bir - iki metre eninde bir çıkmaz vardı. Çıkmazın kör ucunda da Junior'un anası babası otururdu.

Rosa evin önüne varmıştı ki Fernanda elinde bir süpürge ile kapıya çıktı. Kırk yaşlarında oldukça güzel bir kadındı. Esmer teni, genç ve diri bir vücudu, kısa kaslı bir boynu vardı. Dalgalı saçlarını başının üstünde toplamıştı. Durgun siyah gözleri, kalın kaşları ve dolgun dudakları vardı Fernanda'nın. Üzerinde de baklava desenli eski bir elbise. Ayakları ise çıplaktı. Rosa'yı görünce yüzü güldü.

«Esaslı bir temizlik yapmadan yeni eve taşınmam. Biraz kuru ot topladım; onları da yakacağım şimdi, her ihtimale karşı. Benden önce oturanlar belki kısmetsiz kimselerdi. Onların kısmetsizliğini atmadan bu eve adım atmam. Belki de bir veremli oturuyordu burada, kimbilir. Yahut evin ötesine berisine sıçan heriflerden biri.»

Ev dediği iki küçük penceresiz odaydı. İçeri hava ve ışık sadece dış kapıdan girebiliyordu. Rosa yerden bir süpürge alıp yatak odasının çimento zeminini süpürmeye başladı.

«Sana yardım edeyim biraz.» Sonra aklına yeni gelmiş gibi sordu.

«Junior nerede?»

«Kalkmadı daha. Gece geç yatmıştı. Hem bugün onun doğum günü. Bu Allahın cezası yer de sıçan yuvası kadar. Nasıl sığdıracağım bütün eşyamı? İçinde su da yok. Junior kapının önüne bir duş dikecek, sokaktaki musluğun yanına. Kenef bile yok. Herhalde Junior'un anasının evine gideceğiz o iş için. Zaten bu yüzden buraya taşınmak istemedim. Onlarla içli dışlı olmak işime gelmez Bir sürü çocuk var o evde; şimdi hemen buraya dolacaklar.»

Bir an durdu. Süpürgeyi sol eline alıp sağ eli ile alnında biriken teri sildi.

«Sonra, biz Junior'la vakit buldukça sevişiriz. Çocuklar ona da fırsat vermez. Kapıya bir perde asmayı

düşündüm. Bir tane de yatak odasının önüne asmalı. O zaman göremezler. Hadi bunu böylece hallettik diyelim. Bir de komşular var. Mübarek evin duvarları duvar değil gazete kâğıdı sanki, tıkırdatsan duyuluyor öte taraftan. Mahalleli Sabah akşam sevişmemizi dinleyecek.»

Tam o sıra Junior içeri girdi. Genç yüzü uykudan şişmişti, saçları darmadağınıktı. Eski, kirli bir mavi pantalon, havlu gömlek giymişti, ayağında da kauçuk sandallar vardı, Aslında orta boyluydu Junior, ama dar pantalonu onu olduğundan uzun gösteriyordu.

Fernanda kollarını Junior'un boynuna doladı.

«Günaydın hayatım.» Dudaklarını dudaklarına yapıştırdı, Rosa'ya aldırış etmeden uzun uzun öpüştüler. Fernanda bir çocuk gibi sevinçliydi.

«İyi yıllara sevgilim. İnşallah daha uzun yıllar yaşarsın Benden ayrılmamak şartıyla. Sana armağan filân almadım. Ama merak etme. Akşam başbaşa kalınca sana verecek başka bir armağanım var.»

Junior şöyle bir çevresine bakındı ve kapıya yöneldi.

«Eh, ben artık gideyim. Eşyaları taşımak gerek. Sen bana yardım edecek misin Fernanda?»

«Olur mu hiç öyle şey? Erkeksiz bir kadın olsam eşyalarımı kendim taşırım ama erkeğim var benim. Hem de aslan gibi. Sen varken bana iş düşer mi?»

«Peki, peki, taşırım, ama bu sabah bir kahve bile içmedim.»

«Eh, taşınırken o kadar sıkıntıya katlanacaksın evlât. Şimdi sana kahve ısıtmak için ocak lâzım, o da burada yok. İstersen apışarama koyup ısıtırım cezveyi. Ne dersin?»

«Bırak şimdi dalga geçmeyi. Böyle giderse akşama kadar bitiremeyiz işi.»

«Seni tutan mı var? Git bak bakalım senin sarhoşlardan kimse var mı ortalarda! Nasıl olsa işleri güçleri yok. Sana yardım ederler. Çocukları da al babanın evinden. Öte beriyi de onlar taşısınlar.. Hem, söyle de benim tahta oymaları taşırken dikkat etsinler. Hemen kırılır onlar.»

«Nanda, sen de komutan gibi emir üstüne emir yağdırıyorsun. Dua et karımsın, patronum değil. Yoksa suratını dağıtmıştım şimdiye kadar.»

Junior çıktıktan birkaç dakika sonra Fernanda'nın kızı Cruz göründü yolun ucunda. Küçük oğlu Chuito kucağındaY-

dı. Boş kalan eliyle üç yaşındaki kızı Anita'yı tutmuş peşinden sürüklüyordu.

Cruz onsekiz yaşındaydı. Boyu 1.50 bile yoktu. Bir ayağı kısa olduğundan topallayarak yürüyordu. Kalçası dışarı fırlamış, sırtı kamburlaşmıştı. Elindeki sicimi annesine uzattı. Sicimin üstüne 4 - 5 pavurya sıralanmıştı.

«Seversin diye getirdim.»

Fernanda'nın yüzüne bir gülümseme yayıldı. Sicimi duvardaki çiviye astı.

«Adamın biri satıyordu. Ucuza verdi hem. Herhalde beni gözüne kestirdi.»

Fernanda anasının arkasına saklanmış ürkek ürkek bakan Anita'ya döndü.

«Neyin var senin küçük hanım. İnsan anneannesini böyle mi karşılar.»

Cruz küçük kızı çekip orta yere çıkardı.

«Anita! Piç kurusu. Git anneannenin duasını al.»

«Ulu Tanrım, Şu saçının hali ne senin? Ailede en kıvırcık saçlı sensin.» Cruz'a döndü, «Şunun saçını iki tokayla kafasına tutturuver de fazla çirkin durmasın.»

Cruz bir kahkaha attı.

«Anasına bak kızını al. Babası olacak herifin saçının da bundan aşağı kalır yanı yok. Babası dedim de... Şu kucağındaki küçüğü görüyorsun ya. Boyuna, yaşına bakmıyor kerata gözü hep kızlarda. Bakışları değişiyor kız görünce.»

«Tam bir **macho** o, tam bir erkek. Bizim ailede hanım evlâdı barınamaz zaten.»

Cruz toparlandı. Anita'nın elini kavradı.

«Hadi bana müsaade. **Bolita** satayım biraz. Sen oynamıyacak mısın?»

«Delirdin mi sen? oynamaz olur muyum? Meteliksiz kalsam bile bir yerden bulur buluşturur yine oynarım. Bugün birbuçuk dolarım var, hepsiyle oynayacağım. Biliyorsun **bolita** için her zaman üç dört dolar ayırırım bir kenara. O paraya hiç dokunmam. Kutsaldır o. Şimdiye kadar hiç kazanmadım. Bugünlerde bir tuttursam çok iyi olur. Doğru dürüst bir ev yapardım kendime. Gelen geçen burnunu sokmazdı. Üç yüz dolar kadar olsa yeter de artar bile. Şimdi seçim zamanı. Kim ev için kredi istese veriyorlar. Parti değiştiriverir korkusuyla kimseye hayır diyemiyorlar. Dedim ya, üç yüz dolar yeter de artar bile. Ne-

den dersen, evi yapmak için gereken malzemeyi alacağım bu parayla. İşçiye falan para vermiyeceğim. Daha doğrusu, işçi tutmıyacağım bile. Junior'un mesleği bu zaten. Evi kuruverir. Bütün iş parada. Hem piyango ihtiyaç içinde olanlara çıkmaz da zevk için oynayanlara çıkar. Ama belli olmaz. Ümit kesilmez.» Aziz Expedito denen **cabron** belki beni duyar da bu sefer kazanırım.»

O sırada Junior sırtında kırmızı, plâstik kaplı, kollukları tahtadan bir kanape ile döndü. Bu kanapeyi Fernanda'ya, lokantasında çalıştığı Dona Ofelia vermişti. Sadece bunu değil bütün eşyaları Dona Ofelia vermişti aslında Fernanda Junior'un yardımına koştu. Birlikte kanepeyi ön odaya, soldaki duvarın dibine koydular. Junior dinlenmek üzere bir kenara çöktü. Fernanda'yı tepeden tırnağa bir süzdü.

«Hanımefendinin giyecek pabucu yok mu acaba? Biliyorsun yalınayak dolaşman hiç hoşuma gitmiyor. Hem son günlerde hastayım diyip duruyordun.»

«Peki hayatım. Yerleri şimdi sildim. Kurur kurumaz giyerim pabuclarımı.»

Junior'un kardeşleri, ellerinde ev eşyaları dolu kutularla birbiri ardından sökün ettiler. Kutuları yerleştiriyorlardı tam, Fernanda çığlığı bastı.

«Sizi gidi iblisler! Taş atar gibi atmayın o kutuları yere. İçindekiler kırılırsa ben de sizin kafanızı kırarım. Dişlerinizi sökerim teker teker! Hadi hadi korkmayın, şaka söylüyorum. Dayak filân yok. Eşyaları kırmadan taşırsanız hepinize tıkınacak bir şeyler var.»

Junior lâfa karıştı:

«Fernanda, eşyaların çoğu geldi. Sen de boş duracağına kutuları boşalt, yerleştirmeye başla şunları. Saat dokuz oldu. Daha ne bekliyorsun?»

«Hayatım, bırak işlerimi kendi bildiğim gibi yapayım. Erkek milleti ev işlerinden ne anlar? Hem sen ortalıkta dolaşıp öyle her boka burnunu sokma. Biraz kafanı çalıştır. Yerler daha ıslakken eşyaları nasıl yerleştiririm? eşyaların hepsi buraya gelmeden de işe başlayamam hem.»

«Peki, peki. İşin en zor yanı şimdi başlıyor. Daha buzdolabını getirmedim. O lenduhayı buraya kadar nasıl taşıyacağımı bilemiyorum.»

Fernanda duymamış gibi hiç karşılık vermedi. Lâfı de-

ğiştirdi hemen. Eliyle, duvara asılı duran yengeçlerin dizili durduğu sicimi işaret ederek:

«Junior, bak Cruz bize neler getirmiş,» dedi.

Yengeçler Junior'un hoşuna gitmişti. Gülerek Cruz'a döndü.

«Nihayet birine bir şey armağan edebildin. Senden armağan geleceği aklımın köşesinden geçmezdi hiç. Ne oldu? Hangi dağda kurt öldü? Yoksa hastamısın? Bak bakalım ateşin çok mu çıkmış. Nanda, (yakınları Fernanda'ya Nanda derlerdi) git bir şişe içki getir, bugünkü kutlayalım.»

Cruz hiç alınmadı, boşverdi. Gülüyordu.

«Canın cehenneme, Seninle uğraşamam şimdi vakit geçmeden şu bolita kartlarını satmam lazım. Erkeklerden para sızdırmanın tam zamanı. Şimdi çakır keyiftirler. Biraz daha geçerse hepsi tam kafayı bulurlar, cepleride boşalmış olur. Daha gidip süslenmem de gerek. Erkek milletine bir şey satmak için güzel görünmek zorundayız.»

«Geç kaldıysan git yahu. Seni tutan mı var? İşin bitince uğramayı unutma. Yengeçlerden bir lokma da sana veririm belki.»

Cruz, küçük Chuito'yu kolunun üzerine iyice yerleştirdi. yakında oynamakta olan Anita'ya seslendi.

«Yürü bakalım küçük kuyruğum benim. Fazla geride kalma.» Fernanda onlarla birlikte bir süre yürüdü. Sonra döndü evinin önüne.

«Junior, Dario'yu bul da sana eşyaları taşırken yardım etsin. Daha sarhoş olmamıştır şimdi. Aslında sarhoşken de belâ, ayıkken de!» Rosa'ya döndü, «Biliyorsun değil mi Dario'yu. Kuzenim benim. Hırsızın biri. Ama sadece aile içinde yapıyor hırsızlıklarını. Ne halt edersin?»

«Peki, bir bakayım.»

Junior da gidince Fernanda eşiğe çöküp bir sigara tüttürdü.

«**Ave Maria,** inşallah, daha bir süre bir yere taşınmak zorunda kalmam. Önce Catano'da oturuyorduk. Sonra Felicita'nın evine geçtik. Oradan, eski oturduğumuz yere, sonunda da buraya. Ama Junior'un anasıyla babası, yakın diye her dakika damlarlarsa burada da fazla kalmam. Aslında pek fena bir yer sayılmaz burası. Deniz de güzel bugün talihimize. Bazan azgın bir hal alıyor. Sağ köşedeki şu evi gördün mü? Sular yükselince orada bir girdap olur

ki aklın durur. İçine ne alırsa yutacakmış gibi döner sular. kurşuni ev aynı yerde yapılan üçüncü bina. Öncekileri deniz götürmüş. Kasırga öncesinde burası başlıbaşına bir şehirdi. Sudan çıkan şu sırıklar var ya... Her birinin bulunduğu yerde bir ev vardı eskiden. Kutudaki sardalyeler gibi iç içe otururdu herkes ama neşeliydik o zamanlar. Dünyayı umursamazdık. Herkes bir köşede dalgasını geçerdi. İki üç kişi bir araya gelince hemen zar atmaya başlarlardı. Sular alçalınca sahile ıstakozlar vururdu. Ne lezzetliydiler. Yuvarlak, ortası açılıp kapanan bir böcek vardır buralarda. Bir tane de ince uzun olanı. Yakalayıp yanyana koyardık kumun üstüne. Uzun olanı yuvarlağın ortasındaki delikten içeri başını sokar; yuvarlak hemen kapanıverirdi. Bir süre, uzun olanı emiyormuş gibi açılıp kapanır, sonra onu tamamen içine çekerdi. Çok gülerdik buna. Gece kocalarımızla yaptıklarımız canlanırdı gözümüzde.»

Junior yanında Dario ve iki adamla geldiğinde Fernanda lâfa dalmış, hâlâ Rosa'ya eski günlerini anlatmakla meşguldü. Adamlar getirdikleri karyolayı, şilteleri, masayı oraya bırakıp Junior ile birlikte çekip gittiler. Onlar kapıdan çıkarken Cruz göründü.

«Yardıma geldim. Çocukları Angelita'ya bıraktım.»

«İyi ettin de geldin. Ama şimdilik yapılacak bir şey yok. Junior'un rafları yerleştirmesini bekliyorum.» Rosa'ya döndü. Onunla konuşmaktan zevk alıyordu anlaşılan. «Fela'nın (Felicita) bana Anneler Gününde aldığı elbiseyi gördün mü? Şahane bir şey. Buralarda giymeye kıyamıyorum. O kadar güzel. Kızlarımın hepsi Anneler Gününde bana hediye verdi; Soledad hariç. O yalnız hakaret dolu bir mektup yazdı New-York'tan. Burada olsa bana o lâfları söylemeye cesaret edemezdi ya. Suratını dağıtırdım. Sen hiç böyle şey duydun mu? Hiç insan anasına hakaret eder mi? Erkek çocuk yapsa yine neyse. Aslında onlarınki de doğru değil ama, ne de olsa erkektirler deyip geçersin. Ama bu piç kurusunun yaptığı. Hem de yok yere. Junior'la yaşamama kızıyor da ondan. Bunun kendisine bir zararı mı var sanki? Ne olurmuş Junior'la yaşarsam. Çalışıyor, beni dövmüyor da; kraliçe gibi davranıyor bana. Kötü alışkanlıkları da yok. İçki içmez. İçerse de fazla içmez. Kumarı yok. Sigara dersen benden bile az içiyor. Sonra, ben onu tanıdığımda genç ve tecrübesizdi. Herşeyi ben öğrettim ona. İste-

ılığım gibi yetiştirdim onu.»

Cruz lâfın uzadığını görünce hemen araya girdi.

«Hey Nanda, hani bana bir tarak alacaktın.»

«Hey Tanrım! Unuttum gitti. Zaten unutmamış bile olsam bu hafta alamazdım. Hiç iş gelmedi bu hafta. Sadece çamaşıra gittim. Bir kaç parça da ütülemem için verselerdi iyi para alırdım ama olmadı işte. Biliyorsun, çamaşır hem fazla vakit alıyor hem parası az. Bu hafta on altı doları zor doğrulttum inan. Allahın cezası iş. Çalışmaktan gebereceğim günün birinde. Hem de bok yoluna. On altı dolar dediğin ne ki Ne yapılır on altı dolarla? Hiç olmazsa altı dolarını Junior'un anasına veriyorum, aç kalmasınlar diye. Bir sürü de borcumuz var. Allah cezasını versin bu para denen şeyin. Junior'a doğum gününde bir armağan alamadım, içime dert oldu. On dokuzuna bastı bu gün biliyor musun? Dilerim daha bir çok doğum gününü benim yanımda geçirir.»

Cruz yine lâfa karıştı. Üstelik biraz hiddetlenmiş gibiydi bu sefer

«Sen de fazla dert edindin bunu. Ne olacak? Şunun şurasında bir doğum günü. Bu kadar gevezeliğe değer mi? Hem sen ne zamandan beri doğum günlerine dikkat eder oldun. Bizim doğum günlerimiz yıllardır hep gelip geçti, hiç aldırış etmezdin o zaman, üstelikte öz be öz senin çocuğun olduğumuz bile. Ama Junior'a gelince iş değişiyor. Tek düşüncen Junior ve onun ailesi. Rios ailesi sana bir şey ifade etmiyor artık.»

Cruz'un birden parlaması Rosa'yı hayrete düşürdü. O güne kadar gerçek duyguları ne olursa olsun, Fernanda'nın çocukları annelerine karşı daima saygılı davranmışlar, kırıcı sözlerden hep kaçınmışlardı. Fernanda ise çok sakin görünüyordu.

«Lâfa bak. Hatırlamaz olur muyum sizin doğum günlerinizi hiç. Ama param yok. Para olmayınca ben ne yapayım? Hem kendinizi Junior ile bir tutmayın. İnsan çocuklarını büyütünceye kadar onlara şefkat gösterir. Çocuklar büyüyünce de sıra kocasına gelir. Sen öyle değil miydin? Emilio denen herifle yaşarken dünyayı gözün.» görmüyordu.»

«Peki peki, bırakalım bu konuyu en iyisi. Seninle münakaşa etmeye hevesli değilim. Hem biraz daha çene ça-

larsam çok geç olacak, kartları sàtamayacağım. Bir de gidip çocuklara bakayım.»

Junior ve yanındakiler eski bir buzdolabını oflaya puflaya getirdiklerinde saat 10.30 olmuştu.

«Buraya koyun,» diye duvarın önünü işaret etti Fernanda.

«Bu odayı hem mutfak, hem yemek odası, hem oturma odası olarak kullanacağız.»

Junior kapının hemen önüne uzanıverdi boylu boyunca; dinlenmek istiyordu. Fernanda, Rosa'nın yardımı ile ortalığı düzene koymaya çalışıyordu. Kırmızı deri kaplı koltuğu kanapenin karşısına koyup duvarın kenarına bir yemek masası, odanın ortasına da bir sehpa getirince oturma odasının dekoru tamamlanmıştı. Fernanda mukavva kutuları iyice karıştırdıktan sonra bulduğu vazoyu içindeki yapma çiçeklerle birlikte masanın üzerine yerleştirdi. Boş kalan duvarın önüne de, üzerine iki gazocağı iliştirilmiş bir üçüncü masa getirdiler. İçerdeki yatak odasının tek eşyası karyolaydı. Onu da Junior'un arkadaşları yerleştirmiş, şiltesini de üstüne koymuşlardı. Yatak odasının kapıdan uzak olan iki duvarı arasına kalınca bir sopa yerleştirilmişti. Bir duvardan ötekine uzanan bu sopa, elbise askısı olarak kullanılacaktı. Ufak tefek eşyalar için de duvarlara çiviler çakılmıştı. Eşyalar yerleştirilince Fernanda mukavva kutuları boşaltmaya başladı. Bir yandan da kendi kendine mırıldanıyordu:

«Junior, işin bitmedi daha. Kalk da şu köşeye bir iki çivi çak. Tencereleri, tavaları asmak için. Doğru dürüst tavam da tencerem de yok ya aslında. Rosa, ben şu küçük sevgilimle oturmaya başladığımda bu kapların altı tanesini iki buçuk dolara veriyorlardı. Aldık, iyi çıkmadı. Daha şimdiden her yanları delik deşik oldu. Atmasına atayım, ama bana o ilk günümüzü hatırlatıyorlar da kıyamıyorum bir türlü. O kadar mutluyduk ki! Bir an önce yalnız kalmaya can atıyorduk. Sevinçten uçacak gibiydik. Eve gelir gelmez kendimizi yatağa attık. Sabaha kadar iştahı dinmedi bu herifin. Bütün gece seviştik.»

«Fernanda, bırak bu lafları.»

«Ne olacak canım. Ayıp mı?»

Gülerek kutudan çıkardığı kaplardan birini aldı, kapı-

nın önüne çıktı. Kabı çeşmede yıkarken bir yandan da Junior'la konuşuyordu.

«Biliyor musun, çamaşırhanede ütü yapan o kadın canavarın biri. Patron bile canavar diyor ona. Ama emektar diye ağzını açıp bir kelime bile söylemiyor. Doğrusu eli çabuk. İyi iş yapıyor. Ama çok sinirli deli gibi; benden beter. Yeni gelen kadınlardan birini sevmedi mi oradan kaçırtıncaya kadar uğraşıyor. Nedense benimle arası pek iyi. Bana kendi işlerinden bir iki parça verdiği günler bile oluyor. Bir kaç kuruş da ben kazanıyorum sayesinde.»

«İyi, Suyuna git onun. Ama pek fazla da yüz göz olma. İşine karıştırma. Ben çalışırken hiç kimseyi karıştırmam işime, patronu bile. Köle miyiz yahu. Kölelik kalkalı yıllar oldu. Çalışırken öyle kendini fazla yorma. Fazla çalışacaksın da ne olacak? Sonunda başka biri zengin olduktan sonra ne diye kendimi harap edeyim?»

«Bu çamaşırhanedekiler çok iyi insanlar. Üstelik bu benim ilk işim değil. Ne yapacağımı çok iyi bilirim ben.»

«Şöyle bir kaç kuruş daha fazla kazanabileceğim bir iş bulsam seni çalıştırmazdım. Evde oturup bana çocuk yetiştirdin, daha iyi.»

«Enayi mi sandın beni sen? Çocuğum olur olmaz beni bırakır başkasını bulursun. Boşver şimdi çocuğu. Şuraya bir divan daha alalım da, Simplicio, ya da Soledad New York'tan bizi görmeye gelirlerse yerimiz olsun.»

«Paramız olunca alırız. Hem hiç almasak da olur. Konuk yatağımız olmayınca kimse bizde gece yatısına kalmaz. Başbaşa olalım daha iyi.»

«Konuk dediğin benim çocuklarım. Kendi yatağımızı verir yine geri çevirmeyiz onları.» Şöyle bir çevresine bakındı.

«Eğer Felicita yandaki eve taşınırsa aramızda sadece incecik bir duvar olacak. Bizim elektriği onlar da kullanır. Bu bir dert değil ama, doğrusunu istersen buraya taşınmazsa daha çok sevinirim. Onun pisliğine, dağınıklığına hiç tahammülüm yok. Ben onun yanında kalırken kokudan burnumun direği kırılırdı. Bütün ev bok kokardı. Bokla sidik. Piç kuruları her köşeye sıçarlardı. Anaları da o boklu giysileri alıp temizleme gereğini duymadan bir köşeye yığar, günlerce bekletirdi orada. Ta yıkanıncaya kadar. Benim yıkamamı beklerdi, biliyorum. Ama benim başkasının işini

yapacak hiç halim yok. Ben yetiştiremem. Kocalarıyla yatağa girip sabaha kadar azgın hayvanlar gibi sevişirken iyi de, veletler ortaya fırlayınca bakmak istemiyorlar.»

Junior kutulardan birini açmış içindeki resimli romanları karıştırıyordu. Fernanda Rosa'ya döndü.

«Sonları da Simplicio için saklıyorum. Bayılıyor okumaya. Hem okumaya dalınca içkiyi unutuyor. Benden saklıyor içtiğini, üzüldüğümü biliyor. Karısı da mektuplarında hiç bahsetmez. Flora iyi kız. Bizim oğlanı benim sevdiğim kadar seviyor. Onlar saklıyor ama gelen giden haber getiriyor tabii.»

Junior hemen karıştı:

«Ne olacak içiyorsa? Erkek dediğin içer. Kadın kısmı içerse o zaman fena.»

«Bana lâf atıyorsun ama ben içkiyi bıraktım artık.» İçini çekti, «Ah, ah! Şimdi Simplicio'm burada olsa ne iyi olurdu. Çok sever oğlum beni Rosa. İyi çocuktur da. Felicita'nın oğlu Gabi'yi Amerika'ya yolladım. Simplicio ve Flora ile kalıyor. İkisi de çok iyi davranıyorlarmış çocuğa. Anası Felicita iyilikten anlamaz. Kendisi kimseye iyilik yapmaz da ondan. Buz gibi bir karı. Duygusuz mu ne? Küçüğü uğurlarken hava alanında ben iki gözü iki çeşme ağlıyordum, o kılını bile kıpırdatmadı. İnsan çocuğu giderken iki damla gözyaşı akıtır hiç olmazsa.»

Kapı vuruldu birden. Fernanda döndü, baktı, eşikte komşusu Dona Juli duruyordu.

«Ne duruyorsun kapıda öyle. Gelsene içeri.»

İhtiyar kadın girip kanapeye çöktü. İnce, uzundu Dona Juli. Saçını topuz yapmıştı. Yüzündeki kırışıklar saklanamayacak kadar derinleşmişti. Yorgun görünüyordu.

«Nanda, bu çocuklar beni deli edecek!» Biraz soluk aldı.

«Komşu geldiğine sevindim doğrusu. Evim sana her zaman açıktır.»

«Benim evim de senin sayılır. Artık gece yarılarına kadar Bingo oynarız, otuz bir oynarız... değil mi?»

Dona Juli başını salladı gülerek.

«Bu çocuklar benim başımın belâsı. Maguile bugün okula gitmedi. Okulun son günü. Yeni giysisi, pabucu yok diye gitmedi. Ben ne halt edeyim? Elimden bu kadarı geliyor. Sigortadan verdikleri, bir de bazan portakal satıp kazandığım üç - beş kuruştan başka gelirim yok. Tona'nın kı-

zı bende. Torunum Julia'nın Ramoncito'su da bende. Hem de kucağında çocuğu ile.»

«Kusura bakma Dona Juli ama kabahat senin. Torunun olacak o şişko Julia'nın çocuklarını yetiştirmek sana mı düşüyor? Anaları var ya, baksın onlara. Öbürleri de öyle.»

«Doğru. Ben çocuk bakıyorum. Julia kocasıyla sürtüyor. Ama çocukların ne günahı var? Francisco küçüğü benim yanıma vermek istediğinde bir iskeletten farkı yoktu. Hastanede iki gün başında durdum. Boyu kadar iğneler yaptılar çocuğa. Serum vermek için. Alıp gece gündüz besledim. Biraz büyüyüp güçlensin diye. İki yaşına gelince veririm Julia'ya, ne hâli varsa görsün. Biliyor musun, çocuğu benim üzerime yazdırmak istediler bir ara. Hem de resmî yoldan. Damgalı mühürlü kâğıtla. Olmaz dedim. Anası ne güne duruyor. Doğururken düşünmüyorlar. Hem Tona yine gebe. Bizim torunların başka işe yaradıkları yok zaten, varsa yoksa çocuk fırlatmak. Söyledim bu şefer. Bir daha doğurursan elimi bile sürmem diye.»

«Bırak kendileri baksınlar. Ben kendi çocuklarımı yetiştirdim o kadar. Felicita, Angelito'yu üstüme yıkmak istedi yanaşmadım. Şımarığın teki. Kocamı da düşünmem gerek, ikisi hiç geçinemezler birarada.»

Junior elinde iki tahta rafla odaya girdi.

«Dona Juli. İşine yarar mı bunlar? Yararsa al senin olsun.»

«Yarar tabii, yaramaz mı? Her şey bir işe yarar. Her dakika komşular gelirler, 'Sende şu var mı? Sende bu var mı?' diye. Ben elimde ne varsa veririm. Hadi gideyim bari. Ramoncito'nun piçi sahile inip suya girmek istiyor. Bir gün boğulacak bu gidişle.»

«Celestina, gel bakalım.»

Junior'un anası Fernanda ile aşağı yukarı aynı yaştaydı. Yüzü solgun ve yorgun görünüşlüydü. Saçı günlerdir taranmış gibiydi. Sekiz aylık gebeydi; karnı burnunda. Junior'a takıldı hemen.

«Ne o koca kazık, neden gelmedin kahvaltıya bugün.»

«Vaktim olmadı anacığım. Monse'ye söyle de getiriversin yemeğimi.»

«Hey Ulu Tanrım! Şimdiki gençler oturdukları yerden kıpırdamıyorlar. İşlerini görmek için peşlerinde adam dolaştırmak gerek. İstersen çayını ben içireyim, ne dersin?»

«İçir tabii, ne olacak. Nasıl olsa sana nazım geçer, eh ne de olsa ilk göz ağrınım senin.»

«İyi, iyi. İşin kolayını bulursun hep Neredeyse öğlen oldu; yemek vakti. Kahve içmesen de olur. Yemek dedim de aklıma geldi. Biraz sirkeniz var mı balık için?»

Junior kutuları karıştırdı, bulamadı.

«Yok anacığım, kalmamış. Al şunu da bakkaldan aldırıver.» Eline bir dolar tutuşturdu.

«Sağol hayatım. Ben gideyim. Baban eve gelmiştir. çoktan.»

Fernanda kutuların birinden altı kadeh çıkardı. Rosa'ya gösterdi.

«Bak. Simplicio Anneler Gününde yolladı bunları bana. Bir de yemek takımı verdi. O zaman Hector ile evliydim. Ayrılırken tabakları da bıraktım. ona. Şimdi parça parça olmuşlardır herhalde. Ama bu kadehleri vermem kimseye. Kullandırmam da. Hâtıra bunlar.»

Başka bir kutuyu açıp içinden kırmızı, saydam bir gecelik çıkardı.

«Bak Rosa. Bunu da doğum günümde Soledad yollamıştı bana. Daha giymedim henüz. Bununla gidecek bir sabahlığa ihtiyacım var.

«Ha, yumurtaya tuz gerek,» dedi Junior. «Neden düşündüğünü açıkca söylemiyorsun!»

«Hayır sevgilim, imkânın olsa alacağını biliyorum. Sadece kendi kendime konuşuyordum.

Junior'un babası Adan, beyaz saçlı, beyaz sakallıydı. Sakin, hatları düzgün bir yüzü vardı. Beyaz naylon gömlek, hâki bir pantolon giymişti. Ayaklarında sandaletler vardı. Sessizce gelmiş kapıya yaslanmış, evin içindekileri seyrediyordu. Neden sonra konuştu da orada olduğunun farkına vardılar.

«Tanrı sizi korusun evlâtlarım. Yakına taşınmakla ne kadar iyi ettiniz. En küçük şeye ihtiyacınız olursa evden çıkmadan seslenin, yeter. Junior oğlum, elindeki çiviler o tahta için çok uzun. Bende daha ufakları var. Git bizim evden al getir.»

«Sağol baba, birazdan gider alırım.»

«Ne zaman istersen al. Senin buzdolabını taşıyan heriflere rom ikram ettim, bir kutu sigara verdim. Üzerine de yarım dolar.»

«Sağol baba, al işte yarım dolar.»

«Ne yaparsın. Şimdi devir değişti. Kimse kimseye karşılıksız yardım etmiyor. Önceleri bu işler hatır için yapılırdı. Şimdi ise varsa yoksa para.» Gözü duvardaki yengeçlere ilişmişti. «Amma pahalılaştı bu meretler de. Altı tanesine bir buçuk dolar istiyorlar. Neyse, hadi bana müsaade. Yemek vakti. Anan bekler. Çivileri almayı unutma, Junior.»

Babası çıkınca Junior gidip kanapenin üzerine. Fernanda'nın yanına oturdu. Başını onun omuzuna vaslamıştı. Yavaş yavaş aşağı kaydı ve başını Fernanda'nın kucağına yerleştirdi.

«Eşya taşımaktan canım çıktı. Dinle, dün bizim patron bana 'Niye okulu bitirmedin sen?' diye sordu. Liseyi bitirirsem bana daha iyi iş bulacağını söyledi. Zaten bir senem var, biliyorsun.»

«Çok iyi olur hayatım. Benim de istediğim bu zaten. İşten beşte çıkarsın, eve gelir yemeğini yer okula gidersin. Gece dokuzda da dönersin. İki yılda bitirirsin okulu.»

«Evet, hem patron bana yardım edeceğini söyledi. Benim gibi okumuşu yok öbür çalışanlar arasında. Devlet dairesi olduğu için ayak işlerini görenlerin bile biraz okumuş olmasını istiyorlar. Ne yaptım biliyor musun geçen gün? Patrondan arabasını istedim, hemen anahtarı çıkardı verdi.»

«Eee, ne yaptın?»

«Hiç, sadece güldüm. 'Teşekkür ederim, daha araba kullanmasını bilmiyorum; öğrenmeye çalışıyorum. Mahsus sormuştum,' dedim.»

«Patron ne dedi?»

«Hiç... 'İyi öğren, ehliyetini de al, o zaman arabalardan birini kullanabilirsin,' dedi. Hemen öğreneceğim kullanmasını.»

«Senin Simplicio'dan farkın yok. O da birşeyi kafasına koydu mu yapmadan duramaz.»

«Küçük bir kitap var. Ehliyet sınavında ondan soruyorlar. Çoğunu ezberledim. Geri kalanını da okuyunca sınava gireceğim Bir de resim çektirmek gerek. Hayatta en sevmediğim şey de resim çektirmektir doğrusu.»

O sırada ince yapılı, on dört yaşlarında güzel bir kız girdi içeri. Beyaz bir blûz, şarap rengi bir etek giymişti; ayakları çıplaktı. Fernanda Rosa'ya döndü.

«Bu Junior'un kardeşi, Celeste. Aklı bir karış havada. Düşün bir kere. Okurken yarıda bıraktı. Babası o kadar söyledi dinletemedi istersen seni tekrar okula yollarım adam olursun, istemezsen evde kalır eşek olursun. Ama ne yapalım kendi bileceğin iş. Evde anana yardım edersin okula gitmezsin; yemek pişirmeyi de öğrenirsin. Senin kafandakiler eninde sonunda boktan bir herif bulurlar, ona kaçarlar. Senin yiyeceğin bok da aynı,» diye benim yanımda söyledi. Hem de kaç kere»

«Ama Nanda evde o kadar çok çocuk var ki. Bir sürü de iş. Anama yardım etmek istiyorum.»

«Kızım, okumamış olmak öyle kötü şey ki bilemezsin. Burada bir kadın vardı. Kocası New York'a gitti, çalışmaya. Gider gitmez karı herifi boynuzlamış. Herif bunu öğrenince küfür dolu bir sürü mektup yazmış, buraya yollamış. Karı okuma bilmediği için komşularına okutmuş mektupları. Bilmeyen de öğrenmiş karının marifetlerini.»

«Ben mektup yazmasını biliyorum; hem yazıyorum hem de okuyorum.»

«Hiç olmazsa gece okuluna git.»

«Nasıl giderim? Babam saat yedi oldu mu bizi yatağa sokuyor. O da ayık olduğu zamanlar hele de sarhoş oldu mu büsbütün erken yatırıyor bizi.»

«Beni dinlersen Celeste, bir kere dene şu işi. Gelecek yıl kaydını yaptır. Üç yılın var bitirmeye.»

«Sonra ne olacak, ne işe yarayacak o?»

«Bir mağaza ya da fabrikada iş bulursun. Okumazsan hiçbir yerde iş vermezler. Birinin yanına girip hizmetçilik yapabilirsin yalnızca. O da dünyanın en pis işi. Boyunduruğa vurulmuş öküz gibi ezerler adamı; önüne gelen emir yağdırır. Zenci köleleri çalıştırdıkları gibi çalıştırırlar, eline de üç beş kuruş ya geçer ya geçmez.»

«Bilmiyorum... Düşünürüz .. Şimdi ben gideyim en iyisi de anam bütün mahalleyi ayağa kaldırmasın.»

Fernanda bir süre arkasından baktı. Sonra Rosa'ya döndü yeniden.

«Görüyorsun ya, okumaz artık bu. Daha şimdiden aşık olmuş birine. Yakında kaybedecek neyi varsa onu da kaybeder. Sonra da iflâh olmaz. Yüzü gözü açılır. Ama bütün kabahat analarında. Çok yumuşak davrandı bunlara. Celeste bulaşıkları yıkar, yerleri siler o kadar. Başka hiç bir iş

yapmaz. Anası da zorlamaz yapsın diye, Anası son çocuğunu doğurduğunda kanlı çamaşırlarını Junior yıkadı. Evin bütün işini o görürdü o zamanlar. Bir kız gibi.»

Junior yattığı yerden doğruldu, fernanda da onu uzun uzun öptü sonra duvarın dibindeki masanın yanına gidip üzerindeki paketleri açmaya başladı. Küçük seramik biblolar vardı paketlerde. Junior elindeki kıvrık uçlu çakıyı işaret ederek :

«Bu babamındı ama artık avucunu yalar, dedi Sabah eşya taşırken ayağıma cam battı, onu çıkarayım bari.»

Fernanda bibloların arasından birini çekti. Bir tavşandı bu. Kafası kopmuştu.

«Hay Allah kahretsin. O kadar zaman sakladım bunu da tam şimdi kırılacağı tuttu.»

«Bize birşey olsa bu kadar üzülmezsin. Ne anlıyorsun o ufacık şeylerden.»

«Armağan kutsaldır. Nankörlük edilmez.»

Cruz göründü yine; saat 12 olmuştu. Üzerinde çok açık yakalı pembe bir elbise vardı. Ayağında da yeşilli kahverengili örgü sandaletler. Vücudunun şekilsizliğine rağmen sevimli bir görünüşü vardı.

«Bütün kartlarımı sattım Nanda.» Nefes nefeseydi. «Bir anda bitiverdi hepsi. Hem de peşin paraya. 'Al paranı ver bir kart'. İşte o kadar. Kartları satmak için en iyi zaman ama cehennem gibi sıcak dışarısı. Siz de verin de banker Lolo'ya götürüp yatırayım şunları. Junior fazla bir cüzdanın var mı? Bütün paralarımı göğsüme tıktım. Kaybolacak diye korkuyorum. Üzerimde bu kadar parayla yakalarlar da hırsız diye atarlar içeri beni bakarsın.»

«Ne bu elbisenin hali. Her tarafın meydanda. Temiz bir dayak istiyorsun sen.»

«Sana ne yahu? Babam mısın benim? Sen kendi karınla meşgul ol. Bir çocuk doğursun sana. Canın birini dövmegi çok istiyorsa onu döversin. Ha ha! Senin çocuğun da nasıl olur kimbilir. Uzun saplı bir fırçayı andırıyor suratın. Senden doğacak çocuk suratsız birşey olur herhalde. Hadi. vereceksen ver şu cüzdanı da.»

«İyi iyi. Al. Al ama geri getirmeyi de unutma emi!»

«Ne yani, bu mu senin cüzdan dediğin? Al bunu kendine sakla. Para durur mu bunun içinde be? Göğsümde saklarım daha iyi.»

O ana kadar durup onları dinleyen Fernanda lâfa karıştı.

«Cruz, ilâve kordonu var mı sende? Yatak odasından ön odaya tel çekip ampul takacağım.»

«Şimdi yollarım, Nanda. Junior sen de üç dolar ver kartlar için, gideyim.»

«Acelen ne kız? Sevgilin mi bekliyor?»

«Evet, sevgilim bekliyor. Hem de yakışıklı sevgilim.»

Birden kapıda Angelito belirdi. Felicita'nın yedi yaşındaki ikizlerinden biriydi. Cruz onu görünce bir çığlık attı.

«Hay küçük çakal seni! Niye çocukları bırakıp geldin buraya? Birşey olursa çocuklara kafanı kırar, çiğerini sökerim senin. Piç kurusu!» Rosa'ya döndü, «Bu piç kurusuna yemek yetiştiremiyorum. Liman işçileri gibi doymak bilmiyor. Sokakta akşama kadar oyun oynar. Anası olacak Felicita başıma yıktı bu piçi. Beş kuruş da para vermiyor. Elbise bile aldığı yok üstüne. Hadi parası olmasa neyse ne, canım yanmaz ama; önüne gelenle yatıyor. Parası da bol. Paradan geçtik, hiç olmazsa yapılan iyiliği anlasa. Yok. Nankörün teki. Ne yaparsan yap değerini bilmez.. Ama artık benden paso. Aklım başıma geldi. Soledad'ın bana yaptıklarından sonra. Kızını yanıma alıp baktım, yetiştirdim, okula yazdırdım, buna karşılık çevrede olmadık laflar yaymış benim için. New York'tan dönmesini bekliyorum. O zaman göstereceğim ben ona.»

«Uzatmayın bu işi. Yabancı değil, kardeşsiniz ikiniz. Birbirinizin kusuruna da bakmayıverin.»

Cruz Fernanda'nın lâfının sonunu beklemeden sokağa fırlamıştı bile. Fernanda onun arkasından seslenirken odanın bir köşesinde. Kocaman bir fare belirdi Ürkek ürkek bakındı çevresine.

«Tanrım.» Fareyi görür görmez Fernanda kanapenin üzerine fırladı. Bir yandan da çığlık üstüne çığlık atıyordu. Sonra Junior'a bağırmaya başladı:

«Bu Allahın cezası La Esmeralda'da ne haltedeceğimi şaşırdım. Öbür evden fare var diye buraya kaçtım, allahın belâları burada da karşıma çıktılar. Yakala şu hayvanı da ez kafasını Junior. Yoksa bu gece burada yatamam.»

Junior süpürge sopasıyla fareye vurmak istedi ama hayvan buzdolabının arkasına kaçıverdi. Junior bir yandan dolabın çevresinde dönüp hayvanı yakalamaya bir yandan

da Fernanda'yı yatıştırmaya çalışıyordu.

«Fareden zarar gelmez yavrum. Korkma.»

Celeste elinde iki tabakla içeri girdi. Tabakları masanın üstüne bıraktı, hiç konuşmadan çıktı gitti. Fernanda biraz yatışmıştı ama yine de Rosa'nın elini tutmuş bırakmıyordu hâlâ.

«Oh, yemeğimiz de hazır. Açlıktan bayılmak üzereydim. Junior da öyle. O sabah kahvaltı da etmedi. Ne güzel kokuyor. Balık herhalde.»

Tabakların üstünü açtı. Biri kızarmış balıkla doluydu. Öbürü haşlanmış ham muzla. Bunları Rosa. Junior ve kendisi arasında bölüştürdü. Üçe bölünce de pek bir şey kalmadı. tabaklarda.

«Bu yemek yetmeyecek. Şu yengeçleri pişirivereyim hemen. Junior senin küçüklerden birini yolla da on sentlik muz alıversin.» Junior dışarı çıkınca Fernanda büyük bir kaba, kaldırım üstündeki musluktan su doldurdu. Su kaynamaya başlayınca da attı yengeçleri içine. Biraz sonra yengeçler pişmiş, sofraya konmuştu bile. Junior'un kız kardeşiminse elinde muzlarla geldiği zaman, Fernanda ve Rosa yengeçleri kırıp içlerindeki eti tabaklara boşaltmakla meşguldüler. İçi et dolu bir tabağı küçük kıza uzatan Fernanda, «Al,» dedi.

«Al bunu annene götür. Sonra kardeşlerini al gel. Siz burada yersiniz.»

Aradan birkaç dakika geçmeden Monse yanında kardeşleri ile geri döndü. Masanın çevresinde herkese yetecek kadar yer yoktu. Çocuklar Fernanda'nın kendilerine uzattığı tabağı alarak kapının eşiğine çömelip yemeğe başladılar. Çok lezzetliydi et. Fernanda tabağından aldığı son lokmayı Junior'a uzattı.

«Junior, Lora Aldea'ya gitsene bir ara. Bir sürü yengeç var orada, hem de bedava.»

«Biliyorum. Giderim bir gün ama şimdi olmaz. Ölü gibi yorgunum.»

«Tabii hayatım. Ben de hemen şimdi gitmen için söylemedim zaten. Yat, dinlen biraz. Biz de Rosa ile Bonilla'ya kadar gidip geliriz. New York'tan mektup var mı diye bakacağım.»

Fernanda ve Rosa çıkarken Junior eline resimli romanlardan birini almış çoktan divana uzanmıştı. Yolda Fer-

nanda anlatmaya başladı.

«Junior'un anası bana karşı ne kadar iyi davranıyor şimdi görüyorsun. İlk zamanlar, Junior evden kaçıp benimle yaşamaya başladığında suratıma bakmıyordu Junior evine bağlı bir çocuktu. Eşek gibi çalışıyordu onlara bakmak için. Ailenin altın yumurtlayan tavuğuydu. Ellerinden kaçırmak istemediler. Benimle yaşarsa onları unutur yardım etmez sandılar. Ama Junior ortalığı yatıştırdı. Önce onlara biraz sert çıktı. O zaman yola geldiler. Bak bugün yemek pişirip getirdi bize Junior'un anası, sen de gördün. Ben Junior'un onlara yardım etmesine engel olmuyorum çünkü. Tam tersine, kendim yardım ediyorum onlara. Elimden geldiği kadar tabii. Daha geçen gün yolda bir beş dolar buldum. Hemen Bonillo'da bozdurup bir dolarını Junior'un anasına yolladım.» O sırada güdük merdivenli bir evin önünden geçiyorlardı. Fernanda Rosa'yı kolundan çekti.

«Gel ihtiyar Cayetano'ya bir bakalım.»

İhtiyar koltuğuna oturmuş yanında duran zayıf, sarışın gençle konuşuyordu. Çok hasta ve iyice zayıf görünüyordu; Kadidi çıkmıştı Fernanda onun hatırını sorduktan sonra genç adama döndü.

«Cayetano'nun sana çok ihtiyacı var. Sen yokken ev bir domuz ağılından farksızdı. Düşkünler Derneği ona bakacak birini arıyor zaten. Senden iyisini nereden bulacaklar?»

Genç adam bir kadının konuşmasını andıran incecik sesiyle cevap verdi.

«Ben de onu söylüyordum. İsterse kalırım yanında.»

«İyi, iyi. Bırakma ihtiyarı. Hadi bize müsaade.»

Evden biraz uzaklaşır uzaklaşmaz Fernanda Rosa'ya döndü.

«Bu kılıksız, Cayetano'nun evine çeki düzen veriyordu. Sonra bir kavgaya karışmış, içeri attılar. Erkekten fazla kadın bu. İhtiyarın öyle huyları yok. Sadece arkadaşlık ediyor ona. Zaten evde ihtiyarla pek oturmaz. Dışarı çıkıp erkek tavlamaya bakar. Upuzun sarı saçları vardı. Kadın gibi giyininceye hiç kimse anlamaz erkek olduğunu. Sokaktaki orospulardan daha fazla para yaptı erkeklerle yatarak. Hapise düşünce tutup kesiverdiler saçlarını, adam gibi giydirdiler. Bütün sıkıntısı ondan. Hiç utanma yok bu heriflerde. Sokakta birbirlerine rastlayınca sarılıp dudak dudağa öpü-

şüyorlar .Simplicio daha küçükken ona öğüt verirdim. 'Git hangi kadını istersen sev, hangisiyle istersen yat. Ama böyle heriflerle arkadaşlık kurma.' Çünki oğlumu bunlar gibi görmektense ölü görmeyi yeğtutarım. Kızlara da söyledim. 'Sapık karılarla ilişki kurmayın da isterseniz sokak orospusu olun' dedim.»

Birkaç dakika konuşmadan yürüdüler. Sonra Fernanda sesini biraz alçaltarak devam etti.

«Çok önce, bir gece garip bir düş görmüştüm. Düşümde büyük mağazalardan birine girdim. Ben girer girmez kapılar kapandı; ileri doğru yürüdüm. Bir yandan da ağlıyordum. Karşıma biri çıktı. Kendisiyle yatmamı istedi. Kabul etmedim. Yürüdüm. Bu kez sapık bir karı çıktı karşıma. O da aynı şeyi istedi. Onu da geri çevirdim. Ama birden biçim değiştirdi. Korkunç bir vampir oldu! Pençelerini bana uzatıp, 'Benimle sevişmezsen kanını emerim', dedi. Yanıma yaklaştı. Giysilerimi çıkarıp sevişti benimle. Bir erkeğin yaptığı her şeyi, hatta daha da fazlasını yaptı. Ertesi gün o kadının vücudunu üzerimde hissettim hep. Hem de garip bir zevk duyarak.»

Bonillo'nun dükkânına gelinceye kadar bu düşü konuştular. Dükkânın önüne gelince Fernanda içeri girmeden seslendi :

«Bonillo, postacı gelmedi mi daha?»

Esmer, yuvarlak yüzlü bir adamdı Bonillo. Tezgâhın üzerine yaslanmış dükkândakilerle sohbet ediyordu.

«Yok evlâdım. Gelmedi daha. Bak burada herkes onu bekliyor.»

Santa, yetmiş yaşlarında bir zenci karısıydı. Postacıyı bekliyordu herhalde. Bonillo ile birlikte o da Fernanda'ya cevap verdi:

«Yolun yukarısında sevgilisi var. Onunla kırıştırıyordur. İşi bitince gelir buraya. Ben gözümle görmedim ama herkes öyle söylüyor.»

«Ne kadar yakışıklı olursa olsun, bize ne? Gelip postayı bıraksın, sonra ne halt ederse etsin. İsterse bütün gün sevişebilir. Postadan çek gelecekti bana; onu bekliyorum. Saat iki oldu. Televizyondaki temsili de kaçırdım.»

Başka bir kadın lâfa karıştı.

«Ya, hem de en heyecanlı yerinde kalmıştı dün.»

«Evet, şimdi ikisi de birbirini kıskanmaya başladı.»

Fernanda Santa'ya döndü.

«Hadi gidip seyredelim televizyonu. Benim acele işim yok. Postayı bekleyeceğim nasıl olsa. Sizinkileri de alırım.»

Santa ile öteki kadın koşarcasına uzaklaştılar.; Fernanda ve Rosa da yolun karşısına geçip basamakların üzerine çöktüler.

«Buraya doğru dürüst bir postane gerek. Aslını ararsan, adam gibi bir postane vardı, vardı ama sonra kaldırdılar. Bir ara bütün mektupları Bonillo alır sonra bize verirdi. Bir iki mektup kaybolunca o da bundan vazgeçti. Şimdi herkes gelip kendi mektubunu alıyor. Posta geldiğinde burada bulunmazsan mektubunu alıp gider. Ertesi gün tekrar getirir.»

Birden Felicita'nın sesini duydular.

«Nanda, Hyde Park'a gidiyorum. Amerikalıyla. Salıya dönerim.»

Fernanda kafasını kaldırınca önce Bonillo'nun dükkânının önüne yanaşmış bir otomobil gördü. Felicita, camdan başını uzatmış sesleniyordu. Yanında elli yaşlarında kadar görünen bir adam vardı. Saçları hafif kırlaşmıştı ama sağlam görünüşlüydü. Felicita sırtına kırmızı baklava dilimleriyle süslenmiş, dar, beyaz bir elbise giymişti. Beyaz pabuçları, beyaz çantası vardı. Saçları arkada toplanmış, yüzünü her zamanki gibi aşırı boyamıştı. Çocuklarının üçü yeni elbiselerini giymişler arkada oturuyorlardı. En küçükleri Evita hem ağlıyor, hem de başparmağını emiyordu. Felicita, Fernanda ve Rosa'yı yanındaki adamla tanıştırdı. George'du adamın adı. Felieita'nın oğlu Angelito da arabayı görünce Cruz'un evinden kaçıp gelmiş bir kenarda duruyordu. Arabaya fazla sokulmaktan korkar gibiydi. Ürkek ürkek bakıyordu annesine.

«Angelito'yu götürmüyor musun?» diye sordu Fernanda hemen. laf olsun diye sormuştu bu soruyu aslında. Alacağı cevabı biliyordu.

«Hayır.»

«O da senin çocuğun değil mi?»

«Koca adam oldu. Yedi yaşını doldurdu bu yıl. Cruz'un yanında kalır, Cruz karnını doyurur onun. Hadi, gidiyoruz artık. Hoşça kalın.»

Araba hareket edince Angelito sırtından gömleğini yırtarcasına çıkardı ve bütün gücüyle yere vurdu. Araba gözden kaybolunca kadar arkasından kızgın kızgın baktı. Son-

ra gömleğini yerden aldı. Yüzündeki öfke gitmiş, umursamaz bir tavır takınmıştı o anda. Yürüdü gitti. Fernanda'ya da dokunmuştu bu iş. Bir süre başı önüne eğik, hiç konuşmadan durdu. Kaşları çatılmıştı. Sonunda;

«Fela kötü bir anne. Bir gün de Tanrı cezalandırır onu. Çocuklarına analık edemediği gibi iyi bir evlât da değil. Hiç unutmam. Bir gün yüzüme karşı beni anne olarak kabul etmediğini, üvey annesi ile oturmak istediğini söyledi. Yani reddetti beni. Besle kargayı oysun gözünü. Ben onları yetiştirmek için neler yaptım.»

Santa televizyondaki temsili seyretmiş dönüyordu Bonillo'nun dükkânına. Fernanda;

«Acele etmenin gereği yoktu hiç dedi. Bu postacı olacak herif gelene kadar seksen temsil daha seyrederdin. Sen geldiğine göre ben gideyim artık. Junior kalkmıştır şimdi.»

«Doğru doğru. Bu herifin geleceği yok. Ama gerekirse gece yarısına kadar da beklerim. Başka zaman olsa neyse, bugün postadan çek bekliyorum. Maaşım gelecek. İşsizlik primi mi ne; öyle bir de ad takmış hükûmet. Ama ne yaparsın, para paradır. Beklemezsen herif beni bulamaz geri yollayıverir. Sen git artık Fernanda. Sana bir şey gelirse alıp getiririm.»

Merdivenleri inip küçük meydana çıktıklarında Rosa ve Fernanda, Junior'un babası Adon'la karşılaştılar. Taştan bir sıraya oturmuştu. Onları görünce kalktı. Birlikte yürümeye başladılar. Bir yandan da dert yanıyordu:

«Bugün en şanssız günüm. **Bolita**'da 38 numaraya oynadım, hangisi kazandı dersiniz? 83! Ondan sonra bütün gün bir herifin peşinde dolaştım. Bana iş verecekti. Aradım aradım bulamadım. Talih işte. Zaten talihim olsaydı bugüne kadar bir tarafımdan belli olurdu. Tam yirmi bir çocuk yetiştirdim. Şu elleri görüyor musun? Yakında toprağa girecek bu eller. Zamanında ekmeğimi taştan çıkardım bu ellerle. Diyorum sana, tam yirmi bir çocuk. Dile kolay. Hiç birinden hayır görmedim. Junior'un dışında. Beş kuruşluk yardım etmediler bana. Yalnız Junior, elinden geleni yaptı. Gücünün yettiği kadar çalıştı. Baktı bana. Fazlasıyla ödedi hakkımı. Tanrı da onun tuttuğunu altın etsin. Tanrı ona iyi evlâtlar versin. Junior'a karşılık Juan'a bak. Otomobil komisyonculuğu yapıyor. Dünyanın parası onda. Bir gün olsun düşünüp

para yollamaz. Yıllardan beri bir - iki kere ziyaretime ya geldi ya gelmedi Sadaka niyetine üç - beş kuruş bırakmıştı o zaman. Hasta oldum. Beş kuruşsuz kaldım. Haber yolladım da kılı bile kıpırdamadı. Şimdiki gençlerin hepsi böyle. Yalnız onlar değil benim yaşımdakiler de değişiyor zamanla. Eskisi gibi dostluk filan yok şimdi. Geçen gün biriyle konuşuyordum. Hem de dostça. Birden ne olduysa kalkıp bir yumruk attı. O kadar şaşırdım ki kendimi koruyamadım bile. Ama ondan öcümü alırım nasıl olsa. Çocuklara söyleme sakın. Duyarlarsa başlarına bir belâ gelir.»

«Benim söylememin gereği yok. Nasıl olsa duyulur. Daha o gece duydum ben. Junior da duymuş. Zor zaptettim.»

Konuşa konuşa Fernanda'nın evinin önüne gelmişlerdi. Adan kendi evine doğru devam etti. Fernanda ile Rosa eve girdiklerinde Junior'u elinde bir çekiç, duvara raf çakarken buldular. Junior onları görünce çekici bıraktı.

«Hadi gelin otuz bir oynıyalım. Yoruldum artık.»

«Oynıyalım ama çok sıcak, kapının önüne çıkalım daha iyi.»

Junior, oyun tahtasını evin önündeki yüksekçe bir taşın üstüne koydu.

«Oynamak isteyen var mı?» diye seslendi. Hemen iki adam görünüverdi. Biri ince uzun, soluk yüzlü ve kömür gibi siyah saçlı, diğeri ise onaltı onyedi yaşlarında, kısa boylu bir çocuktu. İnce adam:

«Daha bir iş bulamadım ama otuz sent param var oyun için. Bakarsın bir dolar olur,» dedi.

Kısa boylu çocuk ise,

«Bende de yirmi beş sent var. Bunun üç katı gerekli bana. Pantalonun paçalarını açtıracağım,» dedi.

«Oyun bu, belli olmaz,» dedi Junior gülerek, «Belki de ben elinizdeki paraları alırım. Benim de paraya ihtiyacım var.»

«Bu günlerde iş bulmak çok zor. Limanlar dolu,» diyordu uzun adam, «Karım da gebe. Bugün yarın çocuk bekliyoruz.»

Sayısı bir peniden oynamaya başladılar. İlk üç eli Junior aldı. Keyiflenmişti. Boyuna gülüyordu. Fernanda:

«Gül, gül,» dedi. «Sonunda ağlarsın.»

Junior gülerek cevap verdi.

«Kumar oynarken duygusuz olman gerek.»

«Şu haline bak. Palyaçolara benziyorsun. İstediğin kadar gül. Bu eli ben kazanacağım. Kazanmam gerek. Anamın mezarına sıçsınlar eğer kaybedersem.»

«Peki, git ananın mezarının sıç istersen» dedi uzun adam. «Çünkü ben kazandım. İşte kartlarım.»

«Kısmet! Ne yapalım... Bana bir peni borç ver; param bitti.

«Kocan izin verirse al.»

Junior lafâ karıştı,

«Ver, ver. Nasıl olsa gelecek el yine kaybeder, bu sefer de benden alır.»

«Haltetmişsin sen. Gelecek el benim.»

«Görürüz. Kimin kazanacağı belli olmaz.»

O eli de uzun adam aldı. Fernanda bildiği bütün küfürleri sıralamakla meşguldu ki birinin kendisine seslendiğini duydu. Kumsaldan koşarak gelen bir kızdı bu. Kısa boylu, tombulca bir kız. Sırtında kocaman bir kamburu vardı. Bu yüzden kafası göğsünün üstündeymiş gibi duruyordu. Göğüsleri ise sanki midesinden başlıyordu. Çizgili eteği yırtılmış, saçları darmadağınıktı. Oyun oynayanlardan biraz uzakta durdu ve seslendi.

«Nanda! Nanda! Biraz buraya gelir misin?» Soluk soluğaydı Zorlukla konuşabiliyordu.

«Sana bir şey söylemem gerek!»

Fernanda hemen kalktı. Rosa'da yanında olduğu halde eve doğru yürüdü. Daha kapıdan girmeden kambur kız telâşlı telâşlı anlatmaya başladı.

«Nanda, üvey anamdan dün gece bir dayak yedim. Nicolas ile yattığımı öğrenmiş. Şimdi okula yollamayacak. Daha da kötüsü var. Dayağı yedikten sonra doğru Nicolas'a gittim. 'Galiba gebe kaldım,' dedim. Bir dayak da ondan yedim. Ne yapacağımı şaşırdım. Eve gidecek cesaretim yok.»

«Telâşlanma Norma, bir şeyler yapmaya çalışırız. Önce şu yırtık eteğinle blûzunu çıkar. Ben sana giyecek bir şeyler veririm. Yerim olsa seni burada yatırırdım ama görüyorsun, sadece bir tek yatağımız var. Her gün yemeğini bende yersin. Aç bırakmam seni. Çocuğun olacaksa olsun. Korkma. Her genç kızın başına gelir bunlar. Sen ilk değilsin.»

Junior bir yandan oyun oynarken bir yandan da konuşulanları dinliyordu. Seslendi:

«Yeter Nanda. Kafamız şişti yahu. Oyun oynamıyorsun sen, çene çalıyorsun.»

«Evet, çene çalıyorum. Sen de böyle konuştuğun için oynamıyacağım seninle.»

Norma, Nanda'ya döndü.

«Şu halime bak. Pabuçlarımı bile giymeyi unutmuşum telâşımdan. Gidip bir bakayım anamın kızgınlığı geçmiş mi. Sonra tekrar gelirim.»

Norma çıkınca, Fernanda kanapenin üzerine çöktü. Yüzünün ifadesi değişmişti. Dışarıda oyun oynayan Junior'a kızgın kızgın bakıyordu.

«Bu Allahın cezası herif bazen öyle canımı sıkıyor ki. Kaba herif! Ben ona dersini veririm. Bekle de gör sen. Birkaç dakika sonra Junior içeri girdi.

«Hadi, gelmiyor musun? Oynamıyacak mısın?»

«Cehennem ol git Allahın cezası! Konuşma benimle! Kaba köpek! Oğlan kılıklı! O kadar okumuşsun, hiç bir faydası olmamış. Efendi gibi konuşmayı öğrenmemişsin hâlâ. Git, gözüm görmesin!»

Junior şaşırmıştı. Geriledi, kapıdan çıktı, basamaklara oturdu. Fernanda yatak odasına geçti. Yatağı açtı. Sonra tekrar ön odaya geldi. Bir sigarayı bitirmeden diğerini yakıyordu. Bir ara Junior kapıdan içeri başını uzattı.

«Özür dilerim Nanda. Ne olursun bağışla beni. Şimdiye kadar sana hiç kötü söz söyledim mi? Söylemedim. Bu sefer de istemeyerek oldu. Bir daha olmaz!»

«Git, gözüm görmesin. Cehenneme kadar yolun var! Gece de buraya gelme. Git ananın evinde yat da aklım başına gelsin. Okulda sana adam olmayı öğretirlerken lâfı kulağınla değil başka tarafınla dinlemişsin herhalde. Okula gitmek de yetmez adama. İnsanın içinde olmalı biraz, Defol!»

Junior ne yapacağını bilmez haldeydi. Ağlamaklı olmuştu.

«Ne olursun böyle konuşma Nanda. Bağışla.» Fernanda onu dinlemiyordu bile. Arkasını döndü. Rosa ile konuşmaya başladı. Junior koşarcasına çıktı kapıdan.

«Erkek milletine böyle davranmak gerek. Bakma sen onun sakin görünüşüne. Bir iki kere beni dövmeye kalktı ben ondan önce davrandım. O bana vurmadan ben ona vurdum. Hem şükretsin sarhoş filan değildim. İçmiş olsam,

muratını jiletle parçalardım. Ama ben ona yapacağımı biliyorum. Sabah işe giderken öpmez, iyi günler dilemezsem tamamdır işi. O gün ne yapsa ters gider. Eve gelince de konuşmam. Yatakta ona sırtımı çevirip yatarım. Böyle yapınca da kendisini bırakacağımı sanarak deliye dönüyor. Süt dökmüş kedi gibi yalana yalana dolaşıyor çevremde. Aklı başına gelince de bağışlıyorum.»

Öyle lâfa dalmışlardı ki Junior'un annesi Celestina'nın içeri girdiğini farketmediler bile. Çelestina üzgün görünüyordu.

«Nanda, Junior Papo'nun barına gidip kafayı çekmiş. Monse'yi yolladım, eve çağırttım gelmedi. Beni rahat bırakın demiş. Anlamadım ne oldu bu çocuğa. Doğum günü başına vurdu herhalde. Yoksa böyle yapmazdı. İçki içmesini de bilmez. İki bardak bira için kafayı bulmuştur. Biraz kahve yollayayım açılır belki.»

«Bırak kendi haline,» dedi Fernanda. «Bırak aklı başına gelir nasıl olsa.»

Monse de annesinin arkasından içeri girmişti. Fernanda ona döndü.

«Git Junior'a söyle. Nanda seni çağırıyor, hemen gelsin diyor, de. Koş çabuk git gel.»

Monse Celestina ile birlikte çıktı. Bir kaç dakika sonra döndü.

«Gelmiyor. Boyuna ağlıyor. Senin kendisini sevmediğini söylüyor. Herkese içki ısmarlıyor.»

«Hay Allah cezasını versin. Papo'nun barını satın alan oğlan kılıklı herif ona hesap açtı herhalde. Ben onlara gösteririm.», Hışım gibi kapıdan fırladı. Rosa da arkasından. Barda tezgâhın arkasında ince yapılı, hasır şapkalı bir adam duruyordu. Barın yeni sahibiydi bu. Fernanda hemen onun üstüne yürüdü.

«Buraya bak. Ne diye hesap açıyorsun kocama? Kim dedi hesap aç diye. Bir kuruş bile alamazsın anladın mı?»

«Ben içkiyi sana satmadım hanım. Kocana sattım. İki erkek arasındaki işe karışma sen.»

Fernanda bir köşede oturmuş dertli dertli içmekte olan Junior'un yanına gitti.

«Gel Junior, gel eve gidelim.»

Junior kafasını kaldırıp yaş dolu gözlerle baktı Fernanda'ya.

«Hayır gelmiyeceğim! Sen beni sevmiyorsun artık...»

Sonra daha yavaş sesle ve utangaç bir tavırla ekledi.

«Nanda! Ne olursun bağışla beni! Ne olursun!»

«Peki hayatım, peki! Bırak çocukluğu. Herkese rezil oluyoruz. Gel, gidelim.»

Kolunu onun beline doladı Yavaş yavaş bardan çıktılar. Eve girer girmez Junior koltuğa çöktü hıçkırarak ağlamaya başladı. Fernanda:

«Gel yavrum,» dedi, «Gel yatağa uzan.»

«Bana bir leğen ver. Çıkaracağım.»

«Kim dedi sana iç diye.» Fernanda söylene söylene gitti leğeni getirdi. Junior içinde ne varsa boşalttı leğene. Fernanda leğeni dışarı götürdü. Muslukta yıkadı, geldi.

«Saat dokuz oldu. Sabah da erken kalkacaksın.» Junior'un yerinden kıpırdamadığını görünce başka bir yol denedi. «Hadi Junior, gel yatalım artık.»

Junior, yatalım lâfını duyar duymaz kalktı yatak odasına girdi hemen. Fernanda Rosa'ya döndü.

«Sabah kalkınca beni uyandırmak için ışığı bile yakmadan giyinir gider. Şimdi elbiselerini gömleklerini hazırlar bırakırım duvarın üzerine. Ne yaparsın. Hadi Rosa, **Adios,**

FERNANDA: **Avuçların Yetmez Gökyüzünü Kapamaya**

Çirkin olduğum kadar açık sözlüyümdür de. Ne olduğumu biliyorum. Kimseden de gizlemem Hem saklamaya çalışsam da bir şey değişmez. Boşuna demişler, «Gökyüzünü kapamaya avuçların yetmez» diye. Yalnız çirkin olmakla kalsam iyi. Huyum da kötüdür. Ne yalan söyleyeyim, kafam kızınca kimse yanıma gelmeye cesaret edemez. Hırsımdan ağladığım da olur. Böyle zamanlarda karşıma çıkanı öldürmek isterim. Hissizleşirim o an Birini öldürsem yahut da biri beni öldürmek istese hiç bir şey hissetmem. Ne üzüntü duyarım ne bir şey. İçince en ufak şeye sinirlenirim. Herkes bunu bilir. Onun için kimse yanıma yaklaşmaz. Evli olduğum zamanlar da da öyleydi. Kocam beni kızdırınca, ya da kıskançlık numaralarına başlayınca hemen kavga patlayıverirdi. Hele kafayı çekmişsem tamam Elime bir jilet ya da şişe geçmesin, kafasına geçiriverirdim şişeyi, jilet de suratını doğramaya yarardı.

Jilet faydalı şeydir. Çünkü biri yolda çevirir tartaklayacak olsa en iyi silâh jilettir. Ağzımda jilet taşırdım hep o kadar alışmıştım ki, jilet ağzımdayken yemek yer, konuşur, hatta kavga bile ederdim. Kimse de farkına varmazdı. jiletin yarısını koparırdım. Ondan sonra da keskin ucu yukarı gelecek şekilde ağzımın içine, çenemle yanağımın arasına yerleştirirdim. Öyle koyunca ağzımı da kesmezdi.

Bazen saçımın arasına saklar, ya da çorabımın üst kıvrımına tuttururdum jileti. Hiçbir zaman çantama kaymazdım çünkü yakalanınca polisler önce çantaya bakarlar. Bulurlarsa tamam. Halbuki benim gibi yaparsan farkına bile varmazlar. Kavgaya gireceğim zaman çaktırmadan iki parmağımın arasına gizler saldırıverirdim karşımdakine. Bir fırsatını bulunca da sallardım jileti. Artık neresine gelirse. Daha çok yanağına sallardım. Çok kızınca da dudağına.

Hiç kimseden korkmam. Tanrıdan başka tabii. Erkeklerin kaba davranışlarına da hiç gelemem. Dayak yemek için mi geldik dünyaya? Bir erkekle yaşadığım sürece ona sadık kalırım. Ama aldattığını anlarsam ben de aynı şeyi yapmaktan çekinmem. Hemen ilk fırsatta taktırırım boynuzları; intikam hırsı bu! Anam bana hep öğüt verirdi «Erkekler'in sana hükmetmelerine izin vermeye. Onlar sana ne yaparlarsa sen de aynı şekilde karşılık ver. Sakın boyun eğme. Sakın teslim olma.»

Herhalde erkek olsam daha iyi olurdu. Tanrı beni erkek olarak yaratsa kasıp kavururdum buraları. Tek bir kadın kaçamazdı elimden. Nereye gitsem bir tane bulurdum. İstediğimi iyilikle vermezlerse zorla alırdım. Tanrı bunu bildiği için beni erkek yaratmadı herhalde. Kırk yaşındayım. Bugüne kadar da altı kocam oldu. İstesem altı tane daha olur. Parmağımda çeviririm erkek milletini.

Tenim siyah. Yavaş yavaş yaşlanıyorum da. Doğrusunu söylemek gerekirse pek namuslu da sayılmam. Eskiden orospuydum. Bunu inkâr etmiyorum. Ama kimse de bana gelip, «Fernanda sen kocamı elimden aldın,» «Fernanda, dostumu elimden aldın,» demedi bu güne kadar. Kimsenin kocasını ayartmadım.

Bununla öğünürüm. Hep yalnız erkekleri seçmişimdir. Arada bir evli erkeklerle de ilişkim olurdu ama yapınca açık açık yapardım. Sürekli de olmazdı. Gelip geçiciydi hepsi. Yuva yıkmadım hiç. Başkasının bana yapmasını istemediğim şeyleri ben de başkalarına yapmam.

Yumuşak yürekliyimdir. Bir sürü arkadaşım var. Kavga ettim mi de çoğu kere kocalarımla etmişimdir. Benimle yaşayan birinin hiç derdi olmaz. Parayı ben kazanırım, eve ben bakarım çünkü. Param olduğu zaman isteyene, ihtiyacı olana veririm. Kimsenin sıkıntı çekmesine dayanamam.

Bir sürü insana yardımım dokundu. Bazen ihtiyacı olan

birine vermek için sokaklarda sürter, para kazanırdım. Şimdiye kadar elime geçen parayı tutsaydım bugün zengin olurdum. Harcadım hepsini. Ne diye saklayaydım? Taştan yapılmadık ya, hepimiz öleceğiz günün birinde. Farzet bankaya koydum parayı ardından da öldüm. Kime yarayacak o para? Hükûmete mi kalsın? Hadi canım, paramı kazandığım gibi yemesini de bilirim.

San Juan'dan elli mil kadar ötedeki küçük bir kasabada, Rio Grande'de doğdum. Daha bir kaç aylıkken anamla babam ayrıldılar. Anam San Juan'da bir evde hizmetçi olarak çalışmaya başladı Beni de babaannemle bıraktı. Babaannem bana çok kötü davranırmış, devamlı dövermiş beni. Dövermiş diyorum, çünkü hatırlamıyorum bütün bunları. Sonradan komşular, akrabalar söylediler. Üç yaşındayken makarna kadar inceymişim. Bir de hastalığa tutulmuşum. Kemik veremi mi ne. Komşular halime acıyıp anama gidıp söylemişler. «Bu çocuğu babaannesinin yanından almazsan ölecek,» demişler. Anam da beni alıp San Juan'a getirmiş.

Bundan sonrasını hatırlıyorum. Yiyecek sıkıntısı çekmedik hiç. Anam çalışıp para kazanıyordu. Yanında çalıştığı doktor kan yapsın diye haplar vermişti bana. Her gün güvercin çorbası içerdim kan yapsın diye. Bir şişmanladım, bir şişmanladım, hiç bir elbisem uymuyordu üstüme. Bunu atlattım, bu sefer astıma tutuldum. Anam **manatee** kemiklerini toz haline getirip sonra da kaynatır, bir ilâç yapardı. Bu ilâç iyileştirdi astımımı. Sonraları başka hastalıklara da tutuldum. Anam doktorlara götürüp tedavi ettirdi her keresinde.

Evlendikten sonra da bana bakmaya devam etti. Jorge ile evlendiğinde ben yedi yaşındaydım. Anam da, Jorge de, Cordero ailesinin yanında çalışıyorlardı. Beni Jorge büyüttü. Bana her zaman iyi davranırdı. İlk oturduğumuz ev 26 cı duraktaydı. Sonra Santurce'de bir gecekonduya taşındık. Bir ocağı ve iki yatağı vardı. Ne elektriği vardı, ne radyosu, ne televizyonu, ne de buzdolabı. Hem o sıralar pek az insanda vardı böyle eşyalar. Biraz daha büyüyünce, anam hasırdan yapılmış üç parçalık bir oda takımı aldı. «Ev eşyası ne demek öğren de ilerde bunun daha iyilerine sahip olunca şaşırıp kalma,» dedi. O kadar sarmıştı ki beni bu eşyalar, sabahtan ak-

şama kadar odanın içinde onlarla uğraşır, yerlerini değiştirir, bir şeyler yapmaya çalışırdım.

Anam çok iyi bir insandı ama çok sinirliydi. Kafası kızınca hiç kimse yanına yaklaşamazdı. Ben de hemen ortadan kaybolurdum. Yoksa halim haraptı. Eline bir ip alır kırbaçlardı beni. Öldürünceye kadar döverdi. Böyle oldu mu bir hafta yüzüne bakamazdım. Bir gün yanan bir gaz lambasını attı suratıma. Başka bir gün de gömlekleri kolalamak için nişasta hazırlamamı istemişti. Nişasta nasıl hazırlanır ne bileyim ben. İçine biraz da kahve attım. Öyle kızdı ki elindeki kaynar nişasta dolu kabı kafama attı. Tanrıya şükür, ne yapacağını kestirip kaçmıştım da bir yerime gelmedi. Yani uzun lâfın kısası, kaçtığım sürece rahattım.

Anam hiç de rahat bir hayat geçirmedi. Hemen hemen her zaman sancılanırdı. Benden önce bir kere çocuk düşürmüş. Rahim çocuktan önce çıkmış dışarı. Doktorlar ameliyat gerek demişler. İçinde ne varsa çıkarmışlar. O günden sonra bir daha düzelememiş. Her ay kriz gelirdi. Bir, bazen iki hafta benimle konuşmazdı. Krizi geçince gelir gönlümü alırdı. O bana gelmezse ben ona giderdim. Onu okşayınca, «Git, istemiyorum seni,» der, ben de, «Ben senin bir tanenim,» diye cevap verirdim. O zaman kollarını boynuma dolardı.

Ev işi yapmasını hiç bilmezdim. Anam öğretmedi çünki. Pilâv bile pişiremezdim. Çocukluğum boyunca hiç evde anama yardım etmedim. Sabahtan akşama kadar oyun oynardım. Erkek çocuklarla alt alta üst üste boğuşurdum. Yumruklarımı da kullanırdım sıkışınca. Her dakika komşulardan biri anama şikayete gelirdi. «Don Luisa, kızın çocuklarla kavga ediyor. Horoz gibi döğüşüyor. Ayıramıyoruz,» diye. Bunu duyunca anam elinde ne varsa bırakır, beni yakalayıp dövmeye koşardı. Uçurtma uçurur, topaç çevirir, misket oynardım. Bazen de öbür kızların bebeklerini alıp kaçardım, çünkü benim bebeğim yoktu hiç. **Üç Krallar Yortusunda** (*) bir çok armağan alırdım. Ama herkes elbise verir, kimse oyuncak ya da bebek vermezdi. Anam öyle isterdi çünkü. «Oyuncak dediğin kırılır, elbise ise hem işe yarar, hem

(*) Üç Krallar Yortusu: Mecusilerin Hz. İsa'yı görmek için Beytlehem'e gelmelerini kutlayan ve 6 Ocak'a rastlayan yortu. (Ortodokslarda haçın suya atılması yortusu)

daha fazla dayanır,» derdi.

Okula başladığım gün beni anam götürdü. Haftada yirmi beş sent alan özel okulların birinde okuyordum. Şimdi yok o okullar. Çok küçüktüm başladığımda. Ana okulu gibi bir şeydi. Yedi yaşındayken oradan çıkıp devlet okullarından birine girdim. O zamanlar öğretmenler öğrencilerle ilgilenirlerdi. Bir kabahat yaptın mı hemen kıçına tokadı yerdin.

Öğretmen bana bir kere vurdu. «A» yazmasını beceremiyordum bir türlü. Avucumun içine cetvelle bir vurdu, ama ne vuruş. Akşam anam elimi şişmiş görünce sordu, ders arasında oynarken düştüğümü söyledim. Öğretmenin vurduğunu sakladım ondan. Okula gidip kavga etmesini istemedim. Daha sonraları da okulda olanları anama hiç söylemezdim. Ders aralarında, bazan da okuldan eve dönerken hep kavga çıkardı aramızda. Ben her kavgaya karışırdım nedense. Bu yüzden birinci sınıfta bıraktılar beni.

Bunun üzerine anam beni Rio Grande'ye yolladı. Oradaki okulda belki biraz uslanırım, sınıfı geçerim diye. O tarihten sonra anneannem Clotilde ve üvey kardeşim Migdalia'nın yanında kaldım. Migdalia benden üç yaş ufaktı. Tek kardeşim oydu ama babamın kızı değildi. O zaman bunlara aklım ermezdi. Büyüyünce işin aslını öğrendim. Anam babamdan ayrıldıktan sonra bir süre yaşadığı bir adamdan gebe kalmış. Migdalia o zaman doğurmuş. Kırk günlükken anneannem Clotilde yanına almış, sonra da o büyütmüş Migdalia'yı.

Clotilde de hepimiz gibi esmerdi. Daha doğrusu siyah. Bembeyaz saçları vardı. Garip huyluydu. Biri ziyarete gelir biraz fazla otururşa hemen bağırmaya başlardı.

«Çıkın gidin, yeter artık oturduğunuz,» diye. Aynı insanlar bir kaç gün ziyarete gelmezlerse bu sefer de dayanamaz haber yollatırdı. «Neyiniz var? Evime adım atmaz oldunuz. Hayırsızlar! İnsan arada bir gelir de bir hatır sorar!» Karşısındakiler şaşırırlardı tabii. «Dona Clotilde,» derlerdi, «hem konuklarını kapı dışarı ediyorsun, hem de neden gelmiyorlar diye sitem ediyorsun.» Ama zamanla onlar da alışmışlardı anneannemin bu hallerine. Çünkü ben kendimi bildim bileli evin içi her gün konuklarla dolup taşardı. Kavga eder, kovar, sonra haber yollatır, onlar da hemen gelirlerdi.

Evi tahtadandı. Caddeye bakıyordu cephesi. Üç odası vardı. Bahçede de küçük bir kulübesi. Evin bir odasını kullanırdık; öbürlerini anneannem akrabalardan gece yatısına gelen olur diye tutardı. Anamı düşündükçe ağlardı. Anam onu görmeye sık sık gelemezdi. Anneannem de başına bir iş mi geldi diye endişe ederdi hep.

Anneannem bizim başka çocuklarla oynamamıza izin vermezdi. Saat beş oldu mu yatağa sokardı bizi. Dinlemedik mi iple döverdi. Yabancı çocuklardan kötü şeyler öğreneceğimizi söylerdi hep. Arka bahçede kızkardeşimle ikimiz oynardık. Cumartesi günleri bize pişirelim diye sebze alırdı. Kendi kaplarımız, bir de ocağımız vardı. Hem oynar hem yemek pişirmesini öğrenirdik.

Bazen içerdi. Çok içince bize kötü davranırdı. Onu sevmediğimizi, onu çok üzdüğümüzü söylerdi. Sopayla kovalardı bizi. Sokağa kaçardık. Yakalarsa bir direğin dibine, yere yatırır, ayaklarımızı diker, direğe bağlar öyle döverdi. Kâğıt tutuşturup tabanlarımızı yakardı sokağa kaçmayalım diye. Bazen de dizçöktürür, kollarımızı öne uzattırır, avuçlarımıza irice birer taş koyar, hiç kıpırdamadan öylece durmamızı isterdi.

Clotilde ile otururken, her on beş günde bir Cordero ailesinin yanında kalan anamı ziyarete giderdim. Taksi ile giderdim oraya. Parasını anam verirdi. Bir gün anamı görüp geri döndüğümde Clotilde bağırmaya başladı. Sarhoş muydu bilmiyorum ama beni eve almadı. O gece sokakta yattım. Anama anlattım olanları. «Okullar tatil oluncaya kadar sabret,» dedi. «Sınıfını geçersen seni yanıma alırım, burada benimle kalırsın.»

Anneannem bir sinir hastalığı geçirmiş. Ondan sonra da bir daha tam olarak düzelmemiş. Nasıl hastalandığını pek iyi bilmiyorum. O zaman anamla oturuyordum. Duyduğum kadarıyla, bir doğumdan sonra hastalanmış. İkiz doğururken biri ölmüş. Ondan sonra hastalanmış. «Kanı başına çıkmış» yani bizim deyimle. O böyle hastalanınca akrabaları fırsat bu fırsattır diye elinde avucunda ne varsa almışlar. Çiftlikleri falan gitmiş elinden. Bir Rio Grande'deki ev kalmış kadıncağıza yalnızca. Anneannem

hiç hayatından söz etmezdi bize. Hayatına iki erkek girmiş bildiğim kadarıyla. Biri dedem, ama onu hiç görmedim, öbürü de ikinci kocası Jaime. Şimdi hâlâ Rio Grande'de yaşıyor. O zamanla dövüşken horoz yetiştirirdi. Bütün vaktini de horoz dövüşlerinde geçirirdi zaten. Jaime kaçak içki de satardı. Clotilde'ye koklatmazdı hiç içkiden. Saklardı. Ama Clotilde ergeç bulup içerdi. Bulamazsa gidip başka yerden satın alırdı. Bizi içkiye alıştıran da o oldu. Ne zaman soğuk alsak biraz yanmış toz şekeri, bir bardak **canita**'nın (*) içine atar, içirirdi bize. Kendisi fazla içince ya biraz nane çiğnerdi, ya maydanoz, ya da soğan. İçki kokusu gidiverirdi hemen.

Beni hiç bir zaman pek fazla sevmedi anneannem. Migdalia'yı ise çok severdi. Migdalia ne isterse yerine getirirdi. Daha «Clotilde!» der demez anneannem ne iş yapıyorsa bırakır, koşar gelirdi. Ben bir şey isteyince başından savardı. «Git kendin al,» diye. Migdalia ile kavga ettiğimiz zaman da ben haklı olsam bile anneannem beni döver, «Sen adam olmazsın. Sokak süprüntüsü olursun ancak,» diye azarlardı.

Dayım Aurelio bize yakın otururdu. İyi bir işi, itibarı vardı Rio Grande'de. Parası da vardı. İki de dükkânı. Birinde sebze ile meyva satardı. Müşterisi boldu. Ama iyi bir insan değildi. Bir gün anneannemin evinde yiyecek kalmamıştı hiç. Öğlen tatilinde onun dükkânına uğradım. Bir tanecik muz istedim. Çocukluk işte. Canım çekmişti. Vermedi. «Git, anandan al,» dedi. «Anan Santurce'de önüne gelenle oynaşıp para kazanıyor. Git de sana muz alsın.» Ağlaya ağlaya döndüm okula.

Onbeş gün kadar sonra anamı görmeye gittiğimde dayımın yaptıklarını anlattım. Anam, «Üzülme,» dedi, «Benim hakkımda uydurduğu yalanlar için ergeç Tanrı onu cezalandırır.» Gerçekten de, aradan çok geçmeden bir gün dayım bize geldi. Ağlıyordu. Bir sinir nöbeti geçirmiş, bütün varı yoğu satılmıştı. İflâs etmişti yani. Anam onu görünce sanki hiç kızgın değilmiş gibi yanımıza aldı. Karnını doyurdu. Büyücülere götürdü. Söylediklerine bakılırsa bir kadının büyüsü onu bu hale getirmişti.

(*) Canita : Alkol derecesi yüksek bir çeşit rom.

Anam onu iyileştirinceye kadar elinden geleni yaptı. İyileştirdi de sonunda. O zaman dayım onun önünde diz çöktü, «Sana ve kızına yaptığım kötülükler için bağışla beni,» dedi. Anam onu çoktan bağışlamıştı. Hiç kin beslemezdi zaten.

Bir gün yine Santurce'ye anamı görmeye gittiğimde, «Bu sefer seninle birlikte Rio Grande'ye döneceğim. Babana götüreceğim seni. Belki sana bir yardımı dokunur,» dedi.

Babam anamdan ayrıldıktan sonra başka kadın almamıştı. Hayatının sonuna kadar da anası ile yaşadı zaten ikisi birbirlerinden hiç ayrılmazlardı. Babaannemin başka oğulları, kızları da vardı. Ama varsa yoksa babam. Babamın yeri başkaydı onun gözünde. Garip bir kadındı babaannem. Bir an neşeli görünürdü, sonra birden değişir ve her şeyden sıkıntı duymaya başlardı. Küçük bir çocuk gibiydi. Anamla geçinemezlerdi. Anamla babamın ayrılmaları da onun yüzünden olmuştu zaten.

Babaannemin adı da benimki gibi Fernanda'ydı. Babam bana anasının adını koymak istemiş, fakat anam karşı koymuş. Büyük bir kavgaya tutuşmuşlar bu yüzden. Anam nüfus dairesine beni kaydettirmeye gittiğinde bir de bakmış, benim kaydım yapılmış bile. Babam ondan önce davranıp Fernanda diye kaydettirmiş beni.

Babama gelince..... Hiç bir zaman baba sevgisi nedir bilmedim. 'Baba' tarafından alınan bir eşyanın, bir oyuncağın insana verdiği zevki de tatmadım hiç. Anamla onu görmeye gittiğimizde bana yardım edemiyeceğini söyledi. İhtiyar anasının yüzünden tabii.

Babaannem kötü yürekliydi. Ne zaman babamdan para istemeye gitsek, «Baban sana para veremez, çünkü parası yok, çalışmıyor artık,» der ve bizi savardı.

Ondan öc almak için tavuklarının yumurtalarını kümesten aşırır, satardım. Satamadığım günler kırardım hepsini. Hiç bir zaman da öğrenemedi kimin yaptığını.

Bana yardım etmez, hiç bir şey almazdı ama yine de iyi davranırdı babam. Dizine oturtur, öper okşar, sonra bara giderdi. Kafa çekmeye. Bir gün, «Nanda,» dedi, «Git beni şurada bekle. Çarşıya çıkarıp elbise, ayakkabı alacağım sana.» Gittim bekledim, bekledim, gelen giden olmadı. Sıkıldım. Yoldan geçen birini çevirdim.

«Babamı gördün mü buralarda?»

«Kim senin baban?»

«Rogelio.»

«Ha, Rogelio'nun kızımısın sen? Babanı filânca barda bulursun. Kafayı çekiyordur orada.»

Gerçekten adamın dediği barda bulmuştum onu. Zilzurna sarhoştu. Bütün parasını da içkiye yatırmıştı tabii. Yanına koşup elindeki rom dolu bardağı aldım. İçki şişesini de yere vurup parçaladım. Onu öyle görmek dokunmuştu bana. «Utanmıyor musun böyle içmeye?» dedim, «Yaşından utan bari. Bir de çocukmuşum gibi aldattın beni. Ben orada beklerken sen burada, hiç sıkılmadan, sarhoş oluncaya kadar içtin.» Sonra tezgâhın arkasındaki kadına döndüm, «Ona daha fazla içki satmayın. Bütün parasını içkiye yatırıyor çünkü,» dedim. O sırada babam da yerinden kalkmıştı. Beni kucakladı, eve götürdü. Beni severdi ama hiç bir şey vermedikten sonra sevse de neye yarar?

İçip sarhoş olunca eve dönüp kendini yatağa atar, ayılıncaya kadar kalkmazdı. İçkiliyken bile ne küfür eder, ne de kimsenin kalbini kırardı. Her zaman çok ağırbaşlıydı. Herkes tarafından sevilirdi. Polis, mahkeme nedir bilmezdi. Kavga etmez, kimsenin hakkını yemezdi. Beni de bir kere bile dövmedi. Ama bütün bunlara rağmen bana hiç bir zaman babalık da yapmadı. Ben de anamı dünyadaki her şeyden, herkesten çok sevdim. Babamı sevmemek suç ise Tanrı beni bağışlasın.

Birinci sınıfı geçince arkadaşlarımla vedalaşıp anamın yanına, Santurce'ye döndüm. Anam okulun son gününde bana, ne gerekirse almıştı. Beyaz elbise, beyaz başlık, eldivenler, çoraplar, pabuçlar, her şey, her şey. Hatta elimde taşımam için bir demet de beyaz çiçek. O elbiseleri giyince sevincimden bulutlarda dolaşıyormuş gibi hissettim kendimi.

Sanki evleniyordum ve düğün töreniydi bu. Tören bitince bavulumu alıp üstümü bile değiştirmeden Santurce'ye gittim. Ne babamla, ne de babaannem Fernanda ile vedalaştım. Sadece teyzem Sofia ve küçük arkadaşlarımı gördüm yola çıkmadan. Anama döneceğim için çok sevinçliydim. Bir daha da Rio Grande'ye gelmek, anneannem Clotilde ile yaşamak istemiyordum.

Santurce'de Corderos ailesi, bana aldıkları armağanı verdi. Dolma kalemi, kurşun kalemleri, silgisi, cetveli ve daha bir çok şeyi ile bir okul çantasıydı bu. Çantanın üze-

rinde de miki resmi vardı. Anam bana yeni elbiseler hazırlamıştı. Başkaları da bir sürü armağan verdiler.

Corderos ailesinin gelini. Emma Valdez benim vaftiz analığımı yapmıştı. Hep beni yanına çağırırdı ama cesaret edemezdim doğrusu. Şimdi bile pek cesaret edemiyorum. Çünkü zengin onlar. Hem de beyaz. Gidince bir şey istemek için gittim sanırlar diye düşünürdüm. Paraları, çiftlikleri, her türlü servetleri vardı. Hâlâ da var. Vaftiz anam da olsa hiç bir zenginin karşısında alçalamam. Ona hiç bir zaman «Vaftiz anam» demedim. Yapamadım. Utanırdım. Her zaman Dona Emma derdim. Vaftiz anam olmasını kimse istememişti ondan. Kendisi teklif etmişti anama. Santurce'ye yerleştiğim günden başlayarak her hafta iki dolar verdi bana. Birini hemen anama verir, diğeriyle de şeker alırdım. Ne sinema severdim, ne de başka eğlence. Erkek çocuklarla oyun oynamayı severdim yalnız.

Üçüncü sınıftayken bir oğlanla kavga ettim. Hâlâ görüyorum o çocuğu Esrarkeş olmuş. O zamanlar hep münakaşa ederdik. Bir gün ona dönüp, «Kız olduğuma bakma, sana bir sopa atar pestilini çıkarırım,» dedim. Aslında kızdırmak için söylemiştim. Bu lâfı duyunca elimden kalemimi kaptı, ortasından ikiye ayırıverdi. Ders bitince yanına gittim. «Gel buraya piç kurusu,» dedim. «Erkeksen gel de şimdi hesaplaşalım.» O da bana, «Pis zenci,» dedi. Kapıştık. Öğretmen gelip bizi ayırdı. Sonra beni eve götürmek istedi. «Benimle gelip olanları anama anlatırsan bir daha okula dönmem,» dedim. Dinlemedi. Birlikte eve gittik. Ben de sözümde durdum. Bir daha okula gitmedim. Onun için üçüncü sınıftan öteye geçemedim.

Okulu bırakınca, anamın evlerinde hizmetçi olarak çalıştığı Corderos ailesinin yanında kalmaya başladım. Bana bir oda vermişlerdi. Genç kız olduğum zaman da oradaydım. İlk aybaşım geldikten sonra da pek büyük bir değişiklik hissetmemiştim kendimde. Yine erkek çocuklarla oynamaya devam ettim. Kendimi genç kız hissetmiyordum daha. O arada yaşıtım kızlarla evlilik üzerine konuşmalara başlamıştık. Evlenince neler yapmak istediğimizi anlatırdık birbirimize. Ben kocamın kahvaltısını hazırlayıp yatağına götüreceğimi, ona iyi davranacağımı, ama anamı hiç bir zaman terketmiyeceğimi söylerdim. Anamla beraber olacak, hiç ayrılmayacaktık. Kocam da anamın bizimle kalmasına

razı olacaktı. Olmazsa, elli tane bile çocuğum olsa onunla oturmayıp anamı alacak, çekip gidecektim. Anamı çok sevdiğim için hep bunları hayâl eder dururdum.

FERNANDA: Aşk Ve Evlilik

Hayatta tek sevdiğim erkek ilk aşkımdı. İlk aşk unutulmaz, derler. Doğru. Adını bugün bile hatırlarım. Adalberto Flores. Bütün isteğim onunla evlenmekti. Hep bunu hayâl ederdim. Ama anam onu hiç sevmemişti. Ben de anama karşı gelmek istemedim.

Mektuplaştığım tek aşığım da yine o oldu. Mektupları kendim yazmazdım. Önceleri Adalberto'ya göndereceğim mektupları benim yerime anam yazardı. Sonraları nedense Adalberto ile mutlu olamayacağımı düşünmüş ki, benim yerime Adalberto'ya hakaret dolu bir mektup yollamış. Böylece ilk ve tek gerçek aşkım da sona erdi.

Anamın Adalberto'yu neden istemediğini anlamadım hiç. Söylediğine göre kumarbazın tekiymiş Adalberto. Ben onun yanında çocuk kalırmışım. Oysa Adalberto ile herhalde mutlu olurdum. Hiç olmazsa şimdiki gibi sefil bir hayat yaşamazdım. Hep onu görürdüm düşlerimde. Düşler de boşa çıktı sonunda.

İlk kocam Cristobal, İsabela'dan gelmiş, Santurce'ye yerleşmişti. Erkek kardeşi ile otururdu. Tanışmamız da şöyle oldu. Anam Üç Aziz'e adak adamış, istediği olunca da iki gün boynuna onların tasvirini asıp sokaklarda halktan para toplamıştı. Topladığı paraları yoksullara dağıtıp

kalanını da kiliseye vermişti. Adet buydu. O gece bunun şerefine bir eğlenti düzenledik. Cristobal da gelmişti. Beni görür görmez dansa kaldırdı, hemen kur yapmaya başladı. Ertesi gün bana bir tüp saç kremi, bir de tarak armağan etti. Daha birbirimizi bir kere görmüştük oysa.

Cristobal'la nasıl oldu da yattım, hâlâ aklım almıyor. Onu hiç bir zaman sevmedim ki. Danstan sonra her gece bize gelmeye başladı. Benim pek aldırış ettiğim yoktu. Nedense anam onu çok sevmişti. Cristobal'la oturup konuşmam için zorlardı beni. Onu sevmediğimi, görmek istemediğimi söylerdim ama dinletemezdim kimseye. Kapımın önüne gelir, aşk şarkıları söylerdi. Kapıyı bile açmazdım. Anam açardı. O gelir gelmez yatağa girer uyurdum. Yüzsüzün biriydi. Bu kadar hakarete rağmen hergün ziyaretime gelirdi.

İlk günler, durum aşağı yukarı böyleydi. Sözde iki sevgiliydik ama aramızda iki lâf bile konuşmazdık. Odada karşılıklı oturur, sıkıntıdan patlardık. Ya da ben patlardım. Onun ne düşündüğünü bilemem. Arada bir konuşacak olsak hep havadan sudan söz açılırdı. Ya da onun işinden. Başka lâf bilmezdi zaten. Hiç öpüşmemiştik bile. Nasıl öpüşebilirdik? Anam hep yanımızdaydı. En fazla birbirimizin elini tutardık. Sinemaya filan da gitmemiştik hiç. Derken bir gün Cristobal'a kaçtım. Hem de üvey babamın yüzünden.

Ben on iki yaşındayken üvey babam Jorge bana aşık oldu. Bunu bana söylemedi tabii, ama her fırsatta orama burama dokunur, sürtünürdü. Bir de bakışları vardı! Cristobal'ın beni ziyarete gelmesini kıskanırdı. Cristobal'ın eve girmesini istemez, olmayacak meselelerden kavga çıkarırdı. Bazen üstü kapalı şekilde söylerdi Cristobal'a onu evde görmek istemediğini. Onu evden kaçırmak için olmadık hakareti ederdi.

Bir sabah anam, «Jorge gelip yatağının başucunda durmuş, uyurken seni seyrediyordu,» dedi. Anamı görünce çok şaşırmış. Anam da anlamıştı tabii üvey babamın beni arzuladığını.

Anamın evde olmadığı bir gün, Cristobal bize geldiğinde, üvey babamla ikisi iyice kapıştılar. Neden olduğunu hatırlamıyorum şimdi. Ben üvey babama bir şey söylemeden Cristobal ile kalktım, evden çıkıp gittim. Cristobal be-

ni erkek kardeşi Sergio'nun evine götürdü. Evin bir odası Cristobal'indi. Cristobal yirmi iki yaşındaydı o sıra, ben ise ondört.

Birlikte geçirdiğimiz ilk gece boyuna ağladım. Cristobal, «Ne ağlıyorsun? Benimle gelmek, üvey babandan kaçmak isteyen sen değil miydin? Geri dönüp tekrar o utanmaz adamla aynı evde oturmayı mı istiyorsun?» dedi durdu. İstiyordum eve dönmek. Çünkü Cristobal'ı hâlâ sevmiyordum. Ama «istiyorum» demeyi kendime yediremedim.

Kızlığımı bozup beni kadın yapma zevki de Cristobal'a nasip oldu. İlk keresinde çok acı çektim. Cristobal bana çok nazik davranmış, acı çektirmemeye çalışmıştı ama bir türlü sevemiyordum onu. Onun odasında yaşamaya başlayalı bir hafta olmuştu ki bir gün anam beni görmeye geldi. İki gözü iki çeşme ağlıyordu. Neden evden kaçtığımı sordu. «Evde sana her istediğini vermiyor muyduk?» dedi. Falan filân. Ben de ona, «Üvey babam, yani senin sevgili kocan bana aşık oldu diye kaçtım evden. Herkesin bana sahip olmasına katlanabilirim ama o adamın asla,» diye cevap verdim. Verdim ama sonunda yine eve döndüm. Hem de Cristobal'la birlikte. Evde Cristobal'le konuşamazdık bile. Geceleri anam yanımızda yatardı. Daha ilk gününde tutturdu evleneceksiniz diye.

Yaşım küçükken beni iğfal etti diye Cristobal'ı tehdit ederdi hep. Cristobal ile yedi yıl oturdum ama ben istemediğim için evlenmedik.

Gündüzleri Cristobal hiç evde oturmazdı. Hep karı kız peşinde koşardı. Aylığı iki dolara bir oda tutmuştu bana. Parasını anam veriyordu. Yedi odalı tahtadan büyük bir evdi. Bizim oda arkadaydı. Ön taraftaki odaların kirası bizimkinin tam iki katıydı. Ayda dört dolar. Yanımızdaki oda da anamındı.

O sıralar anam Cordero ailesinin yanından ayrılmış, bir ütücünün yanında iş bulmuştu. Ben daha ne çamaşır yıkamasını biliyordum, ne de ütü yapmasını. Öğreten olmamıştı çünkü. İlk kez ütü yaptığımda Cristobal'ın pantalonunu yaktım. Zamanla, öbür odalardaki komşulara baka baka ütü yapmasını öğrendim. Her türlü ev işini de onlardan öğrendim zaten. Aptallığımdan herhalde, bir şey anlatılınca bir türlü anlamazdım. Gözümle görmem gerekti anlayabilmem için. Hep başkaları iş yaparken seyreder,

ancak o şekilde öğrenebilirdim. başka erkeklerle hiç konuşmazdım o zamanlar. Bütün vaktimi anamla, ya da yaşıtım genç kızlarla geçirirdim. Cristobal beni kıskanmazdı. Kıskanması için neden de yoktu çünkü, dünyadan habersizdim. Ben onu kıskanırdım ama. Her yerde bir dostu vardı çünkü. Bu yüzden hep kavga ederdik. O benim anama söverdi, ben de onunkine. O bana belâ okurdu, ben de ona. Ne derse cevabını yapıştırırdım. Boş bulunduğu zaman suratını yumrukladığım da olurdu. Çok iriydi. Bir gün kafam kızdı. Arkasından sokulup elimdeki sopayı kafasına indirdim. Karpuz gibi yarılıverdi kafası. Geberdi sandım, ama bir şey olmadı.

İlk kızım Soledad doğduğu zaman bile sevemedim Cristobal'ı. Sevmedim ama dört çocuğum da ondan oldu. Ne zaman yatsak hemen gebe kalırdım. Soledad 1939 da doğdu, Felicita 1941 de, Simplicio 1942 de, Cruz da 1945 de.

Soledad'a gebeyken kocam beni hep sinemaya götürürdü. Beni sinemaya alıştıran da Cristobal'dı zaten. Ondan önce sinemadan hoşlanmazdım hiç. Domino ve Bingo oynamasını da bana o öğretti. Bazen gece üçe kadar Bingo oynardık da, anam gelir bizi bulur zorla alıp eve götürürdü. Bıraksa sabahlardık çünkü.

Cristobal kumarbazdı ama işini de boşlamazdı. Yalnız ben gebeyken bile geceyi başka kadınlarla geçirdiği olurdu. Sabah eve dönünce de, «Fazla içtim. Yakalayıp tıktılar. Karakolda sabahladım,» diye uyuturdu beni. Dedim ya, hiç bir şeyden haberim yoktu o zamanlar.

Soledad'ı doğurduğum gün benim de doğum günümdü. O gün, yani 22 Ocak'ta tam on beş yaşıma basmıştım. Çocuk sayılırdım daha. Doğum yapmanın ne demek olduğunu gece sancılanınca anladım. Anam hemen beni hastahaneye götürdü. Bütün gece sancı çektim. Çok korkmuştum. Bu yüzden doğumum gecikti. Bir sürü iğne yaptılar da ancak o şekilde doğum oldu.

Anam bir ufak büfe tutmuştu. Küçücük bir kulübeydi bu. Ocakta gözleme pişirir satardı. O gün anam hastanede benim yanımda kaldığı için onun yerine Cristobal gitti büfeyi açmaya. Öğleden sonra anam gitti, bu sefer de Cristobal geldi hastaneye. Hastanede yattığım sürece işinden fırsat buldukca kaçar gelirdi beni görmeye. Saat kaçta olursa olsun gelirdi. Beni görmeden bir gün geçirmezdi.

Bebeğin bütün eşyalarını anam alırdı. Cristobal çocuklarımın hiç birine bir toplu iğne bile almamıştır. Çok hasisti. Sadece evin erzağını getirirdi. Onu da istemeye istemeye Soledad doğduğunda Cristobal bir manavın yanında çıraktı. Evlere servis yapıyordu. Haftalık kazancı üç dolardı. Anam yardım etmese o parayla geçinemezdik biz. Anam da ayda sekiz dolar kazanıyordu. Pek fazla sayılmazdı.

Soledad tombul bir bebekti. Küçük bir bira fıçısı gibi. Cristobal oğlan çocuk istiyordu, onun için önceleri Soledad'ı pek sevmedi. Sonraları çok sevmeye başladı. Zavallıcık bir yaşındayken hastalandı. Küçük çocukların ağızlarından boyuna salya akar ya, onu silmemek gerekirmiş. Nereden bileyim ben? Her dakika temizlerdim ağzını yüzünü. Bu kere salyasını yutmaya başlamış. Hastalığı da bundan oldu. İki gün iki gece başında bekledim. Anamla Cristobal da benimle birlikte. Anam bir kadına götürdü. Böyle hastalıkları o iyi edermiş. Kadın da eczaneden kalsiyum fosfat, kunduz yağı ve bir şey daha aldırmış, karıştırıp bir ilâç yapmıştı. O ilaç Soledad'ı iyileştirdi.

Hastalıktan sonra çok şişmanladı, gürbüz bir çocuk oldu. Sekiz aylıkken de yürümeye başladı. Anamın sevgilisiydi. Daha sonraları da çocuklarımın içinde en çok onu sevdi anam. İki sene emzirdim Soledad'ı. Felicita doğunca kendiliğinden bıraktı meme emmeyi. Çocuklarımın hiç biri kendinden sonra doğanın meme emmesini kıskanmadı. Yeni bebek doğunca kendiliklerinden bırakırlardı memeyi. Simplicio memeyi bırakınca emzik emmeye başladı. Tam dört yıl emdi. Hani o süt şişelerinin ağzına takılan cinsten. Cruz memeyi en erken bırakanıydı. İki ay kadar emzirdim, sonra biberona alıştı.

Soledad çok hareketli, çok yaramazdı. Öbür çocuklara vurur kaçardı. Anam ne zaman yerleri fırçalasa, Soledad gider dışardan toprak getirir ve yerlere atardı. Anam hiç kızmazdı, sanki Soledad'ınki büyük bir marifetmiş gibi. İlk torunu olduğu için çok seviyordu onu. Zaten hep anamın yanındaydı, benim yanıma arada bir gelirdi. Anam dışarı çıkarken de onu hep yanında taşır, her gün bir şeyler alırdı ona.

Soledad'ı vaftiz ettirdiğimde iki yaşındaydı. Vaftiz babalığını Humberto Reyes yaptı, vaftiz analığını da Judith. Bir komşu vaftiz günü evini bize bıraktı. Akşamüstü altıdan

gece yarısına kadar yedik, içtik, dansettik, eğlendik. Humberto o gece için bir müzik dolabı kiralamıştı. Hani şu para atınca plâk çalan şeylerden. Judith'le birlikte bir kap dondurma almışlardı. Çok eğlenmiştik doğrusu. Humberto ile Judith sonra New York'a taşındılar. Bir daha da görmedim onları.

Ben Felicita'ya gebeyken Cristobal'ın bir dostu vardı. Biz Loiza caddesinde oturuyorduk. Bu kar da yolun karşısındaki bir evde hizmetçiydi. Bir gece canım «ekmek meyvası» istedi. İnsan gebe olunca aşerer bazen. Anam biraz koydu ateşe. O kaynarken ben de Cristobal'ı çağırmaya gittim. Bir kızdı ki sorma. Üstüme çullanıp dövdü beni. Hem de dostunun yanında. Ağlaya ağlaya eve dönüp anama anlattım. Arkamdan Cristobal da eve geldi. Anamın yanında bana yine vurmaya kalkıştı. Anam da ocaktaki kaynar suyu boca etti kafasına. Öyle bir başlandı ki üç dört ay hastanede yattı. Göğsü hâlâ yanık izleriyle doludur. Gözünün biri de az görür o günden beri.

Cristobal'ın kardeşleri anamı dâva ettiler. Bir sürü kardeşi vardı. Ben sadece üç tanesini biliyordum. Biri Pablo, şimdi Oregon'da, öbürü Sergio, öldü; üçüncüsü de Simon, o da New Jersey'de şimdi. Bu üçü anamı dâva ettiler, ama anama bir şey olmadı. Bir ara bir lokantada çalışıyordu ya, oradan tanıdığı bir avukat varmış. Onu buldu. Dava günü de Cristobal anamdan yana konuşmaz mı. Yargıç da şaşırdı. «Nasıl korursun bu kadını? Seni kaynar suyla haşlayan o değil miydi?» deyince bizimki gülerek ne dedi biliyor musun: «O kadarcık kusur herkeste var. Ne de olsa kaynanam. Yabancı değil.» Bu sayede anam on beş dolar ceza ödeyip paçayı kurtardı. Anamla Cristobal birbirlerini gerçekten severlerdi.

İkinci doğumum çok kolay oldu. Hastaneye kendim gittim. O gece hemen doğum yaptım. Felicita doğduğu günden beri hep yalnızlıktan hoşlanırdı. Bu yüzden ona «yalnız ruh» derdik. Hiç kimse ile oynamazdı. Öbür adı da «ekmek meyvası» idi. Çünkü o kadar şişmandı ki ayakta duramaz, yuvarlanıverirdi hep.

Üçüncü doğumumda epey hastalandım. Hiç bir şey yiyemez olmuştum. Yemek bir yana, pişen şeyin kokusunu alır almaz midem alt üst olur, ne var ne yoksa çıkarırdım hepsini. İlk beş ayım böyle geçti. Sonra düzeldim. Doğum

da kolay oldu. Doğumdan sonra bir süre ağrılarım dinmedi.

Simplicio doğduğunda sağlıklı bir çocuktu ama bir süre sonra hastalandı. Bir türlü başını ve belini tutamazdı. Ne zaman oturtsam kafası hemen öne düşerdi. Alıp Cristobal'ın Manati'de oturan teyzesine gittim. Onun tanıdığı bir büyücü vardı.

Simplicio'yu okudu üfledi, sonra bana, «Al çocuğu götür, iyileşti çocuğun artık. Yalnız bir yeminin var onu unutma,» dedi. Çocuk o anda düzeldi. Büyücü karının sözünü hatırladım. Gerçekten çocuk hastalanınca azizlerden birine dua etmiş, çocuk iyileşirse üç ay onun tasvirini boynumda taşıyacağıma and içmiştim. Büyücü bunu da bilmişti. Eve dönünce hemen güçlü gıda ile beslenmeye başladık. Tamamen iyileşince de alıp Santurce'ye döndüm.

Aradan biraz zaman geçince tekrar hastalandı. Cristobal gıdasızlıktan dedi ama yine aynı hastalıktı. Gece gündüz başından ayrılmadık. Bir gece birden öldü. Masanın üzerine yatırdık. Aradan yarım saat geçti, kefenini filân hazırlıyorduk ki ağlamaya bağırmaya başladı. Yeniden hayata dönmüştü. Küçük gözlerini açıp çevresine bakınıyordu. Başına ve karnına sıcak şarapla kompres yaptık. İyice kendine geldi. Sonra iyileşti ama hiçbir zaman tam olarak düzeldi sayılmaz. Şimdi bile söyleneni kolay kolay anlamaz. Biraz aptaldır yani.

Bir gün evde beş paramız kalmamıştı. Cristobal, «Nanda, 15. inci durakta bir arkadaşım var. Ona gidip on dolar kadar borç alayım,» dedi. O gittikten sonra kapının önüne çıkıp oturdum. Gelen geçenle sohbet ediyordum. Bir arkadaşım geldi. «Nanda, gel işin yoksa gidip kocamı arayalım,» dedi. «Loiza caddesinde bir dostu varmış. Belki yakalarız orada.» Çocukları uyutmuştum, işim de yoktu. Olur, dedim. Sağa sola bakındık, kocasının izine rastlayamadık. Sonunda, «Gel bir de pazar yerine bakalım,» dedi. Pazar yerine gidince ne görelim. Cristobal orada bir kadınla oturmuyor mu? Hemen kadının üzerine çullandım. O zamanlar incecik, kara kuru bir kızdım. Kadın ise iri yarı, şişman bir şeydi. Kavga etmesini filân da bilmiyordum daha. Neyse ki kadın da pek iyi dövüşemiyordu. Jileti filân da yoktu. Yoksa tamamdı halim. Cristobal bir kenarda durmuş, kollarını kavuşturmuş, bizim kavgamızı seyrediyordu. Neyse, kavga bitti ve kadın da çekip gitti. Giderken de kocama döndü, «Hoş-

ça kal Tonito, çoluğun çocuğun olduğunu bilmiyordum,» demez mi? Hemen yapıştırdım, «Onun adı Tonito değil, Cristobal.»

Cristobal dostu olan kadınların hiçbirine gerçek adını söylemezdi. Kadınlar onu çağırmak için küçük çocuklarla haber yollarlardı. Her keresinde başka bir ad söylerdi çocuklar. Ben de her keresinde, «Gidin sizi yollayan o karıya söyleyin, aradığı adamın adı Cristobal. Cesareti varsa kendi gelip çağırsın,» der ve kovalardım çocukları. Sonra da arkalarından gider, onları yollayan karıları bulmaya çalışırdım. Hemen hemen her keresinde geldiğimi görüp gizlenirlerdi.

O kavgadan sonra tam üç gün Cristobal ile konuşmadım. Üç gün, geceleri evde yatmadı ama gündüz gelip birşey olmamış gibi konuşurdu benimle. Ben cevap vermezdim ama. Dördüncü günün akşamı yakındaki bir evde bingo oynanıyordu. Çocukları uyutup oda komşuma da, «Uyanırlarsa bana haber veriver,» diyerek bingo oynamaya gittim.

Biraz sonra Cristobal geldi. «Oyun oynayacak paran var ha?» diye sordu. «Battım, param kalmadı,» dedim. Devamlı olarak kaybediyordum çünkü. Bana biraz para verdi. Oyuna devam ettik. Kaybettikce ondan alıyordum, kazanınca da birazını ona veriyordum. Oyun bittiğinde dost olmuştuk.

Cruz doğduktan bir süre sonra Cristobal'ı askere aldılar. Çağırdıkları hafta çok üzülmüştüm, çünkü denizaşırı ülkelere göndereceklerini söylemişlerdi. Tam savaş yıllarıydı. Bizimle vedalaştığı gün üzgün ama sakindim, çocuklarım yanımdaydı hiç olmazsa. Çocukları öperken ağlamaya başladı. Benden bir damla bile yaş akmadı.

O gittikten sonra pek evde durmaz oldum. Çocuklarım bana pek düşkün değillerdi. Ben öyle alıştırmıştım. Böyle olmasaydı ne onlar rahat edebilirlerdi ne de ben. Onun için günün büyük bir bölümünü anamın yanında geçirirdim. Onu seyrederdim.

Cruz doğduktan kırk beş gün sonra anam öldü. Genç değildi artık. Kalbi de hastaydı. Bir gün işten döndüğünde sancılandı. Kendini yatağa attı hemen. O gün Perşembeydi. Cuma günü ağrılar bütün vücuduna yayılmıştı. Alıp hastaneye götürdüm. Hem de iki kere. Bir sabah, bir de öğleden sonra.

Anamın hastalığını haber vermek için anneannem Clotilde'nin evine gittim. Clotilde umursamadı, «Ananın hiç bir şeyi yok. Erkeklerden ayrı kalmaya dayanamıyor, o kadar. Bütün sıkıntısı bundandır,» demezmi. Bunları anama söyleyince hiç bir şey demedi. «Öldüğüm zaman da kimseye haber verme. Bilmesinler,» diyordu.

O gece doktorlar anamın yaşamıyacağını söylediler. Halbuki daha kırk yaşındaydı. Hastalığının ne olduğunu da bir türlü öğrenemedik. Öldükten sonra otopsi yapmalarına izin vermedim. Dünya başıma yıkılmıştı sanki.

Anam öldüğünde Cristobal evdeydi, izinli gelmişti. Anamın ölüm haberini Pablito amcaya o verdi. Pablito amca da Clotilde'ye haber vermiş. Santurce'deki ev gelenlerle doldu taştı. Clotilde geldi. Amparo teyzem geldi.

Anamın bütün akrabaları geldi. Ağlayıp bağırıp kafa şişireceklerini bilseydim hiç kimseyi sokmazdım eve. Evin huzurunu bozmazlardı hiç olmazsa.

Daha anamın ölüsü evden çıkmadan, anneannem ortalığı birbirine kattı. Anamın saklı parası olduğunu söylüyordu. Dediğine göre ben paranın yerini bildiğim halde kızkardeşime pay vermemek için parayı ortaya çıkarmıyordum. Durmadan yorulmadan veryansın etti. Ne kalpsizliğim kaldı, ne sahtekârlığım, ne de sürtüklüğüm. Binbir hakaret duydum o gün. Aurelio dayı ile Sofia teyze onu yatıştırmaya çalıştılar. Ölüye saygı göstermesini, öyle davranmamasını söylediler. «Kadın eline geçen her kuruşu evine ve çocuklara harcıyordu. Birikmiş parası nereden olsun?» dedilerse de dinlemedi anneannem. «Hayır, hayır! Parası vardı onun. Bu sürtük paranın hepsini almak için yalan söylüyor,» diye tutturmuştu. Ben hiç cevap vermedim. Korktum üstüme çullanır da döver diye. Hırsımdan ağladım. Anamın bıraktığı bir iki elbise ile birkaç parça ev eşyası vardı. «Al,» dedim, «O kadar istiyorsan, al hepsini. Bana bir şey bırakma. Al götür.» Hepsini aldı götürdü.

Tabut almaya yetecek kadar param yoktu. Aurelio dayı ile «Kocakafa» Tomas aldılar tabutu. Cenaze masraflarının da çoğunu onlar karşıladı. Ancak o şekilde kaldırabildik. Anneannem olacak cadı çok direttiği için de Rio Grande'ye gömdük anamı.

Cenazeden sonra adet olduğu üzere dokuz gece hiç yatmadık, evde devamlı ışık yaktık. Evin içi insanla dolup taş-

tı. Evin elektriği de yoktu. Komşulardan birinin hattından tel çektik de öyle oturabildik geceleri. Sabahlara kadar dua ettik. Kim geldi kim gitti pek farkında değildim. Kafam yerinde değildi çünkü. Yalnız Aurelio dayı ile Sofia teyzem hiç ayrılmadılar evden. O kadarını hatırlıyorum.

AMPARO: **Akraba Akrabadır.**

Ben, Fernanda'nın teyzesi Amparo. Fernanda'nın anası Luisa benim ablamdı. Şimdi yaşım altmış dört. On beş yıldır burada, New York'ta yaşıyorum. Çocuklarımın hepsi burada. Hükümetten de işsizlik primi adı altında yardım görüyorum. Burayla Porto Riko arasında pek büyük bir fark yok. Yani bizim yaşadığımız hayat orada ne ise burada da o. Burada biraz daha fazla para kazanabiliyor insan. Ama yine de Porto Riko'yu arıyorum. Bir eşi daha yoktur ülkemin.

Kızlı erkekli on kardeştik. Babamın adı Manual Hernandez'di, anamınki Clotilde. Rio Grande'de anamın babası Juan Pozas'ın evinde oturuyorduk. O ölünceye kadar da orada oturduk. Juan Pozas da zenciydi ama zengindi. Çiftliği, hayvanları, evi, kiracıları, bir de dükkânı vardı. Öldüğünde ben yedi yaşındaydım. O ölmeseydi bugün daha değişik bir hayatımız olurdu.

Juan Pozas altın yürekli bir insandı. Herkese iyi davranır, herkes de onu severdi. Yanında çalışanlara nasıl iyi davranırdı bilemezsiniz. Şimdi onun gibileri yok artık. Ne içki içerdi, ne karısını döverdi, ne de bizi. Okuması yazması yoktu ama boyuna şiirler söylerdi. İşini de çok iyi idare

ederdi. Hesap tutmada üstüne yoktu. Dükkânı müşteriyle dolup taşardı. Hayatı hep mücadele ile geçmişti. Sonunda eceli geldi öldü. Çok yaşlanmıştı zaten.

Hep, «Ben ölünce başucumda iki kişi gitar çalsın. Öyle uğurlayın beni,» derdi. Müziği, eğlenceyi, dansetmeyi çok severdi çünkü. Öldüğü gece sabaha kadar gitar calındı başucunda. Cenazesi çok muhteşem oldu. Herkes ağladı arkasından. Üstleri siyah örtülü atların çektiği arabalar vardı hep. Bütün millet oradaydı.

Onu Trujille Alto'ya gömdüler, çünkü o zaman Rio Grande yeni yeni gelişiyordu. Her yanı ormanlarla ağaçlarla kaplıydı. Bir bölümü de bataklık. Rio Grande'yi bizler kurduk.

Dedem ölünceye kadar bizim aile iyi bir hayat yaşamıştı. O ölünce kardeşi Ramiro gelip anam Clotilde'ye bazı kâğıtlar imzalatmak istemiş, o da kâğıtları okumadan, bilmeden imzayı basmıştı. Böylece dedemin her şeyine kardeşi Ramiro sahip oldu. Anama da sadece küçük evi bıraktı. Sonradan aklı başına gelince anam geri almaya çalıştı çiftliği filân, ama olmadı. Her şeyi kendi üstüne yaptırmış o Ramiro denen herif. Ona da yaramadı ya. Bir süre sonra öldü. Uzak bir akrabasına kaldı. O sefasını sürüyor şimdi.

Annem dikkafalı bir kadındı. Aklına eseni yapardı. Daha küçükten öyleymiş. Hiç söz dinlemezmiş. Ağaca çıkar saatlerce otururmuş bazan. Yaramazmış ama saygılıymış, çünkü saygısızlık etti mi yermiş sopayı.

Anlattığına göre onun çocukluğunda hayat çok zormuş. Kırbaçla döverlermiş insanları. Atların kuyruğuna bağlayıp sürüklerlermiş yerlerde. Gebe kadınları alıp yere kazdıkları çukurlara tıkar, kırbaçlarlarmış. «Neden yaparlardı?» diye sormuştum birgün. Yüzüme baktı, «Hiç,» dedi, «derilerinin rengi siyahtı da ondan.»

Herkese saygı göstermeyi öğrenmiştik. Değil kötü söz söylemek, bir kimseye ters ters bakmamız bile suçtu. Kim olursa olsun bizden büyük biri su isterse sadece suyu vermekle kalmaz, suyu verirken başımızı öne eğer bazan boş bardağı alırken ellerini bile öperdik. Bir büyüğümüze saygısızlık ettik mi olmadık cezalara çarptırılırdık. En korktuğum o günlerdi. Bu cezalar işe yarardı da. Çocukların büyüklerine gerçekten saygıları vardı. Şimdiki gibi değildi yani.

Anam anlatırdı. Babama aşık olup ona kaçtığında on dört, on beş yaşlarındaymış. Babam da kaçılacak adamdı

doğrusu. Evliya gibiydi. Sakin, sessiz. Her şeyi Tanrı aşkına yapardı. İyi bir aileden gelmişti. Ailesi beyazdı. Çok güzel saçları vardı. Bizimki gibi arap saçı değildi.

Çok güzel bir de bıyığı vardı, uçları yukarı doğru kıvrık. Babam olduğu için söylemiyorum, ufak tefek olmasına rağmen bayağı yakışıklıydı. Anamla birlikte yaşamaya başladıktan sonra başka kadınlarla ilişkisi olmadı. «Karım bana yeter,» derdi, «Çocuklarım da var. Başka kadını ne yapayım?»

Şeker fabrikasında çalışıyordu. İşi de oldukça ağırdı. İçi şeker dolu çuvalları sırtına alır kamyonlara yüklerdi. Daha önce de pancar tarlalarında çalışmıştı. Hep bize işsiz kaldığı zamanları anlatırdı. İspanyol - Amerikan Savaşı sırasında ne para varmış ne de iş. Savaştan sonra biraz düzelmiş. Amerikalılar buraları aldıktan sonra daha da düzeldi. Herkese iş, herkese ekmek, herkese para. Kimse aç kalmıyordu artık. Bir evde hizmetçilik yapmaya başladığımda sekiz yaşındaydım. Akşam işim bitince kalan yemeklerden biraz alır, bir paket yapar babama getirirdim. Anam beni pek sevmezdi. Çalıştığım zaman elime geçeni ona verirdim. Haftada bir buçuk dolar kadar kazanıyordum. O da arada bir bana elbise filan alırdı. Aldığı elbiseler de en ucuz cinstendi. İnsanın içi görünürdü. Mecburen giyiyordum. Elimden bir şey gelmezdi ki. Öbür kardeşlerime iyi davranırdı. Beni sevmezdi nedense.

Arada sırada sinir nöbetleri gelirdi anneme. İkizleri doğurduktan sonra bir gün babamla kavga edip sokağa kaçmış, yağmur altında saatlerce dolaşmıştı. Ondan sonra sinir hastası oldu. Babamla ne zaman kavga etse hemen bahçeye fırlar, bir ağaca çıkar, kızgınlığı geçinceye kadar ağacın tepesinde otururdu. Bir gün ikizlerden Viktor'u öldürmek istedi. O zaman babam, «Bu kadın aklını kaçırmış,» dedi. Alıp bir büyücüye götürdük. Bir ilâç hazırladı, verdi. İyileşeceği yerde daha da kötüleşti, iyice delirdi o günden sonra. İki ay sürdü hastalığı. O arada ikizlerden biri de ölüverdi. Ötekini, yani Victorcito'yu da biz aramızda büyüttük.

Anam babama hiç iyi davranmazdı. Hep kendi bildiğini okur, hiç dinlemezdi babamı. Uşak gibi kullanırdı adamcağızı. Çok çektirdi zavallıya. Zavallı adam hiç sesini çıkarmaz, hiç yakınmazdı. Bazan akşam yemek pişirmez aç bı-

rakırdı hepimizi. Çekilmez bir kadındı. Hem kızar hem de acırdık hasta diye.

Babamı da sevmezdi. Çünkü babam hastalandığında ne fazla üzüldü, ne de iyileştirmek için fazla uğraştı. Babamın hastalığı da Tanrı vergisi değildi. Büyü tutmuştu. Kızkardeşim Sofia birine aşık olmuştu. Babamsa evlenmelerine karşıydı.

Anamla ikisi babamı razı etmek için büyücüye ilâç hazırlatmışlar. Ama ilâç fazla kuvvetli gelmiş, öldü adamcağız. Bunları bana büyücü anlattı. Hatta ilâcı babama anam kendi eliyle içirmiş. Hiç bir zaman gerçeği tam olarak öğrenemedim. Bildiğim bir şey varsa o da anam babamdan değil Sofia'dan yanaydı. Babam ölürken de fazla dert edinmedi.

Babama böyle davranmasına rağmen, yabancılara karşı son derece iyiydi. Biri hastalanınca ya da bir sıkıntısı, bir derdi olunca anam hemen yardıma koşar, elinde avucunda ne varsa bu uğurda harcardı. Bu da aslında iyi bir insan olduğunu gösterir. Yalnız, dediğim gibi, bir anı bir anına uymaz, ne yapacağı belli olmazdı. Kızınca da kırar geçirirdi herkesi. Devamlı çalışırdı. Çamaşır yıkar, ütü yapar, yemek pişirir, bunları bize de öğretirdi. Dışarda çalışması gerekli değildi. Babam evin geçimini sağlıyordu. Erkek kardeşlerim de üç beş kuruş verirlerdi arada sırada.

Kızkardeşim Luisa en büyüğümüzdü. Hepimiz ona saygı gösterirdik. Sanki bir tanrıçaydı. Evde hiç iş filân da yapmazdı. Bense sekiz yaşımdan beri çalışmaya başlamıştım. Nehir kenarına iner çamaşırları yıkardım. Luisa ise evde bomboş otururdu. Ağzımızı açıp bir söz söyleyemezdik. O ise istediğini söyler, istediğini yapar, yaptırırdı. Babam bana bir şey almak istediğinde anam hemen engel olurdu. Üstümüze başımıza da hiç özenmezdi. Luisa'ya gelince iş değişirdi. Anam için apayrı bir değeri vardı Luisa'nın.

Luisa ile hep kavga ederdim. İnatçı, dikkafalı, başkalarının fikrine saygı göstermeyen bir insandı. Kendisini bizden çok üstün görürdü. Bizim sözlerimize kulak asmaz, bizimle birlikte gezmekten de hoşlanmazdı. Teni bizimkinden daha açıktı. Saçları da babamınki gibi simsiyah, parlak ve düz. Bizimkilere benzemezdi. Kendini üstün görmesi biraz

bu yüzdendi, biraz da anamın şımartmasından. Bazan çekilmez olurdu. Hele yemek yerken. Mecbur kalıp da bizimle birlikte dışarda bir yerde yemek yediği zamanlar, yemek boyunca masanın altından beni tekmelerdi. Yemek yemesini bilmiyormuşum ben. Kendi yemek yemez, sanki iş işlerdi. Sofradan en geç kalkan o olurdu her zaman.

Hemen hemen hiç kimse onunla iyi geçinemezdi. O beni sevmediği için ben de onu sevmezdim. Bir elbisesini isteyecek olurdum giymek için, avaz avaz bağırmaya başlardı; «Bırak benim eşyalarıma el sürme!» diye. Bütün bunlara rağmen kardeşimiz diye yine de onunla kavga etmemeye çalışır, çoğu kere dediklerine uyardık. Böyle davranarak herkesi etkileyeceğini sanıyordu, gözü yükseklerdeydi. Ama ne yaparsa yapsın, yoksul bir aileden olduğunu saklayamazdı kimseden. Sonunda da dengine düştü zaten.

Kocasının adı Rogelio Fuentes'di. Rio Grande'den gelmiş, şekerkamışı tarlalarında çalışıyordu. Ailesini de tanırdım. Bizim evin yakınında otururlardı. Anası Fernanda, ihtiyar ve iyi bir kadındı. Babası da iyi bir adamdı.

Luisa önce Rogelio'ya kaçtı. Bir iki gün sonra babam saklandıkları yerden bulup getirdi ikisini de. Hemen yargıca götürüp evlendiriverdi. Birlikte yaşadıkları süre hep kavga ettiler. Rogelio'nun anası nedense hiç istememişti bu evliliği. Analar çoğu kere kızlarının ya da oğullarının birini sevmesine dayanamazlar. Daha doğrusu, çocuklarının sevecekleri kimseleri bile kendileri seçmek isterler. Başkasını seçince de takmadık kulp bırakmazlar, ille de bir kusur bulurlar kıza ya da genç adama. Rogelio'nun anasının evliliğe itirazı da bu yüzdendi. Ama o, «Luisa kendini beğenmişin biri. Herkesi küçük görüyor. Bu evlilik böyle yürümez,» derdi. Haksız da değildi.

Evliliklerinin en fırtınalı döneminde Nanda doğdu. Doğduğundan bir süre sonra Luisa bir iş buldu, Nanda'yı getirip bize bırakmak istedi. Anam Rogelio'nun anasına, yani kaynanasına götürüp bıraktı çocuğu. Önce o da istemedi ama ne yapsın. Çaresiz kaldı, aldı sonunda.

Bir gün onların evine gittiğimde Nanda'yı üstü başı çamur içinde oynarken gördüm. Eve döndüğümde anama, «Git de gör. O melek gibi çocuk ne hale gelmiş. Üstü başı pislik içinde,» dedim. Kalkıp Luisa'yı bulduk. Önce dediklerimize kulak asmadı. Sonra kızını yanına almayı kabul

etti. O günden sonra da çocuğu yanından ayırmadı. Hem de çok iyi analık etti. Nanda ilk çocuğuydu. İlk çocuktan da öyle kolay kolay vazgeçilmez. Çocukların ne günahı var. Anaların babaların günahını neden çocuklar çeksin? Onun için çocuklara iyi bakmak, büyüyünceye kadar gözden ayırmamak gerek. Benim ilk çocuğum öldü. Ama bakmadığımdan değil, açlıktan.

Luisa Nanda'ya uzun süre baktı. Ta Nanda evden kaçıncaya kadar. Ben sık sık onları görmeye Santurce'ye giderdim. Onlar ise Rio Grande'ye pek uğramazlardı. Luisa, Martinez ailesinin evinde çalışır, ana kız orada yatıp kalkarlardı. Martinez ailesi de bizim gibi siyah deriliydi, ama onlar zengindi. Evleri kocamandı. Evin beyi Dr. Martinez, Luisa'ya göz koymuş. Bir gün Luisa'yı görmeye gittiğimde, evdekiler, «Gel, Luisa içerde, yatıyor. Dün doğum yaptı. Bir kızı oldu,» dediler. Kızın adını da Migdalia koymuş. Çocuğun kimden olduğunu bilmiyorduk. Luisa bir süre sakladı bizden. Sonunda öğrendik. Meğer çocuk Dr. Martinez'denmiş. Ama adam çocuğu kabullenmedi. Luisa da çocuğa bakmak istemiyordu. Anama geldi.

«Bunu alıp bakacaksanız bakın. Yoksa bir aileye evlâtlık vereceğim,» dedi. Çaresiz aldık çocuğu. Luisa da unuttu onu. Yıllarca biz baktık çocuğa.

Luisa Rogelio'dan ayrılalı yıllar olmuştu. Birbirlerini çok seyrek görüyorlardı. Nanda baba nedir bilmeden büyüdü. Anası Luisa ile küçük bir odaları vardı. Luisa evde komşularının çamaşırlarını ütüleyerek hayatını kazanırdı. Ama çok çalışırdı. O eski Luisa gitmiş yerine yenisi gelmişti sanki.

Bu arada Luisa Jorge ile yaşamaya başladı. Birbirlerine hemen aşık olmuşlardı. Esmer, oldukça da yaşlı bir adamdı Jorge, ama iyi bir kocaydı. Nanda'ya karşı iyi davranırdı. Hem de çok iyi. Luisa'ya iyi baktı. Luisa da onu severdi. Sonunda kocasının kollarında öldü zaten.

Nanda kötü çocuk değildi. Bana karşı hep saygılıydı. Okula gittiği için görgülüydü. Güzeldi de. Anası ilk zamanlarda onu pek sevmezken sonraları onunla arkadaş gibi olmuştu.

Nanda küçükten beri karakter sahibiydi. Erkek gibiydi. Herkese yakınlık gösterirdi. Neşeli ve cesurdu. On üç yaşındayken Cristobal'e kaçtı. Evlenip evlenmediklerini bilmiyo-

rum ama Nanda Cristobal'i sık sık aldatırdı. Adamcağız ağzını açıp bir kelime bile söyleyemezdi. Zaten Crictobal'in değil Nanda'nın sözü geçerdi her zaman. Evin erkeği Cristobal değil Nanda'ydı sanki.

Cruz'dan sonra Nanda'nın bir çocuğu daha oldu. Çocuğun babası boksördü. Nanda çocuğu doğar doğmaz birine verip başından savdı. Cristobal Kore'de askerdi o zaman. O askerdeyken Nanda'nın bir çocuğu daha oldu herifin birinden. Onu da savdı başından. Bu arada Cristobal'ın yolladığı paraları da onunla bununla yedi.

Çocuklarına hiç bakmazdı. Sokaklarda üstleri başları çıplak koşuşur dururlardı. Tanrı bakardı onlara. Hele oğlu Simplicio. Bütün gün donsuz gezerdi. Anası da sabahtan akşama kadar orada burada sürterdi.

Nanda'nın en son doğurup başkasına evlâtlık verdiği çocuğu kızdı. Beyaz bir adamdan olduğu için o da beyazdı. Arkadaşları Cristobal'a mektup yazıp anlatmışlar durumu. Cristobal döndüğünde az kalsın öldürüyordu Nanda'yı.

«Nerede yolladığım paralar?» dedi, «Ne yaptın o kadar parayı?»

«Harcadım. Eve harcadım.»

«Eve mi? Hani, evin neresine harcadın? Evde bir tek tabak, çatal, kaşık bile yok. Bir damla yiyecek yok. Çocukların üstü başı çıplak.»

Birbirlerine girdiler. Nanda erkek gibi döğüşürdü zaten. Sonunda Cristobal:

«Ben gidiyorum,» dedi, «Ne halin varsa gör.»

Cristobal gidince Nanda Rio Grande'ye, anamın evine geldi. Ne kadar kötü olursa olsun, ailem ona karşı hep iyiydi. Evimiz her zaman ona açıktı. Çamura düşmüş bile olsa akraba akrabadır.

Yıllar sonra anam ölmek üzereyken Porto Riko'ya gidip Nanda'yı görmüştüm. Erasmo ile yaşıyordu. Anamın cenazesinden sonra, ondan kalan evin işlerini halletmek üzere tekrar Porto Riko'ya gittim. Evde kızkardeşimin de payı vardı. Kızkardeşimin kızı olarak da Nanda'nın imzasını almam gerekiyordu. Nanda hemen basıverdi imzayı.

Aynı gün Soledad'ı da gördüm. Küçükken çok utangaç bir kızdı. Yıllar sonra görünce şaşırdım. Yüzü gözü açılmış, utanmaz arlanmaz bir kız olmuş. Tam bir sokak süprüntüsü. Onun bu hale gelmesi de anasının, Nanda'nın suçudur. Ço-

cuğa o kadar kötü davranırdı ki sonunda kızcağız isyan etmiş olmalı. Çok iyi hatırlarım, Soledad anasına hep yardım etmek ister ve bu yüzden de dayak yerdi. Nanda hem döver hem de sokağa atardı çocuğu. Kaç kere söyledim, «Nanda,» dedim, «böyle davranmakla hata ediyorsun. Çocuklara şefkat göstermek gerek, dayakla, azarlamakla terbiye olmaz.» Dinlemezdi tabii.

Soledad'ı daha sonra New York'ta kardeşi Simplicio ile gördüm. Bir kat daha değişmişti. Hem çok konuşuyordu, hem de söylediklerinin ipe sapa gelir yanı yoktu. İnsanın gözünün içine baka baka yalan söyleyebiliyordu. Herkesi birbirine düşürmeye de bayılırdı.

Benim eve sık sık gelirdi. Her gelişinde de başka bir herif olurdu yanında. Bir gün dayanamadım:

«Bu iş böyle yürümez,» dedim.

«Peki peki, kıymetli evini al da...» demez mi! Söyledim ya utanma denen şey kalmamıştı kanda. Ama ne de olsa akraba. Gelse yine evde ağırlarım ama çok da yakınlık gösteremem doğrusu.

Nanda'nın oğlu Simplicio'yu daha bir kaç ay önce tanıdım. Onunla anlaşmak kolay. Her şeyden önce iyi yürekli, açık yürekli bir insan. Herkese karşı çok nazik, herkese elinden geldiği kadar yardım eder. Soledad'ın tam tersi.

Ne Soledad'a, ne de Nanda'ya kızamıyorum. İkisi de feleğin çemberinden geçtiler. Hayatlarını sokaklarda sürterek kazanırlardı. İkisi de orospuydu. Ayıplamıyorum da. Yalnız onları değil, orospuların hiç birini ayıplamam. Herhalde onlar da analarının karnından orospu olmak için çıkmamışlardır. Kaderin cilvesi işte. Alınyazıları böyleymiş onların. Doğarken bazı çocukların kafası önce çıkar, bazılarının ayakları. Bu hep böyledir. Yoldan geçenlerden rasgele beşini seç. Göreceksin bunların üçü iyi insansa ikisi de kötüdür. Bu iş böyledir. Orospu diye damgaladıklarımızın da bizden hiç farkı yok.

FERNANDA: **Mesleğe Giriş...**

Anam öldükten sonra kocamı çok seyrek gördüm. Cristobal Panama'dan döndüğünde bir kat daha kötüleşmiş, başka bir kadınla oturmaya başlamıştı. Eve hemen hemen hiç gelmiyordu. Kanım beynime çıktı. Yatağını benimle paylaşmadıktan sonra kocayı ne yapayım Bırakıverdim onu. Bıraktım, çünkü sevmiyordum. Ayrılışımız kolay ve rahat oldu. Kavga filân da etmedik. Artık onunla oturmak istemediğimi, özgür olmak istediğimi söyledim. O zaman yirmi bir yaşındaydım.

Çocuklardan sadece en büyüğünü, Soledad'ı alıp diğer üçünü kendisine bırakacağımı söyledim. Bir çocukla nerede olsa barınabilir insan. Dört çocukla olmaz. Soledad yedi, sekiz yaşlarındaydı. Cruz ise henüz sekiz aylıktı. Felicita ile Simplicio babalarını çok sevdiklerinden benden ayrılırken üzülmediler bile. Sadece Soledad onlarla kalmayı hiç istemiyordu. Cristobal o ara askerde olduğundan çocukları ağabeyi, Pablo'nun kardeşi Elsa'ya bıraktı. Elsa çocukların isim anasıydı zaten.

Ayda iki kere Elsa'nın evine gider, Felicita, Simplicio ve Cruz'u görürdüm. Çocuklar orada bir yıl kadar kaldılar. Sonra Cristobal Hortensia ile evlendi. 27. durakta bir ev almıştı. Çocukları da yanına aldı.

Hortensia'yı daha önceden de tanırdım, komşuyduk. Birbirimizi sık sık ziyaret ederdik. Beyazdı. İnce yapılı güzel bir kızdı. Cristobal onunla evlendikten sonra da Hortensia ile arkadaşlığımız bozulmadı. Hâlâ ben ona giderim, o da beni görmeye gelir.

Cristobal'den ayrılınca Rio Grande'ye, anneannem Clotilde'nin yanına gittim. Soledad'ı okula yolladım. İyi bir öğrenciydi. Zaten çocukların içinde en akıllısı da oydu.

Bir ay sonra Clotilde beni evden attı. Hem de yok yere Bir gece dışarı çıktı. Benim sol göğsüm ağrıyordu. İrin toplamıştı. O gidince Soledad'ı yatağa yatırdım, ben de soyunmadan yanına uzandım. Clotilde'nin kocası Jaime de evdeydi. Bana karşı her zaman saygılı davranan bir adamdı Jaime.

Anneannem Clotilde eve geldiğinde avaz avaz bağırmaya başladı. Hem de peşinden gelen bir sürü insanın önünde. Kocasına göz koymuşum da, onunla yatabilmek için kendisinin evden çıkmasını beklemişim. Daha bir sürü çirkin söz. Herhalde kafayı çekmişti. Sık sık gidip içerdi çünkü. Hem de küfelik oluncaya kadar. Bir saat konuştu, bağırdı, çağırdı. Sonunda da beni dışarı attı. Ağzımı açıp tek kelime bile söylemedim. Yaşlı akrabalarıma karşı hep saygılı davranırım zaten. Ondan hepsi beni severler.

Evden atılınca ağlaya ağlaya Sofia teyzeme gidip olanları anlattım. O, «Biliyorsun anam biraz kaçıktır. Gel, sen çocuğunla benim yanımda kalırsın,» dedi. Teyzem yalnızdı. Kocası Esteban iki kişiyi öldürdüğü için Trujillo Alto hapisanesindeydi. Tam on beş yıl yattı orada.

Uzun bir süre teyzemin evinde kaldım. Bana karşı çok iyi davrandı. Yanında kaldığım sürece bana baktı. Ben de evin işlerinde ona ve kuzenim Adela'ya yardım ederdim. Ama iş aramama izin vermedi. Gereği yok dedi. Kendisi bir okulda hademeydi. Akşamları da piyango bileti satardı.

Sofia teyzemin kafası kızınca Adela'yı da beni de döverdi. Evlenmiş, çocuk sahibi koskoca kadındık ama o hiç aldırış etmez, çocukmuşuz gibi döverdi bizi. Bir gün Adela ile sinemaya gittik. Soledad'la Adela'nın çocuğunu evde bırakmıştık. Sofia teyze eve gelip çocukları yalnız görünce küplere binmiş. Onları da peşinden sürükleyip sinemaya koştu. Bizi orada, herkesin gözünün önünde bir temiz dövdü. Sinemadan fırlayıp eve kaçtık. Arkamızdan koşarak geldi,

evde bir dayak daha attı. Yine de ağzımı açıp bir şey söylemezdim. Ona büyük saygım vardı. Bazen işten döndüğünde kızgın olurdu, hemen ortadan kaybolurduk hışmına uğramamak için.

Orada oturmak beni sıkmaya başlamıştı. Zaten Rio Grande'yi oldum olası sevmemişimdir. Ölü bir şehirdir orası. San Juan'a benzemez. San Juan'da her dakika her yerde hareket, ses vardır. Bir gün Leonar adında bir arkadaşıma rastladım. Santurce'de danslı eğlenti varmış, oraya gidiyormuş. «Bekle ben de geliyorum,» dedim. Teyzem dansa ya da sokaklarda sürtmeye gidersem eve almayacağını söylemişti. Santurce'ye gidersem bir daha Sofia teyzemin evine dönemezdim. Bunu biliyordum. Soledad'ı da yanıma alıp evden çıktım, çıkış o çıkış.

Santurce'de arkadaşım Gilda'nın evine gittik. Gilda zengin bir ailenin yanında çalışıyordu. Bir ikinci işi daha vardı; çamaşır yıkamak. Çamaşırları eve getirirdi, birlikte yıkardık. Bazan ben çamaşırları yıkardım, o çalıştığı eve gidip günlük işleri yapardı, bazan da tersine. Çok iyi anlaşıyorduk. Kazandığı paranın birazını da bana verirdi. Bu parayla ya sinemaya giderdim, ya da Bingo oynardım.

Soledad sekiz yaşına bastığı gün ona sordum.

«Babanın yanına gidip biraz da onunla kalmak ister misin?»

İstemedi.

«Gidersen daha rahat olur senin için. Bak ben yakında iş bulup çalışmaya başlayacağım, sana iyi bakamam,» diyerek razı ettim sonunda. Ancak bir şartla, her pazartesi gidip onu görecektim.

Gilda ile geçinip giderken yaşlı bir adam buldum. Adı Valentin'di. Şimdi hayatta değil zavallı. Bana her istediğimi alırdı. Durakta otobüs beklerken tanışmıştım. Her gün oralarda yürüyüşe çıkarmış. Her gün armağanlar verirdi bana. Hiç birlikte hayatımız olmadı. Ama o, bir gün kendisiyle yaşamaya razı olurum umuduyla bana baktı. Armağanlardan başka sık sık para da verirdi. Ben de bu parayı Gilda ile paylaşırdım. Bu iş bir ay kadar sürdü. Birinden onun evli olduğunu duydum. Kendisine söyleyince inkâr etmedi. Ben de evli erkeklerle işim olmadığını söyleyip sepetledim.

Valentin'den ayrıldıktan sonra iş aramaya başladım. Gilda'nın yanına geleli bir yıl olmuştu. Bir gün gazete okurken,

«Gilda,» dedim, «artık kendime bir iş bulup çalışsam iyi olacak.»

«Senin çalışmana ihtiyaç yok. Bana gelen iş ikimize de yeter.»

«Öyle ama ben de çalışıp biraz kazanırsam birbirimize yardım ederiz.»

Sonuçta 19. durakta oturan bir ailenin yanına girdim. Ama iş umut ettiğim gibi çıkmadı. Evin hanımı nemrut bir karıydı. Haftada yedi gün çalışmamı istiyordu. Çalışmama karşılık da ayda sadece on beş dolar verecekti. Orada ancak bir hafta çalıştım. Sonra başka bir ailenin yanına girdim. Daha sonra başka birine.

Bu böyle devam etti. Baktım bir adım ilerlediğim yok. Almak, sahip olmak istediğim çok şey vardı. Ama alacak para nerede? Nasıl daha fazla para kazanabileceğimi düşündüm, düşündüm, sonunda orospu olmaya karar verdim. Vücudumu satacaktım. O güne kadar bu hiç aklıma gelmemişti. Bir kaç orospu tanımıştım ama hiç biri bana bu mesleği öğütlememişti. Gilda da bir ara aynı işi yapmış, sonra vazgeçmiş. Şimdi herkes kendisini sevip sayıyordu. Mesleği bırakmasının nedeni küçük kızıydı. Kız akrabalarının yanında büyüyordu ama bir gün annesinin ne mal olduğunu öğreniverir diye korkmuştu Gilda.

Kuzenim Virginia da orospuydu. Teyzem Amparo'nun kızıydı Virginia. Rio Grande'ye gelirdi arada sırada, ama anneannem Clotilde onunla arkadaşlık etmemizi istemezdi.

«Konuşmayın onunla,» derdi. «Orospunun teki. Sizi de kandırır, o hayata sürükleyiverir.»

Halbuki Virginia hiç öyle bir kız değildi. Tam tersine bize hep iyi şeyler öğretir, kendisi gibi olmamamızı söylerdi. Bildiğim kadarıyla hâlâ mesleği bırakmadı. Herhalde şimdiye kadar milyonlarca adamla yatmıştır.

Belki büyükannemin Virginia'yı küçük görmesinin cezasını çekiyordum şimdi. Kendisi onlarla konuşur, ahbaplık ederdi ama bize gelince asla. Mesleğe başladıktan sonra Rio Grande'ye uzun süre hiç uğramadım. Anneannemi biliyordum, bana da Virginia'ya davrandığı gibi davranacaktı.

Mesleğe girmeden önce orospuları görünce ne yaptıklarını merak ederdim hep. Bu dediğim çocukluk yıllarımdayken olurdu tabii. Bir gün birine sormuştum:

«Ne yapıyor bu kadınlar?»

«Mallarını satıyorlar,» diye cevap vermişti karşımdaki. Bir de gülmüştü pis pis.

Onların ne yaptıklarını, nasıl yaşadıklarını düşünürdüm hep. Neden yapıyorlar? Acaba bu işten zevk alırlar mı, kazandıkları paraları nereye harcarlar? Daha bunun gibi bir sürü soru. Hepsi de cevapsız kalıyordu.

Mesleğe başlamam şöyle oldu. El Molino barının mutfağında çalışıyordum. O zamanlar bu büyük binalar yoktu. Bir sürü baraka vardı. El Molino da barakalardan biriydi. Ayda yirmi beş dolar veriyorlardı. Barın ön tarafında bir kaç tane de orospu vardı ama bizim onlarla ilgimiz olmazdı. Hayatlarından memnun görünürlerdi. Hep neşeliydiler. Aşçı yamaklığından garsonluğa yükseldim. İlk gün oldukça iyi iş yaptım. İyi İngilizce bilmiyordum ama bol bahşiş aldım.

Artık genç bir kız değildim. Karışanım da yoktu. Orada rastladığım bir denizci bana aşık olunca onunla çıkmaya başladım. Orospuluğa ilk adımımı da atmış oldum böylece. Yirmi dört yaşındaydım o zaman. Bir gece barda servis yaparken Amerikalı denizcinin biri patrona beni beğendiğini söylemiş. Kız olup olmadığımı sormuş. Patron da olmadığımı söyleyince gelip yanıma çöktü. İçki ısmarladı. Erkeklerle çıkıp çıkmadığımı sordu. Bir an düşündüm. Karşımdaki denizciyi şöyle bir tarttım. Fena insana benzemiyordu.

«Evet,» dedim, «evet çıkarım.» İngilizce, kaç para istediğimi sordu. Patron müşterilerle İngilizce konuşmamızı isterdi. En fazla kullanılan bir kaç cümleyi öğretmişti bize. Müşteri önce :

«Benimle yatar mısın?» diye sorardı. Cevap «evet» olursa arkasından ikinci soru gelirdi. Bunun cevabı da şuydu :

«İki dolar oda için, beş dolar da bana. Ama ancak kısa bir süre kalabilirsin.»

Neyse bu Amerikalı denizciyle yukarıdaki odalardan birine çıktık. Tam Noel zamanıydı. Çocuklarıma hediye alacaktım, param yoktu. Beş dolar beş dolardı. Onunla yattım ama utancımdan elbiselerimi çıkarmadım. Yüzüne bile bakamadım. Öpmek istedi, «olmaz» dedim. Bütün bunlara rağmen benden hoşlanmış olmalı ki çıkarıp on dolar verdi. Ama patrona da olanları anlatmış. Patron beni çağırdı.

«Bak Nanda. Eğer bu meslekte kalacaksan utangaçlığı

bırakacaksın. Hem bu işi yapmak, hem sıkılganlık bir arada yürümez. Oysa senin paraya ihtiyacın var. Bardan aldığın para bir şey sayılmaz. Buralarda yenisin. Öbür kızlardan daha fazla müşterin olur. Daha rahat, daha canlı ol. Al, bir iki kadeh iç, biraz cesaret gelsin.»

Daha sonra da kızlardan birini yolladı bana öğüt vermesi için. Kızın adı Josefina'ydı. Şimdi Kuzey'de, Amerika'da yaşıyor. Dedi ki:

«Bir erkekle yalnız kalınca ona sarıl, öp. Kazık gibi durma, hareketli ol. Cilve yap. Parayı da peşin al. Sonraya bırakırsan ne olacağı belli olmaz.»

«Peki,» dedim. «Öyle olsun.»

Önceleri içkiye alışamadım. Daha doğrusu ne kadar içeceğimi ayarlayamıyordum bir türlü. Bu yüzden çoğu kere masasına oturup içtiğim adam beni yukarıya kadar kucağında taşımaya mecbur kalırdı. İçkiyi fazla içmem biraz da bu işe alışmak, çekingenliğimi atmak içindi. İnsan orospu da olsa, bilmediği, tanımadığı, hatta çoğu kere sadece beş dakika gördüğü bir adamla yatmak zor gelir. İçki cesaret veriyordu. Mesleği bırakınca içkiyi de bıraktım.

Çalışmaya başladığımın üçüncü günü işe alışmıştım. Yanımdaki erkeklerle odaya girer girmez üzerimde ne var ne yok çıkarır, çırılçıplak kalırdım. Kendimi rahat ve daha neşeli hissederdim soyununca. Ben bu kadar rahat davranınca çoğu zaman erkeğe çekingenlik gelirdi. Ama ne olursa olsun, yine yatakta son bulurduk.

Bir bakıma vücudumu satarak yaşamak evlilikten daha kolaydı. Karışanın yok. Hesap verecek kimsen yok. İstediğin yere gider, sabahlara kadar danseder, geceyi nerede istersen orada geçirirsin. Canın tatil mi istedi? Çekip gidersin istediğin yere. Paranın yettiği sürece kalırsın. Yeter ki bir dostun, bir belâlın olmasın. Yâni pezevengin.

Belalılar olmasa orospuluk bir kat daha güzel olurdu. Bunlardan birini başına sardın mı tamam. Artık onun kölesi olursun. O nerede çalış derse ancak orada çalışabilirsin. Bu da yetmezmiş gibi kazandığın parayı alıverir elinden. Kendi çalışmaz, sabahtan akşama kadar gezer, dolaşır, yatar. Sen çalışıp onu beslersin. Köpekten farkın olmaz. Bunlar için bir şarkı yapmışlar.

Pezevenk bir gün düşündü de
Güneş nedir bilmem ki ben,
Dört tane mum bir de sokak feneri
Bütün ışığım bunlar benim,» dedi. (*)

Bizim meslektekiler neden böyle herifleri başlarına sararlar, anlamadım bir türlü. Belki bir erkeğe sahip olabilmek için. Belki de yabancılara karşı bir koruyucusu olsun diye. Başka işe yaramazlar çünkü. Hiç bir orospu da belâlısını sevmez. Derler ki.

Denizciler gelince
Pezevenge sokakta yatmak düşer. (**)

Doğrudur. Denizciler iyi para verir. O zaman dostun kapı dışarı edilir. Orospu için erkekle yatmak zevk değildir çoğu kere. Bir erkekle yatan orospu için en keyifli an parayı avucunda hissettiği andır. Meslekten fazla arkadaşım yoktur. Daha doğrusu onların arasına pek karışmazdım. Bir araya geldiler mi belâlılarından söz ederlerdi hep. Belâlın oldu mu onun dediğini yapmaya mecbursun. Hoşuna gitmese de bin türlü iğrenç şey yaptırırlar insana yatakta. Meslektekilerin çoğu alışmıştır bu garip sevişme usullerine. Çoğunun olmasından korkan karılar böyle sevişir. Ama bunun da kötü yanları var. Bir arkadaşım vardı, Pupa. Bir gün Amerikalı denizciler gelmişti San Juanla. «Pupa,» dedim. «Bu gün bir sürü gemi geldi limana. Bekle de akşam birlikte işe çıkalım». Pupa açıkgözlük etmiş, benden önce gitmiş. Müşterilerin en iyisini koparırım umuduyla. Ben daha geç gittim. Sadece dört denizci bulabildim, onlarla yattım. Beşer dolarlarını aldım, hepsi o kadar. Pupa'yı sordum. Hastanede dediler ve anlattılar. «Pupa öyle bir herife düşmüş ki herif insan azmanı. Pupa'yı da bilirim, sevişirken garip şeyler ister. Herif bunun içini dışını paralamış. Barsakları dışarı sarkıyormuş hastaneye götürülürken.» Hastanede ameliyat etmişler. O geceden sonra yürüyüşü değişti zavallı kızın. Doğru dürüst adım atamazdı bir türlü. Ne yaparsın, bunlar mesleğin cilveleri.

(*) **Ese chulo se ha creido**
Que a mi ne me alumbre el sol
A mi me estan alumbrando
Cuatro velas y un farol

(**) **Cuando vienenlos marinos**
El chulo duerme al sereno

Benim meslektekiler yufka yürekli olurlar. Bir orospu arkadaşını, dostunu hiç darda bırakmaz. Sıkıntısı olan herkese yardım eder. Mesleği bıraktıktan sonra bir otelde çalışıyordum, bizim kızlar bana her gün yiyecek içecek getirirler, eşyalarını da bana yıkatır, ütületirlerdi bir kaç kuruş fazla kazanayım diye. Meslekteyken elime çok para geçer, nereye harcayacağımı bilemezdim. İhtiyacı olanlara verirdim. Onlar da sonra bu iyiliklerimi ödediler.

Meslekte olduğum sürece hiç gebe kalmadım. Ne çocuk düşürdüm, ne de aldırdım. Oysa ilâç milâç da kullanmazdım. Ne ilâç, ne de başka bir şey. Sadece bir kere hastalandım. Kimden kaptım hastalığı bilmiyorum. Hastaneye gittim. Doktorlar bize hanımefendi gibi davranıyorlardı. On gün iğne oldum. Penisilin. Hem de 800 cc'lik. Şimdi meslektekiler, ler, hasta olsun olmasın, arada sırada gidip o iğneden vurduruyorlarmış.

Kazancım iyiydi ama zorlukları da vardı bu hayatın. Yatacak yer için gecede üç dolar veriyordum. İstersen verme, sokakta yatarsın. Bazan param olmayınca bar sahibi yukadaki odaların birinde yatmama izin verirdi. Bazan da sabah beşe, altıya kadar barda oturur, bar kapanınca sokağa düşer ve hemen müşteri aramaya başlardım. Gece müşteri bulamayınca da öyle. Sabah sabah işe başlar, beş on dolar çıkarıncaya kadar çalışırdım. Çünkü karnımı doyurmam için para gerekti. Çamaşırları yıkatmak için de. Her gün çamaşır değiştirirdim. Elbise yıkatmak ya da temizletmek bir dolara patlardı. Elbiseleri yıkayan kadın veresiye de kabul etmezdi.

Ara sıra gecede elli, altmış dolar kazandığım da olurdu. Ama neye yarar? Hepsini elbiseye, oda kirasına harcardım. Elime böyle yüklü para geçince önce bir haftalık oda kiramı peşin verirdim. Sokakta kalmamak için. Kalanla hemen her keresinde elbise ve pabuç alırdım. Hem de iyi cins elbise. İyi giyindin mi müşteri aramazsın, müşteri ayağına gelir.

Aç kaldığım günler de oldu. Yiyecek almak için para bulamayınca rıhtımdaki küçük gemilerden birine gider, kaptandan yemek isterdim. Daha çok Santa Domingo'dan ya da St. Thomas'tan gelen bu gemilerde çalışanlar nedense bize çok iyi davranırlardı. Hele kaptanları. Sanki sokak karısı değil de hanımefendiymişiz gibi konuşurlar, saygılı

davranırlar, yemeklerini bizimle paylaşırlardı.

Bir gece El Molino'da bir Amerikalıyla otururken başım derde girdi, içeri tıkıverdiler beni. Amerikalıyla masada güzel güzel otururken bizim kızlardan biri geldi,

«Senin Amerikalıyı çok sevdim. Bırak da onunla ben yatayım,» dedi.

Önce ses çıkarmadım,

«Sor bakalım,» dedim, «Amerikalıya sor, hangimizi beğeniyorsa onunla yatsın.»

Amerikalı beni beğenmişti. Bunun duyunca karı kudurdu. Üstüme saldırdı, yumrukladı, dövüşmeye başladık. O güne kadar jilet kullanmamıştım. Dövüşürken elime bir jilet geçti. Herhalde karı düşürmüştü. Koluna bir salladım. Jilet kolunu hafifçe çizdi. Fazla bir şey olmadı ama o sıra biri polis çağırmış, gelip enselediler beni.

Anam ölmüştü. Para verip hapisten kurtaracak kimsem de yoktu. Mahkemeye çıkıncaya kadar içerde yatacaktım. Yargıçla konuştum, bir de Abel diye bir adamla. O da mahkemede görevliydi. Beni fazla bekletmeden mahkemeye çıkardılar. Topu topu on beş gün hapisle paçayı kurtardım.

Hapisteyken hep ağladım. Düşün bir kere, daha önce cezaevi nedir bilmezken yok yere içeri tıkılmıştım, hem de Noel öncesi. İlk gece kaçmayı düşündüm. Sonra kendi kendime :

«Kaçarsam ya vururlar, ya da ömrümün sonuna kadar kaçak hayatı yaşarım. İyisi mi, bir kaç gün dişimi sıkayım,» dedim. Ertesi gün biraz alıştım, Cezaevi arkadaşlarım beni avuttular Ağlamayı da kestim. On beş gün içinde hiç kimse beni görmeye gelmedi. Nasılsa kimseyi beklemiyordum.

O zamanlar cezaevlerinde somya ya da yatak yoktu. Sadece ot minderler vardı. Neyseki ortalık pis değildi. Her gün temizlerdik çünkü. Aramızda iş bölümü yapardık. Yerleri silmek, kenefleri temizlemek, lâvaboları yıkamak, bahçeyi süpürmek, fidan dikmek gibi bir sürü günlük işimiz vardı. Emirleri dinlemeyen mahkûmlara hücre cezası verirlerdi. Çok şükür hücreye hiç düşmedim. Gardiyanlar bize iyi davranırlardı. Hafta içinde pilâv ve etli fasulye yerdik. Pazar günleri ise tavuk.

Polisle bir kere kavga ettim. Bu olaylardan çok sonraydı. Amparo teyzemin oğlu Dario'nun yüzünden. Şimdi o da içerde ya. Polisler eve, onu götürmeye gelmişlerdi. Biri

Dario'ya bir yumruk salladı. Ben araya girdim, yumruğu ben yedim. Yere düştüm. Kızım Soledad'da polise geçirdi bir tane. Başka polisler geldi, beni alıp polis arabasına attılar ama bir yolunu bulup kaçtım. Polise vurdum diye peşime düştüler. Halbuki yalandı. Vuran ben değildim, Soledad'dı. Vurduktan sonra ısırmıştı da. Beni gelip evden aldılar. Cezaevinde iki hafta kadar kaldım, sonra parayla tahliye oldum. Duruşma günü de ellerinde delil olmadığından yargıç beraat ettirdi. Polis memuru bile benden dâvacı olmadığını söyledi. Zaten hiç bir zaman polisle dalaşmazdım. Yalnız onlar sokaktan orospuları toplamaya gelince ben bir yolunu bulup kaçardım, o kadar.

Devamlı heyecan içinde yaşardık. En büyük korkumuz polisti. Tam kendimizi gösterip müşteri tavlamaya çalışırken yanımızda bir polis bitiverirdi. Yakalandın mı tamam. Avcıdan kaçan hayvanlar gibiydik. Sabaha karşı otel sahibi gelir, uyandırır, ortadan kaybolmamızı söylerdi. Baskın var diye. Sokağa çıkar, sokakta sabahlardık bir köşeye gizlenip.

Polisler bizlerle pek geçinemezlerdi. Beni bir türlü rahat bırakmazlardı. Sebepsiz yere alıp karakola götürürlerdi. Hem de köpek taşır gibi, arkası parmaklıklı arabalara tıkarak. Küfür edecek olsan hemen «polise elle tecavüz» diye bir şey uydurur, anamı ağlatırlardı. Elle tecavüz bir yana, parmağımızı bile kıpırdatamazdık ama kime anlatacaksın ?

Benim gördüğüm bütün polisler kaba insanlardı. İnsanı dövmekten zevk alırlardı. Kimseye zararı dokunmayanlara sataşmaya bayılırlardı. Hele kafayı buldular mı tamam. Hep oiz çekerdik polisin kahrını. Hâlâ da öyle. Kimsesiz, parasız garipler hışmına uğrar hep polisin. Suçları da ya sarhoş olmak, ya da kavga etmek. Asıl suçlular ortalıkta ellerini kollarını sallaya sallaya dolaşır. Para her kapıyı açar çünkü. Polis de yer, yargıç da, savcı da. Yemeyen yok. Hak mı bu?

Avukatlar desen onlar polisten beter. Hepsi birer hırsız. Aralarında anlaşır, suçsuzken suçlu gösterirler adamı. Sonra da iyice parasını alır, sözüm ona kurtarırlar. Paranın yarısı yargıca gider tabii. Polisler bir ara işi öyle azıtmışlardı ki, sokakta bizi yakalar, «halkı rahatsız etmekten suçlusun», derler ve eklerlerdi. «Ama bir dolar verirsen bağışlandın gitti.» Bazan yarım dolara da fit olurlardı. Ne yapa-

bilirdik, kime gidebilirdik? Hepsi aynı çamur. Onlara karşı silâhımız yoktu. Sadece şarkılarla karşılık verirdik:

Yargıç suçumu söylediğinde
Hemen itiraf ederim
Şu salondan çıkınca da
Anasına avradına söverim.

Yargıç cezamı okuduğunda
Bir tek sorum vardır ona:
Sen pezevenk olsan
Bakmaz mısın orospulara? (*)

Bizim meslektekiler de melek değildirler bu. Çoğu hırsızdır. Amerikalı buldular mı dayanamazlar. Büyük aşk numaralarından sonra kaşla göz arasında cüzdanını aşırıverirler. Ya da dostlarıyla bir olup plan kurarlar. Amerikalıyı eve çeker, nesi var nesi yoksa alırlar. Ben hayatımda bir kere bile öyle şey yapmadım. Diğerleri gibi esrar da kullanmadım, morfin de. Sadece sigara içerdim.

Cezaevinde ilk çıkışımda çok içmeye başlamıştım. Rıhtımdaki La Marina mahallesinde, Gümüş Kupa Kulübünde çalışıyordum. Limana gemi gelince sokaklarda dolaşıp müşteri aramamın gereği yoktu. Kulüpte oturur beklerdim. Kulübün üst katında odam vardı. Oraya para da ödemezdim. Odaya her erkek müşteri alışımda iki dolar verirdim. Daha doğrusu benimle yatmak isteyen adam verirdi iki doları. En aşağı beş dolar da ben alırdım.

Gecede yirmibeş, otuz dolar kazanırdım. Bir gece Amerikalı'nın biriyle odama çıktık. Beş dolara iki kere yatmak istedi. Olmaz dedim. Elbiselerimi, çamaşırlarımı alıp sakladı. «Razı olmazsan vermem,» dedi. Kulübün adamları gelip dışarı atıverdiler herifi. Amerikalılarla tek kavgam bu oldu.

Amerikalıları Porto Riko'lulardan çok severdim. Çün-

(*) Cuando este juez me sentencie
Yo me declaro culpable
Y bajando la escalera
Yo me le cage en la madre
Cuando este juez me sentencie
Una pregunta le hare:
Qui si cuando elera chulo
No le gustaban las putas?

kü daha fazla para verirlerdi. Porto Rikolular iki dolara kadın ararlardı. Amerikalılar beş dolara razıydılar. Hatta daha bile fazlasını verirlerdi. Bize kibar davranırlardı. Kapıda karşılaşınca kenara çekilir yol verir, hatta bazan bizi korumak için kavga bile ederlerdi.

Onlar arasında da kötüler vardı tabii. Böyleleri içince gözleri dünyayı görmezdi. Yalnız bize değil, yolda rastladıkları namuslu ev kadınlarına bile sataşırlardı. Hiç bir şey yapmasalar kıçına bir çimdik atarlardı.

Zamanla meslekten soğudum. Sonunda da bıraktım. Aç kalıp hayalet gibi dolaştığım günler olurdu. Açlıktan sinirlerim de harap olurdu. Bir ara iskelete dönmüştüm. Daha fazla dayanamayacağımı anladım. Vücudumu ona buna satmaktansa bir işte çalışıp para kaaznmak daha iyiydi. Belki elime çok daha az para geçerdi ama hiç olmazsa na satmaktansa bir işte çalışıp para kazanmak daha iyiydi. Meslektekilerden hiç biri benim gibi düşünmüyordu. Bazıları çocuklarına bakmak için bu yolu seçmişlerdi. Hadi onları anladık. Ya diğerleri: Onlar zevk için yapıyorlardı bu işi. Zevk duydukları şey adamla yatmak değil, sonunda ellerinin parayla dolmasıydı. İki üç dolar kazanmak için çalışmayıp onun bunun altına yatmak tembellikten ileri geliyordu.

Şimdi meslekten birini görünce içim bir garip oluyor. Acıyorum onlara. Rahat yüzü görmediklerini biliyorum çünkü. İçimden, «keşke hepsi iyi birer hayat kursa» diyorum ama demekle olmuyor. Çoğu istese başka işler bulabilir, çünkü namuslu bir işte çalışmak herkesin hakkı.

Bizim meslektekileri herkes hor görür. Hatta para verip onlarla yatan herifler bile. En başta polisler, sonra yargıçlar. Mesleğin kökünü kurutmak için fırsat ararlar. Ama ne yapsalar boş. Bunun önüne geçilemez. Diyelim ki bugün San Juan sokaklarında dolaşanlardan iki üç tanesini içeri attılar. Yarın elli tane yenisi çıkar. Mary Magdalen var ya, şu azizelerden biri, o da zamanında bir ara bu işi yapmış. Orospuymuş yani. Bizim eski mesleğin başlangıcı da onunla olmuş. Belki o olmasa şimdi yeryüzünde bir tane orospu bulunmazdı, kimbilir.

FERNANDA: **Kocalarım, Fidel ve Erasmo**

Fidel Diaz Calderon adlı bir herifle yaşamaya başladığımda daha meslekten ayrılmamıştım. Onu sevmiyordum. Tanıdığım bir sürü erkekten biriydi. Sıradan bir adamdı. Ama bende derin bir iz bıraktı. Hem de gerçek bir iz. Adını döğmeyle kazıttı vücuduma. Hayat boyu çıkmayan cinsten bir döğmeyle.

İkimiz de sarhoştuk. Bir şeyler yapıyordu ama ne yaptığının tam olarak farkında değildim. Farkında olsam bırakır mıydım hiç? Hatırlamak bile istemem o günü. Sabah göğsümde bir ağrıyla uyandım. Kötü şeyler olduğunu anlamıştım hemen. Yedinci his mi ne diyorlar? Aynaya bir baktım, bakmaz olaydım. Sağ mememin üstüne «Fidel» yazılmıştı. Yazı değil döğmeydi. Sol mememin üstüne «Diaz», göbeğimin altına da «Calderon».

«Allah cezanı versin,» dedim. «Beni daha da aşağılık bir karı yaptın. Ömrüm boyunca çıkmayacak bunlar. Ama dur sen. Seni mahkemeye vereyim de gör. Verecektim de. Ama yalvardı, yakardı, ayaklarıma kapandı. Ben de bağışladım. Mahkemeye gitmek de pek akıllı işi değildi. Tanrı bilir, soyunmamı isterlerdi herkesin önünde.

O günden sonra doktora gidemez oldum. Ne kadar ağır hasta olursam olayım doktor istemezdim. Vücudumun o ha-

lini kimse görmesin diye. Sonraki kocalarıma baştan açık açık söylüyordum: «Vücudumda başka bir adamın adı yazılı. Ama şimdi hayatta değil. Bir itirazın varsa şimdiden söyle, sonradan oyun bozanlık etme.» Hiç biri umursamadı.

Öldüğü gün Diaz'la beraberdim. Bir haftalığına Kuquillo'ya, ailesinin yanına gitmiştik. Pazar günü - Anneler Günüydü - elimiz kolumuz aramağan dolu eve döndük. Diaz seyyar satıcıydı. Bir sürü eşyayı çarşıdakinden daha ucuza alabiliyordu. O gün çok eğlendik. Pazartesi de. Salı günü, oturmuş içiyor, konuşuyor şakalaşıyorduk. Diaz, «Sigaran var mı?» dedi. Olmadığını söyleyince sigara almak için evden çıktı. Saat üçtü. Saatler geçti. Dokuz oldu, on oldu, Diaz'dan haber yok. On bir oldu, hâlâ yok. Herhalde bir karı düşürdü. Bir köşede sevişiyordur, diye düşündüm. O güne kadar pek böyle bir olayı görülmemişti ama, belli olmazdı bu işler.

Gece yarısı onu aramak için dışarı çıkmak üzereyken Diaz'ın anasıyla babası bırakmadılar. Oturdukları yer şehir dışındaydı. Çevrede bir kaç ev daha vardı, o kadar. Sokak lambası filan olmadığı için dışarısı da zifiri karanlıktı. Kaynanam, «Kızım sen buraları bilmezsin. Dışarı çıkmak tehlikelidir,» dedi, Dinlemedim ve çıktım. Ama bir işe yaramadı, Diaz'ı bulamadan döndüm.

Sabah saat altıda kapı çalındı. Kapıdaki adam Diaz'ın babasına sesleniyordu.

«Don Porfirio! Don Porfirio! Oğlun kaza geçirmiş. Deniz hastanesine kaldırmışlar.»

Hemen yataktan fırladım. Saçımı şöyle bir topladım, dişimi bile fırçalamadan yola düştüm. Hastaneye vardık ama bizi içeri bırakmadılar. Ziyaret öğleden sonra iki buçukta başlıyormuş.

Diaz tanınacak halde değildi. Harabeye dönmüştü. Et leri derileri sarkıyordu. Ne olduğunu sonra öğrendik: Bir arkadaşıyla kafayı çekmişler, eve dönerken Diaz'ın uykusu gelmiş. Zaten çok içince hep öyle olurdu. Nerede olursa olsun bir adım daha atmaz, bir köşeye yığılır sızardı. O gün de yolun ortasına uzanıvermiş. Arkadaşı en aşağı onun kadar sarhoş olduğundan arkasına dönüp bakmamış bile. Yoldan geçen bir askerî araba da parçalamış bizimkini. Araba normal olsa neyse. Şu bozulan araçları çekmek için kullanı-

lan vinçli arabalar var ya, onlardan. Şoför Diaz'ı ezdiğinin farkına bile varmamış. Dönüşte görmüş onu yolun ortasında. Kolundaki künyeden kim olduğunu öğrenmişler. O künyeyi bana bir müşterim, kendi kolundan çıkarıp vermişti. Bir kenarda dururdu öyle. Erkek eşyası diye takmazdım. Diaz'la evlenince ona vermiştim. Künyeden o adamın adını kazıtıp kendi adını yazdırmıştı.

Ertesi gün tekrar hastahaneye gittiğimde beni karşılayan doktor,

«Fidel Diaz'ın karısı mısınız?» dedi.

«Pek karısıyım diyemem ama birlikte yaşadığı kadın benim,» dedim. O anda hemşireye gözüyle bir işaret yaptı, hemen ardından hemşire koluma bir iğne saplayıverdi. Birkaç dakika sonra,

«Kocanız dün gece öldü,» dedi.

Bir çığlık atıp yere düştüm, sonrasını hatırlamıyorum. Bir süre baygın kalmışım. Ayılınca hemen koşup anasına babasına haber verdim. Üç gün sonra da Luiza caddesindeki evime döndüm.

Komşuların hiç bir şeyden haberleri yoktu tabii. Bana takılıyorlardı:

«Ne yaptın Diaz'ı? Nerede ektin adamı?»

«Öldü,» dedim. Şaka yapıyorum sandılar.

«İnanmazsanız açıp gazeteye bakın,» dedim.

Diaz'la topu topu iki yıl oturmuştum. Sevmediğim bir huyu vardı. Çocuklarımı yanımıza almamızı istemiyordu. Tam ondan ayrılmaya karar vermiştim ki bu kaza oldu. Herhalde tanrı istediğimi duydu da beni sıkıntıdan kurtardı.

Tekrar La Marina'daki Gümüş Kupa Kulübüne döndüm. Erasmo'yu da orada tanıdım ve aşık oldum. Aynı kulüpte hem barmenlik yapıyordu, hem garsonluk. Uzun boylu, ince, omuzları da öne doğru hafifçe eğikti. Yüzü daha o zaman kırışıklarla doluydu. Önce o bana aşık oldu. Bense onu görmek bile istemiyordum. Beni beğendiğini söylediğinde:

«Git işine. Senden hoşlanmıyorum,» diye hakaret eder başımdan savmaya çalışırdım ama, o yapışkandı. Rahat bırakmazdı.

«Hadi gel yukarı, odalara çıkalım,» diye yakama yapışırdı.

Yine de kabul etmezdim.

Müşteri bulamayıp yersiz kaldığım zamanlar da olurdu. Böyle anlarda Erasmo :

«Benim odamda yat. Yemin ediyorum sana dokunmam,» der, parasını verip yukarda bir oda tutar ve beni orada yatırırdı. Sözünde durur, rahat bırakırdı. Gece yatarken dokunmazdı. Akşamları arada sırada yemeğe çıkarmak isterdi beni.

«Peki,» derdim, «çıkalım. Ama yemeğe çıkarmakla karşılığında bir şeyler elde edeceğini sanıyorsan yanılıyorsun.» O da :

«Boşver,» derdi. «benden nasıl nefret ettiğini biliyorum. Yalnız unutma ki aşk nefretten doğar demişler.»

Bir gece polisler baskın yaptılar. Limandaki kulüpleri dolaşıp benim gibileri topluyorlardı.

«Ne yapacaksın şimdi?» diye sordu, «Gel istersen yukarı çıkalım.»

«Peki,» dedim. «Ne yapalım. Tanrı ne isterse olur.»

O gece onunla yattım, karşılığında para da almadım. O geceyi izleyen bir kaç gece de aynı şey oldu. Sabahları kahvaltımı hazırlar, yatağıma getirirdi. Paramı da saklasın diye ona verirdim. Bir gün bile paranın tek kuruşuna el sürmedi. Bana hükmetmeye de çalışmazdı. Sık sık çarşıya çıkar, bana elbise alırdık. Kendimi iyi hissetmediğim zamanlar çalışmazdım. Nasıl olsa Erasmo bana bakıyordu. Körkütük aşıktı bana.

Erasmo ile yedi yıl birlikte yaşadık İlk iki yıl çok rahattık. Çocukları yanımıza almamıştık çünkü. San Francisco caddesindeki otellerin birinde bir odamız vardı. İyi kötü geçinip gidiyorduk. Bir gün Erasmo :

«İstersen bir ev tutalım. Ev olmasa bile küçük bir oda buluruz. Otelde kalman tehlikeli. Polis iki günde bir baskın yapıyor. Şimdiye kadar talihin yardım etti ama bundan sonra ne olacağı belli olmaz,» dedi. Haklıydı. Ben de bıkmıştım artık otel odalarından. Kalkıp La Esmeralda'ya gittik. Daha önce sadece uzaktan görmüştüm, içine girmemiştim hiç.

İlk görüşte sevmiştim La Esmeralda'yı. Gecekondu mahallesiydi ama şirindi. Garip bir güzelliği vardı. Caddeleri de, evleri de! Her şeyi güzeldi. Masallardaki evler, caddeler geldi gözümün önüne. Dolaşa dolaşa bir ev bulduk. Hem de

sahilde. Aylığı on dört dolardı. Erasmo ile oraya taşındık. Kocaman, koskocaman bir evdi. Yalnız içine koyacak eşyamız yoktu. Erasmo, Gümüş Kupa klübünün sahibine gitti. Pedrito Sanchez, Erasmo'yla üvey kardeşi Arturo'yu daha küçük bir çocukken yanına almış ve yetiştirmişti. Sanchez'ın kızı Erasmo'ya bir somya verdi, bir de üstü aynalı tuvalet masası. Erasmo bir somya da otelden alıp onardı. Etti iki yatak. Bir tanesi bize, biri de konuklar için. Sağdan soldan bir kaç parça eşya daha bulduk. Erasmo evle uğraşmaktan zevk duyuyordu. Bütün eşyaları da o aldı zaten.

La Esmeralda o zaman şimdiki gibi değildi. Çok farklıydı. Kolay değil tabii, o günden bu yana tam on üç yıl geçti. Buraya ilk geldiğimiz yıl bir yerden bir yere gitmek için sürüyle evin içinden geçmek gerekirdi. Bazı evlerin kapıları sokağa açılmazdı çünkü. Sahilde, suyun içine kazık çakıp üzerlerine evleri oturtmuşlardı. Küçücük iskeleleri vardı bu evlerin. İskelelerin üzerinde yürümeye korkardım önceleri. Bir de geceleri, yan duvarlarına vuran dalgaların sesinden çok ürkerdim. Sonra alıştım.

Her girintide kumar oynanırdı. Hem de büyük paralar dönerdi o zaman. Kadınlar yarı çıplak dolaşırlardı ortalıkta. Meslekten olanlar bazan güpegündüz Amerikalı müşteri getirirlerdi evlerine. Sonra Peder Ponce diye bir rahip çıktı. Bunun önüne geçti.

«Gece ne yaparsanız yapın. Gündüzleri de istediğinizi yapın ama burada, bu mahallede olmaz. Gidin, başka yer mi yok? Buraya ancak akşamları yatmağa gelin. Gündüz gelirseniz de yalnız gelin!» der, dinlemeyenler yanlarına müşteri takıp güpegündüz gelirlerse müşterileri kovar, getireni de bir güzel döverdi. Hem de herkesin ortasında. Kısa zamanda bütün kadınlar yola geldi. Hepimize babalık ederdi. Hasta olana koşar, aç olana yemek, işsiz kalana iş bulurdu. Evliya gibi adamdı. Burayı yaşanır hale getiren de odur.

Şehrin öteki mahallelerinde oturanlar La Esmeralda'dan söz açılınca dudak bükerlerdi. Dudak bükmeleri bir şey değil, doktorlar mahalleye hasta bakmaya bile gelmek istemezlerdi. La Esmeralda halkını insandan saymazlardı çünkü. Doktor dediğin ne ki? Hepsi birbirinden beter. Orospu çocukları. Hemşirelerin de onlardan aşağı kalır yanları yok. Polisler desen onlar hepsinden beter. Mahallede kavga olsa gelip bakmazlar bile.

«İki üç kişi ölürse haber verin,» derler. O kadar. Doğru dürüst bir iş istersen önce nerede oturduğunu sorarlar. La Esmeralda dedin mi tamam.

«Bekleyin,» derler. «Yer açılınca biz size haber veririz.»

Ömrünün sonuna kadar beklersin yer açılsın diye. Açılsa da söylemezler. Ama bir bara gittin mi tamam. Senden iyisi yok. Paylaşamazlar seni.

La Esmeralda'ya taşınıncaya kadar at yarışı nedir bilmezdim. Burada alıştım o merete. Luis diye karı kılıklı bir herif vardı mahallede. Bir gün geldi.

«Nanda be,» dedi, «neden at yarışlarına para yatırmıyorsun hiç?»

«At yarışı nedir bilmem ki.»

«Kolay, ben sana öğretirim.»

Ertesi gün bir kupon getirdi. Bir de liste vardı elinde;

«Okuman yazman var. Bu listede koşacak atların adları yazılıdır. Sence her yarışı hangisi kazanacaksa onu seç. Kuponu doldur. Ben götürüp kuponu yatırırım. İstersen senin için de ben seçeyim.»

O günden sonra, her yarış günü elinde bir liste bir sürü de kupon, gelirdi Luis. Bu bir süre böyle gitti. Elimde avucumda ne varsa verdim. Bazan at yarışına yatıracak param olmayınca evden eşya alıp rehin bırakır, aldığım parayla at yarışı oynardım. Bütün gün radyonun başından ayrılmaz, yarışlarla ilgili haberleri dinlerdim. Hangi at son koşuda ne yapmış, hangi jokey hangi ata binecekmiş, o günkü yarışın favorisi hangi atmış, falan filân. Oynamak için kanunen en aşağı iki dolar yatırmam gerekliydi. Ama kanunsuz iş yapan bir sürü müşterek bahisçi vardı. Yarım dolara kadar kazanabilirdin. Ben de kazanabilirim diye oynardım ama kazanamazdım. Kazansam kazansam beş, on dolar kazanırdım.

Bir keresinde lotaryadan yüz dolar kazandım. Babamın öldüğü haftaydı. Bileti Cruz satmıştı bana. Bingo da oynardım. Talihim de vardı. Her keresinde yirmi, otuz dolar alırdım. Kazanırdım ama kazandığımdan fazlasını yine Bingo'ya yatırırdım.

Kumar hastalık gibi sarmıştı beni, hâlâ da devam ediyor bu hastalık. Elimde ne var ne yoksa harcar. kumar oynayacak para bulamayınca eşyaları rehin verirdim. Bu yüzden saatim, bileziğim, kolyem, bir sürü eşyam uçtu gitti. Bütün

derdim şöyle yüklü bir para kazanmak. Kazanacağım parayla bir ev alacak, torunlarımın üstüne geçireceğim. Ondan sonra bir daha oynamam.

Erasmo ile Esmeralda'da oturmaya başladığımızda çocuklarım hâlâ babalarının yanında kalıyorlardı. Her pazar gidip görüyordum onları. Benim orospu olduğumu bilmiyorlardı. Bir evde hizmetçilik ettiğimi sanıyorlardı. Bir gün La Marina'da, kulüpte bir Amerikalı ile otururken karşımda oğlum Simplicio'yu görmez miyim? Şaşırıp kaldım. Suratım renkten renge girdi. Herhalde birisi söylemiş ona nerede bulunacağımı. O da evde yalnız kalınca kaçıp gelmiş beni aramaya. Ben şaşırdım, o hiç renk vermedi.

«Beni de yanına al,» dedi.

«Peki,» dedim, «merak etme, seni yanıma alacağım.»

Eline biraz para tutuşturup saldım. Bir iki gün sonra Soledad'la Felicita da geldiler. Onlar da benimle oturmak istiyorlarmış. Daha doğrusu yalnız Soledad istiyordu benimle oturmayı. Felicita sadece merakından gelmiş.

Sonra onlara her şeyi anlatmaya çalıştım. Ancak orospuluk yaparak onlara bakabildiğimi, onlara elbiseler, hediyeler almak için bu işi yaptığımı söyledim. Başkasından duyacaklarına benden duymaları daha hayırlıydı. Benim yerimi onlara kimin söylediğini bir türlü öğrenemedim. Üvey anneleri Hortensia olamazdı. Ne olduğumu biliyordu ama çocuklara söylemezdi. Benimle arası iyiydi.

Pazar günleri çocukları alır, ya parka götürürdüm, ya da La Bombonera Lokantasında yemeğe. Onun için beni çok severlerdi. Bir Pazar Erasmo:

«Bugün evde otur da biraz ev işi yap,» dedi.

«Peki,» dedim, «ama o zaman çocukları da buraya, yanımıza alırım.»

«Al tabii. Ne zaman istersen. Bence bir sakınca yok.»

Önce Soledad'ı getirdim, sonra Cruz'u, daha sonra da Simplicio'yu Simplicio'yu önce bir kaç gün yanıma aldım, ama o hiç geri gitmek istemedi. Üvey anaları Hortensia'ya söyledim.

«Çocuklar senin,» dedi, «senin yanında oturmaları normal.» Bir Felicita yanıma gelmedi. Hep Hortensia ile oturdu.

Cruz yanıma geldiğinde beş yaşındaydı. Ayağı da sakattı. Üvey anası Hortensia'nın sakatladığını söylediler. İnanamadım. Doktora götürüp röntgenini çektirdim. Belke-

miği düz çıktı. Yani dayaktan filân sakat kalmamış. Düşmüş de olamaz dediler.

Hiç bir zaman öğrenemedim sakatlığının nedenini. Doğduğunda sağlıklıydı ama sonraları sık sık hastalanırdı. Astımı vardı. Sık sık nöbet gelir, gece yarıları hastaneye koşardık. Üç yaşındayken bir gece çok hastalanmıştı da Belediye Hastanesine kaldırmıştık. Oradan döndükten sonra hafif sekiyordu zaten. Ne biçim bir hastalıktı kimbilir.

Erasmo çocuklarıma iyi babalık etti. Simplicio'ya karşı çok sertti ama Simplicio bugün namuslu bir adam olduysa bunu Erasmo'ya borçludur. Küçükken Simplicio bir canavardı. Sonunda itin, serserinin teki olacaktı. Kötü yola düşer diye korkuyordum. Evden kaçar, üç dört gece dönmez, sokaklarda yatardı. Dönünce de Erasmo'dan yerdi sopayı. İyi ki dövmesine ses çıkarmamışım. O dayakları yemese şimdi sefilin biri olurdu.

Simplicio'yu okula göndermiştim ama ancak dördüncü sınıfa kadar. Dördüncü sınıftan sonra okuldan almaya mecbur kaldım. Her gün olay çıkarırdı. Korkuyordum bir gün fazla döverim de elimde kalır diye. Canı cehenneme dedim sonunda. Okumasın, cahil olsun, ne yapalım. Dört yılda yalnız okumayı öğrenmişti. Yazı da yazabiliyordu ama ancak büyük harflerle.

Aslında kötü bir çocuk değildi ama nedense burnu boktan kurtulmazdı. Marcelo diye bir arkadaşı vardı. Sabah akşam birlikte dolaşırlar, içtikleri su ayrı gitmezdi. Biri ne yapsa öbürü de hemen aynını yapardı. Birlikte denize giderler, boyacılık yaparlar, bazen dilenirler, ona buna satışırlardı. Biri banyoya girdi mi öbürü de hemen banyoya koşardı. Kenefe bile birlikte giderlerdi.

Simplicio yüzünden kaç kere yargıç karşısına çıktım. Sokakta Marcelo ile oynarlarken trafik lâmbasını kırmışlar. Polisler de yakalayıp içeri tıkmışlar. Gidip zor zor çıkardık.

Bir keresinde de sokakta pabuç boyarken çocuğun biri gelip bir kaç tane karnaval maskesi bırakmış. Sonra alırım demiş. Tam da karnaval zamanıydı. Bizimki maskeleri almış, bir tanesini de kafasına geçirmiş. Aradan bir iki dakika geçmeden polisler gelip enselemişler. Karakola gittim.

«Neden hırsızlık yaptın?» dedim. «Ailemizden şimdiye kadar tek hırsız çıkmadı.»

«Ben çalmadım, Nanda,» dedi.

Benim belimdeki kemer inceydi. Polisin kayışını aldım. Bir güzel dövdüm orada. O boyuna bağırıyordu.

«Vurma Nanda. Yemin ederim çalmadım. Çaldıysam bak şuradan şuraya adım atmıyayım. Vurma! Çalmadım diyorum sana! Tanrı canımı alsın ki çalmadım.»

Sonunda yargıç :

«Bırak,» dedi. «Dövme artık. Maskeleri çalmadım diye yemin ediyor. Hem de senin üzerine. Bırak doğruyu söylüyor herhalde. Sonra Simplicio'ya biraz öğüt verdiler. İyi çocuk olduğunu, başkalarına uymamasını söylediler.

Simplicio bir gün evden kaçtı, üç gün ortalarda görünmedi. Bir sabah altıda kapı vuruldu. Sivil polisin biriydi gelen. Simplicio'yu San Juan'da dilenirken yakalamışlar.

«Annem bütün paramı elimden alıyor. Onun için mecburum, dilencilik yapıyorum,» demiş.

Eve getirdiklerinde o güne kadar yemediği dayağı yedi. Kaçmasın diye elbiselerini alıp sakladım. Yine para etmedi. Odanın ortasında bir delik vardı. Kenef diye kullanırdık. Oradan kaçmış. Üzerine bir pantolon uydurmuş nereden bulduysa. Bütün San Juan'ı aradım, bulamadım. Aramadığım yer kalmadı. Erasmo'ya dedim ki:

«Bu sefer bir elime geçireyim, kazığa bağlayacağım kaçmasın diye.»

Bir kaç gün sonra pazar yerinde yakaladım. Üstü başı kir pas içindeydi. Eve götürünceye kadar dövdüm. Yoldan bir de zincir aldım. Ucu asma kilitli. Bahçeye de bir kazık çaktım. Bileklerinden zincirle bağladım kazığa. Çıktım gittim. Gece barda müşterilerle oturmuş içiyordum, bir de baktım Simplicio. Bileklerinden de zincir sarkıyor. Ne yapmışsa yapmış, kurtulmuş kazıktan.

Simulicio'nun ne yapacağını kestirmek çok zordu. Bir gün otururken, Catano'ya kaç günde gidilir, diye sordu. Altı saat dedim. Parmaklarıyla saymaya başladı. Nereden bilebilirdim Catano'ya gitmeyi kafasına koyduğunu. Hem Catano'ya kadar gitmekle de kalmadı, taa Bayamon'a gitti. Ne yapsak para etmiyordu. Ama bu kadar üstüne düşmesem kuşkusuz çok daha kötü olurdu.

Biraz büyüyünce sivil savunma kuruluşunda çalıştırmak istediler. Gelip evden aldılar. İki gün geçmeden geri getirdiler. Herkesle kavga etmiş. Bir dakika bile Rahat duramaz-

dı. Bir kere de La Esmeralda'da bir film gösterdiler. Sivil savunma filmi. Birden ortalık karıştı. Bir de baktım sivil savunmacılardan birinin yüzü gözü kan içinde. Meğer adam Simplicio'ya vurmuş, o da eline geçirdiği bir konserve kutusuyla adamın kaşını patlatıvermiş. Yine yargıcın karşısına çıktık. Gece gündüz dua ettim, ıslahaneye filan göndermesinler diye. Çünkü giderse daha da kötü olacaktı. Neyse, yargıç iyi yürekli çıktı, ceza vermedi.

Herhalde yaptığı iyilikler koruyordu onu. Deniz yükselince. La Esmeralda'nın sahildeki evlerini su basmıştı. Simplicio suya atlayıp bir sürü insanı kurtardı. Her iş olup bittikten sonra sivil savunmacılardan biri Simplicio'ya emirler vermeğe başlayınca bizimkinin tepesi attı.

«O kadar biliyorsan gelip kendin yaparsın,» dedi. «Biraz önce millet suda can çekişirken suya atlamaya cesaret edemedin, ne haber? Bak üstün başın kupkuru. Ben iliklerime kadar ıslandım. Sen bana emir veremezsin.»

O kadar döverdim, bir gün olsun bana karşı gelmezdi. Kimsenin bana kötü lâf söylemesine, benimle alay etmesine göz yummazdı. Kızlar öyle değildi halbuki. Biri onların yanında benim hakkımda en ağır lâfı etse kılları kıpırdamazdı. Simplicio bambaşkaydı. Daha küçükken herkese diklenirdi, «Kime söverseniz sövün, kiminle alay ederseniz edin ama anama lâf yok,» derdi. Arkadaşları kızdırırlardı. «Anan seni dövüyor, sen niye karşı gelmiyorsun?» diye. Bu sefer de onlarla döğüşür, gelip bana anlatırdı. «Biliyor musun ne dediler Nanda? Sen beni dövünce ben de sana vuracakmışım. Olur mu öyle şey? Derslerini verdim namussuzların.»

Kız yetiştirmek zor dediler, ama bana kalırsa erkek çocuğun daha çok derdi olur. Keşke bir tek çocuğum olsaydı. Onun da kız olmasını isterdim. Tek çocuğu oldu mu insanın kafası biraz dinlenir. Kocanla da kavga etmezsin çocuklar yüzünden. Erkek çocuk büyük dert.

Üç çocuğumu da yanıma almıştım. Felicita hariç. Erasmo bakıyordu hepimize. Yuvarlanıp gidiyorduk. Erasmo'yu sevmiyordum ama onunla oturmak hoşuma gidiyordu. Kazandığı paranın bir kısmını her gün bana verirdi evin ihtiyaçlarını göreyim diye. Haftada yirmi dolar kadar kazanıyordu. Bunun on beşini bana bırakırdı. Gündüzleri evde çamaşır yıkayıp ütü yaparak para kazanır, gece saat onda, ço-

cukları yatırdıktan sonra bara çalışmaya giderdim. Benim orospuluk yapmam Erasmo'yu rahatsız etmiyordu hiç. Sabaha karşı gelir, beni alır eve götürürdü.

Bol bol kavga ederdik. Hele bir kere hiç unutmam, rıhtımda birbirimize girdik. Bana «pis zenci» dedi. Ben de ona hakaret edip tokatladım. O bir tekme attı, anasına küfrettim, o da benim anama sövdü. Sarhoştu zaten. Bir vurdu devirdi beni. Ondan sonra da sivri burunlu pabuçlarıyla tekmelemeye başladı. Üstümde silâh namına hiç bir şey yoktu. Ama boş durmuyor, ben de onu ısırıyor ve tekmeliyordum. Nasıl olduysa oldu, yanağına bir vurdum suratı yarıldı. Pek farkında değilim ama, herhalde elime bir taş filân geçirmiştim yerdeyken. Neyse, yüzü gözü kan içinde kalınca bıraktı kavgayı.

Kavgadan sonra eve birlikte döndük. Yolda hiç konuşmadı. Eve geldiğimizde vücuduma Vicks sürdü. Neyse ki vücudumda hiç bir zaman iz kalmaz. Sadece gözüme yumruk yersem morarır. Başka yerlerim çürümez bile. Yine de Vicks rahatlattı. Ben onun yarasına bakmadım bile. Gözü de şişti, morardı. Bacakları çürükler, diş izleri ile doluydu. Ertesi sabah kardeşi Arturo onun halini görünce sordu:

«Ne bu halin yahu? Ne oldu sana?»

«Bu namussuz yaptı.»

Arturo gülmeye başladı.

«İyi yapmış. Sen de dövmeseydin. Ne babasısın, ne anasısı.»

Böyle bir kavgamız daha oldu. Neden çıktığını hatırlamıyorum şimdi. Kafama, sağ kulağımın dibine bir yumruk attı, kafam parçalandı zannettim. «Şimdi görürsün sen. Polisleri çağırayım da aklın başına gelsin,» dedim. Polisler gelip götürdüler. Yedi gün içerde yattı. Arturo'ya, «Dışarı çıkmak istiyorsa kendi başının çaresine baksın. Benden para beklemesin. Onun için parmağımı bile kıpırdatmam,» dedim. Kendi para bulup kefaletle çıktı. Barıştık, birlikte oturmaya devam ettik ama artık ondan iyice soğumuştum. Sevdim mi tam severim. Her şeyi yaparım sevdiğim için. Ama bana vurdu mu tamam. Orada aşk biter.

Bir pazar günü beni sinemaya götürecekti, vazgeçti. Ben de tek başıma gittim. Sinemadan çıkınca La Marina'daki barlardan birine uğradım. Masaya oturup gazete okumaya başladım. Bir sevici kan geldi. Elimden gazeteyi çek-

ti, aldı. «Ne istiyorsun?» dedim. Hiç cevap vermedi, bir tokat attı. Alt alta üst üste dövüşmeye başladık. O ara Arturo da bardaydı. Biri, «Bak Arturo baldızın kavga ediyor,» dedi. Arturo'nun bana yardım etmesine filân lüzum yoktu. Karıyı bir güzel dövdüm. Karı beni sadece bir kere ısırabildi, o kadar. Üstünü başını parçaladım Her yeri çürük içinde kaldı. Yırttım, tırmaladım kollarını. Polisler gelince barın sahibi beni sakladı. Hepsi severdi beni. Polisler öbür karıyı alıp götürdüler.

«Neden dövüştünüz?» dediklerinde ne cevap verse beğenirsiniz:

«Onu gözüme kestirmiştim. Ama bana hiç yüz vermiyordu. Gazeteyi elinden kaptım belki benimle konuşur diye. Üstüme çullandı.»

O ara bardakiler araya girmiş:

«Bu kadın senin gibilerden hoşlanmaz. Tam kadın o. Rahat bırak, yoksa senin için iyi olmaz,» demişler.

Kızıp polislere saldırmış. Bir iki tokat da polislerden yemiş. Götürüp içeri tıktılar. Bir ay yattı. Çıktığında, her yerde beni aramaya başladı. «İstediğimi yapmazsa suratını doğrarım onun,» diye konuşmaya başlamış sağda solda. Bir akşam bara gelmiş elinde jiletle. Erasmo onu görünce bana haber yolladı. «Nanda bara gitme. Karı jiletle gelmiş. Seni arıyor.» Ondan mı korkacaktım. «Öyle mi?» dedim. «Gidip bakayım ne istiyormuş.» Erasmo ısrar etti gitme diye. Korkaktı zaten. Hiç kimseyle kavga edemezdi. Jiletimi alıp aşağı indim. Çocuklar bana bir koka kola ısmarladılar, kavga çıkarsa karının kafasına şişeyi geçireyim diye. Benim bara geldiğimi duyunca, «Gelsin de yalnız konuşalım,» demiş. Ben de «Kimin kime ihtiyacı varsa o öbürünün ayağına gider,» dedim. Gelmedi. O günden sonra da pek yanaşmadı ama hâlâ birbirimize düşmanız. Karşılaşınca konuşmayız bile.

İki kadının birbirleriyle sevişmesi çok çirkin şey. Eğer onlar gibi olabilseydim şimdi para içinde yüzerdim. Çünkü bir sürü kadın vardı peşimde. Hem de hepsi zengin. Bana armağanlar, paralar vadederlerdi. Hiç bir zaman kabul etmedim, etmem de.

Erasmo'yu çok içtiği için bıraktım. Bir de çocuklarla didişirdi. Çocukları sevmezdi. Ne yapsalar kusur bulurdu. Sonra herkesin önünde beni mahcup ederdi. Bir gün komşum Dona Regina, Erasmo'yu şikâyete geldi. Gece sarhoş-

ken Dona Regina'nın evine girmiş. Kadın bakmış kızı Noemi'nin yatağının başucunda bir karaltı duruyor. Bir daha bakmış, tanımış Erasmo'yu. Erasmo da kaçıvermiş tabii. Doğru muydu bilmiyorum ama Erasmo'ya sorduğumda hiç bir şey dememişti. Halbuki suçsuz olsa kendini temize çıkarmak için bir şeyler söylerdi.

Onu bırakmamın asıl nedeni Soledad'dı. Erasmo ona aşık olmuştu. Soledad da gerçekten çok güzeldi. Hem güzel, hem de cana yakındı. Cruz da öyledir ama Soledad bambaşkaydı. Ben işin farkında değildim önceleri. Sağdan soldan söylüyorlardı, «Dikkat et, Erasmo Soledad'a tutulmuş,» diye. Bir gün sokakta, tulumbanın yanında duruken Pedro geldi. On sekiz yaşında filândı.

«Etrafta bir sürü lâf dolaşıyor,» dedi.

«Ne lâfı?»

«Erasmo kızına aşık olmuş, öyle mi?»

«Ne bileyim ben. Bildiğim kadarıyla yok birşey.»

Böyle konuşurken Pedro gözlerini dikmiş, yiyecek gibi beni süzüyordu.

«Seni çok beğeniyorum,» dedi. Ben de şaka olsun diye:

«O kadar beğeniyorsan durma bir şeyler yap. Beni seviyorsan yat benimle,» dedim.

O lâfımı ciddiye almış. Aradan fazla geçmeden onunla yatmaya başladım. Erasmo ile yaşıyordum ama, işteyken onu boynuzluyordum. Pedro ile. Yalnız her seferinde dışarda buluşuyorduk. Bir kere olsun eve almadım Pedro'yu.

Bir sabah Soledad yatak odasından bana seslendi.

«Nanda! Nanda!»

«Ne var?» dedim.

«Erasmo yatağımın yanında durmuş beni seyrediyordu».

Erasmo, «Yalan,» dedi. «Senin kızların bizi birbirimize düşürmek için uyduruyorlar,» dedi ama onunla uğraşacak vaktim yoktu.

«Ya sen gidersin bu evden ya da ben. Gitmeden bir şey daha söyliyeyim sana. Boynuzluyorum seni, hem de ne zamandır.»

«Biliyorum,» dedi. «Biliyorum boynuzladığını. Pedro'yla yattığını biliyorum.»

O kavgadan sonra bir süre ayrıldık. Biz ayrılmadan önce de Soledad Arturo'ya kaçtı. Arturo, Erasmo'nun üvey kardeşiydi. Sık sık Erasmo'yu görmeye gelirdi. Soledad'ı

görüp aşık olmuş. Erasmo, Arturo'nun eve girip çıkmasına bir şey demez, yalnız Arturo gittikten sonra onun ardından atıp tutardı.

Bir gün dayanamadım.

«Bana bak,» dedim. «Arturo'nun eve gelmesini istemiyorsan yüzüne söyle. Üvey de olsa senin kardeşin. Bana ne söylüyorsun? İkiniz erkek erkeğe konuşun. Beni ne karıştırıyorsun? Yoksa sen de Soledad'a mı aşıksın? Ondan mı istemiyorsun Arturo'nun gelmesini?»

Hiç bir şey demedi.

Soledad evden kaçmadan bir kaç gün önce bana küfür ettiği için bir güzel dövmüştüm onu. Ertesi gün okula yollamadım. Hocasına da anlattım olanları. Okula gidince bir de hocası cezalandırmış. Beşinci sınıftayken dördüncü sınıfa düşürmüş onu. «Eve gidince annenin önünde dizçök, af dile,» demiş ama Soledad lâf dinler mi hiç.

Kaçtıkları gün - bir Cuma idi - Fortaleza caddesindeki ütücüye gidip biraz para kazanayım dedim. Arturo'yla Soledad'ın birbirlerini sevdiklerini biliyordum ama kaçacakları aklıma gelmemişti. Ben evden çıkmışım, arkamdan da Soledad. Eve döndüm, yemek pişireceğim. Soledad'ı aradım yardım etsin diye. Ortalarda görünmüyordu. Akşam kulübe çalışmaya gidince mahallenin gençlerine rastladım. Soledad'ı sordum. Bir tanesi bir kart parçası uzattı, «Al,» dedi, «Bunu sana yolladılar.» Soledad yazmıştı. Arturo'yla kaçtığını, onu eve götürmek için polis gönderirsem kendini öldüreceğini söylüyordu.

Hemen ertesi gün onu görmeye gittim. Toa Alta yakınında bir yerde kalıyorlardı. Şehrin dışındaydı Toa Alta. Beni görünce kollarıma atıldı. Hiç bir şey diyemedim. Ne diyebilirdim ki? «Evlenin bari,» dedim. Soledad, «Evlenmem,» diye tutturdu. Evlenmedi de. Ondan bir süre sonra da Felicita, Angel adındaki bir herife kaçtı. O da Soledad gibi kaçarken bir mektup bırakmıştı, o kadar. Kızlarımın ne zaman ne yapacakları belli olmazdı zaten.

Dediğim gibi, Soledad kaçtıktan bir hafta sonra Erasmo'yu bıraktım. Erasmo korkak bir herifti. Pedro'yla kavgayı gözü yemedi. Pek karşı karşıya da gelmediler. Erasmo'yu terkedince hemen yandaki evde bir oda tutup çocuklarımla oraya geçtim. Pedro'yla dost hayatı yaşıyordum ama her yattığımızda müşteri gibi para verirdi bana. Odamın

kirasına da yardım ediyordu. Bir süre sonra istersem kendisiyle oturabileceğimi söyledi. Olur dedim ama odası fare doluydu. Fareler güpegündüz odanın ortasında dolaşırlar, gece oramızı buramızı ısırırlardı.

Pedro sabah erkenden işe giderdi. O gider, arkasından Erasmo damlardı. Saatlerce odada oturur, beni kızdırır, alay eder, gözdağı verirdi. Kendisine dönmemi istiyordu. «Seni alıp La Esmeralda'dan götüreyim, kocaman bir ev tutayım sana,» diyordu. Baktım olacak gibi değil:

«Sen boynuzlunun birisin,» dedim, «Karının başkasıyla yattığını biliyorsun da ses çıkarmıyorsun. Boynuzların tavana değecek nerdeyse. Hâlâ peşimde dolaşıyorsun.»

«Tamam, biliyorum, boynuzluyum ama seni seviyorum.»

«Boş lâfı bırak. Beni de meşgul etme.»

Bu sözler de para etmiyordu. Bir gün baktım kendine bir orospu bulmuş, Mechon diye bir karı.

«Seni unutmak için buldum bu karıyı ama onunla yatarken bile seni aklımdan çıkaramıyorum,» dedi.

«Yolculuğa çık,» dedim. «Uzun bir yolculuğa çık, unutursun.» Bir kaç gün sonra geldi.

«Vedalaşmaya geldim,» dedi, «Amerika'ya gidiyorum.»

ERASMO: Uyandığımda Yanımda Orospu Görmek İstemem

Nanda ile yedi yıl yaşadım. Bana sevgi gösteriyordu. ama kadın milletinin ne düşündüğü, ne yapacağı belli olmaz. Seviyor gibi görünür bakarsın bu sevgi sahteymiş. Ya da gerçekten seviyorsa bile gizler sevgisini. Onun için, Nanda beni sevdiğinden mi birlikte yaşadı, yoksa ona iyi bakıyorum diye mi, bir türlü anlayamadım.

Benimle yaşadığı sürece namuslu bir kadın sayılırdı. Onun ihtiyaçlarını karşılıyordum. Hayatını kazanması için gidip kendisini satmasına lüzum yoktu. Beraber yaşamaya başladığımızda bir süre daha eski işine devam etti. Bir kenara çektim. «Benimle yaşadığın sürece bara gidip orospuluk yapmak yok,» dedim. O günden sonra evde oturdu. Kitap okur, yer, içer, yatar, sinemaya giderdi. Ama bütün bunlar beni uyutmak içinmiş. Benim arkamdan sokağa fırlar, yine eski işine devam edermiş. Paraya ihtiyacı olduğundan değil. Alışmış bir kere. Tadını almış. Alışmış kudurmuştan beterdir derler. Böyle şeyleri en son kocalar duyar. İlk duyduğumda tepem öyle attı ki onu öldürmeye karar verdim. Hem onu öldürecektim, hem de çocuklarını. Arkadaşlarım yatıştırdılar. Yoksa bugün cezaevlerinde çürüyor olacaktım.

Nanda'nın orospuluk yapmasını şundan istemiyordum.

Ben karımı başkalarıyla paylaşmam. Başkasının karısına da göz dikmem. Bütün gece bir sürü erkekle yatıp sabah kocasına dönen karıyı ne yapayım ben? Belki yanlış ama huy işte. Hiç kimseye tabağımdan yemek yedirmem. kimsenin tabağındaki artıkları da yemem. Bir gecede dört herifle yattı mı o kadın sabah hoşaf gibi olur. Böylesi bana yaramaz.

Nanda'ya bundan yirmi yıl kadar önce bir barda rastladım. Önceleri onun farkında bile değildim. Bana tutulmuş olmalı ki hep etrafımda dolaşır, şakalaşırdı benimle. İnecik, bir deri bir kemikti. Eline pek fazla para geçmiyordu o zaman. Paradan çok zevk için yapıyordu bu işi. Dört beş dolar kazandı mı daha fazla çalışmaz, gider o parayla kumar oynardı. En sevdiği oyun da Bingo'ydu.

Bir akşam kafayı bulmuştu. «Benimle yatar mısın?» dedim. Kabul etti. Daha önce bir sürü karıyla yatmıştım. Sabah olunca onlar işlerine giderler, ben de San Francisco caddesindeki evime. Nanda'yla böyle olmadı. Birbirimize yapışıp kaldık. Bir kaç ay benim odamda kaldı, sonra da birlikte La Esmeralda'ya taşındık..

Önceleri ona acımıştım. Bir sürü derdi vardı. Onu çamurdan çıkarıp namuslu bir ev kadını yapmak istedim. Herhalde namuslu bir kadın olup yuva kurmaya can atıyordur, diye düşündüm. Halbuki hayatından memnunmuş.

Birlikte yaşamaya başlamıştık. İlk yıllar hiç kavga etmezdik. La Esmeralda'da aylığı on beş dolara bir ev tutmuştum. O kadar güzel döşemiştim ki evi, komşular kıskançlıktan çatlarlardı. Radyomuz bile vardı. Her şeyimiz vardı. Mahalleli bize düşman olmuştu. Sonra hepsiyle dost olduk ama ilk günler herkes bana çatar, kavga çıkarmak isterdi. Oraya taşındığımızın ikinci yılında oturduğumuz evi altmış dolara satın aldım. Yirmi dolarını peşin verdim, kalanın için de onar dolarlık taksitlere başladım. İyi para kazanıyordum. Evin taksitlerini ödedikten sonra yerlere beton döktürdüm. Arka tarafa da bir balkon yaptırdım.

Geceleri bir barda çalışıyordum. Sabah beşe doğru işim biterdi. Bir yere uğrayıp iki kadeh atmazsam beş, beş buçuk arası evde olurdum. Eve gelince yemeğim masanın üzerinde hazır olurdu. Yemeği bitirip yatarken Nanda kalkardı. Ertesi gün öğleden sonra dörde kadar uyur, kalkıp traş olur, giyinir, tekrar işe giderdim. Nanda'yı görmeden.

Ne konuşmaya fırsat bulurduk, ne de kavga etmeye.

Nanda hayat dolu, seks doluydu. Seks ona hayat veriyordu. İzinli günlerimde Toa Alta'ya, yahut Rio Grande'ye giderdik. Hava kapalı olunca da sinemaya. Benimle olmaktan zevk duyuyor gibiydi. Elbiselerimi ütüler, evin bütün işlerini yapar, hiç halinden yakınmazdı. Çocukları olduğundan hiç söz etmemişti. Bir gün kasırga patlayabilir diye haber verdiler. Baktım hemen giyindi.

«Hayrola.» dedim.

«Çocukları görmeye gidiyorum.»

«Senin çocukların mı var?.»

«Var ya.»

Çıktı gitti. Döndüğünde yanında Soledad vardı. Aradan biraz zaman geçti, Simplicio'yu limanda dilenirken görmüşler, gelip haber verdiler. Onu da alıp yanımıza getirdi. En sonunda da o sakat Cruz'la Felicita'yı. Kısa bir süre sonra babaları geldi, Felicita'yı alıp Panama'ya götürdü. Yoksa halimiz haraptı. Nanda'nın akrabası boldu. Bir ara üvey kardeşi Migdalia çocuklarını da alıp bizde kalmaya geldi. Ondan sonra Tete geldi. Nanda'nın kuzeni. Sadece bunlar olsa neyse. Tete'nin kocası da geldi. Brunilda da geldi, Genorosa da geldi, Virginia da geldi, Amparo teyzesi de geldi. Gelmeyen kalmadı. Günlerce yediler, içtiler, yattılar da bir kuruş bile vermediler. Tek başıma çalışıp o kadar kişinin masrafını çıkarıyordum. Neyse, bu kadar pahalılık yoktu o zaman. Her şey ucuzdu. Param yetmeyince Chavo'nun dükkânından veresiye alışveriş yapıyordum.

Nanda ev işlerinden pek anlamazdı. İyi bir ev kadını değildi. Kendi üstüne başına özenirdi ama evle uğraşmazdı. Çocukları da öyleydi. Hiç bir şey ellerini sürmek istemezlerdi. Hele Soledad. En büyükleri olmasına rağmen hiç iş yapmazdı. Bana karşı saygılı davranırlardı. Soledad'a ne iş versem yapar, nereye göndersem giderdi. O bakımdan bir diyeceğim yok. Yalnız erkek delisiydi. Daha on iki yaşındayken erkek arkadaş istemeğe başladı. Benim köpeklerim vardı. Bir gün erkek köpeklerin orasını burasını öperken yakaladım. Aynı şeyi küçük erkek kardeşi Simplicio'ya da yapardı. Daha o zamandan belliydi ne olacağı.

Bana kalırsa Nanda, Soledad'ın Arturo'ya kaçmasına göz yummamalıydı. Benim kızım olsaydı Arturo ile evlenmeye zorlardım. Ama karışmadım, bana ne. Arturo'ya kaç-

tığı zaman kız olduğunu söylemişlerdi, ben pek inanmamıştım buna. Çünkü Arturo'dan önce Guito ile sevişiyordu. Kumsala gider, gece yarılarına kadar dönmezlerdi. Bu bizim bildiğimiz. Hepsi bu kadarla kalmıyordu herhalde. Öyle bile olsa bu kusur sayılmaz. Bence tecrübeli bir kadın toy bir kızdan daha iyidir. Hayatı bilen kadının erkeğine daha çok faydası dokunur. Ona yardım eder. Bazısı da erkeğin başına belâ kesilir. Arturo Soledad'ı alırken başına ne biçim bir dert aldığını bilemezdi tabii.

Nanda'nın öbür kızı Cruz bizim yanımıza geldiğinde sekiz, dokuz yaşındaydı. O hiç bir zaman başımızı ağrıtmadı. Ben çekip gittim bir ara. Porto Riko'ya döndüğümde o evlenmişti bile. Simplicio bir baş belasıydı. Evde herşeyi vardı. Buna rağmen arkadaşları ile dilenmeye giderdi. Nanda döverdi, zincire vururdu ama para etmezdi. Adam olacak çocuk bokundan belli olur demişler, serseri olacak çocuk da öyle. Baştan belli olur. Ne yapsan onun alınyazısını değiştiremezsin. Şimdi iki kızım var. Onları yetiştiriyorum ama hiç baskı yapmadan. Çünkü içlerinde kötülük varsa manastıra kapasam bile fayda etmez.

Nanda'nın çocuklarının bizimle oturmalarına pek bir şey dediğim yoktu. Onları öz babalarıymış gibi sever, döverdim. Nanda hiç ses çıkarmazdı. Fazla dövmek istemezdim. Küçükken yediğim dayakları hatırlardım hep. Şimdi kızlarımı döverken de kendim dayak yemiş gibi oluyorum. Dövmek istemiyorum ama ikisinin de birer vahşiden aşağı kaldıkları yok. Nevar ne yok kırıp döküyorlar. Ben de dayanamıyorum o zaman.

Çocuğu ne kadar çok döversen sana duyduğu saygı o kadar azalır derler, doğrudur. İşte, en iyi örneği Nanda'nın çocukları. Nanda ile Soledad kavga ettiler mi birbirlerine söylemediklerini bırakmazlardı. Felicita da, Cruz da öyle. Birbirlerinin gırtlağına yapışır, sonra hiç bir şey geçmemiş gibi dost olurlar. Hemen sonra yine birbirlerine girerler. Ben bildim bileli öyleydiler. Alışmışlar o hayata.

Rios ailesinde herkes başkasından bir şeyler koparmaya çalışır. İsterler ki herkes onlara bir şey versin, versin, versin. Onlar da karşılığında hiç bir şey vermesinler. Buna uymayanlara da hemen «kötü insan» damgası vururlar. Onların hayat görüşü bu. Oysa ben herkese yardım etmişim-

dir. Akraba olsun, arkadaş olsun. Hiç bir karşılık beklemeden hem. New York'tayken bütün akrabalarıma para gönderirdim. Ama Rios ailesi! Tanrı kurtardı beni o aileden. Şimdiki karım Adela da o aileden, ama Nanda'nın kuzini onlara hiç benzemez. Bambaşka bir insan.

Nanda ile çocuklar yüzünden bir kere bile kavga etmedik. İlk büyük kavgamız evliliğimizin dördüncü yılında oldu. Alvaro adında bir genci sevdiğini söylediler. Oğlan bir teknede çalışıyordu. Bir gece eve erken döndüm. İkisini suçüstü yakaladım. Herifi evden attım, «Elimden bir kaza çıkmadan çek git,» dedim. Gitti ama bir süre Nanda'nın peşini bırakmadı. Bir keresinde de gece yarısı evin önüne gelip beni dövüşe çağırdı. Az kalsın elimi kana bulayacaktım.

Tam altı yıl Nanda'ya baktım. Tekrar kötü yola düşmesin diye. Bir akşam onun doğum günüydü. Aynı zamanda da Anneler Günü. Yüz dolar harcayıp şerefine parti verdim. Kendisine de altmış dolarlık bir radyo armağan ettim, Zenith marka. O gece Pedro diye bir herifle yanak yanağa dansederken yakaladım. Nanda ile birbirimize girdik. Dağ kedisi gibi üstüme saldırdı. Simplicio denen piç kurusu da sokağa fırlayıp bir polis bulmuş. «Annemi öldürüyorlar,» demiş. Polis geldi. «Evet,» dedim, «Karıma tokat attım ama evimde ne yaparsam yaparım. Kimse karışamaz. Hem neden dövdüğümü de bilmiyorsunuz.» Polis tutturdu karakola götüreceğim diye. Kalktık gittik. Ben giyinirken Nanda Soledad'ı bir kenara çekmiş, karakolda söylemesi için yalan ezberletiyordu. Kız çırılçıplak soyunup yatağına girdiğimi söyleyecek, ben de hapı yutacaktım. Yaşı da küçük olduğu için kolay kolay paçayı kurtaramazdım. Karakolda önce polisler de Nanda'dan yana çıktı. Ama olanları anlatınca bana hak verdiler. Verdiler ama içeri de attılar. Yedi gün hücrede kaldım. Nanda her gün beni görmeye gelir, sigara filan getirirdi. Yedinci günün sonunda yargıca gidip şikâyetini geri alınca hapisten çıktım. Suçun kendisinde olduğunu biliyordu.

Adamın güzel bir üvey kızı varsa başı belâdan kurtulmaz.

Az da olsa aralarında bir şeyler olur. Hiç değilse adam kıza göz koyar. Fırsat kollar onu elde etmek için. Bende o bile yoktu. Yani Soledad'a o gözle hiç bakmadım. Ana -

kız uydurdular o hikâyeyi. Buna rağmen Soledad'la aramız her zaman iyiydi. Bu hikâyeden sonra bile.

Kavgadan sonra Nanda'yla iki ay kadar ayrı yaşadık. Ben otelde kalıyordum. Nanda bazan Pedro'nun evinde kalıyordu, bazan da sağda solda otel odalarında. Pedro ile yaşamıyordu daha o zamanlar. Sadece kırıştırıyorlar, fırsat buldukça da beni boynuzluyorlardı. Pedro genç bir çocuktu. Benim Nanda'ya yaşattığım hayatı yaşatamazdı ona. Zaman zaman Nanda haber gönderir, benden para ya da yiyecek isterdi. Bir gün yakaladım,

«Buraya baksana sen!» dedim. «Ben seni sokağa atmadım ki. Sen beni terkettin. Suçlu olan sendin. Pişman olduysan gel, tekrar birlikte oturalım.» Geldi. Bir yıl daha birlikte oturduk. Bu birlikte geçirdiğimiz yedinci yıldı.

Hiç bir şey olmamış gibi normal hayatımız devam etti. Fakat aramızdaki bağ kopmuştu bir kere. Kadın kısmı uzun süre bir erkekle yaşamaktan bıkıyor anlaşılan. Boyuna erkek değiştirmek istiyor. Bir erkek karısına her istediğini verse, en iyi hayatı yaşatsa bile kadının gözü dışarda oluyor nedense. Belki bir süre ağzını açmıyor, ama sonra başlıyor fırsat kollamaya. İlk fırsatta da bırakıveriyor herifi ortalıkta. Nanda'ya yedi yıl bunu anlatmaya çalıştım. Bir kadın bir erkekle evlendi mi ona sadık kalmalı dedim. Söylediklerimi ya anlamazdı, ya da anlamazlıktan gelirdi. Nanda kadın olarak sadece yatakta iyiydi. Yataktayken erkeği memnun etmesini biliyordu, ama o kadar işte. Ne ev kadınlığı vardı, ne de analıktan yana nasibi. Bir ara, «Belki birisinden bir kötülük gördü, ondan şimdi bütün dünyaya karşı kayıtsız, sorumsuz davranıyor,» diye düşündüm. Olur çünkü böyle şeyler. Örneğin Adela'ya ara sıra kriz gelir. Üvey babasından çok çekmiş. Hatta bir gün tüfekle üzerine yürümüş kızın. Bu yüzden sinir hastası olmuş. Ama Nanda'nın böyle bir şeyi yoktu bildiğim kadarıyla. Erkeklere kini mi vardı, yoksa sadece sinir hastası mıydı anlayamadım. Sebebi ne olursa olsun, davranışları çekilmez bir hâl almıştı. Çekip New York'a gittim sonunda.

Porto Riko'dan ayrılmadan iki hafta kadar önce Nanda evimi taşladı. Gece Mechon adında bir kız bulup onunla yatmıştım. Herhalde komşular haber vermiş Nanda'ya. Avaz avaz bağırıyor, Mechon'u aşağı çağırıyordu kavga edebil-

mek için. İndim, «Sen deli misin be?» dedim. «Ne taşlıyorsun evi? Bu evle senin ilgin yok artık. Alacağın eşya varsa al, defol git. Satacağım zaten evi.» Evdeki bütün eşyaları verdim. Evi de sattım. Utanmadan her gördüğüne, «Eşyaların üzerine yattı,» demiş. Yalancı karı. İstesem hiç bir şey vermezdim. Ev benimdi. Onunla resmen evlenmediğimize göre hiç bir şey istemeğe hakkı yoktu. Eve bir kuruş bile harcamamıştı. Gelirken iki parça eşyası vardı, o kadar. Sonra piçlerini getirdi bakayım diye. Baktım da. Tam yedi yıl baktım piçlerine.

La Esmeralda'da yaşayan kadınların hepsi birbirine benzerdi. Nanda'nın onlardan tek farkı daha merhametli olmasıydı. İçkiyi fazla kaçırınca bu farkta kalkardı ortadan Akla hayale sığmayan işler yapar bıktırırdı adamı. Ona kusur bulamıyorum, çünkü içine işlemişti artık. Aynı adamla bir, iki yıldan fazla yaşayamıyor, hemen yeni bir sevgili arıyordu kendine.

Bir koca olarak sevişmeye fazla düşkün değildim. Yani o yönden yormazdım Nanda'yı. Şimdi Adela ile de öyle. Bazan bir iki ay yatmadığımız oluyor. Nanda ile evliyken çok daha gençtim tabii. Ama çok içerdim. Boğazıma da fazla düşkün değildim. Eve çok içkili geldiğimde içimden gelmezdi sevişmek. Arada sırada Nanda çok istekli olurdu ama, «Olmaz», derdim, «bu gece halim yok.» Zaten ölü gibi yorgunken bir kat daha yorulmanın anlamı yoktu.

Hangi kadınla yaşadıysam, çevrede o kadın için, «Çok talihli kadın,» derlerdi. «Her istediğini alabiliyor. Çalışmasına da ihtiyaç yok.» Benimle yaşayan kadının bir şeye ihtiyacı olmazdı. Giydirir, gezdirir, içirir, bir de üstüne para verirdim. İyi bir evim olduğu için memnundum ama nedense evlilik hiç çekici değildi benim için. Hele gençken, bütün dünyayı görmek, hayatın tadını çıkarmak isterdim. Evlenince bunların hiç birini yapamıyacağımı biliyordum.

Çok sıkıntılı günler geçirdim. Bir iki yıl her şey yolunda gider, sonra talihim tersine dönüverirdi hemen. Hiç çıplak kalmadım, ama cebi delik gezdiğim günler çoktu.

İki yaşındayken hem anamı, hem de babamı kaybettim. Anamın neden öldüğünü bilmiyorum, kimse söylememişti o zaman. Hatırladığım kadarıyla sarı saçlı ve güzel bir kadındı. Anamla babam evlenmişler miydi, yoksa sadece birlikte mi yaşıyorlardı bilmiyorum. Her neyse, ben babamın

soyadını değil anamın soyadını aldım. Daha doğrusu çevredekiler bana bunu yakıştırmışlar.

Babam hastanede öldü. O ölünce amcam Marcos Acosta beni evlât edindi. Marcos Acosta teyzemin kocası, yeğenim Arturo'nun babasıydı. Beni hiç yanından ayırmadı. Dolayısıyla tek akrabam o sayılır.

Anamla babam ölünce biz üç kardeş ortada kaldık. En küçüğümüz erkekti, fazla yaşamadı. Kızkardeşimi Cando Caballero adında birinin yanına verdik. On iki yaşına kadar o adamın yanında kaldı. Herif o arada yapacağını yapmış kızcağıza. Onun yanından ayrıldıktan sonra San Juan'a geldi. Kumarbazın birine aşık oldu. Bir kaç yıl onunla oturdu, sonra öldü. Birlikte yaşadığı o kumarbazdan yediği dayaklar sebep oldu ölümüne. Daha on altı yaşındaydı. O güne kadar kızkardeşimi pek görmemiştim. Bir kere ölmeden önce gösterdiler, bir kere de öldükten sonra. Yine de çok üzülmüştüm ölümüne. Kızkardeşimdi ne de olsa. Elimden bir şey gelmezdi. Beş kuruşum yoktu. Amcamın yanında sığıntı gibi yaşıyordum. Kızkardeşimi öldüren herifi buldum. «Sen bekle», dedim, «Yüz yıl da geçse, kızkardeşimin öcünü alacağım senden.» Kader benden önce davrandı. Ben on altı yaşına geldiğimde o herifi bir kavgada tabancayla vurup öldürdüler.

Hayatta yapayalnızdım. Başımın çaresine bakmam gerekiyordu. Bazan iş bulup çalışır, bazan dilenirdim. Aç kalmamak için. Dilenmemek uğruna her türlü işi yapmaya razıydım. Karım benim fazla kibirli olduğumu söylüyor. Kibirden değil oysa. Kolay kazanılan paranın tadı olmaz da ondan. İnsan, kazanırken terlemeli ki değerini bilsin. Haydan gelen huya gider ama çalışıp didinip kazandın mı bir kuruşunu bile harcarken hesaplayıp harcarsın. Kumar oynamam. Sağa sola atmam paramı. Bu yüzden pek sevmezler beni, «Cimri» derler. Kusurum da ikide bir ona buna içki ısmarlamamak. Aldırış etmiyorum. Ne derlerse desinler. Açık açık söylüyorum herkese, «Cimriysem cimriyim. Para benim değil mi?»

Okula gidemedim. Amcamın dört çocuğu vardı. Onları zor geçindiriyordu. Ben evde sığıntı gibiydim. Çocuklarından ayrı tutardı beni. Sık sık da döverdi. Bir keresinde Arturo'yla beni kırbaçladı. Öyle canımız yanmıştı ki hemen kaçıp teyzelerimden birinin evine sığındık. Bir dayak da

ondan yedik, evden kaçtık diye. Civarda bir sirk gösteriler yapıyordu. Sirkte iş bulup uzaklara gitmek istedik, komşular görüp teyzeme haber vermişler. İkinci gün yakayı ele verdik.

Amcam beni tekrar yanına almadı. Toa Alta'da bir kadının yanına verdiler. Kadın iyi insandı. Yanında boğaz tokluğuna çalışıyordum, hem de köpek gibi sabahtan akşama kadar. İnekleri sağmak benim işimdi. Ortalığı temizlemek, sağa sola koşturmak da bana düşüyordu. Bol yemek yiyordum ama yediğim hiç değişmiyordu. Her gün pilav, her gün haşlanmış sebze. Şimdi onun acısını çıkarmak için eve her gün et alıyorum.

Çocuk olmama rağmen, oradan oraya atılmak, eşya gibi boyuna el değiştirmek ağırıma gidiyordu. Aç karnına yatağa girdiğim ya da sokaklarda, kapı eşiklerinde sabahladığım gecelerin sayısını unuttum bile. Onları da anlatmaya kalksam kocaman bir kitap olur.

Söylediğim gibi okula gidememiştim. Okumasını biliyorum. Toplama çıkarma yapmasını da. Yazı yazmaya gelince bende iş yok. Adımı bile yazmayı bilmem. Tanrı bana okumayı çok gördü herhalde. Okumayı çok gördü ama hayatımı kazanmayı öğretti. Hiç elimden tutan, yol gösteren olmadı. Ne öğrendiysem başkalarını seyrederek öğrendim. Marangozluk öğrendim, muslukçuluk öğrendim, elektrikçilik öğrendim. Yeni iş öğrenmenin en iyi yolu o işi bilenleri çalışırken seyretmek.

Bana pek de iyi davranmamasına rağmen amcama karşı kızgınlık duymadım. Kendine bakacak parası yoktu çünkü. Bütün kazancı çalıştığı çiftlikten verdikleri paraydı. Kime yeterdi ki o kadarcık para? Beni başkalarının yanına verirken de iyiliğimi düşünerek vermişti herhalde. Bir şeyler öğrenir, daha iyi bir hayat sürerim diye. Hesapları yanlış çıktı ama nereden bilebilirdi?

Toa Alta'daki kadının yanında üç yıl kaldım, sonra da oğlu Pedrito Sanchez'in San Juan'daki pansiyonuna geçtim. O zamanlar on yaşında filandım. Pedrito'nun kardeşi Chavo beni içkiye alıştırdı. Sabahtan akşama kadar **Pitorro** (*) içerdik. Pitorro yapmasını da, bira yapmasını da çok

---

(*) **Pitorro : Bir çeşit rom.**

küçükken öğrenmiştim ama o güne kadar pek içki içmemiştim. İlk Pitorro içişimde öleceğimi sandım. Sonra yavaş yavaş alıştım.

Pedro pansiyonu satınca hem işsiz kaldım, hem de evsiz. Elimde biriken çok az parayla küçücük bir oda tuttum. Bir de iş kurdum. Greyfrut satıyordum. Yaşım on birdi.

Bir süre sonra vücudumda kabarcıklar, sivilceler çıkmaya başladı. Pabuç giyemiyor, tahta sandaletle dolaşıyordum. İki yanımda da birer koltuk değneği. Her banyoya girişimde vücudumun halini görür umutsuzluğa kapılırdım. Hep ölecekmişim gibi gelirdi. Ölürsem kazandığım paralar başkalarına kalacak diye de üzülürdüm.

İslo verde de plâj işleten bir arkadaşımın yanına gittim. Hindistan cevizi satıyordum plâjdakilere. Orası çok yaradı. Hastalığım kısa zamanda geçti. San Juan'a döndüm. Pedrito, Gümüş Kupa klübü diye bir yer açmıştı. Yine onunla çalışmaya başladım. Orada çalışırken bir çok orospu tanıdım. Acırdım çoğuna. Erkeğin kahrını çekerlerdi her zaman. Birkaç kuruş ekmek parası için bir sürü herifin altına yatarlardı. Onların suçu değildi bu. Tanrı öyle çizmişti onların yollarını «Orospu» demem onları küçük görmemden değil. Onlara takılan ad bu. O hayata düştükten sonra zamanla utanma denen şeyi unutuyorlar. Yapmadıkları rezillik kalmıyor. Ama dedim ya, bu onların kötülüğünden değil. Kaderin oyunu. Hayatlarını kazanmak için başka yol bulamayınca bunu seçmişler. Doğru dürüst birer işleri, kazançları olsa katlanırlar mı hiç o hayata? Para kazanmak için uykusuz kaldıkları geceleri düşünün. Yok, yok, hiç kimse kötü diyemez o kadınlara. Kötü kadın, kendisine bakan, doyuran kocasını başka heriflerle, hem de sırf zevk için boynuzlayan kadındır.

On beş yaşımda barda çevrem kadın doluydu ama daha hiç bir kadınla yatmamıştım. Bir gün garsonlardan biri geldi, «Yukarıki odada bir kadın var, seni istiyor,» dedi. Barın üst katı oteldi. Kadınlar müşterilerini oraya çıkarırlardı. Çıktım, baktım sarışın bir kadınmış haber yollayan. Oldukça da güzeldi. İçeri girince kapıyı arkasından kilitledi. Giriş o giriş. Tam üç gün kaldım odada. Onunla dostluğum üç ay sürdü. Sonra da barda çalışan kadınların çoğuyla yattım. Fazla zevk almıyordum doğrusu.

O ara bir de hastalık kaptım. Yattığım kadınların biri

hastaydı herhalde. Önce ne olduğunu anlayamadım. İşerken kan geliyordu. Ara sıra da beyaz bir su çıkıyordu. Plâjda fazla kaldığım için oldu zannettim. Sonra bir arkadaşım nohut suyu tavsiye etti. En sonunda salvarsan ve bizmut iğnelerini yaptırınca iyileştim. Bir kere de frengi kapmıştım. Tam askere alınmak üzere muayeneye çağırıldığım zamana rastlamıştı. Günlerce penisilin yaptılar. İyileşinceye kadar. Yine de almadılar askere. Bu hastalıklardan o kadar gözüm korkmuştu ki, o günden sonra yatacağım kadınları daha dikkatle seçmeye başladım.

Kadınların çoğunun dostu vardı. Kazandıkları paralarla onlara hediye alırlardı. Yani bu herifler kadınların sırtından geçinirlerdi. Her kavga edişlerinde de kadınlar yüzlerine vururdu bunu. «Utanmaz herif, sırtındaki elbiseleri bile ben aldım sana,» diye avaz avaz bağırırlardı herkesin içinde. Bazan da kızıp parçalarlardı armağan ettikleri elbiseleri. Ben bu kadınların hiç birinden beş kuruşluk armağan bile almadım.

Hayatımı kazanmak için çalışmak hoşuma gidiyordu. Başıma bir sürü kaza geldi bu arada. Çoğu da gençken, Nanda'yı tanımadan önce. On beş yaşındayken bir kere üstüme dolu bir çuval düşmüştü. Günlerce dik duramadım, çalışamadım da. Bir de daha sonra duvarcılık yaparken, merdivenden düşüp üç ay koltuk değneği ile dolaşmıştım.

Çalışamadığım o üç ay süresince oldukça sıkıntı çektim. Yemeklerimi Pedro gönderiyordu. Ev sahibi de bir kaç hafta kira istemedi. Sonra verirsin dedi. Bunu da atlatmıştım ki bir kaza daha geçirdim. Kamyon çarptı. Hastanede yattım bir süre. Kardeşim Arturo adaklar adamıştı ben iyileşeyim diye.

New York'a gittiğimde hiç kimseyi tanımıyordum. Soğuk, sisli bir gündü. Elimde bir bavul, cebimde de altmış dolarım vardı o kadar. Kendi kendime söz verdim. Ne olursa olsun burada kalacağım, Porto Riko'ya dönmiyeceğim dedim. Önce **El Barrio** (*)'ya gittim. New York'un en belâlı insanları orada otururdu. Onlarla dost olmazsan New York'ta başın belâdan kurtulamaz, diye düşünmüştüm. En çok korktuğum da zencilerdi.

(*) El Barrio : İspanyolların oturduğu kenar mahalleler.

Tam on bir yıl New York'ta yaşadım. Tek başıma. Dayalı döşeli bir odam vardı. Aşçılık yaptım, boyacılık yaptım, oyuncak fabrikasında çalıştım, limanda amelilik yaptım, ne iş bulursam yaptım. Çok çalışırdım. Her işimde bir öncekinden daha fazla kazanmaya bakardım. Aslında insanın fazla açgözlü olmaması, haline şükretmesi gerek. Çünkü bir gün sonra ne olacağı belli olmaz. Bugün halinden şikâyet edersin, yarın daha beter olursun. Ama ben artık bir yol tutturmuş gidiyorum. Halim vaktim çok şükür yerinde. Pek iyi değilse de bundan sonra daha kötü olmaz.

New York'ta iş bulmak Porto Riko'dakinden çok farklı. Porto Riko'da iş istedin mi bir sürü soru sorarlar. Kimsin? Neyin nesisin? Anan baban kim? Tahsilin var mı? Nerede oturuyorsun? Falan filan. New York'ta tek sordukları şey, «İngilizce bilir misin?» Azıcık da bilsen tamam, işe girdin demektir. İşi öğrenmen için sana iki aylık süre tanırlar. Bu arada maaşını alırsın yine. Porto Riko'da öyle şey yoktur. Bir haftada öğrenebilirsen işi ne âlâ. Yoksa atıverirler. Bu yüzden Porto Riko her gün daha kötüye gidiyor.

Bana kalırsa Porto Riko için en iyisi Birleşik Devletlerin eyaleti olmak. O zaman yoksul halkın da bir sürü hakları olacak. Amerika'da pek çok şey öğrendim. Eyalet nedir? İşsizlik primi nedir? Sosyal sigorta nedir? Daha birçok şey. Örneğin altı ay çalışıp beş yüz dolardan fazla kazanmışsan, ondan sonra işsiz de kalsan sigorta sana bir yıl süreyle her ay kırk dolar veriyor. Porto Riko'da haftada seksen dolar bile kazansan işsiz kaldın mı hapı yuttun demektir. Yanına işvereni, sürüyle de tanık alıp kapı kapı dolaşman gerek. Sonuçta vere vere verdikleri de ayda on beş dolar. O da sadece dört ay için. Sonra bak başının çaresine.

Şimdi Porto Riko çok değişmiş. Gelişmiş ama köklü değişim değil. Yollar yapmışlar bir sürü. Ama eskiden yoksul olanlar hâlâ yoksul. Hâlâ sefalet içindeler. La Esmeralda yirmi yılda hiç değişmemiş. Hatta daha bile kötüleşmiş. Eskiden limana bir sürü gemi gelir, yükleme boşaltma işi çıkardı herkese. Şimdi aynı işi bir sürü araçlarla yapıyorlar. Önceleri yirmi kişinin yaptığı işe şimdi üç kişi yetiyor. İşsizlik bundan doğuyor zaten. Çalışanların da halleri pek iç açıcı değil. Ellerine geçen para az, buna karşılık da her şey ateş pahası. Eskiden iki, üç dolara kiralayabildiğin odaya şimdi yirmi, otuz dolar istiyorlar. Yalnız oda kirası de-

ğil, her şey öyle. İşsizlik de eskisi kadar fazla, sefalet de, suç da. Tek çare Birleşik Devletlerin bir eyaleti olmak.

Şimdi Porto Riko'nun ne olduğu belli değil. Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlı ama bir gün Amerika'nın aklına eser de, «Porto Riko'ya yardımı kesiyorum,» derse ne yaparız. Santo Domingo'dan beter oluruz o zaman. Yetiştirdiğimiz pirinçle eldeki yedek ürün bizi dört ay idare etmez. Sonra da cebinde üç doları olan makineli tüfekle gezer parasını çalmasınlar diye.

Tam bağımsızlık Porto Riko'ya yaramaz. Daha önce olsa olurdu, ama artık çok geç. Yalnız biz değil öbürlerinin de durumu aynı. Yıllardır bir adım ilerleme yok. Varsa yoksa ihtilâl, varsa yoksa iç harp. Santo Domingo'ya bak. Venezuella, Küba da öyle. Peron gittikten sonra Arjantin ne hale düştü biliyorsun. Santo Domingo'da Trujillo baştayken belki halk biraz baskı görüyordu ama hiç olmazsa yiyecek buluyorlardı. Hem de bol bol. Trujillo'dan bu yana en aşağı dört hükûmet değişti. Her geçen gün daha kötüye gidiyorlar. Bize tam bağımsızlık verseler bizim de sonumuz öyle olur. Başımıza bir başkan geçer. Yanına kardeşlerini, akrabalarını, kendi adamlarını alır. Halk iki, üç yüz kişinin elinde oyuncak olur. Ağzını açıp tek laf edemezsin o zaman. Hemen susturur deliğe tıkarlar, ya da duvarın dibine dikip kurşuna dizerler. Amerika'da ne istersen yaparsın. Demokrasi var orada çünkü. Demokrasinin de tehlikeleri büyük. İpin ucunu kaçırırsan hiç bir şeyin önüne geçemezsin. Herkes aklına eseni yapar «bu benim hakkım» diye. Yine de en iyi şekil o.

Şimdi başımızdaki adam Munos Marin. Porto Riko'ya hiç bir iyiliği dokunmadı. Kendiliğinden bir şeyler yapamadı. Sadece Amerika'dan yardım kopardı. O kadar. Ya belediye reisi Felisa Rincon denen kadın? Hiç bir şey. La Esmeralda'da bir halkevi kurdu. Bir sürü genç kız doldurdular oraya. Hiç bir iş öğrettikleri de yok. İnsan bir-iki çamaşır makinesi, bir-iki dikiş makinesi koyar da dikiş nakış öğretir onlara. Bütün yaptıkları birbirlerine aşk hikâyeleri anlatmak. Bir de herif tutmuşlar. Ayda yüz dolar öderlerdi o adama. Güya kızlara ders verirdi ama kızları kovalamaktan başka iş yapmazdı... O parayı yoksullara verseler ne olurdu sanki.

Bizim politikacılar arasında en iyici Cumhuriyetçi Dev-

letçi Partinin başkanı Ferré. Munos Marin'de iş yok. Ne mal olduğunu bilirim onun. Babası Liberal'di. Porto Riko'lulara Amerikan vatandaşlığına kabul ettiren babasıydı. O adamın oğlu olmasına rağmen bu Munos Martin gitti Sosyalist Parti'ye girdi. Komünistlerin partisine. Onların başkanı Santiago Iglesias ile her gün limana iner işçileri kışkırtırdı. Bir süre sonra Santiago ile aralarında anlaşmazlık çıktı. Munoz baktı orada iş yok, bu sefer Liberal Parti'ye katıldı. Biraz da onlarla çalıştı, kalktı Amerika'ya gitti, üvey kardeşinin yanına. O zamanlar Roosevelt başkandı. Bayan Roosevelt'e Munoz'u tanıtmışlar, o da Porto Riko'ya dönüp Halk Partisinin propagandasını yapmasını emretmiş. Eski bir Ford'u vardı. Sigara alacak, içki içecek parası bile yoktu. Sabah akşam oradan oraya koşar, mitinglerde konuşurdu. Halk Partisinin temelini atan da o oldu.

Porto Riko'luların talihsizliği aptal olmaları. Oy kullanırken kime kullandıklarını bile bilmezler. «Yaşasın Pava!» diye bağırarak kullanırlar oylarını. Sonra da yarım kilo bedava pirinç alabilmek için belediye binasının önünde altı ay sıra beklerler. Oylarını verdikleri, seçtikleri adamlardır bu sefaleti yaratan. Bir türlü anlayamazlar bunu. «Oyunu kimin için kullanacaksın?» «Hangi partidensin? dedikleri zaman cevabım hep aynıdır. «Hiç bir partiden. Kim başa gelirse gelsin, aç kalmamak için çalışmam lâzım. Ben çalışacak olduktan sonra kim başta olursa olsun.»

1959 yılında Porto Riko'ya, amcam Marcos'u görmeye gittim. Bugün hayatta oluşumu ona borçluyumdur. Onu görmeye gittiğim sıra Adela ile tanıştım. Yani şimdiki karımla. La Esmeralda'da kızkardeşi Teté ile oturuyordu. O gün kafayı çekmiştim. Onu görmeye gittim. «Bak kızım,» dedim, «Çok hoşuma gidiyorsun.» Lafı değiştirmeye çalıştı, bırakmadım. «Seninle evlenmek istiyorum,» dedim. Tutup kolundan amcama götürdüm.

Adela'nın anası Sofia ölmüş. Babası Servando hâlâ hayatta. Rio Grande'de oturuyor. Sofia Servando'nun ilk karısı mıydı bilmiyorum. Adela ile hiç öyle şeyler konuşmayız. Onun özel hayatına karışmam nasıl olsa.

Adela Nanda'dan çok farklı bir insan. Bana çocuk gibi bakar. Yemeğime, üstüme, başıma dikkat eder. Karşılığında da bir şey istemez. Bir gün bile dışarı çıkarmadım onu. Ağzını açıp şikayet etmez hiç. Yalnız iki kusuru var. Bir kere çok kıskançtır, ikincisi de bana hükmetmeye çalışır. Hep kendi dediği olsun ister. Akrabaları benimle evlenmesine karşı çıktıklarında hiç kulak asmamıştı. Kimbilir neler söylemişlerdi hakkımda. Benim için «pezevenk», «orospuların parasını yiyor» bile demişler. İlk rastladığımda zayıf, halsiz bir görünüşü vardı. Şimdi toplandı. Yirmi beş yaşında bir genç kız gibi sağlıklı, canlı.

Sinirleri bozuktu. Sinir hastasıydı azıcık. Bir de medyumluğu vardı. Arada sırada kendinden geçerdi. Yaşadığı hayat onu bu hale getirmişti anlaşılan. Küçük yaşta çalışmaya başlamış, diğer kardeşlerine bakmıştı. Yanında çalıştığı bir Amerikalı kadın, «Aileni bırak da biraz kendini düşün,» demiş. Kadın berberliği öğrenmiş ama bir dolar bile kazanamamış. Akrabaları para vermezmiş çünkü.

Teyzesi Amparo, Adela'nın oturduğu evi satınca Adela sokakta kalmıştı. Ev Adela'nın anneannesi Clotilde'nindi. Amparo New York'tan kalkıp Porto Riko'ya gelmişti Nanda'nın imzasını almak için. O zaman daha ayrılmamıştık. Nanda'ya imzalama dedim, dinletemedim. Ev satılıp eline para geçecek diye hemen bastı imzayı. Hepsi de imzaladılar. Amparo evi sattı. On beş dolar Nanda'ya verdi, elli dolar Adela'ya, geri kalanlara da onar dolar. Paranın çoğunu da kendi cebine attı tabii. Çekti gitti New York'a. Adela da üç çocuğuyla sokakta kaldı. Gidip bir oda uydurdu kendine. Adela'nın üç çocuğu daha vardı ama onlar New York'ta, Amerikalı ailenin yanında kalıyorlardı.

Adela'yı alıp New York'a götürdüm. Ona da kolayca bir iş bulduk. Biraz İngilizce biliyordu çünkü. Beni dinlese İngilizcesini daha da ilerletebilirdi. «Aşk hikâyeleri okuyacağına bir İngilizce - İspanyolca sözlüğü al da kelime öğren,» dedim ama dinletemedim. Şimdi aklı başına geldi. Gece okuluna gideceğim diyor.

Adela hâlâ New York'ta. İki kızımla birlikte. Ben havalar soğuyunca kalkıp Porto Riko'ya geldim. Hava fazla soğuyunca bacaklarım tutmuyor. İşsizlik primim bitinceye kadar burada kalacağım. Sonra New York'a dönüp Adela ile evlenmeyi düşünüyorum. Evlenirsem, ölünce çocuklarım

faydalanır sigortadan hiç olmazsa. Şimdiden yüzükleri alıp yolladım Adela'ya.

Nanda'yı yıllar sonra tekrar gördüğümde Hector'la yaşıyordu. Çok da içki içiyordu. Sözüne kansam şimdi hâlâ onunla yaşıyor olacaktım. Ama dinlemedim onu. «Biletimi gidiş-dönüş aldım yavrum,» dedim. «Burada seninle kalamam.»

Adela'ya raslamamış olsaydım bile Nanda'ya dönmezdim. Onunla yaşadığım sürece başım belâdan kurtulmadı. Nanda demek dert demek, belâ demek. Sadece benim için değil, hangi erkek için olursa olsun.

FERNANDA: **Pedro ile Hektor**

Pedro ile yaşarken mesleğimi de yürütüyordum. Önceleri bir şey demiyordu. Sonra, «Evlenelim, bu işten vazgeç,» demeye başladı. «Hadi,» dedim, «evlenmek istiyorsan evlenelim.» Günlerce uğraştı, her şeyi hazırlattı.

Evleneceğimiz gün kendime yeşil bir elbise yaptırdım. Aynı renk bir çift de pabuç aldım. Pedro kendine yeni bir pantolon aldı. Gömleğini de ben armağan ettim. Damat elbisesi giyemedi. Cristo caddesindeki yargıcın karşısına çıktık ve evleniverdik. Yüzüğüm bile vardı. Bir ara ikimize baktım da utandım. O çok gençti, ya on yedi ya onsekizinde. Oysa ben yirmi beş, yirmi altı yaşındaydım. (*) Gertrudis diye bir arkadaşım vardı. Şimdi New York'ta oturuyor. O benim tanığım oldu. Başka kimseyi çağırmamıştık. Yargıç da Pedro'nun tanıklığını yaptı.

Evlendiğim için çok mutluydum. İlk olarak evleniyordum. Kendimi kibar bir hanımefendi gibi hissetmeye başlamıştım. Ama Pedro'nun soyadını kullanmak içimden gelmedi nedense. Kendi kendime. «Ne diye anamla babamın adlarından vazgeçeyim?» dedim. Aslında tam adım Fernan-

(*) Kayıtlara göre Fernanda o tarihte otuz üç yaşındaydı.

da Fuentes de Cortés. Evlenince sadece Fernanda Hernandez olması gerekiyordu ama Fuentes'i de bırakamadım. Fernanda Fuentes Hernendez oldum sonunda. Fuentes'i atarsam anama saygısızlık olur gibi geldi bana.

Yargıcın yanından çıkarken kapıda bir arkadaşla karşılaştık.

«Hey Pedro, nereden böyle,» dedi. Pedro, «Şimdi evlendik,» diye cevap verince, arkadaş aldı götürdü, içki ısmarladı bize. La Esmeralda'da herkes sevindi evlendiğime. Beni severler hepsi. Eğlenceden sonra eve gittik. O geceyi hiç unutmam. İkimiz de iyice sarhoştuk. Sabaha kadar durmamacasına sevişti k.

Evlenince mesleğe veda ettim. El Condado'da bir ailenin yanına ahçı olarak girdim. Ayda kırk dolar kazanıyordum. Sabahtan akşam dokuza kadar çalışıyordum. Ne Cumartesim vardı, ne de Pazarım. Evin hanımı, «Pazarları izin veririm ama aylığından keserim,» dedi. Oradan çıktım. 19 uncu durakta bir kadının yanına girdim. O da pintinin tekiydi. Bir peni kaybetsem paramdan keserdi. Dayanamadım. «Paranı başına çal,» diyerek oradan da ayrıldım.

Sonra o kadar çok yerde çalıştım ki sayısını unuttum. Bir ara çamaşırhanede çalışıyordum. Elbise ve gömlek yıkayınca parça başına üç sent alıyordum. İç çamaşırları için de ikişer sent. Bazı haftalar on dolar kazanırdım, bazı haftalar ise on iki. Bir süre de Gümüş Kupa barında çamaşırcılık yaptım. Orada da on iki dolar veriyorlardı haftada. Arttırmadılar bir türlü. O işi de bıraktım. Dona Ofelia'nın yanına girdim. Ayda yirmi beş dolar verirdi ama çok iyi davranırdı. Çok zengindi ama çok da iyi bir insandı. Oysa zenginlerin çoğu bizi küçük görür, yardım etmezlerdi.

Pedro ile dört - beş yıl yaşadım. Bana her zaman bir hanımefendiymişim gibi davranırdı. Beni meslekten çekip çıkaran da o oldu. Bıkmıştım o hayattan, ama kurtaramıyordum kendimi.

Pedro her yönden iyi bir insandı. Babama çok saygı ederdi. Babam da kendi oğluymuş gibi severdi onu. Bir gece evde televizyon seyrederken kuzenim geldi. Babamı hastaneye kaldırdıklarını, damar tıkanıklığı olduğunu söyledi. Pedro gece çalışması gerekirken işini gücünü bıraktı, koştu babamı görmeye. Biraz iyileşince de alıp yanımıza getirdi, daha iyi bakılır diye. Ona bir oda vermiştik. Pedro her

gün onun sevdiği, ona yarayacak yiyecekleri alır, getirir, buzdolabı hep dolu olurdu. Buzdolabımız vardı, fırınımız, büfemiz, bir de televizyon alıcımız. Pedro hepsini taksitle almıştı.

Babam yanımızdayken ona çok iyi baktım. O bana babalık etmemişti, ama ben ona evlâtlık ettim. Hem de seve seve. Onun parası vardı. Arada sırada beş - altı dolar verirdi. Bu paraları harcamaz, bir kenara koyar, parasız kalırsa tekrar ona verirdim. İyileşince kalkıp Rio Grande'ye, anasının evine döndü. Ama sık sık gelirdi bize. Dedim ya, Pedro ile iyi anlaşıyorlardı.

Babamın bütün akrabaları Pedro'yu severlerdi. Onun için fırsat buldukca babaannemin evine gider, hem babamı hem de öbür akrabaları görürdük. Her gidişimizde babaannem birşeyler isterdi. «Babana şunu getir, babana bunu getir,» diye. Aslında babamın haberi bile yoktu. Kendisi için istiyordu bütün bunları. Bana bağırır, çağırırdı, ben ses çıkarmazdım.

Babamın kardeşi Aurora hâlâ da babaannemin evinde oturuyordu. Onunla pek geçinemezdik. Koyu Protestandı. Bir gün ikimiz yalnızken sigara içiyordum, engel oldu. «Bak şuraya, sigara içilmez diye yazı astım, görmedin mi? Benim arkadaşlarımın yanında ne sigara içeceksin ne de içki, anladın mı?» dedi. O arada bir şeyler daha söyledi, şimdi hatırlamıyorum ne dediğini ama çok kızmıştım. «Cehenneme kadar yolun var,» dedim, «Sen görürsün,» dedi, «babana söyleyince ne olacağını görürsün.» «Söyle, ne dersen de. Ben cehenneme gidiyorum, dostlarımla buluşmaya,» diye bağıra bağıra kaçtım oradan.

Babam orospuluk yaptığımı bilmiyordu. Daha doğrusu ben söylemedim. O da beni çalışırken görmedi hiç. Ama duymuştur nasıl olsa. Bilmezlikten geliyordur. Babannem Fernanda durur durur, «Ananın kabahati,» derdi, «anan seni almayıp yanımda bıraksaydı sokak orospusu olmazdın.» Hemen cevabı yapıştırırdım. «Orospu da olsam hepinizden daha insanım.»

Rio Grande'ye gitmek istemezdim hiç bir zaman. Pedro götürürdü. Babam, halam, amcam, babaannem hepsi başıma üşüşürler ve dırdır ederlerdi. Onların evinde ne yemek yer, ne de yatardım. Halam, «Fernanda,» derdi, «Se-

ni burada tutmak için zor kullanmak gerek. Gelip görünmenle gitmen bir oluyor.»

Migdalia Memeyes'de oturuyordu. Ona gittiğimde bir-iki gün kalır, sonra Rio Grande'de durmadan geçen bir otobüse biner ve eve dönerdim. Pedro'dan ayrıldıktan sonra, babamın ailesini görmeye bir kere bile gitmedim.

Pedro iyi bir kocaydı ama bir kusuru vardı. Bütün parasını kumara yatırırdı. Buna dayanamazdım. Bu yüzden her gün kavga ederdik. Sonunda, bu iş böyle yürümez, dedim. Çocuklarımı hiç sevmezdi. Ben onu nasıl sevebilirdim ki? Soledad bir-iki gece kalmağa geldiğinde kıza söylemediğini bırakmadı. Çocuklarım eve yemeğe bile gelseler kızardı. Felicita ikizlere gebeyken yanıma almak istedim, ona bile izin vermedi.

Felicita **Culebra**'da (*) oturuyordu. Bir gün kocası Angel ile kavga etmişti, kalktı bana geldi. Bilirsin, kızlar hep öyledir. Kocalarına kızdılar mı çeker analarının evine giderler. Gidecek başka yerleri yoktur çünkü. Geldiğinde gebeydi. İki gözü de mosmordu dayaktan. Benim yanımda kalmak istiyordu. Bize gelirken Dona Yolanda'nın evinin önünden geçiyormuş. Evin yanındaki barda Pedro içiyormuş arkadaşlarıyla, Felicita'yı görünce yanındakilere, «Bu karı bizim eve kalmaya geliyor herhalde. Ama görür o. Evde ne var ne yoksa atacağım yarından tezi yok. Bakalım ne bulup yiyecekler. Bok yesinler. Kazık kadar karı. Küçük olsa neyse, karıma baktığım yetmiyormuş gibi bir de üvey kızlarım çıktı şimdi. Kocası var ya, o baksın,» demiş. Komşular duymuş bunu. Hemen bana yetiştirdiler. Akşam eve gelir gelmez başladık kavgaya.

«Bana bak! Kızım şimdi geldi daha. Utanmadan sağda solda konuşuyormuşsun şunu yapacağım, bunu yapacağım, aç bırakacağım, diye. Benim çocuklarıma karşı ödevlerim var. Unutma.»

«Kocası var. Evi de var. Neden orada kalmıyor?»

«Doğuracak. Benim yanımda doğurmak istiyor.»

«Peki, nerede yatacak?» Bir yatağımız vardı, bir de açılıp yatak olan kanapelerden. Birinde biz yatıyorduk, birinde oğlum Simplicio ile küçük kızım Cruz.

(*) Culebra: Porto Riko'nun doğu sahillerinin açığında bir ada.

«Büyük yatakta yatar. Biz de küçük yatağı alırız.»

«Hayır! Büyük yatakta yatamaz.» O kadar kızmıştım ki ağlamaya başladım. Hiç bir şey söylemedim ona. Felicita da bir gün kaldı, gitti. Pedro'yu kenara çektim.

«Bak sana söylüyorum,» dedim. «Bu evden çek git. Yoksa aldatırım seni. Adın boynuzluya çıkar. Herkes boynuzlu der sana. İhtiyar keçiler gibi boynuzların olur. Başkasıyla yatıyorum diye mahkemeye versen bile taniklar bulurum, rezil ederim seni.»

«Hayır,» dedi, «gitmiyorum.»

Bir kaç gün sonra Soledad'ın sancıları tuttu. İlk çocuğu Quique'ye gebeydi. Kocama söyledim.

«Canı cehenneme,» diye cevap verdi.

«Senin canın cehenneme.» Hemen Papo'nun barına gittim. Papo bir arkadaşının arabasını ödünç aldı. Soledad'ı Belediye Hastanesine kaldırdık. O gece sancısı çoktu, yanında yattım. Üç gün üç gece yanından ayrılamadım. Kocası Arturo da yanındaydı. Pedro boyuna kafa şişiriyordu. Gitmemi istemiyordu hastaneye. Sonunda Soledad doğurdu. Günlerce hastaneye yemek taşıdım.

Pedro'yla her gün kavga ediyorduk. Çoğu kere de sebepsiz yere. Arkadaşları kışkırtıyorlardı. Hele biri vardı. Pedro'ya: «Kadın kısmına yumuşak davranma. Nanda huysuzluk etti mi vur sopayı kafasına,» diye akıl vermiş. Pedro da onun dediklerini yapmaya çalışmaz mı. Bana ilk el kaldırdığında dayağı yedi. Ondan sonra da her keresinde o bana bir vurursa ben ona beş vururdum. Günden güne kötüleşti. Sonunda eroine alıştı. O zaman dayanacak halim kalmadı. Arkadaşlarıyla eve gelirler, beni yatak odasına yollayıp birbirlerine eroin aşılarlardı.

Soledad doğurduktan sonra Papo'nun barına, dansa gittim. Cumartesiydi. Pedro barbut oynamaya gitmişti. Öyle kötü alışmıştı ki barbuta, çalıştığı yerden parasını alır almaz koşar zar atacak adam arardı. Evin kirasını, mobilyaların taksidini bile barbutla yerdi çoğu zaman. O gün lâf Pedro'dan açıldı. Papo'ya, «O serseri ile işim bitti artık,» dedim, «bugün son.»

İçki içmeye başladım. Benjamin adında yakışıklı, uzun boylu bir zenciyle dans ediyordum. Birden Pedro içeri girdi. Gelip elimdeki bira bardağını kaptı, yere vurdu. Benjamin hemen araya girdi. «Hanım o birayı içiyordu,» dedi,

«şimdi bir bira daha alacağım. Sıkıysa onu da kır, görelim.» Pedro çekti gitti.

Benjamin'e, «Tam bir erkeksin sen,» dedim, «tam bir **macho.**»

«Tabii,» dedi. «Tam bir erkeğim ben.»

«Öyleyse al götür beni. Seninle yatmak istiyorum bu gece.»

O gece Benjamin'le yattım. Pedro deli gibi her yerde beni aramış. Ne de olsa karısıydım hâlâ. Ertesi sabah eve döndüm, Pedro üstüme saldırdı.

«Ne cehennemdeydin dün gece?»

«Hiç. Sadece boynuzluyordum seni.»

«Öyle mi? Şimdi seni...»

«Polise mi vereceksin? Ver sıkıysa!» Ama hiç bir şey yapmadı. 1 Aralık 1956'da da ayrıldık.

Benjamin'le yaşamaya devam ettim. Benjamin La Esmeralda'da doğmuş, New York'ta büyümüştü. Benimle karşılaştığında daha Porto Riko'ya döneli üç-dört ay olmuştu. Hayatta kimsesi yoktu. Tek başınaydı. Pedro'dan ayrılınca ben Papo'nun evinde, küçük bir odada kalmaya başlamıştım. Benjamin'le yaşamaya başlayınca Fortaleza caddesinde bir otele yerleştik. Cruz Toa Alta'da Soledad'ın yanında, Simplicio'da kuzenim Adela'da kalıyorlardı. Felicita Culebra'ya, kocasının yanına dönmüştü.

Benjamin bana oda tutup eşyaları almak istedi. Bir kaç aylık oda kirasını peşin vermeye bile razıydı. İstemedim. «Yapma,» dedim, «Bizimki geçici bir şey. Pedro'dan intikam almak için çıktım seninle.» Doğruydu da. Geçici bir şeydi Benjamin. Bir süre sonra New York'a gitti. Bir kaç kere mektup yazdı, cevap bile vermedim.

Benjamin'in gittiği gece Pedro'yla karşılaştım. Papo'nun barına gitmiştim. Pedro da oradaydı. Tarihini bile hatırlıyorum. 8 Aralıktı. Beni görünce yanıma geldi, dansetmemizi istedi. İyice kafayı bulmuştu. «Olmaz,» dedim. Yumruklamaya başladı. Baktım olacak gibi değil, kaptım tezgâhın üstünden bıçağı vurdum ensesine. Hastaneye kaldırdılar. Yarası oldukça ağırdı çünkü.

Polis geldi hemen. Ben teslim olmadım. Papo, «Git saklan,» dedi. Beni evinde bir odaya gizledi. Polisler beni bulamayınca geldikleri gibi gittiler. Ertesi gün Pazar'dı. Papo'ya, «Kaçmakla olmaz. Gidip teslim olayım daha iyi,»

dedim. Birlikte çıktık. Yolda, bir gece önce beni almaya gelen polise rastladık. Beni çok severdi. Polislerin hepsiyle iyi geçinirdim zaten. «Sakın bıçakla vurduğunu söyleme,» dedi, «kırık bir şişeyle vurdum dersen daha az ceza yersin.» Karakola, oradan da 8 ci duraktaki mahkemeye gittik. Cezaevindeki ilk günüm iyi geçti. Bir sürü arkadaşıma rastladım. Çoğu meslektendi. Başıma gelenleri anlattım. Nasılsa cezaevinde başka türlü vakit geçmez. Herkes birbirine hayat hikâyesini anlatır. Akşama kadar şarkılar söyledik.

Tik tak saat
Geçir vakti geçir
Yirmi yıllığına buradayım
Ömür boyu değil (*)
Cezaevi parmaklıkları arasından
Bana bakmaya gelme.
Acımı hafifletemiyorsan
Neden beni kendi halime bırakmıyorsun? (**)

Yargıç kefaletle tahliye için bin dolar istedi. Papo yirmi dolar yatırıp bir şeyler yaptı, pazartesi akşamı beni saldılar. Bir süre Papo'nun evinde kalıp ona yardım ettim. Barda oturup müşterilerle dans ediyordum. Bara müşteri geliyordu benim için. Müşterilerden biriyle yatacak olsam da oda parasını ödüyordum Papo'ya. Elime bir şey geçmiyordu. Kazandığımı Papo'ya veriyordum.

Daha sonra La Esmeralda'ya yerleştim. Aylığı beş dolara bir oda kiraladım. Simplicio'yu Adela'nın yanından aldım. Papo'nun barında çalışmaya devam ediyordum bir yandan da. Hector'u orada tanıdım. Aslında yıllardır görürdüm onu. Önce Cecilia ile yaşıyordu. Sonra başka kadınlarla oturmuştu. Beni tekrar eski mesleğimde görünce masasına çağırdı. İçki ısmarladı. Yatalım dedi. Olmaz, dedim. Bu bir ay kadar devam etti. Resmen çalışıyor, her isteyenle yatıyordum ama Hector'u bir ay oyaladım. Sonra bir gün

(*) **Bota bota relojito**
tus horas completas.
Ove lo mio san veinte anos
gue no cadana perpetua
(**) **Par las rejas de la careel**
ho me vergas a mirar.
Ya gve ho me guitas pena
no me la vergas a dar?

kabul ettim. Yattık. Ertesi gün geldi, işten beraber çıktık, bir otele gittik. Ondan sonraki gün de öyle oldu. Her gün geliyordu artık. Birlikte çıkıyor ya otele gidiyorduk, ya da onun odasına. Küçücük, havasız, benimkinden beter bir odaydı ama, birlikte geçirdiğimiz her gece için para ödüyordu bana.

Bu bir ay kadar sürdü. Birbirimize çok alışmıştık. Teklif ondan geldi. «Sana âşık oldum,» dedi, «Sen beni seviyor musun bilmem ama ben seni seviyorum. Otel köşelerinde sevişmekten bıktım. Küçük bir odamız olsa daha iyi.» «Olur,» dedim. Ben onun odasına taşındım. Kendi odamın kirasını da vermeye devam ediyordum. Simplicio o odada kalıyordu.

Hector rıhtımda çalışıyordu. O işe giderdi, ben de dansa. Dans etmeyi çok severim. Hele o eski danslar. Bolerolar, kokaraçalar, mazurkalar. Yenilerle başım hoş değil. Şarkıların da eskilerini severim. Onun için Hector öğleden sonra ikide filân işe gider gitmez ben de çıkar, Papo'nun barına kapağı atar, içer ve dansederdim. Hector'dan başka erkekle de yatmadım o ara. Hector Papo'nun barına dansa gittiğimi duyunca kızdı. «Gitmiyeceksin,» dedi. Kabul etmiş göründüm. O gidince ben yine bildiğimi okuyordum. Sık sık kavga ederdik bu yüzden.

10 Şubat'ta mahkemeye gittim. Pedro'yu bıçaklamıştım ya. Avukatım yoktu. Mahkeme bana bir avukat tuttu. Pedro kendisine bıçakla saldırığımı söyledi. Yargıç da beni suçlu buldu ve yirmi beş dolar para cezasına çarptırdı. Hector hemen verdi parayı.

Duruşma günü babam da salondaydı. Daha önce mahkeme nedir bilmemişti. Onun ailesinden olanlar kavga filân etmezlerdi hiç. Polisle, mahkemeyle işleri yoktu. Bu sefer de Pedro'yu merak ettiğinden gelmişti. Kaşke gelmeseydi. Önce heyecandan kulakları duymaz oldu, sonra da damarları tıkandı yine.

Duruşma biter bitmez Rio Grande'ye gittim. Babamı hastaneye kaldırmışlardı çünkü. Bütün gece başucunda oturdum. Ölmek üzereydi. Konuşmak istiyor, konuşamıyordu. Ne söylemek istiyordu bilmiyorum ama bana hep Pedro'yu istiyormuş gibi gelirdi. Çok severdi Pedro'yu çünkü.

Yanında kaldığım gecenin ertesi günü öldü. Duasını filan amcamın evinde yaptık, çünkü babaannem Fernanda

yüz altı yaşındaydı ve babamın ölümünü ondan gizlemişlerdi. Duysaydı hemen arkasından o da ölürdü.

Amcamın evinde dua devam ederken bir kaç kere onu görmeye gittim. «Nasıl Rogelio?» diye babamı sorar, ben, «Çok iyi, hiç merak etme, bir iki güne kadar hastaneden çıkacak, onu alıp San Juan'a götüreceğim,» deyince, «geçerken buraya uğrayın da onu bir kere göreyim,» derdi. Babamın ölümünden sonra fazla yaşamadı. Tam bir ay on sekiz gün sonra o da öldü.

Babam öldüğünde Soledad da benim mesleğe düşmüştü. O zevk için başlamıştı orospuluğa. Yoksa paraya filan ihtiyacı olduğundan değil. Bir gün elinde vesikayla klinikten geldiği zaman öğrendim. «Ne taşıyorsun o kartı?» diye sordum sanki ne olduğunu bilmiyormuşum gibi. «Sen bir zamanlar bize bakabilmek için aynı işi yapmıştın. Benim de çocuklarım için aynı şeyi yapmağa hakkım var o halde,» dedi.

Hiç istemiyordum o yolu seçmesini, ama benden önce kocasının bileceği işti. Kocası Arturo sesini çıkarmazdı. Öyle olunca da bana söz düşmezdi. Bekâr değildi ki. Kocası vardı başında. Ama kocası evde oturup Soledad'ın başkalarıyla yatarak kazandığı parayı yemeği seviyordu. Pezevenkti açıkçası. Hayatı boyunca da pezevenk kaldı.

Aslında damatlarım arasında en çok sevdiğim o idi. Bana her zaman iyi davranırdı. Babamın cenazesine de sadece o geldi. Babam öldüğünde bir karış sakalı vardı. Saçları da uzamıştı. Arturo onun bu halini görünce bağırmaya başladı, «Hey Tanrım! Kimse görmedi mi bu adamın halini? Bilsem ustura getirir traş ederdim zavallıyı.» Babam gömülünceye kadar da yanımızdan ayrılmadı.

Bana çok yardım ederdi. Yürekli bir adamdı. Ufak tefek, sessiz, sıskaydı ama yürekliydi. Bir keresinde mahkemeye düştüğünde para verip ona avukat tutmuş, kefaletle serbest bırakılmasını sağlamıştım.

Yaptığımı hiç unutmaz, benim için her şeye katılınır. İşsiz kaldığında da her gün yemek yedirmiştim. İyi anlaşırdık. Ondan başka damatlarımın hiç birini sevmezdim. Tavio dışında. O da Soledad'ın sonraki kocasıydı. Şimdi hayatta değil zavallı.

Héctor'la yaşamaya başladıktan bir süre sonra Cruz da yanımıza geldi. Okula gidiyordu, altıncı sınıfa kadar gel-

mişti. On dört yaşındayken o da birine kaçtı. Hem de Emilio Pabon adında işe yaramaz bir herife. Emilio ile dolaşmasına kızardım. O da beni çatlatmak için gidip Emilio'ya bozdurdu kendini. Kafasız ukalânın biriydi Emilio. Halk Partisini tutar, halkçı olmayan herkesi tenkit ederdi. Ben Cumhuriyetçi Devletçi Partidendim. O konuşmaya başlar başlamaz hemen ortadan kaybolurdum. Kalsam her seferinde kavga çıkardı.

Ben Cumhuriyetçi Devletçiyim, çünkü anam da öyleydi, babam da. Politikadan fazla anlamam ama partimi de değiştirmem. Kızlarım da, oğlum da Cumhuriyetçi. Cumhuriyetçi Parti iktidardayken elime daha az para geçerdi ama daha iyi yaşardık. Her şey çok daha ucuzdu. Bu kadar hastalık da yoktu. Yarım dolara yemek yerdin o zaman. Şimdi beş dolar versen aç kalkarsın masadan. Kanserin adı bile bilinmezdi eskiden. Yediğimiz şeylerin hepsi burada yetişirdi. Taze taze yerdik meyvayı da, sebzeyi de.

Dedim ya, Emilio boş kafalının biriydi. Cruz'u bozdu, sonra gerisin geri eve yolladı. Sanki bir şey olmamış gibi başından atıverdi kızı. Cruz önce Soledad'a anlatmış olanları. Soledad da bana söyledi. Hemen Emilio'yu çağırttım. Cruz'la evlensin diye. Meğer yaşı küçükmüş. Anasının iznini almak gerekliymiş. O da New York'taymış. Cruz'un babası Cristobal askerdeydi. Ona yazdım. Cevap bile vermedi. Çocuklarıyla hiç ilgilenmezdi zaten Cruz'u çektim bir kenara, «Emilio sana bir oda tutsun,» dedim, «Madem başını belâya soktu, sana bakmak da onun ödevi. Artık kız değilsin ki benimle oturasın. Kadın oldun artık.» Emilio'yu bulup aynı şeyleri ona da söyledim. Aldı Cruz'u götürdü.

Cruz'un işini halletmeden Simplicio dert oldu başıma. Önce kızkardeşim Migdalia'nın kızı Brunilda'ya aşık oldu. Birlikte içerler, fırsat buldukça da birbirlerinin kollarına atılır öpüşürlerdi. Kız, Simplicio'nun teyzesinin oğlu olduğunu bile bile oğlana kancayı takmıştı. Migdalia'nın hiç bir şeyden haberi yoktu. Ben de söylemedim. Aptaldı zaten. Aklı ermezdi öyle şeylere. Hiç okula gitmemişti çünki. Simplicio'ya, «Bu kızdan vazgeç,» dedim. Brunilda'nın daha önce de başka heriflerle dalgası olmuştu. Simplicio'ya bunu söyledim. Biraz yola geldi.

Ben aile içinde böyle işler istemem. Baba tarafından bir çok kuzenim vardı. Hepsi de esmer ve çok yakışıklıydı.

Onlara karşı sadece saygım oldu. Erkek kardeşim gözüyle bakardım hepsine. Aynı kanı taşıyorduk ne de olsa.

Migdalia ile nedense hiç geçinemezdik. Ben onu severdim ama o beni sevmezdi. Belki saçım kıvırcık diye. Onun saçları dümdüzdü. Çok güzeldi. Belki de anam beni daha çok sevdiği için düşman olmuştu bana. Herhalde sebep buydu. Anam sadece beni yanına almış, Migdalia'yı anneannemin yanında bırakmıştı. Migdalia orada büyüdü. Uzun yıllar sonra, bir kere tatili geçirmek üzere anamın yanına gelmiş ve bir daha da geri dönmemişti. Çok huysuz, Söz dinlemez bir kızdı. Anneannem Clotilde ona lâf anlatamazdı. Anamın lâfını da dinlemez, bu yüzden hep dayak yerdi. Hem de ne dayak.

Bir gün anam Migdalia'yı alıp hastahaneye götürmüştü. Doktorlar, «Bu artık kızlığını kaybetmiş. Yapan da evli, çocuk sahibi bir adammış,» demişlerdi. O günden sonra Migdalia orospuluğa başladı. Anam öldüresiye döverdi bu işten vazgeçsin diye, ama bir işe yaramazdı. Bir gün döverken kafasını yardı. O zaman Migdalia'nın aklı başına geldi. Rio Grande'ye döndü. Oradayken Basilio ile evlendi. Arka arkaya dört çocukları olunca Basilio hastaneye götürüp kısırlaştırdı, beşincisini doğurmasın diye. O da Basilio'yu terketti. Federico diye birini buldu. Şimdi hâlâ onunla yaşıyor. Mamayes'te bir evleri var. Çalışıyor da. Biraz akıllanmış, uslanmış gibi görünüyor. Yalnız çok aptal. Mamayes'de kimsenin ona tahammülü yok. Çocukları yüzünden bütün mahalleyle kavgalı. Pireyi deve yapıyor. Her gün en az beş kişiyle kavga ediyor.

Yalnız komşularıyla değil, herkesle didişirdi. Başı belâdan kurtulmazdı hiç. Halk Sağlığı Merkezinden mektup gelmişti bir gün. Önce her zaman gönderdikleri broşürlerden sandım. Okumadan atacaktım az kalsın. Sonra merak edip açtım, okudum.

«Mrs. Fernanda Fuentes,» diye başlıyordu mektup. «Kızkardeşinize her hafta veya her ay ödediğiniz paranın tutarını en kısa zamanda bildirmenizi rica ederiz.» Şaşırıp kalmıştım. Hemen cevap yazdım. Kızkardeşime para vermek şöyle dursun, kendi geçimimi zor sağladığımı, kızkardeşimin ne dolaplar çevirdiğinden haberim olmadığını bildirdim. O günden sonra Migdalia benimle konuşmadı hiç.

Clotilde'nin kanser olması da Migdalia'nın yüzündendi.

Clotilde azı dişini çektirmişti. Migdalia da kalkıp kadının suratına bir yumruk vurmuş. Tam o çekilen dişin yerine gelmiş yumruk. Günlerce ağrıdı suratı. Şişti, sonunda kanser oldu dediler. O zaman evliydi. Çocuklarının babası Basilio ile. Öyle olmasına rağmen Clotilde'nin cenazesine başka bir herifle gitmiş. Tam bir rezalet olmuş, o gün. Ben orada yoktum. Kimse gelip götürmedi çünkü.

Migdalia ile birbirimizi pek görmeyiz. Benim evime gelse ağırlarım ama gelmezse de aramam. Sokakta görünce selam verir konuşurum, ama önce onun konuşması şart. Çünkü benim başıma olmayacak işler açmıştı o karı.

Noel tatilinde bir gün Migdalia kocasıyla bana gelmişti. Komşum Mario bizi akşam evine davet etti. Büyük bir şişe rom açtı. Koydu masanın üstüne. Bizimkiler başladılar içmeye. Koca şişeyi bitirdiler adama bir kere bile ikram etmeden. O koca şişe bitti, bu sefer orada duran bir şişe viskiyi kaptılar. Mario bir arkadaşı için sakladığını söyledi ama dinletemedi. O şişeyi de bitirdiler hemen. Hiç utanmadan. Migdalia ayyaştır zaten. Hem de benden beter. Ben sarhoş olacağımı anlayınca sızmadan bırakırım. O bırakmaz. Sonunda da sızar.

Onlar gittikten bir iki gün sonra Mario'ya tekrar rastladım. «Senin o akrabaların amma çok içiyorlar ha!» demez mi. Aslında söylemek istediği benimkilerin görgüsüz, kaba olduklarıydı. Ben adamın ağzını kıpırdatışından anlarım ne demek istediğini.

Simplicio, Brunilda'yı bıraktıktan bir süre sonra kendine yeni birini buldu. On beş yaşındaydı o zaman. Bulduğu kızın adı Flora idi. Cruz'un evinin tam karşısında Fontanez ile oturuyordu. Simplicio hiç bir şeyini anlatmazdı bana. Flora ile oturmayı kafasına koyduğunu da bilmiyordum tabii. Önce Migdalia'nın evine gidip beş gün kalmışlar. Sonra da Soledad'ın yanına gitmişler. Sonunda dönüp dolaşıp yine benim yanıma geldiler. Simplicio Amerika'ya gidinceye kadar da benim yanımda kaldılar. O ara Felicita New York'a gitmiş, ikizlerini de bana bırakmıştı. O kadar adama bakabilmek için oldukça zorluk çekiyordum. Başım sıkıştıkca da Dona Minerva'ya koşardım. Minerva zenciydi ama kalbi kara değildi. Altın gibi bir yüreği vardı. Bana her zaman yardım ederdi. İkizler hastalanınca hemen ona giderdim. Soledad'ın çocuklarını da iyileştirmişti.

Bu kere de Azizler Bayramında küçüklere hediye alacak para bulamayınca ağlaya ağlaya ona gitmiştim. Hemen çıkarıp para vermişti bana. Dedim ya altın gibi kalbi var o kadının. Ayağımı öp derse öperim. Hem de seve seve.

Felicita çok hayırsızdı. Çocuklarını bana bırakıp Amerika'ya gittikten sonra ne aradı ne sordu. Bırak para yollamayı, bir mektup, bir kart bile atmazdı. Ne bana ne de çocuklarına. Bir de utanmadan sağa sola yalanlar uydururmuş, «Anama her hafta on dolar gönderiyorum,» diye. Dona Minerva söyledi. Hem doğruyu söylerdi o kadın. Bu yüzden Felicita hiç sevmezdi onu. Felicita New York'tan dönüşünde Dona Minerva'ya da uydurmuş aynı yalanları. Dona Minerva benim yanımda yalanları yüzüne vurdu. «Anneler Gününde bile armağan göndermedin anana. Bir kart bile yollamadın. Ananın cebinde meteliği yoktu. Geçen bayram da öyle. Çocuklara hediye alamadı diye günlerce ağladı zavallı. Hem de senin çocuklarına. Şimdi eli boş geldin. Bir toplu iğne bile getirmedin mi?» Oysa Felicita New York'tan geldiğinde yanında yedi yüz dolar birikmiş parası vardı.

Bir tek iyi hareketi oldu. O da Simplicio'yu yanına almasıydı. Simplicio Amerika'ya gitmeyi kafasına koyunca Felicita'ya yazmış, o da, «İstersen gel, yardım etmeye çalışırım,» demiş ve bir mektup, bir de on beş dolar yollamıştı. Bir arkadaşından yedi dolar daha bulunca biletini ayırtabildi. Sonra limanda çalışıp yol parasının geri kalanını çıkardı. Kazandığı parayla kendine bir kaç parça eşya bile aldı.

Onun Amerika'ya gitmesini istememiştim. Alışmıştım çünkü yanımda görmeye. Bir yandan da seviniyordum buradan kurtulur diye. Kötü, pis bir çevre burası. Esrarkeşi de var, kaatili de. Simplicio yavaş yavaş, bir takım kötü heriflerle arkadaş olmaya başlamıştı. Yakınımda olup er geç cezaevine düşeceğine uzakta olsun ama özgür olsun diye düşündüm. New York'a gidince de merak edecektim ama alışırdım herhalde. Göz görmeyince gönül katlanır dememişler boşuna.

Héctor'un arkadaşları, «Aman,» derlerdi, «bu herifle evlenme, her gün sopa yersin.» Ama sopayı yiyen Héctor olurdu her keresinde. O bana bir vurmuş ve gözümü morartmıştı, o kadar. İlk ve son vuruşu da o oldu zaten. Ma-

sanın üzerindeki süt şişesini kapıp salladım. Yüzünü korumak için kolunu yüzüne kapadı. Kolu yarıldı.

Sarhoş olduğu bir gece onu azarlayınca deliye döndü. Her şeyimi yerlere attı. Bütün gücüyle vuruyordu bir yandan da. O yumrukların biri kafama raslasa ağzımda diş kalmazdı. Baktım olacak gibi değil, süt tenceresi yetişti imdadıma. Süt tenceresini kapıp geçirdim suratına. hâlâ tencerenin izini taşır. O suratındaki iz yüzünden. hayatı boyunca unutamaz beni.

İlk keresinde göğsünden yaraladım. Aslında yaralamak filân istememiştim. Santa Clara kasırgası sırasındaydı. Herkesi okul binasının altındaki sığınağa yolluyorlardı. Ben evdeki eşyaları ortadan kaldırmaya çalışırken Héctor da bir kenara oturmuş içiyordu. Tek kusuru çok içmesiydi. Bir de tembeldi. Limanda nasıl iş verirlerdi ona, bilmiyorum.

O gün fırtınadan önce çok yağmur yağmıştı. Herkes pencerelerini tahta kapaklarla örtüyordu. Bizim ev oldukca eskiydi. Fırtınaya dayanamaz, diye düşündüm. Héctor'a, «Yardım et de şu kırılacak eşyaları ortadan kaldıralım,» dedim, yerinden kıpırdamadı. Bir iş yapacağım zaman komşuları yardıma çağırırdım hep. Koca değil kale direğiydi sanki. Ne zaman yardımını istersem, «Ahh,» der kafasını çevirirdi. Her şeyi tek başıma hazırlardım. Yanıma Simplicio'yu, Flora'yı, Felicita'nın ikizlerini alıp sığınağa gittim. Cruz Soledad'ın yanında, Miami'deydi. Yanıma gaz ocağımı da almıştım. İsteyenin sütünü, ya da yemeğini ısıtıyordum.

Gece saat on falan olmuştu. Flora'ya, «Gel eve gidip bakalım Héctor neden gelmiyor,» dedim. Eve gittik, evde yoktu. Aradık taradık bir barda bulduk. «Yılan» dedikleri bir karıyla oturmuş içiyordu. Karıyı tuttuğum gibi yere çarptım. Bir tokat da Héctor'a patlattım. Elindeki sandalye ile kafama vurmaya kalktı. Vuramadı. Ben de bir sandalye kapıp onun kafasına indirdim. Sonra birlikte eve döndük. O kadar kızmıştım ki eve gider gitmez bir jilet buldum, bir ara kafasını öte yana çevirmişken salladım göğsüne. Şaşırıp kalmıştı. «Kestin beni!» dedi, o kadar. Epey geniş bir yara açılmıştı. Sonradan söylemişlerdi hastanede, on sekiz dikiş atmışlar. Şimdi üzerinde ince gömlek olunca, gömleğin üstünden belli olur izi. Cezaevine at-

madılar beni. Hector polislere kavga eden iki kişiyi ayırmak için araya girdiğini, bunlardan birinin kendisini yaraladığını söylemiş. Neden beni ele vermedi anlamadım.

Sığınağa döndüm, yatıp uyudum. O kadar kızgındım ki ne ağladım, ne de yaptığıma üzüldüm. Geç vakit göğsüne dikiş yaptırdıktan sonra Héctor da geldi. Konuşmak istedi, cevap vermedim. Biraz oturdu, benim konuşmadığımı görünce kalkıp eve gitti. Ertesi gün ben de eşyalarımı toplayıp çocukları da alarak eve döndüm. Héctor küçük divanın üzerinde uyuyordu. Onu orada bıraktım. Çocukları alıp büyük yatağa yatırdım. Baktım ateşi vardı. Hiç aldırış etmedim. Kahvaltısını bile hazırlamadım. Çocuklarla kendime yemek hazırlar yerdim. Bir hafta hiç konuşmadık. Ayrı yataklarda yattık.

O haftanın sonunda dikişlerini aldırdı. Eve geldiğinde bir de baktım, dikişlerden biri kalmış. Yanına gittim, «Dikişlerden biri kalmış. Gel de çıkarayım,» dedim. Küçük makasla alıverdim dikişi. Kanayan yere de ilâç sürdüm, kapadım. Hiç sesini çıkarmadı.

Arkadaşları Héctor'u yanlış tanımışlardı. Bize iyi bakıyordu. Eli açıktı. Benim her istediğimi almaya çalışırdı. La Esmeralda'dan pek öyle adam çıkmaz. İyi yanlarını inkâr edemem. Herkese karşı da savunurdum onu. Kızlarım da öyle. Héctor'u çok severlerdi. Bütün bu iyi yanlarını sıfıra indiren bir kusuru vardı. İçki. İçince delirir, bambaşka bir adam olurdu. Eve gelir, sofradaki yemeği kapar suratıma atardı. Hem de ortada hiç bir neden yokken. Bir de herkesin yanında önümü arkamı avuçlar, ağıza alınmayacak lâflar ederdi. Hiç bir şey demese. «Seni şimdi yatağa devirmek istiyorum,» gibisinden bir iki söz söylerdi. Alçak sesle de değil, bağıra bağıra. Eskiden orospuydum diye yapardı bu hayvanlıkları.

Kimseyle de geçinemezdi. Sokakta kimseyle selâmlaşmaz, bazan yüzünü öte yana çevirdiği bile olurdu. Herkes de bana sorardı, «Kocanın nesi var yahu? Hasta mı bu herif?»

Öyle de kıskançtı ki sorma. İşin kötü yanı, sebepsiz yere kıskançlık ederdi. Bir gün Papo'nun evinde toplantı vardı. Karısı Genoveva beni de çağırdı. Héctor her zamanki gibi sarhoştu. «Git,» dedi. Aradan iki üç saat geçti, Papo'nun kapısına dayandı. Ben de eve dönmek üzereydim.

Kapıda Papo ile konuşuyordum. Arturo da oradaydı. Héctor iyice sarhoştu. «Seninle yatmak için pazarlık mı ediyor bu herifler?» diye bağırmaya başladı. Yerin dibine geçtim. Ne yapacağımı şaşırdım. Ertesi gün Papo ile Arturo ayık bir anını bulup çekmişler kenara Héctor'u. Bir daha eşeklik etmemesini tembihlemişler.

Kavga dövüş Héctor'la altı yıl yaşadım. Önceleri onu seviyordum. Sonra pis numaralar yapmaya başlayınca ondan yavaş yavaş soğudum. O beni hâlâ sever. «Tek sevdiğim kadın sensin,» der. Şimdi gidip, «Héctor bana bir ev tut,» desem hemen yanındaki karıyı sepetler bana döner.» Şimdiki kocam Junior hariç, kocalarım içinde en çok Héctor'la mutlu oldum.

Héctor'dan ayrılmayı kafama koyunca Simplicio'ya bir mektup yazdım. Simplicio o ara Filadelfiya'daydı. Daha önce bana mektup yazıp Anneler Gününde ne armağan istediğimi sormuştu. Ben de Filadelfiya'ya gitmek, dedim. Daha önce de Felicita'ya yazmıştım. New York'a yanına gelmek istediğimi. Söz vermişti ama sözünü yerine getirmeden döndü Porto Riko'ya. Simplicio hemen bir bilet yolladı. 23 Eylül 1962 de Filadelfiya'ya gittim.

Porto Riko'dan ilk ayrılışımdı. Önce içim kötü oldu. Felicita'yla kocası Edmundo beni hava alanından yolcu ettiler. Cruz da Florida'dan dönmüştü. O da hava alanına geldi. Sadece onlar değil, Soledad'ın eski kocası Arturo, üç torunum, bir de arkadaşım. Hepsi gelmişlerdi.

Filadelfiya'da Simplicio ile karısı karşıladı beni. Bir arkadaşlarının arabasıyla gelmişlerdi. Hava son derece soğuktu. Soğuk havaya da hiç dayanamam. Öleceğimi sandım. Her zaman böyle olurum, hava bir iki derece bile soğusa hemen yatağa girerim ısınmak için. Hava sıcak olur diye bir bavul dolusu pamuklu elbise almıştım yanıma. Soğuğu görünce hemen ayağıma yün pantolonumu, sırtıma da ceketimi geçirdim.

Hiç iş yaptırmazlardı bana. Simplicio dinlenmek için geldiğimi, işle uğraşmamamı söyledi. Her gün Simplicio ile, şehri gezmeye çıkardık. Sokakları dolaşırdık sabahtan akşama kadar. Çalıştığı yere de götürdü beni. Bir gün baldızının evine gittik, başka bir gün de Simplicio'nun bir arkadaşının evine. Bunların dışında pek bir yer görmedim. Cuma günleri izin günüydü. Birlikte çarşıya çıkıp Rio

Grande'deki torunlarıma alacağım Noël armağanlarımı seçerdik.

Oraya gideli bir kaç hafta olmuştu ki Simplicio'nun karısı Flora bana bir iş buldu. Bir ailenin iki küçük kızına dadılık etmeye başladım. Haftada on iki dolar alıyordum. Bütün paramı da oyuncaklara harcıyordum. Bir bavul dolusu almıştım. Önce Felicita'nın ikizlerine birer kovboy elbisesi ile kovboy tabancası aldım. İkizler üç yıldan beri benim yanımdaydılar. Torunlarım arasında en çok onları severdim. Benim yanımda o kadar memnunlardı ki. Hep elbise alırdım onlara. Yalınayak da gezdirmezdim. Her gün öğleden sonra yıkardım. Evin önünde oynarlardı hep. Uzaklaşmalarına izin vermezdim. Dadılıktan kazandığım paranın bir bölümünü biriktirdim. Simplicio'ya, «İkizleri de yanıma almak istiyorum. Onlar gelmezse Porto Riko'ya dönerim,» dedim. Yol parasını ben verecektim. Simplicio kabul etti. Felicita'ya yazdım. «Çocuklarımı yollayamam,» diye cevap verdi. Porto Riko'ya dönmezsem çocukları vermezmiş.

Noel öncesi Porto Riko'ya dönerken nasıl sevinçliydim bilemezsin. Mıknatıs gibi çekiyordu beni. Amerika'da yaşamaktan hiç hoşlanmamıştım.

FERNANDA: **Delikanlı Kocam**

Porto Riko'ya döndüğümde hava alanında beni karşılayan olmadı. Bayramdı o gün. Yanımda iki dolar elli sent vardı. Bir taksiye atlayıp La Esmeralda'ya gittim. Taksi iki dolar aldı. Elli sentle de Dona Yolanda'nın barında rom içtim.

Barda herkes yanıma gelip boynuma sarıldı. Hepsiyle öpüştük. Şakalaştık. Sanki oradan ayrılalı yarım saat falan olmuştu. Migdalia, Cruz'a, «Anam Amerika'ya gitti ya, dönünce burnu büyümüş olur. Kimseyle konuşmaz,» demiş. Gelip görseydi o bardaki halimizi.

Cruz'a dedim ki, «Migdalia öyle söyleyince, 'Sen ondan betersin. Amerika'ya gittim diye kendini adam sanan sensin' deseydin.» Aptalın biridir dedim ya. Cahildir de. İngilizce bilmez ama biliyormuş numarası yapar. Benim de en sevmediğim şey numaradır. Numara yapmanın ne gereği var. İnsan neyse odur.

Porto Riko'ya döndüğüme çok sevinmiştim. Filadelfiya'dayken hep ağlardım zaten. Porto Riko benim her şeyimdi. Benim gözümde her yerden, her şeyden güzeldi burası. Eşim, dostum, ailem, her şeyim Porto Riko'daydı. Benim dilimi konuşur, beni anlardı buranın insanları. Birlikte eğlenir, birlikte üzülürdük. Hastalanınca komşularım

hemen, yardıma koşardı. Amerikada öyle miydi ya? Herkes kendi yağıyla kavrulur, kimse kimseyi tanımaz, kimseye el uzatmaz.

Filadelfiya'da bir türlü içim rahat etmiyor, hep Porto Riko'ya dönmek istiyordum. Bunun bir nedeni de Junior'du. Porto Riko'dan ayrılmadan önce onunla tanışmış, sevmiştim. O zaman henüz on yedi yaşındaydı. Gideceğimi duyunca bana, «İki aydan fazla kalmak yok,» demişti ama ben dört ay kalmıştım. Dört ay on sekiz gün. Devamlı mektuplaşıyorduk. Bir gün imzasız bir mektup aldım. Junior'un sevgilisi varmış, onunla evlenecekmiş diye. Hemen mektubu kestim.

Geri döndüğümde Junior'u görmeye can atıyordum. İlk gün ortalarda göremedim. Héctor'la da kavga ettim, gelip beni hava alanından karşılamadı diye. Kızlarım da gelmemişlerdi beni karşılamaya. «Senin bugün geleceğini bilmiyorduk,» dediler. «Okumanız yazmanız yok mu? Yoksa mektubu başka birine de mi okutmadınız?» diye sordum. Mektup yazmıştım çünkü. Bir de Zulma ile kavga ettim. Ben yokken Héctor'un evinden dışarı çıkmamış hiç.

O gece erkenden yattım. Junior'u görememiştim. Yol yorgunluğu da vardı. Ertesi gün yolda Junior'la karşılaştım. Yanımdan geçti gitti. Tek kelime bile söylemedi. Ben de ağzımı açmadım. Mektup yazmadım diye kızmıştı bana. Aradan bir iki gün geçti, bir arkadaşıyla, «Neden beni terketti?» diye sordurdu. Ben de o imzasız mektubu söyledim. «Yeni bir sevgili bulmuşsun. İşini bozmak istemedim», dedim. Junior, «Hepsi yalan,» dedi. Ben yokken kimseyle çıkmamış. Her gün postahaneye gitmiş benden mektup var mı diye bakmaya. Mektuplar kesilince ne yapacağını şaşırmış, günlerce ağlamış. Geri döndüğümü duyunca da çok sevinmiş. Tam bir hafta böyle, aracıyla konuştuk.

O sıra ben Hector'la yaşıyordum hâlâ. Bir süre sonra onu terkettim. Yokluğumda yapmadığı kalmamış. Luis denen sapığı eve getirmiş. Benim evime. Filadelfiya'dayken hep komşular yazdılar bana. Doğru olduğunu biliyorum. Bir keresinde Hector Luis'i eve getirip yapacağını yapmış, sonra da parasını vermemişti de kavga etmişlerdi. Luis Hector'un gömleğini yırtmıştı boydan boya. Sonra da Hector'un radyosunu alıp götürmüştü bir gün. Herkes biliyordu bu hikâyeyi. Çocuklarım da biliyorlardı ama Hector on-

lara para verip sustururdu her keresinde.

Hector'dan ayrılmadan hemen önce hastalandım. Ondan geçmişti herhalde. Bağırdım çağırdım, «Ben yokken yattığın karıların birinden kaptın herhalde,» dedim. Yemin etti kimseden hastalık kapmadım diye. Belki de doğru söylüyordu. Hastalandığının farkında değildi. Bazen olur böyle şeyler. Kadınların kanamalı günlerinde onlarla yatan erkekler farkında olmadan hastalanırlar. Kadında hastalık olmasa bile dışarı attığı kan pistir. O kan bulaşınca erkek mikrop kapar. Dolayısıyla karılar öyle günlerinde erkekle yatmak istedikleri zaman başka türlü ilişkide bulunurlar. Meslektekiler arasında, «Ön odayı kırmızıya boyuyorlar, arka odaya at kapağı,» derler böylesine. Ben öyle şey yapmam. Kanamam oldu mu hiç bir erkeği yanıma sokmam.

O kadar sancım vardı ki hastaneye gittim. Hector gerçekten hasta olduğumu görünce çıkarıp iki dolar verdi penisilin yaptırayım diye. Zulma denen leş o kadar çok herifle yatıyordu ki, birinden kapmış, sonra da Hector'a aşılamıştı herhalde. Ama yine de Hector suçluydu. Yatmasaydı benimle.

Birlikte yaşamaya başladığımız günlerde bir kaç kişi bana, «Hector hem karılarla yatar, hem erkeklerle,» demişti de inanmamıştım. Bir de gidip Hector'a sormuştum doğru mu diye. «Ben mi? Yok canım,» demişti. Ben de ona inanmıştım. Yatakta tam bir erkekti çünkü. Aklım almıyordu söylenenleri. Sonunda durum anlaşıldı. Hector erkeklerle yatarken de erkek pozundaydı. **Bubarron** derdik böylelerine. Karı kılıklı erkeklere de **faggot.**

Luis denen sapık bir arada Junior'un peşine düşmüştü. Junior'dan yüz bulamayınca bir gün herkesin önünde gidip kollarını Junior'un boynuna dolamış, «Paraya ihtiyacın varsa vereyim. Ne kadar istersen veririm,» demiş. Junior bir kızmış, elinden zor kurtarmışlar Luis'i. Kafasında sandalyeyi kıracakmış yoksa. Çevreden sormuşlar. «Ne oldu? Neden kızdın?» diye, Junior da «Bıktım bu tekerlekten,» demiş. «Peşimi bırakmıyor bir türlü.» Junior'la kıvanç duymuştum o zaman. Bu yüzden Hector'u bırakıp Junior'a kaçtım.

Junior'u ilk gördüğümde küçücük bir çocuktu. Daha beş yaşındaydı. Kucağımda büyüdü dersem yalan olmaz. Junior'un üvey kardeşi Marcelo, Simplicio'nun çok iyi arkadaşıydı. Marcelo'da Junior da bütün gün bizim evde oy-

narlardı. Junior'un anasıyla babasını da tanırdım. İkisi de beyazdı. Evleri bizim yakınımızdaydı. Televizyon seyretmeye onlara giderdik.

Junior'un annesi doğurduğunda evine gidip günlerce yardım ederdim. Tam dokuz çocuğu vardı. En büyükleri de Junior'du Junior'un babası Adan bir sürü kadınla evlenmiş, hepsinden çocukları olmuştu. Sonunda Junior'un anasına tutulmuştu. Yirmi beş yıldır onunla oturuyordu. Hâlâ da beraberler. İyi anlaşıyorlar. Junior'un anası evden dışarı pek çıkmaz. Çıktığı zaman da alışverişe gidiyor demektir. Alacağını alır, döner evine. Ne sokaklarda vakit geçirir, ne sağda solda dedikodu yapar.

Filadelfiya'ya gitmeden önceydi. Bir gün baktım, Junior komşunun tahta parmaklığının üstüne oturmuş. Garip garip bakıyor çevresine. Yanına gittim. Yanağından öptüm. «Oturma burada, git evine yat,» dedim. Ondan sonra her karşılaşmamızda öpüşürdük. Ama kimseye çaktırmadan. Bu üç ay kadar sürdü. Yattığımız falan yoktu. Sadece öpüşüyorduk.

Aslında eve adam almak istemezdim ama Hector zorladı. «Aynı kadınla uzun süre oturamam,» diyordu ikide bir. Söylenir mi böyle şey? «Merak etme. Fazla oturmayacaksın zaten. Sana öyle bir şey yapacağım ki şaşırıp kalacaksın. Boynuzların o kadar ağır gelecek ki taşıyamıyacaksın,» dedim. Ertesi gün de Junior'u eve aldım.

Héctor'dan intikam almak için yattım Junior'la. Nasıl olsa devam etmez, diyordum kendi kendime. Junior daha çocuktu çünkü. Ama ilk yattığımız gece onun çocuk olmadığını anladım. Bir kadınla nasıl sevişilir, çok iyi biliyordu. Saatlerce sevişebiliyordu. Gençti ne de olsa. Bir de kıskançtı. Başka biriyle konuşurken görse hemen suratı değişirdi. Kocalarım arasında ondan kıskancı yoktu.

Héctor kendisini boynuzladığımı öğrenmişti. Bana bir şey sormuyor, bir şey söylemiyordu. Ayrılınca o evde kaldı, ben çıkıp Cruz'un yanına gittim. Héctor o zaman iyice kızdı. Her yerde Junior'la kavga çıkarmaya çalışırdı. Kıskançlık numaralarına başlamıştı. «Bak,» dedim, «sana dönmeye niyetim yok. Beni bilirsin. Bir adamı sevdiğim sürece onunla yaşarım. Ondan soğuyunca bırakıveririm. Sen de ayrılmak istemiyor muydun nasılsa? Demedin mi, ben aynı ka-

dınla uzun süre oturamam diye. Senin beni terketmeni mi bekleyecektim?»

Bir gün barda içerken Junior'u da yanıma çağırdım. Birlikte içmeye başladık' Héctor içeri girip bizi birlikte görünce yanımıza geldi. Elinde bir domuz başı vardı. «İster misin?» diye gülerek burnuma uzattı. «İstemem. Senden hiç bir şey istemem. Çek git buradan,» dedim. Hakaret etmeye, sövmeye başladı. Dayanamayıp bir tokat indirdim suratına O da vurmaya, tekmelemeye başladı. Omuzumu dişledi. Junior'u kavgaya karıştırmak istemedim. Hem yaşı küçüktü, hem de Hector'dan güçsüzdü. Hector bu kez ona sataştı. Niyeti kavga çıkarıp Junior'u herkesin önünde dövmekti. Oradan bir şişe kaptım, önce masanın kenarına vurup dibini kırıp salladım salladım, sonrasını pek hatırlamıyorum. Cruz beni hastaneye götürdü. Hector'u da hastaneye getirip yarasına baktılar. Beni polise vermedi. Onu ikinci yaralayışımdı. İlkinde de şikâyet etmemişti beni. Bu kere ben onu şikâyet ettim. Ama lâf olsun diye. Ona kötülük etmek falan istemiyordum. Avukatıma söyledim, işi halletti.

Héktor uslanmak bilmiyor, beni de rahat bırakmıyordu hiç. Hangi erkekle yaşadıysam öyle oldu zaten. Ayrıldıktan sonra bile peşimi bırakmazlardı. Tek çare tekrar onlara dönmekti ama onu da yapamazdım. Héctor'un kızgınlığı onu bırakıp Junior'a kaçmamdandı.

Don Guillo diye bir büyücü vardı. «Büyü adam öldürmez, kıskançlık öldürür,» derdi hep. Doğruydu da. İki kişi iyi geçinmeye başladı mı herkes kıskanırdı. Sonunda da araları açılırdı. Héctor'dan kurtulabilmek için Loiza Aldea'da bir büyücü kadına gittim. Kadın, «Sana büyü yapmışlar. Bir paketi yeni iple bağlayıp denize atmışlar. Yapan da senin evinin hemen yanındaki evde oturuyor. Evinin bahçesinde de beyaz bir at var,» dedi. Doğruydu. O ev Héctor'un kızkardeşinin eviydi. Büyücü bir de, «Kızların var. Bir tanesi sana sırtını çevirmiş,» dedi. Her şeyi bildi yani. Çıkarıp yarım dolar verdim. Bir kaç da dua sattı bana. Aziz Aleksanderle, koruyucu meleklere, bir de Meleklerin başı Mikail'e yazılmış dualar. Hepsini alıp çantama koydum. Bugün bile yanımdan ayırmam o duaları. Beni her şeyden koruyacaklarını söylemişti büyücü kadın. Başka şeyler de söylemişti ama ben yapmadım. Büyüyle filân uğraşmak istemem. Sadece Tanrı'ya inanırım. Bizi yaratan O oldu-

ğuna göre, dertlerimizin çaresini de yine yalnız O bulabilir. Tanrı bir dert verdi mi hiç bir büyücü iyileştiremez.

Katoliğim ama ne yalan söyleyeyim kiliseye pek gitmem. Evde de dua etmem. Tek yaptığım yatmadan önce haç çıkarmak. Bir de çocuklarımı, torunlarımı bağışlamasını dilerim Tanrı'dan. O kadar. Anam dua öğretmişti. Hep kiliseye gitmemi isterdi. O ölünce hepsi kaldı. Katoliklik çok büyük bir şey. Bu dünyadan da büyük. Bir insan ölünce önce çukura girermiş, oradan da bazıları cennete giderlermiş. Cennetteki ölüler dünyada yaşayanlara yardım ederlermiş. Piyangoda kazanacak numaraları söylerlermiş. Bana şimdiye kadar yardım eden olmadı hiç, ama yine de inanıyorum buna.

Felicita'nın ikizleri benim yanımda kalırlarken biri zatürrie olmuştu. Meryem Ana'ya yakardım. Çocuk iyileşirse üç ay yalınayak dolaşıp boynumda onun resmini taşıyacağıma söz verdim. Çocuk o günden sonra iyileşmeye başladı. Ben de verdiğim sözü tuttum.

Meryem Ana'yı çok severim. Azizler, azizeler arasında en çok sevdiğim de odur. Anamın da en sevdiği oydu çünkü. Bugüne kadar ne istediysem verdi bana. Çantamda bir sürü azizin resmini taşırım. Nerede bir tane bulsam alıp koyarım çantama. Yarısı kopuk bile olsa. Hem Meryem Ana'nın yanında diğerleri benim için bir hiçtir.

Hector hep peşimde olduğu için Junior'la Cruz'un evinde buluşuyordum. Cruz yalnızdı. Junior'la hiç geçinemiyorlardı. Cruz yalnız kendisine para verenleri sever, onlara tapardı. Junior ise metelik bile vermezdi Cruz'a. Bu yüzden Cruz'un yanında biraz kaldıktan sonra Catano'ya taşındık.

Junior gün geçtikce bana daha fazla sahip çıkmaya başlamıştı. Ne içki içmeme izin veriyordu, ne dansetmeme, ne de sağda solda gezmeme. Açık saçık şaka yaptım mı kızardı. Küfürlü konuşmama da kızardı. Oysa La Esmeralda'da herkes öyle konuşurdu. Bir bakıma iyi oldu. Bütün o kötü huylardan kurtuldum. Cruz da tam tersini istiyordu. İstiyordu ki yine eski mesleğime dönüp bol para kazanayım.

Cruz'un Emilio'dan iki çocuğu var. Çalıştığım zamanlar kazandığım paradan her ay beş dolarını Cruz'a veririm. Çocuklara da ara sıra ufak tefek şeyler alırım. Kendimde yoksa sağdan soldan borç alır onların ihtiyacını karşılarım. Kendime bir şey aldım mı, Cruz'un çocuklarına da muhakkak bir şeyler alırım. Sanki eli boş eve gidersem ayıp olacakmış gibi gelir bana. Cruz'un kızı Anita'yı çok severim. O da beni sever. Cin gibidir. Bin türlü hokkabazlık yapar beni güldürmek için. Torunlarım arasında beni en çok seven Anita'dır. Cruz o çocuğu dövdüğü zaman ben de Cruz'u döverim.

Cruz'un en kötü yanı paranın değerini bilmemesidir. Ver eline on beş dolar, bir saatte harcar gelir. Yirmi beş ver, yine gider bir saatte eritir. Hiç yarınını düşünmez. Eline geçen parayı tutmayı bilse bugün çok parası olurdu ama yapmadı işte. Dilerim bir daha çocuk doğurmaz, yoksa tamamdır hali.

Soledad ameliyatla kısırlaştırdı kendini. Üç dört yıl önceydi. En küçük kızı Toya doğduktan hemen sonra yaptırdı bunu. Ameliyattan önce neyse sonra da oydu, hiç değişmedi. Felicita da aynı ameliyatı yaptırdı ama ona kötü etkisi oldu. Daha önce çocuklarına bakan, herkesle iyi geçinen kız ameliyattan sonra değişiverdi. Ne çocuklarını düşünüyor, ne kimseyi. Hâlâ meslekte. Önüne çıkan parası olan herkesle yatıyor. Bana karşı da değişti. Şimdi hiç sevmiyor beni. «Sadece üvey anamı seviyorum,» diye açık açık söylüyor. Çocuklarım arasında bir ara en sevdiğim oydu. New Jersey'e gidip son kocası Edmundo Capo'ya rastlayınca büsbütün kötü oldu. Çocuklarını yetimhaneye vermek istiyor. Yırtıcı hayvanlar gibi oradan oraya dolaşıyor. Kimseye yanaşmıyor. Varsa yoksa erkekler. Ama onun sonu iyi olmaz. Çocuklarına bakmayan anaya tanrı yardım etmez.

Çocuk doğurmadan önce iyice düşünmek gerek. Büyütmek de doğuranın ödevidir. Anaları yiyip içip yatarken, babaları sağda solda keyif çatarken çocuklarına başkaları mı bakacak yani? Doğurdukları gibi baksınlar. Anaları başlarında olmasa, hastalansa ya da ölse o zaman torunlarıma bakarım. Yoksa ortada fol yok yumurta yokken kimsenin çocuğunu yanıma alıp bakamam.

Bütün çocuklarım arasında gerçekten sevdiğim sadece Soledad'dır. Fazla akıllı değildir. Hatta bir ara iyice

hırçınlaşmıştı. Ne lâf dinliyordu ne bir şey. O zaman bile çok severdim onu. Belki de bana benzediği için seviyorum. Çocuklarına da iyi analık eder Soledad. İçkiye fazla düşkün değildir. Kumar da oynamaz. Sadece ara sıra sigara içer. O da bir yerde ikram ettiklerinde, ayıp olmasın diye.

Önceleri bu kadar iyi huylu değildi. Her gün kavga ederdik. Komşum Dona Minerva, «Eğer benim kızlarımdan biri Soledad'ın sana yaptıklarının yarısını yapsa evime almam, suratını bile görmek istemem. Sen nasıl katlanıyorsun?» diye şaşardı. İnsandan insana fark var. Ben böyle yaratılmışım.

Bir keresinde Soledad bana el kaldırdı. Günlerce ağladım. Bir herifle dolaşıyordu. Azarlamış, onunla dolaşmamasını söylemiştim. Kimsenin öğüt vermesini istemezdi. Bana hakaret etti. Ağıza alınmayacak sözler söyledi. Sonra da vurdu. Uzun süre konuşmadık birbirimizle. Ama şimdi bana karşı çok saygılıdır. Ben de hep onu düşünürüm. Ona New York'ta bir şey olsa ben buradan hissederim. Ondan daha fazla acı duyarım. Çocuklarım arasında bana yardım eden de sadece Soledad'dır. Felicita'yla Cruz yakınımda oldukları için ara sıra bir şeyler verirler ama Soledad bambaşkadır. Geçen Noel'de New York'tan kalktı geldi, yanımda kaldı. Yıllardır her Noel gelir. Hiç unutmaz beni. Gelmediği zaman da mektup yazar. «Hastaysan hastaneye yat. Bir ihtiyacın olursa bana yaz. Ben para gönderirim.» der. Bir keresinde Catano'da haftalarca hasta yattım da ne Cruz geldi, ne Felicita, ne de oğlum Simplicio. Tam iyileştim Cruz göründü. «Aferin sana,» dedim, «Hastayken ortalarda görünmedin, şimdi geliyorsun.»

İyi bir evlât annesine iyi davranmalı, ölünceye kadar da bakmalı ona. Öldükten sonra arkasından yıllarca ağlasa da para etmez. Anasını sağlığında hoş tutması gerek. Herkese karşı koruması gerek. Anası kötü olsa bile koruması gerek. Hiç bir zaman karşı gelmemesi gerek. Haksızda olsa ana çocuğuna her şeyi söyler, döver, kafasını bile kırar. Bu onun hakkıdır.

Ben çocuklarımı döverek büyüttüm. Tabanlarına kayışla vururdum. Sokağa kaçmasınlar diye. Anamdan ne gördüysem onu yaptım çocuklarıma. Küçükken anamın dediklerine uyduğum için başım derde girmezdi. Çocuk yetiştirmenin ilk şartı onlara saygılı olmayı öğretmek. Vaktin-

de yemeklerini vermek. Vaktinde uyutmak. Yıkamak, giydirmek. Kabahat işleyince de ceza vermek, dövmek. Dayağı yiyince bir daha yapmazlar.

Şimdiki analar çocuklarını başıboş bırakıyorlar. Çocuklar daha çok tahsil görüyorlar ama günden güne kötüleşiyorlar. Küçük yaştakilerin kötü yola düşmeleri hep hükûmetin suçu. Yeni bir kanun çıkardılar. Dayağı yasak ettiler. Hiç bir ana çocuğunu dövemiyor şimdi. İşin kötüsü, çocukların da haberi var bundan. Bir fiske vuracak olsan hemen en yakın polise koşuyorlar. Bana göre hava hoş. Değişen bir şey olmadı. Ben kanun falan takmam. Hele böylesi olursa. Polislere de söyledim. «Benim çocuğum kabahat işlerse kimse engel olamaz, yargıcın önünde bile döverim,» dedim. Buradaki kadınların çoğu korkuyor polisten. Çocuklarına fiske bile vuramıyorlar. Vuramayınca da başlarına belâ oluyor piçler.

Kızlarımın ne yaptıklarını son öğrenen ben olurdum hep. Felicita'nın da mesleğe girdiğini duyunca bir şey demedim. Bıraktım kendi haline. Bana, «İşin gücün herkesin yaptığına burnunu sokmak,» derdi. Bıraktım, ne halleri varsa görsünler. Kalkıp, «Size yakışmaz,» desem, ya da, «Bırakın bu hayatı, iş yok böyle yaşamakta,» diyecek olsam güler-ler suratıma. Çünkü bütün kötülüğüne rağmen bizim meslek iyi para getirir. Soledad da, Felicita da meslekteler şimdi. Kazançları da yerinde.

La Esmeralda'da kimse Cruz'la geçinemez. Felicita ile de öyle. Felicita babasına çekmiş. Burnu havada. Kimseleri beğenmez. Olduğundan fazla göstermeye çalışır. Arada sırada komşular sorarlar, «Ne o, senin kızın nesi var böyle?» diye. Hiç der omuz silkerim. Verecek başka cevap bulamam. Ben de bilmem çünkü nesi olduğunu. Daha doğrusu neden böyle tavırlar takındığını anlamam. Cruz'un kötü yanı da çok küfür etmesi. Aptaldır da. Bilir bilmez ağzına geleni söyler. Soledad hepsinden farklıdır. Herkesle iyi geçinir. Buraya geldi mi herkes onu sorar, «Senin ailende doğru dürüst bir kişi var. O da Soledad. Kızların içinde en güzeli o. Hem güzel hem alçakgönüllü. Felicita falan gibi değil,» derler.

Simplicio küçükken Felicita'yı çok severdi. Biraz büyüyüp Felicita ile oturmaya başlayınca birden tersine dönüverdi. Nefret ederdi Felicita'dan. «Anamsın, sana bunları söylemek istemezdim ama Felicita'dan nefret ediyorum. Karde-

şim falan değil o benim. Öldüreceğim onu bir gün. Hem onu, hem de kocasını,» derdi hep. Dilimin döndüğü kadar caydırmaya çalışırdım. «Ne de olsa biri ablan, öteki kocası. Kötü bile olsalar herkes sonunda lâyığını bulur,» derdim.

JUNİOR: **En İyisi Benim Kocalarının.**

Nanda ile yaşamam benim kaderimdi herhalde. Küçücük bir çocuktum peşinden koşmaya başladığımda. Tanrı insana bir şey verdi mi kimse alamaz onu elinden. Nanda da öyle kaldı başıma. Bırakmak istedim, yapamadım. O ara Héctor'un karısıydı, onunla yaşıyordu daha. Yakamı bırakmadı bir türlü.

Çocukken fazla derdim olmamıştı. Rahat, sakin bir hayat sürmüştüm. Ara sıra kardeşlerimle San Juan'a giderdik, âlem yapmaya. Gitmediğimiz günler de arkadaşlarla içerdik. Çok mutluydum. On beş yaşındayken Nanda hayatıma girdi ve dertlerim başladı.

Nanda ile çok eskiden beri arkadaştık. Onun evinden çıkmazdım hiç. Önceleri aramızda bir şey yoktu. Birbirimizle şakalaşırdık. Ben ona resimli romanlarımı ödünç verirdim. Okuyup geri verirken kenarına, «Akıllı çocuklar gibi erkenden yat,» yazardı. Bir gün baktım, «Bu akşam erken yatma. Beni bekle,» yazmıştı.

Evin yanındaki duvarın üstüne oturdum, beklemeye başladım. Héctor evde yoktu. Bir ara dalmıştım, onun öpmesiyle kendime geldim. «Bırak da gideyim. Geç oldu. Yarın sabah okul var. Erken kalkmam gerek,» dedim. «Hayır

gitmeyeceksin,» diyerek bırakmadı beni. Aramızdaki ilişki de böyle başladı işte.

Bir kaç gün sonra hastalandım. Başım çok ağrıyordu. Ateşim de çıkmıştı. Nanda, sinemaya gidelim dedi. kalktık gittik. Sinemada hiç rahat durmadı. Elleriyle bütün vücudumu okşadı. Ertesi sabah baktım bütün vücudum kırmızı lekelerle kaplı. Kızamıkmış. Hasta yattığım günlerde hep resimli romanlar getirir, yanımda oturup bana arkadaşlık ederdi. O günden beri hiç ayrılmadık. Tam üç yıl geçti o günden bu yana.

Birlikte çıkmaya başladıktan bir kaç ay sonra, Nanda'yı oğlu yanına çağırdı. Nanda önce beni bırakıp gitmek istemedi, ama oğlu bilet gönderince mecbur kaldı. Héctor'la da kavgalıydı o ara. Nanda'ya hiç rahat vermiyordu herif. O yüzden kalktı gitti Filadelfiya'ya.

Nanda gittikten sonra Luis denen herif Héctor'a, Nanda ile aramızda olanları anlatmış. Alçağın, ahlâksız sapığın biridir o herif. Benim peşimde dolaşmış, yüz bulamayınca da gidip Hector'la yatmıştı. Karı kılıklının biriydi.

Nanda oğlunun yanında dört ay kadar kaldı. O süre içinde bana sadece iki mektup yazdı. Birden mektupların arkası kesildi. Biri, «Junior başka bir kıza aşık oldu,» diye yazmış. O da inanmış. Yalandı oysa. Yoktu böyle biri. Dört gözle Nanda'yı bekliyordum. Akşamları domino oynayıp vakit geçiriyordum.

Nanda'nın bayram günü geleceğini biliyordum. Hemen eve gittim. Bir takım elbisem vardı, onu giydim, sonra da Nanda'yı karşılamaktan vazgeçip arkadaşım Muniz'in evine gittim. Nanda'ya öfkeliydim mektup yazmadı diye. Onu görünce yolumu değiştiriyordum. Bir gün evin damında don paça dolaşırken Nanda kapının önünden geçti, «Nefret ediyorum senden,» diye bağırdı. Hiç sesimi çıkarmadım. Aşağı inip içeri girdim.

Bir gece domino oynadıktan sonra eve döndüm. Yatmaya hazırlanırken bir ıslık sesi duydum. Baktım Nanda. Héctor evde yoktu herhalde. «Seninle konuşmam gerek,» dedi. «Peki, konuşalım,» dedim. «Neden beni görünce yolunu değiştiriyorsun?» diye sordu. Anlattım. «Benim suçum yok ki,» dedi, «bana başka birini sevdiğini söylediler de ondan.» Biraz daha konuştuk. Ertesi gün sinemaya gidelim, dedi. Yine birlikte çıkmaya başladık. Héctor'un duy-

masını istemiyorduk. Héctor yakınlardayken selâmlaşmıyorduk bile.

Hector'un ne biçim adam olduğunu bilmezdim. Tek bildiğim Nanda ile sık sık kavga ettiği, ona hiç iyi davranmadığıydı. Boyuna döverdi Nanda'yı. İçip eve geldiğinde evin altını üstüne getirir, kapılar camlar açıkken evin içinde çırılçıplak dolaşır, herkesin içinde Nanda'nın orasını burasını avuçlardı. Kaç kere gördüm.

Elinden iş de gelmezdi. Evin bir yerine bir şey olsa kardeşim Marcelo yardıma koşardı hemen. Marcelo, Nanda'nın oğlu Simplicio'nun arkadaşıydı. Onu Nanda büyütmüş sayılırdı. Evin elektriklerinin hepsini o yaptı. İki masa bir sürü de raf yapıp verdi Nanda'ya. Héctor, Marcelo'yu çok kıskanırdı ama ağzını açıp tek kelime söylemezdi. Çünkü Marcelo olmasa evlerinin hali harap olurdu.

Héctor iyice sızar, sızınca da cebindeki parayı çaldırırdı. Eve dönünce cebini boş görüp Nanda'ya saldırır, «Paramı çaldın,» diye döverdi zavallıyı. Onun yüzünden Nanda içkiye alıştı. Bir, iki kere de kavga ederken yüzünü göğsünü paraladı Héctor'un. Sonunda da bırakıp Cruz'un yanına gitti.

Bırakıp gittikten sonra bile Héctor Nanda'nın peşinden ayrılmadı. Nanda'nın başkasıyla çıkmasını istemiyordu. Bir kaç kişi, «Héctor senin peşinde,» diye ihtar ettiler. Kendime bir tabanca satın aldım. Bir gün voleybol oynarken Nanda gelip beni aldı. Bir arkadaşının evine gittik. Tam evin önünde kucaklaşırken Héctor çıktı karşımıza. Elinde kocaman bir domuz başı vardı. Onu Nanda'ya fırlattı. Sonra üstüne saldırıp yumruklamaya başladı. Elimdeki topu kafasına attım, sonra da araya girdim. Tam Hector'un hakkından geliyordum, Cruz göründü. Elindeki boruyu indirdi koluma. «Ne haliniz varsa görün,» dedim. Nanda bu arada bir cam parçası kapıp Héctor'un suratını kesti. Tekrar araya girdim ama Cruz tekrar indirdi boruyu kafama. Héctor'a vurmak isterken yalnışlıkla bana vurmuş numarası yapıyordu ama biliyordum bilerek vurduğunu Benden yana olmadığını anladım Eve gittim, yıkandım, üstümü başımı, değiştirdim. Geri döndüğümde Nanda ile Héctor'u içeri tıkmışlardı. Nanda o gece çıktı. Héctor'u da çıkarıp hastaneye yollladılar.

Cruz kavgadan sonra sağda solda hakkımda atıp tut-

muş. Nanda Héctor'dan dayak yerken ben araya girip korumamışım. Korumaya çalışırken kafama boruyla vuran kendisiydi. Cruz hep öyledir zaten. İkiyüzlüdür. Yüzüne başka türlü konuşur, arkandan başka lâf eder. Biz onunla aynı okulda okuduk. Nanda'yla çıkmaya başladığımda bana düşman olmuştu. Nanda'ya çok karışıyorum diye kızardı bana. Şimdi eskisi gibi değil. Başı sıkıştıkca bana geliyor. Ben de onun için elimden geleni yapıyorum.

Nanda önceleri hem benimle, hem de Hollandalı Tony diye bir liman işçisiyle ilişki kurmuştu. Ben çalışmıyordum. O da çalışmadığı için paramız yoktu. Geçinmek için para gerekliydi. Tony denen herifle parası için dostluk ediyordu. Bu yüzden ağzımı açmıyordum. Ama iş bulduğum gün, «Ya o, ya ben,» dedim. Saatlerce kavga ettik. Cruz polis çağıracağını söyleyince Nanda kesti kavgayı.

Bu olaydan bir kaç gün sonra Tony'yi çevirdim. Yakasına yapıştım. «Görüyor musun bu silâhı?» dedim, «Bir daha seni buralarda yakalarsam göbeğine boşaltırım içindekileri.» Adam neye uğradığını şaşırmıştı. «Neden?» diye sordu. Anlattım Nanda'nın dostum olduğunu. Bıraktım herifi. Nanda'ya olanları anlattım. Kalkıp plâja gittik. Önce biraz ters konuştu. Çektim tabancayı, sağına soluna iki el ateş ettim. «Yeter artık,» dedim, «Ben sustukca sen işi azıttın.» Kurşunlar sağından solundan geçince korkudan deliye döndü. Kaçmaya başladı. Eve döndük. O korkuyla bir iki gün görmedi Tony'yi. Sonra tekrar birlikte gezmeye, sağda solda içmeye başladılar. Kafam iyice kızmıştı. Akan su taşı bile deler demişler. Artık dayanamayacağımı anlayınca bir kere daha çektim kenara Nanda'yı. «Ya o, ya ben,» dedim. Sonunda Tony'den vazgeçti.

Tony'yi bırakınca, onunla uzun süre yaşamaya karar verdim. «Benimle otururken başkalarıyla bir şeyler çevirdiğini duyarsam fena yaparım. Ben hapse giderim ama sen de mezarlığı boylarsın,» dedim. İçki içince nasıl öfkelendiğimi bildiği için inandı söylediklerime.

İki ay ev aradık. Çalıştığım yerden her para alışımda bir parçasını ayırır, kenara koyardım. Haftada otuz beş dolar kazanıyordum o zaman. Kardeşim Marcelo'nun karısı Cecilia'ya bana bir oda aramasını söyledim. Bir tane buldu. Aylığı yirmi dolardı. Başka biri bizden önce davrandı. Sonra

Catano'daki odayı bulduk. Kirası ayda on altı dolardı, ilk aylığı da peşin istiyorlardı.

Hemen iki saatimi rehin verdim. Nanda'nınkini de verince yirmi altı dolar daha geçti elime. On altısını kiraya yatırdım. Kalan on dolarla da bir hafta idare ettik. Eşyaların hepsini kendim taşıdım. İkinci haftanın başında saatleri rehinden kurtardım.

O ara Nanda hâlâ Cruz'un yanında oturuyordu. Soledad'ın küçük kızı Catin de orada kalıyordu. Nanda'yla ne zaman oturup bir şey konuşacak olsak, Cruz Catin'i içeri yollardı. Konuştuklarımızı dinleyip kendisine söylesin diye. Catin içeri girince Nanda susardı hemen. Nanda'yla rahat konuşabilmek için Cruz'a beş dolar verirdim. «Al şu parayı. Çocukların hepsini toparla sinemaya götür,» der salardım onları.

Nanda'yla aramızdaki ilişkiyi anamla babam Cruz'dan öğrendiler. Gidip anama söylemiş. Bütün komşulara da yaymış. Anam çağırdı beni, doğru mu diye sordu. «Evet,» dedim, «Nanda'yı seviyorum. Siz isteseniz de istemeseniz de onunla yaşamaya karar verdim. Büyüdüm artık, çocuk değilim. Marcelo'yla Jimmy yaptıktan sonra ben neye yapmayayım?» Daha sonra, odayı tutup döşemeye başlayınca bu sefer babam çağırdı, aynı şeyi sordu. «Nanda'yla ev kuracakmışsın, doğru mu?» dedi. «Kuracak filân değilim. Kurdum bile,» diye cevap verdim. Günlerce başımın etini yediler Nanda'yı bırakayım diye. Dinlemedim. Benden çok büyük olduğunu, gençliğinde para kazanmak için erkeklerle yattığını söylediler. Ona da aldırış etmedim. Geçmişi beni ilgilendirmez. Önemli olan aynı şeyi şimdi yapmaması. Yaşı kırk. On beş yıl önce yaparmış söylenenleri.

Birlikte yaşamaya başladık. Bir süre sonra, Nanda'yı bir gün bizim eve götürdüm. Önce gelmek istemedi. «Merak etme,» dedim, «Nasıl olsa seni tanıyınca sevecekler.» Dediğim de oldu. Şimdi anam da seviyor Nanda'yı, babam da. Nanda sıkıldıkça gider onlarla dertleşir.

Babam çok çalışır. On üç yaşından beri çalışırmış. Şimdi elli sekiz yaşına geldi. Bugüne kadar da tam yirmi bir çocuğu olmuş, ölenleri saymazsan. Bir lâf vardır. «Her erkeğin kısmetine yedi kadın düşer,» derler, sonra da eklerler, «Yediden fazlası da kabulümüzdür.» Şaka bir yana, ba-

bamın herhalde yediden fazla karısı olmuştur. Ne yaparsın, alınyazısı.

Anam da babam da beni çok severlerdi. Hâlâ da severler. Anam beş yaşına kadar emzirdi beni. Ardından bir beş yıl da biberon kullandım. Küçükken bütün gün kardeşlerim Jimmy ve Marcelo ile sahilde oynardık. En büyüğümüz Marcelo'dur. Sabah evden çıkar, ancak gece yarısı dönerdik. La Esmeralda'da kızlarla dalga geçer, Papo'nun barında tilt oynardık. Geceleri sokak aralarında domino oynayanları taşa tutar, evlerin kapısını çalıp kaçar, yapacak başka şey bulamazsak çöp tenekelerini devirirdik.

Küçükken uykumda gezerdim. Bir de uyurken kendi kendime konuşma hastalığım vardı. Bizim komşu Dona Angela böyle işlerden anlardı. O iyileştirdi beni. Yalnız bu değil, bir de medyumdum. Öteki dünyadaki ruhlarla konuşurdum her gece.

Eve pek uğramazdım ama dışarda çalışır, bulaşık yıkar, etrafı süpürür, yerleri siler, çamaşır yıkar, ütü ütülerdim. Bazan içimden iş yapmak gelmezdi. O zaman kızkardeşlerimden birine yaptırırdım işleri. Aldığım paranın birazını onlara verirdim.

Evde olduğum zaman babama yardım ederdim, evin orasını burasını onarırdık. Satın aldığımızda ev yıkıntıdan farksızdı. Duvarlarını, kapılarını, çerçevelerini adam edip içinde oturulacak hale getirdik evi. Her yıl badana yapardık.

Erkek kardeşlerim serseriydi. Sokak sokak dolaşır, onu bunu dolandırırdı, olmazsa dilencilik yaparlardı. Başları dertten kurtulmazdı bir türlü. Anamla babam bize ne zaman elbise, pabuç alsalar Marcelo hemen gider bu yepyeni şeyleri satardı. Jimmy de öyle Yalınayak gezerlerdi hep.

Marcelo bana da sataşırdı ama kardeşim diye ses çıkarmazdım. Bir keresinde kırk dolarlık yüzüğümü çaldı. Başkası olsa boynunu kırardım ama kardeşler kavga etmezler. Bir iyi yanı vardı. Benim çıktığım kadınlara, kızlara göz koymazdı. Ara sıra yaptıkları hariç, iyi anlaşırdık. Birlikte dansa gider, içki içer sağda solda kavgaya karışırdık. Ben kavgadan kaçmazdım. On dört yaşında içkiye alışmıştım. Evden bilmezlerdi. içince de çılgına döner, dünyayı görmezdi gözüm.

Yine küçükten kiliseye de giderdim. Lisenin ikinci sı-

nıfındaydım o zaman Babam hastalanmıştı. Marcelo işinden atılmış, Jimmy ve hapisteydi. Hiç olmazsa babam iyileşinceye kadar evdekilere benim bakmam lazımdı. Okulu bir süre için bıraktım. Babam iyileşince okula döndüm ama Nanda ortalığa çıkınca yeniden bıraktım okulu.

Çalışmayı severdim. Tatillerde babamla çalışırdım. Elime seksen dolardan fazla para geçerdi. On üç, ondört yaşındayken ilk defa çalışmıştım. İki ay kadar. Her hafta elime geçen paranın beş dolarını anamla babama veririm. Bir parçasıyla kendime yiyecek alır, kalanını saklardım. İkinci ayın sonunda yüz yirmi dolar param birikmişti. On beş dolarını bir kenera ayırdım, geri kalanıyla da kendime elbiseler aldım. Nanda'yla yaşamaya başlamadan önce cebimde hep param olurdu. Üstüme başıma dikkat eder, iyi giyinirdim.

Şimdi eskisi gibi iyi değil durumum, ama geçinip gidiyoruz. Bazen işsiz kaldığım da oluyor. İşsizlik primi filân aldığım yok. Bir kere almaya gittim. «Yukarı çık,» dediler, çıktım. «Aşağı in,» dediler, indim, «Yukarı, çık,» dediler. Bir aşağı bir yukarı, gittim geldim, gittim geldim. Sonunda dayanamadım. «Verin yahu şu karneyi,» dedim. Aldım karnemi, çekip gittim. Verecekleri topu topu on beş dolar. Onu alabilmek için her hafta aynı yere gidip sağa sola koşturmam gerek.

Catano'da tuttuğum eve yerleştik Nanda'yla. Bir kaç hafta çok iyi geçindik. Sonra kavgalar başladı. Yok yere kavga ederdik. Şimdi hatırladım, daha taşındığımızın ilk günü kavga etmiştik. Kavga edince ben eşyalarımı toplar, «Ne halin varsa gör,» der, çıkıp gitmeye hazırlanırdım ama Nanda bırakmazdı. İlk büyük kavgamız bir paket sigara yüzünden çıkmıştı. Eve döndüğümde üstünde bir paket Pall Mall gördüm.

«Kimin bu sigaralar?» dedim.

«Dostumun,» dedi. Az önce buradaydı. Sen gelince kaçtı.»

«Doğru konuş,»

«Sen kendini ne sanıyorsun? Kim oluyorsun sen? Nasıl konuşacağımı sen mi öğreteceksin bana? Bu evde senin borun ötmez. Ev de benim, eşyalar da.»

Oysa ne evi için, ne de eşyalar için bir kuruş bile harcamamıştı.

«Hazırla benim eşyalarımı. Akşam işten dönünce hazır olsun hepsi.»

«Ne o? Evden gidecek misin yoksa?»

«Herhalde bu kadar lâftan sonra seninle oturacak değilim. Ben kocanım. Bana saygı göstermen gerek.»

Ama gidemedim sonunda. Arkadaşım Muniz o gün benimle beraberdi. Bırakmadı.

Aramızdaki kavgalar hep böyle sudan nedenlerle çıkar zaten. Ben bir şey söylerim, o bir şey söyler, başlarız didişmeye. Bir kelime söylerim, başlar bağırmaya. Hiç lâfa gelemez. Oyun oynuyorduk bir gün. Marcelo, Nanda,ben. Şöyle mi olacak böyle mi diye konuşurken, baktım Nanda Marcelo'dan yana çıktı. Bana karşı çıktı yani. Önce aldırış etmedim. Sonra baktım üstüme üstüme gidiyor. Dayanamadım. Oyun tahtasını alıp suratına geçirdim. Tahtayı alıp yere çarptı, ikiye böldü. Açtı ağzını yumdu gözünü. Baktım olacak gibi değil. Topladım eşyalarımı. Marcelo'ya döndüm. «Bekle beni, ben de seninle geleyim San Juan'a,» dedim. «Olmaz, kal evinde,» dedi. «Sen bekleme istersen. Ben giderim,» dedim ama Nanda geldi, boynuma sarıldı, bırakmadı.

Catano'dan La Esmeralda'ya taşındığımız gün yine kavga ettik. Bütün istediği bana hükmetmek. Belki ben pek iyi huylu değilim ama o benden beter. Aksi, inatçı bir kadın. İlk çıktığımız günler döverdim onu. Sonra birlikte yaşamaya başladığımız günden bu yana bir kere bile dövmedim. Tanrıya şükür o da bana el kaldırmıyor. Yoksa fena yaparım. Bir keresinde kavgaya tutuşmuştuk. Kaptı masanın üstündeki saati, bana fırlatacak. «Atarsan kafanı kırarım,» dedim. «Ben ne Hector'a benzerim, ne de Pedro'ya. Hele elinde jilet görmeyeyim bir daha.» İçince birisiyle kavgaya tutuştu mu muhakkak jilet atardı. «Bir daha içki içersen beni burada göremezsin,» dedim. Doktor da içki içmesini yasaklamıştı. Şimdi pek içmiyor artık.

Kavga ederdik, ertesi gün barışırdık. Hiç kimseye duyurmazdık kavga ettiğimizi. Felicita ile Cruz beni sevmezler. Nanda ile çıkmamı baştan beri istemediler. Şimdi bile aramızı bozmak istiyorlar. Nanda'ya dedim ki, «Çok kötü bir şey yapmadıktan sonra seni bırakmam. Bırakırsam da kendi isteğimle bırakırım, başkalarının isteğiyle değil.»

Nanda hasta oldu mu, işten çıkar çıkmaz eve koşarım. En geç onda evde olurdum. Neden yaptım bütün bunları?

Onun yanında olmak için, seviyorum çünkü onu. Gece saat ikide karnım acıktı desem o saatte sokağa çıkar, nereden olursa olsun ona yiyecek bulurum. O hasta yatarken ortalığı temizler, bulaşıkları bile yıkarım.

Bir keresinde hastalandığında «O iyileşinceye kadar ne saçımı keseceğim, ne de sakalımı,» diye yemin etmiştim. Bir ay öyle dolaştım. Onun için yaptıklarımı başka kimse yapmaz. Nanda'dan önce tanıdığım kızların hiç birine değer vermezdim. Çıkardım bir süre, sonra bıkınca bırakırdım. Ama Nanda başka.

Elime geçen paranın bir bölümünü Nanda'ya veririm her zaman. Ya da; «Hadi gel çarşıya çıkalım.» der, ona armağanlar alırım. Sinemaya götürürüm sık sık. Birlikte yaşamaya başlamadan önce de armağanlar alırdım ona. Catano'da, «Sıcaktan uyuyamıyorum,» diye yakınmıştı, hemen oradan buradan bulup buluşturdum, bir vantilatör aldım eve. Sonra tutturdu televizyon isterim diye. «Biraz sabret,» dedim. «Borçlarımı ödeyeyim, ondan sonra.» Yatak odasına aldığım eşyaların daha seksen dolar borcu var. Buzdolabının borcu yüz on dolar. Elli dolar da pikabın borcu var. Dört yüz dolar kadar borcum var sağa sola. O da durumu bildiği için fazla diretmedi. Zaten hiç bir şey için öyle fazla diretmedi. Zaten hiç bir şey için öyle fazla diretmez. Anamlara para vermeme de kızmaz. Hatta ben vermeyecek olsam kendisi götürür, üç beş dolar verir anama.

Nanda'yla aramızdaki yaş farkı beni rahatsız etmiyor. Aşk yaşa bakmaz. Benden daha gençleri yetmişlik ihtiyarlarla yaşıyorlar. Para için filân da değil. Arkadaşlarımdan biri var. Yirmi yaşında. Karısının yaşı belli değil. O yaşına rağmen bir de hâlâ önüne gelenle yatıyor. Çocuk buna rağmen bırakmıyor onu. Üç dört tane de çocukları var. Memnun, mutlu geçinip gidiyorlar.

Genç bir kızla oturmaktansa olgun bir kadınla oturmayı tercih ederim. Şimdilik çocuğumuz yok. Nanda pek niyetli görünmüyor. «Bana bak,» dedim, «Eğer gebe kalır da çocuk düşürmeye yeltenirsen bir daha yüzüne bakmam senin.» Çocuğumuz olursa onu bırakırım diye korkuyor. Daha dün gece aynı şeyi konuştuk. «Korkma,» dedim, «Çocuğun olsa da olmasa da seni bırakmaya niyetim yok. Bırakacak olsam Catano'dayken bırakırdım.» Tanrı bozmasın, geçinip gideriz böyle.

İlerde bir evim olsun isterim. Nerede olursa olsun. Yeter ki Nanda ile oturalım. Kereste bulabilsem kendim yaparım evi. İki ay, üç ay çalışır yaparım. Bir başlasam sonunu getiririm zaten. Nanda'nın kocaları arasında ona ev armağan eden olmamış. Ben yapacağım o işi. Şimdiye kadar hiç bir kocasından yüzü gülmemiş. Ben güldürürüm yüzünü.

FERNANDA: Gencim Daha

Junior'la mutluyum. Önceki kocalarımdan daha iyi davranıyor bana. Bir hasta olsam aklı başından gider. Benden beter acı çeker. Boyuna hastalanıyorum nedense. Sabahları bir türlü yataktan kalkmak gelmiyor içimden. Lokantada çalışıp eve döndüğüm zamanlar ayaklarım tutmaz oluyor. Çok çalışıyorum çünkü. Sabahtan akşama kadar ayaktayım. Öyle gün olur ki içimden bir ses, «At şu tabakları müşterilerin suratına,» der. Rahatım huzurum yok. Elli kişi bir ağızdan dırdır ediyorlar. Hepsi de önce kendisine yemek getirilsin istiyor. Sinirlerim de iyice bozuk. Sinir nöbetinden önce midem kasılıyor, sonra ellerim titremeye başlıyor. Elimde ne varsa yere iniyor tabii. Sinirlenince midem de bulanıyor. Kusacakmış gibi oluyor, kusuyorum. Geçen yılbaşında başladı bu sinir nöbetleri. Simplicio kalkıp gitmişti. Çocuklarım evden gidince içime sıkıntı çöker. Yine öyle oldu. Tek nedeni bu değildi ama. Soledad yılbaşını geçirmeye yanıma gelmişti. Felicita ile ikisi çocuklarını bana bıraktılar, çekip gittiler. Soledad'ı Catano'daki eve çağırdım kaç kere. «Ben San Juan'da daha rahatım,» dedi. Burada kaldığı süre içinde sadece bir kere geldi evime. Her gün dişimden tırnağımdan artırır ona yiyecek gönderir, para gönderirdim. Yılbaşı gecesini birlikte geçirelim diye

saatlerce sokak sokak dolaşıp onu aradım. Eve geldiğimde saat gece yarısını geçmişti. Her yanım sancı içindeydi. O gece gelmedi. Sonra New York'a döndüğünde mektup yazdı. Sözde ben onu hiç rahat bırakmamışım. Tatilini zehir etmişim. Dedim ya, ne yapsan yaranamazsın bunlara. Sonradan anlaşıldı neden böyle yaptığı. Bir resim çektirip Simplicio'ya yollamıştım. Neden bir resim de ona yollamadım diye kızmış. Şimdi resim çektirip Soledad'a göndereceğim. Simplicio ile biribirlerine girerler yoksa. Kavgayı her zaman Soledad başlatır. Benim kızmayacağımı bilir. Ne yapsa fazla kızamam ona.

Sancılarım Junior'u çok üzüyor. «Sen hasta olma da ben olayım,» diyor hep. Hastalandığım zaman hemen doktoru çağırır. İlâçlarımı alır. Kendisi içirir bana. Hiç iş yapmamı istemez hasta olduğum zamanlar. Ne desem yapar. Gece yarısı yatağından kalkıp sokağa çıktığı bile olmuştur benim için.

Kenefe gitmeye üşenirim bazan. Hemen koşar, oturağı getirir. Sonra da götürüp boşaltır, yıkar oturağı. Aybaşı günlerimde hemen gider, ne gerekirse alır getirir. Yıkanmak istediğimde, «Junior beni yıka,» derim. Çocuk yıkar gibi yıkar beni.

Kocalarımdan hiç biri bana karşı böyle değildi. «Bugün çok yoruldum,» desem, hemen beni yatırır, işleri kendi yapar. Canım kitap okumak isteyince koşar gider kitap bulur bana. Ne zaman bir yere gitmek istesem götürür. Bol bol sinemaya gideriz. İyi film olmadı mı da vitrinlere bakarız. Aramızdaki yaş farkına rağmen benimle gezmekten sıkılmaz. Öbür kocalarım benimle gezmezlerdi hiç.

Artık işi bırakmaya karar verdim. Junior'a da söyledim. Evde oturup evin önünde soğuk şeyler satacağım. Hem ev işlerimi yaparım, hem de bu işi. Fazla da yorulmam. Junior kapımın üstüne asacağımız tabelâyı bile hazırladı.

Junior'un elbiselerini, iç çamaşırlarını her zaman temiz tutarım. Ne zaman istese hazırlanmış, ütülenmiş halde bulur elbiselerini. Bir gün bile buruşuk mendille gezdiğini görmedim. Bir tarafı yırtılsa ya da sökülse, gömleğinin düğmesi kopsa hemen dikerim. Ailesi ona iyi baktığımı görsün isterim. Onu öyle görmekten zevk alırım.

Evi de temiz tutarım. İşten dönünce pabuçlarını çıkarır, ortada bırakmaz, hemen yerlerine kaldırır. Öyle alıştırdım

çünkü. Yatağın üzerine uzanır bazen işten dönünce. Bir şartla yatmasına izin veririm. Kalktığında muhakkak düzeltir yatağını.

Cumartesi sabahları kalkınca perdeleri kapatırım. Kapıyı da kapar, radyoyu kısarım. Öyle olunca rahat rahat uyur. Bazen öğlene kadar uyuduğu olur.

Erken kalkmasını istediğim zaman bir gün önceden söylerim. «Yarın evde temizlik yapacağım. Senin de yardım etmen gerek,» diye. Hemen istediğim saatte kalkar. Hafta içinde yemeklerini anasının evinde yer. Sadece kitap okumaya, dinlenmeye gelir buraya.

Junior küçükken çok usluydu. Anası babası çok severlerdi onu. Kardeşleri Marcelo ile Jimmy'nin başları belâdan kurtulmazdı. Jimmy şimdi hapiste. Belliydi böyle olacağı. Ortada ne bulsa alır cebine atardı. Hırsızlığa daha küçükken alışmıştı senin anlayacağın. Şimdi bir de esrara alıştı. Hem hırsızlık yapıyor, hem de çaldığı parayla esrar alıp içiyor. İflâh olmaz artık.

Marcelo hâlâ Simplicio'nun en iyi arkadaşı. Birbirlerini hiç unutmadılar. Marcelo şimdi arkadaşım Cecilia ile oturuyor. Cecilia altın kalpli bir kadındır. Soledad'ın da vaftiz analığını yapmıştı. Herkese yardım eder. Ama gevezenin tekidir. Kim ne derse hemen koşar yetiştirir. Ondan ona lâf taşır. Bana ziyarete gelir. Oturur saatlerce konuşur. Anlattıklarını dinlemem bile. O konuşur, ben kitap okurum. Başka bir arkadaşım olsa çekemem ama kızımın vaftiz anası diye Cecilia'ya bir şey demem.

Benim için vaftiz analığı kutsal bir şeydir. Akrabalıktan da üstündür. Ben üç çocuğa vaftiz analığı ettim. Onların analarına babalarına saygı duyarım. Onlar da beni sayarlar. İnsanın anasından, babasından, kardeşlerinden sonra en yakını vaftiz anası, vaftiz babasıdır. Anası babası ölen bir çocuğu vftiz anası, vaftiz babası büyütür. Bazı insanlar buna değer vermezler.

Kocalarımın ne anaları vardı ne babaları. O kadar evlilik yapmıştım. Daha doğrusu ben karşılaşmamıştım. Erasmo'nun babasının dışında Junior'un anası ilk kaynanam olmuştu. Babası da ilk kayınpederim. Bu yüzden onlara kendimi sevdirmeye çalışıyorum. Junior'a, «Yavaş yavaş kendimi sevdireceğim onlara,» dedim. Junior'la oturmaya başlamadan önce de beni tanırlar, severlerdi. Birlikte yaşama-

mızı istememişlerdi başta. Bana kızgınlıkları da ondandı. Şimdi aramız düzeldi. Ben çalışıp onlara da yardım ediyorum. Junior'un anası gebe. Yakında doğuracak. O zaman ona bakar, yemeklerini pişirir, ev işlerini yaparım. Aramız daha da iyi olur.

Bir süre önce âdet görme günüm geldiği halde kanama olmadı. İki ay geçti. Sonunda gebe kaldığım anlaşıldı. Junior bunu duyunca çok sevindi. «Sana hemen bol elbiseler alalım,» dedi, «Kısa topuklu pabuçlar da alırız. İşi de bırak. Yakında karnın iyice şişer zaten. Kendine çok dikkat et. Fazla içki içme.» Çocuğu düşürürüm diye korkuyordu. Bütün istediği bir erkek çocuk sahibi olmaktı.

Yanında çalıştığım Dona Zoila'ya anlattım durumu. Bir takım otları karıştırıp bir ilâç yaptı. Tatlı biranın içine balıkyağı karıştırıp içmemi söyledi. Onu içmeye fırsat olmadı. Otlardan yapılan ilâç halletti işi. Junior'a söylemedim ilâç aldığımı. Sadece, «Ben çocuğu aldırmak istiyorum,» dedim. Çok fena oldu. O gece uykusunda bağırmaya başladı. «Tanrım! Öldürdü onu! Öldürdü onu!» diye. Bir yandan da eliyle karnını okşuyordu. Sarstım, «Ne oluyor?» dedim. Şaşkın şaşkın baktı yüzüme. «Hiç,» dedi, «hiç bir şey.» «İyileştim herhalde. Kan geliyor tekrar,» dedim. Çok kızdı ama bir şey söyleyemedi şaşkınlığından.

Junior'la sonumuz ne olur bilmiyorum ama, madem bu kadar istiyor, ondan bir çocuğum doğsun bari. Kırk yaşındayım ama istersem daha elli çocuğum olur. Benim yaşımda başka kadınların çocuğu oluyor, benim neden olmasın. Daha gencim ben!

İKİNCİ KİTAP
S O L E D A D

SOLEDAD: **New York'ta Geçen Günler**

Rosa, Eagle caddesini geçerek Soledad'ın evine doğru yürüdü. Saat neredeyse dokuz buçuk olacaktı. Soledad'la çocuklarının o saatte Halk Dispanserinde olmaları gerekiyordu. Rosa da tercüman olarak onlarla beraber dispansere gidecekti. Soledad New York'un Bronx kesiminde, Porto Riko'luların mahallesinde dört katlı bir evde oturuyordu. Zemin kattaki dairenin ön tarafında bir oturma odası, arkada mutfak, banyo, ortada da penceresiz iki yatak odası vardı. Caddeye bakan oturma odasının penceresine kalın tel geçirilmişti. Yazın tahta pancurları açar, camı da açar, telin arkasından gelen geçenle sohbet ederdi Soledad.

O Nisan sabahı pancurlar kapalıydı. Rosa aralığa girdi. Arka tarafa dolanıp mutfak kapısını vurdu. Soledad'ın kardeşinin (Simplicio'nun) karısı Flora açtı kapıyı. Otuz yaşlarında, kısa boylu, zayıf, fakat güler yüzlü bir kadındı Flora. «Günaydın Rosa,» dedi, «Ben de geleceğim sizinle. Gabi'nin kafasındaki dikişleri alacaklar mı bakalım.» Gabriel, Felicita'nın yedi yaşındaki oğluydu. Birkaç gün önce Porto Riko'dan New York'a, dayısı Simplicio'nun yanına gelmişti. Porto Riko'dan yola çıkacağı gün de düşüp kafasını yarmış, dokuz dikiş atmışlardı kafasına.

Rosa içeri girip mutfaktaki yemek masasının yanına

oturdu. Ortalık temizdi ama duvarlarda bir iki karafatma dolaşıyordu. Odanın bir tarafında tabak dolabı, gazfırını, üç sandalye ile bir de masa vardı. Karşı duvarda da muslukla lâvabo. Yalnız buzdolabı lâvabonun önünü kısmen kapatıyordu. Musluğu kullanmak için iki büklüm olmak gerekliydi. Duvarlar açık yeşile boyanmıştı. Plâstik çiçekler, kocaman kibrit kutusu biçiminde bir duvar süsü, üzeri meyva resimleriyle süslü bir plâstik tabaka, bir sürü de alüminyum tava kaplıyordu duvarı. Pencerede kırmızılı beyazlı perdeler vardı. Yeni dikilmiş. Masa örtüsü eski ve yıpranmış olmasına rağmen temizdi. Kapının üstündeki küçük bir rafta Aziz Expedito'nun bir tasviri duruyordu. Aziz Expedito kumarbazlara talih getirirdi. Tasvirin üstünde küçük, hasırdan bir haç vardı. Tasvirin önünde de bir bardak rom, sigaralar, bozuk paralar, zarlar, oyun kâğıtları ve ekmekle tereyağ duruyordu. Soledad bunları adak olarak adamıştı. Rosa'nın geldiğini duyunca yatak odasından seslendi.

«Hoş geldin Rosa. Şu çocukların pabuçlarını giydireyim geliyorum.»

Bir kaç dakika sonra Soledad, yanında üç kızı, bir de yeğeni Gabriel olduğu halde içeri girdi. Alımlı, dolgun vücutlu bir kadındı. Boyu bir altmış civarındaydı. Geniş bir yüzü, çıkık elmacık kemikleri, koyu renk gözleri ve kısa, basıkca bir burnu vardı. Her zaman kahverengi ve kıvırcık olan saçını düzeltmiş, kızıla boyamıştı.

«Hadi gidelim, yoksa geç kalırız. Sonra da akşama kadar çıkamayız oradan.»

Çocukları da alıp yola koyuldular. Küçüklerin üzerlerinde ucuz, fakat temiz elbiseler vardı. Pabuçları da yeniydi. Catin, Soledad'ın manevî kızıydı. Sekiz buçuk yaşında, düz kahverengi saçlı, iri kahverengi gözlü bir kızdı Catin. İncecik vücudu, solgun yüzüyle hastalıklı bir havası vardı. Bir bacağı kısa olduğu için de yürürken topallıyordu. Altı yaşındaki Sarita üç kızdan en güzel olanıydı. Bembeyaz cildi, mavi gözleri, omuzlarına dökülen kestane rengi saçları vardı. Toya dört yaşında olmasına rağmen Sarita'dan hem daha iriydi, hem de daha büyük gösteriyordu. Koyu renk cildi, yuvarlak bir yüzü, parlak siyah gözler ve simsiyah kıvırcık saçları vardı. Gabriel de Toya'yı andırıyordu. Ön dişlerinden bir kaçı eksikti. Üzerinde gri yünden bir elbise, kırmızı kareli çeket, beyaz gömlek, ayağında da siyah

pabuçlar vardı. Uçaktaki kıyafetiydi bu. Soledad bir anda sessizliği bozdu.

«Kimbilir ne diyecekler dispanserde. Eğer Catin hastaysa anamın çekeceği var benden. Çocuğu onun yanında bırakmıştım. Çocuğa bakacağına o tüysüz oğlanla kırıştırmış sabah akşam. Kocası olacak o oğlanı torunlarından çok seviyor. Ama çocuğa bir şey olduysa görür gününü. Neden o tüysüz oğlana takıldı anlamıyorum.»

«Tüysüz müysüz ama iş güç sahibi ya ona bak,» diye Söze karıştı Flora. «ananın her istediğini alabiliyor, iyi de anlaşıyorlar. Önemli olan da bu zaten. Ben Simplicio'yu ilk gördüğümde, ilk çıktığımızda daha çocuktu. Bak şimdi kocam oldu.»

«Ama Flora, sen kendini anamla kıyaslama. Simplicio ile senin arandaki yaş farkı onlarınki kadar çok değil.»

«Boşver, herkesin bir zevki var. Öyle değil mi?»

«Öyle ama bir iki yıl sonra görürsün anamın halini. O tüysüz oğlan bir büyüsün, bir iki de kendi yaşında kız tanısın. Nanda'nın kıçına bir tekme, tamam. Ben hep kendimden yaşlı erkeklerle çıkarım. Hiç olmazsa yaşımı bahane edip kavga çıkaramazlar.»

Dispansere girdiler. Danışma memuru asansöre binip ikinci kata çıkmalarını söyledi. Soledad hemen itiraz etti:

«Binmem ben asansöre. Ya iki kat arasında kalırsa. Düşlerime giriyor bu meret benim. Bakıyorum asansörün içindeyim, bir aşağı bir yukarı saatlerce gidiyor asansör. Hiç durmadan. Ya da yukarı çıkmaya başlıyor ve hep çıkıyor. Sonunda ter içinde uyanıyorum.»

«Bırak çocukluğu Soledad,» Flora kolundan çekip bindirdi asansöre. Yukarıda, bekleme odasında oturdular. Ellerine bir de sıra numarası vermişlerdi. Onlardan önce altı kişi gelmişti. Soledad vakit geçirmek için Gabi'ye takılmaya başladı.

«Neyin var senin? Neden titriyorsun?»

«Doğuştan öyleyim ben.» Soledad onun elini avucunun içine aldı.

«Bir şeyden korktun herhalde. Porto Riko'da bir şeyler mi yaptın yoksa. Birinin karısını mı elinden aldın, ne yaptın?»

«Yok Soledad teyze, yok öyle bir şey.»

«Hadi, hadi, belki de kız bozdun. En iyisi seni gerisin geri Porto Riko'ya göndermek.»

«Gitmem. Dönmem Porto Riko'ya. Aç kalıyordum orada. Herkesten de dayak yiyordum. Cruz'dan, Felicita'dan hepsinden. Dönmem onların yanına.»

«Peki burada kalıp benim dostum olursun, tamam mı?»

Eğilip öptü yanağından. Gabi başını yana çekti.

«Hayır, senin dosun olmam.»

«Olacaksın. Benim erkeğim olacaksın sen.»

«Bırak çocuğu kandırma,» dedi Flora, «Öyle şeyler de söyleme. Yaşı çok küçük daha.»

Soledad sabırsızlanıyordu:

«Ne zaman sıra gelecek bize? Patladım sıkıntıdan. Doktor, Catin'in hastalığı yok desin. Evden St. Peter kilisesine kadar dizlerimin üstünde gideceğim. Yemin ettim. Kızım için her şeyi yaparım. Param olsa iyi doktorlara götürürdüm kızımı. Kiliseye kadar dizlerimin üstünde gitmek güç şeymi sanki? Canımı veririm bu çocuk için. Hazreti İsa kendi çocukları uğruna çarmıha gerildikten sonra ben şu kadarcık şeyi yapamam mı?»

«Nanda'ya Catin'in hastalandığını yazdığımda ne dedi biliyormusun?»

«Biliyorum. Sözde dövdüğüm için hastalanmış çocuk. Bir gün bile dövmedim bu çocuğu ben. Hem dayaktan insan hasta olsa, ben Nanda'dan yediğim dayaklardan şimdiye kadar çoktan ölmüş olurdum.»

Konuşurlarken sıra onlara gelmişti. İri yarı, lâcivert gömlekli bir zenci kadın elindeki kâğıt önlükleri çocuklara giydirdi. Sonra elindeki fişi doldurmaya başladı. Soledad'ın adını, adresini aldı.

«Kaç çocuğun var?»

«Dört.»

«Adları?»

Soledad çocukların adlarını verdi. Oğlu Quique'nin babasıyla Porto Riko'da olduğunu söyledi.

«Bu kızın soyadı neden Alvarado?»

«Kendi kızım değil. Evlât edindim.»

«Hepsinin soyadını 'Rios' diye yazalım o halde. Kocanın adı ne?»

«Kocam öldü.»

«Neden öldü?»

«Kazada öldü,» Rosa'ya döndü. «Amma meraklı şeyler ha. Sanki cinayet işledim de yargıç karşısındayım.»

Kadın sorulara devam ediyordu. Sosyal yardım fonundan para alıp almadığını sordu. Almadığını öğrenince, «Biliyor musun nasıl alabileceğini?» dedi. Soledad onun sözünü yarıda kesti.

«Boşver yardım fonunu filân. Çalışabildiğim sürece çocuklarıma bakarım ben. Üç kuruş verecekler diye adama etmedikleri kalmıyor oralarda.»

«Çocuklar veremli biriyle temas ettiler mi?»

«Porto Riko'da bir kuzenim vardı veremli. Ama çok eskidendi o. Okulun doktoru çocukları buraya getirmemi söyledi.» Kadın çıktı doktor içeri girdi. Çocuklara tüberküloz testi yaptı. Yandaki odaya yollayıp ciğerlerinin rontgenini aldırdı. «Bir hafta sonra cuma günü gelip sonucu öğrenirsiniz,» dedi. Dışarı çıkarken Soledad hemşireyi yakaladı,

«Şu yeğenimin kafasındaki dikişleri alabilir misiniz?»

«Olmaz. Burada yapamayız. Hastaneye götürmemiz gerekir.»

«Parasını veririz.»

«Paradan değil. Burada olmaz.» Kadın çekildi gitti.

«Orospu çocukları. Bunların tepelerine bomba atıp yok etmeli. Hastaneye götürsem orada da yapmazlar. Kimbilir ne bahane uydururlar. Ben kendim alırım dikişleri.»

Önden giden Sarita para atınca çiklet veren makinelerden birinin önünde durmuştu.

«Anne para versene sakız alayım.»

«Başlarım şimdi senin parana. Hadi üçüncü caddeye çıkalım da şu yüzüğümü rehin bırakayım. Beş kuruşum kalmadı çünkü. Kocam olacak herifin de para yolladığı yok. Havayla mı karın doyuruyoruz sanıyor acaba?»

Rehincinin dükkânında sıra beklerken Soledad yüzüğüne hayran hayran bakıyordu. Sıra kendisine gelince istemiye istemiye uzattı yüzüğü.

«Kaç dolar istiyorsun?»

«Yedi.»

«Dört dolar veririm.»

«Peki Ver de gidelim.» Dört dolarla makbuzu aldı, cüzdanına yerleştirdi. «Hadi,» dedi, «şu köşeden pul alalım.» Pul almak için girdikleri dükkânda azizlerden bazılarının resimleri Soledad'ın gözüne çarptı.

«Kaça bunlar?.»

«Otuz beş sent tanesi.»

«Bir tane Fernanda'ya alayım. Biliyorsun aramız düzeldi. Tekrar mektup yazamaya başladı bana. Mucize bu.» Kartın arkasına, «Nanda, Aziz Anthony'nin resmini gönderiyorum ki bol bol sevgilin olsun. Kızın Soledad,» yazdı.

Sonra Rosa'ya döndü. «Aziz Anthony'nin resmini başaşağı asarsan sana hemen sevgili bulur. Ama iyi bir aziz değil. Bulduğu erkekler kötü çıkıyor. Dayak atmayı seven erkekler buluyor hep. Ben erkek konusunda talihsizim zaten. Tario hariç, doğru dürüst adam tanımadım. Onun da ömrü yetmedi. İyi şeyler çabuk biter zaten.»

İki çocuğuyla yürümekte olan bir Çinli kadının yanından geçtiler. Soledad, «Şeytanın anası gibi bu kadın,» dedi. «Hayatta çekemiyeceğim tek şey bir Çinliden çocuk peydahlamak. Elimi kolumu bağlasalar bile yaptırmam. Çinli erkekler iyi koca olurlarmış ama boşver.»

Flora :

«Ben eve gidip Simplicio'ya yemek hazırlayayım,» dedi, Gabriel'in elinden tutup uzaklaştı.

Soledad arkasından seslendi :

«Aman kocana iyi bak!» Sonra gülerek Rosa'ya döndü, «Hadi gel parka gidelim. Çocuklar güneş yüzü görsünler biraz. Bütün gün evde tıkılıp kalıyorlar.»

Parka gelince Soledad çocuklardan önce koştu, salıncakların yanına gitti. Sonra kızların üçünü de birer salıncağa bindirdi ve sallamaya başladı. Bir ara Toya'nın salıncağını durdurdu. Sarıldı çocuğa.

«Bu anasının en küçük kızı, Anasının küçük Toya'sı bu. Hadi öp bakalım ananı. Filmde gördüğün gibi dudaklarımdan öp. Tam bir öpücük ver bakalım.» Toya uzanıp dudaklarından öptü Soledad'ı. «Mmmm,» dedi. Soledad diliyle dudaklarını yalıyarak, «hoşuma gitti bu.» Onu bırakıp Sarita'yı kucakladı bu kere. İndiriverdi külotunu, kaba etlerini öptü. Biraz daha sıkıştırınca Sarita kaçtı elinden. Sıra Catin'e gelmişti. Onu da kucakladı, öptü Soledad. «Bu koskoca genç kız olmuş». Catin. «Anne beni kucağına alıp sallasana,» dedi.

Soledad hemen salıncağa oturdu. Catin'i de kucağına aldı. Çocuklar gibi sevinçliydi sallanırken. Sallandıkça kahkahalar atıyordu. Catin'i bıraktı. Tek başına daha da hızlı sal-

lanmaya başladı. Biraz geçince durdurdu salıncağı. «Hadi gidelim,» dedi.

Evin önünde Rosalia'ya rastladılar. İhtiyar bir zenci kadındı Rosalia. Soledad'ın komşusuydu. Üzerinde her zamanki gibi siyah bir elbise vardı. Soledad koşup sarıldı, öptü yanaklarından.

«Nasılsın sevgilim.»

«Sulanma bakalım, kocam mısın be?»

«Kocan değil sevgilinim.» Rosa ile çocuklarını bırakıp koştu. Mutfak kapısından girip tuvalete daldı. Rosa'yla çocuklar mutfağa girdiklerinde tuvalette çekilen suyun sesini duydular. Soledad yanlarına gelince, «Nedense çişimi pek tutamıyorum,» dedi. «Herhalde ameliyatta bir yanımı zedelediler.»

Yatak odasına geçip geniş yatağın üzerine attı kendini. Yorgun görünüyordu. Rosa, o dinlensin diye çocukları mutfakta meşgul etmeye çalıştı ama bir kaç dakika sonra üçü de yatak odasına gidip annelerinin yatağının kenarına dizildiler. Oda oldukca küçüktü. Eşyalardan hareket edecek yer kalmamıştı pek. Yatakla tuvalet masası arasında yarım metre ya var ya yoktu. Yatak ve ayakucundaki dolap o kadar yakındı ki dolabın alttaki iki çekmecesi ancak altı santim açılabiliyordu. Gardrop filân yoktu ortada. Elbiseler duvara çakılı kancalara asılmıştı. Duvardaki rafta bir iki valizle, bir kaç karton kutu duruyordu. Rafın altında plâstik bir perde, perdenin arkasında da üzerine askı takmak için konmuş uzunca bir demir çubuk.

Komodinin üzerini Soledad «din köşesi yapmıştı. Başta Hazreti İsa olmak üzere azizlerin küçük heykelleri vardı. Heykelciklerin çevresinde iki mum, yapma çiçek dolu bir vazo, küçük bir haç, bir şişe parfüm, duvarda sekiz resim, bunların önünde de iki dua kitabı vardı. İki kitabın arasında da «kötü ruhları yakalasın» diye bir bardak su. Haftada bir Soledad bu suyu tuvalete boşaltır, bardağı yeniden doldururdu.

Çocuklar Soledad'ı bir kaç dakika seyrettiler. Catin çekine çekine, «Neyin var anne?» diye sordu. Toya da eğildi, «Öpsene beni anne,» diye. Soledad gözlerini açtı. «Gidin de rahat bırakın beni,» dedi, «Hiç bir şeyim yok.» Sonra Rosa'nın da odada olduğunu görünce doğruldu. «İhtiyara gideceğim yine,» dedi. «Dört dolar bizi bir hafta değil iki

gün bile zor idare eder. Böyle hayatın canı cehenneme!» Çocukların üçünü birden kolları arasına aldı. «Neyse ki bunlar var; bunlar benim bütün hazinem. Üç tane birbirinden güzel kızım var. Oğlum da burada olsa ne iyi olurdu. Rosa, bir ana için çocuklarının ne demek olduğunu bilirmisin? Onlar benim her şeyim. Dur sana Quique'nin resimlerini göstereyim. Bak küçükken ne kadar güzeldi.» Eğilip yatağın altındaki bavuldan bir albüm çıkardı. Quique'nin resimlerini gösterdi Rosa'ya. Ölen kocası Octavio'nun da resimleri vardı albümde. Bir resimde, «Kalbim senindir» yazılıydı. Birlikte çektirdikleri bir başka resimde de Soledad hamile elbisesiyleydi. Öbür sayfalarda Octavio'nun mezarının resimleri görülüyordu. Soledad sessiz sessiz ağlamaya başladı. Albümü kapattı. Sonra yatağın üzerine kapanıp hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Onlar albüme bakarken içeri gitmiş olan çocuklar Soledad'ın hıçkırıklarını duyunca koşarak geldiler.

«Ne oldu anne, neyin var?»

«Gel yavrum. Gel küçük Toya'm. Nerede yavrum senin baban?»

«Öldürdüler. Tabancayla öldürdüler onu.»

«Evet yavrum, öldürdüler onu.» Çocuğu bıraktı Rosa'ya döndü.

«Çok seviyordum onu. Hâlâ da seviyorum. Bana karşı o kadar iyiydi ki. Bak sonunda ne oldu. La Esmeralda'daki mezarlığa gömdük onu. Küçükken saklambaç oynardık o mezarlıkta.» Bir an sustu. Aynada makyajını tazeledi. Rosa'ya döndü, «Hadi gel El Polaro'ya telefon edelim. Bakalım beni çağıracak mı? Hiç olmazsa biraz para koparırım gidersem.» Evden çıkıp yakındaki bir dükkândan telefon ettiler. Soledad numarayı çevirdi. «Alo! Merhaba sevgilim, nasılsın? Ben de seni düşünüyordum Sahi mi? Tabii, hemen gelirim...»

Telefonu kapadı. Rosa ile birlikte eve döndüler. «Ne olursun, ben dönünceye kadar şu çocuklara göz kulak oluver. Ben yıkanıp giyineyim de şu herife gideyim.» Çocukları çağırıp bir şeyler almak için çarşıya çıkacağını söyledi. Yaramazlık etmemelerini tembih etti. Catin'e de evi temizlemesini hatırlattı, çıkıp gitti. O gidince Rosa önce yatakları düzeltti, çocuklar da ona yardım ediyorlardı. Catin makyaj

malzemesini topladı. Bir sürü krem, pudra, spray kutuları, deodoran tırnak cilâları, parfümler duruyordu masanın üstünde. Bunların yanında da iki büyük şişe kolonya ile bir şişe koku. Bir de teneke kutu vardı, içi bigudi dolu. Başka bir kutuda da allıklar, iğneler, bir kaç düğme, tarak ve daha sürüyle ufak tefek üst üste yığılmıştı. Bir iki de kitabı vardı. İspanyolca açık saçık hikâyelerdi çoğu. Yalnız ikisi İngilizceydi. Soledad'a komşuları vermişti bunları.

Yatakodasının işi bittikten sonra Rosa ile çocuklar birlikte, kahvaltıda kirlenen tabakları yıkadılar. Öğlen için yemek hazırladılar. Rosa bir kaç parça domuz pirzolasıyla bir iki muz kızarttı. Soledad için de birazını ayırdı. Yemekten sonra Rosa yatağın üzerine uzanınca çocuklar hemen çevresini aldılar.

Saat ikide Soledad döndüğünde Rosa çocuklara İngiliz alfabesini öğretiyordu. Birbuçuk saatte işini bitirmişti. Yatak odasına girip çocuklara aldığı şeyleri verdi. Sonra mutfağa saldı onları. «Ben çağırmadan gelmeyin,» dedi. Onlar çıkınca komodinin üzerinden hazırladığı mihrabın önünde diz çöktü. Mumları yakıp başı önüne eğik birkaç dakika durdu.

Kocasından başka erkeklerle yattığı zamanlar gelip günâh çıkarırdı bu köşede. Dua kitaplarında, «kocasını aldatan kadınlar» için yazılmış dua yoktu. Soledad da dua etmez, başını önüne eğer ve öyle dururdu, kendini rahatlamış hissedinceye kadar. Kalkıp mutfağa geçti. Yüzünde ciddi fakat rahatlamış bir ifade vardı.

Catin :

«Neredeydin anne?» diye sordu.

«Seni gidi yumurcak seni. O kadar çok soru sorma.»

Bu sefer Sarita karıştı lâfa,

«Ne yapıyordun anne?»

«Hiç Sizi ilgilendirmez. Hadi gidin içeri, oynayın.»

Çocuklar oturma odasına, televizyon seyretmeye geçince Rosa'ya elindeki dolarları gösterdi Soledad.

«Bak. Aldım hemen on beş dolarını. Neyse ki fazla heyecanlı da çabuk bitiyor işimiz.»

Mutfak kapısı vuruldu. Açtılar. Rosalia gelmişti.

«Hoşgeldin sevgilim. Beni görmeden duramıyorsun, değil mi?»

«Canın cehenneme!»

«Öyle söyleme. Sen benim sevgilimsin.»

«Sapık mısın be karı? Utanmıyor musun? Kocandan haber var mı, nasılmış?»

«Nasıl olacak. Karısız kalınca başına vurmuştur.»

«Amma ağzı bozuk karısın ha!»

«La Esmaralda'da böyle konuşuruz biz. Senin geldiğin yer Loiza Aldea. Daha da beter orası.»

«Ben buraya geleli kırk yıl oldu. Kırk yıldır Porto Riko'ya gitmedim. Bundan sonra da gitmem. Ölünce bile burada gömülmek isterim. Porto Riko'da adamı solucanlar yer.»

«Ben kendi memleketimde ölmek isterim. Burada gömülmek de nesi?»

«Buradan Porto Riko'ya tabut kaça gider biliyor musun? Tam bin beş yüz dolara.»

«Aptallaşma. Kendimi fena hissettim mi atlarım uçağa Porto Riko'ya dönerim.»

«Porto Riko'yu unuttum bile. Sadece Porto Riko'yu değil, orada yaptıklarımızı da. Hem muz bile yemiyorum artık.»

«Seni gidi utanmaz seni. Senin gibileri hemen ortadan kaldırmalı. Loiza Aldea gibi bir dağbaşından gelmişsin, bir de muz yemiyorsun ha! Hem muzdan daha iyi şey var mı acaba! Neyse, bırakalım bunları. Ne içersin, kahve mi? Çorba mı? Yoksa bir muz mu istersin?»

«Hiç birini.»

«Bok ye. Toya gel buraya. Kakan geldi mi yavrum? Rosalia teyzen bok yemek istiyor.»

«Ben başkasının evinde hiç bir şey yemek istemem. Bir keresinde bir dostun mutfağının halini gördüm. O gün bu gündür başkasının evinde yemiyorum.»

«Bırak numarayı. Su her şeyi temizler.»

«Pisliğe hiç dayanamam. Hele bazıları mutfak musluğunda dişlerini fırçalarlar, onlara çok kızarım. Senin o kara kız var ya. Artık lâf dinlemez oldu.»

«Bana ne söylüyorsun? Benedicto'ya söyle. Onu şımartan Benedicto. Toya'nın kıçına iki tane vursam Benedicto söylemediğini bırakmıyor. Ne yaparsa yapsın sesini çıkarmıyor. Sarita'yı ise hiç sevmiyor. En ufak şeyine bile kızıyor. Sarita beyaz, Toya kendisi gibi kara. Herhalde ondan Toya'yı çok seviyor.»

«Herhalde ondan. Beyazlar bizi sevmezler En iyisi bile kafası kızınca «pis zenci» diye basar küfürü. Hadi ben gideyim. Oğlum gelecek. Belki de gelmiştir.»

«Çocuk değil ki yahu gelecek olan. Neredeyse otuz yaşında olacak. Kimbilir hangi kızı sıkıştırıyordur. Yoksa kızları bırakıp seni mi sıkıştırıyor.»

«Sus be Allahın cezası karı! Ne biçim lâf ediyorsun. Oğlum o benim yahu.»

«İyi, sev sev. Kimsenin bir şey dediği yok. Yalnız sıkma bu kadar. Rahat bırak biraz.»

Rosalia çıkarken Elfredo geldi. Bembeyaz çocuk yüzlü, siyah saçlı, genç bir çocuktu Elfredo. Boletta kartı satar, Soledad da her gün bir kart alırdı ondan. O gün üç kart aldı. Her biri için on beş sent verdi Elferdo'ya. Sonra Elfredo'yu da alıp oturma odasına geçtiler. Çocukları mutfağa yolladılar.

Oturma odasında Soledad pencerenin yanındaki divana oturdu. Elfredo da yanına. Rosa onların karşısına geçip koltuğa yerleşti. Büyük bir mavi koltuktu bu. Başka bir köşede, portakal rengi koltuğun üstünde kocaman bir bebek vardı. Canlı gibi duruyordu. Soldaki duvarda bir şömine deliği vardı. Onun üstündeki taş rafta bir kaç resim, taştan yapılma bir aslan, bir de panter, camdan yapılma küçük bir gemi, bir sürü küçük oyuncak hayvan, tam ortasında da Bendicto'nun getirdiği plâstik bebek. Bebeğin iki yüzü vardı. Biri siyah, öbürü kahverengi. Soledad bir hafta bir yüzünü döndürüyordu, öbür hafta diğer yüzünü. Bu bebeğin uğuruna inanıyordu. Şöminenin önündeki sehpanın üstünde camdan iki tabla duruyordu. Kelebek biçiminde. Koltukların yanında da birer tane vardı bu sehpalardan. Yine bu sehpalardan birinin üstüne pikap konmuştu. Altındaki rafta da plâklar üst üste yığılmıştı. Televizyon alıcısı divanla şömine arasındaki köşedeydi. Duvarlarda resimler, yapma çiçekler, duvar plâkaları, küçük resimler, küçücük hasır şapkalar, çok renkli plâstik gerdanlıklar asılıydı. Pencerenin içinde bir saksı çiçek, bir vazo dolusu yapma çiçek, bir de bira fıçısı yanında oturan çıplak bir kadın heykeli. Odanın ortasında, yerde gri bir halı. Yıkanabilir türden.

Televizyonda film vardı. Çalınmış mal alıp satan bir

adam öldürülüyor, adamın kızı da acısından intihar etmeyi düşünüyordu.

«Aptal karı!» Çevirdi düğmesini, kapattı televizyonu Soledad. «Ne korkak şey. Babası öldü, parasız kaldı diye insan kendini öldürür mü hiç. Hayat bu. Böyle her şeyi dert edersen yaşanmaz bu dünyada. Bunlar da dert mi yahu? Böyle şeylere gülüp geçer insan. Adamın başına ne belâ gelse sonunda geçer gider. Yüz yıl devam etmez ya kötü talih.»

«Soledad, seninle evlensek olmaz mı?»

«Benimle evlenmek mi? Sevgililerin yetmiyor mu?» Benim dört tane de çocuğum var, unuttun galiba.»

«Çocukların ne zararı var. Gülü seven dikenine katlanır.»

«Hadi çocukları bırak bir yana kocamı ne yapalım?»

«Biliyorum kocanı. Kocan var ama onunla yaşamaktan pek memnun değilsin. Onu da biliyorum.» Soledad'a sokuldu, «Bir öpücük ver bakalım bana.»

Soledad kaçmaya çalıştıysa da beceremedi. Elfredo yakalayıp öpüverdi dudaklarından.

«Vakit geç oluyor. Ben gidip şu kartları bırakayım. Yarın yine uğrarım. O zaman kolay kolay kurtulamazsın elimden.»

«Ben de gideyim artık,» dedi Rosa, «Benimle otobüs durağına kadar yürür müsün Elfredo?»

Çocukların odasının önünden geçerken yoğun bir silik kokusu geldi burunlarına.

«Bu çocuklar da yataklarına işiyorlar. Hasta filan değiller. Üşeniyorlar da ondan. Üç günden bir yatak çarşaflarını değiştiriyorum, yine olmuyor.»

Çocuklar mutfakta yere oturmuş resim boyuyorlardı. Soledad, Rosa ile Elfredo'yu uğurladı. Arkalarından kapıyı kilitledi. Anahtarı kilitte iki kere çevirdi.

ÜÇ AY SONRA

Ağustos'ta Rosa, Soledad'ı bir kere daha ziyaret etti. Günlerden cumaydı. Soledad, Rosalio, Benedicto, bir de komşuları Moisés mutfaktaki masaya oturmuş viski içiyorlardı.

«İyi ki geldin,» dedi Soledad.

«İşe bak Rosa. Dün geldim, yarın yine sefere çıkıyorum.»

Bunları söyleyen Benedicto'ydu. İri yarı, kalın kemikli, yakışıklı, dalgalı saçlı, kırk yaşlarında bir adamdı. İnce, kısa bir bıyığı vardı. Kıyafeti de temiz ve düzgündü. Soledad'a, «Git de sana getirdiğim armağanları getir göster Rosa'ya,» dedi.

Soledad yatak odasına gitti. Döndüğünde elinde kırmızı desenli bir yatak örtüsü, bir hasır çanta, bir kaç şişe de parfüm vardı.

«Bir sürü şey getirmiş ama asıl ihtiyacım olan ilâcı unutmuş.»

«Unutmadım, aldım ama gümrükten geçerken elimden düştü. İki şişe de viski vardı. Hepsi kırıldı.»

«Dediklerine inanacak göz var mı bende? Bırak palavrayı. Bugün kanım beynime çıktı zaten. Bir de senin palavralarını dinleyemem. Sarhoş herif, yakında alkolik olup çıkacaksın.»

«Bir iki bardakta sarhoş olur muyum hiç. Bilirsin içki pek dokunmaz bana.»

«Bak, şuna bak! Dokunmazmış. Dün işten döndüğümde koltuğun üstünde sızmış bulduğum sen değilmiydin? Dünyadan habersiz yatıyordun. Demedin mi, 'Biri hem viski şişesini almış, hem de otuz dolarımı' diye? Hatırladın mı şimdi kimle içtiğini?»

«Kuzenim Ramon vardı. Bir de oğlum.»

«Biri kuzenin, öbürü oğlun ama sadece paran ya da içkin olduğu zaman seni arıyorlar. Başka zaman yüzüne bile bakmazlar. Allahın cezaları.»

«Ramon aldı herhalde paraları da viskiyi de. Oğlum yapmaz öyle şey. Paraya ihtiyacı oldu mu gelir, ister. Ben de ne yapar eder bulur veririm istediği parayı.»

«Kazık kadar oldu oğlun. Ama nazlı büyütmüşsün. Çalıştığı halde hâlâ senden para alıyor. Ne diye para istiyor senden? Hadi o istiyor, sen niye veriyorsun?»

«Ödevim. Sadece ona karşı değil, evdeki herkese karşı ödevlerim var. Daha küçükken başladım çalışıp evdekilere bakmaya.»

«Hadi canım. Ailene ne zaman yardım ettin sen? İşin gücün orospu kovalamak.»

«Benedicto haklı,» diye lâfa karıştı Rosalia. «Uzun süre

benim yanımdaki evde oturdu. Hep bakardı ailesine.»

«Ne olur orospu kovalarsam? Hem öyle herkesi küçük görme. Seninle nerede tanıştığımızı da unutma.»

«Ne olmuş yani. Barda tanışmıştık ama günlerce koştun peşimden. Ötekilere benziyor muydum ben? Doğru söyle!»

Benedicto uzanıp Soledad'ın elini avuçları içine aldı.

«Neden bilmiyorum, senin yanından bir an bile ayrılmak istemiyorum. Sensiz yaşayamam gibi geliyor bana.»

«Hep dinliyorum bu lafları. Boş lâf bunlar. Beş parasız bırakıp gittin. Neredeyse açlıktan ölecektik. Yollaya yollaya on beş dolar yolladın. O da işime yaramadı, havaleyi paraya çevirtemedim çünkü.»

«Mektup yazdım sana. Demedim mi veresiye al ne alacaksan, dönünce öderim diye?»

«Evet çok yazdın. Yirmi beş günde bir tek mektup yazdın. Pul alacak para mı bulamadın? Yoksa vakit mi?»

«Yemin ederim yazdım. Hem de üç kere. Postada kaybettiler herhalde. Hadi Moisés, birer kadeh daha atıp bitirelim şu şişeyi.» Birer kadeh daha içtiler. Soledad iki kutu konserve sebze çorbası açıp ateşe koydu. Çorba ısınınca çocukları çağırıp ellerine birer tas çorba tutuşturdu. Toya yere oturup çabuk çabuk içti çorbasını. Bitirince Benedicto kucağına aldı Toya'yı.

«Ben yokken anan sana iyi baktı mı? Yaramazlık etti mi anan ben yokken? Eve başka erkekler geldi mi?»

Soledad'dan önce Rosalia susturdu Benedicto'yu.

«Yeter! Yeter! Siz kavgaya tutuşmadan ben kaçayım bari. Neler öğretiyorsun çocuğa öyle. Dedikoducu mu yetiştirmek istiyorsun?» Soledad gelip kucakladı Roselia'yı.

«Gitme Rosalia. Sen benim anamsın. Kal.»

«Biliyorum, çevreye de yayılmış o lâf. Beni gerçekte anan sanıyorlar. Ama bir gün anan kalkıp gelirse kıçıma bir tekme vurur, başından savarsın beni.»

«Yapar mıyım hiç öyle şey ben? Anam gelse ilk tanıştıracağım insan sen olacaksın. Seni gösterip, 'İşte' diyeceğim, 'İşte bu Rosalia. Senden fazla analık etti bana'.»

«Bırak numarayı.» Rosalia gitmek üzereyken tekrar oturdu. Benedicto, Soledad'ın koluna yapıştı.

«Dinle bak, dün gemi limana girer girmez gelip seni aradım. Çalışıyor dediler. Çocukları sordum. Hepsine birer

bilezik almıştım çünkü. O Catin denen yumurcak ne yapsa beğenirsin. Kaçtı saklandı. Bileziği de almadı. Sevmem öyle aksi çocukları. Göndersene onu Porto Riko'ya.»

«Hiç bir yere göndermem. Ben anasıyım. Onun da yeri anasının yanı. Porto Riko'ya, kimin yanına yollayayım? Daha bugün Fernanda'dan mektup aldım. Felicita iyice azıtmış işi. Kendi çocuklarına bile bakmıyormuş. Cruz desen onda iş yok zaten. Bu çocuğu yollayamam hiç bir yere. Deminki soruna gelince, bütün aşıklarımı sen yokken eve aldım. Sen gidince yine alacağım. Var mı bir diyeceğin? Sen oturup kocalık ödevini yapmazsan ben de başkalarını bulurum.»

«Kim dedi ödevimi yapmıyorum diye? Seni tıka basa doyuruyorum.» Soledad gülmeye başladı.

«Doyuruyorsun ha! Senden geçmiş artık. İçin geçmiş senin.» Benedicto sandalyeden kalktı. Soledad'ı yakaladı.

«Senin için sakladığım bir şey var burada. Boyu da sana göre.» Eliyle pantolonunun düğmelerini çözüyordu bir yandan. «Gel, yan odaya geçelim de görürsün kimin içi geçmiş.» Eliyle karısının göğsünü kavradı, okşamaya başladı. Sonra belinden tutup çevirdi. Boynundan hırsla öptü. Soledad birden geriye doğru attı kendini. Boş bulunan Benedicto çuval gibi yıkıldı koltuğun üstüne. Rosalia bağırmaya başladı :

«Sizde utanma denen şey yok. Nedir bu yaptığımız?»

«Ne olacak canım. Yabancı mı var aramızda? Hem kötü bir şey yapmadık ki.»

«Yapmadınız mı, daha ne yapacaktınız? Gençken ben de severdim erkeklerle oynaşmayı, ama herkesin içinde yapmazdım o işi.»

«Gel istersen yine oyna.» Bendicto bunu söyledikten sonra Rosalia'nın kalçasını okşadı. «Fıstık gibi karısın ha!»

«Ben senin anan yaşındayım. Başkasına yap o numaraları.»

«Anamsan emzir beni. Göğüslerin hâlâ güzel.»

«Sus pis herif.»

Soledad araya girdi.

«Benedicto, ceketin nerede?»

«Orada bir yerde olacak.»

«Hayır, hiç bir yerde yok. Eve gelir gelmez eşyalarına baktım ama ceketini bulamadım.»

«Herhalde anamların evinde unuttum.»

«Anaların evinde unuttun, öyle mi? Sakın kavga ederken düşürmüş olmayasın?»

«Kavga ettiğimi hemen yetiştirdiler ha?»

«Senin ne halt karıştırdığını öğrenmek o kadar zor değil. Kimbilir neden kavga ettin.»

«Oğlumun yanında bana tekerlek dediler. Var mı tekerlek kılığı bende? Kavga etmeyip de ne yapayım?»

«Yalan üstüne yalan kıvırıyorsun. Sarhoş olup dayak yediğini söylesene açık açık.»

Rosalia havanın kızıştığını görünce lâfı değiştirmeye çalıştı:

«Beni, nereye gittiniz bu son seferde?»

«İtalya, İspanya, bir de İspanya yakınlarında bir ada var. Çok güzel bebekler yapıyorlar. Gelecek sefer oraya gidişimde Soledad'a o bebeklerden bir tane getireceğim.»

Soledad çocuklara bakmaya gitti. Yatağın üzerine serilmiş uyuyorlardı. Üzerlerini örttü. Mutfağa döndü.

«Her seferе çıkışında bir şeyler vadedersin ama getirmezsin.»

«Bırak bunları şimdi. Üçte eve geldim, o zamandan beri de ağzıma bir lokma koymadım. Bana yemek hazırla da karnımı doyurayım.»

«Hiç bir şey yapamam. Bir kere yemek yaptık, yeseydin. Gecenin bu saatinde yemek hazırlayamam sana. Sabah işe gitmek için erken kalktım. Çok da yoruldum.»

«Gitme işe.»

«İşe gitmeyeyim mi? Kim verecek bu kadar parayı? Sen mi?»

«Sen yemek yapmazsan ben de çıkıp dışarda yerim.»

«Hiç bir yere gidemezsin,» dedi Rosalia. «Ben sana yemek hazırlarım.»

Gidip buzdolabından biraz kıyma aldı. Köfte yaptı. Patates kızarttı. Benedicto oturup yemeğini yerken Simplicio girdi içeri. Benedicto hemen yakınmaya başladı.

«Gör bak ne biçim karım var. Yirmi beş gün ayrılıktan sonra eve gelen kocasına yemek hazırlamaya üşeniyor. Ne yapalım, ben de ona öyle davranırım bundan sonra. Flora nasıl?»

«İyidir. Evde oturuyor.»

Soledad hemen atıldı:

«Kızı evde bırakır, kendisi karıların peşinde koşar. Bir gün Flora suçüstü yakalayacak seni. Çekip gidecek Porto Riko'ya. O zaman görürsün gününü.»

Rosalia da lâfa karıştı.

«Flora iskelete döndü son günlerde.»

«Bu kardeşim olacak aptal herif kıza o kadar çok çektiriyor ki. Her hafta sonu bir karı bulup ortadan kayboluyor.» Simplicio kendini savunmaya kalkıştı:

«Hepsi yalan. Hiç kötü davrandığım yok ona. Zayıflığına gelince bildim bileli zayıftır zaten. Hiç bir zaman kırk sekiz kilonun üstüne çıktığını hatırlamam. Sonra o kadar sevdiğim insana acı çektirir miyim hiç? Bana hem analık ediyor, hem karılık.»

«Ben bilirim seni. Karıların peşinden koş koş, bir gün hastalık kapınca aklın başına gelir. Gidip söylerim Flora'ya. 'Alına bunu yatağına' derim.»

Rosalia bu sefer de Simplicio'dan yana çıktı.

«Bırakın ne isterse yapsın. Erkek bu yahu. Şimdiki kadınlar erkeklere hükmetmek istiyorlar. Eskiden böyle miydi? Evin erkeği isterse bir ay gözükmezdi ortalarda. Dönünce de karısının onu güler yüzle karşılaması gerekirdi. Hiç unutmam, bir komşumuz vardı. Herif tuttu metresini evine getirdi. Karısına, 'ev işlerinde sana yardım eder', dedi. Kadın razı oldu. Yıllarca üçü bir arada oturdular.»

Soledad :

«Ben anlamam,» dedi. «Benimle yaşayan adam benden bıkarsa çekip gider, bir şey demem. Onu tatmin edemezsem de öyle. Ama metres tutmasına dayanamam. Buna karşı olduğum için de evli erkeklerle dostluk kurmam. Bana yapılmasını istemediğim şeyleri ben de başkalarına yapmam. Bütün bunlar bir yana, erkeklerin oyuncağı olmak istemem. Hele arka plânda kalmayı hiç istemem.» Kapı vuruldu. Kısa boylu, şişmanca bir kız girdi içeri. Karşıdaki evde oturuyordu. Benedicto :

«Merhaba Sylvia. Ne haber yavrum? Bugün bütün güzelliğin üstünde yine. İçki ister misin?» dedi.

«Bir tane daha içersem şuraya düşüp bayılırım. Zaten başım dönmeye başladı bile.»

Camın yanındaki radyatörün üstüne oturdu. Simplicio da gidip yanına çöktü. «Ne kadar ince belin var senin kız,» diye kollarını beline doladı.

«Aynaya bakabildiğim için belimin ince olduğunu biliyorum. Bir de senin söylemene lüzum yok.»

Simplicio Soledad'a seslendi;

«Şuradan, ceketimin cebinden cüzdanımla sigara paketini uzatıver.» Soledad ceketin ceplerini karıştırdı.

«Yok burada,» dedi. «Otların üstünde sevişirken düşürdün herhalde.» Bunları Simplicio'ya söylüyordu ama gözlerini Sylvia'ya dikmişti.

«Öyle şeyler demeyin utanıyorum,» dedi Sylvia gülerek. Gitmek üzere kalktı. Simplicio yerinden kıpırdamadı. Soledad bunu görünce.

«Simplicio,» dedi, «kabalık etme. Sylvia'yı evine kadar götür.» Simplicio kızla birlikte çıktı ama hemen döndü. Soledad onun dönmesini bekliyordu zaten. Kapıdan girer girmez açtı ağzını.

«Uslan biraz. Orospularını al, nereye götürürsen götür ama buraya getirme. Ben pezevenk miyim? Bir daha getirirsen hemen Flora'ya haber veririm, görürsün.»

«Ben getirmedim ki bu kızı. Kendi geldi». Sonra ekledi, «Şu ceketi ver, bir de ben bakayım ceplerine.»

Simplicio ceplerini karıştırırken Rosalia:

«Oğlum,» dedi, «sana bir şey söyliyeceğim ama sakın kızma. Şu kılığını, kıyafetini düzelt biraz. Serseriler gibi giyiniyorsun. Kafanda yana yatmış küçücük bir siyah şapka, üstünde çizgili ceket, parlak gömlek, bilekleri bağlı dar pantolon. Ayağında da sandallar.»

«Moda bu Rosalia... Hay Allah kahretsin, cüzdanı ekmişim bir yerde. Kâğıtlarım da içindeydi. Belki biri bulur da gönderir.» Soledad hemen atıldı,

«Çayırda postane ne gezer.»

«Bırak alay etmeyi de bana iki dolar borç ver.»

«Ben milyoner miyim yahu? Dört çocuğum var bakacak. Senin bir tane bile yok, yine de sızlanıyorsun.»

«Bırak lafı da ver bir şeyler.»

«Sana verecek param yok. İstersen başka şeyimi veririm. Ne dersin?»

«Utanmaz karı!»

«Sus da suratını dağıtmayayım. Erkek milletinin topu böyledir. Orospu çocuğudur hepsi. Benim kardeşim de hepsinin beteri.» Radyonun yanında uyumakta olan küçük

köpek gözlerini açtı, havlamaya başladı. Bendicto, Soledad'a:

«Evde köpek istemem. Nereden getirdiysen oraya götür bunu,» dedi.

«Hiç bir yere götüremem. Kızlara biri armağan etti Sabahtan akşama kadar onunla oynuyorlar. Pisliğine de bir şey diyemezsin, çünkü ben temizliyorum. Fazla sesi de çıkmıyor. Şimdi sokağa çıkıp dolaşmak istiyor da ondan bağırıyor. Ne olur şunu alıp dolaştırsan biraz.»

«Köpek sevmem dedik ya.»

Soledad köpeği alıp çıktı. Döndüğünde Benedicto'ya:

«Nilsa'yı gördüm,» dedi. «Benedicto bana içki ikram eder mi diye soruyor.»

«Ederim tabii. Gelsin hemen.»

Orta boylu, esmer, iri gözlü, çocuk yüzlü bir adam olan Moisés, o ana kadar kafasını önüne eğmiş konuşulanları dinlerken karısının adını duyunca hemen doğruldu.

«Şu karıya tahammülüm kalmadı artık. Bırakacağım bu günlerde. Çocuklarımı istemiyor. Ben onun çocuklarına ses çıkarmıyorum oysa. Hele o esrarkeş oğlu deli edecek beni.»

«Sinirlenme şimdi. Yalnız o çocuğa fazla yüz veriyorsun. Seni kendi evinden kovacak neredeyse.»

«Öyle ,öyle. Evde kimse sözümü dinlemiyor. O esrarkeş herifi benim yatağıma yatırıyorlar, ben de yerde yatıyorum. Sekiz yıldır bir fabrikada çalışıyordum. Bir gün kazada sakatlandım. Bir kaç gün evde oturup geçmesini bekledim. Karım olacak namussuz gidip benim yerime işe girmiş. Elim iyileşti ama ben işsiz kaldım. Kimbilir fabrikadakilere neler uydurmuştur hakkımda. İşe gidip para kazanıyor diye kendini evin erkeği gibi görüyor. Ben de sağda solda bulduğum işleri yapıyorum ama onun eline çok daha fazlası geçiyor tabii.»

«Dedim ya aptallık ediyorsun. Ben olsam önce o işten alırdım onu.»

O sıra kapı açılıp Nilsa girdi içeri. Elli yaşlarında, kısa fakat düzgün vücutlu bir kadındı. Düz kahverengi saçları omuzlarına dökülmüştü. Üstünde pamuklu bir elibse vardı. Gözünde de yuvarlak, siyah çerçeveli gözlükler.

Benedicto :

«Ne haber Nilsa, nasılsın?» dedi.

«İyiyim,» Gidip radyatörün üstüne oturdu «Her zaman

iyiyim. Hayat yaşamak içindir, üzülmek için değil. Nasıl olsa sonunda ölecek değil miyiz.» Kocasına dönüp baktı. «Şu herifin kafatasını parçalayacağım. Dayanamıyorum tembel tembel oturmasına. Kafasını kırayım da bana ne yaparlarsa yapsınlar. Aldırış etmem. Oğlum da öyleydi. Porto Riko'da, hapiste şimdi.»

Kapının dışından Nilsa'nın oğlunun sesi geldi. Yandaki evin penceresinden sesleniyordu herhalde.

«Anne gel de yat artık. Herkesin evinde patırtı çıkarma.»

«Canın cehenneme! Sen kendi işine bak.»

Benedicto Soledad'a döndü:

«Bana beş dolar ver de bira alayım. Viski bitti.»

«Ne beş doları? Kaçırdın mı sen?»

«Hiç olmazsa üç dolar ver.»

«Bir dolar bile vermem sarhoş herif. Sanki çok paramız varmış gibi.»

«Daha şimdi yüz elli dolar vermedim mi? Daha ne vereyim?»

«O yüz elli dolarla sigorta taksidini, mobilya taksidini, iki aylık süt borcunu ödeyip eve yiyecek alacağım.»

«Yastığın altına da iki yüz dolar koymuştum.»

«Yastığın altında para filân yok.»

«Öyleyse başka bir yere koydum herhalde.»

«Yok, bütün evi aradım yok. Kimbilir nerede kaybettin paraları.»

Nilsa'nın oğlu yine seslendi:

«Anne! Küçük uyandı, sen hâlâ bira içiyorsun. Gel de şunu sustur. Ağabeyime söz verdin çocuğa bakacağım diye.»

«Peki, peki geliyorum. Kalk Moisés gidiyoruz.» Kocasının yerinden kıpırdamadığını görünce bir daha söyledi. «Kalk dedim. Gidiyoruz. Düş önüme.»

«Herkesin içinde böyle konuşma benimle.»

«Ne olur konuşursam? Düş önüme.»

«Emir mi veriyorsun?»

«Evet, emrediyorum. Yürü hadi.»

«Emirse gidelim bari.» Kalktı, karısının önüne düştü, kapıdan çıktılar. Rosalia bir süre arkalarından bakakaldı.

«Vay anasına. Bu karı herifi ne hale getirmiş. Korkunç bir şey bu. Büyü mü yaptı herife acaba?» Soledad okumakta olduğu gazeteyi bıraktı.

«Yok canım, Moisés'in kafasızlığından.»

Benedicto talihini bir kere daha denedi:

«Soledad iki dolar versene bana.»

«Ver şu herife iki dolar da sussun,» dedi Rosalia. «Hem unutma, burada son gecesi. Yarın gidiyor sefere.»

«Peki. Vereceğim iki doları ama sen istedin diye değil. Rosalia'nın hatırı için.» Yatak odasına gidip cüzdanından para çıkarıp getirdi. Simplicio, «Ben gidip alırım biraları,» dedi. Biraz sonra da elinde bira kutularıyla döndü. Benedicto Rosalia'ya bir kutu uzattı. Rosalia almadı.

«Yok istemem. Ben bira içmek değil kavga etmeyin diye kaldım. Artık geç oldu. Oğlum dönmeden eve gitmem gerek. Kadın kısmı geç vakitlere kadar sokakta gezmez. Oğlum kızar sonra.»

Biralar bitince Simplicio kalktı. Soledad, «Flora eve almazsa dön gel burada yatarsın.» dedi. Rosalia da kalktı. Simplicio ile birlikte çıktılar.

Çocukların odasından Toya'nın sesi geliyordu. Kulağı ağrıdığı için ağlıyordu. Soledad biraz süt ısıtıp getirdi ama içiremedi. Toya bir türlü kesmiyordu ağlamayı. Soledad çocuğu kucağına aldı. «Gel yavrum. Kulağın ağrıyor değil mi? Gel içeri gidelim de geçsin ağrısı. Yalnız ağlama, sus. Ağlarsan kanım beynime çıkıyor. O zaman da sizi dövmek geliyor içimden.»

Toya'yı alıp banyoya götürdü. Küçük bir oturağın içine çişini yaptırdı. Bir parça pamuğu sidiğe batırdı, çocuğun ağrıyan kulağına tıktı. Sonra kucağına alıp yatağa yatırdı. Biberonu da eline tutuşturdu, çocuk uyuyuncaya kadar yatağı salladı.

O sırada Benedicto yatmıştı. Soledad oturma odasındaki divanın üstüne temiz bir çarşaf serdi. Bir battaniye koydu ayak ucuna. Kendi geceliklerinden en yenisini de getirdi Rosa'ya verdi. İkisi birden soyunmaya başladılar. Soledad Rosa'nın sırtındaki yara izine baktığını farkedince güldü. Sırtının sol tarafında omuzundan beline kadar uzanan kalın bir yara izi vardı. Sağ omuzundan başlayan daha ince iki iz de kürek kemiğinin hemen altına kadar geliyordu.

«Şu sırtımın haline bak. Bu soldaki yarayı Hortensia yaptı. Üvey anamın kızkardeşi yaktı sırtımı. Her aynaya bakışımda lânet okurum o karıya. Hem ona hem de ailesine. Sağdaki izler de ilk kocam Arturo'nun eseri.» Bunları

söyledikten sonra kendi yatak odasına geçti. Benedicto'nun yanına. Bir süre çıt çıkmadı içerde. Sonra Soledad'ın sesi duyuldu:

«Ne demeye içiyorsun bu kadar? İçince bir işe yaramadığını bilmiyor musun? Kalk üstümden. Sabaha kadar senin keyfini bekleyecek değilim. Hayvan mıyım ben bütün gece altında yatayım. Kalk hadi.» Bir süre daha sessizlik oldu. Sonra Benedicto kalkıp banyoya girdi. Girer girmez de başladı bağırmaya.

«Soledad, şu uğursuz hayvanı al buradan. Ayağımın üstüne sıçtı.» Sabah saat üçe doğru Toya uyandı, «Anne,» diye seslendi, «sütümü getir.» Soledad, «Peki yavrum,» diyerek kalktı, mutfağa geçti. Süt ısıtıp Toya'ya götürdü. Sonra çocuğu da alıp Benedicto'nun yanına döndü. Aradan bir saat ya geçti ya geçmedi, bu sefer de Sarita uyandı. «Anne, üşüyorum.» Soledad bıkkın bir sesle, «Anlaşıldı,» dedi, «anlaşıldı artık. Bu gece bize uyku yok. Gel, sen de gel yanıma.»

SOLEDAD: **Kimse Sevmezdi Beni**

Hep anlatırlar, eskiden hayat daha güzelmiş. Yüzlerce yıl önce yaşamış olmayı isterim hep. O zaman bu kadar dert yokmuş. Çocuklar daha usluymuş. Amcalar, teyzeler, halalar yeğenlerine bakarlarmış. İsim anaları, isim babaları da öyle. Şimdi kimsenin kimseyi görecek hali yok.

Yoksullar bile birbirlerine yardım etmiyorlar şimdi. Eskiden bir komşu hastalansın, hemen herkes yemek götürürdü. Şimdi kim yapar bunu? Herkesin düşündüğü elindekini sımsıkı tutup başkalarının elindekini kapmak. Şehirdekileri bırak, köylerde oturanlar da değişti. Sebze ve yumurta verirlerdi parasız. Artık onlar da para istiyor. tarihe karıştı o günler.

Kıskançlık da moda oldu. Yoksullar bile birbirini kıskanıyor. İki elbisen olsa kızıyorlar. İnsanın kocasını elinden almaya çalışıyorlar. Büyü bile yapıyorlar. Küçücük bir kulübeden de olsa herkesin gözü sende. İstiyorlar ki o da olmasın.

Neyse ki benim başıma pek öyle şeyler gelmedi. Ne evim vardı kaybedecek, ne de çiftliğim. Kocama da başkaları göz koyarsa alsınlar, onların olsun. Büyü yaptılar mı insanın elinden alıverirler kocasını da, karısını da. Tanrı'dan baş-

ka kimse kurtaramaz. Öyle bile olsa aldırış etmem. Başka erkek mi yok?»

Bazı insanlar doğuştan zengindir, bazıları da doğuştan yoksul. Ben yoksul doğdum. Ama kendimden daha talihli birini görünce kıskanmam. Onun kaderi öyleymiş, derim. Ama zenginler bizi hep küçük görürler. Zengin komşum olsa, onun da kızları olsa ve benimkilerle oynamak isteseler anaları bırakmaz herhalde. Çocuklarının yoksul çocuklarla oynamasını istemez. Zengin oldum diye bir şey sanıyorlar kendilerini. Hepimizi tanrı yarattı. Bu dünya hepimizin. Ama zenginlerin hayatı ayrı, bizimki ayrı. Hiç zengin birinin yoksul biriyle evlendiği görülmüş müdür? Masallarda olur ancak o. Prenses çobanla evlenir filân. Şimdi yıl 1964.

Bu yüzden sevmem zenginleri. Küçükken zengin çocukları ile oynamadım hiç. Bir Arap ailenin yanında çalışırdım. Paraları boldu. Bana köle muamelesi yaparlardı. Öğlen başlayıp gece dokuza kadar çalışırdım. Cumartesileri dahil. Evi siler, çamaşıra, ütüye, yemek pişiren aşçıya da yardım ederdim. On beş dolar verirlerdi ayda. Sadece on beş dolar. Hak mı bu? Zenginlerin eli sıkı oluyor. Daha zengin olmak istiyorlar. Yoksullara yardım etmek şöyle dursun, istiyorlarki daha da yoksullaşalım.

Babamın ailesi oldukça zengindi. Babamın evi var, otomobili var. Bense dilenci hayatı yaşıyorum. Çok çalıştı o parayı kazanmak için ama, kaç kişiyi kazıkladı tanrı bilir. Maaşıyla hem ev, hem araba alabilir miydi? Utanmadan bizi de aç bırakırdı. Hükûmetin gönderdiği parayı bile bize vermeyip karısına yediriyor. Kendi çocuklarından bile çalıyor. Kore'de dövüşürken ölüleri de soymuştur herhalde. O beni ilgilendirmez. Tanrıyla ikisinin arasındaki bir şey orada yaptıkları.

Babam beni sevmezdi. Hiç kızıymışım gibi davranmadı bana. Çok ihtiyacım olduğu zaman bile yardım etmedi. İyi bir baba olsaydı ben bu hale düşmezdim.

Yalnız babam değil, hiç kimseden sevgi görmedim. Hiç bir zaman da doğru dürüst evim olmadı. Anneannem ben küçükken öldü. Anam da sevmezdi beni, babam da. Kocam bile sevmiyor. Şimdiye kadar hiç bir kocamla mutlu olmadım. Ben de kendimi sevdim.

Artık alıştım yalnızlığa. Beni seven varmış yokmuş,

aldırış etmiyorum. Sevdiğim tek şey para. Üç kızım var. Sevgi ne benim karnımı doyurur, ne onların. Acemiyken aşık olmak için can atardım. Sonunda da sevecek birini buldum. Buldum ama ondan sonra herşey tersine dönüverdi. Genç, tecrübesizken insanın başına neler gelir bilirsin. Yakışıklı biri çıkar karşına, otomobiller, villâlar vadeder. İki üç kere yatarsın. Sonra vurur kıçına tekmeyi. İlk kocam Arturo'dan ayrıldığım zaman o sıra bir tek Sarita vardı çocuklarımdan. Azgın köpek gibiydim, her gördüğüm Amerikalıyla yatardım.

Zamanla tecrübem arttı. İnsanları tanıdım. Kimden iş çıkar, kimden iş çıkmaz suratına bakınca anlarım. Çok kibar, saygıdeğer görünenler vardır ya, profesörler, doktorlar, politikacılar, onlar en beteridir. Burunları havadadır. Hiç bir şey koklatmazlar insana. Onlar öyle olduktan sonra gerisini sen düşün. Bizim çevremizdeki erkekler için etek giymiş her kadın güzeldir. Herkese, «Merhaba güzelim,» derler. Dolayısıyla onların bana «güzel» demelerinin değeri yok. Öyle olmasa da ben güzel olmadığımı biliyorum. Ailemde güzel yoktur zaten. Aynaya baktım mı kendi kendime, «Şu haline bak. Sende güzellik ne arar?» diye sorarım. Güzel olsam şimdi burada değil Holywood'da olurdum.

Erkekler bana, «Altın arayıcısı» derler. «Buz gibi kadınsın. Kalbinin yerinde de kocaman bir buz parçası var,» derler. «Bedava yatmıyorum diye mi?» derim ben de. «Bütün istediğiniz para vermeden sabaha kadar üstümden inmemek. O zaman benden iyisi olmaz değil mi?» Dedim ya, hayat bana çok şey öğretti.

Aşık olduğun adamın da seni gerçekten sevdiğini sanırken, sevmediğini, bütün istediğinin senden faydalanmak olduğunu anlamak ne kötü şeydir bilir misin? Bir de utanmadan paranı yerler. Sen onlardan bir dolar bile istesen vermezler ama. Onun için devamlı erkeğin olmasın daha iyi. Böyle erkeğe ne gerek var? Sadece yatakta sana zevk versin diye istiyorsan onun da gereği yok. Kendi kendine yapabilirsin o işi.

Başımdan geçenlerden sonra erkek milletinden nefret ettim. Şimdi tek isteğim onlardan öc almak. Benedicto'dan ayrılırsam bir daha evlenmem. Yaşım yirmi beş. Hayatımın sonuna kadar birlikte yaşayabileceğim birini bulursam an-

cak o zaman evlenirim. Daha öyle bir adama rastlamadım şimdiye kadar. İçkisi, kumarı, kötü huyları olmayan, evine, karısına, çocuklarına bağlı, karısını başkalarıyla aldatmayacak bir adam benim aradığım. Ama karısından başka kadına bakmayacak, eline fırsat geçip de aldatmayacak adam anasından doğmamıştır daha.

Benim gibi düşünen başka kadınlar da vardır herhalde. Dünyada hiç erkek kalmasa bile aldırış etmem. Erkeğe ne ihtiyacım var? Kocaman, aslan gibi erkek kardeşim var beni koruyacak. Yarın Benedicto gideli on gün olacak. Özledim mi sanıyorsun onu? Hiç. Keşke burada olsaydı da sevişseydik, diye aklımdan bile geçmedi hiç. Bir kuş gibi özgür ve mutluyum. Yalnız yaşadım mı kilo alıyorum. Biriyle oturmaya başlayınca da bir deri bir kemik kalıyorum ama kızlarım için yapıyorum bunu.

Erkekleri sevemem artık. Sadece onlarla yatmaktan zevk duyuyorum, o kadar. Onun da fazlası sıkıyor ama. Hemen olsun bitsin istiyorum yatağa girince. Elini çabuk tutan, giderken de para bırakan adam benim gözümde iyi sayılır. Küçükken babasının anasını terkettiğini gören, çocukluğu sefalet içinde geçen, üvey ana ile büyüyen insan mutlu bir hayat sürmüş sayılmaz. Hayatı boyunca mutlu olamayan kadının bir de erkeklerden yana talihi olmayacaksa yalnız yaşasın daha iyi.

Ben altı yaşıma gelinceye kadar anamla babam iyi kötü geçinip gidiyorlardı. Çocukluğumun tek iyi günleri o zamana rastlar. Anam küçük kardeşlerimle ilgilendiği için bana hiç karışan olmazdı. Bütün gün ortalıkta koşuşur, ağaçlara çıkar, fındık fıstık yerdim. İşim gücüm yoktu. Tabak filân da yıkatmazlardı bana. Anamdan çok babamla büyükannem benimle ilgilenirlerdi. Babam işten gelince hemen beni arar bulur, üstüm başım kirliyse kıçıma iki tokat vururdu. Büyükannem de ona bağırırdı beni dövdüğü için. Hep benden yana çıkardı anneannem. Üstüm başım kirlenince alır, beni çeşmede yıkardı. Aradan beş dakika geçmeden yine her tarafım toz toprak içinde kalırdı. Babam evlere paket taşırdı bisikletiyle. Beni de bisikletin arkasına oturturdu bazen. Bisiklette gezmek çok hoşuma giderdi.

Büyükannem Luisa beni çok severdi. Onu hiç unutmam. Hâlâ gözümün önündedir. Nanda'dan daha uzun boyluydu. Nanda kadar esmer de değildi. Uzun, düz siyah saçları vardı. Dişleri takmaydı. El Condado'da zengin bir ailenin yanında çalışıyordu. Bazı günler beni de birlikte götürür, o çamaşır yıkarken, ütü yaparken ben de bir kenarda oynardım. Bir gün sahilde bir at ölmüş, duyunca hemen koştum. Üstüm çıplak, kıçımda donla. Evdekiler beni kayboldu sanıp aramaya çıkmışlar. Eve döndüğümde büyükannem önce iki tokat attı, sonra ellerimi bağlayıp ellerimden tavana astı beni. O da yetmiyormuş gibi bir daha sokağa çıkmayayım diye ayaklarımı yaktı kâğıtla. O gün duyduğum acıyı hiç unutamam.

Anamla babam oldukça iyi geçinirlerdi ama kavga da ederlerdi. Anam başka kadınlarla dolaşıyor diye babamın kafasını demir kaşıkla yarmıştı bir keresinde. Babam işi olmadı mı, kardeşleri Sergio ile Pablo'yu alır domino oynamaya giderdi. Sonra asker oldu, uzun süre ortalarda görünmedi. Nanda babamın gönderdiği paraları kumarda yerdi hep. Babam izinli geldiğinde iyice birbirlerine girerlerdi. Bir keresinde anama vurdu ama büyükannem araya girdi, bir tencere kaynar suyu babamın kafasından aşağıya boca etti. Sol yanağında izi kaldı. Derisi çok inceydi, zamanla o iz iyice kayboldu ama sol gözü o günden beri pek iyi görmez.

Büyükannemin ütü yaptığı yer çok sıcaktı. Saatlerce o sıcakta kaldıktan sonra soğuk havaya çıkınca sık sık hastalanırdı. Bir keresinde barsaklarından rahatsızlandı. Ameliyatla barsaklarının yarısını aldılar. Ondan sonra fazla yaşamadı, öldü. Tabutun içine koyduklarında gördüm onu. Mezarlığa giderken beni götürmediler. Bir bahane bulup evden uzaklaştırdılar. Büyükannem ölmeseydi biz bu hale düşmezdik. Nanda babamdan ayrılmaz, babam da Hortensia ile evlenmezdi.

Babam Fransız Gine'sine gittiğinde yedi yaşındaydım. Babam döndüğünde anam hamileydi. Gregorio adında bir boksörden gebe kalmıştı. Bu yüzden babamdan esaslı bir dayak yedi ve ayrıldılar. Babam Cruz, Simplicio ve Felicita'yı alıp Pablo amcamın 27. inci duraktaki evine götürdü, beni anamla bıraktı.

Anamdan ayrıldıktan bir ay sonra babam Hortensia Rivera ile evlendi. Hortensia babamı Nanda'nın elinden aldı

sayılır. Evlenirken kızlar gibi gelinlik giydi, duvak taktı. Ama bana kalırsa evlenmeden önce de babamla yatmıştı. Bir gün arka tarafta, tuvaletin yanında öpüşürken görmüştüm onları. Anama söylediğimde inanmamıştı.

Hortensia uzun boylu, ince ve beyazdı. Saçları da güzeldi ama soysuz olduğu yüzünden anlaşılıyordu. Bütün akrabaları orospuydu. Hortensia'yı babamın kucağına iten de anasıydı. Babam askerdi. O günlerde askerler iyi kısmet sayılırlardı.

Anamın Gregorio denilen boksörden bir kızı oldu ama Gregorio ölünce, anam kızı Maldonado ailesine evlâtlık verdi. Hem de damgalı mühürlü kâğıtlarla. Şimdi nerede oturduklarını bilmiyorum. Küçüğe Alba Nidia adını koymuşlardı. Şimdi on yedi yaşında filân olması gerekir. Bir iki kere görmüştüm. Nanda'ya benziyor. Azıcık da Cruz'u andırıyor. O da fazla beyaz değil. Saçı benden pek farklı sayılmaz ama oldukça güzel bir kızdı.

Cruz olsun, Felicita, ya da Simplicio olsun o kızdan hiç söz etmek istemezler. Fernanda da, sanki doğuran kendisi değilmiş gibi adını hiç ağzına almaz. Oysa ben akrabalarımı, sevdiklerimi hiç unutmam.

Boksör öldükten sonra Nanda ile Rio Grande'ye, Sofia teyzenin evine gittik. Koskoca dört odası vardı. Sofia teyzeden başka, kuzenlerim Adela, Teté. Ester, Lydia, Delia, Chango, ve Nanda'nın annesi Clotilde de aynı evde oturuyorlardı. Oradaki günlerim de pek fena geçmemişti. Anam sık sık gider, beni yalnız bırakırdı. Beni okula getirip götüren de Sofia teyzeydi. Okuldan dönünce evin bahçesinde oynar, ağaçlardaki hindistan cevizlerini taşla düşürmeye çalışırdık. Sonra da mezarlığa gidip kayısı çalardık. Bir gün okula gitmeyip mezarlığa meyva çalmaya gitmiş, dönünce de Clotilde'den iyi bir dayak yemiştik. Hem de ne biçim dayak. Bizi yakalayınca önce bir şey dememiş, «Gidip bir kaç hurma dalı getirin,» demişti. Biz de saf saf gidip dalları getirmiştik. Tam soyunup yatacağımız sırada elinde hurma dallarıyla odaya dalmış, veryansın etmişti bize. Günlerce vücudumuzdaki çürükler geçmemişti.

Nanda'nın babaannesi Fernandita'yı da tanıdım. Yeşil gözlü, düz saçlı bir kadındı. Çok kötü huyluydu. Nanda'yı da sevmezdi Luisa'yı da. Her ikisi için de «orospu» derdi. Bütün derdi para idi. Ondan Rogelio'yu Nanda'dan uzak

tutardı hep. Rogelio Nanda'nın babasıydı, yani benim dedem. Çok içerdi ama iyi insandı. Nanda'nın bizi dövmesine kızardı. Kendisi bizi hiç dövmez, hatta azarlamazdı bile. Nanda, 'Babam bana bir şey vermezdi', diyor ama, San Juan'a her gelişinde Nanda'ya hem para getirirdi, hem de armağanlar, ben biliyorum. Parası varken Nanda onu severdi. Parası bitince de onu başından savmaya bakardı. Nanda zaten insanları değil paralarını sever. Rogelio bir kriz geçirdi, konuşamaz oldu. Anam ziyaretine gitmedi. Tam öleceği anlaşıldığında görmeye gitti. Ben çok üzülmüştüm dedemin ölümüne.

Rio Grande'den sonra Santurce'ye, Nanda'nın arkadaşı Gilda'nın evine gittik. Santurce bir gecekondu mahallesiydi. Bizim gibi siyah derililer oturuyordu orada. Gilda'nın evi kıyıdaydı. Sabahtan akşama kadar kıyıda oynardım. Nanda beni baştan birinci sınıfa yazdırdı. Orada iki yıl kaldım. İkinci yılın sonunda Hortensia gelerek kendisiyle gitmek isteyip istemediğimizi sordu. Ben istemedim. Anamın yanında kalmak istiyordum, ama anam Hortensia ile gitmemi söyledi. Hortensia ile gidersem daha rahat edeceğimi falan anlatıp yolladı beni.

Çocukluğumun en kötü dönemi o zaman başladı. Üvey anamla hiç geçinemiyorduk. Bana karşı çok kötü davranırdı. Küfür eder, döver, sırtımda süpürge sopasını kırdığı bile olurdu. Bir gün Crucita'yı yere sıçarken gördü, bir sopa kapıp indirdi çocuğun kalçasına. Herhalde çocuğun kalçası çıkmıştı. Sakat kaldı. O günden beri de topallar. Akşam babam eve geldiğinde Hortensia Cruz'un düştüğünü söyledi. Ben gerçeği biliyordum ama babama söylemedim. Söylesem inanmayacağından emindim. Hiç bir sözüme inanmazdı nasılsa.

Babam evdeyken Hortensia bize daha iyi davranırdı. O gider gitmez birden değişiverirdi. Hiç bir şey almaz, hiç bir yere götürmezdi. Eve kitlerdi bizi. Kendi akrabaları gelince her şeyin en iyisini onlara ikram ederdi. Onlar yemek odasında yer, biz de mutfakta masanın altında onların artıklarıyla karnımızı doyururduk. Bir gün Hortensia'nın kızkardeşi Blanca İris eve bir herif getirdi. Babama hepsini anlatacağımı söyleyince Hortensia beni kızgın fırının üstüne itti, ateşte kaynayan fasulye tenceresi sırtımdan aşağı döküldü. Yandı her yanım. Üvey anamın bütün

akrabaları bizi döverdi zaten. Babam da sesini çıkarmazdı.

Pablo amcam 22. durakta bir ev satın almıştı. Elsa teyzemle birlikte oturuyorlardı. Elsa teyzem onu bir herifle boynuzlayıp kaçtı, arkasından da amcam Californiya'ya gitti. Yaşlı bir adamdı. Astımı da vardı. Kaliforniya'ya giderken evini babama bıraktı.

Evin dört odası, bir de küçük mutfağı vardı. Bahçesinde palmiyeler, badem ağaçları vardı. Arka tarafı bataklıktı. Bataklığın öbür yanında da Simon amcanın evi vardı. Bataklığın üstüne küçük bir köprü kurdurmuşlardı. O köprüden geçerken tam üç kere suya düşmüştüm. Suda yengeçler vardı.

Yemekodasında yatıyorduk. Üvey anamın doğru dürüst bir yatak odası takımı vardı. Oysa biz açılıp vatak olan bir kanapenin üzerinde yatıyorduk. Dört çocuk zor sığıyorduk yatağa. Sabahları kalktığımızda her yanımız tutulmuş olurdu. İçimizden biri yatağa işese hepiniz birden yerdik sopayı. «Bir daha işerseniz ayaklarını yakarım,» diye korkutmuştu bizi. Bazen yere, tahta döşemenin üstüne yatırırdı bizi. Sabah kalkınca bir de döverdi üstelik. Bütün bunları yatağa işemiyelim diye yapardı ama bizim suçumuz değildi ki. Küçüktük. Gece o soğukta, bir tek battaniyenin altına sığışmaya çalışırdık. Hep düşünürdüm, «Bir büyüsem. O zaman bana dokunamaz kimse, dokunurlarsa gebertirim,» derdim. Simplicio açık açık söylerdi. «Biraz büyürsem gösteririm,» derdi hep.

Aç kalmamak için sokaklarda dilenirdik. Simplicio sabahın altısında kalkar, Crucita'yı sırtlayıp 20 ci durağa gider, ya pabuç boyar, ya da dilenirdi. Gece saat ondan önce dönmezdi. Dönünce ikisi de dayağı yerdi. En büyükleri ben olduğum için araya girer, bir dayak da ben yerdim. Akşam babam döndüğünde Hortensia. «Beni dinlemediler diye dövdüm,» derdi.

Babam hükûmetten her ay yüz yirmi beş dolar alırdı. Bütün o parayı da Hortensia'ya verirdi. O paradan bizim için bir kuruş bile harcamazlardı. Bir tek elbisem vardı. Bir çift pabucum, bir çift çorabım, bir de donum. Bunlar yıkanırken giyecek başka şeyim olmadığı için evden dışarı çıkamazdım.. Kendi çamaşırlarımı da, kardeşleriminkileri de ben yıkardım. Saçlarını da ben tarardım. Üvey annem bitlerimizi bile ayıklamazdı.

Babam bizi hiç korumazdı. Hele bana köleymişim gibi davranırdı. Tekmeler, belindeki kemerle döverdi beni. Sırtım çürük içinde kalırdı. Her dayak yiyişimde sırtıma ısırgan otundan lâpa yapıp yapıştırırlardı, yaralar çabuk geçsin diye. Üveyanamın yüzünden olurdu hep. Babama beni şikâyet eder, parasını çaldığımı söylerdi. Bize hiç para vermezdi. Her ay babama gönderilen çeki bozdurduğunda bir kaç kuruşunu ayırır, kendimize şeker alırdık.

Sekiz yaşındayken dişlerim çok ağrımaya başladı. Üç hafta ağrıdan uyuyamadım. Sonunda anama gittim. «Hastaneye uğra,» dedi. Kendi başıma gidip randevu aldım, ertesi gün tekrar gittiğimde ön dişlerimden dördünü çektiler. Uyuşturmak için ilâç vermişlerdi ama para etmedi. Dişlerim çekilirken acıdan bayılır gibi oldum. Nasıl bayılmadığıma kendim de şaştım.

Hastaneden Hortensia'nın kızkardeşi Maria del Carmen'in evine gittim. Ağzımı ılık suyla çalkaladı. Çorba içirdi. İş filan da yaptırmadı bana.. Ağzımın ağrısı geçmedi, kanı da durmadı ertesi gün akşama kadar. Dişlerim çekildikten sonra uzun süre kimseyle konuşamadım utancımdan. Küçük yaşıma rağmen ön dişlerim yoktu, ihtiyarlar gibi. Mahallede bana «dişsiz» diye ad takmışlardı.

Bir gün anam beni yanına çağırttı. Çünkü Hortensia anamın gelip bizi görmesini istemiyordu. Anam yanına gelmek isteyip istemediğimi sordu. La Esmeralda'da Erasmo ile oturuyordu o sıra. Hortensia'dan bıkmıştım; karnım bir gün bile doymuyordu. Anama, «Seninle geliyorum,» dedim. Dokuz yaşındaydım o sıra.

Hortensia'ya gideceğimi söyleyince, «Gidersen bir daha geri dönemezsin,» dedi. «İstesen de gelmem zaten,» dedim. Kendi öz anam varken onun yanında oturur muydum hiç?

La Esmeralda ilk gördüğümde garibime gitti. Hiç deniz görmemiştim o güne kadar. Ev suya dikilmiş kazıklar üstüne oturtulmuştu. Sular yükselince dalgalar evin altında gümlerdi. Rahat bir evdi ama.

Babam her ay benim için. Fernanda'ya on beş dolar yollardı. İlk zamanlar Fernanda o parayla bana elbise, pabuç alır. sık sık sinemaya, gezmeye götürürdü. O zamanlar orospuydu. Komşumuz Dona Clarita anlatmıştı bana. Hortensia da söylemişti daha önce. Söylemeseler de yavaş

yavaş olan bitenin farkına varacak yaşa geliyordum. Fernanda her gün evden çıkar, nereye gittiğini sorduğumda 'işe' derdi. İnanırdım. Sonra eve adamlar gelmeye başladı. Onlar gelince beni başka bir odaya yollardı. Bir gün anahtar deliğinden seyrettim. Bütün yaptıklarını gördüm. «Nanda niye o adamlarla yatıyorsun?» dedim. «Size bakabilmek için yapıyorum,» dedi. Tam olarak anlamamıştım ama yine de üzülmüştüm. Erasmo varken başka adamlarla da yatması garibime gitmişti. Benim yerimde kim olsa üzülürdü. Niçin doğru dürüst bir işe girmediğini sordum, olmaz dedi.

Yaptıkları için ona kızmıyordum. Acıyordum ona. Daha büyük olup çalışabilsem ona bakardım. O da bu hayata devam etmezdi. Bizim için yapıyordu hepsini. Bizi çok düşünürdü, bizim için bunca fedakârlığa katlandı ama bizi gerçekten düşünse böyle kötü bir yol seçmez, hepimize kötü örnek de olmazdı.

Üveyanayla yaşamıştım ama üveybabayla ilk kez oturuyordum. Nedense kendimi emniyette hissetmiyordum hiç. Anlıyorsun değil mi? Don Erosmo'yu hiçbir zaman sevmedim. Fernanda onu Kara Büyü barında tanımıştı. Şimdi adı değişti. Gümüş Kupa barı oldu. Erasmo pezevenkti. Kendi işi vardı ama yine de anamın sırtından geçinirdi. Bana bir çift pabuç bile almadı. Buna rağmen rahattım, çünkü karnım doyuyordu. Babamın bana yolladığı parayla Nanda yiyecek alırdı. Para olmadığı zaman da veresiye alış veriş yapardı. Kazandığı paraların bir bölümünü, babamın yolladığı paralardan da biriktirdiklerini Erasmo'ya verdi ev alsın diye.

Simplicio yedi sekiz yaşındayken bir gün Hortensia'nın evine gittim. Simplicio'yu alıp anamın yanına götürdüm bir görsün diye. Gidiş o gidiş. Bir daha Hortensia'nın yanına dönmedi çocukcağız. Sonra gittim Crucita'yı almaya. Üveyanam, «Bütün kabırlarını ben çektim, bu yaşa getirinceye kadar akla karayı seçtim, şimdi gitmek istiyorlar,» diye avaz avaz bağırıyordu.

Yalnız Felicita anamın yanına dönmek istemedi. Üveyanam ona kimbilir neler söylemişti. «Anam zaten siyah derili,» dedi bana. «Bize de hiç iyi bakmazdı.» Çok kızmıştım. İnsan anasını küçük görmemeli hiç. Benim ırkımdan, Porto Riko'lu olsun da rengi ne olursa olsun. Benim için herkes

birdir. İnsanın renginin ne önemi var? Hele anasının renginin! Hepimiz birbirimizi sevsek, yardım etsek daha iyi olmaz mı? Rengi kahverengi ya da siyah olsa bile yine de onu küçük görmez, elimden gelen yardımı yapardım anama. Ama Fernanda benden çok Felicita'yı sever. İçimizde en çok sevdiği de Simplicio'dur. Cruz'la Felicita'nın çocuklarına da benimkilerden daha iyi bakar.

Fernanda bize pek iyi bakmazdı. Daha doğrusu bazan bakar, bazan da boş verirdi. Gezmeğe götürür, lokantada yemek yedirir, sonra salıverirdi sokağın ortasına bizi. Ya da sabah elimize yarım dolar, bir dolar tutuşturur, çıkar gider, akşama kadar bir daha eve uğramazdı.

Hiç beni kiliseye götürmezdi. Ben de arkadaşlarımla giderdim. Din derslerine devam etmek istedim, bırakmadı. Bir şey öğrenemedik, doğru dürüst iş tutamadık. Ne mesleğimiz oldu, ne de geleceğimiz.

Anam sokağa çıkıp oynamamı istemezdi. Hiç bir şey yapmamı istemezdi daha doğrusu; oysa ben oyun oynamayı çok severdim. Hâlâ da severim. Açık saçık hikâye anlatmaya, küfürlü konuşmaya bayılırım. Çocukluğumdan beri bunları dinledim çünkü. La Esmeralda'da küfür de, açık saçık hikâye de olağandır. Kimsenin ağzından düşmez. Fernanda yokken, oynayamadığım günlerin acısını çıkarırcasına oynardım. Öbür çocuklara hiç sataşmazdım. Kimseye karşı kabalık da etmezdim, yine de üveybabam ya da komşulardan biri şikâyet edince yok yere anamdan bir temiz dayak yerdim. Bir gün anam gene babamın evine yollamıştı. Her ay gönderdiği on beş doları alayım diye. Dönüşte bir sağanak başladı, iliklerime kadar ıslandım. Dolarlardan birini bozdurup taksiye verdim. Santurce'den San Juan'a gidebilmek için. Anam bunu duyunca içi çivi dolu teneke kutuyu kafama fırlattı. Bir de şişe kırdı kafamda. Bütün suçum yarım dolar harcamış olmamdı. Hem de kendi paramdan.

Dövdükten sonra üzülmedi de. Gereksiz yere döver, gerçekten kötü bir şey yaptığımda ağzını açmazdı. Kıyıya iner, erkek çocuklarla oynar, bazan da okuldan kaçardım, hiç bir şey demezdi.

Boşu boşuna dayak yediğim zaman ona çok kızardım. Çok sinirliydim. Bazan sinirimden kafamı yerlere vururdum. Benden daha yaramaz çocuk yoktu herhalde yeryü-

zünde. Hep büyüyüp evden çıkıp gitmeyi hayal ederdim.

Biraz büyüdüğümde üveybabam bana sulanmaya başladı. Sarhoş olunca yatağıma girerdi. Okşamaları ile uyanırdım. Anama söyiediğimde, «Yalancı!» dedi, bir de dövdü beni, «Erasmo öyle şey yapmaz,» dedi. Ama yapıyordu. Anam evde olmadığı zamanlar Dona Clarita'nın evine gider, orada rahat rahat uyurdum. Üvey babam varken evde uyumağa korkuyordum.

Erasmo Fernanda ile her kavga edişinde hepimizi birden evden atardı. Fernanda oda tutar, bir süre orada otururduk. Sonra barışırlar, yine Erasmo'nun yanına dönerdik. Erasmo bazan bize küfür eder, biz de ona karşılık verirdik. Bir keresinde kızıp otomobilin iç lâstiğiyle dövdü Simplicio ile beni. Her yanımız morardı. Polise gidecektim, anam bırakmadı. «Polislere sokaklarda sürttüğünü, Erasmo'nun seni yola getirmek için dövdüğünü söylerim,» dedi. Anamın kocasından yana çıkmasına çok kızmıştım. Öbür kocalarıyla da öyleydi. Bizden yana değil, kocalarından yana çıkardı hep. Hâlâ da öyledir.

Benim anılığım Fernanda'nınkine benzemez. Bütün gün çocuklarımın yanında oturur, gece onları uyuttuktan sonra yapacağımı yapardım. Oysa Fernanda gündüz de giderdi, gece de. Önce giyinir, Papo'nun barına gidip içer, danseder, ondan sonra da işe çıkardı. Gidip seyrederdim bazan. Heriflerle dansederken bile yapmadığını bırakmazdı.

Bir de beddua etmesine kızardım. La Esmeralda da âdettir. Herkes beddua eder. Hem beddua, hem küfür. Azizlere küfrederler. Tanrı'ya bile küfrederler bazan. Bir gün başlarına büyük bir belâ gelecek bu yüzden. Anam sövmeye başladı mı uzaklaşırım yanından.

On iki yaşındayken o Arap ailenin yanında çalışmaya başladım. Ev işlerine yardım edecek küçük bir kız arıyorlardı. Sabah okula gidiyordum. Öğlen de işe. Evin on iki yatak odası, iki oturma odası, kocaman bir mutfağı, büyük bir salonu vardı. Gece dokuza, ona kadar ancak biterdi temizlik. O saatte eve gider, bulaşıkları yıkar, fıçılara su doldururdum çeşmeden. Anamın yanındayken de, üveyanamın evinde yaptığım kadar çok iş yapardım. Çamaşır, ütü, yerlerin silinmesi benim işimdi. Yapmazsam hem anamdan dayak yerdim, hem üveybabamdan. Gece yarısına kadar çalışır, ertesi sabah yine yedide kalkar ve okula giderdim.

Çoğu zaman kahvaltı edemezdim. Anam kalkıp hazırlamamış olurdu da ondan. Bazan öğlenleri eve geldiğimde yemek bulamaz, aç karnına çalışmaya giderdim.

O sıralar anam mesleği bıraktı. Çamaşırhanede iş buldu. İkinci sınıfı da okuduktan sonra bir daha okula gitmedim. Sabahları çamaşırhanede anamın yanında oturur, öğleden sonraları da işe giderdim.

Bir gün çalışırken kan geldiğini hissettim. Anam böyle şeylerden bahsetmemişti o güne kadar. Kan lekesini görünce çok korktum. Gece uyurken üvey babam bana bir şey yaptı sandım. Kız arkadaşlarımdan birine koşup söyledim, o da bana kanın neden geldiğini anlattı, «Artık genç kız oldun,» dedi.

Genç kız olmuştum ya olmasına, ortada değişen bir şey yoktu. Hayat eskisi gibi devam ediyordu. Bir iki sevgilim oldu ama geçici şeylerdi. İlk öpüştüğüm çocuğun adını unuttum bile. San Juan'daki Royal sinemasına gitmiştim. Maria Antoniata Pons'un bir filmi oynuyordu. Düşün bak, aradan ne kadar zaman geçmiş. Balkonda oturuyordum. O çocuk da yanımdaki koltuktaydı. Karanlıkta bana sarıldı. Sesimi çıkarmadım. Vücudumu okşamaya başladı. Sonra da beni öptü. Dilini ağzımın içinde dolaştırdı. «Sen de bana dilini ver,» dedi. Hiç hoşuma gitmemiş iğrenmiştim. Midem bulandı. Dışarı çıkınca tükürüp ağzımı yıkadım. Hastalık filân geçer insana öyle öpüşürsen. O gün bu gündür hiç kimseyle öyle öpüşmem. Çok sarhoş olursam başka.

Bir ara Pichi diye küçük bir sevgilim vardı. Manati'li bir köylü çocuğuydu. La Esmeralda'ya ağabeyinin yanına, kalmaya gelmişti. San Juan'daki çocuklar her şeyi bilirler. Köy çocukları da akıllıdır ama, utangaçtırlar. Kızlara karşı daha nazik, daha kibar olurlar. San Juan'lı çocuklar da öyle insanın orasını burasını ellemez, karıştırmazlar. Pichi beni kollarında sıkar ve öperdi ama hiç canımı acıtmazdı. Bir çiçeği okşar gibi severdi beni. Benim de hoşuma giderdi böylesi.

Anam devamlı olarak Pichi ile çıktığımı duyunca Pichi'yi yakalamış, benim hakkımda söylemediğini bırakmamış. «Daha şimdiden küçük bir orospu oldu,» demiş. Oysa kızlığım bozulmamıştı daha. Öz anam bu yalanları uyduruyordu benim hakkımda. Utancımdan bir daha Pichi'nin yüzüne bakamamıştım. Nanda neden öyle yapmıştı acaba? Madem

Pichi ile devamlı çıkmamı istemiyordu, gelip bana söyleyebilirdi. «Daha aşık olmak için yaşın çok küçük. Hayattan haberin yok. Hiç bir şey bilmiyorsun daha. Bekle bir kaç yıl daha, ondan sonra sevgili bulursun kendine,» deseydi onun dediği gibi davranırdım. Pichi'ye de öyle kötü sözler söyleyeceğine nasihat etseydi çocuğa.

Bir süre sonra Arturo ile tanıştım. Üvey babamın erkek kardeşiydi. Sık sık anamın evine gelirdi. Ben daha çocuktum. O bendan çok büyüktü. Yakışıklı değildi ama iyi giyinirdi. Kullandığı traş losyonunun kokusuna bayılırdım. Bana elbiseler alır, para verirdi. Bazan beş dolar verirdi, bazan da on dolar. O verirdi, ben de alırdım. Ona âşık olmuştum. Para verdiği için değil. Vermese de sevecektim.

Arturo, Elisa ile evliydi. Chiripa adında bir de çocuğu vardı. Karısı ve çocuğundan ayrı yaşıyor. San Juan'da San Fernando otelinde çalışıyordu. Evi de orasıydı. Üveybabam kardeşinin beni sevdiğini öğrenince çok kızdı. Anama gidip, «Arturo pezevenklik yapar. Senin kızını alıp çalıştıracak onun, sırtından geçinecek,» demiş. Anam da bize karşı çıktı o zaman.

Bir defa Arturo Bayamon'a gidiyordu. Fernanda'ya Cruz, Simplicio, ve beni birlikte götürmek istediğini söyledi. Fernanda izin verdi ,biz de gittik. Üvey babam bunu duyunca küplere binmiş, Fernanda'yı kışkırtıp peşimizden yollamış. Biz bir tepenin üstüne çıkmış aşağısını seyrediyorduk. Arturo gelip arkamda durdu. Hafifce sarıldı bana. «Bak,» dedi, «San Juan ayağının altında.» Tam o anda Fernanda çıkmaz mı ortaya. Oraya gelmiş, bizi seyrediyormuş. Elindeki sopayla iyice dövdü beni. «Şıllık,» dedi, «orospu» dedi, alıp San Juan'a götürdü.

Arturo iki ay peşimden koştu. 27 Mayıs gecesi Fernanda beni Arturo'nun önünde dövdü. «Hâlâ onunla gitmek istiyor musun?» dedi. «Evet,» dedim. Ertesi sabah anamla üveybabam saat altıda evden işe gitmek üzere çıktılar; ben de eşyalarımı toplayıp Arturo'ya kaçtım.

SOLEDAD: **Arturo ile Hayat**

Arturo'nun babası Marcos, Toa Alta yakınlarında oturuyordu. Evden kaçtığım gün onun yanına gittik. Bizi görünce, «Arturo ne yaptığının farkında mısın?» dedi. Arturo. «Karımı getirdim,» diye cevap verdi. İhtiyar adam her sabah yaptığı gibi çıkıp kızı Purisima'nın evine gitti. Giderken Arturo'ya dönüp tekrar sordu, «Arturo ne yaptığının farkında mısın?»

Babası gidince Arturo elbiselerimi çıkarmak istedi. «Olmaz,» dedim. Zorla, yırtarak çıkardı elbiselerimi. Korkmuş, Arturo ile kaçtığıma pişman olmaya başlamıştım. Sonra kendisi soyundu. İlk defa çıplak bir erkek görüyordum. Her şeyi çok büyük göründü bana. Konuşup yatıştırmaya çalıştı. Ağlamaya başladım. İyice kızdı, yakaladığı gibi bastırdı yatağın üstüne beni. Sonra da olan oldu. Acıdan bir çığlık attım, bütün ev sarsıldı. İçimden, «artık kadın oldum,» diye düşünüyordum. O gece aynı şeyi bir kere daha yaptık. Yine çok canım yandı. Üçüncü gün yaptığında hoşuma gitti .

Aynı gün anam gelip Arturo ile evlenmeyi isteyip istemediğimi sordu. İstemediğimi söyledim. Arturo banyodan, «Evleneceğiz,» diye bağırıyordu. Ben, «Kimseyle evlenmeyeceğim,» dedim. Bağlanmak istemiyordum kimseye. Sev-

mek için de evlenmek gerekmezdi. Arturo ile evlenseydim ne olurdu Tanrı bilir. Belki hiç boşanamazdım. Bir çok arkadaşım evlendi, hiç mutlu olmadılar. Bana göre iş değil evlilik. Bir erkekten bıktım mı vurup kapıyı çekip gitmeliyim. La Esmeralda'da hemen hemen herkes öyledir. Yarının neler getireceği bilinmez. Onun için evlenmemek daha iyi.

Birlikte yaşamaya başlayınca Arturo'nun o güne kadar bilmediğim yönlerini tanıdım. Yavaş yavaş da soğudum ondan. Nefret etmeye başladım. Başka kadınlarla düşüp kalkıyor, bütün parasını kumara yatırıyordu. Bir keresinde tam on beş dolar kaybetmişti kumarda. Beni dövmeye de başlamıştı. O bana vurunca ben de ona vururdum.

Hemen kavga etmeye başladık. Arturo çok kıskançtı. Hem de sebepsiz yere. Allahın kırında yaşıyorduk. Çevremizde tek tük evler vardı. Kiminle ne yapabilirdim? Kimse ziyaretime gelmezdi. Ailem bile ayda bir uğrardı. En sık gelen Simplicio'ydu. O da kardeşimdi. Ondan da kıskanamazdı ya beni. Küçücüktü zaten. Anamı özlerdim hep. Gelince gitmesini istemezdim. Öğlen gelir, saat üç olunca da giderdi.

Toa Alta'yı hiç sevmedim. Yaşanacak yer değildi. Ne dükkânlar vardı, ne sinema, ne radyo, ne elektrik. Arturo da hayatı bir kat daha zorlaştırıyordu. Her gün öğleden sonra saat üçte San Juan'a çalışma gider, ertesi sabah onda gelirdi. Tek başıma kalırdım o evde. Bazan korkardım. Yakın komşumuz da yoktu. Çevredeki manzara güzeldi ama aynı şeyi seyretmekten bıkmıştım. Akşamüstü saat beş oldu mu yatağa girerdim can sıkıntısından. Bir daha şehir dışında yaşamak mı? Tanrı korusun.

Marcos'un evi küçüktü. Bir tek odadan ibaretti. Mutfağı da evin dışındaydı. Duvarları sazdandı. Arturo ile babasının çamaşırlarını nehirde yıkar, evde kullanacağımız suyu da yakındaki çeşmeden taşırdım. Çeşme evden epey uzaktaydı. Civardaki bir çiftlikte iş bulmuştum. Kimse bana çalış demiyordu. Ben kendim için para kazanmak istiyordum. Sabahın onunda başlardım işe. Elime haftada ancak üç dolar geçerdi.

Arturo'nun babası çok iyi bir insandı. Bana karşı çok iyiydi. Oturup uzun uzun konuşurduk. Bana öğütler verirdi. Arturo da babasını çok severdi. Bir kızkardeşi vardı. Onu da severdi ama babasına olan sevgisi bambaşkaydı. Ar-

turo katolikti, kızkardeşi Purisima ise evangelist. Açgözlü, sadece kendini düşünen hep bir şeyler isteyen bir insandı. Kendisi kimseye bir şey vermezdi ama. Kocasının çiftliği vardı. Şekerkamışı yetiştirip hükûmete satarlardı. İyi de para kazanırlardı ama hep parasızlıktan yakınırdı Purisima. «Kazandığımız parayla çocuklarımıza pabuç bile alamıyoruz. Yalınayak gönderiyoruz okula,» derdi.

Purisima beni de evangelist yapmak istedi ama hayatım boyunca Katolik olarak kalmıştım, öyle kolay kolay da değişemezdim. Boyuna İsa'nın ikinci kere yeryüzüne geleceğinden bahsederdi. Ben de, «İsa'yı hiç görmedim, tekrar dünyaya geleceğini filân da söylemedi bana,» der kızdırırdım onu.

Evangelistlerin hayatı bizden çok değişiktir. İçki ve sigara kullanmaz, dansetmezler. Ama dedikoduyu, onun bunun hakkında kötü konuşmayı, herkesi gözetlemeyi severler. O bakımdan biz Katolikler daha iyiyizdir. Başkalarının yaptıkları bizi ilgilendirmez.

Tek inandığım kilise Katolik kilisesi. Çok ender giderim kiliseye. Ama kiliseye gidip papazların peşinde dolaşanlardan daha dindar sayırım kendimi. Tanrı'ya inanırım. Duamı evde ederim. Ağzımdan beddua çıkmaz.

En çok sevdiğim azize St. Martha. Başım sıkışınca ona dua ederim. Ama yüksek sesle değil, içimden. Azize Martha'nın hayatı hakkında pek bir şey bilmiyorum ama nedense en çok onu seviyorum. Bana en olmayacak zamanlarda yardım etti. Bir keresinde başıma ağrı girmişti. Çılgına dönecektim. Hastaneye gittim, doktora gittim, oraya gittim, buraya gittim olmadı. Büyücüye gittim, onun da pek faydası dokunmadı. Başımı aşağı indiremiyordum ağrıdan. Bir gün odamdaki küçük mihrabın önünde diz çöktüm. «Azize Martha,» dedim, «en çok sevdiğin şeyin hatırı için bana yardım et. Şu ağrıdan kurtar beni.» Bütün sancılarım dindi o zaman.

Arturo hiç bir zaman itiraf etmezdi ama pezevenklik yaptığını biliyordum. Orospularla oturuyordu. Kardeşi Erasmo da öyleydi. Arturo'nun Gregoria adında bir dostu vardı. Arturo'nun çocuğunun isim anasıydı Gregoria. En büyük

günahtı bu. Arturo'nun San Fernando otelinde bir odası vardı. Bana karşı davranışı değişince başka bir kadınla yaşadığını anladım. Birbirimizden iyice soğumuştuk. Bir gün San Juan'a gittim. Oteldeki odasında bir kadınla öpüşürken yakaladım onu. Toa Alta'daki evi bırakıp San Juan'a yerleşmeye karar verdik. La Esmaralda'da bir oda tuttuk. Arturo ile yaşamaya başlayalı üç yıl olmuştu. Hâlâ çocuğumuz doğmamıştı. Hastaneye gidip muayene oldum. Hiç bir şeyin yok, dediler.

Kapı komşum Aracelis Cotton'un Catalina adında bir kızı vardı. Aracelis deliydi. Bütün gün sokaklarda dolaşırdı. Kocası da küçük kıza çok sert davranırdı. Üvey kızıydı çünkü. Çocuğa yaptıklarını görünce dayanamadım, Aracelis'e, «Ver çocuğu bana,» dedim. Önce, «Olmaz,» dedi. Her gün evlerine gidip Catin'e bakıyor, onunla oynuyordum. Karnını doyurmadıkları için çocuk bir deri bir kemik kalmıştı. Bazı günler sadece bir bardak süt içirirlerdi çocuğa. Saçları bile çıkmamıştı. Elleri kupkuruydu.

Çocuk daha kırk günlük bile değilken komşulardan biri geldi, Aracelis için, «O deli karı çocuğu sokaktaki çeşmenin yanına bırakmış. Git al zavallıyı,» dedi. Gidip aldım çocuğu. Aracelis'i buldum. Bir kere daha söyledim. «Ver çocuğu bana,» dedim. Kabul etti. Çamaşırlarını, bezlerini bohcalayıp aldım çocuğu yanıma. Ona elbiseler aldım. Arturo evde çocuğu görünce çok kızdı. «Al bunu götür, ver başka birine. Gözüm görmesin,» dedi. «O giderse ben de giderim,» diye cevap verdim. Günlerce kavga ettik o çocuk yüzünden, ama bırakmadım Catin'i.

Bir gün Catin hastalandı. Hastaneye yatırdım. Her sabah altıda hastaneye gidiyor, gece ona kadar yanında kalıyordum. Yemek yiyemediği için iğneyle besliyorlardı. O ara hiç eve gitmedim. Üç, dört gün ayrılmadım hastaneden. Bir damla yiyecek bulamadım. Ne anam, ne kardeşlerim, ne de kocam düşünüp bir lokma yiyecek getirmediler.

Catin'i aldıktan bir ay sonra gebe kaldım. Çok sevindim. Ama çocuğum olsa da Catin'i bırakmayacaktım.

Gebeliğimin ilk ayında çok hastalandım. Her yediğimi çıkardım. Karnım çok sancıyordu. Arturo da huysuzlaşmıştı. Beş kuruş istesem kavga çıkarıyordu. Benim ilk çocuğumdu doğacak olan. Arturo'nun ise daha önce çocuğu olduğu için pek aldırış etmiyordu. Zaten erkekler öyledir, bilirsin.

Anam Erasmoyu bırakmış Pedro ile yaşamaya başlamıştı. Bir ara Pedro benim sevgilimdi. Fernanda onun serseri olduğunu, bana uygun düşmediğini, bizi bir daha birlikte görürse ikimizi de döveceğini söylemiş, biz de ayrılmıştık. Bu kadar lâftan sonra Pedro'yu kendine dost seçtiğini duyunca şaşırdım. Ama yaptıkları beni ilgilendirmezdi. Zaten Pedro ile yaşadığı üç, dört yıl boyunca anamın evine bir kaç kere gittim.

Bir keresinde Fernanda'yı görmeye gittiğimde Pedro pis pis konuşmaya başladı. Tembel olduğumu, onun bunun sırtından geçindiğimi, Crucita'ya her gidişimde ondan para sızdırdığımı söyledi. Ben de, «Karı gibi dedikodu yapıyorsun,» dedim. Kızıp tokatladı beni. Saldırdım üstüne. Ben de vurdum. Gücüm yetse öldürebilirdim onu. Fernanda bizi ayıracak yerde bir sopa kapıp bana vurmaya başladı. Saçlarına yapıştım ama kendimi tutup vurmadım ona. Ona sorsan vurdu der ama inanma. Hayatım boyunca anama vurmadım, vurmam da. Beş para etmez bir adam için anamın beni dövmesi çok dokunmuştu. Sana dokunmaz mıydı aynı şey başına gelse?

Quique'ye gebeyken orospuların çamaşırlarını yıkayıp ütülüyor, bir iki dolar kazanıyordum. Arturo'nun da arada sırada verdiği parayla doğacak bebek için elbiseler, patikler almıştım. Çocuk doğunca kuzinim Adela çok yardım etti. Yanlarında çalıştığı Amerikalılardan çocuk elbiseleri alıp getirirdi bana. Bana yardım edenleri ömrüm boyunca unutmam.

Daha doğmadan oğlan olacağını biliyordum. Karnım çok şişmişti ve sivriydi. Kız olsa hem fazla şişmez, hem yuvarlak olurdu. Gebeliğin ilk aylarında da çok hastalanmıştım. Bu da oğlan olacağının belirtisidir.

Gebeliğimin sekizinci ayında küçük Catin yavaş yavaş ayakta durmaya başlamıştı. Bir bacağının kısa olduğunu o zaman farkettim. Karnım burnumdayken kucakladım çocuğu, hastaneye götürdüm. Hastaneden sakat çocuklar merkezine yolladılar. Üç gün kaldı orada. Üç gün sonra almaya gittiğimde bacağını plâstik kalıba sokmuşlardı. Kalça kemiğinde bir arıza varmış. Hâlâ geçmedi. Crucita'da da aynı sakatlık var.

Catin'i bir gün anasının evine götürdüm. Bacağındaki plâstik kalıbı görünce çok kızdı. Önüne gelene, çocuğun aya-

ğını benim sakat bıraktığımı söylüyordu. «Ver çocuğumu,» dedi. «Öldürürüm de yine sana vermem bu çocuğu,» dedim. Bir kaç gün sonra da Catin'in öz babası geldi Catin'i almak için. Kaptım çocuğu, fırladım sokağa. Sabaha kadar bir arkadaşımın evinde saklandım. Bulamadılar bizi.

Quique'ye gebe kalınca Arturo, «Bu çocuk benden değil,» diye tutturdu. Birkaç ay önce kavga edip bir süre ayrı yaşamıştık. «Çocuğu o arada başkasından peydahladın,» diyordu. Topladım eşyalarımı, Catin'i de aldım ve bir arkadaşımın evinde dört gün kaldım. Arturo sabahtan akşama kadar beni gözlüyordu.

Fazla ateşli değildi Arturo. Çalışmadığı günler evde otururdu, sadece bir kere münasebette bulunurduk. Beni ne öper, ne okşar, ne de tahrik etmeye çalışırdı. Dışarda başka karılar bulmuştu çünkü. Ben de ona karşı soğuk davranmaya başladım. Buz gibi bir adamla sevişmenin ne tadı olur? Belki isteyerek soğuk davranıyordu. Yalvarmamı filân bekliyordu herhalde.

Arkadaşımın evinde dört gün kaldıktan sonra Arturo gelip aldı, eve götürdü beni. Gebeliğimin başlangıcı da o günlere rastlamıştı. Arturo, «Dört gün sokaklarda sürttün, kimbilir kimden peydahladın bu çocuğu,» diye açtı ağzını, yumdu gözünü. «Zencilerle dolaşıp duruyordun. Kapkara bir piç fırlatacaksın,» diyordu boyuna. «Bekle de gör. Çocuk doğunca anlarsın kimden olduğunu,» diyordum ben de.

Catin bir yaşına bastığı gün doğum sancılarım başladı. Arturo kılını bile kıpırdatmadı. Kuzinim Adela götürdü beni hastaneye. Başka kimse de gelip, «Nasılsın?» demedi.

Sancılarım dört gün sürdü. Delirmek üzereydim. Boyuna bağırıyor ve ağlıyordum. Doğum hakkında hiç bir bilgim yoktu. Doktorlar boyuna avutuyorlar, «Ağlama, ağlayacak bir şey yok,» diyorlardı. Baktılar olmuyor iğne yaptılar. Dördüncü günün sonunda, gece saat ona doğru beni ameliyathaneye aldılar. On dokuz dikiş attılar karnıma. Bebek üç buçuk kilo geliyordu. Tombul, beyaz derili güzel bir çocuktu. Yeni doğmuş gibi durmuyordu hiç.

Doğumdan sonra üç gün daha yattım hastanede. Tam çıkacağım gün anam ziyaretime geldi. O güne kadar beni görmeye kimse gelmemişti. Cankurtarana bindirip yolladılar eve.

Ben hastanedeyken Nanda Catin'i yanına alıp bakmış-

tı ama ev pislik içindeydi. Catin'in kirli bezleri banyoya yığılmıştı. Değil kırk gün yatmak, eve gtitiğım gün başladım bez yıkamaya, ortalığı temizlemeye. Cruz küçücüktü. Simplicio da öyle. Felicita ise babamın yanındaydı. Hiç biri yardım edecek halde değildi senin anlayacağın. İki çocuğa birden bakmak ne büyük dertmiş çok iyi anladım o zaman.

Quique kahverengi saçlı, mavi gözlüydü ama Arturo bir türlü onun kendisinden olduğunu kabul etmek istemiyordu. Arturo ile yaşadığım sürece başka hiç bir erkekle gerçekten ilişkim olmamıştı. Çocuğu her gören, «Tıpkı Arturo'ya benziyor,» diyordu. Sonunda Arturo'ya, «Çocuğu kabul etmiyorsan işi mahkemeye götürelim halletsinler,» dedim. Biraz yumuşadı. Sonra da kabul etti çocuğun kendinden olduğunu. Aradan biraz daha geçince bir alıştı çocuğa, kucağından indirmez oldu. Bana çok çektirirdi ama yine de bırakmak istemezdim onu.

Arturo'nun huysuzluklarına, çektiğim doğum sancılarına rağmen Quique doğduğu gün hayatımın en mutlu günüydü. Artık düşünmem gereken biri vardı. Uğrunda her şeyi yapabileceğim biri. İlk çocuk öyle sevindirir insanı.

İlk çocuğum olduğu için Quique'yi kendim emzireyim, biberona alışmasın dedim. Quique mememe bir yapıştı, beş yaşına kadar da bırakmadı. Bütün çocuklarımı emzirdim ama hiçbiri Quique gibi olmadı. Quique eme eme kuruttu beni. Çocuğum değil mi, canı sağ olsun.

Su baskınına kadar La Esmeralda'da oturduk. Daha önce de suların yükseldiği olurdu ama böylesini görmemiştim hiç. Denizin o halini görünce çok korktum. Dalgalar sahili kapladı. Tam iki yüz ev dalgalarla sürüklenip denizde kayboldu. Benim ev de onlardan biriydi. Hükûmet bizi Llorens Torres sitesine yerleştirdi.

Bize üç odalı bir daire düşmüştü. Odalarda hiç eşya yoktu. Kendimiz döşeyecektik odaları. Elektriğe, gaza, suya da para vermemiz gerekiyordu. Mutfağında birkaç rafla, iki ocaklı bir havagazı fırını vardı. Duvarları plâstik kaplıydı. Suyu da vardı ama yine de sevmedim orasını. Her yerden uzaktı. Alışverişe çıkacak olsam otobüse binmem gerekiyordu. Yakında bir kooperatif vardı ama her şey çok pahalıydı orada. Veresiye de vermiyorlardı.

Hükûmet bu evleri yoksullar için yaptırmıştı ama yoksullara pek faydası yoktu doğrusu. Ben La Esmeralda'da

sekiz dolar ev kirası veriyordum. Oraya geçtik. Ev kirası on bir dolar oldu. Daha baştan üç dolar kazık. Ayda bir hükûmetin adamları gelip bakarlardı eve yeni eşya, ya da buzdolabı aldık mı diye. Aldıysak kirayı biraz daha arttırırlardı. Evi kirletirsen ceza verirlerdi. Fırının bir yanına bir şey olsa ödetirlerdi. Duvarların boyası çizilse hemen boyaman gerekiyordu. Evde fazla bağırarak konuşmak bile yasaktı. Komşular şikâyet ederse halin haraptı. Ama La Esmeralda'dan oraya gelenler bunların hiç birine aldırış etmiyor, eski hayatlarını sürdürüyorlardı.

Orada bir ay oturduk. Arturo kirayı vermek istemedi. Benim de meteliğim yoktu. Eşyaları da kiraya karşılık orada bıraktık. Bir tek yatağımı alabildim. Üstüne üstlük tekrar gebe kalmıştım. Catin'le Quinque'yi alıp yine şehir dışına taşındık. Arturo çekilmez olmaya başlamıştı. Cumartesileri haftalığını alır almaz gider bütün parasını kumara yatırır, eve cebi bomboş dönerdi. Babasının verdiği parayla geçinmek zorundaydık. Kızınca üstümü başımı yırtar, döverdi beni. Gittikçe daha fazla soğuyordum ondan. Evden çıkmama izin vermezdi. Nereye gitsem peşimden gelip gözetlerdi beni. Birisiyle sokakta konuşurken görse, «O adam sevgilin senin,» diye tutturur, ne sürtüklüğüm kalırdı ne orospuluğum. Bıkmıştım artık. «Ben San Juan'a gidiyorum,» dedim. Topladım eşyalarımı, çocukları da aldım. Arkamdan geldi, yalvardı yakardı, «Geri dön,» dedi dinlemedim. Ben öyleyimdir. Birini bıraktım mı bir daha dönmem ona.

ARTURO: **Onu Kafese Tıkmak Gerek**

Soledad'ı daha çocukluğundan tanırdım. Fernanda saçını kestirmek için getirirdi bizim dükkâna. Çok kıvırcıktı saçları. Yün topağı gibi. Büyüyünce bütün çocukluk resimlerini yırtmıştı o saçından utandığı için. Saçını keserken tarak kullanmama lüzum kalmazdı. Dimdik dururdu. Bir yandan keser bir yandan da düzeltmeye çalışırdım. Bir gün saçını fazla kısa kesmiştim, açtı ağzını yumdu gözünü. Anama da küfretti, babama da. Kısa kesiyordum yerine düz saç çıksın diye. Zamanla kısa kese kese düzeldi saçları. Bir gün de gelip teşekkür etmedi bana.

Beni Fernanda'yla üvey kardeşim Erasmo tanıştırmıştı. Daha önce barda görmüş beğenmiştim. Oldukça güzel bir kadındı. Erasmo ile yaşıyordu o zaman. Simplicio, Cruz, Soledad. Fernanda, Erasmo, hepsi bir odada yatıyorlardı.

Fernanda eve hiç bakmazdı. Belki de bakmaya vakit bulamazdı. Çünkü geceleri çalışır, gündüzleri de yatar uyurdu. Çok dağınıktı evin içi. Hiç kadın eli değmemiş gibi bir havası vardı. Çocukları da unutmamak gerek. Evin altını üstüne getiriyorlardı.

Soledad, «Üveyanamın yanından kaçıp öz anamın yanına gelince, Cehennemden kaçıp bir başka cehenneme düşmüş gibi oldum,» derdi hep. Fernanda uzun süre çocuk-

larından ayrı yaşadığı için onlara olan sevgisini yitirmiş olmalıydı. Çocuklarına kötü davranan başka analar babalar da vardır ama Fernanda gibisi bulunmaz herhalde. La Esmeralda gibi bir yerde çocuklar pek uslu yetişmez, ara sıra bir iki tokat vurmak gerekir ama Fernanda dövdü mü sopayla, odunla döverdi. Kaç kere gözümün önünde dövmüştü Soledad'ı.

Soledad'a karşı bir şeyler duymaya başladığımda otuz yaşındaydım. Soledad ise onüçündeydi. Ben onu beğeniyordum. Ama bakalım o benim için ne düşünüyordu. Çok geçmeden onun da beni sevdiği anlaşıldı. Ben başka kadınlarla yaşarken bile peşimden ayrılmazdı. Bu yüzden onu elde etmem zor olmadı. Hemen gidip anasına söylemiş. Ben hangi kızla çıkmaya başlasam hemen kızın anasına babasına söylerim çıktığımızı. Böyle olunca insanın başı belâya girmez. Fernanda beni tanıdığı için hemen «Olur,» dedi. Oturup babasına da mektup yazdık. Panama'daydı babası o zaman. «Olmaz, daha yaşı çok küçük,» diye cevap yazdı. Erasmo'yu da yanıma alıp 25 nci duraktaki bir büyücüye gittik. «Uçan balık nedir biliyor musun?» dedi. «Bilmiyorum ama soruyu sormandan nasıl bir şey olduğu anlaşılıyor,» dedim. «Söylediğimi anlayan insanlarla konuşmak kolay,» dedi, sonra da ekledi, «Gezdiğin kız başına bir sürü belâ açacak.» Soledad'la geziyor ama birlikte oturmuyorduk henüz. Büyücü Soledad yüzünden hapse düşeceğimi, Soledad'ı elimden kaçırırsam onun hayatının da mahvolacağını söyledi. «Akıl hastanesine yatacak, sonunda da kendini öldürecek,» dedi. Akıl almayacak şeyler söyledi bana. Soledad'ı bırakmamı öğütledi. İnanmadım söylediklerine, ama çoğu doğru çıktı.

Soledad'ın babası evlenmemize izin vermeyince biz de boynumuzu büküp oturduk. Ama bir gün Fernanda Soledad'ı yok yere dövünce, Soledad eşyalarını topladığı gibi evden kaçıp çalıştığım yere geldi. «Evine dön,» dedim, «anan baban senin iyiliğini düşünüyorlar,» dedim, dinlemedi. Hakkı da yok değildi hani. Çok kötü davranıyorlardı ona. Acıdım. Korumaya karar verdim. Yanıma aldım. Karım oldu.

Babamın şehir dışındaki evine gittik. Soledad'ı önceden tanıyordu. Soledad da babamı tanır, severdi. Babam çok iyi karşıladı bizi. Hiç kadın getirmemiştim o güne kadar babamın evine. Soledad'dan sonra da başkasını getirmedim.

Ballorioty meydanındaki kiliseye gittik evlenmek için.

Rahip, «Bu kadar küçük bir kızı evlendiremem. Gebe kalırsa o zaman belki,» dedi. «Peki,» dedim. «Bekleriz.» Eve dönünce Soledad vazgeçti evlenmekten. «Birlikte oturmak için evlenmemiz şart değil,» dedi. Doğruydu ama tören yapılmadan da evlenmiş sayılmazdık.

Babamın yanında kaldığımız sürece ona yardım ettim. Şeker kamışlarını keserdim. Tarlada şekerkamışından başka patates, tütün, mısır, fasulye de ekiliydi. Keçilerimiz, domuzlarımız, bir iki tane de ineğimiz vardı. Soledad da bana yardım ede ede işi öğrendi. Civar çiftliklerden birinde iş buldu. Gayet iyi geçiniyorduk. Ufak tefek tartışmalarımız olurdu ama kavga etmezdik. Ayrıldıktan sonra şaştım o kadar yıl onu nasıl çektiğime.

Birlikte yaşadığımız sürece Soledad'ın ailesine elimden geldiği kadar yardım ettim. Bir ara Cruz'u yanımıza aldık. Felicita'yı pek görmedim. O ailesinden ayrı, üveyanasıyla yaşardı. Keyifli, iyi huylu, herkesle kolayca arkadaş olan bir kızdı.

Simplicio'yu da iyi tanırım. Küçükken herkes severdi onu. Evde en rahat hayat onunkiydi. Öbür kardeşleri kadar kötü muamele görmezdi, Fernanda'dan. Ara sıra dayak yerdi ama Fernanda onu hepsinden fazla severdi. Anasına hiç karşı gelmezdi. La Esmeralda'da görülmemiş şeydi bu.

Birlikte yaşadığım kadınların analarıyle de çok iyi anlaşırdım. Başkaları kaynanalarıyla geçinemezler oysa. Ben öz anam gibi severdim kaynanalarımı. Özellikle Fernanda bana karşı çok iyiydi. Kızınca, ya da çözemediği meseleler olunca barut fıçısına dönerdi ama çabuk geçerdi öfkesi. Ona kötülük etmediğin sürece çok iyi davranır. Bir de kötülük ettin mi tamamdır halin. Hayatı boyunca düşman olur sana. Aran iyi oldu mu her zaman yardımına koşar.

Açık sözlü, samimi bir kadındır Fernanda. Tek beğenmediğim yanı orospuluk yapması, para için vücudunu satmasıydı. Kadın mal değil ki satılsın. Hayatım boyunca para verip bir kadınla yatmadım. Nanda bazan yanıma oturur iyice sokulurdu bana. Ama arkadaşça bir yakınlıktı bu. Benim aklıma da hiç kötülük gelmezdi. Benim onu sevdiğim kadar o da beni sever, takdir ederdi. Ne yaparsa yapsın onun hakkında iyi düşünmekten vazgeçemem.

Anam öldüğünde altı yaşındaydım. Çok güzel bir kadındı anam. Bembeyaz teni, masmavi gözleri vardı. Saç-

ları beline kadar inerdi. Adı Virginia idi, ama herkes, «Melek» derdi ona. Bir melek kadar iyi huylu ve güzeldi çünkü. Anam öldükten sonra babam yeni bir kadın getirdi eve. Genç bir kızdı bu. Oldukca da iyi görünmüştü bize. Sonradan gerçek yüzü çıktı ortaya. Babam işe gidince değişiverir, azrail gibi dikilirdi başımıza. Büyük ağabeyim onbeş yaşındaydı. Büyümüş sayılırdı. Babamın karısı zorla yatağa alır, sevişirdi onunla. Bazan bizimle de aynı şeyi yapardı. Ben daha on yaşındaydım o zaman.

Bir gün kardeşlerimle oynarken üveyanam gelip küçük kızkardeşimin kafasına sopayla vurdu. Kafası yarıldı çocuğun, kan akmaya başladı. Bunu görünce ağabeyim de kadına bir yumruk vurdu. Düştü bayıldı kadın. Babam geldiğinde hâlâ ayılmamıştı. Babam ne olduğunu sordu. Kadın baygın yatıyordu. Kızkardeşim de kanlar içindeydi. Anlattık herşeyi. Ertesi gün babam kadını evden kovdu. Bir daha da eve kadın getirmedi.

Benim başıma gelmedik şey kalmadı küçükken. On yaşındayken, kocaman bir kamyon lâstiğinin içine girmiş oynuyordum, lâstik yuvarlanmaya başladı. Yuvarlana yuvarlana bayır aşağı indim. Beni baygın bir halde çıkarmışlar lâstiğin içinden. Bir keresinde attan düşmüş eve kadar kucakta taşınmıştım. Bir keresinde de kamyon çarpmıştı bana. Hastaneye götürdüklerinde nöbetçi doktoru bulamamışlar, oradan alıp ilk yardım merkezine koşturmuşlardı. Orada da doktor bulunmamış, çok kan kaybetmiştim ama sonunda iyileştim. Uzun süre ateşim düşmedi, yataktan çıkamadım. Tam beş ay okula gidememiştim o yüzden.

Beşinci sınıfa kadar okula devam ettim, çiftliğin işlerinde babama yardım edebilmek için bıraktım okulu. Bir kaç ay çiftlikte çalıştım. Obdulio adında bir arkadaşım vardı. Olacak şeyleri önceden bilirdi. «Burada kalırsan başına büyük bir bela gelecek, uzaklaş buradan,» dedi. Kalkıp San Juan'a gittim. Önce ağabeyimin yanında oturdum, sonra amcamın.

İlk işim Johnny'nin barındaydı. Sonra bir dans klübünde çalıştım oradan yine Johnny'nin barına döndüm. Elime iyi para geçiyordu. Kolay kazandığım için de hiç düşünmeden harcıyordum elimdekini. İçiyor, dansediyor, verilen her partiye gidiyordum. Yavaş yavaş meslekteki kadınlarla tanıştım. O kadar gençtim ki beni paylaşamıyorlardı. Elden ele

geçiyordum. Biri bırakmadan öteki kapıyordu beni.

İlk kez o yıl bir dostum oldu. Kızın adı Santa Isabel'di. Tam on bir ay on dört gün birlikte yaşadık. Bana sormadan teyzesinin evindeki dansa gitti diye bıraktım onu. Isabel'den sonra küçük bir zenci kızla seviştim. Daha okulda öğrenciydi. Sonra Pura çıktı ortaya. Çok iyi, çok zarif bir kızdı ama onunla da kısa sürdü dostluğumuz. Pura'dan sonra başka bir kadınla daha yaşadım bir süre. Bir gün ortadan kayboldu. Nereye gittiğini, neden gittiğini öğrenemedim bir türlü.

Elisa Torres'i tanıyıncaya kadar çok rahat, keyifli bir hayatım oldu Elisa, Guayonilla'lı bir kızdı. 1942 yılında onu gördüm ve aşık oldum, birlikte yaşamaya başladık. 1943'te oğlum Chiripa doğdu. Baba olacağımı öğrenince çok sevinmiş, gurur duymuştum. Santurce'deki hastaneye gidip onu gördüm. Oradaki çocuklar arasında en güzeli Chiripa idi.

Chiripa doğduktan sonra karım birden değişti. Sabah akşam olur olmaz yerde küfür ediyor, herkese lânet yağdırıyordu. Herhalde deliriyor, diye düşündüm. Bir neden yoktu çünkü öyle hareket etmesi için. Beni de dinlememeye başlamıştı. Benden dört yaş büyüktü, hep bunu hatırlatır, benim kendisine akıl veremiyeceğimi söylerdi. Gün geçtikçe daha da kötüleştiğinden ne olur ne olmaz dedim. çocuğumu alıp babamın evine götürdüm. Kötü talih orada da buldu beni. Biz yanına gittikten iki üç gün sonra öküzlerden biri tos vurup sakat bıraktı babamı. İyileşinceye kadar ona baktım, sonra da Chiripa'yı alıp hava alanının yakınında bir eve yerleşip kumarhane açtım. Çok insan geliyordu oyun oynamaya, iyi para kazanıyordum. Yeni hava alanının yapımı için evimi yıktıkları güne kadar orada oturdum.

Kumarhanem yıkılıp işsiz kaldığımda Pedrito Sanchez yanına çağırdı beni. San Juan'daki barında çalıştırmak istiyordu. Kabul ettim, çalışmaya başladım. Kısa bir süre sonra, polisle başım belâya girdi. Bazı polisler bütün barlardan haraç alıyorlardı. Biz vermeyince hakkımızda bir sürü yalan uydurup beni yargıtayın karşısına çıkardılar. Polislere saldırıp dövmekle suçladılar beni. O kadar gülünçtü ki yargıç bile güldü bu işe. «Başka bir yalan bulamadınız mı?» dedi, «Şu çocuk yaştaki genç nasıl polis dövebilir?» Çalışma Bakanlığından bir avukat beni savundu. Hem de para almadan. Mahkeme beni suçsuz buldu.

Daha sonra belâlı polislerden biri gelip haftada yirmi dolar haraç istedi. Vermedik. Bazı geceler sabaha karşı saat üçte on beş yirmi polis gelir, kapıları kırar, kadınları toplayıp götürürlerdi. Suçumuzu kabul edersek cezamız sadece üç dolardı. Ama ben inat olsun diye hiç bir keresinde «Suçluyuz,» demedim. Hepsinde de «Suçsuz» diye karar verdiler yargıçlar bizim için. Sadece bir kere suçlu buldular bizi. Yargıcın kabahatiydi. Munoz Marin'le Tugwell kabinesinin bütün üyelerini mahkûm edip hapse atan yargıçtı bu. Başka ne beklenebilirdi ondan? Cumhuriyetçiler iktidardaydı o zaman. O partiye rey verenler belalarını bulurlar nasıl olsa sonunda.

Soledad'la birlikte babamın çiftliğinde otururken, San Juan'da San Fernanda otelinde bir iş bulup orada çalışmaya başlamıştım. Oteldeki işimin yanı sıra bazan berberlik yapıyordum. Soledad'la geçinip gidiyorduk. İyi kızdı. Her yönüyle iyi bir kızdı. Merhametli, erkeğini seven, erkeğini memnun edebilmek için her şeyi yapan bir kızdı. Çok da ateşliydi.

Beni hiç kıskanmazdı. Ben de kıskanç değilimdir. Yaşadığım kadın yapmaması gereken bir şeyi yaparsa kendine zararı dokunur, bana değil. Soledad'ın böyle şeyler yaptığı yoktu. Yapamazdı zaten, çünkü şehir dışında herkesten uzakta yaşıyorduk. Sakin sessiz bir hayatımız vardı.

Kapışırdık ama iş kavgaya dökülmezdi. Soledad çok inatçıydı, ben de inadını yenmeye çalışırdım. Olay çıkarmak istedi mi ben, «Bırak saçmalamayı, yok yere kavga etmeyelim,» derdim. Karımla kavga etmekten hoşlanmazdım doğrusu.

Fernanda bizi La Esmeralda'ya çağırıncaya kadar babamın evinde kaldık. La Esmeralda'ya gitmek istemedim. Sevmiyordum orasını. Hiç bir zaman da sevemedim. Oranın halkını değil, pisliğini sevmezdim. Sıcak günlerde bütün mahalle leş gibi kokar. Orada yaşayanlar nasıl olup da sağ kalıyor, hatta şişmanlayabiliyorlar hep şaşarım. İstemeye istemeye gittim La Esmeralda'ya sonunda. İlk günler bir türlü alışamadım. Bir odamız vardı. Ayda altı dolar kira veriyorduk. Ne tuvalet vardı, ne su. Yıkanmak ya da tuvalete gitmek istediğimde otele kadar yürüyordum. Çekilecek gibi değildi doğrusu.

1954 yılında bir adam başımı belâya soktu. Her fırsatta satağıyor, arkamdan konuşuyordu. İşimi elimden almaya kalktı. Hesabını görmeye karar verdim. Eve koştum, silâhımı almaya. Yatağın altında dururdu silâhım. Soledad vermedi. «Başını belâya sokacaksın, yapma,» dedi. Onu itip silâhı kaptım yatağın altından. Üzerime çullanıp silâhı elimden almak istedi. Boğuşurken silâh ateş aldı, kurşun parmağını sıyırıp geçti. «Şimdi polis çağırayım da gör,» dedi. Çağırdı da. Silâh ruhsatsızdı. Yargıç altı ay ceza verdi. Hep merak ederdim cezaevlerinin içini. Dolayısıyla altı ay ceza yedim diye fazla üzülmedim.

Bütün mahkûmlarla kısa zamanda arkadaş olmuştum. Hepsi iyi insanlardı. Bana karşı saygılıydılar. Çok şey öğrendim bu altı ay süresince Dışarda kabadayılık yapıp onu bunu korkutanların aslında birer hiç olduklarını gördüm orada. Aslan postuna bürünmüş kuzuymuş hepsi.

Her mahkûmun ancak üç ziyaretçisi olabiliyordu. Ben Soledad'ı, Nanda'yı, bir de oğlumu yazdım. Anneannesi yetiştirmişti oğlumu, çok iyi bir çocuktu. Şimdi askerde. Akrabalarımdan kimseyi yazmadım. Babam çok yaşlıydı. Kızkardeşim ise evangelist olduğu için gelemezdi cezaevine. Gelmesinde bir sakınca yoktu ama onu üzmek istemezdim. Soledad sık sık ziyaretime gelirdi. O zaman daha çocuğumuz olmamıştı. Ben içerdeyken o da benim çalıştığım otelde çamaşırcılığa başlamıştı. Aslında Nanda'nın işiydi bu ama kızına devretmişti.

Cezaevi berberinin yanına vermişlerdi beni. Dokuz yaşımda başlamıştım saç kesmeğe. Çok hoşuma giderdi. Ben işe başladıktan bir kaç gün sonra berberde çalışan mahkûmlar grev yaptık. Kabadayı geçinen mahkumlardan biri ufak tefek bir zenci berberi dövmüştü. «Biz de çalışmayalım, bırakalım işi,» dedim. Korkuyordum birinin elinden kaza çıkacak diye.

Müdürün odasına çağırdılar bizi. Adam, «Ne oldu anlatın,» dedi. Öbür berberlerin hepsi bir şeyler geveledi. Baktım yok yere suçlu çıkacağız, hemen ortaya atıldım. «Berberlerle iyi geçinmeye baksın mahkûmlar,» dedim. «Çünkü berberin yanında, elinde her zaman ya makas bulunur, ya da ustura. Kafası kızarsa her şeyi unutup sallayıverir usturayı, ya da makası saplayıverir karşısındakine.»

Gerçekti söylediklerim. «Gerçek Tanrı'nın kızıdır' derler. Tanrı doğru söyleyenden yanadır hep. Müdür, «Berberlere kimse dokunmasın,» diye emir verince işler halloldu. «İşinize dönecek misiniz?» diye sordu. «Memnuniyetle,» dedim.

Cezaevinde yattığım sürede Rios ailesi bana çok yakınlık gösterdi. Beni çok düşünürlerdi. Hele Fernanda. İçerdeyken beni hiç yalnız bırakmadılar ama, nedense çıktığım gün kimse beni almaya gelmemişti. Biliyorlardı oysa ne gün çıkacağımı.

Ben içerdeyken Soledad'ın beni aldattığından eminim. Kocaları hapiste olan kadınları elde etmek çok kolaydır. La Marina'daki cezaevinin önüne gider karı tavlardım Soledad' la evlenmeden önce. Genç, güzel bir kadını altı ay yalnız bırakmazlar. «Herhalde aldatmıştır,» diye düşünüyordum ama emin olamıyordum. Yavaş yavaş dedikodular kulağıma gelmeye başladı. O zaman da iş işten geçmiş çocuğumuz olmuştu. Yoksa çıkar çıkmaz bunları duysam çocuk yapar mıydım hiç? Yine de halime şükrettim. Daha da kötü olabilir, başka birinden gebe kalabilirdi.

Çıktığım gün davranışı biraz garibime gitmişti. «Altı aydır ayrı yaşıyoruz. İstersen yine ayrı yaşamaya devam edelim, ne dersin?» dedim. Ağlamaya başladı. Ayrılmak istemediğini söyledi. Ben de üstelemedim.

Hapisten çıkınca oteldeki işime döndüm. Soledad da Santurce'de bir otelde çalışmaya başladı. Önce tombuldu. Çalışmaya başlayınca iyice zayıfladı. Bana karşı tavırları da değişti. Para kazandığı için bana hükmedeceğini sandı. «Bırak işi,» dedim. «Ben ikimize yetecek kadar kazanıyorum.»

Soledad ilk çocuğuna gebeyken Catin'i yanımıza almıştık. Catin'in anası deliydi. Genç bir çocukla yaşıyordu. Her kavga edişlerinde hıncını bebekten alır, tuttuğu gibi yere çarpardı zavallıyı. O yüzden sakat kalmıştı çocuk. Soledad hastaneye götürdüğünde doktor, «Ameliyat etmem. Faydası olmaz. İsterseniz kalıba alalım ama onun için de garanti veremem,» demişti. Kalıbı iki üç gün taşıdı çocuk, sonra baktım faydası olmuyor. Kendi elimle çıkardım kalıbı. Hâlâ sakattır o çocuk. Sadece bir mucize iyileştirebilir onu.

Quique doğduğunda Soledad çok sevinmişti. Quique'ye de Catin'e de çok iyi bakardı. Zaten çocukları çok severdi. Çocuğa bakmayı iyi bilirdi.

Evliliğimiz bozulup ayrıldığımızda Soledad Sarita'ya gebeydi. Ayrılmamız da hiç yüzünden olmuştu. Soledad'ın sinirli olduğunu, çabuk öfkelendiğini bilirdim ama yeğenimin saçını kesmeme kızacağını hiç ummamıştım. Çocuğu o gün hastaneye götüreceklerdi, saçını kesmemi rica ettiler. Soledad ise evden ayrılmamı istemiyordu. Morali bozuktu. Yatıştırmaya çalıştım. «Hemen döneceğim. On dakika bile sürmez. Ben gitmezsem babamın çocuğu buraya getirmesi gerekecek. Babam yaşlı, hasta. Çocuk da hasta. Ben gidip geliverirım,» dedim, traş malzemesini toplamaya başladım. «Gitmeni istemiyorum,» diye bağırdı, «Yeter artık.» dedim. «Benimle oturacaksan aklı başında bir insan gibi davran. Böyle huysuzluk etmenin sana bir faydası olmaz.»

O gün Cruz bizdeydi. Zaten Cruz'un her gelişinde Soledad böyle şımarıklık yapardı. «Acaba Soledad'ın bir dostu var da Cruz ondan haber mi getiriyor?» diye aklıma takılmıştı. Crucita denen o kız daha küçükken bir felâket-ti. Ondan ona lâf taşır, herkesi birbirine düşürürdü. Bu huylarını bildiğim için Soledad'ı ailesinin elinden çekip kurtarmıştım ilk başta. Benim sözlerimi dinlese herhalde çok daha iyi bir hayatı olurdu. O yapar eder, sonunda kabak benim başıma patlardı. Ben kurtarırdım onu her türlü belâdan. Ona yardım edebildiğim için memnunum.

Soledad benden ayrılınca hükûmete başvurdu, para yardımı için. Paraya ihtiyacı yoktu oysa. Çocuklar için para veriyordum ona. Yiyeceklerini benim hesabıma alabilmesi için de dükkâncılarla anlaşmıştım. Başka masrafı olursa onu da ödeyecektim. Sanki bunları yapmamışım gibi gidip beni şikâyet etmiş. Yargıcın karşısına çıktım. Oğlum Quique'ye bakmamakla suçlanıyordum. «Yalan,» dedim, «Oğluma da bakıyorum, Catin'e de. Catin de bizim çocuğumuz sayılır,» Yargıç, «Sen çocuklarını terkedecek bir insana benzemiyorsun,» dedi, dâva düştü. Soledad bu kadarla yetinmedi. Oradan kalkıp Aile ilişkileri Enstitüsü'ne gitti, beni bir de oraya şikâyet etti. Kendisini sokak ortasında dövdüğümü söyleyip hakkımda koskoca bir kâğıt doldurmuş.

Oradaki avukat kâğıttaki suçlamaları, bir bir okudu, «Ne dersin?» dedi. «Bu kadının aklından zoru var,» diye cevap verdim. «Eğer bütün bunları yapmış olsaydım size gelmez, beni mahkemeye verirdi. Öyle değil mi? Sonra onu dö-

vecek olduktan sonra evde döverdim. Kimse yokken. Ama dövmedim. Öyle insan değilim ben.» Avukat bana hak verdi, o iş de kapandı.

Soledad bazan bir iki hafta deli gibi olurdu. Babamın yanında otururken bir beyin hastalığı geçirip iki hafta yatmıştı bir keresinde. Herhalde o hastalık bir sakatlık bırakmıştı beyninde. Bazan çocukları alır karşısına oturtur, kendisi meyva ya da ekmek yer onlara vermezdi. Suratında da bomboş bir ifade olurdu bunları yaparken. Sanki ne yaptığının farkında değilmiş gibi. Belki gerçekten farkında değildi. Hiç bir ana yemek yerken çocuklarını aç bırakmaz. Soledad rastgele bir ana da değildi hem. Örnek anaydı.

Hâlâ onun o halini gözümün önüne getiririm de ilerde aklını kaçırıp çocuklara bir kötülük etmemesi için dua ederim. Tanrı korusun o çocukları. Soledad bana dönmek isterse almam onu. Tanrı rüyama girip, «Al onu!» demedikçe istemem. Öyle bile olsa, alır almaz koskoca bir kafes yapar içine tıkarım. Ancak böyle zaptedebilirim onu.

Her şeye rağmen cesaretini takdir ederim. Bir gün Tanca Caddesinde yürüyordum, baktım birkaç adım önde Soledad gidiyor. Bir ara yanından geçen bir adam kolunu fazlaca yana açtı, bizimkine doğru. Ne oluyor demeye kalmadan Soledad dönüp herife bir tane geçirdi, boş çuval gibi yere indi herif. Hemen koştum. Adam da Soledad'a vurmaya kalkışırsa araya girecektim. Ama adam, «Vay canına yahu! Boksör gibi yumruk atıyor,» dedi ve yürüdü gitti. Soledad çok güçlüydü. Çiftlikte daha da güçlenmiş, gittiğimiz ilk yirmi gün içinde beş kilo almıştı. Gıdası yerindeydi orada.

Soledad'a tabancamı kullanmayı öğretmiştim. Babamın evi ıssız bir yerdeydi. Soledad da çoğu kere evde yalnız başına kalıyordu. «Al bu sende dursun. Belli olmaz, sen evde yalnızken biri içeri girmek ister, çek o zaman silâhı, ateş et. Korkma. Kendini korumak senin hakkın,» demiştim. İki günde bir ata atlar, kızkardeşimin, ya da yeğenimin evlerine gider, tabancayla korkuturmuş onları. Atın üzerinden inmeden tabancayı onlara çevirir. öyle dururmuş bir süre. Tabancayla şaka olur mu hiç. Kaç kişi öldü bu yüzden. Soledad'dan ayrılıncaya kadar ne kızkardeşim, ne de yeğenim bundan bahsetmemişlerdi bana. Biz ayrıldıktan sonra anlattılar. «Neden daha önce söylemediniz?» dedim, «Neyi beklediniz?

Tabanca birden ateş alsaydı da biriniz ölseydiniz ne olurdu soura? O zaman söyleseniz alırdım silâhı elinden.»

Birlikte yaşadığımız sürece akrabalarıma karşı çok iyi davrandı. Onlar da Soledad'ı severlerdi. Çok saftı ama çok da becerikliydi. İyi bir eşti. Ara sıra deliliği de tutmasa ondan iyisi bulunmazdı. Çocukken aç kalmamıştı ki sonradan başına vurmuş olsun. Fernanda'nın evi her zaman yiyecekle dolu olurdu çünkü. Çoğu zaman yapılan yemekler fazla gelirdi, çünkü çocuklar komşuların birinde karınlarını doyurmuş olurlardı.

Benimle otururken başka erkeklerle yakalamamıştım Soledad'ı. Sarita'ya gebeyken ayrılmıştık. Kasırga haberi verildi bir gün. Çocukları alıp sığınağa götürmek için onun evine gittim. Kapıyı çaldım, cevap vermedi. O zaman anladım içeri adam aldığını. Aldırış etmedim. Ben çocuklar için gelmiştim, onun için değil. Kapıya bir daha vurdum. Küçük camlardan birini açtı bu kere. İçerde gerçekten bir adam vardı. «Çocukları vermezsen kapıyı kırarım,» dedim. «Yapamazsın,» dedi. «Şimdi görürsün sen,» deyip kapıya yürüdüm. O anda kapı açılıp adam dışarı fırladı. Bir bıçak salladım herife. İkinci defa vuramadan kaçtı. «Çocuklara bir şey olursa gebertirim seni,» diye bağırdım arkasından. O sıra Soledad dışarı çıktı. Kapıyı dışardan kilitleyip herifin arkasından koşmaya başladı. Ben biraz bekledim gelir diye. Gelmeyince aramaya başladım. Norzagaray caddesinde burun buruna geldim onunla. Yakaladım blûzunun yakasından, elimden kurtulmaya çalışınca boydan boya yırtıldı blûz. İçine sütyen de giymemişti. Belden yukarısı çırılçıplak kalıverdi sokağın ortasında. Oradan bir polis geçiyordu. Soledad, «Yetişin, kurtarın beni bu heriften,» diye bağırmaya başladı. «Saldırdığım falan yok. Kasırga haberi verildi diye çocuklarımı sığınağa götürmek istedim, bu kadın engel oldu. La Esmeralda'da evine kapalı, vermiyor çocuklarımı,» dedim. Polis Soledad'a döndü. «Çabuk git çocukları o evden çıkar, yoksa karakola götürürüm seni,» dedi. Gittik çocukları almaya. Sığınağa götürdük çocukları. «Şimdi çocuklar emniyette. O herifin peşinden git istiyorsan. Ben çocukların yanındayım,» dedim.

Sarita doğuncaya kadar bir daha semtine bile uğramadım. Soledad'ın. Sarita'yı doğurunca gittim belki bir ihtiyacı vardır diye. Hiç kimseden yardım görmüyordu. Kendi ai-

lesinden bile. Sarita iki aylık oluncaya kadar elimden geldiği kadar yardım ettim Soledad'a.

O zaman La Marina'da oturuyordum. Bir gece içim sıkıldı, La Esmeralda'ya gittim. Soledad'ın evinin önünden geçerken baktım dışardan asma kilit vurmuşlar kapıya. İçerden de bebeğin sesi geliyordu. Hemen Papo'nun barına gittim. Tahmin ettiğim gibi Soledad orada dans ediyordu. Anası da oradaydı. Başka kadınlar da vardı. Yanına gittim, «Yazık değil mi o çocuklara?» dedim «Bari kapıyı üstlerinden kilitleme, komşulardan biri içeri girip bakabilsin çocuklara.» Aldırış etmedi.

Ertesi gün tekrar gittim La Esmeralda'ya. Sarita çok hastaydı. Açlıktan ölecekti neredeyse. Soledad'a, «Bir daha gittiğinde iki üç gün gelme. Döndüğünde çocuklar ölmüş olur, kurtulursun onlardan,» dedim. Ağlamaya başladı bu lâfım üzerine. Sonra da kara kara düşünmeye başladı. Sarita'yı doktora götürmesi gerektiğini söyledim. Aldı götürdü. Sadece Sarita'yı değil, Catin'le, Quique'yi de.

La Esmeralda'ya gelmeden önce örnek bir anaydı. Nereye giderse gitsin çocuklarını da yanında taşır, onları yalnız bırakmazdı hiç. La Esmeralda'da alıştı bütün bunlara. Çocuklara iyi bakmazsa onları alıp kızkardeşimin yanına götüreceğimi söyledim.

Bilirdi çocukları, ne kadar sevdiğimi, onları asla terketmeyeceğimi.

Sarita biraz büyüyünce Soledad iyice azıttı. Her gün başka bir herifle gezmeye başladı. Bir gün Falkıp yanında bir herifle benim çalıştığım otele geldi. Mecburen onlara hizmet ettim. O güne kadar gözümle görmediğim için inanmak istemiyordum hakkında söylenenlere. Yine de şunu söyliyebilirim. Soledad orospuluk yapıyordu ama hoşlanmıyordu o işten. Her zaman bir tek adama bağlanmak isterdi.

Sonunda Octavio'ya aşık oldu. Şu sonradan ölen adama. Octavio'dan da bir çocuğu oldu: Toya. Toya'nın doğumundan sonra bir kliniğe gitmiş, «Kısırlaştırın beni,» demiş. Beni çağırttılar.

«Şuraya kocası olarak bir imza atıverin,» dediler. Şaşırmıştım.

«Ben kocası değilim ki.»

«Kocam diye sizin adınızı yazmış buraya.»

«Yazmışsa yazınış, bana ne.»

«Ne olacak canım, bir insana iyilik etmiş olursunuz.»

Alıp beni Soledad'ın yanına götürdüler. Kâğıdı imzalamam için yalvardı. «Artık çocuk doğurmak istemiyorum,» dedi. Düşündüm. «Böylesi daha iyi», dedim kendi kendime. «Doğurup sıkıntı çektirmektense, Porto Riko'daki bütün kadınları kısırlaştırmalı. Yoksa sefalet daha da artacak.» İmzalamayı kabul ettim. «Başına bir şey gelirse beni suçlamamak şartıyla,» dedim. İyi ki demişim. O ameliyattan sonra bir türlü tam sağlığa kavuşamadı.

Soledad klinikte yatarken Catin. Quique ve Sarita benimle kaldılar. Toya da hastalanmış başka bir hastanede yatıyordu. Hem çalışıp para kazanıyordum, hem evdeki çocuklara bakıyor, hem de Soledad ile Toya'yı ziyarete gidiyordum her gün. Dayanamayacak gibi oluyordum bazı günler. İşten çıkmıştım. Sağda solda ayak işlerine koşup üç beş kuruş alıyordum. Bu yüzden de bir yandan iş arıyordum. Berbirlikte de iş yoktu bütün bir gün müşteri gelmediği oluyordu. Yoksulluk alınış yürümüştü...

Toya da hastaneden çıkınca çocukların sayısı dört oldu. Akşamları hepsini birden yatağın üstüne çıkarır, onlar oynar ben seyrederdim. Hele o arap Toya. Öbür üç çocuk yorulur uykuya dalarlar, Toya yatağın bir köşesine oturur saatlerce biberonun emziğini emerdi.

Çocuklara baktığım için Soledad'ın bana para vermesi gerekiyordu ama o eline geçen parayı kendine harcıyordu. Kazandığım parayla dört çocuk bir de ben zor geçiniyorduk. Çocukları da alıp babamın yanına çiftliğe dönmek istedim. Soledad bırakmadı. Kendisi de ne yaptığını bilmiyordu. Bir adamı bırakıp birini buluyordu.

Soledad'dan ayrıldıktan sonra başka hiç bir kadınla yaşamadım. Şimdi kadınlar erkeklerden daha güçlü. Evlendi mi evin hakimi kadın oluyor. Erkek zengin değilse genç kız bulması biraz zor. Benim için o zorluk yok. İstediğim kızı elde ederim ama çok genç bir kız bulursam babası yerinde olacağım için düşünmem gerekir. Ona yoksul bir hayat yaşatmak istemem. Hiç olmazsa bir ev kurmak isterim, onun zevkine göre. Ama şimdi şu işsiz halimle kendim zor geçiniyorum. Durumum oldukca kötü. Elime üç dolar geçse hemen

oğlumun ihtiyaçlarını karşılıyorum. Bu şartlar altında kırk dört yaşına kadar yaşamış olmam bir mucize. Bütün hayatım boyunca zenginlik nedir bilmedim. Talih te yüzüme gülmedi. Her işim ters gitti bu güne kadar.

SOLEDAD: **San Juan'da Yalnızlık**

Arturo'dan ayrıldıktan sonra San Juan'da tek başıma kalmıştım. Karnım şişti. Ne arayanım vardı ne de soranım. Aşerince istediğimi alacak bir kimsem bile yoktu. Kavuna aşererdim. Ölecek gibi olurdum, o kadar kavun isterdi canım. Ama param yoktu. Porto Riko'yu bilirsin, bazan bir kuruş borç alacak adam bulunmaz. Anamla Hector'un yanında kalıyordum ama onların da pek faydası dokunmuyordu. Bir şeye aşerince hiç çekinmeden isterdim. Çünkü istediğimi yiyemezsem karnımdaki bebeğin acı çekeceğini biliyordum. «Nanda, biraz çorba yapar mısın?» derdim ama dinleyen kim? «Hector ne isterse onu pişiririm,» derdi. Aç kalmamak için verdiklerini yerdim.

Nanda, ben daha Arturo'nun babasının çiftliğinde otururken Hector ile yaşamaya başlamıştı. Hector çok iyi bir insandı. Nanda'ya ev tutmuş, her istediğini almıştı. Nanda onun gibisini bir daha bulamaz. Şimdi yaşadığı tüysüz oğlan Hector'un yarısı bile olamaz. Hector'un ona yaptıklarına karşılık Nanda tuttu herifin suratını doğradı. Bunu yapmamalıydı. Nanda hep böyledir. Onu yola getirecek biri çıksa değişir ama şimdiye kadar öyle biri çıkmadı.

O sıra nasıl olduysa Felicita da Nanda'nın yanına gel-

mişti. Aslında Felicita üveyanam Hortensia'nın gözbebeğiydi. Hortensia ona çok iyi davranır, nereye gitse yanında götürürdü. Babamın askerliği sırasında Panama'ya, Trinidad'a, Meksika körfezine, bir sürü yere götürmüştü. Oysa bizi hiç bir yere götürmezdi.

Felicita Nanda'nın yanına geldiğinde kız değildi. Angel Cubero adında bir herifle dosttu. Uzun boylu, kıvırcık saçlı, açık renk tenli bir herifti Cubero. Sabahtan akşama kadar içer, karı peşinde koşardı. Felicita'ya karşı çok iyiydi. Yemek parasını, kirasını verir, başka masrafları olursa onları da öderdi. Bana karşı da çok iyiydi. Felicita ondan neden ayrıldı, bilmiyorum. Kocalarının en iyisi Angel'di.

Çok kötü huyluydu Felicita. Her şeye kızardı. Aptaldı da. Cubero'dan ayrıldıktan sonra her gece ikizlerini evde bırakır, kapıyı üstlerinden kilitler, dansa giderdi. Sabahlara kadar dönmezdi. Bütün istediği hoşça vakit geçirmekti. Mesleğe girmeyi o zaman kafasına koymuştu herhalde. Bana, «Nasıl orospu olunur?» diye sorar, ben de terslerdim, «Deli misin sen? Para kazanmak istiyorsan bir iş bulup çalış.»

Bir süre Nicolas ile yaşadı. Sonra da Rosario ile. Rosario sık sık döverdi Felicita'yı, evden çıkıp dansetmeye gidiyor diye. Felicita'da onu kendine bağlamak için büyü yaptırdı. Her büyü için yirmi beş dolar verirdi. «Sen aklını kaçırmışsın,» derdim. «Büyüyle seni sevecek adamdan fayda gelir mi? Kalbiyle sevmeli adam seni. Büyü yaparsan, bugün sevse bile bir gün sana sırt çevirir.»

Cruz'da aynı şeyi yapar. Eline geçen parayı büyücülere yedirir. Ben hiç öyle şeylere para vermem. Bir de medyumlar vardır. Hani ruhlarla konuşanlar. Onların da para almalarına kızarım. Onlarınki tanrı vergisidir. Tanrı'nın lûtfudur. Para kazanmak için kullanılmaz. İsa ile öbür azizler yoksullara yardım edip yoldan çıkanları doğru yola getirdiklerinde karşılığında para mı alıyorlardı?

Bu büyücü geçinenlerin çoğunun bir şeyden haberleri yok zaten. Onların gücü Tanrı'dan değil şeytandan geliyor. Şeytanla ilgili hiç bir şeye yaklaşmam ben. Büyüden de korkmam. Bana büyü yapmaya kalkışan avucunu yalar. Biraz sebze alır kaynatır, suyuyla yerleri silerim. Mutfaktan başlayıp sokak kapısına kadar. Bütün kötülükleri evden atarsın böylece. Yalnız inanarak yapman gerek. Bir de bunu Salı ve Cuma günleri yapmayacaksın.

Kocasına büyü yapan kadını kocası öldürürse bile yeridir. Bir adam bir kadını bırakırsa ondan bıkmış demektir. Zorla o adamı yanında tutmaya çalışırsan adamın elinden her türlü kaza çıkabilir. Emilio Cruz'u niye dövüyor sanıyorsun? Cruz yapışmış herife, bırakmıyor da ondan. Zararı da kendine oluyor. Emilio hem Cruz'u idare ediyor, hem de öbür karıyı. Cruz hep gebe kalıyor, öbür karı genç kız gibi taze.

Cruz'un ustura gibi dili vardır. İstese diliyle La Esmeralda'nın dört yanını tutuşturur, herkesi birbirine düşürür. Çenesi durmaz hiç. Düşünmeden konuşur çoğu zaman. Tam bir sürtüktür. Küçüklüğünden beri de öyledir. Ne utanması vardır, ne de sıkılması. Erkek delisidir. Kiminle dost olsam elimden almaya kalkışır. Ben de çoğu kere rezalet çıkmasın diye aradan çekilirim.

Ona sorsan, «Ailede en çok fedakârlık yapan benim. En çok sıkıntıya katlanan benim,» der. Halbuki sıkıntı çekiyorsa kendi hatasıdır. Daha birlikte yaşamaya başlamadan Emilio'dan her gün dayak yerdi. Elbiselerini parçalayıp öyle döverdi Emilio. Yine de peşinden ayrılmazdı. Onu bırakmamak için boyuna büyü yaptırırdı. Hâlâ da yaptırır ya. Bir yandan Emilio gitmesin diye büyü yaptırır, bir yandan da boynuzlardı çocuğu. Birlikte yaşarlarken de boynuzlardı. Kendi küçük ama kalbinde bir apartman dolusu erkeğe yetecek kadar yer var.

Emilio'dan dayak yiyince kaçıp eve gelir, sonra tekrar Emilio'ya döndüğünde bizim onun hakkında söylediklerimizi biraz da kendinden katarak anlatırdı' Bir keresinde gebeyken Emilio karnını tekmelemişti. Kalkıp Emilio'nun teyzesi Dona Minerva'ya gidip şikâyet ettim. Cruz bir kızdı bana. «Emilio ne yaparsa yapar,» dedi. «Ne seni ilgilendirir ne de başkasını. Yoksa ona aşık mı oldun? Seninle yatsın istiyorsun herhalde. Bana göre hava hoş. Söyle yatsın seninle.» Masanın üstündeki bıçağı kaptım. Öldürebilirdim onu. Neyseki hemen fırlayıp evden kaçtı.

«Geçinemiyorsanız ayrılın. Bırak şu adamın peşini,» derdik. Dinlemezdi. Ne kadar dövse, hayvanlık etse yine de onu severdi. Nerede yakalasa Emilio ile sevişirlerdi. Yatak matak aramaz ayakta görürlerdi işlerini bazan. Orospular gibi. Bir adam bir kadına öyle davrandı mı bu ona değer vermediğini gösterir.

Bir ara anam garip bir hal aldı. Akşam saat altı oldu mu yatmamı istiyordu. Ben çocukken bile o saatte yatmazdım. Garip garip de konuşuyordu. Kapının dışında bir dakika otursam hemen gelir, «Ne o erkeksiz kaldın da onun bunun yolunu mu gözlüyorsun? Başına vurdu erkeksizlik galiba,» derdi. Bir gece kızıp sokağa attı beni. Catin'le Quique'yi de yanıma verdi. Her şeyimi kontrol etmek istiyordu. Ne hakkı vardı? Ben genç bir kız değildim ki. Evlenip ayrılmıştım. Çocuklarım vardı. Ona mı soracaktım ne yapacağımı? Kız değildim ki namusumdan korksun.

Hem beni rahat bırakmıyordu, hem Quique'yi çekemiyordu bir türlü. Çocuğun ağlamasına bile kızardı. Bir gün evden kovdu beni. Lipe diye bir çocuk vardı mahallede. Bana bir oda buldu, küçük karanlık bir oda. Orada da rahat bırakmazdı Nanda. Boyuna gelip, «Sen orospusun,» diyordu, «Arturo'yu bıraktın ki rahat rahat gezebilesin. Önüne gelenle yatıyorsun. Hem de sırf yatmak için. Orospuluktan zevk alıyorsun.» Bir gün kızdı, parmağımı ısırdı, kafama tencereyle vurdu. Kötü kötü konuşmaya başladı. «Orospuysam suç senin. Sen öğrettin bana orospuluğu,» dedim. Sustu. Bir şey diyemedi. Gidip sağda solda önüne gelene beni kötülüyor, «O benim kızım değil zaten,» diyordu. O lâfa çok kızmıştım.

Lipe benle oturmuyordu. Yardımı bile dokunmuyordu. Evden atıldım diye o küçücük odayı bulmuştu bana, o kadar. Bir gün yemek yesem ertesi gün ağzıma bir lokma koyamıyordum. Param yoktu. Kendimi öldürmek gelirdi içimden hep. Ne iş olsa yapmaya razıydım ama gebe bir kadına kim iş verirdi? Margarita'nın evine gidip çocuğuna bakar, bulaşık yıkar, ütü ütülerdim. O da bana yiyecek bir şeyler verirdi. Bana karşı çok iyiydi, sonra değişti. Kocasını benden kıskanmaya başlamıştı. Herkese, «Soledad kocam Mario ile yatıyor,» diyordu. Yalandı. Mario'nun bende gözü vardı. Kaç kere de yatalım diye teklif etmişti, kabul etmemiştim. «Karına saygım, var,» der savardım başımdan.

Başka çare kalmayınca Papo'nun barına gider, oradaki heriflere, «Bugün ağzıma, bir lokma koymadım. Bana biraz para verin,» derdim. Aralarında toplayıp bir iki dolar verirlerdi. Utanıyordum ama ne yapabilirdim? Çocuklarımı doyurmam gerekliydi. Hükûmet ayda on üç dolar veriyordu. Bizi bir hafta ancak idare ediyordu o para.

Sarita'yı doğururken az kaldı ölüyordum. Pazar günü sancım tuttu. Bir gün, bir gece çektim o sancıyı. Catin'le Quique'ye bakacak kimsem yoktu. Bu yüzden hastaheneye yatmak istemiyordum. Pazartesi günü de sancılarım dinmedi. Saat beşte acıya dayanamadım, kalkıp banyoya girdim. Sıcak suyla yıkandım. Komşulardan biri gelip karnımı biraz ovdu. Arkasından bir sürü insan daha doldu eve. Yardıma değil, merak ettikleri için gelmişlerdi. Anama herkesi dışarı atıp kapıyı kilitlemesini söyledim. Ütü tahtasının üstüne yatırdı beni. Ebe geldiğinde sancım artık dayanılmaz bir hal almıştı. Akşam saat sekizde doğurdum. Sarita tombul, şirin yüzlü bir bebekti.

Doğumdan hemen sonra canım erimiş çukulata istedi. Fernanda'ya söyledim. Yapmadı. Ebeyle birlikte o da çıktı, gitti kendi evine. Doğum yapan kadın zayıf düşer. Et suyu filân içirmek gerekir. Kuvvet versin diye. Ertesi gün Fernanda ne getirdi dersin? Bir tabak pilâvla bir parça kızarmış et. Yiyemedim hiç birini. Dışardan yüz gram kurumuş morina balığı ile biraz domates suyu aldırdım. Kalkıp güzel bir çorba yaptım kendime.

Ayağa kalkıp işe başlayıncaya kadar Muriente'nın dükkânından veresiye alışveriş yaptım. Yemek yiyordum ama çok zayıf düşmüştüm. Sarita üç ay meme emdi. O arada Sarita'nın vücudunda sivilceler çıktı. Gebeliğim sırasında çocuğu düşüreyim diye kinin yutmuştum, o yüzden olmuş. Bir ay süreyle her gün hastaneye taşıdım, sonunda iyileşti.

Ev kirasını sekiz aydır vermemiştim. Beş kuruş param da yoktu. Akrabalarım vardı ama yine de bazan aç kaldığım oluyordu. «Anam var, kardeşlerim var, gider onlarda yerim,» diyemiyordum. Yardım etseler bile sonradan burnumdan getirirlerdi. Güvenecek kimsem kalmamıştı.

Çaresizlikten az kalsın büyük bir günah işliyordum. Sonradan pişman olup bağışlaması için binlerce kere yakardım Tanrı'ya. Kuzinim Adela bir Amerikan ailesinin yanında çalışıyordu. İkizleri de o aileye vermişti. Bana, «Sarita'yı da onların yanına verelim,» dedi. Amerikalılarla konuşmuş, «olur,» demişler. Herkes, «Sarita için daha iyi olur, çocuk rahat eder,» diyordu. Önce razı gelir gibiydim. Zaten çocuğun soyadı da yoktu Arturo üstüne yazdırmamıştı çünkü. Sonra bir düşündüm. «Kızımı başkalarına vermek mi?» dedim kendi kendime. «Delirmedim ben.»

Dona Minerva beni uyardı, «Çocuklarını kimseye verme. Köpek bile yavrusunu bırakmaz,» dedi, «Başkasının çocuklarını evlât edinen insan kendi öz çocuğunu başkalarına verebilir mi?» Hemen değiştirdim fikrimi. Anam da kızlarından birini başkalarına vermiş, sonra bir daha görmemişti zavallıyı. Bir fena oldum. İçimden bir ses, «Hayır!» diye haykırıyordu. Tanrı'nın takdiriydi bu. Çocuklarımı vermemi istemiyordu. İyi ki vermedim çocuğu, yoksa Tanrı bağışlamazdı beni.

Adela'yı bir dakika görüşümde kararımı bildirdim. «Kendim aç kalırım, çamur yerim yine de bakarım onlara, vermem kimseye,» dedim.

Sarita doğduktan üç ay sonra, bir gün, mahalleden Luz Celeste adında bir kızla dertleşiyordum. «Seni bir yere götüreyim. Çalışıp para kazanır, hem kiranı öder, hem de çocuklarına istediğini alırsın,» dedi. Ertesi gece giyinip süslendim, çocukları evde bırakıp Luz Celeste ile çıktım. Gümüş Kupa barına gittik. Kocaman bir yerdi. Kapıda neondan harflerle adı yazılıydı. Bir yanıp bir sönüyordu ışıklar. İçerdeki masalar doluydu. Bar loştu. Üçüncü katı da otel olarak kullanılıyordu.

O gece yeni olduğum için müşteri bulamadım. Utanıyordum. Karanlık bir köşede bir masaya tek başıma oturup çevremi seyretmeye başladım. Biraz sonra Luz Celeste yanında bir adamla geldi. Benim yeni olduğumu söyledi. Adamla yukarı çıktık. «Nasıl düştün buraya?» diye sordu. Anlattım. İtalyanmış ama benimle ispanyolca konuştu. Hikâyemi sonuna kadar dinledi, ardından çıkarıp yirmi dolar verdi. Elini bile sürmeden çıkıp gitti. Böyle şey masallarda olurdu ancak. O akşam başka müşteri aramadım bile. Barın sahibi, «Bak,» dedi, «Burada çalışmak istiyorsan erkeklerle içmen, onlarla yatman gerekir. Yoksa çalışamazsın burada.» İlk günüm olduğunu söyledim, eve gitmek için izin istedim. Olur, dedi. Tek başıma, yürüye yürüye döndüm eve. Eve vardığımda saat sabahın üçüydü.

Ertesi gün çocuklara yiyecek, giyecek aldım. Biraz daha para kaldı elimde. Anam gece çalışmaya gittiğimi hemen duymuş. Başladı bağırmaya, «Tamam işte, sonunda istediğin oldu. Pis orospu. Git önüne gelenin altına yat. Buydu istediğin.» «Senin suçun,» dedim, «seninle babamın suçu. Sizin yüzünüzden düştüm bu yola.»

O gece Luz Celeste bana elbiselerinden birini verdi. Yüzümü de boyadı. Hemen bir Amerikalı buldum. Raslantıyla beni Arturo'nun çalıştığı otele götürdü. Arturo beni görünce hiç bir şey demedi. Herhalde beni o halde görmek hoşuna gitmişti. Kalkıp kolumdan çekse o hayata düşmeme engel olabilirdi.

Amerikalıyla üst kattaki odaların birine çıktık. Yatağın üstüne oturdum. İngilizce bilmiyordum ama Amerikalı'nın «Elbiselerini çıkar,» dediğini anlamıştım. Elimden tutup kaldırdı. Düğmelerimi çözdü. Çok sinirlenmiştim. Bırakıp kaçmak istiyordum. Koluma yapıştı. Bir çığlık attım. Otelin adamlarından biri geldi. «Herif parayı peşin verdi, gidemezsin,» dedi. Amerikalı elbisemi çıkardı. Üzerimde yarım kombinezonumla sütyenim kalmıştı. Onları da çıkarmamı istedi. Olmaz, dedim. Pabuçlarımla külotumu çıkarıp yatağa uzandım.

Amerikalı işini bitirdikten sonra banyoya geçip yıkandım. Kendi kendime, «Bir daha bu işi yapamam,» dedim. Giyinip Luz Celeste'yi buldum. «Eve gidiyorum, bir daha da gelmeyeceğim,» dedim. «Gidersen bir daha dönemezsin. Başka iş de bulamazsın. San Juan'da iş bulmak ne kadar zor, biliyorsun,» diyerek beni kararımdan çaydırdı. Öbür kızlar da, alıştıktan sonra işten hoşlanacağımı söylediler. Bir de içki verdiler. Ben de kaldım.

O geceden sonra devamlı çalışmaya başladım. Haftada beş gün çalışıp Salı ve Çarşambaları evde dinleniyordum. Yeteri kadar para geçiyordu elime. Açgözlü değildim. Gecede elli, yüz dolar yapmaya çalışmazdım hiç. Çocuklara yiyecek, küçüğe de süt alacak kadar param oldu mu yeterdi bana. Fernanda iyi bir ana olsaydı, gelip bana, «Sana yardım ederim ihtiyaçlarını karşılarız,» deseydi hiç yapmazdım bu işi.

Böyle yaşamak çok zordu. Beş dolarcık için hiç tanımadığın bir herifin karşısında çırılçıplak soyunmak çok acıydı. Bazıları işlerini gördükten sonra dayak atar, o beş doları da geri alırlardı. Her gün bu işi yapmak zorunda olmak feci bir şeydi. Ancak iki, üç kadeh içtikten sonra cesaret bulup çalışabiliyordum.

İçki bana dokunur ama o hayatı sürdürebilmek için bir kadeh içmem şarttı. İçince ne ahlâk kalıyordu, ne de utangaçlık. Ahlâk dedikleriyle utangaçlık aynı şey zaten.

Hiç bir zaman pezevengim olmadı. Paramı çocuklarım yerdi. Başka hiç bir erkeğe koklatmadım. Tembel, işe yaramaz heriflerin karınlarını doyurmak için satmıyordum kendimi.

Hiç kimse bizim meslekten olanları sevmez. Hep kötülerler orospuları. Yapmamaları gerek aslında. Cennette Magdalen adında bir orospu var. Yeryüzündeki ilk orospu oymuş. Tanrı da onu bağışlayıp cennete yollamış. Demek bizim de hakkımız bağışlanmak. Ben o işi çocuklarımı yaşatmak için yapıyordum. Sevgililerine para yetiştirebilmek için orospuluk yapanlara ben de kızarım. Öylelerini hapse atıp bir daha çıkarmamalı.

Bazı orospular kendilerini bir şey sanırlar. Oysa öğünmeleri için bir neden yoktur. Ben de orospuydum ama bunu herkesten saklamaya çalışırdım. Olay çıkarmadığım için polisin eline düşmedim hiç. Sadece geceleri yapardım o işi. Fazla dar, göze batacak elbiseler de giymezdim. Gece hava kararınca evden çıkar, sabah ortalık kararmadan dönerdim.

Erkeklerle konuşup içmeyi sevmezdim. Arabayla gezmek, yemeğe çıkmak gibi şeylerden de hoşlanmazdım. Hemen pazarlığa girişir, «Benimle yatmak istiyorsan otel şurada,» der, pazarlığı yapar, işi bir an önce bitirmeye bakardım.

Çocuklarıma bakmak için parayla birini tutacaktım. Arturo, «Para verirsen ben yanıma alırım,» dedi. Kabul etim, verdim parayı ama hakkımda söylemediğini bırakmadı. İyice nefret ettim ondan.

O arada bara limandaki donanmadan bir sürü Amerikalı denizci gelirdi. İngilizce öğrenmeye çalıştım. Bir iki kelime öğrenebildim. Ne içmek istediğimi sorduklarında rom, koka-kola, bira ya da viski derdim. Porto Riko'lular sormadan ısmarlarlardı. Biradan başka şey içirmezlerdi insana. Porto Riko'luları hiç sevmezdim. Açgözlüydüler, doymak bilmezlerdi. Bir kere üstüne çıktılar mı tamamdı halin. Beş dolar için ezer suyunu çıkarırlar. Amerikalıyla oldun mu soyunmanın gereği yoktur. Sadece külotunu çıkarırsın. Kendileri de pek soyunmazlar. Porto Riko'lular çırılçıplak soyar, öper, memelerini sıkarlar. Hoşlanmam ben öyle şeylerden.

Bazıları garip tekliflerde bulunurlardı, kabul etmez-

dım. Bir kere «Evet,» desen sonra hep aynı şeyi isterler. Daha çok hoşlarına gidiyor herhalde başka şekillerde sevişmek. Evlendiğim biri olsa, hiç ayrılmayacağım biri, o zaman nasıl isterse öyle sevişebilirim onunla.

Hiç bir adamla beş dakikadan fazla kalmazdım. «Beş dolara sana gökten yıldızları indirecek değilim. Daha çok kalmak istiyorsan daha fazla para verirsin,» derdim. Paraları da peşin alırdım her zaman. O yönden hiç sıkıntım olmadı. Bazan haftalarca müşteri bulamadığım olur, elimdeki paradan yerdim. Gemiler limandan gidince olurdu bu. Bir sürü kadına bir kaç erkek kalırdı. Bir iki yıl çalıştıktan sonra da değerin düşerdi. Erkekler yeni yeni kızlarla yatmak isterlerdi hep.

Bizim meslekte arkadaşlık diye bir şey yoktur. İş paraya geldi mi herkes birbirine düşman kesilirdi. Luz Celeste ile de öyle oldu. Beni bu işe alıştıran Luz olmuştu. Sonraları müşteri yüzünden aramız açıldı. Bilirsin, kadınlardan biri müşteri ile masalardan birine çöktü mü, hemen başka bir kadın karşılarına oturur ve adamı ayartmaya çalışır. Ben hiç aldırmazdım böyle şeylere. Müşteri bulmam kolaydı çünkü. Benim derdim para kazanmaktı, adamlarla dost olmak değil. Bu gece seninle yatardı müşteri, ertesi gün çeker giderdi, bir daha da görmezdin yüzünü. Hiç kavga etmezdim müşteri için. Öbür kızların hepsinden daha talihliydim. Her gün on beş dolarla dönerdim eve.

Bazı kadınlar Amerikalı denizcilerin hayranıydı. Zevk için çalışanlardı bunlar. Amerikalıyı yakışıklı buldukları için giderlerdi. Ben hiç bir adama «yakışıklı» diye gitmedim. Dolar peşindeydim ben. «Bedavaya gelir misin benimle?» diye sorardı bazı Amerikalılar, «Gidip dişi köpek bulun. Onlar bedavaya yapar bu işi,» derdim.

Yine de Amerikalıları Porto Riko'lulara yeğ tutarım. Bir kere karılarına daha iyi davranıyorlar. Başkasıyla dostluk kursalar bile karılarının duymayacağı şekilde yapıyorlar bunu. Kibar oluyorlar sonra. Porto Riko'lu erkekler gibi kaba değiller. Daha merhametli, daha yardımsever, daha yumuşak başlı insanlar Amerikalılar. Bir Amerikalıyla yatarsan sana hanımefendi gibi davranır. Garip şeyler istemezler senden, ne yapacaklarsa doğrudan doğruya onu yaparlar.

Bir gece Allen'le tanıştım. Uzun boylu, güçlü kuvvetli bir Amerikalıydı. Dalgıçtı. Gemi tezgâhlarında çalışıyordu. Eline bol para geçiyordu. Bütün Amerikalılar gibi o da yataktayken fazla oyundan hoşlanmazdı. Yatakta konuşmazdı bile. Bütün gece yanımda yatar, sabah kalkınca gemisine giderdi.

Simplicio Gümüş Kupa Kulübünün sahibi Don Camacho'nun yanında çalışıyordu. Bu işi ben bulmuştum ona. Ailede en iyi Şimplicio ile geçinirdim. İngilizce bilmediğim için Allen'le konuşurken Simplicio yardım ederdi. Küçükken La Marina'da çok dolaştığı için Simplicio. İngilizce öğrenmişti. Catano'ya giden vapurdan turistler para atarlar, Simplicio ile arkadaşları da dalıp paraları çıkarırlardı.

Allen Simplicio'ya benimle evlenmek istediğini söylemiş. «Bir yıl sonra askerliği bırakıyorum, o zaman evleniriz,» demiş. Ben oldum olası kuşkucuyumdur. Her şeyin istediğim gibi olmayacağını bilirim. Peri masallarına inanıp kendimi hayallere kaptırmam. «Şimdilik evlenmeyi filân bir yana bırakalım, arkadaş olalım,» dedim. «Yaptıklarımı para karşılığı yapıyorum, vaad karşılığında değil.»

Allen denize çıktığında başka arkadaşlar edindim. Her zaman kolay arkadaş edinirdim, iyi arkadaşlarım vardı. Herkese nasıl davranmam gerektiğini çok iyi biliyordum. Fazla tahsilim yoktu. Ne diplomam vardı, ne de başka şeyim. Sadece tecrübem vardı, hayat tecrübem. Öğrendiklerimi de Fernanda'dan öğrenmedim, kendi kendime sağdan soldan kaptım.

Fernanda vahşi bir hayvan gibi davranıyordu. Ara sıra eve zengin müşterilerimi getirirdim. Öyle üç beş dolarlık müşteriler değil. Biz gelince Fernanda heriflere sırt çevirir, olmadık kabalığı yapardı. Hiç değişmedi bu halleri.

Allen beni seviyordu. Anamın evini görmüş orayı hiç gözü tutmamıştı. Beni evden çıkarıp başka ev tutacağını söyledi. Kabul ettim. Bütün istediğim barlarda çalışmaktan kurtulmaktı. Arturo'ya rastladım bir gün. La Esmeralda'da iki odalı bir ev tutmuştu. Bir odası ona yetiyordu. Öteki odayı da Allen'le bana kiraladı. Allen bana bol bol yiyecek getirirdi. Kirayı da o ödüyordu. Bana bir yatak, bir gardrop, bebeğe bir beşik, mutfağa da bir fırın aldı. Çocuklarımı çok seviyordu. Yalnız Quique'yi hâlâ emzirmeme kızardı. Amerikalılar öyle yapmazmış. «Ben Amerikalı

değilim. Çocuklarımı da Amerikalılar gibi yetiştiremem,» dedim.

İngilizce bilmediğim için Allen'i fazla sevmedim. Bana verdiği şeyler için minnettardım ona. Ama soğuk bir insandı. Amerikalıların çoğu öyledir zaten. Sık sık sevişmek de istemezdi. En sevdiği şey içkiydi. Durmamacasına içerdi. Birlikte olduğumuz sürece ona sadık kaldım. Kalmamam için bir neden yoktu. Her şey yolunda gidiyordu çünkü.

Allen'le yaşarken Arturo beni hiç rahat bırakmazdı. Hep peşimde dolaşır, arkamdan konuşurdu. Başka bir adamla konuştuğumu görse hemen «aşığın» ya da «pezevengin» diye damga vururdu adama. Pezevenklik yapan kendisiydi. Hayatı boyunca orospuların sırtından geçinmişti. Şimdi de bana pezevenklik yapmak istiyordu. Çocuklarımın da babasıydı üstelik.

Bir gün bir çocukla konuşuyordum. Yanımıza geldi. Akla gelebilecek her türlü pis lâfı etti. Cevap verince de yumruklamaya başladı. Ben de onun üstüne saldırdım, Marciano ile Adela kollarıma yapışıp engel oldular. O an Arturo elindeki jileti suratıma salladı. Marciano ile Adela'dan kurtulmaya çalıştığım için jilet suratıma değil sırtıma geldi. Suratımı kesseydi öldürürdüm onu. Yine de kafasını yardım ama.

Fernanda polis çağırmamı istemedi. Babası Rogelio onun evinde kalıyordu. Adamcağız, «Hayatımda polis nedir bilmedim. Bu yaştan sonra başıma iş açmayın,» demiş. İlk yardım merkezine gittim. Yarayı temizleyip sardılar. Kimin yaptığını sordular. «Görmedim. Biri arkamdan saldırdı birden,» dedim. Fakat Arturo'nun bu yaptığını hiç unutmayacağım. O an elime bir tabanca geçirsem boşaltacaktım kurşunları kafasına.

Allen sırtımdaki jilet izini görünce ne olduğunu sordu. Başını derde sokmasını istemiyordum. Kavga ettim dedim, inandı. Bir iki gün sonra da sefere çıktı. Bir ay ne mektup yolladı, ne de para. Ben de bir ay boyunca hiç evden çıkmadım. Çıkınca da sadece Papo'nun barına gidiyordum.

Papo'nun karısı Genoveva bana ve çocuklarıma karşı çok iyiydi. Papo ise tam malın gözüydü. Sabahtan akşama kadar zar atar, horoz dövüştürür, karı peşinde koşardı. En

ufak kavgada bile hemen polis çağırırdı. Kuzenim Dario'yu yok yere hapse attıran da Papo'ydu. Dario tezgâhın kenarında duran kavanoza farkında olmadan koluyla çarpmıştı. Kavanoz düşüp parçalanınca Papo polise koştu. «Kavanozu kırdı ki cam parçaları ile bir yerimi kesebilsin,» diye şikâyet etti. Dario'yu. Dario sahile kaçtı ama polisler peşinden gidip yakaladılar. Coplarıyla döve döve bayılttılar çocuğu. Kızkardeşi Virginia ile gittigimizde Dario'yu, bir duvarın dibinde baygın yatarken bulduk. Hemen ilk yardım merkezine taşıdık.

Zamanla Papo değişti, iyi bir insan oldu. Küçücük bir barı vardı. Barda sadece iki masa vardı. Kadınlar içki içip dansetmeye giderlerdi oraya. Oradayken müşteri çıkarsa ya adamın evine giderlerdi, ya da kadının. La Esmeralda'da otel falan yoktu çünkü. Bu işler için kiralık odalar vardı ama tuvalet bile yoktu odalarda.

Papo'nun barına gelen erkeklerin çoğu mavnalarda çalışırlardı. Kıyı boyunca oradan oraya mal taşırdı mavnalar. Hiç birine yanaşmazdım. Çoğu pisti. Domuz gibi kokarlardı. Papo oraya müşteri çektiğimi söyler, «Sen hep burada otur,» derdi. Orada oturur bazan da adamlarla dansederdim. Sadece bunun için her gün on, on beş dolar verirdi Papo.

Bir gün Papo'nun barında Octavio adında bir çocukla tanıştım. Bardan içeri girer girmez gözlerini dikti, beni seyretmeye başladı. Hemen bana sokuldu, gelip yanıma oturdu, konuşmaya başladı. Bir ara da zorla öptü beni. Bardan çıktığımda evime kadar da benimle birlikte yürüdü. Gece yatağımda yatarken hep onu düşündüm. Aşık olmuştum. Bir yandan da Allen'i düşünüyor, ondan nasıl kurtulabileceğimi tasarlıyordum. İki aydır ev kirası vermemiştim. Mobilyaların taksidi de ödenmemişti. Bir kaç gün sonra Allen çıkageldi. Zilzurna sarhoştu. Artık kendisi ile oturmak istemediğimi, çekip gitmesini söyledim. «Bana göre hava hoş,» dedi çekti gitti.

SOLEDAD: **Octavio ile Hayat**

1958 yılının sonlarına doğru Octavio ile yaşamaya başladım. Tavio esmer ve uzun boylu, yeşil gözlü, hafif dalgalı saçlıydı. Çok da yakışıklıydı. Bir tek kusuru vardı. Hırsızdı. Bu yüzden de hiç rahat yüzü görmezdi. Evden her çıkışında, «Ne olursun hırsızlık etme Tavio,» derdim, «Polisin eline düşersen döve döve öldürürler seni.» Dinlemezdi. «Çocuğumuz olsun, bir daha hırsızlık yapmayacağım,» diye söz vermişti.

Hırsızdı ama bana çok iyi bir hayat yaşatıyordu. Ne döverdi beni, ne de kötü bir söz söylerdi. Çocuklarıma karşı da iyiydi. Onunla yaşadığım sürece hiç bir eksiğim yoktu. Ne istersem alırdı çünkü. Çalışmazdı ama her zaman parası olurdu. Evin kirasını, mobilyaların taksidini öder, bol bol yiyecek alırdı eve.

İyi huyluydu. Kolay kolay kızmazdı. Hatta hiç kızmazdı diyebilirim. Kavga etsek bile sonradan gülmeye başlardı. Hiç bir şeyi ciddiye almazdı. Kötü olduğundan değil, iyi şeylere sahip olmak istediği için çalardı. Hayatta sevdiğim tek erkek Tavio idi. Belki de bana çok iyi davrandığı için o kadar sevmiştim onu. İnsanlar da hayvanlar gibidir. Kim onlara iyi davranırsa yanından ayrılmazlar. Bana sev-

gi gösterdi, hastalandığımda baktı bana. Bende onu sevdim.

Küçükken ön dişlerimi çektirmişlerdi. Arturo ile yaşarken de bir sürü dişim gitmişti. Dişsiz kalmıştım. Ağzımın o hali görünmesin diye, erkeklerle birlikteyken fazla konuşmaz, gülmezdim. Tavio benim daha şık, daha güzel olmamı isterdi. Bir arkadaşına götürdü, 55 peso verip bana takma diş yaptırdı. Bu iyiliğini hiç unutmayacağım. Onun gibi erkek bir daha bulamam herhalde. Arturo ile aralarında dağlar kadar fark vardı.

Tavio ile barda karşılaştığımızda hapisten çıkalı bir iki gün olmuştu. Başına gelenleri biliyordum. Ama insan sevdi mi karşısındakinin bütün kötü huylarını görmezlikten gelir. Tavio bana işinden hiç bahsetmezdi. Buna karşılık ailesi hakkında pek çok şey anlatırdı. Kardeşlerinin en büyüğü Tavio olduğu halde anası Petra ona hiç iyi davranmamıştı. Babası ölüm döşeğinde yatarken anası da odada, başka bir herifin koynunda sevişiyormuş. Zavallı adam bir kat daha acı çekerek ölmüş bu yüzden. Anaları Tavio ile kardeşlerine yemek bile pişirmezmiş. Bir gün bile karşısına alıp öğüt vermez. Tavio da kardeşi Bernardo da hırsız olmuşlar sonunda. Ne buldularsa çalmışlar. Eve, analarına para getirdikleri sürece Petra parayı nereden bulduklarını sormazmış.

Hırsızlık yaptığı için Tavio'yu anam da sevmezdi. Tavio bir de çete kurmuştu. Yapmadıkları iş yoktu. Adam bile bıçakladıkları oluyordu. Çetenin adamlarından Panter cezaevinden kaçıp bize gelmişti. Günlerce bizim evde sakladım onu. Polislerden filân korkmuyordum. Bir kere Tavio'yu aramaya geldiler. Hatta bir keresinde içeri girmek istediler. «Elinizde arama emri olmadan giremezsiniz» dedim. «Tavio burada değil, olsa bile yine de sokmam sizi içeri?» «Bizimle karakola geleceksin,» dediler. «Tamam,» dedim, «Hemen gidelim. Bakalım kim haklı çıkacak.» Haklı olduğumu onlar da biliyorlardı. Vazgeçtiler beni götürmekten.

Bir keresinde Tavio ile çetesi işe çıkarken beni de yanlarına aldılar. Tavio, Panter, El Mulato, Pico, bir de ben. Rio Piedras'ta büyük bir dükkânı soyacaklardı. Üç gün arka arkaya dükkâna gidip binanın planını çıkarmışlardı. Müşteri gibi girip gerdanlık satın almışlar, başka bir kapıdan çıkıp gitmişlerdi.

Dükkânın önüne vardığımızda saat on ikiyi geçmişti. Öğle tatili olduğu için kapanmıştı dükkân. Açılmasına yarım saat daha vardı. Gidip kapıyı çaldım. Açan olmadı. Çocuklar hemen kapının camını kırıp içeri daldılar. Ben kocaman bir çanta taşıyordum. Tavio içerden aldıklarını onun içine doldurdu. Onlar içerde uğraşırken sokağın köşesinde bir polis arabası göründü. Dükkânın camına üç kere vurdum. Aramızda parolaydı bu. Polis arabası bir sokağa saptı kayboldu. Çocuklar hemen çıktılar. Bir taksiye atlayıp La Esmeralda'ya döndük. Hemen o gün çaldığımız mücevherlerle fotoğraf makinelerini San Juan'dan çok uzaklara götürüp sattık. Tavio'nun orada da adamları vardı. Mallara beş bin dolar fiyat biçmiştik. Adamlar dört bin verdiler. Mücevherlerden bir kaç parçayı Tavio bana ayırmıştı. Dört bin doların bin beşyüzünü kendi aldı, kalanını arkadaşlarına bıraktı. Kendi payına düşen bin beş yüz doların binini de çıkarıp bana verdi.

Aynı gün soyduğumuz dükkânın önünden geçiyorduk. Baktık kapının önüne bir sürü adam toplanmış. Polislere, «Ne olmuş burada?» diye sordum. «Soyulmuş,» dedi, «On iki bin dolarlık mal çalmışlar.» Ertesi gün gazeteler de aynı şeyi yazdı.

Soygunu kimin yaptığını hiç bir zaman öğrenemediler. Çocuklar eldiven kullandıkları için parmak izi bırakmamışlardı. Planları da iyi hazırlanmıştı. Hırsızlık yapanların çoğu plansız çalışır. Tavio öyle değildi. Bir eve gider kapıyı çalardı. Kimse açmazsa ertesi gün bir daha gider, yine aynı şeyi tekrarlardı. Kapıyı açan olursa seyyar satıcı numarası yapardı. Kapı açılmazsa üçüncü gün son bir defa gider. bir kere daha kontrol ettikten sonra eve girerdi. Önceden kontrol etmeden girenlerin çoğu yakalanırdı. Bir çoğu da evdekiler tarafından vurulurdu.

O soygunu Tavio'nun yaptığından kimsenin haberi yoktu. Ne anama söylemiştim ne de kardeşlerime. Tavio bir kere daha kendileriyle soyguna gitmemi istedi. Çocuklarıma bakacak kimse olmadığı için gidemedim.

Tavio zenginleri soyunca çok sevinirdim. Zenginler bizim sırtımızdan para yapıyorlardı çünkü. Yoksullara hiç dokunmazdı. La Esmeralda'da bir kişiyi bile soymamıştı. Zenginlerden çaldığını da yoksullara dağıtırdı. Dona Minerva'ya, Dona Lucelia'ya, anama, Felicita'ya her gün bir

şeyler getirirdi. Bu yüzden herkes onu çok severdi.

Tavio ile soyguna gittiğim için hiç bir zaman pişmanlık duymadım. Hem yaptığım her şeyi bilerek yaparım. Sonradan da pişmanlık duymam. Yine de bir daha aynı şeyi yap deseler yapmam. Hırsızlık yapan rahat yüzü görmez çünkü. Her an polisler, dedektifler peşindeymiş gibi gelir insana. Bir kere de içeri girdin mi iki, üç bin dolar vermeden çıkamazsın. Düşünmek bile istemiyorum şimdi. Polisler Tavio'yu bildikleri için her soygunu ona yüklemeye çalışırlardı. Dört kere yakalamışlardı Tavio'yu. Her keresinde kurtarmak için avuç dolusu para vermiştik. Soygunlardan elimize geçen paranın çoğunu bu işe harcardık.

Mayıs'ta gebe kaldığım anlaşıldı. Tavio bunu duyunca sevinçten çılgına döndü. Hemen koşup doğacak bebeğe elbiseler aldı. İkimiz de çok mutluyduk. Ama iyi günler çabuk biter demişler, gebeliğimin beşinci ayında Tavio'yu öldürdüler.

O gün Angie adındaki arkadaşıyla Rio Piedras'a soyguna gidecekti. Bekledi bekledi Angie gelmedi. Onun yerine Pico geldi. Daha önce soydukları bir dükkânı yeniden soymaya karar verdiler. Gitmesinler diye çok direttim. Bir yeri soydun mu bir kaç ay geçmeden oraya bir daha uğramamak gerekirdi. Dinletemedim. «Çocuk doğsun, bırakacağım bu işleri,» dedi.

Gece on birde Pico ile çıkıp gitti. İçimde kötü bir his vardı. Başına bir iş gelecek, öldürülecek diye korkuyordum. Beş gün önce düşümde öldüğünü görmüştüm. Ama Tavio öyle şeylere inanmazdı. Daha önce de aynı düşü görmüştüm bir kaç kere. Karanlık bir sokakta yürürken biri gelip, «Tavio'yu vurdular,» diyor, tam dönüp onu aramaya gidecekken uyanıyordum. Bir keresinde de uçurumdan düştüğünü, kaçmaya çalışırken polisler tarafından vurulduğunu görmüştüm.

Bütün gece dönmesini bekledim. Sabah saat altı olup da görünmeyince kalkıp Pico'nun evine gittim. Pico olanları anlattı. Dükkâncı içerde gizleniyormuş. Önce Tavio girmiş içeri. İlk kurşun Tavio'nun göğsüne saplanmış. Pico da korkup kaçmış.

Bunu duyunca deliler gibi bağırıp çığlık atmaya başladım. Önce anamın evine koşup olanları anlattım. Oradan Tavio'nun teyzesinin evine gittim. Onu da alıp hastaneye koştum. Dedektiflerden biri orada dolaşıyordu. Tavio'yu sordum. «Kuduz köpek gibi vurdular onu,» dedi. Üstüne saldırıp yumruklamaya başladım ama gebeydim, karnımda Toya'yı taşıyordum. Gücüm kesildi, düşüp bayıldım. Deliye dönmüştüm ama. Her şeyi yapabilirdim o an.

Ayıldığımda teyzesi Tavio'nun ölüsünü almaya gitmişti. Hemen morga koştum. İçeri almak istemediler ama kapıyı omuzlayıp daldım içeri. İçerde oraya koştum, buraya koştum, bulamadım Tavio'yu. Çevreme bakınıp dururken bir ceset gördüm, kalçasında adımın baş harfleri yazılıydı. Kocaman bir de ben vardı kalçasında. Hemen anladım Tavio olduğunu. Vücudunu parça parça etmişlerdi. Beynini çıkarıp göğsünün üstüne koymuşlar, boynunu bir uçtan bir uca kesmişler, kalçalarından birini de boydan boya yarmışlardı. O parçalanmış vücudu kucakladım. Çılgın gibiydim. Tavio'nun ölüsünü zorla çekip aldılar elimden; bir ay kendime gelemedim. Kendimi bilmeden dolaştım ortalarda.

O gün hayatımın en acı günüydü. Daha önce de acı çektiğim anlar olmuştu ama böylesi hiç başıma gelmemişti. İnsanın kocasını kaybetmesi çok acı şey. Evlat acısından beter bu. Hayatta sadece bir erkeği sevmiştim., onun da sonu böyle acı olmuştu. Ben de onunla birlikte ölmek istiyordum. Yer yarılsa da yutsa beni diye dua ediyordum. Beş aylık gebeydim. Karnımda onun çocuğunu taşıyordum üstelik. Birlikte yaşamaya başlıyalı daha bir yıl bile olmamıştı.

Porto Riko'da adalet olmadığına o zaman karar vermiştim. Tavio'yu öldüren adama hiç bir şey yapmadılar. Zengin bir tüccardı çünkü. Tavio'yu öldürdüğü silâh ruhsatsızdı. Ona bile bir şey demediler. Yargıç karşısına çıktı, beraat etti. Hatta bazıları kutladılar bile adamı. Belki bir bakıma haklıydılar. Tavio hırsızdı. Herkesin çalışarak kazandığı parayı elinden almak doğru bir şey değildi. Ama yine de haksızlık ettiler Tavionun dâvasında. Dükkân sahibi kendini korumak için bile olsa yine de bir adam öldürmüştü. Zengin olduğu için kurtarmıştı paçayı. Yoksul olsaydı görürdü gününü.

İnsanların adaletini bırak. Tanrı adildir. Hiç bir suçu cezasız bırakmaz. Birine kötülük yapsam onun bana

karşılık vermesine lüzum yok. Sadece, «Tanrı senin cezanı verir,» desin yeter. Nasıl olsa bir gün Tanrı cezalandırır beni. Sopayla yahut kırbaçla değil. Daha başka türlü cezalandırır insanı Tanrı.

Tavio'nun cenazesinin kalktığı gün ev insanla doldu. Herkes tarafında sevilirdi çünkü. Arkadaşlarından gelen olmadı. Cenaze masraflarını ben verdim. Beş yüz dolar harcadım. San José kilisesine götürdük. Mezarlığa çok yakındı.

Fernanda da benimle geldi. Evden çıktık, bulvarı tırmandık, Sol caddesinden aşağı inip San Jose'ye vardık. Yol boyunca taşıdım tabutunu. Tanrı'nın, azizlerin şefaatini kazansın diye o kadar fazla dolaştırdık. Herhalde biraz faydası dokunmuştur Tavio'ya. Çok da değil herhalde, hırsız olduğu için Tanrı gözünden düşmüştü bir kere çünkü.

Aynı gün anası ile teyzesi gelip evimin önünde benimle kavgaya tutuştular. Bana çok para bıraktı sanıyorlardı. Hem o paraları, hem de Tavio'nun eşyalarını almaya gelmişlerdi. «Bana sadece borç bıraktı,» dedim. Yalan da değildi. O ölünce deliye dönmüş ne yaptığımı bilmez olmuştum. Armağan ettiği mücevherler de ortadan kaybolmuştu o arada. Sadece gümüş bir yemek takımı kalmıştı onca şeyden. Hâlâ kutunun içinde saklarım bu gümüş takımları.

Tavio'nun ailesi öfkesinden cenazeye bile katılmadı. İyi bir mezar taşı yaptırdım ona. Bir de dua okuttum. Ailesi hiç birine gelmedi. Cenaze töreninden sonra kafayı çekmeye gittim. Kızlarla içtim. İçkiye hiç dayanamam. İki bardak bira içince sarhoş olurum. O gün ne içtiysem para etmedi. Esrarlı sigara bile içtim. Birlikte geçen hayatımızı düşündüm. Sonunda kendimden geçmişim. Kucaklayıp eve götürmüşler beni.

Üçü kucağımda, biri de karnımda dört çocuğumla yapayalnız kalmıştım. Belediye Hastanesine gidip hastabakıcı yardımcısı olarak çalışmak istedim. «Bunun okulu var,» dediler, «Sonra da bu alanda tecrüben olması gerekir.» Orada üç hastabakıcı yardımcısı vardı. Değil okula gitmek, okuma yazma bile bilmezlerdi. Adlarını yazamazlardı. Ama biri belediyede çalışan birinin yeğeniydi, öbür ikisi de politikacıların yakınları. «Hepiniz hazır yiyicisiniz alçak herifler,» dedim. «Halk Partisinden olsam hemen işe alırdınız değil mi?»

Belediye reisi o zamanlar kadındı. Fela adında biri. Gidip ona anlattım olanları. «Kocamı öldü, üç çocuğumla kal-

dım, çalışmak istiyorum,» dedim. Bana doldurmam için bir kâğıt verdi. Alıp kâğıdı doldurdum. Hastaneye götürdüm, bir işe yaramadı. Kâğıt parçası ne işe yarardı? Yırtıp attım. Bir daha da uğramadım hastaneye. Vilâyet binasına gidip onun bunun kıçını yalasam istediğim her işe yerleştirirlerdi beni, ama yapamazdım öyle şey. Bir iş için küçülemezdim. Eğilemezdim kimsenin önünde. Öyle olunca işsiz kaldım.

Sosyal Yardım Teşkilâtına gidip para istedim. Önüne gelen gidip yardım alıyordu oradan. Ben de talihimi denemeye karar verdim. Onlar bizim sırtımızdan geçiniyorlardı nasılsa. Domates suyunun fiyatı sekiz sentten on sente çıktığında bu paranın bir bölümü belediye reisinin cebine giriyordu. Her şey öyleydi.

Teşkilâttakiler sana yardım etmeden önce günlerce araştırırlar. Bir sürü soru sorarlar. Sonunda da ne yollarlar bilir misin? On sekiz dolar. Üç çocuklu bir kadın için ayda on sekiz dolarla yaşanır mı hiç? Gidip anlattım. «Bu para yetmez,» dedim. Daha fazla veremezlermiş.

Oturup Porto Riko eyalet valisine bir mektup yazdım. Derdimi bir kere de ona anlattım. Kimsem olmadığını, Sosyal Yardım Teşkilâtının verdiği paranın yetmediğini yazdım. «Tek umudum sizde,» dedim. Cevap bile vermedi mektubuma. Eyalet valisi böyle olursa gerisini sen düşün artık Seçim günü halktan oy dilenirler. Her türlü rezilliği göze alırlar, oy toplayabilmek için. Ama seçimler sonuçlanıp iş başına geldiler mi sonraki seçime kadar kimseyi gözleri görmez. Hükûmette dostun olmadı mı hiç bir işini yaptıramazsın. Biz yoksulların hükûmette nereden dostları olsun? Bizim tek dostumuz fasulye ile pilâv.

Politikadan hiç hoşlanmam. Yanımda konuşurlarsa dinlemem bile. Hiç bir partiyi tutmam. Nasıl olsa başa gelenlerin hepsi birbirinden beter oluyor. Gelen gideni aratıyor. Yoksul mahallelere para almadan elektrik getireceklerini söylediler. Elektriği getirdiler ama parasını da bize ödettiler. Su için de para veriyoruz. Gelişme, kalkınma dedikleri bu mu? Kalkınma değil soygunculuk bu, düpedüz soygunculuk.

Bu yeni vali ne yaptı bizim için? Hiç. Turistler için oteller yaptırdı. Biz turist değiliz ki bize faydası dokunsun. Yolları da düzeltti, evler yaptırdı ama aç kalınca yolları yi-

yemezdik ya. Gecekondulara dokunmadı bile. Her şeyden önce Onları düzeltmeliydi Gerçekten ihtiyacı olan yoksullara ev vermeliydi. Bunların hiç birini yapmadı. Bütün bildiği yol yapmak, kocaman kocaman binalar dikmek. İşsizlik ne olacak peki? Bizim istediğimiz işsizliğin kalkması ya da azalmasıydı.

Şimdi seçimler yaklaşıyor ya, Munoz Marin halka azar azar toprak dağıtmaya başladı Seçim konuşmasında, «Ben sizi toprak sahibi yaptım,» diyecek çünkü. Madem toprak dağıtacaktı, şimdiye kadar ne bekledi? Milliyetçiler evini bombaladıklarında parça parça olsaydı keşke.

İşsizlik en büyük dert. Bir Kübalı ile bir Porto Rikolu aynı işi istesin, Porto Riko'luyu almaz Küba'lıyı alırlar. Catano'daki elbise fabrikasına iş aramaya, gittim oradan da kundura fabrikasına. Her yerde aynı sorular: «Kaç yaşındasın? Daha önce nerede çalıştın? Kaç yıl çalıştın? Ne kadar tecrüben var? Şimdi nerede çalışıyorsun?» Tecrübe de tecrübe. Tecrübe dediğin çalışarak edinilir. İş vermiyorlar ki tecrübemiz olsun. İnsan anasının karnından tecrübeyle doğmaz ya. Bu yüzden Porto Riko'da gençlerin çoğu serserilik yapar, suç işler. Hükûmet de seyirci kalır buna. Polislerin bütün yaptığı tombalacıları kovalamak. Ya da iki kadeh fazla kaçıran sarhoşları toplamak.

Aradım, aradım iş bulamadım. Babam Amerika'da, Virginia'da idi. Ona mektup yazıp yardımını istedim. Cevap bile vermedi. İyi bir baba olsa, «Merak etme kızım. Kiranı öder sana elimden geldiği kadar yardım ederim,» derdi. Haftada on iki dolar yollasa yeterdi bana. Aldığı parayla haftada değil on iki, yirmi beş dolar bile yollayabilirdi istese. Nedense yollamadı.

Herkesten umudu kesince Gümüş Kupa Barındaki eski işime döndüm. Yani mesleğe. Şiş karnımla ortalıkta dolaşıp müşteri ararken Don Camacho bana aşık olmazmı. Doğuma bir, iki ay kalmıştı. Don Camacho, «Sen evde otur sokaklarda dolaşma. Ben sana bakarım,» dedi. Çocuğum doğuncaya kadar baktı bana.

15 Eylül 1960 Pazar günü kızım Victoria Vasquez dünyaya geldi. Çok kolay bir doğum oldu, çünkü gebeliğim rahat geçmişti. Tavio her istediğimi almıştı bana. Ama çocuk hastalıklı doğdu. Frengiliydi. Yüzü gözü delik deşikti.

Tavio'da vardı o hastalık. Hastalığı, çocuğa bulaşmıştı

küçük Toya'dan da bana. Birlikte yaşamaya başlayıp bir iki kere yattıktan sonra frengili olduğunu söylemişti bana. Aldırış etmemiştim, çünkü frenginin ne biçim bir hastalık olduğunu pek iyi bilmiyordum. Meslekteyken her hafta kliniğe, muayeneye giderdim. Kanıma bakarlardı. Herhangi bir hastalığa tutulmayayım diye yattığım erkeklere prezervatif taktırırdım. Takmayanla yatmazdım.

Bana hastalık aşıladı diye Tavio'ya hiç kızmadım. İyileşmeyen bir hastalık olsa lânet okurdum ona ama bu öyle değildi. Tedavi oldum, iyileştim. On beş gün kliniğe gidip penisilin, streptomisin iğneleri yedim. Çok zayıf düşmüştüm. İncelmiştim de. Bebek de hastahanede yatıyordu. Tam bir yıl hastanede kaldı.

Don Camacho çocuk dünyaya geldikten sonra da yardım etti bana. «İstersen bir ameliyatla kısırlaştıralım seni?» dedi. Ameliyat doksan dolara patlıyordu. Düşündüm. Bir tek adamla yaşasam dert değildi, doğururdum, ama bir sürü adamla yatıyordum. Gebe kaldıktan sonra çocuk düşürmek de teylikeliydi. Ameliyat olmaya karar verdim. Don Camacho'ya minnettarım. O olmasa, beni ameliyat ettirmese kimbilir kaç çocuğum olurdu şimdiye kadar.

Hastaneden çıktıktan sonra dikişler açılmış, yaram kanama yaptı. Tekrar hastaneye yatıp bir ameliyat daha geçirdim. Don Camacho bu ameliyat için de yetmiş dolar verdi. Çok iyi baktı bana. Hastaneden çıkınca kavga ettik, Amerikalılarla gezmeye başlamıştım yine. Sonra tekrar Don Camacho'ya döndüm. Bana Amerikalıların verdiğinden çok daha fazla para veriyordu.

Ne istersem alırdı. Mobilyaların biriken taksitlerini ödedi. Fırının parasının tamamını verip satın aldı. Toya'ya da bir çocuk arabası armağan etti; bana bir dikiş makinası, bir oda takımı aldı. Toya'ya bir de yepyeni beşik aldı. Kızlarıma hep gerdanlıklar, yüzükler verirdi. Sosyete hanımıymışım gibi bakardı bana.

Bir süre sonra küçük bir bar aldı. Ben orada çalışmaya başladım. İşi ben idare ediyordum. Beni meslekten ayırıp başka şeylerle oyalanmamı istiyordu. Onu hiç bir zaman sevmedim. Evliydi. Bir gün gelecek kıçıma tekme atacak, beni başından savıp karısına dönecekti. Sonra da başka bir metres bulacaktı. Biliyordum. Onun için Don Camacho'yu sevmek istemiyordum. Bir erkek beni para yönünden doyu-

rabildiği sürece onun olurdum. «Sen benimsin, ben senin,» gibi lâflar karın doyurmuyordu.

İhtiyar Camacho yatakta beni doyuramıyordu. Yaşı altmışı geçmişti. Hiç zevk almıyordum onunla yatmaktan. Üstelik kıskançtı da. Kendisi beni doyuramazdı ama başkalarıyla arkadaş olmamı da istemezdi. Bir keresinde Luigi adında bir İtalyan arkadaşım yüzünden az kaldı öldürüyordu beni.

Bardayken İtalyan beni masasına çağırdı, gittim. Oturdum biraz, konuştuk. Tam kalkıp ona içki getiriyordum, Don Camacho girdi içeri. Elbisemin yakasından tutup bir çekti, boydan boya yırtıldı elbisem. Saçlarımdan yakalayıp merdivenlerden yukarı sürükledi. Odada birbirimize girdik. O bana vurdu, ben ona. Bir ara kızıp tabancasını çekti.

«Öldüreceğim seni,» dedi.

«Erkeksen öldür,» diye cevap verdim. «Ne geçecek eline beni öldürünce?»

«Ne huysuz şeysin sen,» dedi, «Hiç yola gelmez misin?»

«Gelmem,» dedim. «Sadece Tanrı yola getirir beni. Çünkü Tanrı herkesten kudretlidir. Ne senden korkarım, ne elindeki silâhtan. Şimdi elinden kapıp seni kendi silâhınla vurmamı istemiyorsan sok onu cebine.»

Tabancayı cebine koydu. Kapıdan çıkarken döndü, «Yarın sana yeni bir elbise alırım,» dedi. «İstemem,» diye bağırdım, «Ben kendi elbisemi kendim alırım.» Şimdi de bırak evime gideyim.» Kalmam için yalvardı, yakardı. Çoğu zaman odamın kapısına dışardan kilit vururdu. O gün de öyle yaptı. Kapıyı kilitledikten sonra çekti gitti. Oda üçüncü katta olduğu için pencereden de kaçamazdım. Yatıp uyudum. Sabaha doğru, saat üçte, elinde bir tepsiyle geldi. Domuz pirzolası, kızarmış patates, salata getirmişti bana. «Tek istediğim buradan gitmek, bunları al da kendin ye,» dedim. «Hiç bir yere gidemezsin,» diyerek geldi uzandı. Sırtımı döndüm. ona. Biraz yattı, sonra kalktı gitti. Ben de uyudum. Sabah uyandığımda masanın üzerinde bir not buldum, birde elli dolar. Yaptıklarına pişman olduğunu söyleyip özür diliyordu.

Bir süre sonra, bir gün karısı ile New York'a gezmeye gideceğini söyledi. Ben de çoktandır New York'a gitmek istiyordum. Tavio öldükten sonra hayatın tadı tuzu kalmamıştı. Onu bir türlü unutamıyordum. Hiç aklımdan çık-

mıyordu birlikte geçirdiğimiz günler. New - York'a gidersem değişiklik olur, belki unuturum diye düşündüm. Don Camacho'ya söyledim. Kendisi gidip geldikten sonra beni de yollamaya söz verdi.

Hemen hazırlanmaya başladım. Erkek kardeşim Amerika'da idi. New Jersey'in Salem şehrinde. Felicita'da öyle. Felicita'ya yazıp, «Çocuklarımla yanında kalabilir miyim?» diye sordum. «Olur,» dedi ama çok isteksiz görünüyordu mektubunda; yine de gitmeye karar verdim. Don Camacho çocuklarım için de para verdi. Bütün eşyalarımı sattım. Don Camacho'ya, «Amerika'yı beğenirsem kalırım orada,» dedim. Beğenmezsem dönmem için para yollayacaktı. Simplicio'nun karısı Flora da Porto Riko'daydı. «Benimle gelip ben çalışırken çocuklara bakar mısın?» diye sordum. Kabul etti. Onun yol parasını da Don Camacho verdi.

SOLEDAD: **New York'a Doğru**

Eastern Havayollarının bir uçağı ile sabah on bir buçukta Porto Riko'dan New York'a hareket ettik. İlk kez uçağa biniyordum. Sadece Nanda, Cruz, bir de Hilda adında bir kız gelmişti bizi uğurlamaya. Başka kimse gelmemişti. Uçuş sekiz saat sürdü. Sis yüzünden o kadar gecikmişiz. New York'a hiç varamıyacakmışız gibi geldi bana.

Uçaktan indiğimde üstüm başım pislik içindeydi, çocukların pisliği. Çevreme bakındım, Simplicio'yu gördüm. Felicita gelmemişti. Simplicio da karısı var diye gelmişti herhalde. Sadece ben gelsem karşılamaya çıkmazdı. Don Camacho yanıma iki yüz dolar vermişti. Salem'e gitmek için oradan otobüse bindik. Otuz dolar yol parası verdim. Otobüs yolculuğu da bir altı saat sürdü. Yorgunluktan gözlerim açılmıyordu. Tek istediğim bir yatak bulup yatmaktı. Gece saat bire doğru Felicita'nın evine vardık. Felicita, sanki bizi gördüğüne sevinmiş gibi geldi boynumuza sarıldı. Sonra çocuklara bakıp gülerek, «Delirmişsin sen,» dedi, «Dört çocukla nasıl yola çıktın?» «Burada kalmayacağım,» dedim, «Kalacak olsam da hemen bir yer bulup çıkarım, sana yük olmam.»

Felicita tek katlı bir evde oturuyordu. Bir oturma odası, bir yatak odası, banyosu, mutfağı, küçük bir balkonu, ar-

kasında da bahçesi vardı. Küçük, şirin bir evdi. Felicita'mn kocası Edmundo hastanede yatıyordu. Mezarlıkta çalışıyordu, bir kaza geçirmiş hastaneye kaldırmışlardı. Felicita'nın evinde üç kişi parayla yemek yiyordu. Bunlardan biri, Lorenzo, geceleri de orada yatıyordu. Biz gidince evde yatanların sayısı birden arttı tabii. Felicita, iki çocuğu Tany ve Mundito. Simplicio, Lorenzo'nun üstüne dört çocuğumla ben, bir de Flora eklenince tam on bir kişi etmiştik. Edmundo hastaneden çıkınca on iki kişi olacaktık.

İlk gün Fella bize çok iyi baktı. Ben her hareketine dikkat ediyor, bu daha ne kadar sürecek diye merakla bekliyordum.

Salem'e Pazar günü gelmiştik. Salı günü çalışmaya başladım. Simon amcanın karısı Iris bulmuştu bu işi. Geldiğimi duyunca erkek kardeşine söylemiş, o da bir çiftlikte iş bulmuştu bana. İlk gün arabasına alıp beni oraya götürdü. Daha önce öyle bir çiftlikte çalışmamıştım hiç. O kadar geniş toprağı vardı ki yürüyerek bir ucundan ötekine bir günde gidemezdin. Sebze topluyorduk. Salatalık, lahana gibi bodur sebzeler. Sabahın sekizinden akşam altıya kadar iki büklüm çalışıyorduk. Üçüncü günün sonunda tam yirmi beş dolar para kazanmıştım. Sekiz dolarını çocuklara baktığı için Flora'ya, on dolarını da evinde yattığımız için Felicita'ya verdim. Kalan yedi dolarla da Toya'ya beşik aldım.

Felicita'nın kocası Edmundo hastaneden çıkıp eve gelince çocukları çekememeye başladı. Her fırsatta bağırıp onları azarlıyordu.

Felicita'ya yemek yemeye gelenlerden biri Eddy adında bir çocuktu. Birbirimizi beğeniyorduk. Aşık olmuştuk birbirimize ama öyle fazla derin bir aşk değildi bu seferki. Çıkıp sinemaya gidiyorduk arada sırada. Bir gün Eddy ile plâja gitmiştik. Eve döndüğümüzde baktım Felicita Toya'nın beşiğini çıkarıp kapının önüne koymuş. «Ne bu?» dedim. «İş yaparken ayağıma dolaşıyor,» dedi. Aslında çocuklarımla bendim ayağına dolaşan. Açık açık söylemiyordu bunu. Evde yemek filân da pişirmemeye başlamıştı. Aklına esince yemek yapıyordu. Eddy de onun bu hallerini farketmişti. Kendisiyle oturmamı istedi. Porto Riko'dan geleli daha on üç gün olmuştu. «Olur,» dedim. Onu sevdiğimden değil, çocuklarımla birlikte yaşayabileceğim bir yere ihtiyacım olduğu için olur demiştim. Bridgeboro'da bir ev bulup kurtardı be-

ni Felicita'nın evinden.

Felicita hemen arkamdan konuşmaya başladı. «Hiç tanımadığı bir herifle kaçtı, gitti,» diyordu benim için. Kardeş dediğin böyle olur. Flora'ya benimle gelip gelmeyeceğini sordum. Felicita ile kalacağını söyledi. «Nankörlük ediyorsun,» dedim. «Ama ödetirim bunu sana.»

Flora çok çıkarcıydı. Yalnız kendini düşünür, karşılığını almadan kimseye yardım etmezdi. Halbuki benim onlara çok yardımım dokunmuştu. Simplicio Flora'ya göz koyduğunda, Flora Fontanez ile evliydi. Kocasını bırakıp Simplicio'ya kaçtığında Nanda onları evine almamıştı da ben almıştım. Hem de Toya'ya gebeydim o zaman. Nanda, «Başımı belâya sokmam,» demişti. Sonra Fontanez yatıştı. Flora' dan vazgeçti. Nanda baktı Flora çocuklarıma bakıp bana yardım ediyor. Flora'yı bir kenara çekti. Hem de benim yanımda, «Soledad'a yardım etmekle eline bir şey geçmez,» dedi. «Sonunda kıçına bir tekme vurur, atar sokağa. Benim yanımda otur daha iyi. İstediğin gibi hareket edersin, iş de yapmazsın, kimse karışmaz,» dedi. Flora da, eşyalarını toplayıp çıkıp gitti.

Simplicio kardeş olarak iyidir ama karısı onu parmağının ucunda oynatır. Flora'nın ailesindeki bütün kadınlar öyledir zaten. Evde onların sözü geçer. Flora ailesine çok bağlıdır. Simplicio'nun bütün kazancını ailesine dağıtır, bir Simplicio'dan beş dolar istesek verdirmez. «Bizi milyoner mi sanıyorsunuz?» der hep. Kendi kardeşleri para isteyince de ne yapar yapar Simplicio'dan sızdırır o parayı. Hak mı bu? Simplicio çalışır, parayı Flora harcar. Bir de utanmadan çocukla kavga eder. Kızınca, «pis zenci» der. Kendisi açık renklidir ama onun da dudakları sarkıktır. Kardeşimin karısı olduğu için hakkında kötü konuşmak istemem. Ne halleri varsa görsünler. İsterlerse öldürsünler birbirlerini.

Bridgeboro'da yeni bir iş buldum. Domates topluyordum. Eddy de aynı yerde çalıştığı için bana tercümanlık yapıyordu. Sabah altıda kalkıp yedide iş yerinde oluyordum. Çocuklara bakması için kadın tutmuştum. Akşam işten erken çıkar, eve gidip yemeği pişirirdim. Çamaşırlarımı çamaşırhanede yıkıyordum. Eddy makineyi nasıl kullanacağını

öğretmişti. Eddy ile hiç kavga etmezdik. Bana bir kere bile vurmadı. Hayatı hakkında da hiç bir şey söylemezdi.

Bridgeboro'da fazla iş yoktu. Bir ay orada kaldıktan sonra Salem'e döndük. Konserve fabrikasında iş buldum. Felicita da orada iş istedi onu almadılar. Daha önce aynı yerde çalışırken bir gün kimseye haber vermeden çıkıp gitmiş. Haftada yüz dolar kazanıyordum. Don Camacho da her ay yirmi beş dolar yolluyordu. Çocuklara bakan kadına haftada yirmi beş dolar veriyordum. Evin kirası da haftada yirmi dolardı. Felicita evden çıkıp orasını bana bırakmıştı.

Bir süre sonra çocuklara bakan kadın artık gelmeyeğini söyledi. Yerine Felicita çocuklara bakmaya başladı. Ona da aynı parayı veriyordum. Bir gün o da çekip gitmiş. Komşular çocukların ağladığını duyunca polise haber vermişler. Ben fabrikadayken bir polis geldi, çocuklarımı niye yalnız bıraktığımı sordu. «Yalnız değiller, yanlarında kızkardeşim var,» dedim. Polis beni bırakıp Felicita'yı aramaya başladı. Tren istasyonunda yakalamış onu. Bir şey yapmamış. Bana çok kızmıştı. Uzun süre konuşmadı benimle. Çocuklar için başka bir kadın tuttum ama sonunda yine Felicita bakmaya başladı onlara.

Eddy'nin Porto Riko'da bir karısı olduğunu öğrenince onunla kapıştım. Habersiz, bir mektubunu okumuştum. Evli bir adamla oturamıyacağımı söyledim. Kendisini bırakmamam için yalvardı, yakardı. Karısını sevmediğini söyledi. «Peki,» dedim, «Birlikte otururuz, ama her istediğimi yaparım; bana karışamazsın. Çünkü seni sevmiyorum artık.»

New Jersey'de sekiz ay kaldıktan sonra Porto Riko'ya dönmeye karar verdim. Umutlarım gerçekleşmemişti. Babama yazıp yol parasının hiç olmazsa yarısını yollamasını istedim. Mektubuma cevap vermedi. Don Camacho'ya yazdım, hemen gönderdi. Eddy Florida'ya gitti, ben Porto Riko'ya. Felicita da aynı gün, daha önceki bir uçakla Porto Riko'ya dönmüştü.

San Juan'a varınca Don Camacho beni çağırttı, ne yapmak istediğimi sordu. Florida'ya gitmeyi düşünüyordum. Eddy bana orada iş bulabileceğini söylemişti. Porto Riko'da biraz kaldım. Sonra Catin'le Quique'yi Nanda'ya bırakıp Don Camacho'nun aldığı biletle Florida'ya gittim.

Florida'da Eddy'nin yanına yerleştim. Yine domates topluyordum. İki kızım, Eddy ve ben çok iyi bir hayat sürü-

yorduk. Bir ay sonra Porto Riko'dan bir mektup geldi. Catin hastalanmıştı. Nanda beni çağırıyordu. Eddy yol paramı verdi. Gidip Catin'i aldım. Quique babasıyla kaldı. Cruz da o ara Emilio'dan ayrılmıştı. Kızı Anita'yla birlikte onu da alıp Florida'ya götürdüm, çocuklara baksın diye.

Eddy'ye bir mektup yazıp beni hava alanında karşılamasını söylemiştim. Uçaktan inince baktım, ortalıkta Eddy'yi göremedim. Onun yerine ağabeyi gelmişti. «Sana bir şey söyliyeceğim,» dedi, «Eddy'nin karısı geldi. Onunla oturuyor şimdi.»

Ben yokken Eddy karısını çağırtmış. Önce benim evimde oturmuşlar, sonra da evdeki eşyaların çoğunu alıp götürmüşler, bir kulübeye yerleşmişler.

Eddy o gün beni görmeye gelmedi. Ertesi gün de görünmedi. Üçüncü gün çıka geldi. Bir şey olmamış gibi sarıldı bana. «Karım ruhlarla konuşmuş,» dedi. «Seni karşılamaya gidecek olursam yolda otomobil kazasında öleceğimi söylemişler. Onun için gelemedim.» Demek karısı onu elinden kaçırmamak için bu masalları uyduruyordu. Benden uzaklaştırmak için ruhlarla korkutuyordu. «Kiranı yine ben öderim, ara sıra da gelir seni görürüm. Ama devamlı seninle oturamam,» dedi.

«Sen bana kötülük ettin,» diye cevap verdim, «Dünyada edilen kötülüğün cezasını dünyada çekersin. Madem karını buraya getirdin neden bana yazıp haber vermedin? Boş yere buraya kadar kalkıp gelmezdim. Günün birinde acısını çıkarırım senden.»

Florida'ya vardığımın ikinci günü sancılandım. Komşulardan bir zenci bana bir araba buldu, Eddy'nin kuzenlerinden Jorge Luis de alıp hastaneye götürdü beni. Hastanede beş gün yattım. Çocuklara Cruz bakıyordu. Ona bol para bırakmıştım ama yine de çocuklar aklımdan çıkmıyordu.

Hastaneden çıktıktan bir hafta sonra Jorge Luis benim evde kalmak istediğini söyledi. Kabul ettim. Çünkü Cruz'la yapayalnız iki kadındık. Bir kaç gün sonra bana aşık oldu. Benimle yatmaya başladı. Yirmidört yaşındaydı. Hiç yakışıklı değildi. Çok esmer, kalın dudaklı, şişmanca bir çocuktu. Ama ne de olsa erkekti. Hem ben çalışıyordum, hem o. Çilek topluyordum bu sefer de.

Jorge Luis'in ailesi hakkında pek bir şey bilmiyordum. Bilmek istemiyordum zaten. Sadece iki kere kızkardeşini

görmüştüm. İkinci görüşümde çocuğunu düşürmek için gelmişti bana. Beş aylık gebeydi. Çocuğu düşürecek birini bilyor muyum diye sormaya gelmişti. Kocasıyla hep kavga ediyorlarmış, bu yüzden çocuğu doğurmak istemiyormuş. Bu işi yapabilecek hiç kimse tanımıyordum. O kadar yalvardı ki sonunda dayanamayıp ben yaptım.

Önce kadının rahmine bir lastik boru uzattım. Biraz çamaşır sabunu alıp erittim, borudan içeri döktüm. Boruyu çekip çıkardım. Yarım saat sonra kan gelmeye başladı. Kadının sancısı tuttu. Sancısı her geçen dakika biraz daha artıyordu. Sonunda düşürdü çocuğu. Suyla içini temizledim. Ölebilirdi de, ama kendi istemişti.

Yatakta bana zevk verdiği halde Jorge Luis'i sevmezdim. Pisti. Kadın delisiydi. Fabrikada zenci kızların orasını burasını sıkıştırır, fırsat buldukca bir köşede ayak üstü sevişiverirdi onlarla. Bir iki kere görmezlikten geldim ama sonunda dayanamadım. Bir gece eve geldi. Bütün parasını içkiye vermiş, benden para istiyordu. Vermedim. Kavgaya tutuştuk, kafama yumruk attı; ben de bir kazan kaynar suyu kafasından aşağı boşalttım. Hem suratı haşlandı, hem de bir kolu.. Masanın üstünden bir bıçak kaptı. Cruz araya girmek istedi ama sakat ayağı ile ne yapabilirdi? Geçtim önüne dikildim. «Vur hadi,» dedim. Bıraktı bıçağı, çıktı gitti. Alıp hastaneye götürmüşler sonra.

O kavga yüzünden ikimizi de karakola götürdüler. Önce o bana vurduğu için ben kurtuldum. Onu on beş dolara mahkûm ettiler. Parası yoktu. Ödeyemeyince içeri attılar. Üç gün içerde yattı: Arkadaşları haline acıyıp para topladılar. Getirip bana verdiler. Gidip çıkardım cezaevinden. Suratı ve kolu çok fena yanmıştı. Alıp eve götürdüm.

Hapisten çıktıktan sonra hastalandı. Grip olmuştu. İşe gidemiyordu. İyileşince eve biraz yiyecek aldı, o kadar. Biriktirdiğimiz elli doların da yarısını aldı, «New York'a gidiyorum,» dedi. Erkek milleti hep böyledir zaten. Hep yüzüstü bırakırlar insanı «Git,» dedim, «Git nereye istiyorsan.»

Gittiği gün Pazar'dı. Ertesi gün işe gittim. Akşam eve geldim. Saat sekize doğru başıma bir ağrı girdi. Gözlerim kararadı. Kendimi kaybettim. Delirmişim birden. Alıp deliler, esrarkeşler, alkolikler arasına bir sanatoryoma kapadılar beni. İlk gün kendime geldiğimde elim ayağım bağlıydı. Bir odaya kapatmışlardı. Tam on dokuz gün kaldım orada.

Geceleri karyolaya bağlıyorlardı beni Azize Martha'ya dua edip yardım diliyordum. Dualarıma karşılık verdi sonunda.

Sanatoryumdayken hiç iyi bakmadılar bana. Dayak filân yoktu ama çok az yemek verirlerdi. Akşam yedide yatağa girerdik. Hastabakıcılar çok kötüydü. Canım sıkılıp odadan çıkmak isteyince hemen yakalayıp ellerimi, ayaklarımı bağlarlardı. Bir sürü ilâç verip, bütün gün, bütün gece uyuturlardı beni. Yaptıkları tedavi buydu. İki günde bir doktor gelirdi. Akıl hastası olmadığımı, sadece sinirlerimin bozulduğunu söyledi. Bir gün geldi, «Seni Porto Riko'ya göndereceğiz,» dedi.

Hastalandıktan tam bir ay sonra Porto Riko'ya döndüm. Cruz kızı Anita ile Florida'da kaldı. Yol paramın yarısını kendim verdim, yarısını da Sosyal Yardım kurumu. Anama yazıp geleceğimi bildirmiştim. Uçaktan indiğimde kimseyi göremedim. Bir taksiye atlayıp La Esmeralda'ya gittim. İlk karşılaştığım insan Arturo oldu. Domino oynuyordu. Beni görünce gerçekten sevindi. Çocukları alıp evine götürdü, sonra birlikte Nanda'ya gittik. Bira içiyordu. Beni görünce ağlamaya başladı, ama numaraydı tabii.

O gece Don Camacho bir araba yollatıp beni yanına aldırdı. Felicita'nın kocası Edmundo, Don Camacho'nun barında çalışıyordu. Hakkımda bir sürü yalan uydurmuş, «Orospuluk yapıyor orada,» diye kızdırmıştı ihtiyarı. Buna rağmen Con Camacho, «Her zaman bana güvenebilirsin,» dedi, yine eskisi gibi metresi olmamı istedi. Kabul etmedim. Bazan anamın evinde yatıyordum, bazan da Felicita'nın. Felicita La Esmeralda'da bir ev almıştı. Beni görünce yine sarıldı boynuma. Kocası olacak Edmundo da hiç bir şey olmamış gibi davrandı.

Arturo her zamankinden de iyiydi. Çocuklara o bakıyordu. Bana da elinden geldiği kadar yardım etti. Ondan başka yardım eden de olmadı. Ne Nanda, ne de başkası. Kimse elimden tutup bir doktora götürmedi. Kalkıp kliniğe gittim bir gün. Sinir hastalıkları kliniğine. Sabahtan akşama kadar bekledim. Hiç kimse bakmadı bana. Döndüm eve, bir daha da adımımı atmadım o kliniğe. Ara sıra sinir krizleri geliyordu ama kendimi kontrol edebiliyordum. Zamanla sakinleştim.

İş aramaya başladım. Yalnızdım. İşsizlikten sıkılıyordum. San Jose caddesinde bir bara gidip müşteri aramaya

başladım. Eski mesleğe dönmüştüm yine. Paranın çoğunu bankaya yatırıyor, bir kısmını da yemek pişirmesi için Nanda'ya veriyordum. Bazan yemek pişirir, canı istemeyince bizi aç bırakırdı. Evde yemek olmayınca dışarda bir şeyler atıştırırdım. Arturo'ya da çocuklar için biraz para veriyordum.

Jorge Luis'ten bir mektup aldım. Yaptıklarına pişman olmuş af diliyor, beni New York'a çağırıyordu. Cevap yazmadım o mektubuna, ama o boyuna mektup yolluyordu. Sonunda, yol paramı yollarsa gidebileceğimi söyledim. Aradan iki ay geçti, yolladı parayı. Sarita ile Toya'yı aldım. Quique'yi babasına, Catin'i de anama bırakıp 22 Haziran 1962 günü New York'a gittim.

Jorge Luis beni hava alanında karşıladı. Bronx'da döşeli bir odası vardı. Haftada on altı dolar kira veriyordu. Gider gitmez bir iş bulup çalışmaya başladım. Cüzdan yapan bir İtalyanın yanında çalışıp haftada kırk üç dolar kazanıyordum. Patron çok çabuk sinirlenen kaba bir adamdı. Çalıştığın sürece ses çıkarmazdı ama cüzdanlardan biri azıcık hatalı olsa saatlerce bağırır, ağzına geleni söylerdi. Sinirlerim zayıftı. Onun bağırmalarına dayanamıyordum. Bir ay çalışıp bıraktım işi. Haftada kırk üç dolar için kendimi öldüremezdim ya.

Bir tek arkadaşım bile yoktu. Fabrikadakilerle de arkadaş olmak istemiyordum. İstesem bile çevremdekiler arkadaş canlısı değildi. Amerikalıların çoğu öyledir zaten. Önce kendilerini düşünür, işlerin iyisini kendilerine ayırıp kötülerini bize bırakırlar. Çalışırken yardım da etmezler insana. İşe yeni girdiğimde anlamadığım bir şey olunca yanımda çalışanlara sorardım Hiç biri yardım etmezdi. «Git patrona sor,» diye başlarından savarlardı. Porto Riko'lu kadınlar bile öyleydi. Oranın havasına kaptırmışlardı kendilerini. Bir gün cüzdanın fermuarını takamadım, yanımda çalışan Feliciana adlı kıza sordum.

«Kusura bakma işimi bırakıp da sana yardım edemem. Kendin öğrenmeye bak. Yeni gelenlere iş öğretmeye kalkışırsak yandık!» diye cevap verdi. O günden sonra da ne kimseye bir şey sordum, ne de kimseyle arkadaş oldum.

11 Ağustos 1962 de tekrar hastalandım. Jorge Luis paramı almıştı. «Ver o parayı da yiyecek bir şeyler alalım,» dedim. Vermedi. Kavga etmeye başladık. Çekti gitti. Ben de

kuzenim Chango'nun evine gittim. Orada bir sinir krizi geçirdim. Çünkü lâf arasında Chango, «Jorge'nin bir metresi var. Adı Yvette,» demişti. Düşüp bayıldım. Sonradan anlattığına göre Chango, Jorge Luis'e koşup hastalandığımı anlatmış, o da, «Şimdi gelemem. yarın sabah çok erken kalkmam gerek,» demiş

Beni Bellevue Hastanesine yatırdılar. İşin o yanını pek hatırlamıyorum. Hastabakıcılara saldırmışım beş kişi zor zaptetmiş beni; biri kolumu kıvırmış. Bak şu kemiğe. Nasıl dışarı fırlamış, görüyorsun değil mi? O zaman olmuş işte bu. Deli gömleği giydirip iğne yapmışlar da ondan sonra yatışmışım. Ne olup bittiğinin farkında değildim.

Sinir krizi geçiren her insanı akıl hastanesine koysan dışarda insan kalmaz. Öyle bir yerdi ki orası akıllı giren deli çıkardı. Çevrendekilerle konuşamazdın. Sen bir şey anlatmaya çalışırdın, onlar başka şeylerden söz ederlerdi. Dinliyor gibi görünüp birden kahkaha atmaya başlarlardı. Akılları yoktu çünkü.

Hastaneden çıkabilmem için kuzenim Chango gelip bir sürü kâğıt imzaladı. Eve gidince bir de baktım, Jorge Luis kendi eşyalarını toplamış, televizyonu da alıp gitmiş. İçtiğim ilâçların etkisi hâlâ geçmemişti. Ayakta duramıyordum. Yemek alacak param da yoktu. Çocuklara gündüz Chango bakıyordu. Aşağı kattaki kadıncağız da yemek pişirip yediriyordu onlara.

Aradan bir iki gün geçince Jorge Luis'in Yvette ile oturduğunu duydum. Yvette ona bir araba almıştı. Bir gün çıktı geldi. «Demek kendini sattın ha!» dedim. «Parasıyla satın aldı seni. Ben gencim. O yaşlı ama parası var. Durma hadi, git ona.» Beni yatıştırmaya çalıştı. «Seninle oturmak istiyorum,» filân dedi. Kapı dışarı ettim.

Bir gün kafam kızdı, Jorge Luis'in evine gittim. Arabasını parçalamak istiyordum. İki taş attım döndüm eve. Biraz sonra da o geldi, beni dövmeye başladı. Alt kattaki gençler kavga ettiğimizi görmüşler, «Vur ona Soledad,» diye bağırıyorlardı, «Salla bıçağı. Biz sana tanık oluruz,» Bunları duyunca atladı arabasına kaçtı.

Bir hafta kadar sonra bir daha geldi. Sarhoştu. Arabasını da doğru dürüst park etmemiş, yolun ortasına bırakmıştı. Tam biz kavga ederken bir polis geldi. Arabasını çekmesini söyledi. Jorge Luis o sarhoş kafayla polise bir yum-

ruk attı. Yakalayıp karakola götürdüler. Ehliyetini de alıp yırttılar. Üzerine bir şeyler yazmış çünkü. Sonra da hapse attılar. Oradan not yolladı bana, para verip cezaevinden çıkarayım diye. Kalkıp Yvette'nin evine gittim. «Böyle bir herif için kavga etmeye değmez, hiç bir erkek için kavga etmedim zaten şimdiye kadar. Al arabanın anahtarlarını, git de Jorge Luis'i çıkar oradan» dedim. Aldı anahtarları ama Jorge'ye gitmedi. Ne o gün, ne de ondan sonraki günlerde. Otomobili de yeni sevgilisine armağan etmiş. Mahkeme günü polis merkezinden bir telgraf geldi. Karısı olduğum için mahkemede hazır bulunmamı istiyorlardı. «Ben karısı değilim, gelemem,» diye haber yolladım. Gitmedim. Altı aya mahkûm ettiler.

Evin kiraları birikmişti. Sekiz haftadır kirayı veremiyordum. Evi boşaltmam için damgalı mühürlü bir kâğıt geldi bir gün. Diego adında bir çocuk vardı bizim mahallede. Gidip bana oda aramaya başladı. Sonunda küçük, mobilyalı bir oda bulduk. Diego depozito yatırdı. Evliydi ama arada sırada gelip benim yanımda kalması şartıyla odanın kirasını o ödeyecekti. Bir kaç gün yetecek kadar yiyecek getirdi bana. Hastaydım, işsizdim. Bakmam gereken iki de çocuğum vardı. Çaresiz kabul ettim teklifini. Anam o ara Pennsylvania'da, Simplicio'nun yanındaydı. Bir kere bile arayıp sormadı beni. Simplicio da öyle. Mektup bile yazmadılar.

New York'ta akrabalarım vardı ama hiç birinden fayda yoktu. Babamın Amerika'da doğmuş büyümüş bir sürü yeğeni vardı, onlarda ingilizce konuşurdu. O güne kadar da hiç biriyle haberleşmemiştik. Bir gün Maria del Carmen halama telefon ettim. On altı yıldır görmemiştim onu. Telefon numarasını da Simon amcadan almıştım. Hatırını sordum. «Bana geleceksen erken gel. Geç kalırsan bulamazsın. İşim var, dışarı çıkmam gerek,» dedi. Ne demekti bu? Evine gitmemi istemiyordu anlaşılan. Ben de gitmedim. Ondan sonra bir daha telefon da etmedim. Telefon numarasının yazılı olduğu kâğıdı da yırtıp attım.

Anamın akrabalarından Amparo teyze vardı New York'ta. Dario, Virginia, Beatriz, Jose ve Delia'nın analarıydı. Amparo teyze. Bunlardan başka iki kuzenim daha vardı New York'ta. Chango ile Generoso. Chango kuzenlerimin arasında en iyisiydi. Hep münakaşa ederdik ama beni çok severdi. Karısı da öyle. Buradayken çocuklarıma bakardı hep.

Sonra ayrıldılar. Kadın Chango'yu boynuzluyordu. Chango'nun hayatı hakkında pek bilgim yoktu, çünkü senelerdir New York'ta oturuyordu. Aslında kimsenin hayatı ilgilendirmez beni. Yalnız kendi hayatım önemliydi benim için.

Diego'yu hiç sevmiyordum ama bir süre onunla yaşadım. Sonunda bir gece kendisini sevmediğimi yüzüne söyledim. Ondan ayrılacağımı da söyledim. Çalışabilecek hale gelmiştim artık. «Peki,» dedi ve çekti gitti.

İş bulmak çok zordu. Sosyal Yardım Kurumuna başvurdum. Porto Riko'dayken ayda on sekiz dolar verirlerdi. Burada ise yüz dolar veriyorlardı. Ama benim isteğimi kabul etmediler. İkâmetgah tezkeresi yokmuş. Aynı yerde bir süre oturmam gerekiyormuş ikamet tezkeresi alabilmem için. Bir de, bana veresiye mal satan bir mağazanın ismini vermemi istediler. O da yoktu tabii. Oradan da eli boş döndüm. Talihsizlikten başka şey değildi bu. Bir sürü kadın vardı bildiğim. Evli oldukları halde kocalarını gizleyip kendilerine bakacak kimse yokmuş gibi bu kurumdan para alıyorlardı. Bunların boyuna çocukları olur, her çocuk için daha fazla para alırlardı ama kimse de, «Hani kocan yoktu, nereden peydahladın bu çocukları?» diye sormazdı.

Benim çocuklara bakan bir kadın vardı, Juanita. Aynı zamanda arkadaşımdı da. Beş çocukluydu. Kocası bir yerlerde saklandı. Juanita gidip kocasının kaçtığını, beş çocuğu ile ortada kaldığını söyledi. Ayda yüz dolar göndermeye başladılar Juanita'ya. Bütün parayı kocasına harcar, onu her gün etle besler, çocuklara ise sadece fasulye pilâv yedirirdi. Bir çocuk daha doğurdu, daha fazla para almaya başladı.

Kiralar yine birikmişti. Param da yoktu, işim de. Kuzinim Virginia'ya gittim. Virginia da meslekteydi. Mesleği burada da sürdürüyordu. Kocası Moncho onun pezevengiydi aynı zamanda. Çalışmaz, bütün gün sırtüstü yatar, Virginia'nın getirdiği paralarla deliler gibi içerdi. Şimdi akıl hastanesinde zaten. Ama Virginia hâlâ bakıyor ona. Sıska herifin biriydi Moncho. Virginia ondan hem yaşça

büyüktü, hem daha güçlüydü. Yine de kafası kızdırı döverdi Virginia'yı. Virginia korkak olduğu için hiç ağzını açmazdı.

Moncho bana bir İtalyan barında iş bulmuştu. Akşam saat altıda başlayıp gece saat ikiye kadar çalışıyordum. Elime sadece otuz dolar geçiyordu. Buranın barları Porto Riko'nun barlarından farklı. Porto Riko'da bara gidersin, meslekten olduğun anlaşılır. Burada kadınlar gelip içki içtikten sonra gidiyorlar, kimse de bir şey demiyor.

Virginia bana ihtiyar müşteriler bulurdu. Her birinden onar, onbeşer dolar keserdim. Bir ihtiyar vardı yalnız dili işe yarardı. Bir başka ihtiyar daha vardı, yüzüne baksan ayakta nasıl durduğuna şaşardın. Yatağa girdik mi dilinin değmediği yerim kalmazdı. Doğrusu ihtiyar bu işin ustasıydı; uzun zaman etkisinden kurtulamaz, kendimden geçerdim.

Yalnız dikkat etmek lazımdı. Böyle heriflerin belli olmazdı ne yapacakları. Öperken ısırıverirlerdi. Bazen de içine nefes verip yumurtalıklarımı şişirirlerdi. O çok acı verirdi. Ama yaladıkları zaman çok hoşlanırdım. En çok Amerikalılar yapardı o işi.

Barda çalışmaya başlayalı bir ay olmuştu ki Benedicto'yu tanıdım. Denizciydi. San Juan'dan tanıdığım Mario adında birine benzettim ilk gördüğüm gece. İçkisini götürüp verirken:

«Sen Mario musun?» diye sordum.

«Hayır,» dedi.

«Mario'ya benziyorsun da ondan sordum.»

Sonra konuşmaya başladık. Bana içki ısmarladı, içtim. «Yarın dansa gidelim mi?» dedi. Herhalde, «Bunu kolayca elde ederim. Bir kere yatarım, satarım sonra,» diye düşünüyordu. Hiç kimse yapamazdı bunu bana. «Ben çocuklarımın hatırı için çalışıyorum burada. Dansa filan da gidemem,» dedim. Israr etmeye başladı. «Önce dansederiz, sonra yemeğe çıkarız, sonra da..., sonra da biliyorsun.» O kadar ısrar etti ki sonunda elinden kurtulmak için kabul eder göründüm.

Ertesi gün pazardı. Bütün gün evde çocuklarımla oturdum. Hiç dışarı çıkmadım. Atlattım Benedicto'yu. Çarşamba işe gittiğimde baktım kapıda beni bekliyor. Önce sitem

etti. Sonra oturup konuşmaya başladık, ilk günkü gibi. «Evine geleceğim,» dedi. «Olmaz,» dedim. Gidip Virginia'yı bulmuş. Bir iki dolar sıkıştırmış eline. Virginia iki dolara anasını bile satar. Benedicto'ya hemen benim adresimi vermiş. Ertesi akşam evimin önünde ev sahibi ile çene çalarken bir de baktım Benedicto geliyor. Çok şaşırmıştım.

«Seni ziyarete geldim. İçeri girebilir miyim?»

«Tabii, gel.»

Kızlarım uyuyordu. «Bunlar senin kızların mı gerçekten?» dedi, «Ben seni şaka ediyor sanmıştım.»

«Çocuklarım olmasaydı şimdi yaptığım işi yapmaz, kendime iyi bir adam bulup rahat yaşardım. Ama çocuklu kadını alacak adam milyonda bir çıkar.»

«Doğru,» dedi. Sonra ekledi, «Hadi gel yemeğe çıkalım.»

Fazla masraf olmasın diye o gün hiç bir şey yememiştim. Kazandığım parayla kıt kanaat geçiniyorduk. Odanın kirası on dört dolardı. Çocuklara bakan kadına da para veriyordum. Çoğu geceler aç karnına yatıyordum. Benedicto yemeğe çıkarınca çok sevindim. Yemekten sonra eve döndük. Benedicto o gece bende kaldı. Sabah giderken çıkarıp on dolar verdi. «Yine görüşeceğiz,» dedi.

O gece barda, «Seninle konuşmak istiyorum,» dedi. Oturduk. «Sana yardım edeceğim,» diye söze başladı. «Bırak çalışmayı, benimle otur. Ne istersen alırım sana. Sonra istersen daha temiz bir iş bulursun kendine.» İnanmıyordum bir türlü. Erkeklerden o kadar korkmuştum ki. «Düşüneyim,» dedim. Maksadım onu biraz incelemek, doğru söyleyip söylemediğini anlamaktı. Bir süre daha barda çalıştım. Sonra kabul ettim. İki gecede bir gelip benim evde kalmaya başladı. Bir keresinde biraz eşya getirdi. Sonraki gelişinde bir şeyler daha geldi. Sonunda bütün eşyalarını yığdı eve. Kendi de yerleşti iyice. Kirayı da o veriyordu, yemek parasını da. Bir iki hafta sonra bardaki işimden ayrıldım.

SOLEDAD: **Benedicto İle Hayat**

Önceleri Benedicto bana çok iyi davranıyordu. Hayatını, başından geçen serüvenleri anlatmıştı bana. Anası Beni'yi hiç sevmemişti. Beni'ye gebeyken babası onları terkedince anası Beni'ye düşman olmuştu. Daha sonra da Beni'yi kızkardeşinin yanına bırakarak New York'a gitmiş, başka bir adamla evlenip bir kaç tane daha çocuk yapmıştı. Beni, büyüyüp çalışabilir hale gelinceye kadar sokaklarda aç dolaşmış, kim ne verdiyse onu yemişti. Denizci olup eline iyi para geçmeye başlayınca anası yüzüne gülmeye başlamıştı. Beni, arada sırada çıkarıp on on beş dolar verirdi anasına. kocakarı buna rağmen yine herkese kötülerdi Beni'yi.

Anlattığına göre Benedicto bir ara evlenmişti de. Sonra karısı boynuzlamıştı onu. Ama boynuzlamakta haklıydı kadın. Beni'nin bir sürü dostu vardı. Değişik kadınlardan yedi sekiz çocuğu olmuştu. Yine de gördüğü her kadının peşinden koşardı. Dostlarından biri meslekteydi, kazandığı bütün parayı Beni'ye veriyordu. Yine de kafası kızınca basıyordu sopayı kadınlara. Onun bunun sırtından yaşamayı seviyordu.

Bu anlattıklarının doğruluğunu sonradan gözlerimle gördüm. Bana da yaptı aynı numaraları. Bir kadınla dost olup onunla yaşamaya başladı mı hemen değişir, ne kibar-

lığı kalırdı, ne de elinin açıklığı. İlk sefere çıktığında bana hiç para yollamadı. Aç kalacağımı düşünmemişti herhalde. Ya da aldırmamıştı. Ev kirasını da ödeyemiyordum.

Çocukları alıp kuzinim Virginia'ya götürüp orada yemek yediriyordum. Bir gün, «Senin çocuklarını doyuracak kadar yiyecek yok bende. Çocuklarını doyurmaya mecbur muyum?» dedi. Aldım çocuklarımı, döndüm eve. Porto Riko'luların bol olduğu bir bar vardı: 'Romance Boricano'. Orada ihtiyar bir adam evine çağırdı, on beş dolar verdi. Hemen o gün aşık oldu bana. Hâlâ arada sırada giderim ona. Adı El Polaco. Biraz ispanyolca biliyor, biraz da İngilizce. Çok yaşlı da değil, altmış sekizinde.

Hiç olmazsa haftada bir giderim ona. Bana yemek yapmaya bayılır. Telefon edip saat kaçta gideceğimi söylerim, gittiğimde yemek hazır bekliyordur. Hem kendisi hem evi o kadar temizdir ki her tarafa bal dök yala. Bana karşı çok iyidir. Cüzdanının durumuna göre bazan on beş dolar verir, bazan yirmi. Yemek yer, bir iki kadeh de içki içtikten sonra yatağa gireriz. Yatak faslı çok kısa sürer.

El Polaco yıllardır yalnız yaşıyormuş. Bana karısını, kızını anlatır hep. Polonya'da yaşıyorlarmış. Karısı boynuzlamış onu, hem de yeğeniyle; El Polaco'da çekip Arjantin'e gitmiş. Duvarcılık yapıp iyi para kazanmış. Kızını düşündüğü için de bir daha evlenmemiş.

Beni çok sever. Çocuklara, bana hep armağanlar alır. Bu üstümdeki ceket de onun armağanı, kocam olduğunu bilmiyor. Onun için tutturdu, «Gel benim yanımda kal,» diye. Aramızda çok yaş farkı var. O düşündürüyor beni. Biliyorum çünkü, Don Camacho ile de aynı şey olmuştu. Paraya ihtiyaç duymasam ona hiç gitmem.

Bu yaptıklarımdan Benedicto'nun haberi yok. Bana hiç sormaz. Öncelcri bir iki kere çocukların ağzından lâf almaya çalıştı, sonra vazgeçti.

Ev kirasını, mobilyaların taksidini, yiyecek masrafını ödemek için parayı nereden bulduğumu biliyor mu acaba? Ara sıra aklından geçiriyordur, «Nereden buluyor Soledad bütün bu parayı?» diye. Ama düşünse bile bana bir şey sormamakta diretiyor. Ne yaptığım, ne yediğim, sağlam olup olmadığım onu pek ilgilendirmiyor. Sefere çıkarken yirmi beş, otuz dolar bırakır, dönünceye kadar bu parayla idare etmemi ister. Gittiği yerden ara sıra mektup yazar,

«Fazla param yok,» der. Yalan olduğunu biliyorum. Her limanda bir dostu var. Parasını onlara yediriyor. İçkiye kumara harcıyor eline geçen paraları.

Komşum Titi bana fermuar fabrikasında bir iş buldu. Haftada kırk altı dolar kazanıyordum. İş kolaydı. Patron bizi çok yormuyordu. Bize dostça davranıyordu. Öbür işçiler de iyi insanlardı. Hem Amerikalılar vardı, hem de Porto Riko'lular. Bir süre sonra hastalandım. Ateşim çok yükseldi. Yumurtalıklarımda iltihap vardı. Hastaneye yattım. Ateşimi düşürmek için beni buz odasına koydular. Bu yüzden de işimden oldum. Hastanede, Amerikalı zencileri de benim le aynı koğuşa koymuşlardı. Hiç biriyle konuşmazdım, bir tanesi hariç. Sonunda bir gün onunla da kavga ettim.

Burada yaşayan zencileri hiç sevmem. Kendilerini herkesten üstün görürler. Bıraksan bütün New York'u avuçlarının içine almak isterler. Irk ayrımından, hayat şartlarının kötü olmasından şikâyet ederler ama suç kendilerinindir. Abraham Lincoln zencileri kölelikten kurtarmıştı. Sonunda yine bir zenci öldürdü zavallıyı. Rengi beyazdı ama aslında zenciydi. Çok var böylelerinden.

Bana kalsa bütün zencileri buradan sürdürürüm. Karıların hepsi orospudur. Erkekler desen onlardan beter. Yanında kocan olsa bile lâf atarlar. Hem de ne pis lâflar. Ben de zenciyim ama Porto Riko zencisiyim ben, bunlar gibi değil. Biz ayrı ırktanız, bunlar ayrı ırktan. Bir sürü çeteler kurmuşlar. Porto Riko'luların da çeteleri var, ne yalan söyleyeyim. Taraf tutmam ben. Doğruyu konuşurum. Porto Riko'luların da çeteleri var, Amerikalıların da, zencilerin de. Kuzenim Jose de böyle bir çeteden. Çetenin adı «Kızılderililer». «Kızılderililer» çetesinde hem Amerikalılar var, hem Porto Riko'lular, hem de zenciler. En kötüleri de zenciler.

İtalyanlar da Porto Riko'lularla geçinemezler. Bir Porto Riko'lu gördülermi hemen hakaret ederler. Niye kızarlar, bir türlü anlamıyorum. Sebep yok çünkü. Onlara sorsan bizi suçlarlar. Ne yapmışız onlara? İtalyanın biri gelirde bana vurursa boş mu duracağım? Bir tane de ben ona geçiririm.

Şu memleketin idaresini bana verseler önce Porto Riko'lulara yapılan haksızlıkları düzeltirim. En çok kızdığım da ev sahipleri. Küçücük odalar için dünyanın parasını alı-

yorlar bizden. İkinci iş olarak okulları düzeltirim. İtalyan çeteleriyle zenci çetelerinin de kökünü kuruturum. Onlar bizim adımızı kötüye çıkaranlar. Bize küfür eden herkesten para cezası alırım.

Bir Porto Riko'lu için burada iş bulmak da, ev bulmak da çok zor. Yirmi bin yere başvursan hepsi de geri çevirir. Ne hastanelerde iş verirler, ne de büyük mağazalarda. Küçük, pis fabrikalara git. Oraları Porto Riko'lu doludur. Üç beş kuruşa hayvan gibi çalıştırırlar adamı. İyi işleri hep Amerikalılara verirler. İşsizlik çok olduğu için suç işleyen de çok aramızda.

Burası öyle kötü bir yer ki herkes önce kendini düşünür. Fırsat bulan başkasının malını yürütür. Caddede karşıdan karşıya geçmeye çalışan bir ihtiyar görseler, koşup yardım edeceklerine elinde bir şey varsa onu alıp kaçmaya bakarlar. Onun bunun cüzdanını çalarlar. Kimseye saygı duymazlar. İhtiyarlara bile. Ağzını açacak olsan lâfını ağzına tıkarlar.

On, on iki yaşındaki kızlar kucaktan kucağa dolaşıyorlar. Sigara içiyorlar, esrar içiyorlar. On iki yaşına gelmiş kızların çoğu erkekle yatmış oluyor. Aralarında gebe kalanı, çocuğu olanları da var. Hem de birlerce. Anaları terbiye etmiyor da ondan. Kanun çıkarıp engel olmalı bunlara. Her geçen gün işler bir kat daha kötüleşiyor. Bir gün gelecek, sokağa çıkmaya korkacak insan. Biri yolunu kesip öldürse hiç bir şey yapmazlar herife. 'Deli' diye hastaneye kapatırlar, biraz yatar çıkar. Dedim ya, felâket bir yer burası.

Buradaki okullarda pek bir şey öğrettikleri yok. Hocalar öğrencilere söz geçirimiyorlar ki. Hocaların çoğu kadın. Öğrenciler desen hepsi serseri. Bütün günlerini oyun oynamakla geçiriyorlar. Bahçelere fidan dikiyorlar. Fidan dikmeyi öğrenecekler de ne olacak. Tarım fazla yapılmıyorki burada. Porto Riko'da bile bunların faydası olmaz. Ya o oyunlar. Oyun oynamak insana bir şey öğretmez ki. Onun yerine daktilo öğretsinler. Ben kızlarımı rahibelerin okuluna göndereceğim ki iyi şeyler öğrensinler.

İki yıl önce burada bir okula yazıldım, ingilizce öğrenmek için. Akşam saat yedide okulda oluyorduk. Yedi buçuğa kadar sigara içip sohbet ediyorduk. Ondan sonra da bir saat ders. O kadar. Böyle dil öğrenilirmi? Vazgeçtim ondan da.

Hastabakıcı olmayı çok isterim. Hayatım boyunca hep

hastabakıcılığı hayal ettim ama olmadı. Onun da okulu varmış. Okula gidip diploma almış olsaydım bile ingilizce bilmediğim için burada iş vermezlerdi bana. Haksızlık bu yaptıkları. İspanyolca konuşanların da çalışabileceği hastaneler olmalı. Amerikalılar Porto Riko'ya gidince, bir kelime bile ispanyolca bilmedikleri halde yine en iyi işlerde çalışırlar. Biz ingilizce bilmediğimiz için burada aç kalırız. Hademelik bile yapacak olsan, «ingilizce biliyor musun?» diye sorarlar.

İngilizce bilmiyorsak suç bizim mi? Herkesin bir ana dili var. Herkesin yeri de ayrı. Porto Riko'lu karıların bazıları çocuklarına sadece ingilizce öğretiyorlar. Etrafa gösteriş yapmak için. Olmaz öyle şey. Benim çocuklarım Porto Riko'ludurlar. Porto Riko'lu olduklarını unutmalarını istemem. İspanyolcayı unuturlarsa Porto Riko'yu da unuturlar. İngilizce de öğrensinler ama, ispanyolcayı bırakıp hep İngilizce konuşurlarsa öldürürüm onları.

Hastaneden çıktıktan sonra iş aramaya başladım. Sabah yedide yollara düşer, bazen akşamüstü ancak eve dönerdim. Metro da kaybolurdum çoğu zaman. Bir keresinde Bronx'da durmayan bir metroya binmişim. Bütün Brooklyn'i dolaştım metroyla. Ondan indim başkasına bindim, tam üç kere metro değiştirdim. Sonunda bir Porto Riko'luya rastladım da Bronx'a giden metroyu bulup eve dönebildim.

New York'ta iş bulmak için paran olması gerek. «İşçi aranıyor» diye bir ilân görürdüm, ben gidinceye kadar başkasını bulmuş olurlardı. Bazan da bir saat bekletir sonra, «Maalesef size göre işimiz yok,» derlerdi. Gazetede bir ilân görmüştüm «Tecrübeli işçi kızlar aranıyor», diye. Hemen adı geçen işçi bürosuna gittim. Çıkarıp on dolar verdim oradaki herife, beni işe yerleştirdi. Bebek çamaşırlarını paketleme servisinde çalışıyor, haftada kırk altı dolar alıyordum. İki hafta çalıştıktan sonra attılar beni. Beni attılar ki işi başkasına satabilsinler. Bürodakiler de bu yoldan para kazanıyorlardı senin anlayacağın. Hepsi birbiriyle anlaşmıştı.

O işte çalışırken Ekvatorlu bir kızla başım derde girdi. İspanyolca konuşanları sevmezdi hiç. Bir gün yanına oturdum. Durup dururken. «Lâtin olanlar bir boka yaramaz,» demez mi? Hemen cevabını yapıştırdım. Ekvatorluların daha da beter olduklarını söyledim. «Senin ülkendekiler hâlâ vahşi. Güneş onlara tepeden vurduğu için beyinleri sulan-

mış. Hayvanlaşmışlar. Asıl senin ülkendekiler bir boka yaramaz. Bizim iki bayrağımız var. Hem Porto Riko bayrağı, hem Amerika bayrağı. Amerika'ya gelmek için sizin gibi pasaport peşinde koşmamıza da gerek yok,» Ağzıma geleni söyledim, susturdum onu.

O işten atıldıktan sonra başka bir iş buldum. Makinenin başına oturup elbise dikiyordum. Parça başına para veriyorlardı. Haftada elli dolar kazanabilmek için günde yirmi altı düzine elbise dikmek gerekliydi. Ben kendimi fazla zorlamıyordum.

Porto Riko'da hiç bir fabrikada haftada elli dolar vermezler. Ben orada bir fabrikada çalışmıştım, haftada en fazla yirmi beş dolar kazanıyordum. İş bulmak Porto Riko'da da buradaki gibi zor. Birinden tavsiye mektubu götürmezsen hiç bir işe almazlar. Hastalanıp bir iki gün işe gitmezsen hemen atarlar. Zaten San Juan'da pek öyle fabrika filân da yoktur.

Hayat da çok hızlı burada. Sabah otobüse yetişmek için koşmam gerekli. Metroya binerken de inerken de koşman gerek. On ikide yemek paydosu olur, yine koşa koşa yemeğe gidip bir şeyler atıştırırsın. Çünkü sadece yarım saat yemek paydosu verilir. Asansörle aşağı inmek için on beş dakika sıra beklersin. On beş dakika da yukarı çıkmak için, al işte sana yarım saat; yemek yiyecek vaktin kalmaz. Porto Riko'da öğle tatili bir saattir.

Hiç bir patrondan korkmam. Bana bağırırsa ben de ona bağırırım. İsterse kovsun beni. Nasıl olsa aç kalmam. Bir ara kundura fabrikasında çalışıyordum. Carmen adında bir kız, 'orta boy' pabuçların bir bölümüne yanlışlıkla 'küçük boy' etiketi dikmiş. Yaptığının farkına varınca da benim sepetime atmış pabuçları. Patron gelip bağırmaya başladı. Bana, «Aptal» dedi. «Aptal sensin,» dedim, «Sen de aptalsın, seni böyle yetiştirenler de. Biz burada işçiyiz. Senin kölen değil. Kölelik kalkalı yıllar oldu.» «Bana karşı gelme,» dedi. «Gelirim,» diye cevap verdim, «Kötü konuşursan cevap da veririm, fazlasını da söylerim. Kendime lâf söyletmem ben.» Çok kızdı elimdeki kartı makinede damgalayıp işi bırakmamı söyledi. «İşim saat dört on beşte bitiyor. O zaman damgalarımı kartı,» dedim. Gerçekten de öyle yaptım. Yalnız çıkmadan önce pabuçları yanlış dikenin Carmen olduğunu ispatladım ona. Hemen benden

özür diledi. «Ölüler bağışlanır, hayatta olanlar değil,» dedim. O gün bıraktım işi.

Tekrar hastalandım. Sonra bir ay sağda solda iş aradım. Kalem fabrikasına girdim sonunda. Ustabaşı Willie adında bir Porto Riko'luydu. Pis köpeğin biriydi. Sabahın sekizinden akşamın dokuzuna kadar durmamacasına çalıştırırdı bizi. Ne kahve içmek için ara verebilirdik, ne de tuvalete girmek için. Ağzı da bozuktu. Yalnız bize değil anamıza, babamıza, sülâlemize söverdi. «Orospular,» derdi. Kızları da çimdiklerdi hep. Sesini çıkaranı işten attırırdı.

Oradaki kızlarla oturup konuşur, şakalaşırdım. Birbirimize metroda başımızdan geçenleri anlatırdık. Biliyorsun, metroların içi ne kalabalık olur. Dört bir yanın insan doludur, kolunu kıpırdatamazsın. Bir kız vardı: Milan. Bir gün metroya binmiş, fabrikaya geldiğinde bir de bakmış paltosunun arkası bembeyaz. Adamın biri dayanamayıp yolda patlatmış herhalde. Çoğu kere buna benzer şeyler benim de başıma gelmişti. Kaç kere rastlamıştım bana sürtünmeye çalışan heriflere. Kızın biri de elinde çantasıyla metroya binmiş, inince bir de bakmış çantanın sadece sapı kalmış.

30 Aralık'ta Simplicio'nun Pennsylvania'daki evine gittim. Nanda da oradaydı. İşten çıkar çıkmaz üstümü bile değiştirmeden kaptım çocukları, atladım otobüse. Oraya vardığımda gece saat on birdi. Nanda beni görünce boynuma sarıldı. Çok sevinmişti. Yeni yılın ilk gününü onunla geçirdim. 2 Ocak'ta New York'a döndüm.

1963 yılının mayıs ayında Fox caddesine taşınıncaya kadar, Benedicto ile benim odada yaşadık. Taksitle mobilya almıştım. Yüz elli dolarını peşin vermiştim paranın. Bir oturma odası takımı, bir de kahvaltılık sofra takımından ibaretti mobilyalarım. Hepsi sekiz yüz dolar tutuyordu. Haftada beş dolar ödüyordum. Şimdiye kadar ancak dörtyüz dolarını verebildim. Benedicto sadece elli dolar verdi. Peşin verdiğim paranın yüz on dolarını yardım sandığından aldım. Bizim yardım sandığı garipti. Fabrikada çalışanların bir bölümü, meselâ on beşi bir araya gelip her hafta ortaya onar dolar koyuyorlar, sonra aralarında kura çekip biriken yüz doları kazanana veriyorlardı. Bir hafta kazanana ertesi hafta ortaya yine on dolar kokuyordu ama piyangoya katılmıyordu. Bu şekilde herkes sırayla yüz ellişer dolar alıyordu.

O ara çocuklara Juanito Castro bakıyordu. Hani şu beş

çocuğu olup sosyal yardımdan aldığı parayla geçinen kadın. Kocası yirmi üç yaşında, kendisi otuz beş. Her cumartesi evinde parti verirdi Ben de giderdim. Tek eğlencemiz o partilerdi. Ben para verirdim, Juanita o parayla bira, viski alır, sonra partide bunları satardı. İş ortağıydık anlayacağın.

Juanita'nın partileri sevici karılarla oğlanlar içindi. Kadın kadına, erkek erkeğe gelir, içer, danseder, birlikte yatmaya giderlerdi. Bir kere gözümün önünde bir oğlan bir herife para verdi kendisiyle yatsın diye. Kadın kılıklı erkeklere acırım hep. Kendilerini kadın sanır, kadın gibi olmak isterler ama bize benzeyemezler tabii. Kadın gibi giyinip takma göğüs, takma saç, takma kirpik takarlar Yüzlerini boyarlar. Bilmeyen kadın olmadıklarını anlayamaz. Sevici kadınlara da acırım. Arkadaşlarımdan bazıları seviciydi. Bir keresinde La Esmeralda'da yıkanırken bir kız arkadaşım sarılıp öptü beni. Her yanımı okşayıp öpmeye, yalamaya başladı Hiç sesimi çıkarmadım. «Hoşuna gidiyorsa yapsın,» dedim kendi kendime. Nasıl olsa bana bir zararı yoktu. Erkekle yattığın zaman duyduğun zevki kadınlar da tattırabilir, ama hiç bir zaman kapılmadım öylelerine.

Benedicto Juanito'nun partilerine gittiğimi duymuş. Bir gün fazla içkiliyken geldi çattı bana.

«Demek öyle partilere gidiyorsun ha?»

«Dur kızma. Sefere çıktığın zaman bizi düşünüyor musun hiç? Boyuna seferdesin. Evet, Juanita'nın evinde bir iki partiye gittim ama kendime erkek bulmak için değil, para kazanmak için gittim. Kazandığım para yetmiyor bana.»

«Ne kazanıyorsun o partilerde?»

«Belli olmuyor, bazan çok içki satılıyor, bazan satılmıyor.»

«Ne olursa olsun, bir daha gitmeyeceksin o partilere.»

«Olur mu hiç! O işe para yatırdım. Gidip ne kazandığımızı kontrol etmem gerek.»

«Peki git o halde, ama dans mans etme.»

«Hiç bir zaman dansetmem ki o partilerde.» Dansediyordum tabii, ama Benedicto'ya söylesem hır çıkarırdı.

Aradan bir süre geçti. Benedicto beni Juanita'dan ayırmaya çalışıyordu. Juanita için «Mamalık yapıyor,» dedi. «Gelen heriflere kız satıyor.» «Yapıyorsa yapıyor,» diye cevap verdim, «Ne yaparsa yapsın. Beni kimseye satmıyor ya. Erkek istersem kendim bulurum. Aracı falan istemem.

Hem Juanito çocuklara da bakıyor. Beni rahat bırak.» Juanita yine çocuklara bakmaya devam etti. Ama bu fazla sürmedi. Oradan çıkıp başka yere taşındık.

1 Haziran 1963 te Bendicto Brezilya'ya, sefere çıktı. Bir kuruş bile para yollamadı bana. İşimi kaybettim. Simplicio ile karısı Flora da New York'a gelip yanımda oturmaya başladılar. Onların da parası yoktu, benim de. Masrafı karşılamak için tanıdığım erkeklerle yatmaya başladım. Onar, on beşer dolar veriyorlardı her keresinde.

İş bulunca önce Simplicio ile Flora'ya bir oda tuttum. Yiyecek alsınlar diye para verdim. Simplicio'ya da iş buldum. Flora'ya da, çocuklara baktığı için on iki dolar veriyordum. Bütün bu iyiliklerime karşılık onlar bana kazık attılar. Başka biri çocuklarına bakması için Flora'ya yirmi dolar verince beni yüzüstü bırakıverdi.

Ailemden bana karşı davranışı değişmeyen tek kişi Simplicio. Arasıra kapışır kavga ederiz ama yine de severiz birbirimizi. Yirmi iki yaşında olmasına rağmen bazan çocuklaşır. Oyuncak otomobiller, trenler, vapurlar, başka bir sürü şey alır kendine. Onlarla oynar. Banyonun küvetine su doldurur. Vapur yüzdürür içinde.

Küçükken diğer çocuklar gibi oynamaya fırsat bulamamış, hevesi kursağında kalmıştı. Şimdi onun acısını çıkarırcasına davranıyor. Dar, parlak pantolonlar, sivri burunlu pabuçlar, çiçekli garip gömlekler giyiyor. Söylüyorum yakışmıyor diye. «Artık büyüdün, adam oldun, adam gibi giyin,» diyorum, o yine bildiğini okuyor.

Benedicto Brezilya'dan döndüğünde cebinde sadece beş yüz doları vardı. Parasının büyük bir bölümünü içkiye harcamıştı. İki ay sefer'i yoktu. Evde oturdu. Ama sefere çıkmış gibi parasını aldı. O paraları da içkiye verdi. Sonra bir metres tuttu kendine. Beş gün eve uğramadı. Geldiğinde boynu, yakası dudak boyası izleriyle kaplıydı. Makası kapıp üstüne saldırdım. Bir köpek gibi öldürecektim onu; her yanı yara bere içinde kaldı. Ona karşı duyduğum bütün sevgiyi yitirmiştim. Bavullarımı toplamaya başladım. «Git de burası bana kalsın,» dedi. «Demek senin istediğin bu ha! Gidersem her şeyimi de beraberimde götürürüm. Çalışıp kazandığım parayla aldım bu eşyaları. Gitmiyorum işte!» Eşyaların taksidini ödeyebilmek için aç kaldığım, çocuklara yedirecek yemek bulamadığım günler olmuştu. Başka bir he-

rif sefasını sürsün diye mi bırakacaktım eşyalarımı? Birlikte yaşamaya devam ettik. Artık sefere çıkınca mektup yazsa da yazmasa da aldırış etmiyorum.

Benedicto ile pek fazla oturamayacağımı biliyorum. Brezilya'da iki ay kaldı, iki sent yollamadı. Bir de ona bağlı kalmamı istiyor. Onun gibi herife kim bağlı kalır? Arturo iki çocuğumun babası olduğu halde böyle hareket etmeye başlayınca vurmuştum tekmeyi, onun kahrını çekemezdim. Çok yakışıklı olur, ya da Porto Riko hükûmetinin yüksek bir memuru olur da anlarım. Kıçıkırık bir tayfadan başka şey değil. Hem de zenci. Tünel kadar geniş burun delikleri var.

Onu da bırakamayışımın nedeni var. Bana yaptıklarının acısını çıkarmak istiyorum. Bir de evle eşyaları ona bırakmak istemiyorum. Onunla yaşadığım sürece bana bakmak ödevi. Çalışıp baksın bana. Tek düşüncesi yatmak, sevişmek. Bir kere sevişmeye başladı mı durmaz. Bir daha, bir daha. Ben öyle şeye gelemem. Haftada bir kere sevişmek yeter bana. Hem bu işi sık sık yaparsan gözlerin kör olur, beynin zayıflar. Bütün gün çalıştıktan sonra yorgun argın eve giderim. İki Lokma bir şey yedikten sonra tam yatıp dinleneceğim, çıkar üstüme.

Bütün gece inmez; üç gün duramaz sevişmeden, gidip kendine başka kadın bulsun, ancak o zaman doyar. O kadar ateşli ki sevişmeye başladı mı durmak bilmez. Şeyinin de maşallahı vardır. Kadınlar bu yüzden Benedicto ile yatmak için deli divane olurlar. Bazan öyle coşar ki korkarım, içimi parçalayacak diye.

Artık kıskanmıyorum da onu. Yalnız yüzü gözü dudak boyası izleriyle dolu görünce çok kızdım. İçeri girer girmez soyunup üstüme çullanmaz mı! Üstü başı karılarla yatmaktan pislik içindeydi. Islaktı her tarafı. Karılarla yattıktan sonra temizlenmemişti anlaşılan. Yatabilir misin hiç o haldeki bir herifle? Kan beynime çıktı.

Benedicto şimdiye kadar kimseden hastalık kapmadı? Hem kaparsa bir tarafını koparıveririm, bir daha yatamaz kimseyle. Öldürürüm onu. Hastalanırsa gelip bana da aşılar hastalığı. Ben bugüne kadar hastalanmadım. Tavio'dan bulaşan hastalık dışında. Müşterilerimi kendim seçerim, her önüme gelenle sevişmem, daha çok ihtiyarları bulurum. Daha temiz olurlar. Prezervatif kullanmayanla da yatmam.

Benedicto ile yaşamaya başladığımda çocuk doğurmamı

istememişti. Şimdi de tutturmuş, «Çocuk isterim,» diye. Ben de ondan öcümü aldım. «Gebeyim,» dedim. Sefere çıktı geldi. «Düşürdüm çocuğu,» dedim, «Lâstik boruyla düşürdüm.» Daha önce üç kere çocuk düşürdüğümü biliyordu. Onun için inandı. Deliye döndü. «Ne kızıyorsun?» dedim. «Sen değil miydin 'çocuk istemem' diyen? Ne konuşuyorsun?» Ameliyat geçirip kısırlaştığımı söylememiştim. Yara izini başka bir ameliyattan kalma sanıyordu. Erkeklerin göründükleri kadar akıllı olmadığını ispatlar bu.

Tek iyi yanı kızlarımı sevip onlara iyi davranmasıydı. Bardaki işimi bırakmamı söylediğinde, onu sevmediğim halde, sırf çocuklarıma iyi davranmış olduğu için istediğini yapmıştım. O da benim için aynı şeyleri düşünüyordur belki. Bir gün, «Yalnız yaşamak istemediğim için seninle oturuyorum, başka bir nedenle değil,» demişti.. Son günlerde çok kötü şeyler yapmaya başladı. Bankadaki bütün paramızı çekti. Hesap ikimizin adınaydı. Üç yüz on altı dolarımız birikmişti. «O paranın yarısı benim, alamazsın,» dedim. İhtiyacı olduğunu söyledi. Ses çıkarmadım. O da gidip bütün parayı içkiye yatırdı.

İnsanın bankada parası olması çok iyi şey. Dara düşer, sıkıntıda olur, o paradan kullanır. Porto Riko'da bir ara bankada üç yüz doların birikmişti. Burada bir kaç ay öncesine kadar hiç birikmiş param yoktu. Bankaya ilk gittigim gün çok sevinçliydim. Elime para geçtikçe hesabıma ekliyordum. Benedicto da ara sıra bir şeyler yatıyordu. Bütün parayı çekmese çok iyi olurdu.

Parayı aldığı yetmiyormuş gibi üstelik Ekvator'lu bir kıza tutuldu. Bir gece, «İstersen sinemaya git, ben gelir seni alırım sonra,» dedi. Gittim ama filmi beğenmedim, yarısında çıktım. 3. cü caddeye doğru yürüdüm. Yolda arkadaşım Julio'ya rastladım. Benedicto'yu sordum. «Şu köşedeki eve girerken gördüm,» dedi. Çocuklar da yanımdaydı. Onları evin kapısının önüne bıraktım. Hangi katta olduklarını bilmiyordum. En üst kata çıktım. İçerden ses geliyordu. Vurdum kapıyı, açan kadına, «Benedicto burada mı?» dedim. «Evet,» dedi. Daldım içeri Bir de baktım o Ekvator'lu karıyla. Bir iki hafta önce yemin etmişti 'dostum yok' diye. Ben de, «Nasıl olsa suçüstü yakalarım sizi,» demiştim. İçeri dalınca şaşırdılar Benedicto'nun üzerine çullanıp yumrukladım. Kasıklarına bir tekme salladım, yıkıldı yere. Erkek

gibi dövüştüm onunla. Erkek doğsam bu kadar kavgacı olduğum için iki günde bir başım belâya girerdi herhalde. Benedicto'nun işini bitirince karının üstüne gittim, ısırdım suratını. Ayağımın altına alıp çiğnedim. Üstümde küçük bir bıçağım vardı ama biri kavga ederken elimden kaptı.

Kavgadan sonra çocuklarımı alıp eve döndüm. Ertesi gün, «Gidiyorum,» dedi. «Gitmek istiyorsan gidersin. Seni tutan yok,» dedim. «Senin gibi kibar ve namuslu erkekler başka kadınlarla oturmaya lâyıktır. Al şu bavulunu; bunlar da kendi eşyaların. Topla git.» Gitmedi. Oturup içti akşama kadar. Bir hafta durmadan içti. Sonra sefere çıktı. On iki gün için elli doları vardı. Eve geleceğine o parayla ona buna içki ısmarladı, Ekvatorlu karıya da armağan verdi.

BENEDİCTO: **Suç Bende Değil**

Karım América'dan yeni ayrılmıştım. New York'ta tek başıma yaşıyordum. Soledad'ı o zaman tanıdım. Bir akşamüstü rıhtımdan dönerken (S S. Libertad adlı gemide çalışıyordum) bir arkadaşım, «Bara gidip iki kadeh atalım,» dedi. Otobüse bindik, gideceğimiz yere vardığımızda otobüsten inerken Soledad gözüme çarptı. Arkadaşıma yüksek sesle, «Ne güzel kız,» dedim. Bunu duyunca dönüp hafifçe güldü. Yürüyüp bara girdik, arkamızdan o da geldi. Kaderdi bu. Hemen ona kur yapmaya başladım.

Hep geleceğimi düşünürüm. New York gibi büyük bir şehirde yalnız başına yaşayan adamın geleceği ne olabilir? Her erkeğin bir kadına ihtiyacı vardır. Kendisine bakacak, yemeğini hazırlayacak, evini ve elbiselerini temiz tutacak, yatağını ısıtacak bir kadına. Soledad'ın çok iyi yanları vardı. Küçük kızları ile yaşıyor, onlara bakmak için çalışıyordu. Çocuklarına da iyi bakıyordu.

Meslekte olan bir çok kadın vardır, zamanla iyi bir erkek bulup evlenmiş çocuk sahibi olmuşlardır. Hiç kimse de bu kadınların bir zamanlar meslekte olduğunu anlamazdı. Hepsi namuslu birer ev kadını olmuştu. Hayatta herkes kusur işliyebilirdi. Kaç kere yalnış iş yapmış, başımı belâya sokmuştum. «Kimbilir,» dedim kendi kendime, «Belki onun-

la evlenip yuva kurarsam her şey değişir. Belki bir arada mutlu oluruz.» Sonra da onunla konuşmaya karar verdim.

Balayımız sadece on dört gün sürdü. Gemiden çağırdılar. Avrupa'ya, sefere çıktık. Tam kırk yedi gün ondan ayrı kaldım. Döndüğümde cebim para doluydu. Bronx'da, Fox caddesinde yeni bir ev tutup oraya taşındık.

İlk yedi ay kendimi cennette hissettim. Her akşam yolumu beklerdi. Gözü benden başkasını görmüyordu. Benim için de sadece o vardı. Dansa gidiyorduk sık sık. Götürüp ailemle tanıştırmıştım. Sefere çıkmadığım zamanlar onu geçindirecek kadar para buluyordum.

Brezilya'ya üç buçuk aylık bir sefere çıktığım güne kadar her şey yolunda gitti. Sefere çıkacağım gün yol kâğıtlarını imzalarken Soledad'ı karım diye yazmıştım. Şirketin müfettişi karım olduğunu kabul etmedi. «Evlenme cüzdanınız yok,» dedi. Kabul etseydi ben seferde olduğum sürece her ay yüz otuz dolar vereceklerdi Soledad'a. Kendisine durumu anlattım. Her uğrayacağımız limandan para göndereceğime söz verdim. Ama işlerim ters gitti. Brezilya'da kargaşalık vardı. Brezilya'dan dışarı para yollanmasına izin vermiyorlardı. Soledad'a bir kuruş bile yollayamadım.

O üç buçuk ay süresince en az sekiz mektup yazdım. Her şeyi anlattım ona, ama inandıramadım. Hâlâ da inanmaz. O parayı kadına, içkiye harcadım sanır. Seferden dönüşümde cebimde bin yüz dolar vardı, yine inanmadı anlattıklarıma. Yüz elli dolarını ona verdim, yüz elli dört dolar peşinle de bir televizyon satın aldım. Bütün borçlarını, taksitlerini ödedim. Geri kalan parayı da yiyeceğe harcadım.

Soledad'ın iyi yanları çoktur. Çok çalışır. Erkeğine çok yardımı dokunur. Hastalanırsan bakar. Günlerce başucundan ayrılmaz. Üstüne başına özenir. Şunu herzaman açık açık söylerim; yaşadığım kadınlardan hiç biri Soledad'ın tırnağı bile olamaz. Her bakımdan iyidir Soledad. Üstelik çok da alımlıdır.

Okula gitmemiş olması, bir de yanında büyüdüğü kişilerin ona faydadan çok zarar vermesi Soledad'a çok şey kaybettirmiş. Akrabalarından kötülükten başka şey görmemesine rağmen onlara yardım edebilmek için elinden geleni yapar. Kötü yola düşmesi de yetiştiği çevrenin kötü oluşundan herhalde. Porto Riko'da, barlarda geçen hayatını kendisi anlattı bana. Önce barda çalışırken, sonra mecburen

erkeklerle de yattığını açık açık söyledi. Eğer onu daha önce tanısaydım bütün bu işler başına gelmeyecekti. Başında ara sıra ona öğüt verecek, destek olacak bir yakını bulunursa çok daha iyi bir insan olur kolayca.

Soledad'ın en büyük kusuru nerede, nasıl hareket edileceğini bilmemesi. Bazan konuşmaktan aciz hale gelir. Derdini anlatamaz. Bir sürü arkadaşım var. Çoğu görgülü kişiler, hepsi çoluk çocuk sahibi; Soledad'ı onlarla tanıştıramadım bir türlü. Cesaret edemedim. Ne yapacağı, ne söyleyeceği belli olmaz çünkü. Olmayacak bir şey yapar, rezil olurum. Bir de kıskançlığı vardır.

En büyük şikâyetim fazla sinirli olması. Kendisinden ayrı bir yere gitmeme dayanamaz. Küçüklüğümden beri tanıdığım bazı kızlar vardır. Aramızda hiç bir şey yoktur. Birbirimize saygı duyarız sadece. Soledad'la geçerken bunlardan birine rastlasak selâm vermeye korkarım. Bir kere birine selâm verecek oldum, «Kim bu orospu?» diye bağırmaya başladı. Yerin dibine geçtim utancımdan.

Nilsa diye bir komşumuz var. Yıllardır tanırım. Kocası da arkadaşımdır. Soledad beni ondan bile kıskanır. «Ben işteyken o karıya para verip yatıyorsun,» diye üstüme yürüdü kaç kere. Bir kere bile öyle şey yapmadım Nilsa ile. Zaten Nilsa'yı bir görsen anlarsın doğru söylediğimi; dört kere ameliyat geçirdi ama yine de gözleri kör oldu. Başka kadın mı yok yatacak? Yalnız iyi bir kadındır Nilsa. Herkese yardım eder.

Soledad'a hep, «Belâ verme, belâ gelir seni bulur,» derim. Bak işte, şimdi kendisi yatağa düştü, çocuklarına Nilsa'dan başka bakan yok. Halbuki o Nilsa için demediğini bırakmamıştı.

Anlaşamadığımız bir nokta daha var. O inatçı, ben ondan beterim. O bana söz geçirmek ister, ben de ona. Çok kızınca iki tokat atar haddini bildiririm. Çünkü erkek dediğin kadınların idaresi altına girmemeli. İyi bir evlilik için karşılıklı anlayış, karşılıklı saygı şart ama kadın kısmına da fazla yüz vermek de olmaz. Bazan, «Şunu yapacağım, bunu yapacağım,» der, ama ben dayatırsam yapmaz. Hiç olmazsa ben evdeyken yapmaz. Ben sefere çıkınca aklına ne eserse onu yapar.

Para. Kavgalarımızın çoğunun nedeni para. Sefere çıkarken fazla para bırakamadığım için kızar bana. Bıraka-

bileceğim kadar bırakırım. Bazan yüz, bazan seksen, bazan kırk, bazan yirmi. Cebimde ne varsa veririm. Kendi kazandığı altmış doları da buna eklerse rahat rahat geçinebilir. Ama seferden dönüp gelince bir de bakarım ne kirayı vermiştir, ne de mobilyaların taksidini. Gırtlağına kadar da borç içindedir. Çevresine göz atınca bir sürü yeni elbise görürüm. Bütün parasıyla gider elbise alır kendine. Zevkine diyeceğim yok ama o parayı faydalı işler için kullansa daha iyi olur. Ona bir kol saati almıştım. Gidip bir tane daha almış seksen beş dolara. Taksitle. İki saatin ne gereği var? Saat kullanmak içindir, süs diye taşınmaz. Hem benim armağan ettiğim kendi aldığından kat kat iyi.

«Soledad şunu yapma! Soledad bunu yapma!» demekten bıktım artık. Her gün kavga ediyoruz bu yüzden. Fox caddesinde otururken fazla içki içmezdim. Sıkıntıdan içkiye alıştım. Her seferden dönüşümde, eve gelmeden önce bir iki kadeh atıyorum mutlaka. Soledad her yaptığım şeye, her sözüme kızıyor. Ona katlanabilmek için içiyorum. Alkolik filân değilim ama biraz zayıf iradeliyim. Başım sıkıştıkca içkide buluyorum avuntuyu.

Eskiden beri iyi giyinmeyi severim. İyi günlerimde on beş takım elbisem olduğunu hatırlarım. Çoğu da ısmarlamadır. En aşağı on çift pabucum vardı. Şapkalarımı da özel olarak yaptırırdım. Bir şapkaya on sekiz dolar verirdim. Öyle milyonlarca lira falan istemem. İyi hayat sürecek kadar param olsun, yeter bana. İki saatimle üç yüzüğüm rehinde şimdi. Saatlerden biri tam iki yüz dolar değerinde. Öbürü de yüz yirmi beş dolarlık. Soledad'ın saatlerinden biriyle, bir yüzüğü, bir de benim radyom aynı rehincide. Sefere çıkarken para bırakmıştım, bunların bazılarını rehinden kurtarsın diye. Hem parayı yemiş, hem de televizyonu rehine vermiş. Rehinciye dört yüz dolar borcumuz var şimdi.

Yine de para yüzünden Soledad'ın bana oldukça yardımı dokunuyor. Evin işlerini yapması bile büyük kolaylık benim için. Ama kafam rahat değil. Altı çocuğum var. Ara sıra beni görmeye gelirler. Önceleri Soledad sesini çıkarmazdı. Para verirdim, gider onlara elbise ve oyuncak alırdı. Son zamanlarda değişti. «Çocuklarını bu evde görmek istemiyorum, getirme bir daha onları buraya,» diye söylenmeye başladı. En çok buna üzüldüm. Ben onun çocuk-

larına bakıyordum. Ara sıra öz çocuklarıma da bir şeyler alsam dünya mı yıkılır sanki!

Beni sevdiğini biliyorum ama sevgisi de bir garip. Seviyorsa neden böyle davranıyor? İntikam almak istiyor desem intikamı alması için neden yok ortada. Bencillik ediyor desem, o da olabilir. Para yönünden değil de aşk yönünden. Beni bırakmak istemiyor. İstiyor ki hiç yanından ayrılmayayım. Başkalarıyla hiç ilişkim olmasın. İstediği buysa terslik etmese daha iyi sonuç alır.

Ana sevgisinden yoksun büyümüş olmama rağmen mutlu bir çocukluğum oldu. Akrabalarımdan duyduğuma göre, anamla babam evlendiklerinde ikizleri olmuş. Anamla evlendiğinde babamın bir metresi varmış. Anam bana gebeyken metresinin de babamdan bir kızı olmuş. Bunun üzerine babam anamı terkedip öteki kadınla yaşamaya başlamış. Ben doğduğumda anam terkedildiği için çok üzgünmüş. Babam onu terketti diye acısını benden çıkartmış. Beni suçlamış hep. Babama daha çok benzermişim ama onun rengi daha açıkmış. Beyaz elbise giyermiş hep. İçmeyi, dansetmeyi, kadın peşinden koşmayı da çok severmiş. On üç çocuğu olmuş, her biri başka kadından. Ben üç dört yaşındayken babam anamdan hepten ayrılmış. Terketmiş evi. Aynı gün beni de Socorto teyzemin yanına göndermişler.

Anamın gemiyle Amerika'ya gittiği günü çok iyi hatırlarım. Kahverengi bir elbise giymişti. Elbisesi gibi çantası, pabuçları da kahverengiydi. Onu uğurlamaya gittik. Çok ağladı. Beni oraya anamın yeğeni götürmüştü. Anam ağlayınca o da ağlamaya başladı. Gemi rıhtımdan ayrıldı, El Morro burnunu dönünceye kadar gözlerimle izledim. Böyle şeyler insanın aklından çıkmıyor nedense.

Socorro teyzem çok uzun boylu bir kadındı. Ailede herkesin yardımına koşardı. On bir kardeşin en büyüğü olmasına rağmen hiç evlenmemiş, hayat boyunca kardeşlerinin çocuklarına bakmıştı. Bir o, bir de kızkardeşi Joaquina Fermin. Ailedeki bütün çocukları ikisi büyütmüştü.

Teyzem büyük bir ev satın almıştı. On sekiz, on dokuz kişi rahat rahat yaşayabilirdi o evde. Ev kazıklar üzerine oturtulmuştu. Toprak zeminle tabanı arasında kalan kısım da oldukça yüksekti. Hayvan bile beslenebilirdi orada. Puerta de Tierra'da, 9 cu duraktaydı. Rıhtıma bakıyordu. Bütün körfez ayağının altındaydı. Limana gelip giden

bütün gemileri seyrederdik evden.

Elbiselerimi teyzem dikerdi. Kardeşlerimle ben aşağı yukarı hep bir boyda olduğumuz için elbiselerimizi, pabuçlarımızı ortaklaşa kullanırdık. «Şu senin, bu benim,» kavgası olmazdı hiç aramızda. O bakımdan talihliydik. İyi anlaşırdık çünkü.

Fazla paramız yoktu. Bazı günler kahvaltı bile etmeden bir fincan kahve içip okula giderdim. Öğle paydosunda evde yemek bulamayıp aç karnına okula döndüğüm günler de olurdu. Ağzımı açıp kimseye birşey söylemezdim. Mutluydum çünkü.

Ailem Katolikti. Ben de Puerta de Tierra'daki St. Augustine kilisesinde vaftiz olmuştum. Evimizin kırk, elli metre ötesindeydi kilise. Ben katoliğim ama katolikliğimin yanı sıra bir dinim daha var, İspirtizma. Aslında pek din sayılmaz bu. İnanç demek daha doğru olur. Tanrının verdiği bir nimet bu. Hem kutsal kitapta katoliklikten bahsettiği gibi İspirtizmadan da bahsediyor.

Beni büyüten teyzemin de olağanüstü ruhsal gücü vardı. Bizim evde toplantılar yaparlardı hep. Yedi sekiz medyum, üzerinde beyaz örtü tam ortasında da yanan bir mum bulunan masanın çevresine otururlardı. Dertleri olduğu için gelenler de bunların çevresinde başka bir halka yaparlardı. Masada oturanların biri toplantıya başkanlık ederdi. Başlamadan hepsi birden dua ederlerdi. Medyumların her birinin yol gösteren bir ruhu vardı. Bu ruh medyumun beynine yerleşip ona ne yapacağını, nasıl hareket edeceğini söylerdi. Dualar bitince medyumların her biri, konuklardan birinin derdiyle uğraşır, ruhların dediklerini onlara söylerdi. Medyumlar her şeyi bilirdi. Eğer o insanlardan biri kötü ruhların kölesi olmuşsa o kötü ruhu elbirliğiyle kovarlardı.

Küçükken bu toplantılarda çok korkardım. Durup dururken biri havaya sıçrar, ya da bir çığlık atardı. Ödüm patlardı o zaman. Bir gece bizde toplantı vardı. Beni seyirciler arasına oturttular. Giriş duasından sonra başkan, «Ruhların geldiğini hisseden varsa söylesin,» dedi. Her toplantıda sorulurdu bu. Masanın üstündeki mumun yanına bir kap su konmuştu. Gözlerimi o suya dikmiş bakarken suyun içinde bir ağaç görür gibi oldum. Bir de polis vardı

Ağaca dayanmış duruyordu ama yalnız belden yukarısı görünüyordu.

Diğerlerine söyledim ne gördüğümü. Hemen duaya başladılar. Söylediklerine göre o polis ödevi başında öldürülmüş, ruhu da bizden dua istiyormuş. Ben küçük ve oradakilerin en zayıf olduğum için beni seçmiş. Bana görünmüş. Ayağa kalkmamı istediler. Kalktım. Polisin ruhu da bu sefer başka biriyle konuşmaya başladı. Ne söylediğini pek iyi hatırlamıyorum. O da bitince benim için dua ettiler. Polisin ruhundan kurtardılar beni. Yaptığım kötülükler o ruh yüzündenmiş.

Bir keresinde bu toplantılardan birine küçük bir kız gelmişti. Toplantılar cuma günü olurdu. Küçük kız hastaydı. Anlattıklarına göre barsaklarında solucan vardı. Hepimiz ruhları yardıma çağırdık. Benim çağırdığım ruh iyi bir doktordu da. Ruhla ilişki kurunca kendimi kaybettim. Sonradan anlattılar olanları. Ben elimi kızın karnının üzerinde gezdirmişim. Ama elim vücuduna değmemiş hiç. Kızın sancıları durmuş o anda. Bir ay kadar sonra kızın anasına rastladığımda ellerime sarıldı, kızı iyileşmiş, hiç bir şeyi kalmamış.

Her şeye rağmen bu işler pek sarmıyordu beni. Dansetmeyi, oyun oynamayı, yüzmeyi daha çok seviyordum. Altıncı sınıfa geldiğimde bir kaç kişiye âşık olmuştum bile. Ama çocuk aşkıydı bunlar.

Yedinci sınıftayken orospulardan hastalık kaptım. İşten çıkınca Feliciano ile birlikte Martin Pena köprüsünün öte yanına, 27 ci durağa geçerdik. Orası orospuların mahallesiydi. İkimiz de hastalandık. Feliciano şirket muhasebecisinin oğluydu. Korkudan, hastalandığını babasına söyleyememişti. Hastalığı ilerledi, ciğerlerine yayıldı. Sonunda da öldü zavallı.

Ben her şeyimi Socorro anama söylerdim. Hastalandığımı da söyledim. O da dayıma anlatmış. Dayım beni tanıdığı bir büyücüye götürdü. İhtiyar kadın, «Bir hindistan cevizini al,» dedi, «suyunu akıtmadan üstünde bir delik aç. İçine yedi sekiz tane nohut, biraz da mangal kömürü kırıntısı at. Deliği kapa. Bahçede toprağa göm. Ertesi gün al, iç onu.» Söylediklerini aynen yaptım. Üç gün içtim o sudan. Sonunda iyileştim.

Sekizinci sınıftayken bir hata işledim. Nina'ya âşık

oldum. Sonra da ilk karım oldu Nina. Teyzem okula devam etmemi istiyordu ama Nina gebe kalmıştı. Onunla uğraşmam gerekliydi. Teyzem eski kafalı bir kadındı. «Yaparken düşünseydin,» dedi, «başa gelen çekilir. Evlenmen gerek bu kızla.» İkimiz de on yedi yaşında ve sekizinci sınıftaydık. O yıl zar zor geçtik sınıfı. Sonra da 19 ncu duraktaki bir yargıç evlendirdi bizi. Nikâhta ne onun ailesinden kimse vardı, ne de benim. Tören filân da yapmadık. Sadece bir borç ödüyordum.

İş bulmak o zaman daha zordu. Diploma bile yetmiyordu. Ernesterio dayım, «Gel bizimle birlikte rıhtımda çalışırsın,» dedi. Parça başına para veriyorlardı. Şeker kamışı hasat mevsiminde tarlada çalışırdım. Her gün yedi, sekiz dolar kazanır ailenin ihtiyacını karşılardım. Orada da ücret günlüktü, hem de parça başına. Böyle çalışmak benim de işime geliyordu. Canım çalışmak istemedi mi çeker sinemaya giderdim. Bazan da dansa. Para da almazdım o gün.

Karımla pek uzun süre birlikte oturmadık. İyi bir kızdı ama çok sinirliydi. Bir gece dansa gitmiştik. Başka bir kızla kırıştırırken yakaladı beni. Jiletle saldırdı kızın üstüne, ama ben araya girince olan bana oldu. Neyse ki yüzüme gelmedi, elimi kesti sadece. Başka bir keresinde de, otuz altı saat çalıştıktan sonra eve döndüğümde Nina'ya, «Banyoyu hazırlayıver de yıkanayım,» dedim. Bütün yapacağı suyu doldurup içine biraz da kokulu ot atmaktı. Öyle bir banyo insanın vücudundaki bütün ağrıları alırdı. «Hazırlayamam,» dedi. «Sinemaya gidelim, dönünce yıkanırsın.» Başladık kavga etmeye. İş fazla uzayınca iki tokat atıp susturdum.

Biz Porto Riko'lu erkekler kadınlara fazla yüz vermeyiz. İpin ucunu sıkı tutarız hep. Bu kavgadan sonra Nina'ya dedim ki: «Bu iş böyle yürümez. Ben eşyalarımı alıp gidiyorum. Sen burada kal.» «Sen bana vurdun,» dedi, «şimdi polis çağırınca aklın başına gelir.» Polis çağırdı. Alıp karakola götürdüler beni. Dayım yargıç Baez'in dostu olduğu için kurtardım paçayı. O günden sonra da bir daha Nina'ya dönmedim.

Oğlum doğduğunda hemen hastaneye koştum. Nina hastaneden çıkınca uzun süre her gün ziyaretine gittim. Çorba götürdüm, yiyecek götürdüm. Çocuğumu görmek is-

tediğimde gider görürdüm hep. Bazan onun yanında kalırdım, bazan da bizim evde.

Nina'dan ayrıldıktan kısa bir süre sonra askere çağırıldım. Muayene ettiler, sonra da almadılar. Neden almadılar bilmiyorum. O günlerde herkes iş bulabilmek için Amerika'ya gidiyordu. Öz anama mektup yazdım, yanına gelmek istediğimi söyledim. «Bir hafta içinde yol paranı yollarım,» dedi. Birikmiş biraz param vardı. Anamdan gelecek parayı beklemeden kendi paramla biletimi aldım. Teyzem gitmemi istemedi. Ağlamaya başladı gideceğimi duyunca. «Gidip para kazanacağım. Burada kalırsam iş bulamam,» dedim de razı oldu gitmeme. 15 Ekim 1944'te yola çıktım.

Anamla kardeşlerim beni görünce çok sevindiler. Kızkardeşlerimi o güne kadar görmemiştim bile. Limana indiğimde ceketim yoktu. Hava da çok soğuktu. Bir baktım, anam elinde ceketle beni karşılamaya gelmiş. Çok sevindim ama sevincim kısa sürdü. Karşılaşmamız beklediğim kadar sıcak olmadı. Birbirimizi kucaklamadık bile. Oysa görüşmeyeli yıllar olmuştu.

Kızkardeşlerim bana çok iyi davranırlar. Her zaman yardım ederlerdi bana. Yalnız anam beni kardeşlerimden ayrı tutuyordu. Ben üvey evlât muamelesi görüyordum. Birlikte geçirdiğimiz ilk akşam, buzdolabını açıp süt şişesini aldım. Bir bardak süt içecektim, anam şişeyi elimden kaptı. Süt kızkardeşim Sasa için alınırmış, ondan başkası da içemezmiş.

O güne kadar bana analık etmiş olan Socorro teyzemle sık sık mektuplaşırdık. Ondan bana gelen mektupları anam açardı her keresinde. Kendisi hakkında ne yazdığını merak ederdi. Bana hiç iyi davranmıyordu. Çocuk değildim, on sekiz yaşındaydım. Anamın davranışları çok dokunuyordu bana. Anamın kocası Genio ise sanki üvey değil, öz babamdı. Beni yanına oturtur, öğütler verir, bir derdim olunca yardımıma koşar. Ne istersem alırdı bana.

Buraya gelmeden önce, daha Porto Riko'dayken İngilizce konuşmayı öğrenmiştim. Buna rağmen New York'u sevmemiştim ilk görüşte. Hâlâ da sevmem; iyi yanları çok, kabul ediyorum. İçecek suyu tertemiz, sütü saf, su katılmamış, elinde paran oldu mu harcayacak yer de çok. Bunların dışında uzaktan göründüğü kadar iyi bir yer değil

New York. Herkeste bir telâş var. Neden o kadar telâş ediyorlar, bir türlü anlayamadım. Porto Riko'da hiç acele iş yoktur. Bir yere mi gideceksin? Ağır ağır gidersin. Elinde bir iş mi var? Yavaş yavaş yaparsın. Burada öyle mi ya! Koş, koş, koş! Şöyle bir rahat edemiyor insan.

Amerika'nın bir kötü tarafı da zenci beyaz kavgası. Hele güney eyaletlerinde durum felâket. Zenciler beyaz kadınla evlenemez diye kanun çıkarmışlar. Evlenecek olursa adam da içeri giriyor, kadın da. Çalıştığım gemide güneyli beyaz çocuklar da vardı, zenciler de. Başka bir ülkedeyken, ya da açık denizdeyken birlikte yer, içer, eğlenirlerdi. Ama gemi güney eyaletlerinden birinin limanına girince bu dostluk birden kaybolurdu. Karaya çıkınca birbirleriyle selâmlaşmazlardı bile. Polisler bir zenciyle bir beyazı yanyana görürlerse ikisine birden sopa atarlardı çünkü. Onun için gemi limandan çıkıncaya kadar aralarında dostluk yokmuş gibi davranırlardı.

New York'a geldiğim günler her şey vesika ile dağıtılıyordu. Şeker, pirinç, her şey. Anam, «Git de kendine bir karne al,» dedi. Kuzenim Gino benden çok daha iyi İngilizce biliyordu. Beni New York'a çağıran da oydu zaten. Bir sürü soru sordular. Orada çalışan bir kız benim verdiğim cevapları önündeki kâğıda yazıyordu. «Nerelisin?» dedi, kuzenim benim yerime, «Porto Riko'lu,» diye cevap verdi. Kız yine de 'zenci' yazdı oraya. Kuzenim hemen itiraz etti, «Hayır, hayır. Zenci değil, Porto Riko'lu.» Kız önce ters ters baktı, sonra da 'zenci' kelimesini silip 'Porto Riko'lu' yazdı. İlk kez başıma geliyordu böyle bir şey.

Stuyvesant otelinde iş buldum. Haftada yüz yirmi beş dolar kazanıyordum. Fazla mesai yapıyordum çünkü. Bu yoldan aldığım para esas haftalığımdan da fazlaydı. Bir ay kaldım o işte. Bir cumartesi günü arkadaşım Marlon geldi, «Gemici arıyorlar, gel yazılalım,» dedi. Hemen gidip yazıldık.

İlk seferimizi Fransa'ya yaptık. Marlon'la geminin çamaşırhanesinde çalışıyor, yolcuların elbiselerini ütülüyorduk. Kazancımız fena değildi. Yirmi sekiz gün süren ilk yolculuğumuzda altı yüz seksener dolar kazandık. Savaş zamanı tehlikeli sularda dolaştığımız için maaştan başka bir de prim alıyorduk. Birbiri ardına beş sefere çıktık o gemiy-

le. Çamaşırhanede çalışmaktan çok sıkılmıştım. O gemiden ayrılıp başka bir gemiye girdim.

Savaş hemen hemen bitmişti, fakat kaçakçılık bütün hızıyla devam ediyordu. Gemideki kantinde sigara boldu. İstediğimiz kadar alabiliyorduk. Kartonuna doksan dört sent verip dışarda bir karton sigarayı beş dolara satıyorduk. Paramı üç katına çıkarmıştım. Daha sonra sigaranın yanı sıra çikolata, dikiş iğnesi, pikap iğnesi gibi eşyalar alıp Avrupa limanlarında satmaya başladık Marlon'la.

Bir keresinde bin beş yüzer dolar kazanmıştık. Paris'e gittik. Üç gün üç gece eğlendik. Yalnız bir gece başım derde girdi. Beş arkadaş şehrin en büyük oteline gitmiştik. Yanımızda birer tane de kız vardı. Önce hepimiz benim odamda toplandık. Biraz daha içki içtik, dansettik, sonra herkes odasına gitti. Ben de kızı alıp yatağa girdim.

Saat üçe doğru biri kapıyı yumrukladı. Kalkıp açtım. Kapının dışında iyi giyimli, orta yaşlı bir kadın duruyordu. Beni görünce bastı çığlığı. Korkup kapadım kapıyı. Bir iki dakika sonra kadın, yanında askerî polislerle geldi. Otelin kâtibi de yanlarındaydı. Kadın, «Bu adamın ne işi var odamda?» diye bar bar bağırıyordu. «Kabahat benim değil,» dedim, «Bu odayı kâtip verdi bana. İşte makbuzum.» Mesele o zaman anlaşıldı. Kadın Amerikalı bir generalin karısıydı. Almanya'dan Paris'e tatilini geçirmek üzere gelmişti. Otelde hepimize yetecek kadar oda yoktu başta. Kâtibin eline üç beş kuruş sıkıştırınca generalin karısının odasını kalkıp bana vermişti. Yanlışlık oldu filân dendi. Çekilip gittiler.

Avrupa'nın her yerinde savaşın izleri vardı. Bazı limanlarda gemiden çıkardığımız çöplere saldırıp yiyecek arayanlar olurdu. Bir parça çukulata, bir tek portakal için her şeylerini verebilirlerdi. Bir iki karton sigaraya pırlanta yüzük alabilirdin. Bir kutu konserve karşılığında istediğin kadınla yatabilirdin. Bazıları bir paket sigaraya, bir paket çiklete bile razıydı. Çukulata vücuda güç verdiği için o kadar değerliydi. Hepsi açtı çünkü. Bir keresinde bir adam evine çağırdı bizi. Gittik. Bir iki paket çukulata karşılığında karısını satmak istedi bize.

Hiç bir ülkede genç kalmamıştı. On iki ile otuz yaş arasındakilerin çoğu ölmüştü. Caddelerde sadece ihtiyarlar, kadınlar ve çocuklar vardı. Dilerim, Amerika bir daha savaşa

girmez. Avrupa'nın o halini görmeyenler savaşın ne kötü şey olduğunu anlayamazlar.

Gemilerde çalışırken Helen adında bir sevgilim vardı. Kuzenim Julian tanıştırmıştı. Bir oda tutmuştuk. Ben denizde olmadığım zamanlar birlikte otururduk. Hiç para vermezdim ona. İki yıl sürdü beraberliğimiz. Bir yere gittiğimizde bazan o verirdi parayı, bazan da ben. Onun sayesinde pek çok kişi tanıdım, çok şey öğrendim. İkinci yılın sonunda eski sevgilisi askerden döndü, Helen de beni bırakıp onunla evlendi.

Helen gittikten sonra Candida ile tanıştım. Görür görmez birbirimizi sevmiştik. Kız değildi ama o güne kadar evlenmemişti de. Yirmi üç yaşındaydı. Yaşıt sayılırdık. Birlikte yaşamaya başladık. Bir yıl sonra bir oğlumuz oldu. Ricardo koyduk adını. Elbise fabrikasında çalışıyor, oldukça iyi para kazanıyordu. Durumumuz iyiydi. Ricardo bir yaşındayken ikinci oğlumuz Beni doğdu.

Evlilik hayatımız da iyiydi, cinsel yönden o beni doyuruyordu, ben de onu. O zaman da içerdim ama şimdiki gibi değil. İçki içmeme karışmazdı. Ne para yüzünden, ne de başka kadınlar yüzünden kavga etmezdi benimle. Başka kadınlardan dostum olduğunu ona farkettirmezdim.

Candida'nın kızkardeşi Petrona kocası ve beş çocuğuyla Porto Riko'dan gelip bizim eve yerleşinceye kadar işler yolunda gitti. Oturduğumuz ev küçük gelmeye başladı. Onlar yetmezmiş gibi bir de kuzeni kalkıp geldi yanımıza. O zaman iş çığırından çıktı. Petrona, Candida'nın büyüğü olduğu için evin idaresini eline almaya kalkıştı.

Bir gün sefere giderken Candida'ya saklaması için beş yüz dolar verdim. Evin ihtiyacını karşılasın diye de ayrıca para bırakmıştım. Limana döndüğümde pazardı. Paramızı ertesi gün alabilecektik. Nasıl olsa evde para vardır diye düşündüm. Candida'dan para istedim. «Hiç kalmadı,» dedi. «Ya o beş yüz dolar ne oldu?» diye sorunca, «Ha o mu? Petrona buzdolabı almak için borç istedi, ona verdim,» demezmi. Kan beynime çıktı. «Hiç kafa yok mu sende?» dedim, «Kızkardeşinden önce kendi çocuklarımızı düşün. Kardeşin hasta olsa, çok ihtiyacı olsa anlarım. Buzdolabı almasa geberir miydi? Ne diye verdin parayı?» Kavgaya tutuştuk. Tavan süpürgesinin sapıyla kafama bir vurdu, yardı kafamı. Ben de yakalayıp bayıltıncaya kadar

dövdün. Petrona ile kocası araya girmek istediler, onlara da birer tane geçirdim. Çekip gittim. O evlilik de öyle sona erdi.

Aslında Candida kötü bir insan değildi. Şimdi ara sıra görüyorum. Altı, yedi çocuğu olmuş, benimkilerle beraber. Çalışmayıp evde oturuyormuş. Elime para geçtikce birazını ona yollarım, çocuklara bir şeyler alsın diye. Yollayamadığım zaman da gidip dâva etmez beni.

Candida'dan sonra Janette'le evlendim. Porto Riko'dan tanıdığım iyi bir ailenin kızıydı. Beyazdı. Uzun süre mutlu bir hayat sürdük. Anneler Gününde Janette, anasını görmeye Porto Riko'ya gitmişti. Kuzenlerimden birinin karısı mektup yazmış, «Sen yokken Benedicto eve başka kadınlar alıyor,» demiş. Yalandı ama Janette bunu duyunca çok üzülmüş, zehir yuttu. Hastanede onyedi gün komada yattı, sonunda kurtuldu. Hastanede yatarken ilk kocası sık sık görmeye gitmiş onu. Çok da yardım etmiş. Hastaneden çıkınca yeniden evlendiler. Ben yine ortada kaldım.

Otuz altı yaşındayken kızkardeşimin evinde America ile tanıştım. Kızkardeşimle aynı yerde çalışıyorlardı. Kahverengi saçlı, kahverengi gözlüydü. New York'ta anası ile oturuyor, iyi ingilizce konuşuyordu.

Her seferden dönüşümde onu arardım, birlikte gezerdik. Bir süre sonra birlikte yaşamaya karar verdik. Bir daire tutup döşedik. Altı yıl birlikte yaşadık.

America ile yaşarken Ida Luo Jennings adında zenci bir dostum vardı. Kızkardeşim Sasa ile aynı dairede çalışıyordu. Kocası işteyken ben hemen Ida Lou'nun yanına koşardım. Bazan kocası geceleri de çalışmaya gidiyorum diye evden çıkar, o çıkar çıkmaz ben eve damlardım. Sonradan öğrendik. Onun da bir dostu varmış. Geceleri onun yanına gidermiş. Bunu öğrenince Ida Lou adamdan ayrı yaşamaya başladı. O ara benden gebe kaldı. Bir kızımız oldu. Adı Juanita. Şimdi altı yaşında. Long Island'de bir okulda okuyor. En son iki ay önce gördüm. Çok şirin bir kız olmuş. Ida çocuğa baksınlar diye akrabalarına para veriyor. Parası bitince bana yazar, gönderirim.

America ile eniştesinin yüzünden ayrıldık. Eniştesi okumuş bir çocuktu. Liseyi bitirmişti ama pek parası yoktu. New York'a yeni geldiği için daha iş bulamamıştı. Hep benim elbiselerimi giyerdi. Bu da sinirime dokunurdu. Dört

odalı bir evde on dört kişi oturuyorduk. Hepsi de America'nın akrabalarıydı. Hepsine ben bakıyordum ama America her zaman onlardan yana çıkar, benimle kavga ederdi. Sonunda ayrıldık.

America'dan iki çocuğum oldu. Guiso şimdi sekiz yaşında. Avilda da yedisine basacak. Sık sık gidip onları görürüm. America'dan ayrıldığıma üzgünüm. Çocuklarımla birte olmak, onları kendim büyütmek isterdim.

Ayrıldıktan bir süre sonra America, Sosyal Yardım Kurumuna gidip beni şikâyet etmiş. Çağırdılar. Gittim. Verdiğim para az geliyormuş. Her ay yirmi dolar yollamamı kararlaştırdılar. Kalanını kurum ödeyecekti

Kusursuz olduğumu söylemiyorum. Herkesin kusuru olur. Yalnız şu kadarını söyliyebilirim ki çocuklarıma her zaman iyi babalık ettim. İlk karımdan olan oğlum şimdi yirmi bir yaşında. Anamla oturuyor. Sık sık da arar beni. Burada, Bronx'ta elektronik öğrenimi görüyor. Aynı zamanda da dişçi aletleri yapan bir firmada çalışıyor. Çocuklarımın hepsine iyi kötü yardım etmeye çalıştım. Ama bu yardımım sadece para yönünden oldu. Babasız büyümelerine engel olamadım. Daha doğrusu başıboş kalmalarına sebep oldum. İsteyerek değil. Başıma o kadar çok şey geldi ki ben de şaşırdım ne yapacağımı.

Bir çok ülke gezdim. İrlanda, Japonya, Çin, Hindistan, Filipinler, İspanya ve Portekiz'e gittim. Son yıllarda daha çok Lâtin Amerika ülkelerine sefer yaptık. Karaibler'le Güney Amerika'daki ülkelerin hepsini biliyorum. En çok beğendiklerim de Brezilya ile Arjantin.

Deniz İşçileri Sendikasına kayıtlıyım şimdi. Sendikalar ortaya çıkmadan önce halimiz haraptı. Sabahın altısından gece dokuza kadar çalışır, haftada sadece elli dolar kazanabilirdik. Sendikalar çıkınca rahatladık. Kendimiz iş aramıyoruz. Her işimizi sendika yapıyor. İş bulan da o, haftalığımızı kararlaştıran da. Meselâ bir garson düşün. Ayda eline üç yüz dolar para geçer. Bunun bir de fazla mesaisi var. Cumartesi, Pazar çift gündelik alır. Hergün de en aşağı bir iki saat fazla mesaisi olur.

Sendikaya kayıtlı olanların on bin dolarlık hayat sigortası vardır. Bunun yanı sıra sağlık işlerinde de sendikanın çok yardımı olur. Hastaneye gitsem para vermem. Hastanede yatsam bile çalışamadığım için her ay kırk dolar alı-

rım sendikadan. Hastanelerin dışında bir de dispanser var. Daha hafif hastalıklar için. Karım ve çocuklarım da benim faydalandığım haklardan faydalanırlar.

İlk seferimde gemidekiler arasında hiç arkadaşlık olmadığını gördüm. Herkes kendi havasındaydı. Hepsi de başıboş, üstüne başına dikkat etmeyen kimselerdi. Sendika gemilerin bu havasını da değiştirdi. Şimdi herkes birbiriyle dost. Daha iyi anlaşıyorlar.. Her seferde, sefer boyunca üç kere toplantı yapıyoruz. Bir sürü şey konuşuyoruz. Sendika komiteler kurdu. Bize günün meselelerini anlatıyorlar, politika alanında, sosyal alanda bir şeyler öğretmeye çalışıyorlar.

Kontratlarımızdaki bir maddeye göre, yirmi yıl çalıştıktan sonra emekliye ayrılabiliyoruz. Kaç yaşında olursak olalım. Benim yirmi yılı doldurmaya daha iki yıl iki ayım var. Yirmi yılım dolunca ya bütünlük işi bırakabilirim, ya da yine gemilerde, başka bir bölümde çalışabilirim. İşi bıraksam yılda iki kere sefere çıkmaya hakkım var. Yalnız bu seferlerden elime geçecek paranın üç bin beş yüz dolardan fazla olmaması gerekiyor. Bütün bunlar için sendikaya minnettarız.

Üç yıl önce Socorro teyzemin hasta olduğunu haber almıştım. Socorro teyze bana anamdan fazla analık etmişti. Hemen Porto Riko'ya gittim. Gittiğimde ölüm döşeğindeydi. Her gün hastahaneye gidip başucunda saatlerce oturdum.

İlk karım Nina'nın da çok yardımı oldu. Nina hastabakıcıydı. Socorro anama ilâç getirmiş, iğnelerini kendi yapmıştı. Yıllardır görüşmemiştik. Nina'yla. Ama anama o kadar çok yardımı dokunmuştu; bu yüzden onu göremeden dönmek istemedim. Beni herkese 'oğlumun babası' diye tanıttı. Aramızda geçenleri unutmuş gibi konuştuk.

Socorro teyzem altmış dokuz yaşında öldüğü zaman hâlâ bakireydi. Hayatı boyunca sıkıntı çekmişti. Ailede o kadar çok çocuk büyütmüştü ki. Sonradan hepsi ona yardım etdiler. İlk hastalandığında yüz elli dolar göndermiştim. Sendikaya borçlanıp dört yüz dolara bir de ev almıştım ona.

Ölümünde yanında bulunduğuma çok sevinmiştim. Bugün neyim var, neyim yoksa ona borçluyum çünkü. Beni

yetiştiren, elinden geldiği kadar okutan, şefkat gösteren oydu.

Soledad'la ne yapacağımı bilemiyorum. Bıraksam olmaz. Hasta ve bana ihtiyacı var şimdi. Yıllardır tek istediğim mutlu bir yuvaydı. Soledad'la bu yuvayı kurmak için elimden geleni yaptım. Soledad bana çektirdiğinin yarısını başka birine çektirse şimdiye kadar çoktan kıçına tekmeyi yerdi.

Cinsel yönden çok güçlü. Çok çok ateşli bir kadın Soledad. Benden genç olduğu için söylemiyorum. Çünkü daha yaşlı olmama rağmen ona ayak uydurabiliyorum. O kadar iyi anlaşıyoruz ki bizim kadar uyuşan çok az çift bulunur. Ben sevişmek istediğimde hiç olmaz demez. O istediğinde de ben hayır demem.

En kötü yanı kıskançlığı. Eski karılarımdan sadece Janette ile Candida'yı tanır. En çok kıskandığı da Janette'dir. Adını duyunca deliye döner. Oysa Janette şimdi başkasıyla evli. Aramızda da hiç bir şey kalmadı. Socorro anama. Janette'in de çok yardımı dokunmuştu. Soledad'a bir iki kere bunu söylemiştim, ondan sonra kızmaya başladı Janette'e. Janette aslında bana da yardım etmişti ama bunu Soledad'a anlatmamıştım. Söyleseydim hemen pezevenk damgasını vururdu bana. Ona kendimden bahsederken, «Kadın parasıyla yaşamak istemem,» demiştim. Aslında öyleyimdir de. Param varsa kadına giderim. Parayı da peşin veririm. Çıkarırım koyarım yatağın başucuna, «Al,» derim, «İşte paran.»

Bir keresinde iki gün eve gelmedim diye Soledad çok kızmıştı. Şöyle olmuştu. Çocukluğumdan tanıdığım Georgina diye bir kıza rastlamıştım. Soledad'la yaşamaya başlamadan önce bir süre onunla gezmiştim ama ciddi bir şey yoktu aramızda. Georgina o zamanlar meslekte değildi daha. Neyse, o gün Georgina ile bir bara girdik, biraz içtik. Sonra bir şişe içki daha alıp onun evine gittik. Bizimle bir çift daha gelmişti. Biraz sonra başkaları da gelmeye başladı. Parti sabaha kadar sürdü. Herkes gittikten sonra Georgina kucağıma geldi. Beni öpüp okşamaya, ısırmaya başladı. Ama sevişmedim onunla. Uyudum. Ertesi gün akşamüstü beşte Simplicio'nun evine gittim. Sekizde de Soledad geldi. Bütün gün bütün gece beni aramış. «Nerelerdeydin?» diye sordu.

«Ponce'deydim,» dedim. Biri nerede olduğumu sorduğunda söylemek istemezsem bu şekilde cevap verirdim. Kendi uydurduğum bir lâftı bu. «Sizi ilgilendirmez» anlamına gelirdi. Soledad gelip kravatıma yapıştı, asıldı. Az kalsın boğacaktı beni. Sonra yatıştı. Kalkıp eve döndük. Yatağa girdim, o da yanıma uzandı. Okşamaya başladı beni. Bir gece önce içtiklerimin etkisi geçmemişti hâlâ. Georgina'nın yaptıklarını unutup üzerimdeki fanilayı çıkardım. hemen diş izlerini gördü. Bir saldırdı üstüme. Zor kurtuldum elinden. Sonra gidip makası kaptı. «Çünkünü kesecegim senin. Ya sadece benim olur ya da keserim onu,» diye çığlıklar atarak tekrar saldırdı üstüme. Neyseki çabuk davrandım da bir kaç çizikle kurtuldum. Yoksa erkek diye dolaşamıyacaktık ortada.

Bir keresinde de ben onu ısırdım. Erkek gibi üstüme saldırırdı hep. Neden münakaşa ediyorduk o gün hatırlamıyorum ama bir ara çok kızdı, torbalarıma yapışıp sıkmaya başladı. Elinden kurtulabilmek için omuzunu dişledim. Hâlâ geçmedi o izler. Kavga yatışınca Mentholatum da sürmüştüm oysa.

Kavga ederken ona kuvvetli vurmamaya çalışırım. Canını acıtmak istemem gerçekten. Eğer acımayıp da vursam bir yanı kırılır. Bir sefer dönüşü baktım çok zayıflamış. «Neyin var?» diye sordum. Önce cevap vermedi, sonra ağzına geleni sıralamaya başladı. Dayanamayıp bir tokat ektim suratına. Yatağının kenarına oturmuş saçını taramakla meşguldü. Tokadı yiyince ayağa fırladı. Ufak bir kaması vardı Pennsylvania'dan aldığı. Onu alıp üstüme saldırdı. Yakaladım kolunu. Boğuşurken kendi kendini yaraladı. «Önemli değil,» dedi. Sinirim yatışsın diye sokağa çıktım. Döndüğümde bir de baktım eli sargılar içinde. Meğer büyük damarlardan biri kesilmiş.

O da beni iki kere ısırdı. Birinde, eve bir adam gelip kadın mayosu dolu bir kutu bırakmış, Soledad'da ona para vermişti. Adam gidince sordum neyin nesi olduğunu. Soledad o adamın mallarını satıyormuş. Adam da çalıştığı fabrikanın asansörcüsüymüş. Hemen anladım ortalıkta dönenleri. Asansörcü herhalde bir iki arkadaşı ile kadın mayoları çalıyor, sonra da Soledad'a çalınmış malları sattırıyordu. Çok kızmıştım. Birbirimize girdik. Tam döğüşürken dişledi beni. Boğazını sıkıp elinden kurtuldum.

Soledad'ı anlatmaya çalışsam kelime bulamam. Her an patlamaya hazır bir bomba gibidir. Birdenbire de patlayıverir. Kızdı mı bağırmaya başlar. Evden kovar beni. «Peki, madem gitmemi istiyorsun ben de giderim,» derim. O zaman yakalar kolumdan. «Nereye gidiyorsun bakalım? Buradan dışarıya bir adım atamazsın.»

Bir kere terkettim onu. Evden çıkmasını bekledim. O gidince elbiselerimi alıp kaçtım. Üzüntüsünden ilâç alıp zehirlenmek istemiş kendini. Yanında yüz altı dolar parası vardı. Bunun otuzunu taksiye vermiş dört gün beni bulabilmek için şehri birlikte bir baştan bir başa dolanmış.

Yaşamaya başladıktan bir süre sonra bana gebe olduğunu söyledi. Ben sefere çıkmak üzereydim. Döndüğümde, baktım hasta yatıyor. Çocuğu düşürmek istemiş, düşürdüğünü sanmış ama aslında çocuk içinde kalmış ve ölmüş. Hastaneye gidip temizletmiş içini. Ben çocuk aldırmaya karşıyım. Suçtur Beş kişinin karnını doyurabilen, altıncıyı da doyurur nasıl olsa. Altıncıyı doyuran da yedinciyi. Ne gereği var çocuk aldırmanın.

Doktor Soledad'ın bir daha doğuramıyacağını söylemişti. Ama yine gebeyim diyor bana. Üç aylıkmış. Ondan da bir çocuğum olsun isterim.

SOLEDAD: **Herşeye Razıyım**

Sonunda bir çanta fabrikasında iş buldum. Yine her zamanki gibi sabahtan yollara düşüp kapı kapı iş arıyordum ki bir binanın kapıcısı, «Sekizinci katta işçi kız arıyorlar,» dedi. Yukarı çıkıp ustabaşı Fonso'yla konuştum. Beklememi söyledi. On dakika sonra çağırdı beni. İşe alınmıştım. İlk işim çantalara fermuar takmaktı. Daha sonra Fonso dikiş dikip dikemiyeceğimi sordu. «Evet,» dedim. Çantaların üzerine süsler dikmeye başladım. Daha sonra da fabrikanın her bölümünde çalıştım.

Yaptığım işlerin hiç biri zor değildi. Ama öğrenmek gerekiyor, biraz da eliçabukluk istiyordu. Neyseki verdikleri her şeyi yapabiliyordum. Fazla aptal değilim. Ustabaşı Fonso'da bana karşı çok iyiydi, iyi davranıyordu. Ara sıra bağırır, çalışırken konuşmamızı istemezdi. İş yaparken bir şeyler yiyelim derdik, ona da kızardı ama genellikle iyiydi.

Bir gün sinir nöbeti geçirdim. Beyinle ilgili bir şeydi, çünkü ne zaman sinir nöbeti geçirsem bayılıp yere düşerim, ayıldığımda da hiç bir şey hatırlamam. Bu kere de Benedicto yüzünden olmuştu. Benedicto'yu, bir de başımızdaki dertleri düşünüyordum. Ayılınca ustabaşı Fonso beni eve yolladı. «Bir hafta dinlen,» dedi. Rahatsız olduğumu bildiği için

ne zaman istesem iki saat erken gönderirdi eve. Bir süre sonra Fonso'yu kovdular. Nedenini anlayamadım. İşinde çok iyiydi. Yeni çalıştığı yerin adresini verdi. «Seni de buradan atarlarsa gel, birlikte çalışırız,» dedi. Fonso'dan sonra başka bir ustabaşı aldılar. İhtiyar bir adam. Köle gibi davranırdı bize. Bir gün beni zımba makinesinde çalışmaya yolladı. Daha önce hiç çalışmamıştım. «Peki,» dedim. «Nereye gideceğim?» zımba makinesine mi, çantaların üstüne süs dikmeye mi, sap yapmaya mı. Bir tek kişiyim ben. Yirmi kişinin işini yapamam ya.» Bana bağırdığı için böyle ters cevap vermiştim. «Biliyorum ustabaşısın,» dedim, «ben de işçiyim, ama senin kölen değilim. Ben Porto Riko'lu sen Amerika'lı. Ondan böyle davranıyorsun bana. İstersen işten at. Ben de sendikaya giderim.» Sendikanın adamı konuştuklarımızı duyunca hemen geldi. «Ne oluyor?» dedi. «Bu adam bana hakaret etti,» dedim. «Bir işten bir işe koşturuyor beni. Kartımda ne iş yazıyorsa onu yaparım. Elli işi birden yapamam. Kartımda operatör diyor ama bütün makineleri bilemem. Hangi makineyi biliyorsam onda çalışırım».

Ustabaşı baktı iş kötüye gidiyor, durumu düzeltmeye çalıştı. «Yeni gelenler var,» dedi, «İşi pek bilmiyorlar. İş yavaş gidiyor. Yardım etsin diye söyledim.» Sendikanın adamı da benden yana çıktı. O günden beri ustabaşı konuşmuyor benimle. Geçenlerde baktım çalışırken beni seyrediyor. «Herhalde,» dedim, «bir şeyler kuruyor. Beni attıracak.» Artık orada çalışmak istemiyorum. Çünkü bir daha o adamla kavga edersem suratını parçalarım. İsterse kovsun. O zaman evde oturup işsizlik primi alırım. O işten ayrılmak istememin bir nedeni daha var. Bir büyücüye gittim. Dedi ki, «Fabrikada biri sana büyü yapıyor. Seni delirtmek istiyor. İşini kaybettirmek, yuvanı bozmak istiyor.» O söylemeden de biliyordum bunları, çünkü düşümde görmüştüm.

Benedicto'nun uzaktan bir akrabası var. Fabrikada çalışıyordu. Hiç rahat bırakmazdı beni. Boyuna kızdırırdı. İsterdi ki kavga edeyim, İşimden atılayım. Alıştım artık. Kim ne yaparsa yapsın, öyleleriyle uğraşmıyorum bile. Tanrıya bırakıyorum. Ruhum temiz çünkü. Kimseye kötülük yapmıyorum ki karşılığında kötülük bulayım. O karıya çok kızmıştım, bir gün bir tarafına jilet atıveririm diye korkuyordum. O da benim çok sinirli olduğumu biliyor-

du. Sonunda cezaevine girmektense işi bırakmak daha iyi; bu işi bırakıp bir başkasını bulurum nasıl olsa. Sendikaya kayıtlıyım artık. Sosyal Sigorta kartım da var. İş bulamazsam bile evde oturur para alırım. O kartı ta Porto Riko'dayken almıştım. Arturo'yla yaşıyordum o zaman. Duymuştum, hangi işe girsen Sosyal Sigorta kartı sorarlar diye. Çalışmıyordum ama, «Bir tane alayım da yanımda bulunsun,» dedim. İleri görüşlülük buna derler.

Bir gün Benedicto sefere çıkıyordu, uğurlamaya rıhtıma gittim. Rıhtımda otururken birisi, «Başkanı vurdular,» dedi. Şaşırmıştım. İnanmak istemedim. Kalktım, oradan ileri doğru yürüdüm. Biraz sonra başka biri de, «Başkan Kennedy'i vurdular,» dedi. Herkes şaşkın şaşkın dolaşıyordu ortalıkta. Eve döner dönmez televizyonu açtım, radyoyu açtım. Ağlayamadım. Ağlasam daha iyi olurdu, çünkü günlerce yemek yiyemedim. O kadar üzülmüştüm. Ertesi gün fabrikadaki bir arkadaşım, Eustaquia Washington'a gidelim dedi. Kalktık gittik. Akrabalarımdan, hatta çocuklarımdan birini kaybetmiş kadar üzülmüştüm. Washington ağız ağıza doluydu. Bizim başkan Munoz Marin ölseydi hiç üzülmezdim. Bütün param otuz beş dolardı. Washington'a gitmek için hepsini harcadım. İki kızımı yanıma alıp otobüsle gitmiştim. Yolda hiç uyumadım. Washington'da otobüsten inər inmez hemen Beyaz Saray'a yürüdük. Bir kere daha görmek istiyorduk onu. Göstermediler, çünkü milyonlarca insan vardı. Dolaştım etrafta, her şeye baktım. Daha önce Washington'a hiç gitmemiştim. Pazartesi günü Kennedy'yi gömdüler. Cenaze törenini seyrettik. Bütün gün orada durduk. Hiç kimse uyumadı. Gece otele gittik; ilk gece uyuyamadım. Hava da çok soğuktu. Çocuklar hasta oldu. Üç gün kalıp eve döndük. Hâlâ unutamam o adamın ölümünü. Öyle bir başkan... O kadar inanıyordum ki ona. Ne Eisenhower, ne Roosevelt, hiç biri yapamamıştı onun yaptıklarını. Irklar arasındaki farkları da kaldıracaktı ortadan. Porto Riko'ya yardım etmişti. Amerika'da çalışan yabancı işçilere de yardım etti. Johnson dersen şimdilik pek bir şey yaptığı yok. Bakalım.

Aynı yıl Porto Riko'ya gitmek istedim. Düş görmüştüm. Catin ve ailem sıkıntı içindeydi. Hemen mektup yazdım. Cevap veren olmadı. Belki Catin gerçekten hasta, saklıyorlar benden dedim. Düşündüm, bir yolunu bulup işten atıldım.

Benedicto gidiş geliş biletimi aldı. Sarita'yla Toya'yı da yanıma aldım, çünkü Benedicto da San Juan'a sefere gidiyordu. «Dönüşte Catin'i de beraberinde getir,» dedi. Anama yazıp geleceğim günü bildirdim. Fernanda'nın o ara Junior'la oturduğunu bilmiyordum. Arturo'ya yazdım. O hemen cevap verdi. Toya'yla Sarita'ya da birer mektup yazmış. Açıp yüksek sesle okudum babalarından gelen mektubu. «Sevgili kızım. Resmine her bakışımda ağlıyorum. Seni ne kadar sevdiğimi bilmezsin! Fakat çok seviyorum seni. Niye sevdiğimi de biliyor musun? Annana karşı iyi olasın, diye seviyorum büyüyünce ona iyi bakasın diye. Kızkardeşinle de kavga etme. O da çok iyi bir kız. Onu da çok seviyorum. Tanrı yardımcın olsun. Quiqueite Catin öpücükler yolluyorlar. Sevgili baban, Arturo.» «Güzel ve sevgili kızım Sarita, yakında buraya geleceğini duyunca çok sevindim. Portakal ağaçları meyva dolu. Ne kadar beğeneceksin. Küçük bir prensesmişsin gibi herkes senin gelmeni bekliyor burada. Öylesin zaten. Dünyanın en güzel küçük prensesisin sen. Quique ile Catin öpücükler yolladılar. Yaramazlık etme. Seni çok seven baban, Arturo.»

Porto Riko'ya gittiğimizde kızlar Arturo'yu, Quique ile Catin'i görünce çok sevindiler. Ben de sevinmiştim. Anamı gördüğüm için de sevinçliydim. Beni'nin gemisi 21 Aralık'ta hareket etti. Biz ise 23 Aralık günü saat on bir otuzda. Uçağın numarası da 190 dı. Arkadaşlardan biri ilâç vermişti. Onu alınca yol boyunca uyudum. Zaten ne zaman uçağa binsem ilâç alırım. Yoksa hem korkarım, hem hastalanırım.

24 Aralık sabahı dört buçukta San Juan'a vardık. Aynı gün Benedicto'nun gemisi de limana girecekti. Hiç kimse beni karşılamaya gelmemişti. Sabahın o saatinde elim kolum paket dolu, iki kızımla kaldım alanda. Baktım gelen giden yok, bir taksi tutup La Esmeralda'ya gittim. Üç dolar verdim taksiye. Cebimdeki bütün para yirmi dolardı. Yirmi dolar. La Esmeralda'ya girince bir süre evi aradım. Ne Fernanda'nın oturduğu yeri biliyordum, ne Cruz'un. Eskiden tanıdığım bir çocuk bavullarımı aldı, ben de kızları. Padilla'nın evinin önünden geçtik. Çeşmenin arkasındaki evin kapısını çaldım. Fernanda'yı orada oturuyor sanıyordum hâlâ. Hector'la yaşarken orada otururdu. Kapıyı açan olmadı. Dona Minerva'nın evine gittim. Kalkmıştı sabahın o saatinde. Beni görünce sevindi. Bana karşı her zaman iyiydi zaten.

Sarita doğduktan sonra üç yıl kadar onun yanındaki evde oturmuştum. Yaptığı pastaları satarak geçinirdi. Bir kızı vardı, klinikte çalışıyordu. Sık sık kavga ederdik ama yaşlı diye aldırış etmezdim. «Orospu,» derdi bana. «Anasına çekmiş.» derdi, «ne olacak.» Öyle deyince, ben, «Bunamışsın sen,» derdim. «Erkeksizlikten çıldırmışsın, başına vurmuş.» Sonra yürüyüp giderdim. Aradan on dakika geçmeden yine dost olurdu. Herkesle kavga ederdi zaten. Ama benimle herkesten iyi anlaşırdı. Kızlarıma da bakardı. En çok Toya'ya. Octavio'yu çok severdi. Bir gün Octavio polisten kaçarken evine alıp yatağının altında saklamıştı onu. Sonra da arka kapıdan salmıştı. Oturduğum ev de onundu. Kirayı ona öderdim. Kirayı ödemekte gecikince, «Boşver,» derdi, «Nasıl olsa ödersin.» Kim yapar bunu.

Monica'dan başka çocuğu yoktu. Bir çocuğu daha olmuş ve ölmüştü. Monika gözbebeğiydi. Bazen kıskanırdım Monika'yı. İsterdim ki anam da bana Minerva'nın kızına gösterdiği sevgiyi göstersin. Ama La Esmeralda'da herkes öyleydi. Analar babalar çocuklarıyla pek uğraşmazlar, ne halleri varsa görsünler diye bırakırlardı sokağa.

O gün Dona Minevra, Fernanda'nın Catano'da oturduğunu söyledi. Junior'la yaşadığını da o söyledi bana. Duyunca bir fena oldum, ama sürprizlere alışmıştım artık. «Peki,» dedim, Felicita nerede oturuyor? Cruz nerede?» «Cruz burada,» dedi, «Biraz ilerde. Felicita da Papo'nun evlerinden birinde.» Biraz ayak üstü konuştuk. Çocuklarımı sordu. Biz konuşurken Cruz geldi. Sarıldık, öpüştük. Ama hepsi numaraydı.

Catin'i de kaldırmış getirmişti. Zavallı çocuk o kadar zayıftı ki görünce kendimi tutamayıp ağlamaya başladım. Üstü başı yırtık pırtık, ayakları çıplaktı. Elime para geçtikçe devamlı olarak beş altı dolar yollamıştım Cruz'a, çocuğun üstüne bir şeyler alsın diye. Ya Fernanda yemişti parayı, ya Cruz. Bir deri bir kemik kalmıştı çocuk. Doğum günü için yolladığım elbise yırtık, yama doluydu. Ayaklarının çıplak olduğunu görünce hemen koşup iki tane pabuç aldım ona. Çantalarımda Cruz'la küçük kızına bir sürü hediye getirmiştim. Cruz getirdiklerimi görünce, «Bu eski elbiselerden başka getirecek şey bulamadın mı?» diye sordu. Almadı hiç birini. «Nankör köpek,» dedim, «İyilik etmek isteyenlere

karşı hep böylesindir sen zaten» Cruz öyledir. Yardım edersin, yine gider arkandan konuşur.

Felicita her zaman Cruz'a para verir, gitsin gezsin diye. O da utanmadan Felicita için söylemediğini bırakmazdı. Anam hakkında da konuşurdu, benim hakkımda da. Her zaman dedikoducunun biriydi. Çenesi açıldı mı susmak bilmezdi. Ben New York'tayken orada erkeklerle yattığımı, çok para kazandığımı ama Catin'e bir kuruş bile yollamadığımı söylemiş. Bir gün kafam kızacak, vuracağım bir tane geberecek. Ufacık şey zaten.

Cruz'la birlikte Felicita'nın evine gittik. Felicita işten yeni dönmüştü. Gece çocukları evde yalnız bırakıp işe gidiyor, sabah ancak bu saatte dönüyormuş. Zayıflamıştı. Beni görünce boynuma sarıldı, öptü. «Daha iki gün önce düşümde gördüm seni,» dedi. Fela'nın da kötü yanları vardı ama çocukları için çalışıyordu. Ona birşey diyemezdim. Aynı şeyleri kendim de yapmıştım. Ama biraz dikkatsizdi. Daha doğrusu, çocuklarına hiç bakmazdı. Küçük kızı Evita var ya bir ara hastalanmıştı. Barsaklarında solucan varmış. Ben iyileştirdim onu. New York'a gitmeden bir süre önce de saçını kökünden kazımıştım. Ondan sonra da bir şişe filit dökmüştüm kafasına, bitler ölsün diye. Felicita anlamazdı böyle şeylerden .Ben, meslekteyken çocuklarımı boşlamazdım.

Felicita'yı kardeş gibi severim gerçekten. Acırım da. Ailemde kimse bana yardım etmedi ama ben Felicita'ya yardım edebilmeyi isterdim. Ailemdekilere bana yardım etmediler diye kızmıyorum. Onların da dertleri var kendilerine göre. Felicita'nın bu hale düşmesi kendi kabahati.

İstese şimdi çok daha iyi durumda olurdu; Edmundo Felicita ya her istediğini vermişti. Ama kıskançtı da. Bu yüzden ayrıldılar. Bir de yaptığı iyilikleri hep insanın yüzüne vururdu. Ben de olsam kovardım onu. Felicita da aynı şeyi yaptı zaten.

Felicita'ya acıyorum, başına çok şey geldi çünkü. Biraz da aptal. Erkeklerle çıkar, para verecekler mi, vermeyecekler mi, hiç düşünmez. Amerikalı gördü mü hemen âşık olur. Ben New York'a gittikten sonra bir ara da Don Camacho ile yaşamış. O ihtiyarı kıskandığımdan filân değil, ama ne de olsa kardeşimin böyle şey yapması üzdü beni. Hem o ilki değil. Daha önce de Martin diye sevdiğim bir

çocuk vardı. Onu da elimden almıştı. Halbuki ben onların birlikte yaşadıkları adamlara kötü gözle bakmazdım.

Saat altıda Dona Ofelia'nın evine gittim. Anam orada çalışıyordu. Oturup biraz konuştuk. O da zayıflamıştı. Hemen kocasından bahsetti. «Daha o çocuk,» dedim. Kötü niyetle söylememiştim. Ama kızdı. Sonra Simplicio'yu sordu bana, Flora'yı sordu. «Konuşmuyorum o şıllıkla,» dedim. Amparo teyzeyi sordu. Sonra kalktım. «Ben artık gideyim.» dedim, «Ben'i bekliyorum. Daha sonra gelirim». Taksiye atlayıp 14 numaralı rıhtıma indim. Sordum. «Gemi yolda gecikmiş. Çarşamba günü gelecek,» dediler.

O akşam Fernanda'nın Catano'daki evine gittim. Güzel bir evdi. Mobilyası vardı. Küçük bir yatağı, masası, buzdolabı. Ama buzdolabı boştu. Mobilyaların çoğunu Dona Ofelia vermişti Fernanda'ya. Junior'la oturuyorlardı. Kirayı ödeyen de, yemeğe para veren de Fernanda'ydı. Oysa Hector'la yaşarken anam hiç çalışmazdı. Hector ne yapar eder para kazanır, evi yiyecekle doldururdu. Aldı mı da çok alırdı. Bir gider üç tavuk birden getirirdi. Üvey babalarım arasında tek iyi olanı Hector'du. Yalnız bana karşı değil, hepimize karşı iyiydi. Ne sataşırdı bize, ne de kötü bir söz söylerdi. Güldürürdü, şakalaşırdı. Ne zaman para istesem verirdi. Fernanda için yapmayacağı şey yoktu. Gökten bir yıldız indir dese onu bile yapmaya çalışırdı. Yapamasa da gider, yıldız biçiminde bir gerdanlık alır getirirdi. Onun bu iyiliklerine karşılık Fernanda, Junior denen tüysüzle boynuzladı herifi. Fernanda evinden yakınıyordu. «Sivrisinek dolu. Sabahtan akşama kadar jet gibi dolaşıyorlar adamın kafasında,» diyordu. Asıl söylemek istediği başkaydı. Gece yanında kalırız diye korkuyordu. Ben ne demek istediğini hemen anladım. Saat sekiz buçuk filân olunca kalktım. Fernanda otur demedi. Junior da kıpırdamadı bile. Hiç olmazsa yola kadar çıkarabilirdi.

Kendi başımıza çıktık evden. Gabriel vardı yanımda. Gabriel, Angelito, Sarita, Catin, Toya, bir de ben. Yolda kaybolduk. La Esmeralda'ya vardığımızda vakit epey geçti. Evde yemek de bulamadık. Felicita ne var, ne yok yemişti.

Üstümü değişip Cruz'un evinin önünde oturdum. Noel gecesiydi ama kimse yemeğe çağırmamıştı. O gün sabahtan beri açtım. Cebimde param da yoktu. Komşu ihtiyar

Cayetano'yla lâfa daldım. Cayetano iyi bir ihtiyardı. Bir ara Felicita ile çıkmıştı. «Cayetano,» dedim, «bir dolar borç ver bana. Yarın sabah geri veririm.» Cayetano, «Peki,» dedi, «Yalnız şimdi bende de para yok. Ancak yarın sabah verebilirim.»

Gece saat on bire kadar oturup onunla konuştum. Sonra da Cruz'u aramaya çıktım. Bir barda içki içerken buldum. «Hadi gel Cruz,» dedim. «Gel yat artık. Yorgunum. Uykum var. Bugün hiç dinlenmedim. Gel de gidip yatalım». O kadar içmişti ki ayakta duracak hali yoktu. Kalkar kalkmaz yere düştü. Sonra da bağırmaya başladı. «Sen beni ittin diye. Alıp ayılsın diye musluğun altına soktum kafasını Fernanda da sarhoş olmuştu o gece. Hepsi birer partiye gitmişlerdi. Ben konuktum. Beni de götürmeleri de gerekmez miydi? Götürmediler. En kötü Noel'im de buydu zaten. Karnım da açtı. Yiyecek bir lokma ekmek içecek bir fincan kahve bile yoktu. Crucita'yı evine götürdüm, yatırdım. Kendim de yattım. Yatar yatmaz da yatak altımdan kaydı, öbür taraftan yere düştüm. O gece gözüme bir damla bile uyku girmedi. Bütün ev gaz kokuyordu. Fareler, hamam böcekleri cirit atıyordu. Bir ara fareler ısıracak diye korktum, bağırmaya başladım. Sabah beş olunca da kalkıp duşun altına girdim. Ama duş da para etmedi. Giyinirken eski sevgililerimden Martin geldi. Onunla Rio Piedras ıslahanesinde tanışmıştım. Kuzenim Dario'yu ziyarete gitmiştim. Martin Bayamon'dandı. Karısını aşığıyla yakalayınca adamı temizleyivermiş. Karısını öldürmemişti nedense. Daha hapisteyken birbirimize aşık olmuştuk. Bir gün geçici olarak salmışlar, Dario'yla birlikte bize geldiler. O gece birlikte yattık. Uzun süre hapiste kalmıştı, kadına hasretti. O geceyi hiç unutamam. Üstüme bir çıktı, açık denizdeki fırtınalar gibi sabaha kadar bırakmadı beni. Onun gibi sevişen erkek görmedim. Ayak uçlarımdan başlayıp bütün vücudumu öptü. Sabaha kadar öpüştü, seviştik. Kaç kere seviştiğimizi de hatırlayamıyorum. Bir süre onunla yaşadım. Oradan ayrılıp New York'a geldiğimde ara sıra bana mektup yazmıştı. Zaten New York'a gitmesem de bırakacaktım onu, çünkü başka bir kadınla daha ilişkisi vardı. Cezaevindekiler söylemişti. Hapisten çıkınca da gidip Felicita'yla yaşamaya başlamıştı. New York'tayken duymuştum bütün bunları. «Porto Riko'ya döndüğünü işittim, hemen geldim,» de-

serserilerle işim yok benim.» «Ne yaptım ben?» «Daha ne yapacaksın? Kardeşimle yattığın yetmiyor mu? Sonra unutma, kocam var benim.» «Yalan,» dedi, «kardeşin uydurmuş bunu.» «Kardeşimi karıştırma. Kardeşim yalancı değil. Yalancı olan sensin. Pissin, iğreniyorum senden.» Doğruydu da, çirkindi. Şempanzeye benziyordu. Bir şeyler söylemeye çalıştı. Çıkıp gittim. Lâfı ağzında kaldı.

Gümrüğe telefon edip Benedicto'nun gemisi ne zaman gelecek diye sordum. Saat altıda rıhtıma girdi dediler. Dokuza kadar bekledim, rıhtıma indim. Baktım ortalarda yok. Bekledim, bekledim, sonunda geldi. Sarhoştu tabii. Gemisine gidip bir kaç karton sigara, bir şişe parfüm, bir şişe de konyak aldık. Konyağı anama getirmişti. Sonra Pueto Nuevo'ya gittik. Janet teyzemin evi diye götürdü beni. Aslında eski metreslerinden biriymiş. Gidelim diye ben istedim. İstiyordum ki kendisini sevmediğimi anlasın artık. Çünkü kocası bir insanı eski metreslerinden birinin evine götürür de sen ağzını açmazsan o adam anlar artık sevilmediğini.

Benedicto'yu görünce, «Merhaba,» dedi. O da getirdiği parfümü ona verdi. Ben salıncaklı iskemlenin üstüne oturdum. Onlar aralarında konuşmaya başladılar. Onlar konuştu, ben sallandım. Sonunda, «Hadi artık gidelim,» dedim, çıktık. Bir taksiye binip Villa Palmeras'a Dona Letitia'nın evine gittik. Dona Letitia büyücüydü. Benedicto'yu görür görmez boynuna sarıldı. Başladılar konuşmaya. Orada da saatlerce konuştular, ben de oturdum. Benedicto, «Bizim biraz işimiz var,» dedi. Kalkıp bitişik odaya geçtiler. Sonra beni de çağırdılar. Masanın çevresine oturduk. Ben ortadaydım, bir yanımda Benedicto, bir yanımda Letitia. Dona Letitia konuştu, Benedicto dua etti. Sonunda ruhlar Dona Letitia'yı çağırdılar. Dona Letitia ruhlarla konuşmaya başladı. Bir ara kendimi kaybettim. Yere düşüp bayılmışım.

Ayıldıktan sonra Benedicto olanları anlattı. Ruhlar gelince Dona Lotitia'ya ancak benim aracılığımla konuşacaklarını söylemişler. Konuşmuşlar da.

Dona Letitia'ya göre çok iyi medyummuşum. Dona Letitia, «Sana büyü yapmışlar. İstersen bozalım o büyüyü,» dedi. İstemedim. Ruhlarla fazla oynaşmaya gelmez

Oradan çıkıp Cruz'un evine gittik. Fernanda da ora-

daydı. Nanda'ya «Bu kocam,» diye tanıştırdım Benedicto'yu. «Memnun oldum,» dedi. Sonra Junior geldi. «Hadi çıkalım artık. Yeter oturduğun,» dedi. Alıp Fernanda'yı götürdü. Giderken bize eyvallah bile demediler. Evlerine de çağırmadılar. Hepsinin tanrı cezasını versin. Param olsa, yer de bulabilsem hemen ilk uçağa atlar dönerdim.

O gün hayatımın en kötü günüydü. Zaten Porto Riko'da geçirdiğim bütün günler kötüydü. Benedicto sarhoştu. Yolda zor yürüyordu. Çok utanmıştım. Hele Tanka caddesinden geçerken. Tanka caddesi bizim meslektekilerle doluydu. Orada adamı yanında bir sarhoşla görürlerse meslekten sanırlar. Başka bir sarhoş geldi, sürtündü. Benedicto hemen herifin üstüne atladı. Zor tuttum. Tetuan caddesine çıkınca taksi aramaya başladım. Bütün orospular bu caddede dolaşır, Amerikalılar da kadın bulmak için oraya gelirlerdi. Benedicto caddenin ortasına çıkıp belki dururlar diye gelen geçen arabalara işaret ediyordu. Utancımdan yerin dibine geçtim. Sonunda bir taksi yakaladık. «Ne istersen vereyim, hemen bizi 14. cü rıhtıma at,» dedim. Oraya gider gitmez şoförle Benedicto'nun koluna girip gemisine götürdük. O gece Crucita'nın evinin önünde otururken Benedicto'nun gemisinin rıhtımdan hareket ettiğini gördük. Saat on filândı. Sonra da gittim yattım.

Ertesi perşembeydi, Toa Alta'ya Quique'yi görmeye gittik. Felicita beş çocuğunu da yanına aldı. Ben de Catin'i, Sarita'yı birde Crucita'nın kızı Anita'yı aldım. O kadar kalabalıktık ki mecburen bir taksi tuttuk. Oğlumu görünce çok sevindim. Yedi yaşına gelmişti. Tombul bir çocuktu. Bir ara yanıma alıp evin bahçesine çıktım. «Quique,» dedim, «meme emmek ister misin?» «Evet,» dedi. Tam emzirecektim babası geldi. «Yeter artık koca adam oldu. Yeni baştan alıştırma,» dedi. Sonra Arturo'ya, «Kızları yanında bırakayım. San Juan'da kalacak yerimiz bile yok,» dedim. Fernanda'nın yaptıklarını anlattım. «Peki,» dedi, «bırak.» Biraz da para verdim çocuklara baksın diye. Felicita'yla San Juan'a döndük. Akşam oluyordu. Çocuklarını yatırdık. Üstüme siyah bir elbise giydim, Luna caddesine Felicita'nın çalıştığı yere gittik. Felicita bir Amerikalı çocukla tanıştırdı beni. Adı Harry idi. Hemen tutuldu bana.

Biraz oturduk, bir kaç kadeh içki içtik. Sonra gidip yattık. Sabaha kadar onunla kalmadım ama. Çıkıp Cruz'un

evine dönerek kendi başıma uyudum. Yılbaşı günü yeşil bir elbise giydim. Felicita'da işe gitmedi. Giyindik, birlikte arkadaşları görmeye çıktık. Arkadaş dediğim eskiden gezdiğimiz çocuklardı. Onunkinin adı Tommy'di. Yanında adlarını bilmediğim iki oğlan daha vardı. Amerikalı turistlerin uğrağı Normandiya oteline gittik. Beş kişiydik. O otelde bir kadeh viskiye üç dolar alıyorlardı. Birer viski içtik, on beş dolar verdik. Biraz dansettik. Saat on bire gelince, «Hadi artık gidelim,» dedim Felicita'ya. «Yeni yıla girerken anamın yanında olmak istiyorum.» Döndük La Esmeralda'ya. O güzel otelden çıkıp da sokaklarda yürümek çok acıydı. Yürüye yürüye La Esmeralda'ya girdik. Her taraf pislik içinde, her yanda sefalet. Bambaşka dünyalardı. Biri zenginin, biri yoksulun dünyası yoksulun ki pek dünya sayılmazdı ya. Büyük konuşmayayım ama bir daha hiç La Esmeralda'ya gitmek istemem. Ziyarete gidebilirim, ama yaşamak mı? Tanrı korusun.

Felicita'nın evine gittiğimizde anam oradaydı. İstediğim olmuş, yeni yıla onunla birlikte girmiştim. Oturup konuşmaya başladık. Simplicio'dan bahsedince hemen gözleri yaşardı. Kızdı bana, bağırdı yok yere. Ben de çekip San Juan'a gittim. Sabah dörde kadar dansettik. Dörtte de Felicita'nın evine döndük. O gece çocuklarla yatıp elli dolar kazanmıştım.

Ertesi sabah gidip çocuklarımı aldım. Arturo kızları yanıma getirince Toya ağlamaya başladı. Arturo'yla kalmak istedi. Quique'ye sordum, «Gelir misin, yoksa kalacak mısın?» diye. «Babamla kalacağım,» dedi. Zaten erkek çocuklar daha çok babalarını severler.

Felicita'nın arkadaşı Tommy bana bir resmini vermişti. Mektup yaz, demişti. «Olmaz,» dedim, «Arkadaşlık neyse ama fazlası olmaz. Kocam var çünkü.» Ama dinlemeyip yazmıştı bana. Mektuplardan biri Benedicto'nun eline geçmişti. O yüzden bir gözümü morartmıştı da iki hafta sokağa çıkamamıştım. Ama ben de jileti sallamıştım ona. Sırtını, iki küreğinin arasını yarmıştım. Tommy ile çıkmıştım. İnkâr etmiyorum. İhtiyar Cayetano ile de çıkmıştım. Ama sevgimden değil, para kazanmak için. Ne yapabilirdim? Benedicto, Porto Riko'ya kadar gidiş dönüş biletimi almıştı ama oradayken ne yapacaktım. Beş kuruş param yoktu. Sonra Catin'i New York'a götürmek için de daha

fazla para gerekliydi. O parayı toplamak için bir sürü Amerikalıyla yattım.

Porto Riko'dan ayrılmadan bir iki gün önce bir düş gördüm. Küçükken anamla birlikte oturduğumuz 26. cı duraktaki evi gördüm. Nedense sık sık görürdüm o evi. Evin yanında Santiago'nun dükkânı vardı. Oradan şeker alırdık hep. Düşümde dükkânı gördüm, bir de küçük kız çocuğu gördüm. Ağlıyordu. «Tanımadın mı beni,» diye sordum. «Tanıdım, Cristobal'in kızısın,» dedi. Sonra, «Babamı gördün mü?» diye sordum. «Baban burada yok ama üveyanan burada,» dedi. O sırada üveyanam çıktı karşıma. Benim yüzüme baktı ama sanki görmüyordu. Sonra da üveyanamın kızkardeşi Maria del Carmen göründü. «Niye gitmiyorsun anana?» dedi. Anlattım. Anamın bütün yaptıklarını ağlaya ağlaya anlattım. Hem bana yaptıklarını, hem de kızlarıma. «Aklı fikri kocasında,» dedim. Sonra düş bitti. Ağlaya ağlaya uyandım. Anama kızmıyorum, bağışladım onu. Zaten onu cezalandırmak bana düşmez. Sadece tanrı cezalandırabilir insanı. Bana kötülük yapan herkesi cezalandıracak olsam ömrüm yetmez. Ama anamın davranışına üzülmüştüm. Hiç unutamıyacağım o günü. Porto Riko'ya yakınlarımı görmeye gelmiş, ağlaya ağlaya geri dönüyordum.

CATİN: **Anamı Çok Seviyorum**

Küçücük bir kızım. Dokuz yaşındayım. Fazla bir şey bilmiyorum ama Arturo'yu sevdiğimi biliyorum. Anneannemi de seviyorum, Crucita'yı da, anamı da. Anam çok iyi. Beni çok sever. Hep, «yanımda çocuklarım var. Çocuklarım varken yalnız değilim. Çocuklarımı hiç bırakamam. Hayatta onlar benim her şeyim,» der. Ondan büyüyünce doktor olmak istiyorum. Çalışıp çok para kazanacağım. Bankaya koyacağım hepsini. Banka defterini de anama vereceğim. İstediği zaman alsın o paraları. Sonra Arturo'yla Quique'yi çağıracağım. Anama mobilya alacağım, her istediğini alacağım. Şimdiki mobilyalarımız iyi değil.

Bizim mahalledeki öbür kızlar gibi olmak istiyorum. Hepsinin babası var. Çünkü babam olsa, anam hastalanınca koşup babama söylerim. Şimdi kimseye söyleyemiyorum. Hayatta en çok sevdiğim insan da anam. Onu hiç yalnız bırakmam. O da beni bırakmaz. İyi bir kızım. Üstüm başım temizdir. Ortalığı süpürürüm, bütün ev işlerini yaparım. Büyüklerimin sözünü dinlerim. Anama 'bana şunu al, bana bunu al' da demem. Bir şey istediğim olursa sorarım. «Anne, bana şunu alır mısın?» O kadar. Alırsa alır, almazsa bir daha sormam. Rahibeler öyle dedi. Çok şey isteme, dediler. İyi çocuklar, onu bunu isterim diye tutturmazmış.

Erkek çocuklar güzel olduğumu söylüyorlar. Saçlarım güzel ama geri kalan yerimde pek iş yok. Bir şu ayağım iyileşse başka bir şey istemem Benedicto, «Sen hiç üzülme,» dedi. «Bir ara seni hastaneye götürüp o ayağını düzelttireceğim.» Anam da aynı şeyi söylüyor ama doktordan korkuyorum. Sonra okuldan geri kalırım. Onu da istemiyorum. Sık sık kiliseye gidip dua ediyorum. Dua edince iyileşir ayağım. Hem doktordan korkuyorum, hem hastaneden. Hastaneye yatmaktansa evde sakat ayakla oturayım daha iyi. Bir iğne yapıp bayıltacaklarmış beni. Sonra da bıçakla keseceklermiş bacağımı. Hiç razı olmam ama, gece uyurken gelip yatağımdan alarak ameliyat ederlerse ona bir şey diyemem. Yoksa ne iğne yaptırırım, ne de bacağımı kestiririm. Bir gün, gidip bacağının rontegini alalım, dediler. Korkudan dişlerim birbirine vurmaya başladı. Toya geldi, ayağını mı kestiler diye sordu. O öyle deyince bir kat daha korktum. Korkudan öleceğim sandım. Ya, dedim, ameliyat olurken ölürsem ne yaparlar? Barsaklarımı dışına çıkarırlardı herhalde. Öyle yaparlarmış hastanede. Mideni, barsaklarını, her şeyini dışına çıkarıp üstüne beyaz bir örtü örter, tabuta koyup gömerlermiş. Gömdükten sonra da kimse görmezmiş bir daha seni.

Arada bir anama kriz gelir, hastaneye gider. Ben de çocukların başında kalırım. Anam hastalanınca çok ağlarım. Çocuklarla uğraşmak da zor. Toya beni hiç rahat bırakmaz. Sözümü de dinlemez. Çoğu zaman anamı da dinlemez. Anam birşey yap der, yapmaz. Anam yokken yaramazlık edince vururum suratına tokadı. Anam vurmamı istemez ama bana küfür edince dayanamam. Yoruldum artık. Ben de çocuğum. Çocuğum ama yıllardır çocuğa bakıyorum.

Bazen kuzenim Gabriel de bizde kalır, işte o zaman felâket. Anam yememiz için bir şeyler bırakır, Gabi ile Toya oturur hepsini yerler. Ne yemek bırakırlar, ne de ekmek. Anam eve dönünce de ben azar işitirim. Sonra da ben gidip Gabi'yi döverim. Gabi kadar yaramaz çocuk az bulunur. Bazen düşlerime bile girer, kavga eder benimle.

Porto Riko'ya dönmek istiyorum. Okul bitince anama söyleyeceğim gidelim diye. Burada onun hastalığına çare bulamıyorlardı, büsbütün fena oluyor; Porto Riko'da iyileşir. İyileşince tekrar çalışmaya başlar. Burada sık sık hastaneye yatıyor, çalışamıyor. Ben bir büyüsem, anamın çalışma-

sına lüzum kalmaz Ben çalışıp bakarım ona.

Benim asıl anam çok kötü bir kadın. Üç çocuğumu var ne. Bazılarını ona buna vermiş, Bazıları da yanında, ama ne bakıyor, ne bir şey. Kendi giyinir, çocukları çıplak gezer. Komşulardan duydum, babam anamı hep dövermiş. Anan da beni dövermiş. Sonra beni dövdü diye babam anamı bir daha dövermiş. Anam bir keresinde kaldırıp yere vurmuş beni, ayağımı kırmış. Sonra da şimdiki anam Soledad gelip beni almış. Hastaneye götürmüş. Ayağıma baktırmış. O günden sonra da onu ana bildim, Arturo'yu da baba.

Porto Riko'daki günlerimizi hatırlarım. Anamla Arturo sık sık kavga ederlerdi. Anam lâf dinlemeyince Arturo kafasına vurudu. Oradan çıkıp La Esmeralda'ya gitmiştik. Kaldığımız odanın parasını da Arturo veriyordu. Ama bizle oturmuyordu. Bir gün eve geldi, anamla kavgaya tutuştular. Anam ekmek bıçağını kapıp kovaladı Arturo'yu. Elinden zor aldık bıçağı. Bir kaç gün Arturo ortalarda görünmedi, sonra tekrar geldi.

Anam Don Camacho'nun barında çalışıyordu. İçki satıyor, bazan da kasada oturup para alıyordu. Kazandığı parayla evin kirasını ödüyordu. Bize Arturo bakardı. Bazan gece yarısı kalkar, bize yemek hazırlardı. Anam çalıştığı süre bize hep Arturo baktı. Anamın ölen kocası Tavio'yu da hatırlıyorum. Beni çok severdi. Güzel bir elbise almıştı bana. Çok güçlüydü. Anamdan uzun boyluydu. Bahçedeki çitin üstünden hop diye atlardı. Bir gün bir arkadaşıyla çıktılar. «Nereye?» dedim. «Anana armağanlar alacağım,» dedi. «Bir sürü altın armağanlar.» Sonra dönmedi. Armağanları alırken vurmuşlar onu. Sonradan öğrendim, meğer hırsızlık yapıyormuş. Anam söyledi.

Tavio öldükten sonra anama sinir nöbetleri gelmeye başladı. Tavio'yu çok severdi çünkü. Arturo'yu da sevmişti ama en çok Tavio'yu severdi. Tavio'nun cenaze töreni çok güzel oldu. Resim de çekildi cenaze töreninde. Hâlâ saklar anam o resimleri.

La Esmeralda'daki eve bir ara Don Camacho da gelirdi. Onu pek iyi tanımıyorum. Gelince anamla bir odaya kapanırlardı. İhtiyar bir adamdı. Bir evi, bir de karısı vardı. Onu da biliyorum. Çok zengindi. Bir sürü barı vardı.

Simplicio Flora'yla evlendikten sonra Don Camacho'nun yanına girdi çalışmaya. Flora'yı daha önceden tanırdım.

Fontanez'le otururdu o zaman. Evlerine giderdim ama Fontanez gelince kaçardım. Beni sevmezdi çünkü. Flora'ya Simplicio dayımdan haber getirirdim.

Bir gün Simplicio'yu Alvaro'nun karısıyla gördüm. Kadına içki içiriyordu. Hemen koşup anneanneme söyledim. Anneannem Fernanda ile Flora gidip buldular Simplicio'yu. Flora Simplicio'yu neredeyse öldürecekti. Zor aldılar elinden. Alvaro'nun karısı da o arada ortalıktan kaybolmuştu. Ertesi gün, dayım, elinde sopayla beni aramaya çıktı. Ama anam geldi, kurtardı beni.

Bir süre sonra Don Camacho yol paramızı verip New Jersey'e yolladı bizi. Simplicio da bizimle birlikte geldi. New Jersey'de Felicita'nın evine gittik. Edmundo'yla evliydi o zaman. Edmundo oraya gitmemizden hoşlanmamıştı. Hep suratını asardı. Evin içi doluydu. Simplicio, karısı Flora, Felicita, üç çocuğu, ben, anam, kardeşlerim. Evde adım atacak yer yoktu.

Bir gün Felicita'nın evindeyken yatak odasına girdim. Bir baktım Felicita da, Edmundo da çırılçıplak duruyorlar. Felicita gülmeye başladı. Çok utanmıştım. Çıktım dışarı. Anama anlattım, hiç birşey demedi. Sonra Felicita anamla alay etmeye başladı. O zaman Quique bana geldi. «Biz de onunla alay edelim,» dedi. Anamızı korumamız gerekiyordu.

Anam bir oda buldu. Felicita'nın evinden çıktık. Kocaman bir odaydı. Anam işe de girmişti. Eddy diye bir çocukla oturuyordu o zaman. İyi bir çocuktu ama anamın yaşadığı adamların hiç birini sevmem. Hiçbirine babam diyemem çünkü. Bir gün Eddy de anamla kavgaya tutuştu. Anam koştu arkasından, yaktı her tarafını.

Doğum günümde anam parti verdi. O gün nedense çok sinirliydi. En yeni elbiselerini giymiş, yeni küpelerini takmıştı. Misafirlerden biri küpesini düşürmüş. Bir tanesi de kapının camını kırmış. O gün olmayan kalmadı. Bardaklar da kırıldı, tabaklar da. Anam misafirlerden birine bağırdı, kavgaya tutuştular. Anam herifi ısırdı. Isırınca o da anamın kafasına vurdu. Cruz - Cruz da oradaydı o gün - bir bıçak kaptı, herifin üzerine yürüdü. Anam çığlık atmaya başladı, «Çık buradan, öldüreceğim seni!» diye. Öldürürdü de. Neyse ki adam kaçtı. O gün anamı arabaya koyup hastaneye götürdüler. Bir süre de hastanede kaldı. Kafasına vurulunca

hep öyle olurdu zaten. Hastahanede yatarken üstünde ne buldularsa almışlar. Saatini, bileziğini, küpesini...

Eddy sık sık hastanede onu görmeye giderdi. Crucita da öyle. Biz de giderdik ama bizi içeri almazlardı, pencereden sevrederdik anamı. Anam hastanedeyken bize Crucita baktı. Bize karşı iyiydi. Öğlen yumurta haşlar, patates kızartırdı. Akşamları da çorba yapardı, içerdik.

Crucita'nın işi gücü yoktu. Bir yerde çalışmıyordu. Jorge Luis diye bir adam vardı. Ona âşık olmuştu. Bir sürü armağan verirdi Crucita'ya. Yiyeceklerimizi de o getirirdi. Sonunda Crucita bizi bırakıp Porto Riko'ya dönmek istedi. Biletini Jorge Luis almıştı, para da vermişti. Ama hastaneden haber verdiler, anamı da Porto Riko'ya göndereceklermiş. O zaman Cruz bize de bilet aldı, hep birlikte döndük.

Porto Riko'da Fernanda bizi görünce çok sevindi. O arada Hector'la yaşıyordu. Günlerce dua etti anam iyileşsin diye. O yüzden iyileşti zaten anam. İyileşince tekrar Don Camacho'nun yanında çalışmaya başladı. Don Camacho ona çok para verirdi. O parayla bir de oda tutmuştu anam. Bize Arturo bakıyordu. Arturo'yu çok severim. Bende bir resmi vardı. Crucita'nın kocası Emilio bir gün kızıp yırttı. Crucita'nın sevgililerinden birinin sanmış.

Anam New York'a giderken nedense beni Porto Rikoda bıraktı. Sarita'yla Toya'yı aldı. Fazla parası yokmuş, beni de sonra aldıracakmış. Öyle söyledi. Quique de burada babasıyla oturuyordu. Anam gidince tek başıma kaldım. Hector çalışıp çok para kazanırdı. Ev hep yiyecek doluydu. Kendimiz yediğimiz gibi komşulara da yiyecek dağıtırdı Fernanda. Arturo'ya verir, yandaki evde oturan Ephemia'ya verirdi. Bol bol yemek yerdim. Tabağım boşaldıkca Fernanda doldurdu.

Bir gün komşulardan biri bana vurmuştu. Ben de onu tırmalamıştım. Fernanda bunu duyunca dövdü beni. Hem de sopayla. Dayaktan sonra hastalanıp yatağa düştüm. Zaten zayıf bir çocuktum. Astımım vardı. Hava biraz soğuyunca hemen hastalanırdım.

Fernanda Junior'la yaşamaya başladıktan sonra beni bir kenara attı. Junior'u ondan sevmedim. Hector'u severim. Hector evden çıkıp işe gider gitmez, Fernanda pencereyi açıp ıslık çalmaya başlardı. «Kime çalıyorsun?» der-

dim. «Junior'a», derdi. «Peki, Hector yakalarsa ne yapacaksın?» derdim. Hiç cevap vermez, gülerdi.

Noel'den bir süre önce Hector Nanda'ya kızarmış hindi getirdi. «Sana aldım,» dedi. Aynı gün öğleden sonra işten erken çıkıp geldi. Fernanda'yla Junior'u odada öpüşürken yakaladı. Junior hemen kaçtı. Arkasından ben de sokağa çıktım. Yakaladım. «Niye Fernanda'yı rahat bırakmıyorsun?» dedim. Crucita'da geldi arkamdan. «Junior, niye çekip gitmiyorsun?» dedi. «Görmüyor musun Fernanda Hector'u seviyor.»

Biz — Arturo, ben, Quique — üçümüz birlikte yatardık. Geceleri Fernanda'nın evinde kalmazdım. Çünkü her gece sarhoş olurdu. Sarhoş olunca da yanında durulmazdı. Dansetmeye başlardı. Danseder, şarkı söyler Crucita gelir zor zaptederdi onu. Arturo yalnız yaşıyordu. Anamı o kadar seviyordu ki ayrıldıktan sonra bir daha evlenmemişti. Eve sık sık kadın filân da getirmezdi. Getirdiği zaman da bizi eve almazdı. Bazan gider, kapıyı vurur, «Arturo ben geldim. Aç kapıyı,» derdim. Açmazdı. Bu kere Quique'i de yanıma alırdım, tekrar kapıyı vururduk. «Baba aç kapıyı. Yağmur yağıyor, ıslanıyoruz.» Aslında yağmur filân yağmazdı ama kandırmak için söylerdik. Yine açmazsa Quique dama çıkar, yukarıdaki camdan içeri girer, kapıyı açardı.

Bir gün o Pucha denen karıyı evden dışarı attım. «Senin bu evde işin yok,» dedim. «Bize de emir veremezsin!» Çekti gitti ama giderken bir de tokat yapıştırdı suratıma. O kadar hızlı vurmuştu ki Crucita tokadın sesini duydu geldi. Pucha'nın üstüne yürüdü, Pucha da korkup kaçtı.

Sonunda Nanda Hector'u terketti. Bir gün Crucita'nın evinde yemek yiyorduk, hep birlikte. Hava sıcaktı. Bahçeye çıkmış, çitin kenarına oturmuştuk. Nanda'yla Junior'da evin arkasında öpüşüyorlardı. Hector çıkıp geldi. Onları öyle görünce bağırmaya başladı. «Utanmıyor musun sen?» dedi. Nanda da utanma ne gezer? Çıkardı jileti salladı Hector'a. Her yanını doğradı adamın. Arturo araya girdi de kurtardı. Nanda'yı hapise atacaklardı ama Hector, «Yapmayın,» dedi.

Arturo bizi Crucita'nın yanına bırakıp Toa Alto'ya döndü ama Crucita'nın parası yoktu. Evi ufacıktı. Sağa sola bir sürü de borcu vardı. Kendi çocuğu da hastaydı. Aleandro'yla yaşıyordu. İyi bir adamdı Aleandro. Crucita'ya

bir yatak almıştı. İkimiz birlikte yatardık. Gemiciydi. Seferden her dönüşünde Crucita'ya bol bol para getirir, borçlarını öderdi.

Emilio — Crucita'nın eski kocası —, hâlâ seviyordu Crucita'yı. Hiç de rahat bırakmıyordu. Bazan gece vakti çıkar gelirdi. Crucita'ya, «Niye açıyorsun kapıyı?» diye sordum. «Hiç,» dedi ve omuz silkti. Açardı kapıyı, girerdi içeri. Başlarlardı kavgaya. Bazan tabanca çekip, «Öldüreceğim seni,» derdi Emilio. Ben olsam hiç açmazdım kapıyı.

Crucita'nın ayağı sakattı. Topaldı yani. Kaç kere, «New York'a gönderelim. Doktorlar baksın. Belki iyileşir,» dediler. Gitmedi; çocuklarını, kimseye bırakmak istemiyordu. Çok acırdım ona. İyi bir kızdı. Sabahtan akşama kadar bizimle oynardı. Angelito, ben, Quique saklambaç oynardık, körebe oynardık, kovalamaca oynardık. Hele körebe oynarken ben hiç ebe olmazdım. Koşmaca oynarken de en hızlı ben koşardım.

Bir gün Quique'le kavga ettik. Gelip, 'sakat' diye kızdırmıştı beni. Halbuki mahalledeki çocuklar Crucita'ya, «Topal!» deyince kendisi çok kızardı. Bir keresinde çocuğun birini dövmüştü bu yüzden. Angelito kollarına yapışmış, Quique de yüzünü gözünü yumruklamıştı. Ondan sonra Crucita çocuklara döndü, «Bir daha bana topal diyen olursa Quique'den dayağı yer,» dedi. Ama nedense bu sefer bana sakat demişti. Bir sürü kedisi vardı. Kedileri çok severdi. Sakat deyince, «Bana bak,» dedim, «Bir daha bana sakat diyecek olursan, kedilerinden birini alıp öldürürüm.» «Peki,» dedi, «Demem.» O günden sonra da demedi.

Crucita bana elbiseler de alırdı. Anam Fernanda'ya para yollardı, bize bir şeyler alsın diye ama Fernanda o parayı Junior'a harcardı. Crucita beni okula gönderdi. Okulu çok sevdim. İkinci sınıftaydım. Felicita alay ederdi benimle, «Hâlâ yazmasını öğrenemedin,» diye. Kendi çocuğu tabii biliyordu yazmasını. Benim notlarım iyiydi. Hocalarımdan sadece bir kere dayak yedim. Okul elbiselerimi Crucita hazırlamıştı. Üniformamı da Nanda almıştı. Bir gün bana, «Catin,» dedi, «Al şu kolyeyi rehine ver. Oradan gelecek parayla sana pabuç alırım. Yarın okula başlayacaksın, ayağında pabuç yok.» O gün Cumartesiydi. Arturo da beni almaya gelmemişti. Her Cumartesi gelir beni alır, pazar akşamı da Crucita'nın evine getirirdi. Ben tam çık-

mak üzereydim. Emilio geldi. Fernanda'nın üzerine saldırdı, vurmaya başladı. Fernanda da ona vurdu. Emilio'nun elinde bıçak vardı. Daha önce tabancası vardı, onu Hector'a vermiş ve Hector'dan bu bıçağı almıştı. Hemen koşup polis çağırdım. Gelip Emilio'yu yakaladılar, götürdüler.

Sonradan iş anlaşıldı. Hector Emilio'yu çağırmış, «Al şu bıçağı. Git Junior'u öldür,» demişti. Emilio aptalın biriydi zaten. Hemen razı olmuştu. Ama Hector'a dönmüş, «Peki,» demişti, «Ben senin için başımı belaya sokarım ama hapse düşersem çocuklarıma sen bakarsın. Olur mu?» Sonra da Junior'u aramak için gelmişti eve. Junior'u bulamayınca da o kızgınlıkla Fernanda'nın üstüne saldırmıştı.

Hector Junior'u öldürtmek istemişti ya, yine de iyi bir insandı. Dona Ofelia'nın evinde iş olduğunu Nanda'ya o söylemişti. Söylemese Nanda'nın haberi olmayacak, o işe de giremiyecekti. Bazı günler Nanda'nın evine gider, sofrayı kurmasına yardım ederdim. Pişirdiği yemeği sağa sola dağıtır, sonra da pis tabakları ben yıkardım. Yerleri de silerdim. Nanda konu komşuyu doyurduktan sonra sıra bize gelirdi. İkimiz kapıyı sıkıca kapar, içerde masanın başına geçer ve yemeğimizi yerdik.

Crucita beni hiç dövmedi. Ama Fernanda döverdi hep. Okuldan eve döndüğümde Crucita elime Quito'nun kirli bezlerini tutuşturur, «Al bunları, yıka,» derdi. Hoşlanırdım bez yıkamaktan. Crucita da alır elbiselerimi düzeltir, kendi eski elbiselerini küçültüp bana göre yapar, ben de hep üstüm başım temiz gezerdim.

Bir gün Papo'nun barında kavga çıktı. Gladis olaydan bir kaç gün önce Cruz'un evine gelmiş, Cruz'un o zamanki kocası Aleandro'yu görmüş, ona âşık olmuştu. Kavga da bundan çıkmıştı. Cruz'la Gladis birbirlerine girdiler ama Gladis korkaktı. Erkekçe döğüşmüyordu. Fela'yla bir arkadaşı araya girmeseler Cruz'un hali bayağı kötü olacaktı. Cruz, «Ben Aleandro'yu senden önce tanıdım,» dedi. Gladis'e, «Burada herkesten önce ben tanıdım onu. Elimden alacağını sanıyorsan yanılıyorsun.»

Ertesi gün Fela teyzem dolaşırken Gladis'in evinin önünden geçmiş. Gladis'le akrabaları Fela'yı dövmeye başlamışlar. Fela da boş durmamış tabii. Bir yediyse üç vurmuş. Yanında da bir arkadaşı varmış. Bir adam. Oraya girmiş, çekmiş Fela'yı. Sonra Cruzda kavgayı duyunca koşarak

gelmiş. «Durun,» demiş, «Kavgaya lüzum yok. Kocamın içerde olduğunu biliyorum. Sizi istiyorsa sizinle kalsın. Canı cehenneme» İşte La Esmeralda'da hayat hep böyleydi.

Felicita bütün gün o bar senin bu bar benim dolaşır, müşteri arardı kendine. Evden çıkarken bana, «Çocukları yatağa yatır,» derdi, «Dönünce sana para veririm.» Ben yokken Crucita bakarmış çocuklara. Ama bir kuruş bile vermezmiş Crucita'ya. Onun için kızmış Crucita. Fela'dan bahsedilince, «Büyük orospu!» derdi, «Her şeyden önce çocuklarına bakmayı öğrensin.» Fela'nın çocuklarına bakmak bir dertti. Çok yaramazdılar. Ben de zayıftım. Hem zayıf, hem de sinirli. Quito'yu kucağıma alacak gücüm bile yoktu. Düşer diye korkuyordum.

Bir gün kiliseden çıkarken Felicita geldi, herkesin içinde beni tokatladı. Hep öyle yapardı zaten. Öyle yapardı, sonra da herkes arkamızdan konuşurdu.

Arturo'yla oğlu beni yanlarına almak istediler. Arturo'nun oğlu Chiripa'nın küçük bir kızı vardı. Güzel bir de karısı. Küçük kızı Sarita'ya benziyordu. Hemen, «Evet,» dedim, «Sizinle gelirim.» Arturo'nun küçük bir sandalı vardı. Bizi sandalla gezdirirdi. Nehirde yüzerdik. Akşamüstü de ata bindirirdi bizi. Çok iyi bir insandı Arturo. Arturo'yla anamın tekrar bir araya gelmelerini hep isterim. Ama anam istemez.

Arturo'nun gelip beni alacağı günü beklerken bir gece yarısı kapı vuruldu. Açtık. Bir de baktık anam. Hemen kucakladı beni. Karanlıkta Sarita'yı göremedim ama İngilizce konuştuğunu duydum. «Anne, gel buraya,» diyordu. Anam İngilizce bilmiyordu ama. O gelişinde anam Crucita'nın evinde kaldı. Gelir gelmez de Hector'u görmeye gitti. Suratındaki yara izini farkedince çok kızdı.

«Nasıl oldu bu?» dedi. Hector, «Anan yaptı;» dedi, «Ama olsun, yine de severim onu.» Anamla Hector konuşurlarken, Hector'un yeni karısı Leonora çıktı kapının önüne. Anama bir kaç ters söz söyledi. Hector iki tokat atıp susturdu.

Ertesi gün anam beni yanına çağırdı. «Yokluğumda Cruz teyzen neler söyledi benim için?» dedi. «Hiç bir şey,» dedim, «Sadece erkek delisi,» dedi. Güldü anam. «Aldırış etme,» dedi, «Kötü bir şey değil o.» Anama, «Beni de yanına al,» dedim. «Porto Riko'dan bıktım. Burada yaşamak istemiyorum. Anneannem hep dövüyor beni. Dayanamıyaca-

ğım. Dayaktan öldürecek,» dedim. Anam, «Peki,» düşünürüz.» Sonra Cruz'a söyledim, «Ben gideceğim,» diye. «Sakın gitme,» dedi, «Okuldasın, okulu yarım bırakma. Soledad seneye yine gelir. O zaman gidersin.» «Olmaz,» dedim, «gideceğim. İngilizce öğrenmem gerek.» Crucita o zaman «Peki,» dedi, «İstiyorsan git. Oradan mektup yaz bana.» «Yazarım,» dedim ama yazmadım. Adresini bilmiyordum çünkü.

New York'a dönerken beni uçak tuttu. Baktım olacak gibi değil, uyudum. Uyandığımda, «Kemerlerinizi bağlayın, inişe geçiyoruz,» diyorlardı. Anama nerede olduğumuzu sordum. Hiç bir şey söylemedi. Uçaktan indik, Benedicto oradaydı. Ama tanımadım onu. Toya 'baba' diyordu' Benedikto'ya. «Toya ona baba deme. Senin baban değil o,» dedim. Toya'nın asıl babası Tavio'ydu. «Hayır, babam o benim,» dedi. Eve gidince anama sordum. «Ana kim o?» «O benim kocam,» dedi. «Kocan mı? Olmaz öyle şey,» dedim. «Ben gidiyorum.» Çıktım dışarı. Kapının önünde oturdum.

İlk günler çok ağladım New York'ta. Hava çok soğuktu. Hep üşüyordum. Geceleri de uyuyamıyordum. Hep Arturo'yu düşünüyordum. Bir de Quito'yu. Benedicto bana bir kötülük yapmadı ama anamın hiç bir kocasını sevmedim ki onu seveyim. Ara sıra anamı döverdi. Bütün gece eve dönmez, ertesi gün kavgaya tutuşurlar, anam kızar, vururdu kafasına. Bir keresinde anama yumruk atmaya kalktı. Anam eğilince elini duvara vurdu. Sonra da geldi anama, «Elim çok acıyor,» dedi. «Şuna bir baksana.» Anam, «Git cehennem ol,» diye karşılık verdi. «Gözüm görmesin.» Öyle yapınca çok severdim anamı.

Benedicto'ya kızmamın bir nedeni de beni hep korkutmasıydı. «Eğer sokaklarda oynarsan seni Porto Riko'ya gönderirim,» derdi. Onun için Benedicto eve geldi mi hemen banyoya kapanır çıkmam dışarı. Anama dokunmasa yine kızmam ona. Ama eline geçirdi mi çok fena döver kadını.

Anama boyuna söylerim, «Porto Riko'ya dönüp Arturo'yle oturalım,» diye. «Bırak Benedicto'yu,» derim, «çünkü bir gün vurup öldürecek seni.» Ama dinlemez. Büyüyünce çalışıp para kazanacağım. Benedicto'ya diyeceğim ki, «Anamı bırakmak için ne kadar para istiyorsun?» Sonra Arturo'yla Quique'yi çağıracağım yanıma. Eğer Arturo

buradayken Benedicto tekrar eve gelirse Arturo işini görür onun.

Bir gün, neden olduğunu iyi hatırlamıyorum, anam beni Simplicio dayımın evine yolladı. «Bir kaç gün orada kal,» dedi. Orada kaldığım sürece Flora'ya yardım ettim. Evi temizledim, tabakları yıkadım. Sonra Flora bir işe girdi, ben eve döndüm. Şimdi Felicita'nın oğlu Gabriel yanlarında kalıyor, beni istemiyorlar. Bazan Simplicio dayıma, «Hafta sonunda size geleyim mi?» derim. «Olmaz,» der. Gabriel burada olmayınca hemen peşime düşerler. O zaman da ben istemem. «Hayır,» derim, «Gelmem size. Madem Gabriel'i istiyorsunuz, Gabriel'i bulun.»

Gabriel hep gelir sataşır bana. Vurur kaçar. O vurunca ben de vururum tabii. Güzel bir çocuk. Ama burnu havada. Kendini 'süpermen' sanıyor. Halbuki 'süpermen'i herkes sever, Gabriel öyle olsa ben de severdim. Ama değil. Simplicio dayım ona hep yeni şeyler alır. Ceket alır, pantolon alır. Bize de gelir Gabriel'in ne kadar iyi çocuk olduğunu anlatır. İki kere Pennsylvania'ya götürdü onu. Beni bir kere bile götürmemişti. Ama olsun, beni de anam götürür.

Dayım o kadar iyi bir insan değil. Kumar oynamıyor. Yakalanırım diye korkuyor. Çok içki içer. Bir sürü de dostu var. Şimdi karşı evde oturan kıza aşık. Bazan ben yanlarındayken kıza döner, «Hadi gel öpüşelim,» der. Sonra da bana, «Kapa gözlerini Catin,» der. Masanın çevresinde kovalamaca oynarlar. Kızı yakalayıp yatağın üstüne atar. Bir şeyler yapmaya çalışırlar. Kızın yaşı da küçük daha. Kız, «Babam beni öptüğünü duysa o zaman görürsün sen,» der, «Seni gidip babama söyleyeceğim.» Ama hiç bir zaman söylemez. Simplicio böyle bir domuzdur işte. Herkese karşı da iyi gibi görünür.

Ben anamdan başka kimseyle oynamak istemem. Anamla ip atlarız. Ama her gün değil. Çünkü işten eve geç gelir. Burada çok kız arkadaşım da yok. Birkaç tane var sadece adamın başını derde sokuyorlar, o kadar.

Bir gün içlerinden biri, «Senin anan orospu,» dedi. Hemen cevabı yapıştırdım. «Seninki değil mi sanki? Bütün gün erkek peşinde koşuyor. Onlardan para alıyor.» Kızın adı Aida'ydı. «Hayır,» dedi, «benim anam yapmaz.»

«Sen öyle san. İstersen bekle bir gün burada, anamı erkeklerle görürsün.» Sonra da koşup olanları anama anlattım. «Aida senin için orospu diyor,» dedim. Anam hemen Aida'nın anasına koştu. «Çocuğuna söyle, böyle laf etmesin,» dedi. Sonra da eve döndü, içeri kilitledi kendini. Bir de kriz geldi tabii. Hep öyleydi. Bir şeye çok üzüldü mü kriz gelirdi. Konuşamaz, soluk alamaz, kendini yerden yere vururdu. Dilini ısırırdı, koparacak sanırdım.

Sağdan soldan anam için, «Erkeklerin evine gidip yatıyor, para alıyor onlardan,» derlerdi. Anam da, «Kimse bana birşey diyemez. Ne yapıyorsam çocuklarım aç kalmasınlar diye yapıyorum,» derdi. Anama acırım. Rosalia'yla konuşmasını da hiç istemem. Upuzun bir dili var o kadının. Herkesin arkasından konuşur. Anama erkekleri tanıştıran da o. Başını belâya sokan da o. Benedicto'ya gidip anamın Elfredo'yla sevişiğini söyleyen de o.

Bir gün anamı arıyordum. Elfredo'nun evinde, dediler. Elfredo'nun kim olduğunu bilmez gibi davrandım. «Tanımıyorum,» dedim, «kim o?» Aslında biliyordum tabii. Biliyordum, çünkü Elfredo sık sık bizim eve gelirdi. Benedicto yokken bizde sevişirlerdi. Ama iyi bir adamdı Elfredo. Kadınları dövmezdi. Öyle adamları severim. Bize plâk getirir, çalardık. Bir keresinde Benedicto plâkları gördü. Hemen alıp Elfredo'ya geri götürdüm, «Al bunları,» dedim. «Al da anamın başı belâya girmesin.»

Şimdi anam Benedicto ile oturuyor, çünkü parası var. Anama söyleyeceğim, Benedicto'dan para alıp şu televizyonu kurtarsın. Rehincide duruyor. Televizyonu alırsa akşamları okuldan döndükten sonra televizyon seyredip dinlenirim.

Dün Benedicto'yla Rosalia'yı ingilizce konuşurlarken yakaladım. Anam ingilizce konuşmalarını istemezdi. İngilizce konuşanları sevmez zaten. «Git çağır Benedicto'yu buraya,» dedi. Benedicto geldi, anlamıştı tabii. «Şu çocuğun dilini kesmeli,» dedi. «Bir gün hepimizin başını belâya sokacak.»

Elfredo'yla anam buluşmaya devam ediyorlardı. Anam para istiyordu Elfredo'dan. Para bulacak, bize ve kendine elbise alacaktı. Elfredo her keresinde, «Biraz bekle,» derdi, «yakında elime para geçecek. O zaman veririm.»

Bir gün anam Elfredo'yu başka kadınla görmüş. Eve

geldiğinde iki tokat attı ona. Sonra kriz geldi, kendisi de yere yığıldı. O günden sonra Elfredo bizim eve uğramaz oldu. Anama, «Elfredo evlendi herhalde?» dedim. Anam kızdı. «Dedikoduculuğu bırak,» dedi. Elfredo anamın Kolombiya'lıya aşık olduğunu biliyordu. Bana kalırsa Benedicto da biliyordu bunu. Bütün hepsi Rosalia'nın suçuydu. Kolombiya'lıyı anama tanıştıran Rosalia'ydı. Kolombiya'lı anamla ilk tanıştığı gün hepimizi sinemaya götürmek istedi. Anamın suratına kötü kötü baktım, yalnız kalınca da, «Ana bu adamla sinemaya gitmem. Biliyorsun Kolombiya'lıları sevmem ben,» dedim. Anam birini sevdi mi hareketleri de değişir. Sağda solda dolaşıp başka adam aramaz. Şimdi iyice hastalandı, bundan sonra da sokaklarda dolaşıp adam aramaya pek hali olmayacak. Zaten başına ne geldiyse erkekler yüzünden gelmiş. Hep Tanrı'ya yalvarırım, anamı şu erkeklerden kurtar diye. Kolombiyalı olacak serseri anama çektirmediğini bırakmadı. Anam onun gelişini dört gözle bekler, beni kapının önüne dikerdi. Bundan sıkılmaya başlamıştım. Kapının önüne çık Kolombiyalıyı bekle, dediği zaman ben de «Senin uşağın değilim hanım. Hele o Kolombiya'lıyı hiç bekleyemem. Yeryüzündeki bütün Kolombiyalılar gebersin,» derdim. Ben böyle deyince çekip iki tokat atardı. Hem de herkesin önünde döverdi beni.

Anam o herif yüzünden kendini zehirlemeye kalktı. Yatağın üzerine uzanmış uyuyor gibiydi. Beni çağırdı. «Catin bir bardak su getir. Bu hapları alıp kendimi zehirliyeceğim,» dedi. Suyu götürdüm, sonra da bağırarak sokağa fırladım. Geri döndüğümde gözleri kapalıydı, konuşmuyordu. Hemen cankurtaran çağırdık, alıp götürdüler. O gün komşu evde oturan kadının yanında kaldım, ama akşam geç vakit anamı geri getirdiler. İyileşmişti.

Benedicto buraya tekrar gelirse herhalde büyük kavga çıkar. Rosalia, anamla Kolombiya'lının yaptıklarını söyleyiverir Benedicto'ya. Kolombiyalı ne zaman gelse anamla Benedicto'nun yatağına girip yatarlar. Biz de öbür odadaki yatakta yatarız. Öpüşürlerken gördüm. Doğru söylüyorum. Ama Benedicto gidip anama vurursa bir daha konuşmam onunla.

En çok istediğim dayımın Benedicto'yu dövmesidir. Bir dövse ne güzel olur. Polis gelince de, «Bu adam kızkardeşimi dövüyordu, ben de onu korudum,» der. Anam şahit gös-

terir, hiç bir şey olmaz. Hapse girmeden kurtulur.

Anam şimdi beni okula yerleştirdi. Burada ingilice öğreniyorum. İngilizce konuşmaya bayılırım. İyice öğrendikten sonra ingilizce konuşacağım ne söylediğimi anlamıyacak. Buraya geleli epey uzun bir zaman oldu. İspanyolcayı unutmaya başladım. Bir şey söylemek istesem ispanyolcasından önce ingilizcesi geliyor aklıma. Anam, ingilizce öğrenirsem beni döveceğini söylüyor ama ingilizce öğrenmem gerek. Bazan Sarita'ya ingilizce iki lâf ediyorum, anam hemen geliyor. «Kapa şu çeneni. Ben buradayken ingilizce konuşmak yok,» diye bağırmaya başlıyor. Deliriyor biri ingilizce konuşursa. Ben de lâfın altında kalmıyorum, cevabı yetiştiriyorum, «Ama ana, burada kalacaksak ve ben okulda okuyacaksam sınıfta kalmamak için ingilizce öğrenmem gerek.»

Anam bana defter almak istemedi. Önce ağladım, sonra vazgeçtim. Zaten ağlamaya devam etsem de bir şey olmazdı. Ben ağlamaya başlayınca anam çıkıp gitti. Bu yüzden o dersten sınıfta kaldım. Evde rahatım huzurum yok. Çocuklar bütün defterlerimi, kitaplarımı oradan oraya atıyorlar. Hiç bir aradığımı bulamıyorum. Şimdi de kalem kutum kayıp.

Buradaki okullar daha iyi. Porto Riko'daki okullarda insana çok kötü davranırlardı. Porto Riko'daki hocam ters bir kadındı. Kızınca dizçöktürür, sınıfın köşesinde bir saat öyle bırakırdı beni. Burada okula geç gelsen kimse bir şey demiyor. Porto Riko'da o aptal başöğretmene kadar çıkmak gerekirdi. Yine eski okulumda birşey yaptın mı saçlarına yapışıp sürüklerlerdi, oyun oynamana da izin vermezlerdi. Yüznumaraya çıkacak olsam, 'hemen git bir dakikada dön,' derlerdi. Burada yok öyle şeyler. İstediğin kadar oyun oynuyorsun, yemekleri de daha iyi. Her gün taze süt, bir sürü de meyva veriyorlar. Onun için buradaki okulları daha çok seviyorum.

Ama karşılığında buradaki çocuklar Porto Riko'dakilerden daha kötü. Hep alay ediyorlar benimle. Saçımı çekiyorlar, oramı buramı tırmalıyorlar.

Yine de aldırmıyorum. Biri bana vurursa ben de ona vuruyorum. Tanrı iki tane el vermiş niye vurmayayım. Ama geldiğimde çok korkuyordum. Eve dönünce anama, korku-

yorum, demiştim de, «Bırak korkaklığı, sana vurana sen de vur,» demişti bana. O günden sonra kimseden dayak yemedim.

Büyüyünce hepsiyle hesaplaşacağım. Porto Riko'ya dönmek istiyorum ama ingilizceyi iyice öğrendikten sonra. O zaman kimseyle ispanyolca konuşmayacağım. Anamla bile. Onunla ingilizce konuşacağım, ona 'anne'diyeceğim. İspanyolcayı da unutacağım için yanıma birini alacağım, benim için ispanyolca konuşacak. Yanımdaki ispanyolca konuşan arkadaşıma dönüp, «Anneanneme söyle Junior'u bıraksın. Junior'dan ona hayır gelmez,» diyeceğim. O da bunları ispanyolca olarak diğerlerine söyliyecek.

Sonra Hector'lara gideceğim. «Merak etme Hector,» diyeceğim. Hector ingilizce bilir. Yük gemisinde çalışıyor. Yük gemisinde çalışanların da çoğu ingilizce bilir. Onun için Hector'la konuşabileceğim. Söylediklerimi anlayacak. Ona diyeceğim ki, «Sen üzülme Hector. Bu günlerde anneannem Junior'u bırakıp sana dönecek. Anam buraya, aranızı bulmaya geliyor.»

Junior'un anasına da diyeceğim ki, «Bak Dona Celesta, söyle oğluna gidip başkasını bulsun. Nanda ona göre değil. Junior bıraksın onu.» Belki de Celestina gidip Junior'a söyliyecek bunları, çünkü önceleri Nanda'yı hiç sevmezdi.

Anneannemi yakalayıp, «Küçükken bize bakmak istemezdin. Şimdi çok sevdiğin Simplicio benim yanımda, New York'ta. Sana göndermeyeceğim onu,» diyeceğim. O da çok ağlayacak.

Simplicio yanımızdaysa ona da dönüp, «Bana bak Simplicio, söyle anana unutsun beni. Buraya onu görmeye gelmedim. Buraya Crucita'yı görmeye geldim,» diyeceğim.

En sonunda Crucita'nın evine gideceğim. Diyeceğim ki, «Crucita, hatırlıyorsun değil mi eski günleri? Tabii hatırlıyorsundur. İngilizce bilmiyorsun Crucita. Ama gel New York'a, ben sana yardım ederim. Hadi gel. Anamla oturursun. Ben sana bir oda veririm. Bir oda da Anita'yla Quito'ya

Benedicto şu evi düzeltsin artık. Bankada paramız var. Ev iyi ev aslında. Anam şöyle bir çeki düzen verdi mi daha da güzel oluyor. Ama komşulardan rahat yok, gürültülerinden gece uyku uyunmuyor. Bir de çocuklar. Evin altını

üstüne getiriyorlar. Hele o Toya, yatağının içine doldurmadık şey bırakmıyor. Anamı çileden çıkarıyor.

Tanrım, anam şu krizlerden bir kurtulsa. Krizlerin çoğu da Benedicto yüzünden geliyor. Anamı hizmetçi gibi kullanmak istiyor. «Soledad pabuçlarımı giydir. Soledad gömleğimi getir. Soledad, git bana şunu getir.» Anama sabahtan akşama kadar emir verir. Anam da fazla yürüyemiyor hasta olduğu için. Bu yüzden her gün kavga ediyorlar. Bir gün anam dışarı çıkıyordu, Benedicto da çıkacakmış. Anam ona, «Sen ne zaman dönersen ben de o zaman döneceğim. Evde yalnız başıma oturmaktan bıktım,» dedi. Benedicto'da, «Bu evde emirleri kim veriyor? Sen mi ben mi?» diye cevap verdi. Anam, «Ben,» dedi, «Çünkü artık kocam değilsin.» Benedicto yakaladı anamı, başladı yumruklamaya. Anam da oradan bir bıçak kaptı, tam saplayacaktı Benedicto yakaladı elini. Ben yanlarında durmuş seyrediyordum. Benedicto kolumu çekip, beni aralarına soktu. Anamın savurduğu bıçak az kalsın beni öldürecekti. Bu sefer de Benedicto Sarita'yı araya çekti. İkimizi de sevmez zaten o adam. Bizi önüne alıp korunmasaydı anam onu orada öldürecekti. Sonra anamın üstüne saldırıp bıçağı almak istedi. Anamın elini kıvırdı. Öyle uğraşırlarken bıçak Benedicto'nun eline saplanıverdi.

Ben Benedicto'ya 'yalancı' derdim. Toya'da 'orospu çocuğu' derdi. Daha bir sürü kötü şey söylerdik. O bıçağı kılıfından çıkarıp kafasına saplamak gelir hep içimden. Kocaman bir bıçak, birine sapladın mı muhakkak ölür. Ben de o gün bıçağı Benedicto'ya saplamak istedim. Bütün gece de sinirimden uyuyamadım.

Bundan sonra Benedicto anama dokunamaz. Çünkü anama bir daha elini kaldırırsa anamdan önce ben bıçağı çekip saplıyacağım bir tarafına. Erkeklerin hepsi kötü. İçlerinde bir tane bile iyisi yok. Onun için büyüdüğümde evlenmiyeceğim ben. Rahibe olacağım. Öyle oldu mu yalnız başına çalışırsın, yersin, eline de para geçer.

Hemen hemen haftada bir sinemaya gideriz. Gittiğimiz sinema Eagle caddesinde ucuz bir yer. Yirmi beş sent adam başına. Öğlen birde gireriz, filmler güzelse akşam ona kadar çıkmayız sinemadan.

Anamla sinemaya gitmeye bayılırım. Komik filimleri

çok sever anam. Çok da güler böyle filimlerde. En fazla sevdikleri de Coquita'nın filimleri. Coquita kadın kılığında dolaşan bir adam. Kadın elbisesi giyiyor, kafaya bir peruka, onun üstüne de kurdeleler. Tombul bir kadın gibi ortalıkta dolaşıp dansediyor.

Ben en çok Zoro'nun filimlerini severim. Geçenlerde gördüğümüz çok güzeldi. Antonio Agiler oynuyordu o filimde. Kardeşi de oynuyordu. Antonio, Zoro rolündeydi. Filmde kızları vardı, hepsinin atları vardı. Kızlar da ata biniyorlardı. Zoro ile arkadaşları, zengin kötü adamları yakalayıp paralarını iyi insanlara, hem de yoksullara veriyorlardı. Filimleri gördükce çok acırdım onların hallerine. Bir süre sonra Zoro ihtiyarladı. Bir gün okla vurdular onu, ama kızları kurtardı.

Büyüyünce ben de Zoro gibi olmak isterim. Porto Riko'ya gidecek üstüme Zoro'nun elbisesini giyecek, zenginleri öldürüp yoksullara yardım edeceğim. Yalnız zenginleri değil, haydutları, kötü adamları da öldüreceğim. Biraz beklesinler ben büyüyünceye kadar.

SOLEDAD: **Kısmetinde olanın...**

Fox caddesinde otururken hükûmet altı blok kadar yeri istimlâk etti. Yerlerine yeni apartıman yapılacakmış. Bizim ev de yıkılacaklar arasındaydı. Küçük, müstakil bir evdi. Fox caddesinde ispanyolca konuşan az insan otururdu. Şimdi oturduğumuz yerden bin kat daha iyiydi. Biz Porto Riko'ya gitmeden hükûmetin adamları gelip eve baktılar. Bize oda başına yüz dolar vereceklerdi. Altı ay içinde de taşınmamızı istiyorlardı.

Altı ay geçti ama Benedicto yeni bir yer bulmak için hiç gayret göstermiyordu. Alt kattaki Kübalı adam taşındı, üst kattakiler taşındı. Evde bir biz kalmıştık. Benedicto sefere çıktığı zamanlar evde çocuklarla ben yalnız kalır ve çok korkardım. Ben, iki sefer arasında iki hafta evde kaldı. O iki hafta süresince durmadan taşınacak yer aradık. Sonunda da şimdi oturduğumuz evi bulduk. O zaman çalışıyordum ben. Benedicto kaparo yatırıp kiranın bir kısmını ödemek için bir kuzeninden iki yüz dolar borç aldı. Ben'in bir arkadaşı arabasını alıp geldi. Ben'in erkek kardeşiyle kuzeni de geldi, yardım ettiler eşyaları taşımamıza. Taşınmak bize yirmi beş dolara patladı. Benedicto'da metelik kalmamıştı, dikiş makinemi rehine verdim. Hâlâ da kurtaramadım.

Buraya 1964 yılının Nisan ayında taşındık. Odalar küçük ama seviyorum bu evi. Caddenin adı Eagle caddesi. Fox caddesindeki eve altmış beş dolar ödüyorduk, ama ne elektriğe para veriyorduk, ne de başka bir şeye. Burada altmış dokuz dolar yetmiş dokuz sent veriyoruz. Elektrik parası da ayrı.

Buraya taşındığımızda cıvarda hiç tanıdığım yoktu. Komşularından birinin adı Nilsa. Birlikte oturduğu Moises Pagan ikinci kocası. Onlar kira vermiyorlar, çünkü aynı zamanda apartımanın kapıcılığını yapıyorlar. Benim çocuklarıma da bakıyorlar. Başka işleri de yok. Belki de vardır ama hiç işe gittiklerini görmüyorum. Nilsa'nın iki oğlu var. İkisi de hapse girip çıkmış. Gardo esrar satmaktan, öbürü Berto da soygunculuktan. İki oğlundan başka Nilsa'nın iki torunu, bir de kaynanası oturuyor yanlarında. Evlerine fazla gitmem. Her zaman bir şey isterler benden. Bir gün dayanamadım, «Hep ver, ver, ver. Biraz da siz bana verin,» dedim. O günden sonra da bir şey istemediler.

Buradaki tek arkadaşım Rosalia. Bir süre önce tanıdım onu. Benedicto tanıştırdı bizi. Ben'in çok yakın arkadaşı. Ben'i doğduğundan beri tanıyor. Dul, oğluyla birlikte oturuyor. Onu seviyorum, çünkü bana karşı iyi. Bir dolara ihtiyacım olsa hemen verir. Halbuki kendisi de çok yoksul. Oğlu bakıyor Rosalia'ya. Oğlu dediğim de o kadar genç değil. Rosal a'nın tek kusuru dedikoducu olması.

Daha bir sürü arkadaşım olsun isterim. Ama öyle rasgele arkadaş değil. Benden üstün insanlarla arkadaşlık etmek isterim. Rahat hayatları olan, büyük insanlar tanıyan zengin kişilerle dostluk etmek isterim. Çünkü insanın kötü arkadaşı oldu mu faydadan çok zararı dokunur. Sokak ortasında bir şaka yapar, yerin dibine geçirir adamı. Ben kendimi olduğumdan büyük görmüyorum. Zamanında ben de sokaklarda sürttüm. Öyle yüksek sınıftan filân da değilim. Zaten onun için kendim gibilerle arkadaşlık etmek istemiyorum.

Benedicto'nun ailesiyle pek iyi geçinemiyorum. Benedicto beni barda çalışırken buldu diye beni hiç sevmezler. Benedicto'yu değil, parasını sevdiğimi söylerler. Onlar, Benedicto bütün parasını bana yediriyor sanıyorlar. Yük gemisinde çalışan milyonlar kazanır sanıyorlar ama Benedic-

to kazandığını içkiye yatırıyor. Elimize bir şey geçmiyor. Bunu bilmiyorlar tabii.

Ben'in ailesi sahtekâr dolu. Hepsi ikiyüzlü. Benedicto sıkışık durumda oldu mu bakmazlar bile yüzüne. Eline para geçtimi de kıçından ayrılmazlar. Benim akrabalarım da öyle. Kuzinim Virginia başı sıkıştı mı para istemek için bana gelir. Ama eline biraz para geçti mi başlar ortalıkta benim için konuşmaya. Cimri der. Daha ne bekliyor? Oturduğum evi de ona mı vereyim? Benim de ihtiyaçlarım var. Merhametliyim ama merhametin de bir derecesi var.

Elfredo'yu bu eve taşındıktan bir ay sonra tanıdım. Tombalacı yollamış evden kartları alsın diye. Kumara bayılırım. Daha küçücük çocukken kumar oynamaya başlamıştım. Anamdan öğrenmiştim. Bir ara tombala kartları bile satmıştım.

Kumarı severim ama fazla talihim yok. Bir keresinde sondan üç numarayı tutturmuştum, kazandım. Bir keresinde de iki yüz yirmi numarayla kazandım. Porto Riko'dayken hiç olmazsa yılda bir kere kazanırdım. Burada onu bile kazanamıyorum. Hani derler ya, kumarda kaybeden aşkta kazanır diye. Benimki bunun tersi, kumarda da kaybediyorum aşkta da. Orospuluk yaparken daha talihliydim. Ama artık rahat, sakin bir hayat istiyorum. Öyle bir hayat sürünce de talihim gidiyor.

At yarışlarında daha çok talihim vardır. Porto Riko'da Çarşambaları, Cumaları, bir de Pazarları, haftada üç gün hipodroma giderdim. Bir keresinde babamla gittim, ikimiz on dört dolar kazandık. Bazan elli, altmış dolar kazandığımız olurdu. Çoğu kere yalnız giderdim. Nasıl olsa orada bir adam bulurdum. Yarışlar bitince de San Juan'a birlikte dönerdik geceyi geçirmek üzere.

Elfredo hergün eve gelirdi. Ya Bolita kartı getirirdi, ya da tombala. Daha çok Benedicto'yla konuşurlardı ama Benedicto yokken de Elfredo gelir, kapının eşiğine oturur sohbet ederdik. On dokuz yaşında filândı. O da Porto Riko'luydu. Bir ay bizim eve gelip gitti, aşktan filan da bahsetmedi. Hoşuma gidiyordu ama ben de bir şey söylemiyordum. Bir gece geldi, galiba biraz sarhoştu. Beni sevdiğini söyledi. Çok kibarca söyledi, ben de düşüneyim dedim. Üç gün sonra gelip cevabımı öğrenmek istedi «Peki,» dedim.

Önceleri gerçekten sevmiştim onu, ama sonraları sevmemeye başladım. Çocuktu daha, O güne kadar herhalde. kadınlarla pek ilişkisi olmamıştı. Soğuktu, sinirliydi, korkuyordu. İlk yattığımda hiç hoşuma gitmedi. Söyledim de kendisine.

İlk keresinde onun odasına gittik. Önce biraz içtik, konuştuk, sonra ben elbisemi çıkardım, o da çıkardı, yatağın üzerine uzandık. Beni öpmek istedi, dudaklarımdan öpülmesinden hoşlanmadığımı söyledim. Göğüslerimi öpmek istedi, ona da izin vermedim. Sonra sevişmeye başlayınca o durdu, ben hareket ettim. «Bu iş böyle olmaz,» dedim. «Ne yapacağını bilmiyorsun. Bir erkek kadınla yatarken neler yapar, onları öğrenmen gerek.» «Evet, bilmiyorum,» dedi. «Bilmeden niye yattın benimle? Daha çocuksun sen. Hiç bir şey bildiğin yok. Tanrı bilir ya, şimdiye kadar bir tek kadınla yatmamışındır.» Bu sözüme çok kızdı, çünkü daha önce bir çok kadınla yattığını söylemişti bana.

O gün para almadım ondan. Ama daha sonra paraya ihtiyacım olduğunda istedim, verdi. İki hafta ona görünmedim. İki hafta sonra bana bir ceket armağan etti. Ben de Felicita'ya yolladım. Sık sık armağanlar verirdi bana. İkinci gidişimdi, kızmıştım. Çünkü tanıdıklardan birine benim için ihtiyar demiş. Daha doğrusu, «Benden daha büyük,» demiş. O da aynı anlama gelir ya. Bunu duyunca, «Ben ona gösteririm. Söylediğine pişman ederim,» dedim.

Kalkıp odasına gittik, soyunduk, yatağın üzerine uzandık. Beni öpmeye başladı. Sesimi çıkarmadım, ben de onu öptüm. Sonra iyice işe giriştim. Öptüm, okşadım, çıldıracak hale geldi. Derken birden yataktan kalktım, konuşmadan çıkıp gittim. O günden sonra kapımın önünden ayrılmaz oldu. Boyuna birlikte kaçmamızı istiyordu. Çocukları da yanımıza alacağımızı, çocuklara iyi bakacağını vaadediyordu ama aptal değilim ben. Onu sevmiyordum bir kere. Bana göre çok gençti. Nasıl olsa bir gün bıkacaktı benden.

Bir gün başka bir kadınla gördüm onu. Kadının kim olduğunu bilmiyordum. Gördüğümü farkedince hemen teyzesinin evine girdi, saklandı. Peşinden gittim, tokatladım onu. «O kadınla tanışmıyorum bile,» dedi. Yalan söyledi diye bir tokat daha vurdum. Gözleri yaşardı, ama bir şey yapmadı. Kardeşi araya girdi, «Ne diye vuruyorsun?» dedi. «Araya

girersen sana da vururum,» dedim. Sonra eve döndüm. Benedicto benden önce gelmişti, beni o halde görünce, «Neyin var?» diye sordu. «Hiç,» dedim.

Benedicto bana karşı müşfik değil. Çok kaba. Bir kadın nasıl memnun edilir, bilmiyor. Benimle ilgilendiği bile yok. Aklı fikri içmekte. Bana istediklerimi vermedikce niçin oturayım onunla. Onda bulamadığımı başka yerde ararım.

Beni şımartacak bir adam arıyorum. Benimle ilgilenecek, en ufak şeyime bile koşacak bir adam. Yoksa bana hayvan gibi davranacak adam değil. Bir kadına karşı nasıl davranılacağını bilmeyen adam değil vahşidir. Elfredo'dan istediğim de sevilmekti, ama Elfredo bunu bilmeyecek kadar küçüktü.

Elfredo'dan bir süre sonra Kolombiya'lıyı tanıdım. Tavio'ya benziyor, hele gözleri. Bana karşı çok iyi. Tavio gibi kibar davranıyor. Birbirlerine o kadar benziyorlar ki. O da denizci, o da Rosalia'nın arkadaşı. Bir gün Rosalia'nın evine gittiğimde tanıştırdı beni. Tanıştıktan bir iki gün sonra da iyi arkadaş olduk. Alıp bir otele götürdü. Tam bir erkek Kolombiya'lı. Kadınlara nasıl davranılır, biliyor. O yüzden aşık oldum ona zaten.

Kendisiyle oturmamı istedi. Kocam olup olmadığını sordu. «Yok,» dedim. «Oturduğun yerin kirasını kim veriyor?» diye sordu. «Ben veriyorum. Böyle soru sormaktan da vazgeç,» diye cevap verdim. Birlikte çıkmaya başladıktan sonra iki sefer daha yaptı. Kazandığı parayı da getirdi bana verdi. Bu radyo onun armağanı, bu elbise de, bu kürk battaniye de. Seferdeyken yazdığı mektupta evli olmadığını söylemişti. Ama bir arkadaşı evli, üç çocuklu olduğunu, hatta karısının da gebe olduğunu söyledi. Bunu duyunca içimden, «Vay yalancı vay, ben sana gösteririm,» dedim. Şimdi geri dönünce diyeceğim ki, «Kusura bakma ama bu iş burada biter. Seni bir daha görmek istemiyorum.» Bana yalan söyleyen erkeklerden hoşlanmam.

Gerçek sevgi sadece anayla çocuklar arasında olur. Erkekler gelir geçer. Hatta çocuklar da büyüyüp evlenince analarını olan sevgileri azalır. Ama ananın çocuklarına duyduğu sevgi hiç bir zaman ne söner, ne de azalır. Ana doğum yap-

mak üzereyken Tanrı'ya çok yakındır. Hem Tanrı'ya, hem de meleklere. Çünkü hayatını tehlikeye atar. Yaşayacak mı, ölecek mi, kimse bilmez. Daha önce de dokuz ay karnında taşır onları. Çocuklarımı çok severim. Benim her şeyimdir onlar.

Hayatta yaptığım tek iyi şey Catin'i evlât edinmemdir. Bir sürü kötü iş yaptım. Yaptığım kötülüklerin sayısını bile unuttum. Ama Catin'e yaptıklarımdan gurur duyuyorum. Ne anasından sevgi görmüştü, ne babasından. Bir tek benden sevgi gördü. Ben de onu öz çocuğummuş gibi sevdim.

Anam beni hiç sevmezdi. Açık söylemek gerekirse ben de onu sevmezdim. Anamın bana yaptıklarını ben çocuklarıma yapmam. Yaparsam kötü yola sürüklerim onları. Onun beni dövdüğü gibi dövmem çocuklarımı. Dövdüm mü bir iki tane vururum o kadar. Ne bir yanlarını yaralarım, ne ayaklarını keserim, ne de kafalarını yararım.

Ben çocuklarımı anamın beni yetiştirdiği gibi yetiştirmem. Öyle yaparsam hepsi orospu olur. Hep düşünürüm, kızlarım bana ya da anneannelerine benzerlerse halimiz ne olur diye. Sokaklara düşüp orospu olurlar. Yıllarca sürer gider bu. Aslında bizim aileden de orospudan başka şey çıkmaz.

Anam bana hiç bir şey öğretmemişti. Bir kere okumamıştım ben. Her şeyden önce kızlarımı okutmak isterim. Okula gitmiştim ama ne bakan vardı, ne de ne yaptığımı soran. Okula gitmeyip sokaklarda gezerdim, kimse kızmazdı. Halbuki ben kızlarımı her zaman gözlüyorum. Biraz daha büyüsünler, o zaman daha da sıkacağım onları. Serserilerle arkadaşlık etmesinler diye.

Kızlarımın iyi yetişmesini isterim. Erkek çocuklarla oynadıklarını görünce döverim. Küfür ettiklerini duyunca da döverim. Büyüklerine cevap vermemeyi öğrettim onlara. «Büyükleriniz size ne derlerse desinler, cevap vermek yok,» dedim. «Biri size kötü söz ederse gelip bana söyleyin. Ben konuşurum onunla.» Eğer kızlarıma biri kötü lâf ederse gidip hakkından gelmesini de bilirim. Ama onlar büyüklerine ses çıkarmamalı. İhtiyarlara gülmemeli. Zavallılarla alay etmek yok. Catin sakat birini gördü mü gülmeye başlar. «Gülme,» derim, «Sen de sakatsın.» Bütün bu yaptıklarım onları doğru yolda tutmak için.

Kızlar bulaşık yıkamayı, yemek pişirmeyi, çamaşırı,

ütüyü, hepsini öğrenmeli. Küçük kızların yüzlerini, gözlerini boyayıp büyüklük taslamalarına çok kızarım. Büyüyüp genç kız olsunlar o zaman yapacaklar tabii. Hafta sonlarında sinemaya yollarım ama dahada büyüseler dansa göndermem. Öyle daracık, her tarafı açık elbiseler de giydirmem. Genç kızların aklı giyime kuşama fazla takıldı mı sonları iyi olmaz. Kızım elbise istedi mi gelip bana sormalı. Paramız varsa alırız, yoksa o elbiseyi giymez. Biz yoksuluz, yoksul kaldığımız sürece yoksul gibi yaşamalıyız.

Kızlarımın benim yaptıklarımı yapmalarını istemem. Oğlumun çalışmadan kadınların sırtından geçinmesini de istemem. Kızlarıma, «Okuyup iyi birer iş bulun. Ondan sonra da efendi gibi birer koca. Erkekler çoğu zaman göründükleri gibi değildir. Kuzu görünürler kurt çıkarlar. Yılan gibidirler. Bütün zehirleri dillerinin ucunda saklıdır ama gözükmez,» derim.

Çok katı yürekli görünüyorum belki, ama aslında öyle değilimdir. Merhametliyimdir. Başkası acı çektimi ben de üzülürüm. Zayıflara, yoksullara çok acırım. Yardıma muhtaç olana yardım ederim elimden geldiği kadar. Bir keresinde Luisa Villanuiva adında bir kadınla küçük kızını evime almıştım, yatacak yerleri yoktu çünkü. Günlerce evimde bakıtım onlara, yemek yedirdim, giydirdim ama iyiliğime kötülükle karşılık verdi. Hakkımda söylemediğini bırakmamış. Sokakta kimsesiz bir çocuk görünce icim cız eder. Zengin olsam da şunların hepsine yardım edebilsem, derim. Ama belli olmaz, belki insan zengin olunca böyle düşünmeyebilir.

Şimdi yirmi beş yaşındayım. Hastayım da, yarım insan sayılırım. Otuz yaşına gelince hiç bir işe yaramam herhalde. Dişlerimin çoğu döküldü. Sinirlerim bozuk, tansiyonum da çok yüksek. Dün akşam yerleri silerken başım döndü, yere çöktüm. Çabucak yoruluyorum. Biraz yürüsem sırtım, göğsüm ağrıyor. Arada bir de öksürük nöbeti geliyor, bazan kan tükürüyorum. Hastaneden falan umudu kestim artık. Özel hastanede bakmak için para istiyorlar. Devletin hastanelerinde ise iş yok. Hastaneye gitmektense evde kalırım. Şimdiye kadar bir sürü dert geldi başıma, hepsini atlattım. Ama artık gücüm kalmadı.

Anama yazdım, mektubuma cevap vermedi. Arturo'ya yazdım, iki üç gün sonra cevap yazdı. Her zamanki gibi

yardım etmek istiyordu bana. Mektubu şöyleydi: «Sevgili Soledad, senden ve sevgili kızlarımdan haber alınca kalbim hep sevinçle dolar. Soledad, mektupta sağlığının iyi olmadığını söylüyorsun. Hükûmete başvur, ya da Kızıl Haç'a. Seni ve kızları buraya yollarlar. Benim evimde iyi kötü, hep birlikte otururuz. Birlikte olunca güçlükleri de yeneriz. Düşün, buraya gelmeye karar ver, Tanrı'nın izniyle buraya gelince sen de iyileşirsin. Bol gıda alırsın, temiz hava, kısa zamanda toparlanırsın. Siz buraya gelecek olun, ben sizi geçindirmenin yolunu bulurum. Sakın hastalandım diye telâşa kapılma Soledad. Hastalık Tanrı'dan gelir, sonra Tanrı yine alır götürür hastalığı. Cesaretini kaybetme. Küçük evim hazır, sizin gelişinizi bekliyor. Geceleri yatmadan önce sizin için dua ediyorum. Ayrıldığımızdan beri her gece dua ettim zaten. Bir gün dönersin diye senin yerine başka kadın almadım eve. Niçin döndüğün önemli değil. Önemli olan buraya gelmen. Bütün hazinemiz olan çocuklarımızı birlikte yetiştirmemiz gerek. Bizim için en önemli varlık onlar şimdi. Dediğim gibi üzülme, merak etme, söylediklerimi yap, her şey yoluna girer. Karar verince bana bildir. Sevgili küçük kızlarımı benim için bol bol kucakla. Sevgili oğlum Quique sana öpücükler yolluyor. Her zaman senin, Arturo.»

Arturo bana kapısını açıyordu ama istediğim o değildi benim. Arturo'ya bir daha dönebileceğimi sanmıyorum. Yalnız olsam çok uzak ülkelere giderdim. Dünyanın öbür ucuna giderdim. Zengin bir insan hastalanınca onu seyahate yollarlar. Zengin olsam ben de aynı şeyi yapmak isterdim ama meteliğim yok. Onun için burada, kızlarımızı yanında kalacağım. Hastalanırsam cankurtarana koyup hastaneye kapatacaklar. Ölürsem de gömecekler, başka ne yapabilirler?

Ölümden kaçılmaz. Şimdi, şurada durup dururken düşüp ölebilirim. Yürürken kafamı bir şeye çarpıp yine ölebilirim. Ölüm insanın kulağının ardında gizlidir derler. Ölümden korkmuyorum. Çünkü insan hayattayken yaptıklarının cezasını yine hayatta görür derler. Tanrı ölmemi isterse ölürüm. Tek istediğim acı çektirmeden öldürsün beni.

Ölünce öyle lüks cenaze filân da istemem. Bin dolarlık tabut, yüzlerce dolarlık çelenk, gereği yok bunların. Lüks insana hayattayken gerekli. Eğer ben öldükten sonra cenazeme para harcayacak biri varsa o parayı şimdi versin de

kızlarıma harcayayım. Ben öldükten sonra para harcamışlar, şuraya buraya gömmüşler ne farkeder. Haberim bile olmayacak nasıl olsa.

Porto Riko'ya gömsünler de isterlerse çukur kazıp içine atsınlar. Benim memleketim orası çünkü. New York'ta yaşıyorum ama aslında memleketimi unutmadım hiç. Dünyalara değişmem Porto Riko'yu. Orada doğdum, oraya gömülmek isterim. Burada ölmek istemiyorum, çünkü kimse sahip çıkmazsa ceseti kadınlar cezaevine yolluyorlar. Cezaevinin bir de hastanesi var, ceseti orada kesip biçiyorlar, üzerinde araştırma yapıyorlar. Karnını yarıyorlar, kollarını, bacaklarını parçalıyorlar, sonra da parça parça gömüyorlar insanı.

Öldükten sonra Porto Riko'daki hastaneye versinler vücudumu, ya da oradaki tropik hastalıklar okuluna. Ama burada bırakmasınlar. Ben öldükten sonra vücudumu kullanacaklarsa bari Porto Riko'lu doktorlar kullansın. Amerikalılar el sürmesinler vücuduma. O kadar yıldır burada oturuyorum, hâlâ ısınamadım. Tek düşünsem Porto Riko, Porto Riko'lular. Gerisi vızgelir bana.

ÜÇÜNCÜ KİTAP
FELİCİTA

FELİCİTA: Felicita İle San Juan'da Bir Gün

Felicita'nın evi Fernanda'nın evinin batısındaki yeşil damlı binalardan biriydi. Maviye çalan parke taşlarıyla örtülü meydanın köşesindeki Dona Yolanda'nın barının önünden başlayan dar bir yolla gelinirdi buraya. Dar yolun iki yanı iç içe girmiş gibi duran evlerle doluydu. Ara sıra iki ev arasındaki ufak bir aralıktan okyanusun maviliği görünüyordu.

Daracık yol yüz elli metre kadar uzunluktaydı. Ama La Esmeralda'nın küçük bir örneğiydi. La Esmeralda'da ne varsa burda da vardı. Gemiciler, seyyar satıcılar, müşteri arayan kadınlar, hepsi vardı bu yolda. Dona Yolanda'nın barı ile Felicita'nın evi arasındaki yol hemen hemen ortalarda biraz genişleyip küçük bir meydan halini alıyordu. Bu meydancıkta yosunla kaplı yıkık bir duvara musluk takılmış, çeşme haline getirilmişti. Meydancığın bir yanından öbür yanına ipler gerilmiş üzerlerine çamaşırlar doldurulmuştu.

Rios ailesinin bazı akrabaları, bazı dostları da bu yolda oturuyorlardı. Meydancığın hemen batısında Gerardo'nun evi vardı. Gerardo, Felicita'nın sevgililerinden biriydi. Evliydi, karısı ve dört çocuğuyla oturuyordu. Karısıyla kavga etti mi hemen Felicita'ya giderdi. Felicita'ya bir sürü pahalı armağanlar vermişti. Bunların arasında bir kol saati, bir

de havagazı fırını vardı. Fernanda'nın eski kocası Hector, Gerardo'nun yanındaki evde oturuyordu. Her ikisi de rıhtımda çalışırlardı.

Bu evlerin tam karşısındaki binada Dona Minerva otururdu. Dona Minerva Cruz'un eski kocasının teyzesiydi. Kısa boylu, sağlam yapılı bir zenci karısıydı. Sigara değil puro içerdi. Bütün mahallede sevilirdi. Hem herkese yardıma koşar, hem de her hastalığın ilâcını bilirdi. Dona Minerva'nın evinin bodrum katında da yine Rios ailesinin dostu Dona Lucelio oturuyordu.

Dona Minerva'nın evinin batısında sarı bir kulübe vardı. Cruz'un eski kocalarından Aleandro karısı Gladis'le burada yaşardı. Onun yanındaki evin bir odasında da Soledad'ın eski kocası Arturo otururdu.

Yolun öbür ucunda Papo'nun barı vardı. Bir kaç basamak merdivenle çıkılırdı bara. Papo rıhtımda çalışırken kaza geçirmiş tazminat diye elde ettiği parayla da bu barı ve çevresindeki bir kaç evi satın almıştı. Karısı Canoveva barın bütün işlerini görürdü. Papo da kazandıklarını kumarda, horoz dövüşlerinde yerdi. Canoveva gençliğinde Crospuluk da yapmıştı. Daha sonra, barın müşterisini arttırmak için kadınlar bulmuş, gelen adamlara kadınları satmış, kendi odasını da bu iş için kiralamıştı. Bunun yanısıra Bolita kartları satar, isteyene de faizle borç para verirdi. Barın yanındaki evde Felicita'nın arkadaşı Mine otururdu. Mine ile kocası Herminio devamlı kavga ederlerdi. Herminio iki günde bir Mine'yi kapının önüne çıkarır, herkesin içinde döverdi.

Felicita'nın oturduğu evin tabanı beton, üst tarafları ahşaptı. Ev yokuşun hemen başında olduğu için bir yanı toprakla aynı düzeydeyken öteki yanı yerden beş metre yüksekteydi. Bir ara yeşile boyanmıştı ama şimdi renk filân kalmamıştı duvarlarda. Evin damı yeşil katranlı bezle kaplıydı, yağmur geçirmesin diye.

Evin üç dairesi vardı. Bir dairede Felicita ve iki komşusu Florida'yla Vilfredo oturuyorlardı. Balkonları, tuvaletleri ortaktı. Evin diğer kiracısı alt katta tek başına yaşıyordu. Onun kapısı da ayrıydı. La Esmeralda'da böyle ayrı kapısı bulunan dairelere «Maden» derlerdi.

Rosa Felicita'nın evine geldiğinde saat sabahın yedisiydi. Felicita'nın komşuları Florida'yla Vilfredo kalkmış sa-

bah kahvelerini içiyorlardı. Felicita uyuyordu ama odasının kapısı açıktı. Çocuklar bir içeri bir dışarı koşuşup duruyorlardı. Kapı sonuna kadar açık olsa bile holdeki duvarın çıkıntısı içerisinin görülmesine engel oluyordu.

Felicita'nın ön odası dokuz metrekare kadardı. Aydınlık, temiz bir yerdi. Duvarlar maviye boyanmıştı. Duvarları. Felicita, kendi eliyle boyamıştı. Pencerede ve yatak odasına açılan kapıda mavi çiçekli perdeler asılıydı. Odada bir masa, dört de sandalye vardı. Yerde de bir kilim. Felicita bunları taksitle almış, hepsine kırk dört dolar ödemişti.

Rosa iki odayı ayıran perdeyi kaldırıp Felicita'nın yattığı yere girdi. Felicita sırtüstü uzanmış uyuyordu. Dizlerini karnına çekmiş, bir eliyle de yüzünü kapamıştı. Üzerinde yalnız incecik bir çarşaf vardı ve vücudunun hatlarını açıkca ortaya koyuyordu. Göğüsleri küçük fakat diriydi. Beş çocuk anası bir kadının göğüsleri değildi sanki. Yatak tek kişilik geniş bir yataktı. Hemen hemen bütün odayı kaplıyordu. Odada yataktan başka bir de ufak tuvalet masası vardı. Elbiseler köşede bir sırığın üstüne askıyla dizilmiş, naylonla örtülmüştü. Başka bir köşede de pabuçları sıralanmıştı. Yine aynı köşede bir sürü karton kutu vardı. Çocukların giysileri, pabuçları bu kutulardaydı. Yatak odasının duvarları boyasızdı. Tavan çok pisti, örümcek ağlarıyla kaplanmıştı, oda da sinek doluydu. Odanın penceresi yoktu sadece balkona açılan kapısı vardı.

Rosa gürültü etmemeye çalışarak Felicita'nın yanından geçti, balkona çıktı. Balkonun üstü kapalı olduğundan mutfak diye kullanılıyordu. Felicita'nın çocuklarının ikisi, Gaby ile Angelito da akşamları burada yatıyorlardı. Gaby ile Angelito ikizdi. Yedi yaşındaydılar. Balkona çıkınca sol tarafta fırın duruyordu. Bir masanın üzerine oturtulmuştu. Sağ tarafta da, bir masa üzerinde kırmızı çiçekli bir masa örtüsü vardı. Masanın üstü kirli tabaklarla doluydu.

Rosa balkonun parmaklıklarına yaslanıp okyanustan esen temiz rüzgârı içine çekti. Aşağıda, sokakta bir kadın çöpleri topluyordu. Rosa'yı Sosyal Yardım Kurumundan gelen biri sandığı için bağırmaya başladı, «Niye daha önce görünmediniz sanki? Sizden önce de bir sürü insan geldi buraya. Konuşup konuşup gittiler. Konuşmaktan başka iş yaptıkları yok Gelip şu çöplerin halini görsünler. Ondan

sonra da adam yollayıp temizletsinler şurayı. İki gün önce kızımla temizledik, şimdi yine doldu.» «Sosyal Yardım'dan değilim ben ama haklısın,» diye cevap verdi Rosa. «Sık sık gelip temizlemeliler buraları.» Rosa oturma odasına döndü, Felicita'nın uyanmasını beklemeye koyuldu. Odanın içi sidik kokuyordu. Kokudan kurtulmak için koridora açılan kapıya yakın bir iskemle çekti, oturdu. Ama bunun da faydası olmadı. Bu sefer de koridordaki tuvaletten kokular geliyordu. Tuvalet pislik içindeydi. Yerde bir, iki santim yüksekliğinde su vardı. Suyun içinde gazete kâğıtları yüzüyordu.

Felicita bu eve taşınalı bir yıldan fazla olmuştu. Ayda on iki dolar kira veriyordu. Elektriği yoktu, suyu da yoktu ama yine de memnundu evden.

Rosa ağlayan bir çocuk sesi duydu, ardından da komşulardan Dona Berta, kucağında Felicita'nın en küçük çocuğu Evita'yla içeri girdi. Çocuk yeşil bir elbise giymişti, altında da hiç bir şey yoktu. Kadın çocuğu Rosa'ya bıraktı, çıktı gitti. Çocuğun ağlamaları Felicita'nın rahatını kaçırmıştı ki yatağında şöyle bir döndü. Dönünce de üzerindeki çarşaf yere düştü. saydam naylon bir külottan başka şey yoktu üzerinde.

Felicita'nın öbür dört çocuğu da içeri doldular. Birkaç dakika sonra Felicita yatakta doğruldu, oturma odasından geçip tuvalete doğru koştu. İlk anda Rosa'yı farketmemişti, görünce durdu. «Angelito elbiselerimi getir, koş,» diye bağırdı.

Angelito getirip verdi elbiselerini. Felicita elbiselerini alıp tuvalete girdi. Çıktığında kahverengi elbisesini giymiş ama saçlarını taramamıştı. O haline rağmen yine de güzeldi. Yirmi üç yaşındaydı, ince, düzgün, dolgun bir vücudu vardı. Koyu kahverengi saçlarının arasında kızıllıklar göze çarpıyordu. Ön dişlerinden ikisi altın kaplamaydı.

Felicita divanın üstüne oturup Evita'yı kucağına aldı. Diğer dört çocuğu da hemen çevresini aldılar. Üstleri, başları, yüzleri kirliydi ama güzel çocuklardı hepsi de. Gaby'nin ayağında siyah bir pantolon vardı, Angelito'da da eski bir blucin. Başka şey giymemişlerdi. Tany'de pembe damalı bir elbise vardı. Üç yaşındaki Mundo ise çırılçıplaktı. Çocukların hepsi de yalınayaktı.

«O kadar yorgunum ki,» dedi Felicita. «Bu küçük vahşiler uyku uyutmuyorlar insana.» Bir iki dakika sonra Evita'yı yere bıraktı, divanın üstünü şöyle bir düzeltti. Rosa, «Güzel bir örtü bu,» dedi, «Üç yıl önce Edmundo'yla otururken bir arkadaşımdan satın almıştım. Sekiz dolara sattı bana. Üç ay önce bunun gibi altı örtüm vardı, şimdi bir tane kaldı, çocuklar yüzünden.» Mundo «Ana bana ekmek ver,» diye koştu, kucağına çıktı Felicita'nın. Felicita kızgın kızgın baktı ama bir şey demedi. O sustu, Angelito başladı, «Ana bana bir peni ver,» Felicita ona da cevap vermedi. Masanın üstünde duran resmi alıp Rosa'ya uzattı. Resim kendi resmiydi. Çalıştığı barda bir Amerikalıyla dansederken çekilmişti. Sırtında güzel bir elbise vardı, saçları da yapılmıştı. «Bu elbiseyi San Juan'da Frankie'nin dükkânından aldım. Çocuklara da bir şey alacağım zaman oraya giderim. En iyi yer orası çünkü,» dedi. Angelito eteğine yapışmış çekiyordu, «Ana bir peni ver.» Felicita bağırmaya başladı, «Ne var be? Rahat bırakın beni. Rahat bırakın, gidin başımdan.» Evita ağlamaya başladı. Felicita çocuğu kucağına aldı öptü, «Ateşi var galiba bunun. Tany, git Dona Minerva'nın evine de buraya kadar gelsin. Evito'ya bir masaj yapsın, krampı geçer belki. Zavallı yavrum benim.» Tany, Gaby ile birlikte kapıdan fırladı. Felicita bu kez Angelita'ya döndü, «Git Cruz'dan süt iste biraz. Ama gitmeden önce çocuğun süt şişesini al da iyice yıka.» O sıra sokaktan geçmekte olan onbaşı Pepito'ya gözü ilişti, hemen seslendi, «Şu bakkala gider misin benim için Pepito? Ne alacağını yazarım sana.» Onbaşı Pepito mahallelinin işlerini yapardı. Onbaşı falan da değildi, takma adıydı bu. Felicita biraz peynir istedi, on sentlik bisküvit, bir çukulata. Bazı şeyler daha yazdı.

Felicita Evita'yı divanın üstüne bırakıp yatak odasına geçti. Çocuk devamlı ağlıyordu. Rosa çocuğu kucağına aldı, gitti yatak odasının kapısında durdu. Felicita odayı topluyordu. Önce yatağı yaptı, üzerine kırmızı bir örtü örttü. Kırmızı örtüyü ihtiyar Cayetano armağan etmişti ona. Bir süpürge kapıp yerleri süpürdü. Sonra süpürgeyi bıraktı, tuvalet masasının kenarlarından aşağı sarkan örtüyü düzeltmeye çalıştı. Uzun süre uğraştı bununla. Tuvalet masasının üstünde duran krem kavanozuyla, spray tüpünü yatağın başucuna, duvarın yüksekce bir yerine çaktığı rafa koydu. Ço-

cukların boyu yetmiyordu buraya Rafın üzerinde dispanserden bedava aldığı ilâçlar, bir tüp briyantin, başağrısı için bir şişe Noxema, duştan sonra vücuduna masaj yapmak için bir kutu pudra, bir de Pinkham marka karışık sebzeli krem duruyordu. Sonuncusundan her gün bir kaşık alır, suda eritip içerdi. Soranlara da, «İçimi temizlemek için,» derdi.

Yine rafın üstünde bozuk para çantası, bir iki mektup, ufak bir not defteri, bir çift çorap, bir kutu Tampax (*) bir kurşun kalem, iğne iplik, deri mücevher kutusu, bir şişe de parfüm vardı. Parfümü San Jose caddesinde oturan bir kadın Felicita için özel olarak hazırlamıştı. Kadının söylediğine göre parfüm erkekleri çekmeye yarayacaktı. Felicita inanıyordu parfümün bu gücüne. «Bir gece tek kuruşum bile yoktu,» diye anlattı Rosa'ya. «Bu parfümden biraz süründüm, sokağa çıktım ve on beş dolar kazandım. Bu koca şişe için de sadece beş dolar verdim.»

Felicita süpürgeyi alıp tekrar yerleri süpürmeye başladı. O süpürürken onbaşı Pepito bakkaldan döndü. Arkasından da Tany ile Gaby geldi. Dona Minerva'nın evinin damını aktardıklarını, o gün gelemeyip ertesi gün gelebileceğini söylediler. Felicita balkona çıkıp ocakta bebeğin sütünü ısıttı.

Süt ısınınca şişeye doldurup çocuğun eline tutuşturdu. Bebek şişeyi iki eliyle kaldırıp çabuk çabuk içmeye başladı. Ağlaması açlıktandı herhalde. Bu arada Mundo divanın üstüne çıktı, süt şişesini Evita'nın elinden kaptı ve içmeye başladı. Felicita elinden alıncaya kadar da içti. Gaby, «Ana peniyi ben buldum, elimden aldı,» dedi. «Hayır, benim o ben buldum onu,» diye cevap verdi Mundo. Felicita ikisini de susturdu, «Bir peni için kavga edilir mi? Arayın, yerler bir peni dolu. Ağlama Gaby, kocaman adamsın, para için ağlanır mı hiç.» Gaby bir yandan ağlarken bir yandan da Felicita'ya cevap yetiştiriyordu, «Büyük adamlar ağlamaz mı para için sanki?» «Büyük adamlar çalışır ve kazanırlar parayı. Onun için ağlamazlar.» «Ama benim param o, ben buldum onu.» «Hayır senin değil, ben buldum,» diye lâfa karıştı Mundo. Yumruklarını sıkmış Gaby'nin üzerine saldırmaya hazırlanıyordu. Gaby'den daha küçüktü ama belliydi ki ondan korkmuyordu. Felicita ikisinin bu haline gülüyor-

(*) Kadınlar için hazırlanmış özel pamuk tampon.

du. Çıkarıp Gaby'ye yirmi beş sent verdi. «Git biraz daha süt al. Paranın üstü de senin olsun.» «Her şeyi de bana yaptırıyorsun, yoruldum artık,» dedi Gaby. «Hiç bir şey yapmadın, ne yaptın sanki. Koş hadi, koş.» Felicita oturdu, elindeki cüzdanı divanın üzerine boşalttı. Üç tane cüzdanı vardı. En yenisi kırmızı plâstiktendi, öbürü de yeniceydi. Plâstikti, rengârenkti üstü. Elindeki en eskisiydi. Siyah kumaştandı, pembe çiçek resimleriyle bezenmişti. Dudak boyasını, tırnak cilâsını, göz boyasını alıp doldurdu çantanın içine. Bunları çok az kullanır, yine de elinin altında bulundururdu. Divanın üstünde üç tüp dudak boyası, bir pudralık, bir kaş kalemi, bir saç fırçası, iki tarak, bir tırnak cilâsı, bir törpü, eski bir mektup, makyaj kremi, bir çiklet, bir fotoğraf, üç çift küpe, büyük bir şişe de kolonya vardı. Felicita bunları alıp yerleştirecekti. O ara Gaby bakkaldan döndü, elindeki süt kutusunu sandalyenin üstüne attı. Felicita, «Paranın üstü senin olsun,» dedi. Gaby divanda duran resmi aldı.

«Kim bu anne?» diye sordu.

«Dün gece buraya gelen adam, hatırlamıyor musun?»

«Hatırlıyorum,» dedi Gaby suratını buruşturarak.

«Beni yatağın üstünden yere atan oydu. O da denizci, diğerleri gibi. Denizcilerin hiç birini sevmiyorum.»

Gaby divanın üstüne uzandı. Yatmasıyla ayağa fırlaması bir oldu.

«Öff, leş gibi kokuyor burası be.»

Tany gülmeye başladı, gülünce de Gaby kafasına yumruğu indirdi. Felicita Tany'ye döndü:

«Sen kokudan hiç yakınmıyorsun, pissin de ondan. Domuz yavrususun sen,» dedi.

Felicita elini yüzünü yıkamak için tuvalete geçti. Tuvaletin tavanı çok alçaktı. Duvarları da ıslaktı rutubetten. Oturacak yeri yoktu. Bir köşede süpürge duruyordu. Kapının hemen yanında ufak bir su deposu vardı. Evdekilerin bütün su ihtiyacını bu depo karşılıyordu. Duvardan örümcek ağları sarkıyordu. Kapının da sürgüsü yoktu.

Felicita oturma odasına dönünce Rosa'ya bir yüzükle bir bilezik gösterdi. Yüzük altın taklidiydi, üstünde de parlak bir taş vardı.

«Baksana Rosa elmas mı bu?»

«Hayır,» dedi Rosa. «Yalancı taş. Elmas diye mi verdiler sana?»

«Yoo. Bu gece dansettiğim denizci yüzüğe yüz elli dolar vermiş. O benden yüzüğümü istedi, hatıra diye bana da bunu verdi. Sonra geri verecek yüzüğümü.»

«Hiç iyi yapmamışın. Seni dolandırmış herif.»

«Ama adresi var bende. Yüzüğümü geri vermezse polise giderim. Hemen bulurlar onu.»

Felicita bir yandan konuşuyor, bir yandan da törpüyle tırnaklarını temizliyordu.

«La Torre'de çalışıyorum şimdi. Akşamüstü beşte başlıyorum, sabahın üçüne kadar. Haftada sadece otuz dolar veriyorlar, bahşişi filân da yok. Müşterilerin çoğu 'Amerikalı, bahşiş vermiyorlar. O namussuz herif de yüzüğümü aldı demek. Tany şu üstünün başının haline bak, pis kız.»

Mundo'yla Evita karton kutulardan birinin üstüne çıkmış oynuyorlardı. Evita bir ara kutunun dışına çıkmaya çalıştı, ayağı takıldı, kafa üstü düştü yere. Felicita kucağına aldı, divanın üstüne oturttu. Çocuk ağlıyordu ama Felicita'nın aldırış ettiği yoktu. Felicita yerdeki bir gazeteyi aldı, Gaby'ye televizyon programlarını okumaya başladı.

«Bak bu iyi program. Bu da iyidir herhalde.»

Gaby, anası kendisiyle uğraşıyor diye çok memnundu, hemen şarkı söylemeye başladı.

«İşe gitme güzel kız, gel biraz sevişelim.» Mundo Gaby'nin şarkısının yarısında kesti hemen, «Süt istiyorum!» diye bağırıyordu. Felicita bir nara attı ve hepsini susturdu:

«Rahat bırakın beni. Şimdi tek düşündüğüm şu yüzük. Herif gelmezse bugün karakola gidip vereceğim adresini. Elimde resmi de var, hemen bulurlar onu.» Sonra balkona çıktı, çocuklara kahvaltı hazırlamaya başladı. Bir yandan da Rosa'ya anlatıyordu:

«Bu fırın Gerardo'nundu. Benim fırınım vardı, doksan beş dolara almıştım. Burası için çok büyüktü, kalkıp Cruz'a verdim onu. Gerardo'dan fırın istedim, bunu armağan etti bana. Beni beğenirdi çünkü. Ben de ara sıra yemek pişirirdim ona. Cruz da fırının üzerine koyayım diye bu masayı verdi.»

Fırının yanında bir iki bardakla Cruz'un yolladığı bir kaç tabak vardı. Cruz sık sık yemek pişirip Felicita'ya yollardı. Fırının arkasındaki duvarda bir iki raf, rafta da bir kaç süt kutusu, bir tek soğan, boş bir greypfruit suyu şişesi, bir sabun, bir şişe tuvalet ispirtosu, yarı yarıya boşalmış bir şişe rom, bir naylon torbada sabun tozu, bir de demir çerçeveli ayna duruyordu. Felicita ihtiyaçlarını günlük sağlardı. Koyacak yeri yoktu çünkü. Yemek için ayda doksan dolar harcardı ama yine de istediği gibi doyuramazdı çocukları. Kendisi akşam yemeklerini çalıştığı barda yiyordu. Para vermiyordu akşam yemeğine.

Rafların yanında çivilere takılı iki tava vardı. Bunlardan birini üvey babası Hector armağan etmişti ona. Felicita'nın sekiz tabağı vardı, altı kaşığı, iki çatalı, iki de plâstik salata kâsesi. Tek bıçağı vardı kaybolunca da komşuların birinden ödünç bıçak almıştı.

Masanın altında bir iki parça iyi mutfak eşyası duruyordu ama onları kullanmıyordu Felicita. Alüminyumdan yapılma bir iki tavayla tencereydi bunlar. New Jersey'de Edmundo'yla otururken almışlardı.

«Elli dört dolar vermiştim o zaman. Bu kadar az değildi, daha bir çok parça vardı. Bu Allahın belâsı çocuklar ellerine geçeni atıyorlar. Kapı kapı dolaşıp bunları satan bir adamdan almıştım New Jersey'de. O zaman kendim de çalışıp para kazanıyordum, kolayca ödemiştik borcunu.»

Felicita'nın çocukları sık sık tabak bardak kırıp balkondan aşağı atıyorlardı.

«Geçen yıl bunlara tabak yetiştiremedim. Üç dört kere yeniledim evdeki tabakları. Sonra baktım olacak gibi değil, plâstik tabak almaya başladım. Hiç olmazsa onlar kırılmıyor.» Felicita fırının yanında duran kocaman mumu işaret etti.

«Bu Azize Martha'nın mumu. Her gün yakarım. Yetmiş beş sent verip aldım, ama bir hafta dayanıyor. Beni kötülüklerden koruyor.»

Angelito sokaktan geldi.

«Dona Berta bir dolar istiyor,» dedi. «Bolita kartları içinmiş.»

«Söyle ona, yiyecek alacak param bile yok.» Felicita içeri gidip Bolita kartlarını aldı. Gaby'ye seslendi.

«Al bunları da Dona Berta'ya götür. Bir daha da rahatsız etmesin beni.» Çocuk elinde kartlarla gitti, az sonra yanında Dona Berta'yla geri geldi.

«Felicita aklını başına topla, bu kartlar dursun sende. Bir dolar borcunu sonra da versen olur. Bakarsın senin kartlarına vurur ikramiye.» Öyle diyince Felicita aldı kartları. Tany bisküvit yiyordu, Evita uzanıp elinden kapmak istedi. Felicita. «Tany, ver ucundan o da yesin,» dedi. «Ver bir lokma yesin, ne olacak.» Tany cevap olarak. «Ana karnım aç, kahvaltı istiyorum,» dedi.

«Çukulatadan başka şey yok.»

«Peki çukulata ver.»

Felicita küçük kıza biraz erimiş çukulata verdi, Mundo da biraz istedi Felicita çocuğa bağırmaya başladı :

«Hepiniz biraz sıkın kemerleri. Hem başta da sen Mundito. Çünkü senin baban bir kuruş bile yollamıyor.»

Mundito'nun babası Edmundo Capo'ydu, Felicita'nın üçüncü kocası.

Birden Evita haykırmaya başladı. Yerde yatmış hem tepiniyor, hem de avaz avaz bağırıyordu. Felicita susturmaya çalıştı ama para etmedi. Rosa'ya döndü:

«Görüyor musun şu halimi? Saat beş olsa da şu evden bir çekip gitsem. Tany, Orelio'nun dükkânına git de sor bakalım veresiye bir şeyler verirler mi? Öğlene pişirelim de yiyelim.» Biraz erimiş çukulata da Evita'ya verdi, Evita hemen kesti ağlamayı.

«İlk kocam Angel bu ikizleri benden alacağını söylüyor. Edmundo da Mundito'yla Evitayı alacağım diyor. Tany benimle kalacak, babası kabullenmiyor onu çünkü. O zaman rahat ederim, biliyorsun ameliyat geçirdim. Bundan sonra çocuğum olmaz nasılsa. Babası kabullenmiyor diye en fazla Tany'yi seviyorum. Ah bugün Bolita'dan kazansam bir yüz dolar, bütün dertlerimi halleder.» Felicita elindeki tasta erimiş çukulatayla Gaby'yi seyrediyordu.

«Hadi çabuk ye de Angelita'ya da biraz çukulata verelim. O da aynı tabaktan yiyecek. İşini bitirince git, tuvaletteki gazete kâğıtlarını topla, götür ve denize at.»

«Hayır, götüremem kâğıtlar kokuyor. Hem ben o tuvaleti kullanmıyorum ki.» Felicita elinin tersiyle Gaby'nin suratına bir tokat indirdi. Çocuğun ağzı kanamaya başladı.

«Bu Gaby, La Esmeralda'nın en haylaz çocuğu. Homurdanıp durma, bıçağı alır kafana saplarım. Hadi fırla git, Hector'a da söyle çamaşır leğenini bana ödünç versin. Hadi, koş hadi.» Gaby gitti, çok geçmeden döndü.

«Hector'un çamaşır leğeni yokmuş.»

«Git o zaman Cruz'dan al bir tane. Koş!»

O ara Felicita'nın komşularından Pucha girdi içeri. Üzerinde çiçekli bir elbise vardı, ayakları çıplaktı. Alkolik bir kadındı Pucha. İçer, kapı eşiklerinde sızar kalırdı. Sık sık Felicita'ya gelir, para dilenir, Felicita da başından atmak için çıkarıp üç beş kuruş verirdi. Pucha gelecekten haberler verdiğini söylerdi. Felicita da biraz inanırdı ona.

«Pucha dün söylediklerin olduğu gibi çıktı.»

«Gördün mü? Bir de bana inanmıyordun.»

«İnanıyorum sana.»

«Sana söyleyecek bir iki şeyim daha var.»

«Hadi söyle. Söyleyeceğim deyip söylemezsen çok kızarım.»

«Çocuklarının yanında söylemek istemem.»

Felicita hemen çocuklarını odadan dışarı attı. Çocuklar gidince Pucha konuşmaya başladı:

«Yarın başına bir iş gelecek. Şişman, siyah tenli bir kadın başına belâ açacak. Suratını keseceğini söylüyor. Bir de bir adamla kavga edeceksin. Bu gece buraya gelecek o adam. Sakın dışarı çıkma bu gece.»

«Peki ne yapıp da kurtulayım bütün bu belâlardan?»

«Cuma günü anlatırım. Bir dua var, öğreteceğim, onu söyliyeceksin.»

«Demek kendi evimde suratımı kesecekler?»

«Evet, hem de kendi evinde.»

«O zaman ben de Luiza Aldea'ya giderim yarın.»

Luiza Aldea şehir dışındaki zenci mahallesiydi. Büyücüleriyle ünlüydü.

«Yarın gel de ben yokken çocuklara bak, olur mu? O, başıma belâ açacak, dediğin kadının da kim olduğunu anladım. Dona Hegla. Cuco'nun anası.»

«Bilmiyorum ama suratı oldukca siyah. Yarın gelip seni kurtarmak için bir şeyler yapmaya çalışırım. Şimdi üç beş kuruş ver de gidip bir şeyler içeyim.»

«Al, fazla param yok. Şu tabakları da yıkayıver benim için olur mu?»

«Sonra yıkarım. Şimdi gidiyorum, öleceğim içki içmezsem.»

Felicita süpürgeyi eline aldı, tekrar ortalığı süpürmeye koyuldu. Yatağın altını süpürdü, köşelerdeki tozu aldı. Yerde ne varsa süpürüyordu. Sonra tozların içine karışan bir çift terliği, bir iki çorabı, bir de not defterini aldı, ayırdı ve bir köşeye koydu. Kalan tozları kâğıda doldurdu, kağıdı sarıp top yaptı. Sonra da bu kâğıttan topu pencereden sokağa attı.

Felicita yerdeki küçük halıyı balkondan aşağı silkerken bir de şarkı tutturmuştu. Bir ara Rosa'ya dönüp kibrit istedi. Kibriti alınca masanın üzerinde duran beyaz mumu yaktı. Rosa:

«Niçin yaktın o mumu?» diye sordu.

«Aziz Expedito için yaktım. Hani şu bütün vaktini sokak köşelerinde geçiren aziz var ya. Pazartesi günleri evin her köşesine duman üflersin, sonra da evin ortasında bir yere bir bardak su, ya da yarım bardak rom koyarsın. Aziz Expedito gelip bunu içer, böylece talihin açılır.» Tekrar şarkı söylemeye başladı, «Küçük bir balık olsaydım, küçük, yüzen bir balık.» Birden kendini divanın üzerine attı, kollarını açarak gerindi. «Oh Tanrım, yardım et de şu başımdaki dertler gitsin.» Bu arada Tany eve döndü. Orelio, Felicita'nın neler istediğini sormuştu. Felicita oturup listeyi yazmaya başladı. Angelito geldi, «Kahvaltı istiyorum,» dedi. Felicita sordu, «çukulata yer misin biraz?» «Hayır, çukulata istemem.»

«Ne istiyorsun peki? Biftekle kızarmış patates mi?»

«Hayır, istesem de yok nasılsa.»

«Biliyorum olmadığını, lâf olsun diye söyledim. Biftek yemek istiyorsan git kendine iş bul çalış. Hey Kim o, süpürgeyle ortalığı süpüren? Git bak bakayım. Tany ise iki tokat at da al süpürgeyi elinden. Dur, dur, ben bakarım.»

Hemen ayaklandı, balkona çıktı.

«Buraya bak, o süpürgeleri para verip alıyoruz.»

Tany'ye bir tokat attı, çocuk ağlamaya başladı. Sonra ön taraftaki odaya döndü, listeyi tamamlamaya devam etti. O balkondayken Gaby içeri girmişti. Felicita çocuğun sağ dizinde bir plâster parçası gördü.

«Kim yapıştırdı bunu orana?»

«Dispansere gittim ana.»

Felicita gözlerini dikmiş Gaby'ye bakıyordu. Bir süre baktı. Yüzünde sert bir ifade vardı. Gaby de gözlerini dikmiş anasına bakıyordu. Sonra gözlerini Rosa'ya kaydırdı, tekrar anasına baktı, sonunda başını önüne eğdi ve odadan çıktı gitti. Odadan çıkar çıkmaz da dışarda bir gürültü koptu. Önce bir tokat sesi, ardından Tany'nin çığlıkları.

«Köpek, namussuz!» Anlaşılan Gaby dışarı çıkınca hemen Tany'yi dövmüştü.

Evita anasının kucağına çıktı, Felicita'nın göğüslerini ısırmaya çalışıyordu. Felicita önce uyuma numarası yaptı, sonra gözlerini açıp gülmeye başladı. Mundo da içeri geldi ve divanın üstüne tırmandı. Elinde bir top parçasıyla bir resimli dergi vardı. «Nereden buldun o çöpleri? Hemen at onları. Koş, koş.» Mundo önce kıpırdamadı, Felicita şöyle bir yerinden doğrulur gibi olunca koşarak dışarı çıktı.

Felicita önce yan döndü, sonra yüzükoyun yattı divanın üstüne. Elbisesinin uzun fermuarı açıktı, çıplak sırtı beline kadar görünüyordu. Bacaklarına konan sineklere aldırış etmiyordu. Gaby içeri geldi, Felicita hazırladığı listeyi çocuğa verdi.

«Hadi hemen koş, Bonilla'dan al.»

Gaby'nin hareket etmediğini görünce bir kere daha bağırdı.

«Hadi oğlan kılıklı, koş!»

Gaby çok kızmıştı bu lâfa.

«Bana öyle adlar takma,» diye bağırdı. Sonra da kendini yere atıp başını yerlere vurmaya başladı.

«Kalk, kalk. Senin gürültünü çekemem, daha üç saat uyumam gerek. Okula gitmiyor musun bugün?» Gaby hıçkırıklar arasında cevap verdi :

«Gidiyorum, gidiyorum.»

«Hayır, temiz gömleğin kalmadı. Ama git istersen. Öğretmenine söylersin, evde elektrik yok. Her gün gömlek yetiştiremem sana.»

Gaby garip bir çocuktu. Bazı günler okula gideceğim diye tutturur, okuyup doktor olacağım derdi. Bazı günler de gitmeyeceğim diye dayatırdı. Okula gittiği günler ikiz kardeşi Angelito'yla aynı elbiseyi giyerlerdi: Kısa lâcivert pantolon, beyaz gömlek, beyaz çorap, siyah pabuç. Ne iç fanilâsı kullanırlardı, ne de don. Okula gittikleri için Felicita'nın çocuk-

ları arasında kılığı en düzgün olanlar ikizlerdi Felicita son dokuz ay süresince ikizlerin giyimine yetmiş beş dolar harcamıştı. Her birinin dörder tane spor gömleği, dörder beyaz gömleği, sekizer merserize fanilâsı, yedişer pantolonu, birer blucini, birer çift pabucu, birer çift terliği, altışar çift çorabı vardı. Bütün bu elbiseleri Felicita almıştı, sade birer pantolonla birer merserize fanilâ Fernanda'nın armağanıydı. Bir yıl önce ikizler yanında kaldığı sıra almıştı.

Felicita tekrar divanın üstüne oturdu, Evita'yı da kucağına alıp şarkı söylemeye başladı :

Rahat hareket eder zayıf kadın,
İyi sallar kalçalarını...

Öbür çocuklar da el çırpıp analarının çevresinde dansetmeye başladılar. Gaby kapının önünde durmuş onları seyrediyordu. Felicita bir nara daha attı.

«Gaby bakıp durma öyle, koş da git al şunları!»

Gaby kapıdan ok gibi fırladı. Falicita şarkı söylemeye devam ediyordu :

Seninle son yattığımda
Isırdım öptüm her yanını.

«Rahat dur Evita. Rahat dur da şu kafandaki bitleri ayıklayayım.» İki üç dakika sonra Gaby içeri girdi. Dışardaki sıcağa rağmen üzerine eski ve kalın bir kazak giymişti. Felicita hemen alay etmeye başladı:

«İşte bizim yerli turist geldi.»

«Ben turist falan değilim. Gemilerde de çalışmıyorum. Ne diye turist diyorsun bana?» Felicita çocukla alay etmeye devam etti.

«Dikkat et oğlum, zatürrie olursun. Dışarda kar yağıyor.»

Angelito, Gaby'nin üzerine gidip kazağını çıkarmak istedi. Gaby ona vurdu. Angelito ağlamaya başladı. Biraz ağladı, baktı aldırış eden yok gitti bir tane de o vurdu Gaby'ye. İkizler birbirlerine girdiler. Felicita oturduğu yerden seyrediyordu. Sonunda Angelito Gaby'nin kaburgalarına bir yumruk attı, Gaby dizüstü çöktü. Felicita:

«Biriniz ölünce bana haber verin. Kürek alıp kalıntıları temizlerim. Angelito git de biraz yağ al getir.» dedi. Angelito:

«Gitmem,» diye cevap verdi. Gaby yerde dizçökmüş ağlıyordu.

«Şuna bak. Karı gibi zırlıyor. Ne zaman adam dövmeyi öğreneceksin sen? Mundito bile döver seni. Yumruklarını kullanmayı bilmiyorsun. Aferin Angelito, şampiyon sensin.» Gaby dizlerinin üstünde ilerleyerek divanın yanına kadar geldi.

«Şampiyon mu? Bok şampiyonu olur o. Al şampiyon, istiyorsan al sana da şampiyon.» Baş parmağını işaret parmağıyla orta parmağının arasına sokarak anasına salladı. Felicita :

«Ha ha! Şuna bak Mundito. Gaby'nin söylediklerini duydun mu?» dedi ve Gaby'nin yaptığı hareketi tekrarladı.

«Dikkat et Gaby, şimdi de Mundo'dan dayak yiyeceksin.»

Gaby sonunda doğrulmuştu.

«Gel bakalım,» diye seslendi Mundo'ya. «Gel de boynunu kırayım.»

Felicita Mundito'yu kışkırtıyordu.

«Bak ne diyor Mundito, çeneni kıracakmış.»

Mundo kaptığı kitabı Gaby'ye fırlattı. Gaby yana çekildi, kitap yere düştü. Mundito o arada kapıdan fırlayıp kaçmıştı. Gaby de arkasından koştu. Onlar çıktılar, Cruz girdi içeri. Elinde çamaşır leğeni vardı.

«Ne diye Gaby'yi rahat bırakmıyorlar?»

«Aldırış etme, o ikisi hep döğüşürler.» O ara Mundo tekrar içeri girmişti. Cruz Mundo'ya döndü:

«Ben sana gösteririm.» Sonra Felicita'ya, «Biliyormusun ne yaptı?» dedi. «Bizim eve geldi, Anita'yı dövüp kaçtı.»

«Vay canına. Çocuk değil şeytan bunlar.»

İki kadın da gülmeye başladılar. Cruz :

«Bak,» dedi, «sabah ben kalktığımda çocuklar bizim evin önünde koşuşup duruyorlardı. Tanrı bilir sen uyuyordun daha. Çocuklarına baksana biraz Felicita.» Felicita cevap yerine eteklerini kaldırıp Cruz'a doğru salladı. Külotu saydam olduğundan içi dışı görünüyordu. Çocuklar gülmeye başladılar. Mundo balkona çıktı, Cruz arkasından gitti. «Mundito, bırak dokunma onlara,» diye bağırdı Cruz. «Felicita, şuna bak bozulmuş yemeklerden yiyor.» Rosa hemen dışarı çıktı. Mundito orada, bir tavanın içinde bulduğu üç dört gün önceden kalma yemekleri atıştırıyordu.

Felicita eğilip şöyle bir baktı, omuz silkip tekrar geriye döndü. Cruz'sa

«Saat onu geçiyor. Ben gidiyorum,» dedi. Kapıdan dışarı çıktı, sonra tekrar sesi duyuldu, «Hey Felicita, Evita'ya bak. Benden önce yola çıkmış.»

Felicita odadan çıkmadan cevap verdi.

«Onu biraz yanına alıp götürsene.»

«Evet, götüreyim de evde her tarafa işesin değil mi?»

«Tanrı aşkına alıp götür şunu. Sabahtan beri işeyeceği kadar işedi.» Ama Cruz çocuğu almadan çekti gitti. Felicita Gaby'e döndü.

«Git de şu gazyağını al.» Gaby :

«Hayır. Evde ne iş varsa bana yüklüyorsun,» diye cevap verdi. «Bıktım artık.» Felicita köşede duran süpürgeyi kaptı, Gaby'nin üstüne yürüdü. O daha süpürgeye davranırken Gaby boş gazyağı şişesini yakalayıp sokağa fırlamıştı bile. Felicita da arkasından balkona fırladı. Gaby sokağa çıkmış, sokaktan bağırıyordu:

«Gitmeyeceğim, gitmeyeceğim!» diye. Felicita içeri girdi, gülüyordu. Rosa'ya döndü :

«O kadar kızdırıyorlar ki kafalarını koparmak geliyor içimden. Ama aldırış etmemek en iyisi.» Mundo ellerini uzatmış, eline yapışan çikleti anasının çıkarmasını istiyordu. Felicita :

«Hayır, çıkarmam,» dedi. «Çikleti çiğneyen de ben değilim, eline bulaştıran da. Git kendin temizle.» Sonra tekrar şarkı söylemeye başladı.

Parmağını değil,
Süpürge sapını kullan...

Masanın üstünde yanan mumun yanına gitti, mumun masaya damlayan parçalarını toplayıp ufak bir top haline getirdi. Sonra alıp topu Mundonun kafasına attı. Felicita sandalyelerden birine oturdu, ama oturmasıyla kalkması bir oldu. Kapıdan çıkıp hırsla sokağa indi, arkadaşı Mine'yle konuşmaya başladı. Mine çamaşır yıkıyordu. Felicita :

«Mine ben de çamaşır yıkayacağım,» dedi. «Çabuk bitirirsem seninkilere de yardım ederim.»

«Dilerim çabuk biter de yardım edersin. Başım çok ağrıyor çünkü.»

«Kahve içmedin de ondan. Git biraz kahve al, pişireyim sana.» Mine az sonra kahveyle geldi. Felicita biraz kahve

pişirip fincana koydu, Mine'ye verdi. Mine kahveyi içerken Felicita'ya bir şeyler anlatıyordu.

«Kocamla oturan karıya gittim, dedim ki, 'Madem kocamı istiyorsun, al senin olsun ama karnı acıkınca bana gelmesin. Yıkatıp ütületmek için de elbiselerini bana getirmesin. Ya hep senin olsun, ya da benim. Senin olacaksa olsun. ben de kendime başka herif bulurum. Kocam olacak Herminio beni kimseyle konuşturmazdı. Şimdi ben ona gösterirm.»

Mine gittikten sonra Felicita, Cruz'un getirdiği çamaşır leğeninin üstüne biraz çamaşır tozu attı, çamaşırları da leğene bastırdı.

«Ben çok tembelim, erken kalksaydım şimdiye kadar bitirmiş olurdum bu işi. Saat on oldu.» Aslında Felicita çamaşırlarını San Juan'da, Luna caddesindeki bir çamaşırhanede yıkatırdı. Ütü işini de ya bir komşusu yapardı, ya da Cruz. Bugün çamaşır yıkatacak parası yoktu da ondan kendisi yıkıyordu. Tuvalete gidip leğene biraz su doldurdu. Sonra oturma odasına dönüp kendini tekrar divanın üstüne attı.

Mundo sandalyelerden birinin üstüne tünemiş, sandalyeyle birlikte sallanıp duruyordu.

«Yeter Mundo. Yeter sallama sandalyeyi.» Mundo sandalyeden indi anasının yanına geldi Felicita'nın gözkapağına bir çimdik attı.

«Hey Ulu Tanrım! Mundo, bir daha bunu yaparsan kafanı kırarım.» Felicita böyle diyerek çocuğun ensesine bir tokat attı. Mundo da koşarak odadan dışarı çıktı. Bu sefer de Evita geldi anasının yanına. Felicita'yı dudaklarından öptü. Felicita gülmeye başladı. Yan dönüp yanağını Evita'nın yanağına yapıştırdı.

«Bir de oraya buraya işemesen.» Böyle derken eliyle küçük kızın eteğini kaldırmıştı. Evita da onu taklit etti, anasının eteğini açtı. Sonra eğilip Felicita'yı boynundan öptü.

Felicita kendi kendine şarkı mırıldanıyordu Derken Rosa'ya döndü.

«Cuco anasına gece bir arkadaşında kalacağını söyleyecek, sonra da gelip burada benimle yatacak. Geçen akşam bana aşık olduğunu söyledi. Bir oda bul da birlikte oturalım dedi. Kirayı da o verecekmiş. Ama buradan uzakta bir yer olsun diyor. Biliyorsun, üvey kardeşi hemen yakında otu-

ruyor, ona görünmek istemiyor. Cuco daha yirmi yaşında bile değil. Herif Cuco'yla beni bir arada görürse hemen gider analarına yetiştirir. O zaman da başımız belâya girer.»

Felicita balkona çıktı, tekrar leğenin başına geçti ve çamaşırları yıkamaya başladı. Hem çamaşır yıkıyor, hem de şarkı söylüyordu. Sokaktan geçen bir adam Felicita'ya lâf attı.

«Ne de güzel çalışıyorsun sen.»

«Kapa çeneni tekerlek,» diye cevap verdi Felicita. «Kadın diyince aklınıza başka şey gelmiyor. Varsa yoksa yatmak.» Sonra Rosa'ya döndü, «Biliyor musun, Cuco kadar genç biriyle ilk kez yapacağım bu işi. Birbirimizi çocukluktan tanıyoruz. Bir gün geldi buraya, tek başıma oturup oturmadığımı sordu, 'Evet' dedim. Dansetmeye başladık, dansederken birbirimize sürtünüyorduk tabii. 'Benim olur musun?' dedi. 'Sübyanlarla işim yok benim', dedim. Ondan sonra günlerce peşimde dolaştı, yatalım diye. Geçen hafta bir kere daha sordu, 'peki', dedim, onunla gittim.»

O sıra Fernanda'nın son kocası Junior'la Junior'un erkek kardeşi kapıda göründüler. Rosa'yı görünce şaşırmışlardı. Junior,

«Felicita,» dedi, «Biri bir saat getirdi. Yirmi bir taşlı bir saat. Kırk dolara verecek. Bir de on sekiz ayar altın yüzük var. Ona da yetmiş beş dolar istiyor. Hepsini taksitle satıyor, saat için elli dolar peşin. Ne dersin? İyi iş değil mi?»

Felicita, «İyi, iyi, git de al,» dedi. Felicita mücevherı çok severdi. Kısa süre önce altmış beş dolar verip kendine bir altın zincir, bir de altın yüzük almıştı. Junior:

«Hayır, anlatamadım,» dedi, «Ona verecek param var ama parayı oraya yatırırsam elimde bir şey kalmaz.» Felicita :

«Peki ne istiyorsun? Daha önce hiç bizi görmeye gelmezdin, ne oldu?» diyordu.

«Yoo, şöyle bir uğradım. Yardıma ihtiyacın var mı diye. Ama yok herhalde ki... Hadi biz gidelim bari.» Onlar çıkınca Felicita Rosa'ya döndü:

«Hadi Lucelia'ya gidelim de soralım şu çamaşırları ipine asmama izin verecek mi. Bendeki çamaşır ipleri uzun değil, kısacık şeyler.»

Dona Lucelia evinin kapısının eşiğinde oturmuştu. Felicita ipleri isteyince, «Tabii,» dedi. «Senden hiç bir şey esirgedim mi şimdiye kadar?» Felicita ile Rosa ipi alıp eve döndüler. Felicita :

«Şimdiden yoruldum,» dedi. «Bileğim de ağrıyor. Cuma günü Sosyal Yardım'a gideceğim, belki üç beş kuruş verirler.» Sonra devam etti : «Biliyor musun Cuco daha çocuk yaşta, ama kadını sevindirmeyi öğrenmiş. Doymak bilmiyor bir türlü. Bir yatıyorsun, ikinciye hemen hazır. Önceleri pek tecrübesi yoktu. Ben öğrettim ona.»

Felicita çamaşırların bir bölümünü yıkadı, bir de baktı mandal kalmamış.

«Hadi gidelim, yirmi beş sent verelim de bir kaç tane mandal alalım Bonillo'dan,» dedi. Rosa ile birlikte dışarı çıktılar. Bonillo'nun dükkânı doluydu. Bonillo, Felicita'yı görünce hemen yanına geldi.

«Sen de günden güne güzelleşiyorsun. Hele şu kalçaların. Çıtır çıtır yemek geliyor içimden.»

Felicita, «Bırak lâfı da Bana biraz mandal ver,» dedi. «O kadar da sululaşma.»

Felicita, çamaşırları astıktan sonra sızlanmaya başladı :

«Sırtıma bir ağrı girdi. İnşallah aybaşım değildir. Cuco bugün geliyor, iki gündür de bir şey yapmadık. Tam onun geldiği gün hastalanırsam yazık olur. Biliyor musun, Cuco'ya bir sürü yeni numara öğrettim. Bacaklarımı boynuna dolayıp sevişmeyi öğrettim. Daha önce bir kere yapmıştım aynı şeyi, Rosario diye bir çocukla. Bir kere de Cuco ile yaptım. Her adamla aynı haltı yiyemezsin. Bütün bu numaraları meslekteki diğer karılardan öğrendim. Onlar konuşurlarken duyup müşterilerle denerdim. Bazılarını da seks kitaplarında okudum.»

Balkona çıkarak birer sandalye çekip oturdular. Sokaktan Felicita'ya komşularından biri seslendi :

«Felicita, Evita yine buraları berbat etti. Oraya buraya kakasını yapıyor.»

Felicita cevap verdi :

«Merak etme ben temizlerim.» Bir parça kâğıt alıp aşağı indi. Evita'nın bıraktığı pislikleri kâğıdın içine topladı. kâğıdı yine büktü ve sokağın alt ucuna doğru fırlatıp attı. Sonra Evita'yı kucağına aldı, tuvalete götürdü, musluğun

altında yıkadı kıçını. Evita ağlamaya başladı. Felicita bir süre oynadı onunla, sonunda Evita sustu. Felicita kızını yere bıraktıp tekrar balkona çıktı.

Biraz sonra da Gaby ile Angelito, elleri paket dolu, çıka geldiler. Felicita bir kutu alkolsüz bira aldı, beş tane küçük, boş konserve kutusuna boşalttı. Her birini çocuklardan birine verdi. Ondan sonra da şarkı söylemeye başladı.

Sıska Eva'ya dansettireceğiz,
Onu titretmek istiyorum,
Onu oynatmak istiyorum.

Anaları şarkıya başlayınca çocuklar da çevresinde hoplaya zıplaya dansetmeye koyuldular. Hoplayıp zıplamalarından ev sarsılıyordu. Tany içlerinde en fazla tepinendi. Mundo'ya yapışıp yere çekmiş, onunla boğuşuyordu. Felicita hepsini susturdu.

«Yeter artık. Yemek yapacağım. Çıkın gidin de rahat bırakın beni.» Çocukların hepsi bir köşede kayboldular.

Felicita Rosa'dan bir kibrit daha aldı, ocağı yaktı. Alüminyum tavalardan birini tuvaletteki muslukta yıkadı, içine de biraz su koyup ateşin üzerine oturttu. Komşulardan birinden bir bıçak aldı, geldi, sebzeleri temizleyip soymaya başladı.

«Kimseden ödünç bir şey almak istemem ama ne yaparsın. Buradakiler alırlar, ama geri vermek için bin dereden su getirirler.»

Mundo içeri geldi, anasının yanında durdu. Ayağında don yoktu. Eli bacaklarının arasında, oynuyordu. Felicita daha önce Rosa'ya çocukların böyle hareketlerini cezalandırdığını söylemişti. Ama bu kez çocuğun yaptığını gördüğü halde bir şey demedi, güldü. Havanda biraz sarmısak dövdü. Sonra biraz pirinç aldı, delikli bir kaba koyup suyun altından geçirdi. Kesip hazırladığı sebzeleri ocaktaki tavanın içine attı tekrar çamaşırların başına döndü.

Felicita çamaşır yıkarken Rosa ile konuşmaya devam ediyordu :

«Biliyor musun, şurada doğru dürüst bir dostum yok. Komşuların hepsi ikiyüzlü. Yüzüne gülerler, arkandan bıçaklayıverirler. Kızkardeşim Cruz bile bana hakaret ediyor. Buraya erkek getirmemi istemiyor. Pazar günü geldi, yanımda da bir adam vardı. Hem bana bağırdı, hem de adama.

Sonra da çıkıp önüne gelene söylemiş eve adam aldığımı.» Gaby içeri girdi.

«Ana bana bir peni ver.»

«Siz beni milyoner mi sanıyorsunuz?»

Gaby orada duran küçük, boş bir şişeyi kapmıştı. Felicita hemen bağırdı,

«Bırak onu orada, bana lâzım.»

«Ne yapacaksın şişeyi?»

«O seni ilgilendirmez. Hadi Gaby, koş Bonillo'ya, biraz balık ciğeri al. Koş.» Felicita başka bir tavaya da su koydu. Tuvaletten çıkarken kapıyı kapamayı unutmuştu. Odaya pis kokular doldu. Felicita süzgeçten geçirdiği pirinci tavaya attı.

«Bir ara Gaby'yi Lucelia'ya verdim, baksın diye. Ama çok geçmeden gerisin geri yolladı. Ben nankör çocuklara bakamam dedi. Meğer sormuş, büyüyüp para kazanınca kime vereceksin o parayı diye. Çocuk da ne bilsin, anama, demiş. Lucelia da ona kızmış. Sana vereceğim, demesini bekliyormuş.»

Tany koşarak içeri girdi. Felicita elbisesinin ucundan yakaladı kızı, öbür elini de vuracak gibi kaldırdı.

«Bak, şu haline bak. Şu elbisenin pisliğine bak. İçimden suratını yumruklamak geliyor. Çıkar o elbiseyi sırtından. Çıkar da yıkayalım.» Eliyle çocuğu itti, Tany ağlamaya başladı. Sırtındakini çıkarırsa başka giyecek şeyi kalmıyordu. Topu topu üç elbisesi vardı, bir çift pabucu, bir çift de çorabı. Hepsini Felicita almıştı.

Mundo içeri girdi. Ortalıkta dolaşmaya başladı. Anasının soyduğu sebze kabuklarıyla oynuyordu. Felicita elindeki bıçağın yassı yanıyla Mundo'nun kafasına vurdu. Mundo:

«Ana,» dedi, «Mine bıçağını istiyor. Kendisi kullanacakmış.»

«Söyle ona, işim biter bitmez getiririm. Hadi koş söyle.»

Dışarıda yağmur başladığı için çocukların hepsi odaya dolmuştu. Karınları açtı. Balkonda Felicita'nın çevresini almış pişen yemeği kokluyorlardı. Felicita onların çevresinde dolaşmalarından çok sıkılmıştı. Süpürgeyi kaptığı gibi hepsini kovaladı. Sonra ocağın başına döndü.

«Hay Tanrı cezanızı versin!» Böyle diyerek ocağın üstündeki uçuşan sinekleri kovaladı eliyle. «Canım çıkıyor bütün gün

burada. Gece çalışıyorum, sabaha halim kalmıyor. Şu kirli çamaşırlara bak. İki günde bir de yatak çarşafımı değiştirmem gerek. Bu piçler pis ayaklarıyla çıkıyorlar çarşafın üstüne. Daha bir kaç ay önce tanesi bir dolar seksen üçten altı yatak çarşafı aldım. Ama yatağım çok rahat. Geçen akşam bir otelde kaldım, gece yarısı yatak çöktü.»Bir süre sustu, tavadaki yemekleri tahta kaşıkla şöyle bir karıştırdı. «Cuco'nun da sırtına ağrılar giriyor. Geçenlerde gelip sordu acaba sık sık yattığımızdan mı oluyor diye. Daha önce hiç bu kadar sık sevişmemiş. Olmaz dedim, herhalde çalıştığın yerde açıkta filân durdun. Ondan olsaydı başımda ağrırdı, dedi. Bazı geceler sabaha kadar sevişiyoruz. Altı yedi kere seviştiğimiz oluyor bir gecede. Yine de sabah kalktığımda doymuş hissetmiyorum kendimi. Herhalde benim yaradılışımda bir şey var. İçimden başka bir su falan çıkıyor ki erkekleri deliye döndürüyor. Bir seks kitabında okumuştum sufon diyorlarmış ona. Oradaki kaslarım da çok güçlü. Erkeği içimde hissettiğim an sıkıyorum kaslarımı bu da ayrı bir zevk veriyor onlara. Bazan o kadar çok sevişmek istiyorum ki tatmin olmadım mı ağlamaya başlıyorum. Çocuklar olmasa günün yirmi dört saati sevişirim.

Felicita Gaby'nin getirdiği balık ciğerini hazırlamaya başladı. Balkonla tuvalet arasında mekik dokuyordu. O arada Soledad'ın evlat edindiği Catin girdi içeri. Okula gitmek üzere giyinmişti. Beyaz blûzu, kolsuz askılı mavi elbisesi, dizlerine kadar çıkan beyaz çorapları, ayağında da mavi pabuçları vardı. Saçı taranmıştı. Tertemiz görünüyordu.

«Fela,» dedi, «Cruz şemsiyeyi verebilir misin diye soruyor.»

«Verirdim ama dün eve getirmeyi unutmuşum.» Sonra masanın üzerinde bir şeyler aramaya başladı. «Şurada bir kutu domates salçası vardı, nereye gitti.»

«Evet, ben de gördüm,» diye lâfa karıştı Tany.

Felicita aradığını bir türlü bulamıyordu.

«Angelito, koş Bonillo'ya, bir kutu domates salçası yollasın bana.»

Angelito pek istekli görünmüyordu Felicita bağırmaya başladı.

«Koş, tembel köpek! Koş hadi! Ne de olsa babalarına benziyorlar. Gaby, al da şu kirli suyu dök.» Gaby, içi yağlı

su dolu tavayı alıp dökmek üzere tuvalete götürdü. Mundo Gaby'yi arkasından dürtüverdi. Gaby tavadaki suyu dökerim korkusuyla hemen annesine seslendi. Felicita aldırış etmeyince de elindeki tavayı iskemleye koydu, Mundo'nun üzerine çullandı. Felicita baktı olacak gibi değil, gelip ikisini ayırdı.

Felicita yine bir şarkı tutturmuştu. «**Sen olmadığım bir gece dışarı çıktım.**» Angelito elinde domates salçasıyla döndü, anasına verdi Sonra Mundo ile oynamaya başladı. Küçük Mundo'nun kalçalarını tutup kaba etlerini ayırdı, Tany'ye :

«Gel Tany, gel de kardeşinin kıçını yala,» dedi. Tany şöyle bir baktı.

«Ben yalamam. O kadar yalamak istiyorsan kendi çükünü yala,» dedi.

Bu arada Felicita büyük bir tencereye kirli tabakları doldurmuş yıkıyordu. Tany bir köşeye çökmüştü. Felicita Tany'nin önünden geçerken ayağıyla çocuğa dürttü.

«Kalk ayağa, kalk.»

Evita yere uzanmış yatıyordu. Hem de sokakta, komşunun kapısının önünde. Yoldan geçen iki çocuk Evita'nın üzerinden atladılar. Felicita bağırmaya başladı :

«Şu namussuzlara bak. Üzerinden atladıkları için çocuğun talihi dönecek şimdi. Hiç iyi değildir insanın üstünden atlamak.»

Rosa oturma odasının küçük penceresinden limana bir geminin girdiğini gördü. Felicita'da gemiyi görmüştü. Hemen Rosa'ya koştu :

«Numarasını görebiliyor musun?» diye sordu. Ama ne o, ne de Rosa geminin numarasını uzaktan seçebildiler. Felicita tabakları hazırladı, masanın üzerine dizdi. Bir yandan da başka bir şarkı tutturmuştu.

Senden uzak olduğum zaman
Yüreğimde bir ses
Onu yalnız dışarı bırakma,
Bırakırsan başkasını sever, diyor.

Angelito, Gaby ve Mundo yerde yuvarlanıp boğuşuyorlardı. Angelito Mundo'yu Gaby'nin üzerine itti, ikisi de yere düştüler. Gaby'nin kafası kapının kenarına çarptı. Ağlamaya başladı. Felicita önce ses çıkarmadı, sonra :

«Ne ağlıyorsun?» dedi. «Sen ağlıyorsan bizim de mi

ağlamamız gerek? Sus artık, yeter.»

Felicita tabaklara yemek doldurup çocuklara dağıtmaya başladı. Önce Rosa'ya verdi, sonra da en büyüğünden başlayıp yaş sırasına göre çocuklara birer tabak dağıttı. Çocuklar yere oturup ayaklarını uzatmışlar, kucaklarında tabak parmaklarıyla yemek yiyorlardı. Felicita ile Rosa oturma odasındaydılar. Onlar yerken Mine geldi, Felicita bir tabak yemek de ona doldurdu. Mine'nin kocası rıhtımda çalışıp iyi para kazanıyordu ama parasını daha önceki çocuklarına, bir de şimdi dostu olan karıya harcıyordu. Mine ile beş çocuğu çoğu kere yiyecek bulamazlardı. Onlar yemek yerken Pucha sallana sallana odaya girdi. Daha önce geldiğinde elindeki paketi unutmuştu; Felicita paketini verdi, bir tabak da ona doldurdu. Pucha tabağındakileri bitirir bitirmez çıktı gitti, arkasından da Mine çıktı.

Yemek yerken ikizler kavgaya tutuştular. Bu kez Gaby Angelito'ya vurmaya çalışıyordu. Felicita gülüp bir ona sataşıyordu, bir öbürüne.

«Angelito'nun kafası elli numara. Kafası büyük ama içi boş,» deyince Angelito bir yumruk salladı anasına. Felicita tam zamanında yana çekildi. Kalktı, çocukların tabaklarına biraz daha yemek koydu. Angelito anasına döndü :

«Bu akşam ne yiyeceğiz?» diye sordu.

«Seni. Seni yiyeceğiz. Senin o koca kafanı yiyeceğiz.»

«Ana, işe gitmiyor musun bugün?»

«Niye sordun? Gidiyorum. İşe gitmeyip evde mi oturayım?»

«Yok yok evde oturmanı değil gitmeni istiyorum. Git de evde bizi rahatsız etme.»

«Demek öyle ha. New York'a gitmek için para biriktiriyorum. Giderken de seni burada babanla bırakacağım. O zaman aklın başına gelir.»

Felicita tavada kalan yemeği de kendi tabağına boşalttı.

«Hiç yemek yiyemiyorum. Hâsta mı olacağım acaba? Angelito, git Evita'ya bir şişe meyva suyu al, bana da Pepsi Kola. Koş.» Felicita Evita'yı dizine oturttu, biraz pilâv yedirdi. Angelito geri geldiğinde elinde iki şişe vardı. Felicita meyva suyuyla Pepsi Cola'yı çocuklar arasında pay etti. Yağmur durmuştu. Evita dışında dört çocuk kumda oynamak için kıyıya indiler. Felicita Evita'yı yere oturt-

tu, ortalığı temizlemeye koyuldu. Yandaki komşunun radyosunda Los Panchos triosu günün şarkılarını söylüyordu. Felicita da onlarla birlikte şarkı söylemeye başladı.

«Şimdi bir yıkanayım. Ama yıkanmadan önce şu Evita'nın eline süt şişesini tutuşturayım da sesi çıkmasın.»

Süt şişesini aldı, yıkadı, doldurdu, Evita'yı divanın üstüne oturtup süt şişesini eline tutuşturdu. Evita çırılçıplaktı. Bacaklarını açıp divanın üzerine uzandı. Elindeki şişeden hızlı hızlı süt içmeye başladı.

Felicita yatakodasının duvarındaki çivide asılı duran eski bir havluyu aldı ve tuvalete girdi. Rosa'yı da Evita'nın yanına bıraktı. Rosa çevresine bakındı. Oda çıplak görünüyordu. Yatak odasına açılan kapının yanında azizlerden Judas Thaddaevs'un bir resmi vardı. Resmin altında 'Tanrı evimizi korusun' yazılıydı. Çerçevenin bir kenarına da küçük yazılarla. 'Japon Malı' yazmışlardı. Çerçevenin çevresi kelebeklerle süslüydü. Felicita resmi La Esmeralda da bir sokak satıcısından almıştı. Bir dolarını peşin vermiş, gerisini taksitle ödemişti. Resmin üstünde plâstikten yapılmış kırmızı bir gül vardı, onu da New Jersey'den getirmişti.

Pencerenin kenarına sıkıştırılmış bir takvim görünüyordu. Takvimde İberia hava yollarının jet uçağının resmi vardı. Renkliydi. Fernanda armağan etmişti bu takvimi Felicita'ya. Duvarda bir takvim daha vardı. Halk Bankasının reklâm diye dağıttığı takvimlerden biri. Üç yüz altmış beş yaprağı vardı takvimin. Bir kaç gün önce Felicita ikizlerden birine bir yaprak kopar demiş, o da bütün bir ayın yaprağını koparmıştı. Felicita kızmış, kopan yaprakları tekrar yapıştırmak istemiş ama başaramamıştı. Soledad'ın ölen kocası Tavio'nun bir resmi de yine pencerenin kenarına tutturulmuştu. Bu resmi oraya Fernanda koymuştu. Fernanda bir ara Felicita'nın evinde oturmuş, çıkarken de resmi bırakıp gitmişti.

Aşağıdan Mundo'nun sesi geliyordu.

«Fela, Fela, su istiyorum.»

«Git mutfaktan al,» diye seslendi Felicita tuvaletten. Bu kez Tany'nin sesi geldi, ağlıyordu.

«Ana çok acıyor, çok acıyor.»

«Acıyor öyle mi? Söyle de acımasın.»

«Ana biraz su ver.»

«Bekle, bekle yıkanıp çıkayım. Bırakın da bir rahat yıkanayım.»

Felicita yıkanıp çıktığında üzerinde yine aynı elbise vardı. İç çamaşırlarını yıkamıştı, onları alıp balkonun parmaklıklarına astı. Sonra daha önce asmış olduğu pembe bir külotu alıp yatak odasına geçti. Oradan Tany'ye seslendi :

«Tany bak bakalım, tokalarımı yatağın altında bulabilecek misin? Yoruldum. Sabahtan beri çamaşırdı, yemekti, halim kalmadı. Şimdi o pis tabakları yıkamak gerek. En sevmediğim iş de bu. Bir an önce Salinas'a gidip kocam olacak herifin dostuyla konuşmam gerekiyor. Haddini bildireceğim onun. Kocamın benden boşanmasını istiyor. En güzel elbisemi giyip gideceğim oraya. Öyle gidersem gülemezler bana. Bir kere gittiğimde gülüp alay etmişlerdi. Meğer birinden duymuşlar orospuluk yaptığımı. Bu sefer gülemezler ama. Gonzales'in dükkanında yedi dolar doksan dokuza bir çift pabuç görmüştüm, parlak çok güzel şeyler. Onları da aldım mı tamam, görürler onlar.»

Balkonun öbür kiracılara ait olan bölümünden bir ses yükseldi :

«Şuraya bak, yine kirletmiş burayı.»

Felicita hemen dışarı koştu. Tany elindeki kovadan taş zemine su döküyordu. Herhalde Evita oralarda dolaşırken hemen çöküp kakasını yapıvermişti yine. Felicita gidip içerden biraz daha su aldı, yüznumaradaki faraşla süpürgeyi de getirdi. Komşunun kapısının önündeki pisliği temizleyip sokağa attı. Aşağıdan Dona Berta geçiyordu. Felicita onu görünce :

«Şu Evita'dan bıktım,» dedi. «Sabahın dört buçuğunda kalktı. Sabahtan beri peşinde koşuyordum. Hiç de halim yok. Günde dört saat bile uyuyamıyorum. Sabah üç buçukta işten dönüyorum, tam biraz dalacağım, bu piçler kalkıyorlar. Sabahın o satinde uğraşmaya başlıyorum bunlarla.» Felicita Evita'yı kucağına alıp tuvalete götürdü, tekrar kıçını yıkadı.

«Artık çamaşır yıkamak gelmiyor içimden,» dedi ama yine de balkona çıkıp çamaşıra devam etti. İş yaparken şarkı söylemeye bayılıyordu. Yine bir şarkı tutturmuştu. Rosa'ya döndü:

«Cuco geleceği zamanlar şu pembe donları giyiyorum.

Beni öyle görünce bayılıyor. İyice ateşleniyor, sabaha kadar sevişiyoruz.»

Mundo ağlıyordu. Evita da ağlamaya başladı. Felicita bir süre aldırış etmedi, sonra dayanamadı :

«Çocuklar deli edecek beni. Neyse ki ameliyat oldum da bir daha istesem bile çocuk doğuramam.» Evita'nın eline süt şişesini tutuşturdu, susturdu ama Mundo ağlamaya devam etti. O da süt istiyordu.

«Biraz bekle,» dedi Felicita. «Şimdi Evita kullanıyor şişeyi. Biraz bekle, sonra da sana veririm. Ama istemezsen ağlamaya devam et. Senin bileceğin iş.»

Onbaşı Pepito kapıya dayanmış, içerisini seyrediyordu. Gözleri yarı aralıktı. Çok içmişti anlaşılan. Mundo'ya ingilizce birşeyler söylemek istedi ama ağzından çıkan sözcükler anlaşılmıyordu. Felicita bir şey olduğu zaman Onbaşı Pepito'yu oradan oraya koştururdu ama şimdi onu çekecek hali yoktu.

«Benim başımdakiler bana yeter, bir de senin gibi sarhoşları çekemem. Hadi çek arabanı,» diye kovaladı Pepito'yu. Çamaşırları bitirmişti. Leğendeki kirli suyu sokağa döktü. Yıkadığı çamaşırları da balkonun parmaklıklarına astı.

«Şimdi de balkonu yıkamak gerek ama halim yok,» dedi ve köşeden süpürgeyi alıp orada biriken kirli suları aşağı süpürdü. Felicita oturma odasındaki divanın üstüne oturdu, Evita'yla oynamaya başladı. Evita'yı kucağına oturttu, başını arkaya doğru eğdi, çocuğun alnındaki sivilceyi kan çıkıncaya kadar sıktı. Çıkan kanı az önce banyodan çıktığında divanın üzerine attığı havluyla sildi. Sonra bir daha baktı sivilceye.

«Dur yavrum, dur. Hepsi çıkması daha, özü çıkmadı daha, dur.»

Evita çırpınıp kurtulmaya çalışıyordu ama Felicita bir kere daha sıktı.

Felicita Evita'yı saldı, Tany'ye döndü.

«Git Gaby'yi çağır, onun suratındaki sivilceyide sıkayım.»

Gaby gelince Felicita :

«Otur şuraya da sivilceni sıkayım,» dedi. Gaby şaşırmıştı. Dizçöktü. Sivilce tam burnunun ucundaydı. Felicita sivilceye dokununca Gaby ağlamaya başladı.

«Ne biçim erkeksin sen?» Felicita havluyla Gaby'nin burnunu da sildi. «Dur biraz daha, hepsi çıkmadı. Ne çok ağlıyorsun yahu. Evita'ya bak. O kız. Hem de senden kaç yaş küçük. Senin kadar ağlamadı yani.» Felicita öbür çocukları da teker teker önüne alıp yüzlerini gözlerini kontrol etti. Bütün vücutları yara izleriyle doluydu. Sineklerin, böceklerin soktuğu yerler de şişmişti ama sıkacak sivilce bulamadı.

Mundo divanın üzerine tırmandı. Çırılçıplaktı. Felicita hemen alay etmeye başladı.

«Şu kıçına bak. Kıçının deliği de kocaman.»

Gaby ağlamayı kesti, gülmeye başladı. Felicita Mundo'yu kızdırmaya devam etti :

«Bu kadar çirkin delik de görmedim. Manda gözü gibi.»

Felicita tuvaleti temizlemeye gitti. Yerdeki ıslak kâğıtları topladı.

«Ben tuvaletten çıkarken altımı yıkarım. Bu yandakiler yıkamazlar, kâğıtla silerler. Onların pisliği bütün bunlar. La Esmeralda'daki evlerin hepsi bunun gibi. Bir kenefi elli kişi kullanırsa böyle olur. Çoğu da pis insanlar. Bu yandakiler ellerinden gelse kapının önüne sıçacaklar.» Oradaki su kabını da temizlemeye uğraştı, sonra kızdı, fırlattı attı.

«O kadar pislenmiş ki bıçakla kazımak gerek. Bir de şu su derdini halletsek. Hele bu saatler felâket oluyor. Herkes su kullanıyor, biz bir damla su bulamıyoruz.»

Saat iki civarındaydı.

Felicita Dona Lucelia'ya gidip sabah astığı çamaşırların kuruyup kurumadığına baktı. Başka biri onun çarşaflarından birini alıp yerine kendi çamaşırlarını asmıştı. Felicita, «Neyseki kuruduktan sonra indirmişler ipten, yoksa gösterirdim onlara,» dedi çamaşırların kalan bölümünü de topladı, sonra Rosa'ya döndü.

«Gel, gidip şu öldürülen kıza bakalım. Daha kaldırmamışlardır nasıl olsa. Kocası kıskançlık yüzünden öldürmüş. Kızı tanımıyordum ama komşulardan duydum. Pazar günü babası seferden dönünceye kadar gömmeyeceklermiş. Babası da yük gemilerinden birinde çalışıyor.»

Felicita çamaşırlarını kucaklayıp eve götürdü, oturma odasında sandalyenin üstüne yığdı. Sonra balkona çıkıp

kuruyan diğer çamaşırları da aldı, getirdi.

«Hadi gel, gidip şu kıza bakalım. Ama dur, dışarı çıkmadan bir tuvalete gideyim.» Tuvalete gitti, iki dakika sonra çıktı. Yatak odasına girdi, yatağını tekrar düzeltti, giyindi. Dar, siyah bir elbise giymişti. Önü ve arkası açık askılı bir elbiseydi bu. Alelacele makyajını yaptı, saçını taradı. Rosa'ya döndü.

«Nasıl olsa işe gitmeden önce yeniden gelmem, giyinip süslenmem gerekecek,» dedi. Evden çıkmadan önce Tany'ye seslendi :

«Evin altını üstüne getirmeyin, şimdi döneceğim.»

Felicita'yla Rosa bir sürü dar sokaktan geçip kıyıya indiler. Kıyıda biraz yürüdüler. Sular yükselmiş, bazı evlerin altına kadar girmişti. Felicita her gördüğüne öldürülen kızın nerede olduğunu soruyordu. Pis, sinek dolu sokak aralarından geçtiler. Sonunda La Esmeralda'nın en pis bölümüne girdiler. Aradıkları yeri bulmuşlardı. İki odalı bir evdi bu. Odaların birinde, duvarın kenarında gri bir tabut duruyordu. Her iki ucuna birer mum dikmişlerdi. Ölen kızı beyaz elbiselerle yatırmışlardı tabutun içine. Tabutun yanında yerde dört çelenk duruyordu. Üzerlerindeki kurdelelerden birinin La Esmeralda'daki komşularından, diğerinin ailesinden, üçüncüsünün büyükannesi ile büyükbabasından, sonuncusunun da Florentin'le karısından geldiği anlaşılıyordu.

Her iki odaya da gelecek ziyaretçiler için tahta kanepeler konmuştu. Odalar yetmeyince de balkona, hatta merdiven başına sandalyeler çıkarmışlardı. Uzun boylu, zayıf, siyah etek beyaz blûz giymiş bir kadın Felicita'yla Rosa'ya :

«Dün gece o kadar çok insan geldi ki ev çöküyordu,» dedi. Felicita kızın neden öldüğünü sordu. Bir zenci karısı :

«Kızım ecel bu. Ecel geldikten sonra öyle ölmüş böyle ölmüş farketmez,» diye cevap verdi. Zayıf kadın lâfa karıştı,

«Hayır, ciğerlerinden hastaydı. Her gün zayıflıyordu. Aşıktı da, biz zayıflamasını buna verdik. Bir sabah sancıyla uyanmış. İdrarı da kanlıymış. Cankurtaran gelince kucağımızda taşıdık içine. Hastanedeki doktor bir iki hap

verdi ama hapları içer içmez öldü kızcağız. Bazıları zehirlenme diyorlar.»

«Hastaneyi dava edin,» dedi Felicita.

Yine zenci kadın cevap verdi :

«Hastahaneyi dâva edeceksin de ne olacak. Tanrı istemeden kimse ölmez. Bir zamanlar ben çok hastaydım, doktor çok sıkı pehriz verdi. Yiyebileceğim şeyler hep pahalı şeylerdi, ucuz olanları da yemem yasaktı. Günlerce aç kaldım. Yanında çalıştığım kadın, 'Sen bu fakir halinle perhiz filân yapamazsın. Ne bulursan yemeğe bak', dedi. Ben de onun sözünü tuttum ve iyileştim. Öleceksen bile miden dolu öl daha iyi.»

Başka bir karı :

«Yok yok,» dedi, «Tanrı kendine yardım edenlere yardımcı olur. Kabahat bizde, doktoru görmek için son dakikayı bekliyoruz. Ama ben alıştım artık. Azıcık başım ağrısa hemen hastaneye koşuyorum. Hem öyle beş dakikalık kontrollara da karnım tok. Her keresinde rontgen çektiriyorum, ancak o zaman emin olabiliyorum.» Zenci kadın yine konuştu :

«Bu zavallı kız da talihliymiş. Don Reyes mezarlıkta yirmi beş dolarlık mezarı bedava verdi ona.»

«Mezarlıktaki yerler de çok pahalı,» dedi başka bir kadın. «Erkek kardeşim için kiraladım bir tanesini beş yıllığına, haftada üç dolar veriyordum.» Genç bir kız:

«Beni nereye gömerlerse gömsünler. Öldükten sonra nerede olduğumu görmiyeceğim nasılsa,» dedi. Zenci kadın :

«Sen daha çocuksun, ne söylediğini bilmiyorsun,» diye cevap verdi.

Dışarıda, balkonda siyahlar giymiş bir kız tek başına duruyordu. Biri kim olduğunu sordu. Zenci kadın kadın:

«Ölenin kızkardeşi,» dedi. «Dün New York'tan geldi anasıyla. Ölen kızcağız anneannesiyle dedesinin yanında büyümüştü. Bu ise beyaz.»

Felicita'yla Rosa orada biraz daha durdular, sonra çıkıp eve doğru yürümeye başladılar. Felicita Cruz'un evine gelinceye kadar şarkı söyledi. Cruz'la Fernanda evin önündeki merdivenlerde oturmuş konuşuyorlardı. Felicita, Chuito'yu sordu. Cruz'un oğlu şiddetli bronşit geçirdiği için hastanede yatıyordu. Cruz :

«Bugün daha iyi. Biraz sonra gidip emzireceğim. İstersen gel,» dedi.

«Yok yavrum işim var benim.» Fernanda sordu :

«Cuco'yla aran nasıl?»

«Çok iyi çok. Yalnız anasını sevmiyorum. Geçen gün bize geldi.»

«Sana bir şey dedi mi?» diye sordu Fernanda.

«Bana söylemedi, oğluna söyledi. Bağırdı, çağırdı, Oğlunu deliye döndürmüşüm filân daha bir sürü bir şey dedi. Çocuk benim yanımdan eve döndükten sonra ne yemek yiyormuş ne bir şey. Bütün gün oturup saate bakıyormuş. Benim dönmemi bekliyormuş. Anası öyle deyince ben de kızıp Cuca'yu kovdum. 'Hâlâ anasının sözünü dinleyen adamla benim işim yok', dedim.»

«Etrafa bir lâf yayılmış, benim için gebe diyorlarmış,» dedi Fernanda. «Herkes kendi işine baksın, gebeysem onlara ne?»

«Gebe olsan da ne olur, kocan var ya. Ha, aklıma geldi, Erasmo rıhtımda dolaşıyormuş yine.»

«Tabii dolaşır, işinden attılar. Siz ikiniz nereden geliyorsunuz?»

«Şu ölen kızı görmeye gittik. Ciğerlerinden hastaymış.»

Cruz gülmeye başladı. «Ciğerlerinden mi? Hah, güleyim bari. Radyoda dinledim. Kız iki aylık gebeymiş. Dostu kızı dövmüş, dövünce önce çocuk ölmüş. Sonra içinde ölü çocuk taşıdığı için kız zehirlenmiş, arkasından da o ölmüş. Hastanede de aynı şeyi söylediler. Sadece evindekiler bilmiyor gerçeği.»

«Öyle bile olsa kendi bileceği iş,» dedi Felicita. «Nasıl olsa ölmüş» herkesten önce kendi güldü.

«Hadi, artık biz gidelim.»

Yola koyuldular, biraz daha gittiler. Felicita bir şey hatırlamış gibi durdu. Arkasına döndü, annesine seslendi.

«Kaç aylık gebesin Fernanda?»

«Sadece iki aylık kızım,» diye cevap verdi Fernanda.

Yoldan geçen ihtiyar bir kadın durup Fernanda'ya şöyle bir baktı. Fernanda da ona baktı, sonra gülmeye başladı.

«Şu ihtiyar cadı nasıl da bakıyor.»

Eve döndüklerinde Felicita, «Ben biraz yatıp uyuyayım,» dedi. Tam o an kapının yumruklandığını duydular. Felicita

pencereye koştu. Sokakta bir kadın avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Felicita seslendi :

«Hey Loca, kes sesini, kapıyı kıracaksın.» Kadın bağırmaya devam ediyordu:

«Tanrı bu orospuların cezasını versin. Şeytanın kızısınız siz. Buradaki bütün orospuların Tanrı cezasını versin.» Felicita gülmeye başladı.

Rosa'ya döndü :

«Bir deli karı var da o,» dedi. «İyice aklını kaçırmış.» Koşup konserve kutusuna su doldurdu, Loca balkonun altından geçerken kafasına dökecekti. Ama balkona çıktığında gördü ki kadın çekip gitmiş.

Felicita yatağın üzerine uzandı, Evita da hemen yanına geldi.

«Git be çocuk. Biraz rahat bırak beni. Bırak da uyuyayım, işe gideceğim.»

O öyle derken ikizler içeri koşarak girdiler.

«Fela, Fela, Tany kafamıza taş atıyor.» Felicita gözlerini açıp sordu :

«Bir yerinize geldi mi taş?»

«Tabii, tabii geldi,» diye ikisi bir ağızdan cevap verdiler.

«Tany, gel buraya. Git balkonda otur, sesin çıkmasın. Uyumak istiyorum anladın mı?».

Bir süre sessizlik oldu. Mundo yere oturmuş, bulduğu bir tabaktaki yemek artıklarını atıştırıyordu. Evita da yerdeydi. Mundo arada bir küçük kıza sataşıyor, alay ediyordu onunla. Tany masanın yanında ayakta duruyordu. Sonra gidip oradaki teneke kutuları aldı, yıkadı. Felicita derin bir uykuya dalmıştı. Evin içi çok sıcaktı. Yarım saat sonra Cruz elinde birkaç parça yıkanmış, ütülenmiş çamaşırla içeri girdi.

«Fela, Fela. Nerede o kadın?»

«Burada, uyuyor,» diye cevap verdi Rosa.

Cruz yatak odasına girdi. Felicita'nın kalçasına yapıştı, sallayarak uyandırdı.

«Hey uyan, işte elbiselerin.»

Tany öğlenden kalan biraz pilâvı tabağa doldurup Cruz'a getirdi. Cruz birkaç kaşık atıştırdı, sonra kalktı, çıktı gitti. Felicita da kalktı arkasından.

«Kapıyı kilitlersem belki biraz uyuyabilirim. Hepiniz

çıkın buradan, hepiniz. Yalnız Rosa kalsın.» dedi.

Pucha yine sallana sallana içeri girdi, tuvalete doğru yürüdü. Tany balkondan onun tuvalete girdiğini görmüştü. Hemen bağırmaya başladı:

«Pucha'ya bak, Pucha'ya bak! Tuvalete girdi.»

Felicita kalktı, tuvalet kapısının önüne gitti.

«Ne oluyor burada? Hey Pucha, çık bakalım.»

«Bırak da işimi göreyim. Tanrının belâsı, sadece senin evin mi burası,» diye cevap verdi Pucha.

«Ev benim değil ama sen de aklına esti mi gelip tuvalete sıçamazsın. Hadi çık bakalım.» Pucha dışarı çıktı, bir yandan da bağırıyordu:

«İstediğim zaman gelirim. Sen karışamazsın.»

Felicita tekrar yatak odasına döndü, uyumaya çalıştı ama bu sefer de balkonda Tany ile Gaby kavga etmeye başlamışlardı. Felicita sessizce kalktı, tavan süpürgesini alıp ikisinin de kafasına birer tane vurdu. Tany ağlamaya başladı, Gaby gülüyordu. Evita da yere oturmuş ağlıyordu. Felicita onu kucakladı, yatağın üstüne attı. Gaby'ye döndü:

«Git şunun şişesine biraz su doldur da getir,» dedi. Gaby şişeyi getirince Evita'nın eline tutuşturdu. Evita şişeye yapıştı, yavaş yavaş gözleri kapandı. Felicita çocukları bir kere daha kovaladı.

«Çıkın dışarı, hepinizi öldüreceğim yoksa.»

Çocuklar odadan çıkınca Felicita tekrar yatağa uzandı, uyumaya çalıştı. Bu sefer uyudu da.

Ancak yarım saat kadar uyudu Felicita. Sonra kalktı, işe gitmek üzere hazırlanmaya başladı. Bir süre saç fırçasını aradı, sonunda balkon kapısının yanındaki karton kutunun içinde buldu. Felicita ara sıra eline geçen şeyleri bu kutunun içine atardı. Para çantaları, bir iki tane de kitap duruyordu kutunun içinde. Kitaplardan üç tanesi çocuk kitabıydı, ama çocuklardan hiç biri okumazdı. Bir de kalın bir kitap vardı, ruhçuluk üzerine. Felicita'nın kocası Edmundo almıştı o kitabı. Arada sırada, Edmundo istedikçe Felicita kitabı açar ve içinden bazı dualar okurdu.

Felicita yüzünü kremle temizledi.

«Eğer o Amerikalı gelip de yüzüğümü geri verirse bu gece çok sevinirim. İnşallah gelir. Yüzüğü babam vermişti bana.»

Küçük bir aynanın önüne geçip dudaklarını boyadı. Göz kalemiyle de kirpiklerinin üzerine bir çizgi çekti. Sonra Amerikalı denizcinin verdiği yüzükle bileziği taktı, yüksek topuklu siyah pabuçlarını giydi; artık sıra elbise seçmeye gelmişti.

Felicita'nın en değerli şeyleri elbiseleriydi. Barlarda çalışmadan önce Felicita yılda ancak bir elbise alabilirdi kendine. Bütün yıl o elbiseyi giyerdi. Yedi dolarlık elbiselerden. Sonra, çalışmaya başlayınca daha çok elbiseye ihtiyacı olmuştu. Para kazandıkça iki haftada bir elbise alır oldu.

Felicita elbiseleri tek tek çıkarıp Rosa'ya gösterdi. Her birinin de hikâyesini anlatıyordu:

«Bunu bana o Filipinli adam verdi, New York'a gideceği gün. Franklin mağazasından almış beş doksan beşe. Aralıkta birkaç tane elbise alayım dedim kendime. Önümüzde Noel şenlikleri vardı. Gidip şunu on yedi dolara aldım Lerner mağazasından.»

Gösterdiği, sırtı açık bir elbiseydi. «Anneler Gününde de kendime yeni elbise almak istedim, çünkü kimse bana bir şey armağan etmemişti. Franklin mağazasında beğendiğim elbise yirmi beş dolardı, o kadar para veremezdim. Kumaş alıp yaptırmaya karar verdim. İki metre dakron kumaş aldım on dolara, üç dolar da dikişine verdim. on üç dolara çıktı elbise. O gün çok mutluydum hem elbisem vardı, hem de anama hediye alabilmiştim.»

Felicita Rosa'ya üzeri mavi çiçeklerle süslü mavi bir elbise gösterdi.

«Bunu Lerner mağazasından altı doksan dokuza aldım. İlk defa Walker New York'tan geleceği gün giydim. Elbiseyi çok beğendi. Üzeri siyah atkılı yeni siyah pabuçlarımı da çok beğenmişti. O gün saçımı berberde yaptırmıştım. Saçlarımı düzeltmişler, yüzüme de ağır bir makyaj yapmışlardı.» Biraz sonra devam etti, «O kadar çok adam tanıyorum ki hep aynı elbiseleri giysem olmaz. Onları memnun etmek için giyiniyorum. İyi giyinince beni daha çok beğeniyorlar. Amerikalılar daha çok cuma, cumartesi günleri gezip eğlenirler. O günler ben de en yeni elbiselerimi giyerim. Amerikalılar iyi yerlere götürürler çünkü. Miramar Oteline gittim. Condado Beack Oteline gittim. Geçen yılbaşında on beş dolara yeni bir naylon elbise aldım, çünkü

Normandiya Oteline gidecektik o gece. Havaalanı yakınındaki Amerikan Oteline bile gittim.»

Felicita açık yeşil, üzeri sarılı mavili çiçeklerle süslü bir elbise giydi. Elbise üzerinde çok güzel durmuştu. Tam o sıra Evita uyandı, ağlamaya başladı. Felicita Gaby'yi çağırdı, eline bir konserve kutusu tutuşturdu, gidip Evita için biraz süt almasını söyledi. Gaby sonra elinde Evita için sütle döndü. Felicita parfümünü alıp kulak arkalarına, boynuna ve bileklerine sürdü. Sonra mutfağa gidip Evita'nın sütünü ısıttı. Angelito kapının ağzında durmuş onu seyrediyordu.

«Ana, işe giderken niye bu kadar iyi giyiniyorsun?»

«Demek hoşuna gidiyor böyle giyinmem. Güzel miyim ben?»

«Şimdi çok güzelsin.» Sonra resimde Felicita'yla dansederken görülen denizciyi parmağıyla işaret etti. «Bu da seninle birlikte mi çalışıyor?»

«Evet, benimle çalışıyor. Hadi bakalım şimdi ben gidiyorum. Akşama mutfakta ne kaldıysa yersiniz. Biraz balık ciğeri vardı, biraz da sebze, onunla idare edin.» Felicita dışarı çıkmak üzere kapıya yürüyünce, Evita da ağlayarak arkasından koştu. Felicita Tany'ye döndü. «Şu çocuğu bir iki dakika oyala da arkamdan gelmesin.» Tany Evita'yı alıp yandaki odaya götürdü, Felicita da kapıdan sessizce çıkıp gitti. Rosa çocuklarla kalmıştı. Diğer günler çocuklar tek başlarına kalmaya alışmışlardı.

FELİCİTA: **Anam Bir Orospuydu**

Ben küçük bir çocukken üvey anam, anamın orospu olduğunu söylemişti de inanmamıştım. Anamı görmek, tanımak istiyordum. Üvey anam, «Görmenin gereği yok, onun gibi analar olmaz olsun,» derdi hep. Üvey anamın dediğine göre anam bize yemek pişirmezmiş. Başka erkeklerle gezermiş, bizi gece evde yalnız bırakıp içer, danseder, erkeklerle yatarmış.

Üvey anamın dediklerine aldırış etmiyordum. Anamla babamın ayrı yaşamaları üzüyordu beni. Tek istediğim bir araya gelmeleriydi. Bir araya gelselerdi bize de iyi bir örnek olurlardı.

Üvey anam bize iyi davranmazdı. Yemek pişirmez, okula gitmemizi istemezdi. Vaftiz anamın anlattığına göre üvey anam Hortensia yemek zamanı gelince yemeği ekmeği yere atarmış, önümüze. Köpek gibi yerden yiyelim diye. Bize elbise de almazdı. Oturma odasına girip sandalyeye oturacak olsak döverdi. Bir keresinde Crucita ağlıyordu, üvey anam Hortensia gidip yakaladı çocuğu, yere çarptı. Ondan sonra da sakat kaldı Crucita. Ama üvey anam, Crucita'yı sakat bırakan ben değilim, menenjit oldu da ondan sakat kaldı, der. Vaftiz anam Elsa beni çok severdi. Pablo amcanın karısıydı. Üvey anamdan çok daha iyi davranırdı

bana. Elbiseler, pabuçlar alırdı. Evine gittiğimde de kucağına alır, okşar, ne istersem verirdi. Bize iyi davranmıyor diye Hortensia'yı Kızıl Haça şikayet etti. Kızıl Haçtan gelip bizi gördüler. Yatılı okula göndermek istediler. Ben gitmek istedim, ablam Soledad karşı koydu. Kızıl Haç'ın adamları iki üç kere eve geldiler, hiç birinde üvey anamı bulamadılar. Sonunda çocukların en büyüğüne soralım da o karar versin dediler, Soledad okula gitmek istemedi.

Üvey anamla en fazla döğüşen Soledad'dı. Bir keresinde Hortensia'nın kuzenlerinden biri yıkanırken Soledad anahtar deliğinden onu gözetlemiş. Bu yüzden üvey anam Soledad'ı dövmüştü. Hem de her yanını morartıncaya kadar. Soledad da dayak yediği halde boyuna küfrediyordu. Üvey anamın anasının mezarının üzerine işerim, diyordu.

Bir keresinde babam Porto Riko'da yokken anam bizi görmeye geldi. Soledad'ı alıp biraz gezdireceğim, dedi. Üvey anam anamdan korkardı, çünkü komşular anam için, ağzında jilet taşır, derlerdi. Bu yüzden sesini çıkaramadı. Nanda'da, Soledad'ı gezmeye götürüyorum, diye aldı ve bir daha geri getirmedi.

Üvey anam bizi yanında istemiyordu. «Ah şu kadın gelse de hepinizi alıp götürse,» diye söylenirdi hep. Daha sonra anam gelip Simplicio'yu aldı, sonra da Cruz'u. Bir ben kalmıştım üvey anamla. Hortensia gitmemi istemedi. Anam bana kötü örnek olur diye.

Hortensia'nın babamdan iki çocuğu olmuştu. İkisi de oğlandı. Mariano ve Tomas. Tomas'la iyi geçiniyorduk. Hem uslu, hem de iyi yürekli bir çocuktu. Hep yardıma hazırdı. Şimdi de öyle. Ne zaman evine gitsek iyi karşılar bizi. Ama Mariano farklıydı. O beyazdı çünkü.

Babam Panama'dayken Hortensia'yı yanına çağırdı. Hortensia'da bizi kızkardeşi Maria del Carmen'e bırakıp gitti. Maria del Carmen beni çok çalıştırırdı. Ben küçücüktüm ama, elimden hiç iş gelmezdi. Boyum da kısaydı, musluğa bile yetişemezdim. Ama bulaşık yıkamamı isterdi. Sandalyenin üstüne çıkar, öyle yıkardım bulaşıkları. İki ay sonra üvey anam geldi, beni de yanına alıp Panama'ya götürdü. Beni sevdiğinden değil, oradaki evde yardım edeyim diye. O zaman altı, yedi yaşındaydım.

Panama'da üvey anam bana karşı yine kötü davran-

maya başladı. Okuldan eve döndüğümde kendi çocuklarına kahve verir, bana vermezdi. Başka çocuklarla oynamamı, arkadaş edinmemi istemezdi. Bütün gün evde oturturdu beni. Kız arkadaşımla bile konuşsam döverdi. Porto Riko'ya dönünce onu bırakıp anamın yanına gideceğimi söyledim. «İyi olur,» diye cevap verdi. «Ananın yanına gidersen onun gibi orospu olursun.»

Ah o üvey anam, onu düşündükce tüylerim diken diken olur. Babam evdeyken başka türlü davranırdı bize. Beni seviyor gibi numara yapardı. Babam çıkar çıkmaz da başlardı belâ yağdırmaya. Yıkanacağım zaman bazan yerleri sildiği fırçayla temizlerdi sırtımı. Sırtım kıpkırmızı olur, günlerce acırdı.

Hortensia babamla da aramı açmak isterdi. İlk evliliğinden olduğu için ne de olsa severdi babam beni. Ama üvey anam olmayacak şeyler anlatırdı ona. Babamdan para isterdim dondurma almak için, üvey anam verdirmezdi. Kendi çocuklarını sinemaya yollardı, ben evde kalıp ortalığı temizlerdim. Babamın kucağına otururdum, babam beni öperdi, üvey anam ona da kızardı. Babamın beni öbür çocuklarından fazla sevmesini kıskanırdı.

Babamı çok severdim. Ne istersem alırdı bana. Hastalanınca da kendisi bakar, hastaneye götürür, ilâçlarımı alırdı. Derslerime yardım eder, kiliseye götürür, üstümü başımı temiz tutar, evde olduğu zamanlar da, oyun oynayayım diye dışarı yollardı.

Babam şimdi ihtiyarlamış. Kırk altı yaşında. O zaman iri yarıydı, pembe beyazdı yüzü. Kendi hayatıyla ilgili hikâyeler anlatırdı arkadaşlarına. Ben de dinlerdim. Az da okumamıştı, ikinci sınıftan ayrılmıştı ama üniversite bitiren adamlardan çok şey biliyordu. Hayat hakkındaki bilgisi çoktu. İyi bir adamdı ama ne anamla mutlu olmuştu, ne de üvey anamla.

Herhalde babam Hortensia'ya iyice aşık olmuştu, çünkü on yedi yıldır birlikte oturuyorlar. Babam iyi davranırdı ona. Bizleri büyüttüğü için de minnet duyuyor herhalde. Hortensia'ya bir ev tuttu, mobilya aldı, evi de satın aldı. Anama öyle bir şey yapmamıştı. Puerto Nuevo'da başka bir ev daha aldı. Üç bin sekiz yüz dolar vermişti. Bir gün Hortensia'yla kavga etti, gitti içti içti. Sarhoşken seksen dolara bir arkadaşına satmış evi.

Babam başka kadınlarla da oynaşırdı ama Hortensia'-ya duyurmak istemezdi. Eline geçen parayı hemen getirip Hortensia'ya verirdi.

Hotensia evin hakimiydi. Hep onun dediği yapılırdı. Babamı dövdüğü bile olurdu bazan. Babamın bir dostu vardı. Bir gün dostunun yanından döndüğünde Hortensia yakasına yapıştı, merdiven başına sürükledi, merdivenden aşağı atacaktı neredeyse babamı. Tam yetmiş üç basamak merdiven. Hemen dışarı fırlayıp komşuları yardıma çağırdım. Babam o kadar sarhoştu ki ayakta duracak hali yoktu. Komşular koşuşunca Hortensia aşağı atmaktan vazgeçti, oradan kaptığı sandalyeyi babamın sırtına vura vura kırdı. Tam bir hafta yataktan çıkamadı adamcağız.

Hortensia sık sık büyücülere giderdi. Evin her köşesi küçük haçlar, mumlar, otlarla doluydu. Bir sürü de ot yakardı evin içinde. Herhalde babama da büyü yapmıştı.

Daha vücudum gelişmeden önce garip şeyler duymaya başlamıştım. Durduğum yerde gıdıklanırdım, yanımda bir erkek olmasını isterdim. Şimdi bile bunun nasıl bir duygu olduğunu anlatamam. Öyle olunca alıp sıcak su dökerdim belimden aşağı, ya da gider suyun içine çömelip oturur, ancak o zaman rahatlardım. Ertesi gün yine aynı şeyleri hissederdim. O zaman gider musluğu açar, suyun ısınmasını bekler, ısınınca suyun altına girerdim. Suyun altındayken ya erkek artistlerden ya da mahallenin gençlerinden birini aklımdan geçirir, bir kaç dakika dururdum suyun altında. Sonra da yaptığımdan utanır çıkardım.

Evde yalnız kaldığımda kâğıdı kıvırıp sigara biçimine sokar, sigara içiyormuş gibi numara yapardım kendi kendime. Sonra çırılçıplak soyunur, havluya sarınırdım. Havlunun yan tarafıyla da belime kadar bir yırtmaç bırakırdım. Saçıma çiçek takar, sokağın köşesine gider, ağzıma da sigarayı tutuşturup sokakta gördüğüm orospuları taklit ederdim.

Yedi yaşındayken şarkıcı olmak istiyordum. Her cumartesi çocuklar için radyo programı vardı. Bir keresinde üvey anam gitmeme izin verdi, gittim. Büyük ikramiye bana çıktı. Beş dolar verdiler, kalem takımı, bir de tiyatro bileti. Yine gittim, şarkı söyledim, ikincilik ödülü aldım. Ondan sonra da üvey anam bir daha yollamadı ama o program oldu mu radyonun başına çöker, ağzım açık şar-

kı söyleyen çocukları dinler, «Büyüyünce ya şarkıcı olacağım, ya da artist,» derdim. Üvey anam şarkı söylememe izin vermezdi, onun için zamanla geçti hevesim. Şimdi bile iyi sesim olduğunu söylerler.

Her Pazar kiliseye giderdim. Kilisedeki rahibeler bize ders verirlerdi. Baş rahibe benim her şeyi çabuk öğrendiğimi görünce ne var ne yok bana ezberletmeye başladı. Sonra da çıkıp ezberlediklerimi öbür çocuklara okurdum. İlkokulda çok yaramazdım. Öğretmen beni mümessil diye bırakır, yaramazlık edenleri yazmamı söylerdi. Onları yazacağım yerde ben çocukların kafalarına silgi, tebeşir atardım. Bir gün öğretmen çıkar çıkmaz bir kızla yumruklaşmaya başladım. Öğretmen döndü, ikimize de sıfır attı.

On yaşındayken sınıfımdakilerin hepsi mezun olmuş, bir ben kalmıştım. Daha doğrusu diploma törenine katılamamıştım, çünkü diploma töreni beşinci sınıfta yapılırdı. Bense beşi okumadan dörtten altıya geçmiştim. Okulda mezuniyet çayı vardı, gitmek istedim, üvey anam bırakmadı. Bir çift eski ve yırtık mokasenim vardı. Ne olursa olsun dansa gideceğim, diye tutturdum. Sonunda üvey anamın eski pabuçlarından birini giyip gittim. Çok utanmıştım o yüzden. Herkesin yepyeni pabuçları vardı, benimkiler ise yırtık pırtıktı. O gün bir kat daha nefret ettim üvey anamdan. O sıralar eline iyice para geçiyordu. Parasını hemen saklardı. Yemez, içmez, para biriktirirdi. O gece dansa gittim, daha yarım saat geçmeden geldi. «Yeter artık,» dedi ve alıp eve götürdü beni. Hiç birşey söylemedim, yalnız içim-«Bir büyüyeyim yaptıklarını ödetirim,» diyordum. Ama bugüne kadar ona hiç bir kötülük etmedim, hatta saygısızlıkta bile bulunmadım.

Anam ne de olsa üvey anaydı, bana karşı hep kötü idi. Bazan bayram günlerinde, «Sana armağan filân vermiyeceğim, kocaman kız oldun artık,» derdi. Ama her kerasinde bir şey alırdı. Aldığı da bir şey değildi ya. On sentlik şeker alır, yastığımın altına koyardı. Sabah uyanınca yastığımın altında bulur, yerdim hemen. Sonra da bir parça kilimi iki ucundan tutturur, çivilere biraz sicim bağlayıp duvara asardım. Bebeğimin salıncağıydı bu. Bebeğimi içine yatırır, sallardım. Bazan süt verirdim bebeğe. Bazan da salıncağa bi-

raz su döker, bebek altına yaptı derdim. Alır çamaşırlarını çıkarır, yıkar, asardım dışarı.

On iki yaşındayken Porto Riko'ya döndük. Üvey anamın babası çok hastaydı, o yüzden dönmüştük. Porto Riko'da altı ay kaldık. Tekrar Panama'ya gittik. Vapur Trinidad'da durdu. Tarihini çok iyi hatırlıyorum, 18 Şubat 1952'ydi.

Kamarada otururken karnımda bir ağrı hissettim. Ağrı bir türlü geçmek bilmiyordu, dayanamadım kamaradan dışarı çıktım. Dışarda genç bir denizci çocuk duruyordu, ona söyledim. Geldi, şöyle bir baktı. Bütün eteğim kan içindeydi. «Merak etme,» dedi. «Utanacak bir şey yok. Git biraz dinlen, geçer.» Sonra, «ilk defa mı oluyor?» diye sordu. «Evet,» dedim. Nedenini anlattı bana. «Artık genç kız oldun,» dedi.

Olanları üç ay sakladım üvey anamdan. Söylemek istemiyordum, çünkü genç kız olur olmaz bana birini bulup evlendireceğini söylerdi hep. Boyuna çamaşır değiştirir, hemen yıkardım ki kan olduğu görünmesin. Bir keresinde banyoda unutmuşum, üvey anam kan lekelerini görünce gidip babama söylemiş, çok utanmıştım. Artık genç kız olmuştum ya, kendi kendime hayaller kurmaya başlamıştım. Yakında evlenirim, diye düşünüyordum. Gelinlik giyip başıma duvak takarak evlenmek istiyordum. Ama hiç bir zaman gerçekleşmedi bu isteğim üvey anamın yüzünden. Bir evim olsun isterdim. Diğer kızlar gibi de yüzüğüm olsun. Düğün günü düğün pastası olsun isterdim. Evleneceğim kimse de asker olacaktı, sivil değil. Hep bir generalle evlenmeyi kurardım. Üvey anamınki gibi bir yatak odası takımım, bir de oturma odası takımım olsun isterdim. Bir istediğim de otomobil kullanmayı öğrenmekti. Param olunca bir de otomobil alacak, bütün ailemi gezdirebilecektim. Sinemaya değil operaya gidecektim büyüyünce. Sadece opera mı, görülecek her yere gidecektim. Pahalı, güzel elbiseler giyince bir kat daha güzelleşecektim.

Porto Riko'da altı ay kaldığımız için o yıl sınıfta çaktım. Panama'ya döndüğümüzde on üç yaşındaydım ve hâlâ altıncı sınıftaydım. O yıllarda bir çocuk bana aşık oldu. Otobüs şoförüydü, oldukça da gençti. Aramızda hiç kötü bir şey geçmedi. Sadece arkadaşım olmak istediğini söylerdi. Evliydi ama benim için bir şey farketmiyordu. Üvey

anam kısa süre sonra arkadaşlığımızı öğrendi, babama söyledi. Babam hiç bir şey demedi. Üvey anam bir kat daha kızdı, beni sopayla dövdü. Sonra da mutfakta yere diz çöktürüp iki saat öyle tuttu.

On dört yaşımda Porto Riko'ya döndüm. Her şey daha değişik görünüyordu. Panamadakiler gibi konuşuyor, söylenenlerin çoğunu anlamıyordum.

Üvey anam ve daha bir sürü kimse anamın başka erkeklerle dolaştığını söylüyorlardı. Bir gün Alba Lydia adındaki akrabamıza rastladım. Bizim üvey kardeşimizdi. Crucita'ya çok benziyordu, hele saçı aynı Cruz'un saçı gibiydi. Onu görünce, «Sen benim kardeşimsin,» dedim. «Yalan,» diye bağırdı, suratıma tükürdü. Anamızı hiç görmemişti çünkü. Daha altı günlükken Fernanda onu 26. cı durakta oturan bir ailenin yanına evlâtlık vermişti. Çocuğun asıl babası doğmadan ölmüştü. O ölünce de anam çocuğu yanında tutmamış, hemen başından atmıştı. Çocuğun varlığından önce hiç haberimiz yoktu. Nanda bize söylememişti ama daha sonra üvey anamızdan öğrendik.

Bir gün Hortensia Baltimore'a gideceğini söyledi. Babam hâlâ askerdi ve Baltimore'a tayin edilmişti. Beni yine 26. cı duraktaki kızkardeşi Maria del Carmen'in yanında bırakacaktı. Bırakıp gitti de. Maria del Carmen beni yine eskisi gibi çok çalıştırıyordu. Kendisi kaçak içki satıyor, eve girip çıkan erkeğin sayısı belli olmuyordu. Kaçak içkileri evin altına gömerdik. Satacağı zaman da çukuru kazıp çıkarırdık içki şişelerini. Bütün bu işleri ben yapardım. Yine de yaranamazdım, herkese hiç işe yaramdığımı söylerdi.

Ben yanındayken Maria del Carmen genç bir çocuğa aşık olmuştu. Maria del Carmen yaşlıydı, ben ise genç bir kızdım. Onun için bir süre sonra çocuk eve geldikce daha çok benimle oturmaya başladı. Maria del Carmen çok kıskandı. Bir gün sevgilisini elinden almak istediğimi söyleyip beni evinden kovdu. Anam gibi orospu olacağımı söyledi. Ben de kalkıp onun kızı Lourdes'in evine gittim. Lourdes, Mon adında bir herifle evliydi. Mon yıllar önce New York'ta ihtiyar bir kadını öldürdüğü için hüküm giymiş, cezasının bir bölümünü çektikten sonra da şartlı olarak salıverilmişti. Sık sık polise gidip görünüyor, göz altında tutuluyordu. Kadını öldürmesi yetmezmiş gibi bir kaç küçük kızın da ırzına geçmişti. Şeker vereceğim diye kandırıp odasına götürmüş,

orada kirletmişti kızları Aynı şeyleri bana da yapmaya kalkıştı. Göğüslerimi tuttu, elinden kurtulmak isteyince de yakalayıp öptü beni. Çalınmış mal alır satardı. Sonunda polis bunu öğrendi, geldiler ve alıp götürdüler Mon'u.

Lourdes'in evinde de bütün işleri ben yapardım. Ortalığı siler süpürür, çamaşırları yıkar, sağa sola koşar, çocuklara bakardım. Bazan sabah kahvaltısında sadece bir bardak sütle bir dilim kek verirdi bana. Yemek pişirmediği günlerde koşup Santurce'deki anasının evinden ona yemek getirirdim. Evde işim olmasa bile beni dışarı bırakmazdı. Beni dövmekten de çok hoşlanırdı. Bazı günler kızar, hiç yemek vermezdi. İyice zayıflamıştım, çok da çalışıyordum. Oradan kaçıp anamın evine gitmeyi düşündüm.

Anam La Esmeralda'da kızkardeşim Cruz ve erkek kardeşim Simplicio'yla oturuyordu. Ablam Soledad'da La Esmeralda'ya yerleşmişti. Ben Panama'dayken kendisinden çok yaşlı, Arturo adında biriyle evlenmişti. Soledad bana karşı çok iyiydi. Kanadığım zamanlar ne yapacağımı o öğretmişti bana. Eski çarşafları yırtar, top haline getirir, kullanmam için bana verirdi. Daha sonra eczanelerde satılan bezleri kullanmaya alıştım. İyi giyinmeyi bana öğreten de oydu. İyi giyinirsen erkekler daha çok beğenir, derdi. Beni giydirir, süsler, birlikte sinemaya giderdik. Bir çok arkadaşla tanıştırmıştı beni.

Ona gidip akıl danıştım. «Git Nanda'yla kal. Nanda'yla otururşan rahat edersin, gezmene eğlenmene karışmaz. Orada rahat edemezsen gel benim yanımda otur, bol bol gezeriz. Arkadaşlarımla tanıştırırım seni, denize gidersiniz, dansa gidersiniz,» dedi.

Onunla dört ay kaldım. İlk günler bana karşı çok iyiydi. Ben de çok mutluydum. La Esmeralda'yı çok sevmiştim. Evimiz babamın evinden çok daha kötüydü ama anam beni hiç dövmediğinden memnundum. Kızınca azarlar, evden atar, fakat hiç vurmazdı bana.

Anam Erasmo adında bir adamla oturuyordu. Erasmo, Gümüş Kupa barında çalışıyordu. Soledad'ın evlendiği Arturo'nun üvey kardeşiydi. Çok da içerdi. Eve konuk gelsin istemezdi hiç. Bir keresinde Soledad bize geldiğinde sarılıp öpmeye kalktı. Ben deniz kenarına gitmiştim, döndüğümde ikisini yatağın üzerinde yatar buldum. Aralarında ne geçtiğini bilmiyordum. Hemen dışarı çıktım. Herhalde Soledad

biraz ümit vermişti ona. Ama daha sonra Arturo'ya kaçtı Soledad. Erasmo bana da göz kırpardı ama ters ters bakınca kafasını önüne eğerdi. Hiç yüz vermedim ona. Anamın onu bırakmasının nedeni belki de bizlere sataşmasıydı.

Fernanda Pedro'yla nerede ve nasıl tanıştı bilmiyorum ama, bir gece Erasmo'yu evde bırakıp Pedro'yla sinemaya gitti. Ertesi gün de geldi, eşyalarını topladı, çıktı gitti.

Pedro, yani ikinci üvey babam, içlerinde en iyileriydi. Ne istesem alırdı bana. Evde yemek yemek istemediğimde hemen birini koşturur, dışarıdan istediğim yemeği aldırırdı. Para isteyince de verirdi. Dedim ya, çok iyiydi bana karşı.

İlk günlerde La Esmeralda'da oturmaya korkuyordum. Geceleri çok karanlık oluyordu. Eve gitmek için bir sürü evin arasından, karanlık ve daracık sokaklardan geçiyorduk. Pedro'yla anam bazan korkuturlardı beni. Bir keresinde evde otururken Pedro pencereden dışarı atlamış, sokak kapısını çalmıştı. Gidip kapıyı açtım, baktım dışarısı zifiri karanlık, kimse de yok. Tam biraz daha dışarı çıkıp kimin çaldığına bakacaktım ki Pedro kollarını havaya kaldırıp hayalet gibi atıldı üzerime. Çok korkmuştum o gün. Bir gün de anam dedi ki, «Buraya bak, sen çok konuşuyorsun. Bu kadar çok konuşursan gece ölüler gelip parmaklarını sokarlar ağzına.» Ben dinlemedim, o gün yine çok konuştum. Gece uyurken baktım, biri parmaklarımı ağzıma sokuyor. Bir çığlık atarak uyandım. Meğer Pedro'ymuş. Beni korkutmak istemiş.

Her gün bir şey bulup korkuturlardı beni. Bir gece yatarken kapının dışında bir adam görür gibi oldum ve bağırdım. Pedro hemen fırladı. Odayı ikiye bölen bir paravana, paravananın arkasında da bir dolap vardı. Pedro o dolabı adam sanmış, bir yumruk attı, eli çatladı. İki gün işe gidemedi.

Anam hiç bir şeyimle ilgilenmezdi. Kendisi işe gider, dönünce evdeki işlerin hepsinin yapılmış olmasını isterdi. Arkadaşlarımla dolaşmamı istemezdi; hele erkek arkadaşım olsun, hiç istemezdi. Her gün çorba pişirirdi, bir gün dayanamadım, «Nanda çorba yemekten bıktım artık,» dedim. «Çorba sevmiyorsan bok ye, ben senin ne sevdiğine bakmam. Kendi sevdiğimi pişiririm, bir de kocamın sevdiklerini,» diye cevap verdi.

Anam çok sertti. Hiç yumuşak halini görmedim şimdiye kadar. Neden bu kadar sert ve aksi olduğunu da bilmiyorum. Bildiğim bir tek şey var, o da bizim yüzümüzden fazla sıkıntı çekmediği. Çünkü doğar doğmaz başından atmış bizleri. Bizleri üvey anamız büyüttü. Yine de Nanda'yı anam olduğu için severim ama o bizi sevmez. Daha doğrusu beni hiç sevmez. Uzun süre babamın yanında kaldığımdan bana karşı sevgisi olsa bile kaybetmişti. Aramızda en çok erkek kardeşim Simplicio'yu sever. Ondan sonra da Cruz'u. Çünkü Cruz, doğduğundan beri hep onunla oturur.

Anamın dakikası dakikasına uymaz. Bakarsın biriyle iyi anlaşır, aradan beş dakika geçmeden kavga etmeye başlar. Yalnız şimdiye kadar bana bir kere bile vurmadı. İyiliğinden değil, vurması için fırsat vermedim de ondan.

Nanda beni bir gün Rio Grande'ye götürdü. Babası Rogelio'yu gösterecekti, yani dedemi. Tam evlerinin bulunduğu yola girmiştik, karşıdan yeşil gözlü bir adamın geldiğini gördüm. Fernanda onu görünce bana döndü, «İşte babam,» dedi. Nedense yakınlık duymadım dedeme. Ona hep 'efendim' derdim, o da her keresinde, «Bana efendim değil, 'baba' ya da 'dede' de. Dedenim ben senin,» derdi. Zamanla ona alıştım tabii. Sonunda baba demeye başladım.

Rogelio'nun hali vakti yerindeydi. Oturduğu ev kendisinindi. İki katlı, taştan bir evdi. Pencerelerinde tahta parmaklıklar vardı. Yatakodası takımı, oturma odası takımı, televizyonu bile vardı. İyi bir adamdı da. Vaktinin çoğunu bizimle geçirirdi. Bir yere gideceği zaman bizi de yanına alır götürürdü. Sık sık bize meyva alır, başka bir istediğimiz olursa onu da yapardı. Bizi dansa da götürürdü. İlk tanışmamızdan dört yıl sonra onunla La Esmeralda'da dansetmiştim. O günden sonra da bir daha görmedim. New York'a gittim, bir süre sonra da öldüğünü haber aldım.

Anamın hayatı hakkında fazla bildiğim yok. Sağa sola sorup da öğrenmeye çalışmıyorum. Bir gün birlikte yıkanırken vücudunda dövmeler gördüm. Bir tanesinde Fidel Diaz yazıyordu, diğerinde de «Seni seviyorum». «Ne bunlar Nanda,» diye sordum. «Hiç,» dedi, «Benim pezevengimin işareti.» «Pezevenk ne demek?» «Para kazanıp baktığım adam demek.» Sonra giyinmeye başladı, sordum. «Nereye gidiyorsun Nanda?» «Gemicilerle yatmaya. Yatıp para ka-

zanmaya.» «Duyduklarım doğruymuş, demek orospuluk yapıyorsun?» «Evet, yıllardır hem de. Sizi başımdan attığım günden beri orospuluk yapıyorum.»

Anam meslekten olduğu için ara sıra eve erkekler de getirirdi. Bazan onlarla evde yattığı da olurdu. Çoğu kere eve gelir, masanın başına oturur, içki içer, konuşur, sonra da bir otele giderlerdi. Bazan da dediğim gibi San Juan'a gitmeden yatağa girip sevişirlerdi biraz. Çoğu kere eve sarhoş gelir, beni arkadaşlarımla konuşurken gördüğünde de kovardı. Onun böyle bir hayat sürmesine çok kızıyordum. Defalarca söyledim kendisine. Niye vazgeçmiyorsun diye sordum. Para kazanmanın en kolay yolunun bu olduğunu söyledi. Anamın yaptıklarından utanç duymuyorum, çünkü yaşayabilmek için yaptı. Yoksa aç kalacaktı. Hem yeryüzünde o işi yapan ilk kadın da anam değildi ya. Sonra onu suçlamak da bana düşmez. Onun kaderi öyle çizilmiş. Şimdi böyle diyorum ya, o zaman yine de kızardım ona.

Bir gün beni çalıştığı yerlere götürdü. Arkadaşlarıyla tanıştırdı. On dört yaşındaydım, ilk olarak bara gidiyordum. Yığınla erkek ıslık çaldı arkamdan. Oradaki adamlardan nefret ettim. Bir sürü orospu vardı ortalıkta. Çoğunun da suratlarında, kollarında yara izleri görülüyordu. Zaten suratı yaralanmış kadın muhakkak orospudur. Oradaki arkadaşları anama benim için, çok utangaç demişler. Anam bana geldi, «O kadar sıkılgan olma. Bunlarla dost olabilirsin,» dedi. «Hayır,» diye cevap verdim. «Orospularla dost olamam.» Nefret etmiştim hepsinden.

O gün Fernanda'nın evinden kaçtım, dört ay Soledad'ın yanında oturdum. Ara sıra sinir nöbetleri gelirdi ama yine de iyi anlaşırdık onunla. Anam Soledad'la hiç geçinemezdi. çünkü Soledad hiç saymazdı onu. Bir gün Fernanda Soledad'a kızmış vurmuştu. Soledad da hemen karşılık verdi, bir yumruk da o attı anama. Sonunda tabii dayağı yiyen Soledad oldu; anam hemen eline geçirdiği uzun bir kordonla dövdü Soledad'ı. Ama Soledad da erkek gibi güçlüydü, araya girmek isteyen Pedro'yu kaptı ve yerden yere vurdu. Pedro ufacık biriydi zaten. Sonra anamın elinden kordonu kaptı, bu sefer de o anamı dövdü. Kocası Arturo işteyken Soledad eve adam alırdı. Bir ara zenci Reinaldo'ya âşıktı. Bir gün Arturo işe gidiyormuş gibi çıktı, on onbeş dakika sonra da

gizlice döndü. Eve geldiğinde Reinaldo'nun kucağındaydı. Reinaldo elbisesinin önünü açmış, Soledad'ın göğüslerini öpüyordu. Arturo bunu görünce üzerlerine saldırdı. Soledad da hemen oradaki sürgüden Arturo'nun tabancasını kaptı, ama ateş edemeden Arturo bileğini yakaladı. O ara silâh ateş aldı, Soledad'ın parmağını sıyırdı geçti kurşun. O kurşunun izi hâlâ durur. Sonra Arturo bıçağını çekip Soledad'a salladı. İki yerini kesti. Karakolluk oldular, Soledad Arturo'nun ateş ettiğini söyledi. Bıçak çekip kestiğini söyledi. Arturo'yu içeri attılar. Altı ay yattı. O içerdeyken Soledad'la ben Lourdes'in evine gidip orada kaldık. Soledad başka adamlarla yatmaya devam etti.

FELİCİTA: Çocuklarımın Babaları

Fort Brooke'a, dişlerimi yaptırmaya gidiyordum. Bir gün yolda yirmi altı yaşlarında kadar görünen bir askere rastladım. Beyazdı, uzun boyluydu, lâf attı bana. Kendisiyle dolaşmak isteyip istemediğimi sordu. İsterim, dedim. Adı Angel Cubero'ydu. İkizlerimin babası. Soledad'a anlattım onunla tanıştığımı, sonraki Pazar günü birlikte Fort Brooke'a gittik. Fort Brooke'a varır varmaz bir kaç çocuk takıldı peşimize. «Hadi gelin gezelim,» dediler. Soledad hemen kabul etti, onlarla gitti. Ben de Angel'e gittim. Bana pasta ikram etti. Ertesi gün tekrar gelip gelmiyeceğimi sordu. Gelirim, dedim.

Bir ay kadar Angel'i görmeye gittim. Pazar günleri de Soledad'la birlikte giderdik. Bir ay sonra Angel istersem gelip ailemle konuşacağını söyledi. Olur dedim. Anasına mektup yazıp benimle tanıştığını, evleneceğini söyledi.

O zamanlar sevişmek nedir bilmiyordum. Angel ilk defa bana bir öpücük ver dediğinde alnından öpmüştüm onu. Gülmeye başladı, «Ben öyle öpmek istemedim, dilini ver bana,» dedi Ne dediğini anlamamıştım. Sordum, anlattı. «Bak böyle işte.» Gösterdiği gibi yaptım. Bir erkekle ilk defa öpüşüyordum.

Hayatı hakkında bana söylediği tek şey daha önce bir

kız arkadaşı olduğu, ama bir süre sonra kızın onu terkedip başkasına kaçtığıydı. Gidip gördüğü yerleri, dolaştığı kadınları da anlattı bana. Ama birlikte yaşayacağı ilk kadının da ben olduğumu söyledi.

Angel bir gün bizim eve geldi. O zaman anam Pedro'yla oturuyordu. Pedro erkek arkadaşım olmasını istemezdi. Angel'i kabul etmediler.

Anam vakit buldukca parayla zar atardı. Çalıştığı yerden zilzurna sarhoş çıkar, evin yakınındaki Papo'nun barına gider, yere yıkılıncaya kadar içerdi. Erkek arkadaşım olursa evden atacağını söylerdi. Bana kızınca babama küfreder, «İnşallah savaşta ölür o,» derdi. Savaş filân da yoktu o zaman.

Anam ilk gördüğü gün Angel'i sevmedi. Benimle evlenmesini istemedi. Ben aldırış etmedim, Angel'le çıkmaya devam ettim. Sağdan soldan Angel için kötü şeyler söylemişler Nanda'ya. La Esmeralda'da bir kaç kadının pezevenkliğini yapıyor demişler. Bir karısı, dört de çocuğu var, onlardan saklanıyor demişler. Hepsi yalandı. Angel Culebra'dan geliyordu, La Esmeralda'nın da nerede olduğunu benden öğrenmişti.

Her kızın, erkek arkadaşlarıyla haberleşmesini sağlayan bir kız arkadaşı olur. Benimki de Marcolina'ydı. Çok iyi anlaşırdık. Benim dediklerimi Angel'e, Angel'in dediklerini de gelir bana söylerdi. Angel bir yerde buluşmak istedimi ona haber verir o da gelip bana bildirirdi. Anam öfkesinden bana ne bir şey alıyor, ne de bir kuruş para veriyordu. Angel sık sık hediye alırdı bana. Bir sürü elbise armağan etmişti. İç çamaşırlarımı bile o almıştı. Fernanda, «Babanız gelsin alsın. Sizin için para harcayamam,» derdi hep.

Angel, anamla Pedro'nun bana nasıl davrandıklarını görüp acımıştı. Kendisiyle kaçmak isteyip istemediğimi sordu. Bir gün Fernanda işe gidince ben de evden kaçtım. On dört yaşındaydım o zaman.

Soledad'a gidip anamın bana yaptıklarını, buna dayanamıyacağımı, Angel'e kaçacağımı söyledim. Duyunca ağlamaya başladı kızcağız. Sonra Cruz'a gittim, «Şuraya kadar uzanıp diş macunu alacağım. Bekle, şimdi gelirim,» dedim. Çıkıp bir arkadaşımın evine gittim. Daha önceden ufak tefek eşyamla elbiselerimi alarak onun evine götür-

müştüm. Orada Angel ile buluştum, Culebra'ya kaçtık. San Juan'dan Rio Piedras'a kadar taksiyle gittik, Sa Juan'dan çıktığımızda saat sabahın sekiziydi, akşamüstü dörtte Culebra'ya vardık.

Yolda başım döndü, midem bulandı. Vapur Culebra'ya vardığında uyandım. Kendi kendime, «Keşke kaçmasaydım bu adamla. Belki beni ıssız bir yere götürecek, belki beni öldürecek,» diye düşünüyordum.

Oysa Angel bana karşı çok iyi davranıyordu. Yolda beni öpmeye bile kalkışmadı. Benimle evleneceğini, beni mutlu etmek istediğini, benim için bir ev hazırladığını söyledi. Ama hiç bir zaman evlenmedik, çünkü sonradan caydı. Anası beni istemedi, onlar beyazdı, bense siyah. Angel yolda giderken bana anasından bahsetmiş, ama bunları hiç söylememişti. Tersine, anasının yoksul çok yaşlı, ama çok iyi bir insan olduğunu, beni beklediğini söylemişti. Sonunda hepsinin yalan olduğu meydana çıktı.

Oraya gittiğimizde daha evlerini görür görmez söylediklerinin doğru olmadığını anladım. Zengin insanlara benziyorlardı. Oturdukları ev kendilerinindi. Büyük bir taş binaydı. İçindeki eşyalar da pahalıydı. İyi bir oturma odası takımları, yemek odası takımları, yatak, odası takımları, mutfakları, mutfaklarında da bir sürü eşya vardı. Anası da gençti.

Hemen banyo yapıp elbiselerimi değiştim, sonra da anasının hazırladığı yemekleri yedik. Akşam yediye doğru dansa gittik. Angel o kadar çok içti ki sonunda ayakta duramaz oldu. Beni arkadaşlarıyla tanıştırdı, şerefime içmişti.

Eve vardığımızda saat gece yarısını geçmişti. Anası yatağımızı da hazırlamıştı. Angel'le bana bahçenin içinde küçük bir kulübe ayırmışlardı.

O gece hastalandım. Tabii Angel de benimle sevişemedi. Pazartesi günü kışlada olması gerekiyordu ama, hastalığım geçsin diye üç gün bekledi. Kanamam durmayınca dördüncü gün kışlasına döndü. Geç kaldığı için bir ay ceza verdiler. O ayın sonuna kadar bir daha görmedim onu.

O ay boyunca Angel'in anası bana karşı çok iyiydi. Yemeği o pişiriyordu, Angel'in kızkardeşi de çamaşırlarımı yıkıyor, ütülüyordu. Bütün gün oturuyordum, hiç iş yapmamın gereği yoktu. Ama evden dışarı çıkmaya d

korkuyordum. Angel'in anası bana bir sürü soru soruyordu. Ailemi, nerede oturduklarını, zengin olup olmadığımızı, her şeyi sordu. Ben de olduğu gibi anlattım. Ay sonunda Angel geldi, o gece yatağa girer girmez üstüme saldırdı. Benimle sevişmek istedi ama olmadı. «Bacaklarını kaldır,» dedi. Dediğini yapınca sonunda istediği oldu ama çok canım yanmıştı. Bağırarak silkindim, yere düştük. İçime girerken çok zorluk çekmişti. Vücudumun yapısı öyle, şimdi bile bir iki gün erkekle yatmazsam üçüncü gün yattığım adam içime girmekte zorluk çeker, bazan dakikalarca uğraşır. Angel doktora gidip ameliyatla oramı biraz genişletmemi istedi ama gitmedim.

İkinci gün dört kere seviştik. O gün de bir zevk almamıştım ama üçüncü gün bir harikaydı. Sonra her gün kahvaltıdan önce bir kere, öğlen bir kere, yemekten sonra bir kere yatar, bütün gece de sabaha kadar sevişirdik. Nerede olursa orada sevişirdik, ayakta, otururken, yatarken. Bir gün, böbreklerim ağrıyor, dedi. «Merak etme çok sevişmekten olmuştur. Yarın erken kalkmaz biraz uyursun, kahvaltını da yatağına getiririm, öbür gün hiç bir şeyin kalmaz,» dedim.

Sevişmeye başladım mı doymak bilmem. Bazan o yorulur ama bırakmazdım «Yoruldum, halim kalmadı,» der de yine soluk aldırmazdım. «Balayındasın. Yorulmaman gerek,» derdim.

Evlendi diye otuz gün izin vermişlerdi. İlk günler bana karşı çok nazik davranıyordu, sonra içmeğe, beni dövmeye başladı. Sık sık da anasıyla kavga ediyordu. Sonunda anası benden nefret etmeye başladı. Hem benden, hem de ondan nefret ediyordu. New York'a gitmişti, döndüğünde nefreti, öfkesi bir kat daha artmıştı. Bana zenci demeye başlamıştı. Ailemin kötü olduğunu, oğlunun benimle evlenmesini istemediğini söylüyordu. Ama asıl korktuğu başka şeydi. Oğlu benimle evlenirse ordudan aldığı paradan ona koklatmayacağını sanıyordu. Ana oğul kavga ederler sonra ikisi birden bana çatarlardı.

Durup durup anamın orospu olduğunu yüzüme vururdu hep. Babam Angel'e söylemiş anamın bir zamanlar çalıştığını, hâlâ da çalışmakta olduğunu, Angel de anasına gidip söylemiş. Aslında ben de anlatmıştım ya ona anamın ne mal olduğunu. Daha on dört yaşındaydım, kim ne sor-

sa düşünmeden cevap veriyordum. Anası, «Benim ailem iyi aile. Öyle onu bunu kesip hapse girmiş, orospuluk yapmış insanlarla ilişkimiz olmaz bizim,» derdi hep.

Angel'in bana karşı davranışları değişmişti, gün geçtikce kötüye gidiyordu. Her ay maaşını alınca gider, içer, eve beş parasız dönerdi. İhtiyacım olan şeyleri almak için gizlice cebinden para çalardım. Çünkü ben almasam gidip hepsini içkiye harcadı. Neden içiyorsun deyince de döverdi beni. Beni koruyacak akrabam, ya da arkadaşım olmadığı için çok çektirirlerdi bana.

Birlikte yaşamaya başladığımızın dördüncü ayında gebe kaldım. O ara La Esmeralda'da, Soledad'ın evindeydik. Angel bütün gün bira içmişti, bir iki tane de ben içmiştim. Akşam yatınca birbiri ardına beş kere seviştik. O zaman gebe kalmışım. Önce dua ediyordu gebe kalıp çocuk doğurmam için, sonra gebe kaldığımı anlayınca kızdı ve beni dövmeye başladı. Karnımı tekmeler, yerden yere vururdu.

Bir hafta sonu eline beş yüz dolar geçmişti. Daha önceki haftalıkları geciktiği için hepsini birden yollamışlardı. Parayı alınca içki içmeye gitti, eve döndüğünde sarhoştu. Her yanında dudak boyası izleri vardı. Biraz para istedim. parası olmadığını söyledi. «Tabii hepsini orospularla yedin,» dedim. «Kapa çeneni,» diye cevap verdi. «Hayır, istersen öldür beni ama susmıyacağım. Şu anda bıçaklasan bir damla kanım akmaz. Yiyecek almak için beş kuruş vermiyorsun,» dedim.

«Demek canın kavga istiyor. Seni gidi orospunun kızı seni.»

«Sen de piçsin. Piç oğlu piç!»

Bunu der demez saldırdı, dolabın üstüne yıkıldım. Sonra da bir koluyla bacağımdan tutup duvara fırlattı beni. Çok güçlüydü. O doksan kiloydu, ben küçük sıskacık bir şey. Ama kalkıp döğüştüm onunla. Bir tabla kırdım, bir masa, bir de ayna.

Hep kavga ediyorduk. Her hafta aynı hikâyeydi. Haftalığını alır, son kuruşuna kadar harcardı. Bir gün kavgadan sonra tuttu kolumdan, dışarı attı beni. Önce anamın evine gittim, ama ertesi gün tekrar Culebra'ya döndüm. Anamın evinde kalacaktım ama Pedro çok ters davranmıştı bana. Yüzüme bile bakmamıştı. Bir gün oturdum,

İkinci gün oturamadım, topladım eşyalarımı ve gerisin geri evime döndüm. Kocam gittiğime üzülmüştü, döndüğümü görünce bayağı sevindi.

Gebeliğimin dokuzuncu ayına gelmiştim ama ev işleri yapmaya devam ediyordum. Her gün yerleri siliyordum. Angel dışarı çıkmamamı, her an doğurabileceğimi söyledi. Ama evde yalnız oturmak istemiyordum. Bir gün arkadaşlarıyla çıktı, hemen döneceğini söyledi. Gece ona kadar bekledim, dönmedi. O gece hiç uyumadım. Ertesi sabah kalktığımda baldırlarımdan aşağı bir şeyin aktığını hissettim. Angel'e söyledim. «Hastaneye git. Belki içinde bir yer zedelendi,» dedi. Bir parça Kote koydum. «Hastaneye filan gidemem, şuraya yatayım. Belki vakti geldi, doğuracağım,» dedim. «Hayır. Kalk da ortalığı düzelt, tabakları yıka. Gidip balık alacağım. Öğlene pişir de yiyelim,» dedi Kalktım, musluğun başına gidip tabakları yıkamaya başladım. Bacaklarımın arasına, yere bir leğen koymuştum. Boyuna su akıyordu baldırlarımdan aşağıya. O halde tabakları yıkadım, ortalığı topladım, sonra daha fazla dayanamıyacağımı anlayıp çöktüm bir yere. Komşulardan birini çağırdım. Kadın halimi görür görmez, «Senin vaktin gelmiş, doğuracaksın,» dedi. Ağlamaya başladım. Kocamın anasını çağırdım ama gelmedi. Komşu kadın cankurtaran çağırdı. Cankurtaran geldi, arkasından da Angel'in anası. «Niye bana haber vermiyorsun?» demez mi.

Hastanede kocam beni görmeye geldiğinde doğumhaneye alıyorlardı. Ona, «Angel, yatağın altına elli dolar saklamıştım. Git onu al belki zor doğum olur, ilaç almak gerekir. Hemen getir bana,» dedim. «Peki,» dedi. Baktım temiz elbiselerini giymiş. «Ne o, hayrola, bir yere mi gidiyordun?» diye sordum. «Oğlumun doğumunu kutlayacağım.» «Ama daha ben doğurmadım ki.» Hiç bir şey söylemeden çıktı gitti. Elli doları alıp hepsini içkiye yatırmış.

O gece hava bozdu, fırtına çıktı. Doğum sancılarım başlamıştı. Hastanede bütün ışıklar söndü. Gaz lâmbaları asmışlardı doğumhaneye. Ne doktor vardı, ne de doğru dürüst hemşire. Biri çağırmaya gitti, onlar gelinceye kadar doktorun karısıyla iki yardımcı hemşire doğumumu yaptırdılar. Önce Angelito çıktı. O kolay oldu. Gaby doğarken içimden bir şey kopuyormuş sandım. Meğer dışarı çıkarken kollarını açmış, oymuş içime takılan. Acıya dayanamı-

yordum. Durumum çok kötüydü. Oksijen veriyorlardı, devamlı kan kaybediyordum. Başkasından kan alıp vermeleri gerekliydi ama ödeyecek param yoktu. Vücudumun bir yanı hiç tutmuyordu. Boğazım tıkanmış, zor soluk alıyordum. Kalbim duracak gibiydi.

Hemşireler cankurtaran gönderip kocamı arattılar. Onu bulamayınca polise haber verdiler, kaynanamı çağırdılar. Evde torunlarım bırakacak kimse olmadığı için gelmedi. Kimseyi bulamayınca Culebra valisine haber verdiler. Hemen geldi. Orada doğum yaptıramazlarsa Fajardo'ya götürmelerini söyledi. Ama Tanrı'nın yardımıyla kurtuldum. Biraz daha oksijen verdiler, çocuğu da çıkardılar. Gaby doğduğunda bir kolu simsiyahtı.

Sabah Angel'e gidip ikiz doğurduğumu söylemişler. Önce inanamamış.

Hemen giyinip hastaneye geldi. Hastanede doktordan bir azar işitti. Daha önce de vali doktoru azarlamıştı çünkü. Ben orada ölümle pençeleşirken Angel sevgilileriyle danstaymış. Doktor da metresini alıp sinemaya gitmiş. Bu olaydan sonra doktoru hastaneden attılar.

Angel beni görünce, «Nasılsın?» diye sordu. «Çok iyiyim, bundan daha iyi olamam,» diye cevap verdim. Cümlenin sonunu getiremeden de bayılmışım.

Doğumdan çok önce ikiz doğuracağımı biliyordum. Her ay kliniğe gidip röntgen çektirmiştim, orada söylemişlerdi. Karnım büyüktü ama ağırlığını duymuyordum. Taa doğumdan bir iki hafta öncesine kadar bisiklete biniyor, paten yapıyor, top oynuyor, ip atlıyordum. Görenler erken doğum yapacağımı söylüyorlardı. Herhalde fazlaca zıplayıp hoplamaktan başıma gelmişti bütün bunlar.

Biriktirdiğim elli doları Angel o gece harcadığı için hastaneden çıktığımda beş kuruşumuz yoktu. Sıcak bir çorba yapıp içecek paramız bile kalmamıştı. Anası beslediğim tavuklardan birini kesti, pişirdi. Suyundan da çorba yaptı, içtim. Çocuklar için fazla çamaşır da almamıştım. Eldekiler bir bebeğe zor yeterdi.

Kocam kendini suçlu hissediyordu. Eve çıktığım gün geldi, «Kendime çeki düzen vereceğim, artık çocuklarım var. Göreceksin, eskisi gibi olmayacağım,» diye söz verdi. Ama hiç bir şeyi değiştirmedi bu. Eskisinden daha kötü oldu. Her gün içiyor, her gün gelip kavga ediyordu benim-

le. Bir gün anası benimle kavga etmemesini, bana kötü davranmamasını söyledi. Anasına kızıp orospu dedi. Ona vurmaya kalkıştı. Kızkardeşlerinden biri pabucu fırlattı Angel'in kafasına. Dudağı patladı. Tam kızkardeşine vuracakken bu sefer anası araya girdi, kafasına sopayı indirdi. O da dönüp anasını tokatladı. Çok sinirliydi, kızınca gözü hiç bir şey görmezdi. Bu yüzden şimdi kalp hastalığına yakalandı.

Beni dövmeğe devam ediyordu. Kızdığında da evden kovardı. Ne beni istiyordu, ne de çocukları. Çocuklar da ufacık şeylerdi. Biri bir buçuk kiloydu, öbürü iki kilo. Kucağıma alıp emzirmek istesem önce altlarına iki yastık koyar, sonra yastıklarla birlikte kucaklardım. Yatağın ortasına oturur, dizimin üstüne, kucağıma üst üste bazan üç yastık koyar, ikisini yan yana yatırırdım. Tek göğsümü birine verirdim, tek göğsümü de öbürüne. On bir ay emzirdim onları. Biri ağlamaya başladı mı diğeri de ağlardı. Biri ne yapsa öbürü de aynı şeyi yapardı. Aynı zamanda hastalanırlardı, felaket bir şeydi.

Angel'in anası New York'a gitti. O gidince Angel daha fazla içmeye başladı. Beni de her gün dövüyordu. Kendi çocuklarım yetmiyormuş gibi küçük kızkardeşine de ben bakıyordum. Anası orada olmadığı için anasının evini temizlemek de bana düşüyordu.

Doğumdan bir süre sonra Cruz Culebra'ya, beni ziyarete geldi. Geldiği gün Angel evdeydi. İçmiş, içmiş, zilzurna sarhoş gelmişti yine. Biz Cruz'la oturmuş birbirimize fıkralar anlatıyorduk, Cruz bir fıkra anlattı gülmeye başladık. Angel kendisine gülüyoruz sandı, kalktı, iki tokat attı bana. Ben de kafasına tabağı fırlattım. Bıçağını çekti, kovalamaya başladı bizi. Evden kaçıp kurtulduk. Sonunda bir gün yine içmeye başlayınca içkiyi bırakmazsa evden gideceğimi söyledim. «Canın istiyorsa git. San Juan'da anan gibi orospu olacaksın,» dedi. Hemen eşyalarımı toplamaya başladım. Akşam eve gelip eşyalarımı hazırlamış olduğumu görünce, «Demek gidiyorsun ha?» dedi ve itti beni. Tekrar kavgaya başladık, iyice dövdü beni. San Juan'a döndüğümde bir gözüm morarmıştı.

San Juan'a gidecek param yoktu. Aile dostumuz Felix'den on dolar istedim, hemen çıkarıp verdi. «Al bunu hemen git. Kocan denen tanrı'nın belâsı seni rahat bırak-

mıyacak. Parayı ne zaman, nasıl öderim diye de düşünme,» dedi.

Böylece Angel'la iki yıl yaşadıktan sonra çocuklarımı alıp San Juan'a döndüm. Uzun süre hiç haber almadım ondan. Bir ara haber yollattı, dönmemi istedi, gitmedim. Üç ay her ay yetmiş beş dolar yolladı. Sonra yetmiş beş dolar elliye indi, derken on dolara. Biraz zaman geçince hiç yollamamaya başladı.

La Esmeralda'ya, anamın yanına döndüm. «Şimdi sana bir oda bulalım,» dedi. Elimde kalan beş buçuk dolarla bir oda kiraladı, orada oturmaya başladım. Bazan Nanda yemek pişirir yollardı yiyeyim diye. Bazan de Cruz para verirdi çocuklara süt almam için.

Ben San Juan'a döndüğümde Cruz kendine bir sevgili bulmuştu. Emilio'ydu adı. Bir gün bana, «Dona Minerva'nın evinde bir çocuk var. Bak sana da tanıştıracağım. O kadar güzelki bayılıyorum,» dedi. «Eh çocuk değilsin, canın istiyorsa aşık ol,» dedim. O zaman on dört yaşındaydı Cruz. Bir gün bana geldi, «Fela, vaftiz anamın evine gidiyorum,» dedi. «Neden?» diye sordum. «Emilio kirletti beni,» diye cevap verdi. Hemen çıkıp Soledad'a gittim, olanları anlattım, ağlamaya başladı. Hiç birimiz Emilio'yu sevmiyorduk, Cruz'a iyi davranmıyordu çünkü. Soledad ağlamaya başlayınca benim de gözlerim yaşardı. Cruz'a, «Crucita nasıl oldu da böyle bir herife kaptırdın kendini? Daha evlenmeden seni dövmeye başladı. Bu heriften hayır gelir mi?» dedim. Omuz silkti. «Zararı yok. Önemli olan beni sevmesi, ben de onu seviyorum,» diye cevap verdi. Soledad'la birlikte ona biraz öğüt verdik ama dinlemedi. Bizi kıskançlıkla suçladı. Biz evlenmişiz, onun evlenmesini istemiyormuşuz da ondan Emilio'ya karşıymışız. Hiç birimizi dinlemedi, gitti Emilio'yla evlendi.

Soledad Arturo'yla oturuyordu o sıra. Sık sık kavga ederler Soledad da benim yanıma gelirdi. Arturo Soledad'ı eve almamı istemezdi. Bir gün yolda yakaladı beni, iki tokat attı. Her kavga ettiklerinde Soledad evden kaçar, benim yanıma gelir, iki üç gün sonra eve döner barışırlardı.

Soledad ne zaman orospuluk yapmaya başladı bilmiyorum ama her zaman severdi erkekleri. O yola düşmesi de anamın suçuydu. Bize iyi örnek olmamıştı hiç. Soledadı, erkek arkadaşıyla gördüğünde dövse, bağırsa, cezalan-

dırsa o da öyle olmazdı. Ama anam onu kendi eliyle süsleyip erkek çocuklarıyla sinemaya yollardı. Tabii o öyle yapınca Soledad da erkeklerle kırıştırmaya başlamış, elden ele geçmiş, sonunda da bu yola düşmüştü.

Soledad erkekten yana talihliydi. Ailenin en güzeli de odur zaten. İnce, uzun boyludur, yüzü de güzeldir, vücudu da. Kocalarıyla bir türlü anlaşamaz nedense. Hep başkalarıyla aldatır onları. Bütün hayatı öyle geçti. Evlenip sonra kocalarını başından atmaya çalışırdı.

Bir gün La Esmeralda'da bir çocuğa rastladım, yanımdan geçerken, «Ne güzel mavi gözleri var,» diye söylendim. Durdu, şöyle bir baktı bana, gülmeye başladı. Sonra Papo'nun barına girdi. Biraz sonra tekrar rasladım ona, yine aynı şeyi söyledim. Ertesi gün Soledad'ın evine gittiğimde çocuğu orada gördüm. Meğer Soledad'ın yeni kocasıymış.

Çok iyi bir çocuktu, adı Octavio'ydu. Soledad'a bir sürü şey alırdı. Takıp takıştıracak şeyler getirirdi, hepsi de altındı. New York'a gideceğim zaman bana pardüsü vermişti. Elinden geldiği kadar da bana yardım ederdi. Altın küpeler vermişti bir keresinde. Hepimize karşı iyiydi. Soledad'a karşı da çok iyiydi. Herkese yardım ederdi. Ama Soledad ona iyi davranmazdı. Zaten erkekten yana talihlidir dedim ya. Bir sürü iyi erkekle karşılaşmış, faydalanmasını bilmemiştir. Her dakika kavga ederdi Octavio'yla, ufacık bir şeyi büyütürdü. Octavio'yu kıskanırdı ama kıskanması için sebep yoktu. Octavio'nun gözü başka kimseyi görmezdi çünkü. Soledad'ın kocaları içinde en iyisi Octavio'ydu.

Bir keresinde Soledad onu bıçaklayacaktı, ben araya girdim. Araya girince bıçak benim elime saplandı, hâlâ izi durur. O da şöyle oldu. Soledad yine Tavio'ya kızmış, onunla oturmak istemediğini söylemişti. Evden çıkmasını istiyordu. Beni yolladı, git Tavio'yu bul gelip elbiselerini ve eşyalarını alsın, dedi. Eliyle de eteğini tutuyordu. O an eteğinin yanındaki düğme açılmış da ondan tutuyor sandım. Tavio içeri girince baktım, sinsice Tayio'nun arkasına sokuluyor. Hemen araya girdim, «Dikkat et Tavio, öldürecek seni,» diye bağırdım. Bıçağı salladı, benim elimi kesti ama bıçak da yere düştü. Sonra üçümüz birbirimize girdik. Millet kapının önüne dolmuş kavgayı seyrediyordu.

Soledad öfkesinden Tavio'yu herkesin önünde çırılçıplak soydu. Çok güçlüydü, dedim ya.

Tavio gittikten sonra da koştu kendini denize attı Soledad. Ben de arkasından atladım onu kurtarmak için, ama yüzme bilmediğimden boğulmak üzereydim ki bir sürü insan suya dalıp bizi kurtardı. Onun suratı mosmordu. Dili boğazına tıkanmış, soluk alamamıştı. Eve döndük, öfkesinden bütün tabakları kırdı. O gece çıkıp Tavio'yu aramaya başladık. Bir yerde gördük ama o da bizi görmüştü. Soledad yine üstüne saldıracak diye korktu, kaçtı. Sonra tekrar bulduk onu. Soledad kavga etmeyeceğine söz verdi, Tavio'da eşyalarını toplayıp eve geldi. Ama Tavio'ya karşı dürüst davranmaz, Tavio gitti mi hemen arkasından eve adam alırdı.

Bir gün Tavio'yu polisler yakaladı. Hem de suçüstü. Onu arabaya koymuş götürürlerken ben de Soledad'ı yatıştırıyordum. Birden titremeye başladı, yüzü kıpkırmızı oldu, nöbet geldi, yere düştü. Ağzından köpükler fışkırıyordu. Ağzını açtı, dili geri gidiyordu. Dilini yutmak istiyor gibiydi. Komşular koşup yüzüne gözüne buz sürdüler. Ağzına dişlerinin arasına da küçük bir tahta parçası sıkıştırdılar. Ben orta parmağını tutup geriye doğru büktüm. Beş dakika uğraştık, sonunda nöbet geçti. Tavio vurulduğunda da yine böyle bir nöbet geldi.

O zamanlar Zulma adında bir arkadaşım vardı. Şimdi Vega Alta'da hapiste kızcağız. Zulma'yı La Esmeralda'ya ilk geldiğimde tanımıştım. O da meslekteydi, anamla dolaşıyordu. Birlikte gider Amerikalı bulmaya çalışırlardı. Zulma beni çok severdi. Benimle arkadaş olmak için çok uğraştı, sonunda da oldu. Bir keresinde Çılgın Carmen diye bir kadınla kavga etmişti. Carmen sapıktı, Zulma'ya otele gidip yatmayı teklif etmişti. Zulma gitmeyince de Carmen bıçağı çekip göğsünü, karnını bıçakla kesmişti. Zulma'yı hastaneye götürüp kan vermişler, zor kurtarmışlardı. Gazeteler de yazmıştı. Carmen öyleydi, erkekten çok kadınları severdi. Zulma'yı yaralayınca bir yıl içeri attılar onu. Zulma hastaneden çıkınca mesleğe devam etti. Daha sonra da eroin içmeye başladı. Şimdi iyileşemiyecek kadar alıştı eroine.

Bir gün Zulma Papo'nun barına çağırmıştı beni. Orada, «Hadi gel San Juan'a gidelim, bir arkadaşımla tanıştıracağım seni,» dedi. Kalkıp gittik. Tanıştırdığı çocuğun

adı Nicolas Nieves'di. İyi bir çocuğa benziyordu. O kadar iyi giyinmişti ki oradakilerin hepsinden farklıydı. İyi bir aileden geliyordu herhalde. Oturup konuşmaya başladık, Zulma bana «Bak bu çocuğun karısı yok, seninle oturmak istiyor.» dedi.

Çocuklarım olduğunu söyledim. «Bir önemi yok, farketmez,» dedi. Benimle oturmak istediğini, bana bakacağını, çocukları da kendi çocukları gibi seveceğini söyledi. O zaman daha on altı yaşındaydım. Kim ne dese inanıyordum. Çocuklara bakmaktan da bıkmıştım. Süt alacak param olmadığından çoğu kere şekerli su içiriyordum onlara. Nicolas'ın dediğini kabul ettim. Bir hafta sonra yatmaya başladık. Ona aşık filan değildim. Nicolas'la aramızdaki sadece geçici birşeydi. Onunla olmaktan da memnunluk duyuyordum. Ne de olsa kadındım, benim de duygularım vardı. Sonra yattığımız zaman beni öper, okşardı. Kocam hiç öyle şeyler yapmamıştı. Nicolas hep bir kız çocuğu doğurmamı isterdi. Kız çocuğum olmadığı için ben de istiyordum bir kız çocuğum olmasını. Zamanla ona alıştım. Onunla evlenip birlikte oturmak istiyordum. Ama anam Nicolas'ı beğenmiyordu, hep kavga ediyordu onunla. Bir gün sinemaya gidiyordum, anama iki dolar verdim çocuklara baksın diye. Akşam on buçukta Nicolas'la eve döndüğümde Fernanda'yı bizi bekliyor buldum. «Şu haline bak utanmaz karı. Bu itle gezme demedim mi sana?» «Ne kızıyorsun, sen kendin demedin mi sinemaya git diye?» «Dedim ama başkasıyla gidiyorsun sandım. Bu pis zenciyle gittiğini ne bileyim.» «Ama Nanda bunda kızacak ne var?» «Kızarım, çünkü itin biri o. Tanıyorum ben onu, hem de senden önce.» «Peki, tanıyorsan iyi ama bağırmanın da gereği yok.» O zaman kızdı, «Canınız cehenneme ikinizin de. Bir daha gözüm görmesin seni,» dedi. O günden sonra her gördüğü yerde azarladı Nicolas'ı ama Nicolas hiç cevap vermezdi. Fernanda bir şey diyince başını önüne eğer, susardı.

Nicolas'la oturuyorum diye Fernanda benimle bir ay konuşmadı. «O herifi bırakıncaya kadar konuşmayacağım seninle,» dedi. Bazan iyi bir yemek pişirince bir tabak ona yollardım, atardı öfkesinden. Bir gün Nicolas ona bir kutu sigara armağan etti. Sigaraları aldı, çocuğun suratına fır-

lattı. Ama Nicolas gittikten sonra topladı sigaraları, bir güzel de içti tabii.

Nicolas'la o kadar sık yatıyordum ki hemen gebe kaldım. Gebe kaldığımı öğrenince benden ayrılmak istedi. Evli olduğunu söyledi. Bir süre daha benimle yaşadı ama, sonunda gideceğini anlıyordum. Çocuğu düşürmek için ne biliyorsam yaptım. Hastaneye gittim, gebe olduğumu söyledim, ilaçlar verdiler, fazla almamamı ihtar ettiler. Fazla alırsan çocuğunu düşürürsün dediler. Onlar öyle deyince bütün şişeyi yuttum ama yine fayda etmedi.

Nicolas beni terkettiğinde üç aylık gebeydim. Karnımdaki çocuğun ondan olmadığını söylüyordu. O kadar üzüldüm ki hastalandım, hastaneye kaldırdılar beni. Devamlı ağlıyordum. Yemek bile yemiyordum, bu yüzden hastalığım iyice arttı. Nicolas anamın beni Belediye Hastanesine götürdüğünü biliyordu, ama bir gün bile gelmedi hastaneye. Altı gün yattım. Çıktıktan sonra da başağrılarım devam etti. Çocuklara iyi bakamıyordum. Nicolas'ın karısına gidip konuşmayı düşündüm, sonra vazgeçtim. Ne de olsa onun asıl karısı oydu.

Bir hafta sonra Rosario'ya rastladım. La Esmeralda'da o duruyordu, rıhtımda işçiydi. İyi bir çocuktu. Benim halimi görünce, «Merak etme, ben sana, çocuklara da yardım ederim,» dedi. On beş dolar verdi, çocuklara bir şeyler aldı.

Çocuğu doğururken yine bana serum ve kan verdiler. Ben hastanede yattığım sürece Rosario Nanda'ya para verdi, çocuklarıma baksın diye. Anam da bakmış onlara ama sadece yemeklerini yedirmiş, sonra geceleri evde yalnız bırakıp çıkar gidermiş.

Doğumdan iki hafta sonra kızımın yüzü şekillenmeye başladı. Görenler Nicolas'a çocuğun tıpatıp kendisine benzediğini söylemişler. Bir süre eve gelmedi çocuğu görmeye, ama adam yolladı, çocuğu istetti. Tany'yi görünce ağlamaya başlamış. O kadar çok benziyorduki Nicolas'a. Hemen ertesi gün çocuğun kendinden olduğunu kabul etti, bana beş dolar yolladı. Ertesi hafta beş dolar daha yolladı, ama ondan sonra arkası kesildi paranın.

Hayatta kalmak için büyük bir mücadele veriyordum. Durumum çok kötüydü. New York'a gitmek istedim. Babam Virginia'daydı, ona haber yolladım. Orospu olmamı is-

temiyorsa bana yardım etmesini, New York'a göndermesini söyledim. İlk hafta on dört dolar, ikinci hafta da yirmi dolar gönderdi. Rosario bilet almama yardım etti ama yardımını sağlamak için onunla yatmak zorunda kaldım. Sonunda da küçük kızım daha yedi aylıkken New York'a gittim. Tam hatırlamıyorum ama ya on yedi, ya on sekiz yaşındaydım o sıra.

Sadece Tany'yi yanıma alacaktım. Anama ikizlere bakar mısın, diye sordum. Kabul etmedi. Bir gün sonra karşılıklı oturmuş bira içiyorduk, yine tekrarladım, «Şunlara hiç olmazsa bir kaç hafta bak Nanda. Gidip hayatımı kazanayım, biraz para yaparsam hem seni aldırtırım, hem çocukları,» dedim. O zaman kabul etti. Bana hayatı boyunca yaptığı tek iyilik de oydu zaten. Çocuklar onun için fazla dert olmuyordu, çünkü Angel askerdi. Ordudan para yolluyorlardı çocuklarına. Önce bir yüz yirmi beş dolar yollamışlardı, birikmiş ayların parasını. Sonra ayda yirmi sekiz dolar yollamaya başladılar. Fernanda para geldiği sürece çocuklara baktı. Para kesilince çocukları iade etti bana.

İtiraf etmek gerekir ki iki yıl boyunca iyi bakmıştı onlara. Çocuklar onun yanında oturmaktan hoşlanmamışlardı hiç. Çünkü en ufak şeyde sopayla dövermiş onları. Şimdi ne dese hemen koşup yaparlar. Benden çok onu dinlerler, dayak korkusundan.

New York'a gittiğimde ikizler iki buçuk yaşındaydı. Çocukları bıraktığım için üzülüyordum ama elimden bir şey gelmezdi. Onları da alamazdım, çünkü nereye gittiğimi kendim de bilmiyordum. Zaten sadece kendime yetecek kadar param vardı.

Önce Virginia'ya, babamla üvey anamın yanına yollandım. Uçakta giderken bir sürü hayal kuruyordum. Zengin olacaktım, filmlerde gördüğüm gibi çalışacak, çok para kazanacak, mutlu olacaktım. Zaten New York'a da o hayallerle gitmiştim.

New York'a vardığımda hava alanında çalışan bir çocuk yardım etti bana. Washington'a gitmem için biletimi aldı, eşyalarımı o taşıdı. Hava alanında herkes bana iyi davrandı. Kucağımda çocukla tek başıma olduğumu görüp acımışlardı.

Washington'a vardığımda saat gecenin on biriydi. Ba-

bamı göremedim. Oradaki bürolardan birine gidip yarım yamalak ingilizcemle kızın birine derdimi anlatmaya çalıştım. Virginia'nın nerede olduğunu bilmiyordum ama elimde babamın adresi vardı. Porto Riko'daki gibi bir taksiye iki dolar veririm, götürür diye düşündüm. Kıza sordum; değil iki dolar, elli iki dolar versen yine götürmezler, dedi. Oparlörle babamı aramaya başladılar.

Meğer babam da hava alanında beni ararmış. Ama hava alanı o kadar büyüktü ki birbirimizi bulamıyorduk. İki saat aradılar babamı. Babam daha başta duymuş kendisini aradıklarını, ama bilememiş nereye gideceğini. Alanda bir oraya, bir buraya koşmuş. Boyuna da adını söylediklerini duyuyormuş. Sonunda geldi buldu beni. Birbirimizi görünce çok sevindik.

Virginia'ya gittiğimizde kar yağıyordu, hayatımda ilk olarak kar görüyordum. Babam hemen yemek hazırladı bana, çocuğa da süt verdi. Üvey anam da bana iyi davrandı o gün. İlk lafı, «Ay, ne bu hal, bir deri bir kemiksin,» oldu.

Bir kaç gün Hortensia ile iyi geçindik. Sonra yine evin işlerini bana yaptırmaya başladı. Yerleri temizliyor, fırçalıyor, cilâlıyordum. Pencerelerdeki tahta kepenkleri ben siliyordum. Mobilyaların tozunu ben alıyordum, yemek pişirmek, ütü yapmak da bendendi. Küçük kızım odanın içinde dolaşmaya başlamıştı. Daha yürüyemiyordu ama ellerinin, dizlerinin üstünde bütün evi dolaşıyordu. Bir gün sehpanın üstünde duran küçük heykellerden birine vurmuş, düşüp kırılmış heykel. Hortensia çok kızmıştı. Çocuğa bir vurdu, ayağını çürüttü.

Bir gün Hortensia geldi, «Sen büyücüsün,» dedi. «Tanıdığım büyücüye gittim, senin için öyle dedi. Buraya büyü yapmaya geldin.» Babam araya girdi. Hortensia'nın öyle şeylere inanmamasını söyledi. İnandıkca daha fazla hastalanırsın dedi.

Hortensia çekilmez bir hal alınca Simon amcamın New Jersey'deki evine gitmeye karar verdim. Orada çalışıp para biriktirerek Porto Riko'ya dönecektim. Babamın yanına geleli beş ay olmuştu. Tany'yi orada bırakıp eşyalarımı topladım ve New Jersey'e gittim.

Babamın kardeşi Simon amcamın dört çocuğu vardı. New Jersey'de, Salem'de oturuyorlardı. Halleri vakitleri ye-

rindeydi. İki katlı bir evleri, iyi mobilyaları vardı. Mutfakları da eşya doluydu.

Porto Riko'dayken amcam ufak bir arabayla sokak sokak dolaşıp elma şekeri satardı. 26 cı durakta otururdu, çamurların içinde küçücük bir kulübesi vardı. Çok kötü durumdaydılar. Şimdi Amerika'ya gelince iyi para kazanmışlardı. Evlerinden tavuk, et eksik olmuyordu.

Amcamı gördüğümde İspanyolca konuşmayı unutmuştu bile. Çocukları da sadece İngilizce konuşuyorlardı. Ben gittiğimde evlerinde bir dans düzenlediler. Sadece İngilizce plâk çaldılar. Bir tane bile İspanyolca yoktu. Ben İngilizce bilmediğimi, yalnız İspanyolca anladığımı söyledim. O zaman amcam kızlarına döndü, anlattı benim dediklerimi. Ne konuştuklarını anlayamadığım için çok kızmıştım. Porto Riko'daki hallerini biliyordum. Ellerine biraz para geçince hemen kasılmaya başlamışlardı.

Ben Porto Riko'ya New York valisi olsaydım bir tabanca alır, ispanyolcayı unutan bütün Porto Riko'luları vururdum.

Porto Riko'lu birini ingilizce konuşurken görmek çok garip oluyor. Şimdiki gençler öyle bir ingilizce konuşuyorlar ki kimse ne dediklerini anlayamıyor. Amerikan plâğı çalıp, Amerikalı ağzıyla lâflıyorlar. Ama çoğu kere plâktaki şarkının sözlerini anlıyamıyorlar bile, tek bildikleri şarkıcının adı.

İngilizce konuşmak ayıp değil, ana dilini unutmak ayıp. Porto Riko'lu dediğin evindeyken kendi dilini konuşmalı. Ana dili insanın anası, babası gibidir. Porto Riko'lu kendi dilini konuşmayacaksa Porto Riko'luluktan vazgeçsin. Porto Riko'luyum demesin.

New York'ta aile fazla önemli değil. Her şeyden önce para geliyor. Oraya gider gitmez konserve fabrikasında iş buldum. Bir kaç İtalyan'ındı fabrika. Orada kazandığım paranın yirmi dolarını her hafta, amcama veriyordum, evlerinde yemek yiyorum diye. Kendi elbisemi kendim alıyor, kendi çamaşırlarımı kendim yıkıyordum. Amcama yirmi doları bir kaç gün geç versem suratını asar, verinceye kadar konuşmazdı benimle. Öyle bir adamdı işte.

Amcamın karısı Iris bana karşı çok iyiydi. Komşular da çok iyi davranıyorlardı. Nereye gitse beni yanında götürürdü. Iris on beş, onaltı yaşında bir çocuğa aşıktı. Tam yaşını bilmiyorum ama öyle gösteriyordu. Onunla aldatıyordu

amcamı. Beni yollardı çocuğa haber vereceği zaman. Git, şunu, şunu söyle, derdi. Ben de giderdim.

Amcamın arkadaşları Iris'in onu boynuzladığını söylemişlerdi ama amcam aldırmıyordu. İki zenci dostu vardı. Bir onunla yatıyordu, bir ötekiyle. Karısına ihtiyacı yoktu. Bazan bir kaç ay bütün gecelerini dışarda geçirirdi. Zaten karısı da o yüzden soğumuştu ondan. Çocuğa âşık olmuş, her yere onunla gitmeye başlamıştı.

Bir süre sonra amcam bana sataşmaya başladı. Karısını ben ayartmışım. O kadar çok konuşup hakaret etti ki evden kaçmaya karar verdim. Hem herkesin önünde hakaret ederdi bana. Bir gün evde konuklar vardı, bir tanesi kim olduğumu sordu. Amcam, «İşe yaramaz bir orospunun kızı,» dedi. Konuklara, aslında yeğenim filan değil, dedi. Ağlamaya başladım, evden çıkıp gideceğimi söyledim. O zaman, «Git canın istiyorsa, defol,» dedi. Ama gidecek yerim yoktu, amcamdan başkasını da tanımıyordum. Onun için bir süre daha orada kaldım.

FELİCİTA: **Evlendiğim Adam**

Kocam Edmundo'yu amcamın evinde tanıdım. Edmundo benden biraz daha siyahtı, saçları dalgalıydı. İspanyola benziyordu. Kısa boyluydu, zayıftı, yirmi dört yaşındaydı o zaman. Amcamın arkadaşıydı, bir gün misafirliğe gelmişti ona. Ben kahve pişirip getirdim. «Adınız ne sizin?» diye sordu. «Adım Felicita Rios.» «Simon'un akrabası mısınız?» «Evet, akrabasıyım.» «Benimle de akraba olmanızı isterdim.» «Bana bak. Ben buraya onunla bununla kırıştırmaya değil iş yapmaya geldim. Erkeklerden ağzımın payını aldım. Daha fazlasına karnım tok.» «Olsun. Sana büyü yapıp kendimi sevdireceğim. Seni mutfakta kahve pişirirken gördüm, görür görmez beğendim. Sonunda benim olacaksın.» «Yanılıyorsun. Ne büyü, ne de başka şey beni kararımdan caydırmaz.» Bir süre böyle tartıştık. Sonra, kalk biraz dansedelim, dedi. Kalktık, dansettik, sonra bir daha bırakmadı beni.

Ertesi gün tekrar amcamın evine geldi, beni görmeye. Ondan sonra hemen her gün gelmeye başladı, gelmediği günler de telefon ediyordu. Bir gün, «Buralarda kiralık ev arıyorum, senin bildiğin bir yer var mı?» diye sordu. «Hemen kilisenin yanındaki ev boş,» diye cevap verdim. «İyi, git hemen sahibiyle konuş, al şu parayı da ver.» Çıkarıp yirmi dolar verdi bana. Gidip ev sahibiyle konuştum, yirmi doları ilk

haftanın kirası olarak yatırdım. Ev döşeliydi. Edmundo önce bir battaniye aldı getirdi, bana saklamam için verdi. Sonra elli dolar daha harcayıp bir sürü yiyecek aldı. Ardından, «Yanına yeğenlerini al da amcan kızmasın. Gidip şu evi temizleyiverin,» dedi.

Ben yalnız başıma gittim. Çünkü aklıma kötü bir şey gelmemişti. Oraya gider gitmez yakaladı beni. İtmeye çalıştım ama benden güçlüydü, engel olamadım ona. Yakaladı, öptü beni. Sonra da, «Cumartesi günü amcanın evine gelip seni alacağım, dansa gideriz,» dedi. «Olur,» dedim.

Gidip kendime yeni elbise, bir çift de yeni pabuç aldım ve yirmi beş dolar harcadım. Ne de olsa erkek arkadaşımla dansa gidiyordum.

Cumartesi gecesi geldi. Ben hazırlanmış, saçlarımı bile yapmıştım. Amcam görür görmez bağırmaya başladı, «Hiç bir yere gidemezsin. Kapıdan dışarı çıkarsan boynunu kırarım,» diye. Ben de boyun eğip elbisemi çıkardım, dolaba astım, yukarı kata odama çıktım. Saçımı bozuyordum ki Edmundo geldi, «Dansa gelmiyormusun?» diye sordu. «Hayır,» dedim, «Amcam gitmemi istemiyor.» «Peki öyleyse, hadi gel şu köşedeki dondurmacıya gidip bir şeyler yiyelim. Döneriz hemen.» Gittik, ama dondurmacıya değil. Eve götürdü beni, o gece de birlikte yaşamaya başladık. Karşılaşalı tam bir hafta olmuştu. Amcam öfkesinden tam üç ay benimle konuşmadı.

Edmundo'yla ilk yattığımızda bana çok kızdı. Kendisine yalan söyleyip kandırdığımı, aslında bakire olduğum halde onu kandırdığımı sanıyordu. Oysa demiştim ya, benim vücut yapım öyleydi. Uzun süre bir erkekle yatmadım mı, yattığım erkek çok zorluk çekerdi. Bunu ona da anlattım, inanamadı bir türlü. «Emir misin kız olmadığından?» diye sordu. «Tabii eminim.» «Hayır, hayır kızsın, başımı da belâya sokmak istiyorsun.» «Yok şekerim, değilim. Bir de küçük kızım var. Ama onu Virginia'da bıraktım, amcam kızar diye getirmedim buraya.»

Tam yarım saat böyle kavga ettik. Sonunda başardı. Kan filân gelmediğini görünce de inandı bana. O gece sabaha kadar yedi kere seviştik. Bir harikaydı. Ondan sonraki günlerde öyleydi. Bazan banyoya girer, küveti suyla doldurur, içinde sevişirdik. Bazan da duşun altında.

Önceleri bu kadar sık sevişmek ikimizin de hoşuna gidi-

yordu ama zamanla ben bıktım. Aradan bir süre geçti, gebe kaldım. Gebe kaldıktan sonra da günde en fazla bir kere sevişmeye başladım. İçim ağrıyordu, çok az zevk duyuyordum.

New Jersey'deki ilk evim çok güzeldi. Sonra iki kere ev değiştirdik. Her üçü de Porto Riko'daki evlerden kat kat iyidi, çünkü her şey bir yana evler döşeliydi. Yerde halı vardı, eşyası vardı. Bir yemek odası takımım, bir de abajurum vardı. Oda kapılarının camlı bölümlerine perdeler asılmıştı. Çocuklar için ayrı bir odamız vardı. Edmundo bana bir çamaşır makinesi armağan etti, sonra da kendine bir araba aldı. Her şeyimiz vardı yani. Edmundo kışın mezarlıkta çalışıp haftada altmış dört dolar kazanıyordu. Kirayı ödüyor, yiyeceklerimizi alıyor, ayrıca bana da harçlık veriyordu. Yazın konserve fabrikasında iş buldu. Bazan, işi olmadığ günlerde birlikte alışverişe çıkıp dolaşırdık. Sinemaya giderdik. Sinemaya gitmediğimiz günler de plâja götürürdü beni. Bir ara araba kullanmayı da öğretmeye çalıştı ama arabası kırk dokuz model Cadillac'dı, Koskoca bir arabaydı, zordu kullanmak.

Edmundo koyu bir katolikti. Bu yüzden New Jersey'de evlendik. Bir kere yargıcın önüne çıktık, bir de kilisede nikâh yaptık. Evlenmeden bir hafta önce de ilk defa günah çıkarmaya gitmiştim. Rahibe, «İlk defa günah çıkartıyorum,» dedim. «Söyle kızım. Söyle günahlarını.» «Muhterem Peder, bir sürü kötülük yaptım. Çocuklarımı çok dövdüm, hâlâ da döverim. Evli erkekleri çok beğenirim. Kızınca kocam ölsün diye dua ederim.» Açık söyledim her şeyi. Çekinmiyordum, çünkü rahip ortalıkta görünmüyordu, o da beni göremiyordu herhalde.

Ben bir ara duraklay nca sordu, «Başka?» «Muhterem Peder, küçük çocukken üvey anamdan para çalardım. O evden çık nca ben de komşulara giderdim. Öz anamla otururken erkek arkadaşlarıma âşık olurdum. Anamın sözünü dinlemezdim, izinsiz yiyecek alırdım. Bir gün bir dükkânda incili bir küpe gördüm, çok hoşuma gitti. Alıp taktım kulağıma, parasını vermeden çıktım dükkândan.» Daha bunlara benzer bir sürü şey anlattım. Bunların dışında da kötülükler yapmış olabileceğimi, ama o an hatırlayamadığımı söyledim. Bir sürü soru sordu, ben de cevap verdim. Boyuna, «Şunu yapmamalıydın k zım, bunu yapmamalıy-

dın kızım, Tanrı bunu hoş karşılamaz,» filan diye öğüt veriyordu bana. O öyle dedikce, ben de, «Peki Muhterem Peder bir daha yapmam,» diyordum. Günah çıkarmam bitince beni takdis etti. Bir saat sürmüştü günah çıkarmam. Dizüstü durmaktan dizlerim çürümüştü.

Edmundo çalışıyordu, ben de komşuların çocuklarına bakıp üç beş kuruş kazanıyordum. Bankada para biriktirmeye başladı. Bir kutu fabrikasındaydı. Hani şu meyvaları içine koydukları karton kutulardan. Kaza geçirdi, böbrekleri zedelendi, bir buçuk ay hastanede yattı.

O zaman para kazanmak için evde yemek pişirip parayla ona buna yemek vermeye başladım. Sabah ikide kalkar, yemekleri hazırlar, sonra akşamüstü işten döndüklerinde beşte bir daha yemek yedirirdim. Gece ikide uyanamam korkusuyla çoğu kere yatmadan ikiye kadar otururdum. Gündüzleri de dinlenmezdim, çamaşır vardı, ütü vardı, evin işleri vardı. Dört kişiye yemek yediriyordum. Karşılığında oldukca iyi para veriyorlardı. Hepsi de gece çalışırdı. Onlar işten dönünce beşte yemeklerini yedirir, altıda hastaneye kocamı görmeye gider ve ona yiyecek götürürdüm. Bir buçuk ay devam etti bu. Haftada doksan beş dolar kazandım, ama çok zayıflamıştım. Tam o ara Soledad'la çocukları Porto Riko'dan geldiler, bir süre benim evimde kaldılar.

Edmundo hastahaneden çıkınca tekrar eski işine girdi. Ben de iki hafta fabrikada çalıştım. Makinada hazır çorba, hazır makarna yapıyorduk. Yaz aylarında öyle olurdu, hep normal işçilerinin dışında bir sürü kadın kiralarlardı. İlk hafta yüz iki dolar, ikinci hafta doksan dört dolar aldım. Sabahın yedisinden akşam sekize, dokuza kadar çalışırdık. Ama kazandığımız para da iyiydi. O parayla Edmundo otomobilini alabildi, borçlarımızı ödedi.

Gebe olduğum için karnım yavaş yavaş şişiyordu, fabrikadaki domates kokusu da rahatsız ediyordu beni. Çalışamaz oldum. Edmundo çalışmamı istiyordu. Onun kazandığı para yetmiyordu tabii. Bazan kızar, «Senin durumunda olup çalışan bir sürü kadın var,» diye azarlardı beni. Ben de, elimde olsa çalışacağımı söylerdim. Sonra da kavgaya tutuşurduk. Her çalış dediğinde kan beynime çıkardı, küfredip hakaret ederdim ona. O halimde sabahın ikisinde kalkıp yemek pişirmemi isterdi. Oysa ben yemek kokusuna dayana-

mıyordum. Bu yüzden büyük bir kavga çıktı, o gün evden attı beni.

Baktım olacak gibi değil, «Peki,» dedim. «Komşuların çocuklarına bakacak, üç beş kuruş kazanıp sana yardımcı olacağım.» Hemen yandaki evde oturan komşuya gidip isterse çocuklarına bakabileceğimi söyledim. Çok sevindi. Dört çocuğu vardı, o çalışırken çocuklarına bakıyordum. Haftada altmış dolar veriyorlardı bana. Ama o evden taşınınca başka bir aile buldum, onların iki çocuğu vardı, haftada otuz dolar veriyorlardı. Sabahın yedisinden akşamın sekizine kadar çocuklara bakıyordum. Onları yıkıyor, giydiriyor, bezlerini yıkıyor, yemeklerini yediriyordum. Kışa kadar, yedi ay bu işi sürdürdüm.

New Jersey'deki bankada üç yüz dolarım vardı. Hesap benim adımaydı. Edmundo işsizlik primi alıyordu, onun için parası oldu mu saklıyordu. Biriktirdiği paraları benim adıma yatırıyordu hep. Bu New York'a gitmemizden önceydi.

Ben gebeyken Edmundo çoğunlukla iyi davranıyordu. Sancılarım başladığı gün ona hiç bir şey söylemedim. Yine her zamanki gibi ev işlerini yaptım, yemeği hazırladım, sonra yıkanıp giyindim, saçımı yaptım. Bir bardak sütlü çay içtim. Sancılar artmaya başlamıştı. Edmundo'ya, «Fenalaşıyorum ben,» dedim. Daha ağzımdan kelimeler çıkar çıkmaz sokağa fırladı, araba aramaya başladı. Gecenin geç saatinde taksi bulamamıştı, polis arabasıyla hastaneye götürdüler beni.

Hastanede yine oldukca zor dakikalar geçirdim. Kan ve serum vermişler bana. Çocuğu çıkardıklarında bir süre masaj yapmışlar yaşatabilmek için. Edmundo ben doğumdayken olan biteni öğrenmiş ve kapıda beklemişti. Doğum gecesi ve onu izleyen altı gün ne bir lokma yemek yedi, ne de traş oldu. Öylece oturdu yanımda. Benim çektiğim acıyı o da çekiyordu sanki. Sabah kahvaltı getirir, öğlen tekrar gelir yemek verir, akşam bir daha gelirdi. Her gelişinde de eli dolu olurdu. Ufak tefek bir iki hediye getirirdi bana.

Doğumdan sonra yine bir süre aramız iyi gitti, ama fazla sürmedi bu. Başka kadınlarla dostluk etmeye başladı. Bana karşı davranışları değişti. Eve gelmediği geceler olurdu. Bir gün de kızıp elindeki tabancayla kovalamıştı beni. Hiç utanmadan dostu olan karıları eve getirir, arkadaşım derdi bana. Önceleri ona inanmıştım, sonra bir komşu o ka-

dınlardan biriyle Edmundo'yu sinemada, sağda solda gördüğünü söyleyince iş anlaşıldı.

1961 yılının ağustos ayında Tany ile Mundito'yu alıp iki haftalığına Porto Riko'ya gittim, anamı görmeye. Ondan altı ay sonra da Edmundo'yla yine Porto Riko'ya gittik, bir daha Amerika'ya dönmemek üzere. Edmundo Amerika'da daha fazla kalmak istemiyordu. İki yıl birlikte yaşamıştık Amerika'da. İş sırasında yaralanıp sakat kaldığı için oldukca yüklü para almıştı. O parayla Porto Riko'da yerleşip bir ev almaya karar vermiştik.

San Juan'a sabah saat yedide vardık. Aynı gün öğleden sonra ikide de Salinas'a gittik. Edmundo yıllardır görmediği akrabalarını görmeye can atıyordu. Salinas'a vardığımızda akşam olmuştu. Oraya ilk gidişimdi. Yanımda yine Tany ve Mundito vardı. İkizleri anama bırakmıştım.

Edmundo'nun akrabaları çok yoksul insanlar. Hepsi de çiftliklerde işçi olarak çalışıyorlar. Oturdukları evler de derme çatma, teneke. Kira vermiyorlar, çünkü çiftlik sahibi işçileri otursun diye yaptırmış o evleri.

Edmundo'nun ailesinin de bir zamanlar toprağı varmış ama çoğunu satmışlar, kalanı da kullanmayı bilememişler. Ailesi ve akrabaları ilk gidişimizde bana çok yakınlık gösterdiler. Kahve ikram ettiler, kahve içmediğimi söyleyince sıcak çukulata yaptılar bana. Sevdiğim yemekleri sordular akşam pişirmek için. Ben de ne istediğimi söyledim ama bulamadılar. Onun yerine besledikleri tavuklardan birini kestiler, suyundan çorba yaptılar, tavuğu da kızarttılar. Gece saat dokuzda ancak hazır oldu yemek.

Bana ailem hakkında soru sordular, ben bizim de çok yoksul olduğumuzu, babamın asker olduğunu söyledim. Kıyafetim çok iyiydi, beni görünce zengin bir aileden geldiğimi sanmışlar. O gece orada kalıp ertesi gün San Juan'a döndük. New York'ta dokuz yüz dolar biriktirmiştik. Edmundo beş yüz yirmi beş dolara La Esmeralda'da ahşap bir ev satın aldı. Artık bir evimiz olmuştu. İçi çok iyiydi. Buz dolabımız, oturma odası takımımız, yeni perdelerimiz, radyomuz, hatta küçük biblolarımız vardı. Edmundo her aldığı şeyin parasını peşin ödüyordu. Sadece yatak odasını taksitle aldı.

Edmundo çalışmıyordu, daha doğrusu iş bulamamıştı. «Seni bir yere götüreyim, oradan iş verirler,» dedim. Soledad'ın bir ara çalıştığı Gümüş Kupa barına götürdüm. Barın sahibi Don Camacho'ydu. Edmundo'yu garson olarak hemen işe aldı. İşe başladığında haftada yirmi beş dolar kanıyordu. Bazı geceler on beş, yirmi, hatta yirmi beş dolar bahşiş aldığı olurdu.

Edmundo her istediğimi veriyordu bana, fakat iyi davranmıyordu. Soledad yüzünden de boyuna hakaret ediyordu. Kızkardeşimin orospu olduğunu, bu yüzden benimle oturmak istemediğini söylüyordu. Kızkardeşim orospuysa suç bende miydi? Bana o kadar kızdı, söylendi, Soledad için ağzına gelen lâfı etti ama Gümüş Kupa barında çalışmaya başladıktan kısa bir süre sonra oradaki orospulardan birine aşık oldu.

Önceleri şüphelenmemiştim ondan. Her gün yeni bir beyaz gömlek ütüler hazırlardım. İşinde temiz görünmesi şarttı. Bir süre sonra gömleğinin üstünde kırmızı lekelerle gelmeye başladı. Ne olduğunu sordum, Tom Collins kokteyli yapıyoruz, içine attığımız içkilerden birinin rengi böyle dedi. Bir gün boynunda diş iziyle geldi.

O sabah geç uyanmıştı, ben de bir şeyler hazırlayıp götürmüştüm yatağında yesin diye. O arada gördüm diş izini. «Ne o boynundaki iz?» dedim. «Ha, o mu? Johnny ile şakalaşıyorduk da tahta parçası attı, çizmiş olmalı,» dedi. Kötü kötü baktım suratına. İçimden elimdeki çorba dolu tabağı kafasından aşağı boşaltmak geldi ama yatağın altında bıçak gizliyordu. Bir şey yapar diye korktum.

Sonra baktı ki kendisine inanmıyorum, anamı çağırttı. «Nanda, bir şey soracağım sana. Kızın boynumdakini diş izi sanıyor. Bak bakalım,» dedi. Nanda baktı, «Hayır,» dedi. «Biri buz atmış, ya da buz kırarken parçası sıçramış olmalı. Aynı şey bana da olmuştu. Ondan biliyorum.»

Nanda öyle deyince sustum tabii. Ama ertesi gün kızılca kıyamet koptu yine. Bana karşı iyi olsaydı ben de ceplerini, cüzdanını karıştırmazdım. Bir kaç kere cüzdanında prezervatif bulmuştum. Kavga ettiğimiz gün de cüzdanına baktığımda elime bir şişkinlik geldi. Bir de ne göreyim, içinde dostu olduğunu sandığım karının saatiyle evinin anahtarı. Ertesi sabah, «Mundo, ne bunlar?» diye sordum. «Bir arkadaşım verdi. Birkaç gün bende duracak,» dedi. İnan-

mamıştım tabii, üstüne saldırıp burnuna bir yumruk attım, burnu kanamaya başladı. İnsan kızınca bir kat daha güçleniyor, bir türlü başedemedi benimle. Sonunda çeneme bir yumruk atıp bayılttı. Kendime geldiğimde yatakta yatıyordum. Bir gazete parçasıyla yelpazeliyordu beni. Her şeyi anlattı. Başka bir dostu olduğunu söyledi. Kadının adı Pupa'ydı.

Pupa'yı önceden tanıyordum. Benden kısa boylu, daha zayıftı. Derisi açık renkti, bebek gibi de yüzü vardı. Hemen Edmundo'nun bıçağını kapıp Gümüş Kupa barına gittim. Ya ben onu öldürecektim, ya da o beni.

Ama elimde bıçakla beni görünce sakladılar, dışarı bırakmadılar onu.

Kadın yüzünden defalarca Edmundo'yla kavga ettik. Gümüş Kupa barında sekiz ay çalıştı, oradaki arkadaşlarından biri bütün gün Pupa'yla birlikte olduklarını söyledi. Kadın onu kandırmak için, «Ne diye çalışıp yoruluyorsun. Benimle otur, ben çalışıp sana bakarım. O karıyla çocukları için kendini feda etme,» demiş. Çok kereler de yatmış onunla. Yataktayken her istediği şeyi yaparmış. İsteyip de benimle yapamadığı şeyleri onunla yapınca hoşuna gitmiş herhalde Edmundo'nun. Bir kaç kere eve gelip yatağa girince aynı şeyleri benimle de yapmak istedi, kabul etmedim. O zaman ağzından kaçırmıştı Pupa'nın söylediklerini. «Pupa, ben ne istersem yapıyor,» demişti.

O öyle diyince, ben de, «Pupa ne istersen yapar ama o bir orospu, ben değilim,» diye cevap vermiştim. İşten sonra önce Pupa'yla yatıyor, sonra eve geliyordu. Eve geldiğinde de turşusu çıkmış oluyordu tabii. Bazan üç dört hafta hiç sevişmiyorduk. Onun hali olmuyordu, istemiyordu sevişmek. Ben de üstünde durmuyordum.

O ara Eva Maria'ya gebeydim. İlk sancılandığımda saçımı tarıyordum, giyinip San Juan'a gidecektim. Aynada yüzümü gördüm şaşırdım. Yüzüm bir garipti. Kötü oldum, kendimi evden dışarı atmak istedim. Koşmaya başladım, sonrasını hatırlamıyorum. Ayıldığımda evde yatıyordum, çevremde bir sürü insan vardı. Anlattıklarına göre kaldırıp denize atmışım kendimi. Başım çok ağrıyordu, yüzümün bazı yerleri de şişmişti. Bütün vücudum çürük içindeydi, herhalde kendimi yerden yere vurmuştum.

Çok sinirliydim. Biriyle kavga ettim mi içimden onu öldürmek gelirdi. Bir gün evde otururken herifin biri geldi,

«Oğlun bahçe duvarının kenarını yıktı,» dedi. «Hadi canım,» diye cevap verdim. «Küçücük çocuk, nasıl yıksın duvarı.» «Bilmiyorum nasıl yıkar ama yıktı. Ya sen cezasını ver, ya da ben veririm, hem de ikinize.» «Öyle mi? Görelim bakalım ne yapacaksın. Sen erkeksin, ben de kadın. Hadi gel bakalım. Gel de görelim ne yapacağını.» «Ben kadınlarla dövüşmem.» «İyi, o zaman sıkıysa oğluma dokun da bak gör neler oluyor.» Ben öyle der demez oğlanın kıçına iki tane vurdu. Ben de herifin üstüne saldırdım, iki tokat da ben attım Sonra oradan sopa kapıp kafasına vurmaya başladım. Komşular koştu geldi, zor aldılar elimden. Bayıltıncaya kadar dövecektim yoksa.

Sinir nöbeti gelmişti, boyuna çığlık atıyordum. Öyle olunca gözlerim de dışarı uğruyormuş. Komşular söyledilerdi.

Doğumdan önce kocama, doğum yaptıktan sonra ameliyatla kısırlaşmak istediğimi söyledim. Önce razı olmadı, ameliyat geçirip kısırlaşan kadın hemen kocasını boynuzlar. Evlilik de yıkılır dedi. Ben diretince kabul etti, yalnız bir şartla. «Tanrıdan tek isteğim kız doğurman. Kız doğurursan bir kızım olacak bir de oğlum. Bu isteğim yerine gelirse ameliyat olmana izin veririm.» Tanrı yardım etti de kız doğurdum. Doğumdan bir süre sonra Edmundo hastaneye gidip test yaptırmamı söyledi. Daha yirmi iki yaşındaydım, beş tane çocuğum vardı. Her gebe kalışımda çok hastalanıyordum. Hele doğumlarımı çok zor oluyordu. Kısırlaşıp doğum yapmamanın benim için daha hayırlı olacağına o da inanmıştı. Para biriktirmeye başladım. Ev için verdiği paranın iki üç dolarını bir kenara ayırırdım hep. On beş dolar verdi mi onun onbirini harcayıp gerisini saklardım. Böylece yirmi beş dolar biriktirdim. Edmundo da kâğıt imzaladı razı olduğunu göstermek için. böylece ameliyat olabildim. Ameliyattan sonra altı ay beklememi istediler. Yani altı ay hiç sevişmeyecektim. Kim bekler. Ameliyattan iki hafta sonra başladık yatıp kalkmaya. Hiç bir şey de olmadı. Hatta eskisinden daha çok zevk almaya başlamıştım. Önceleri Edmundo isterdi, ben de kocam olduğu için kabul ederdim ama çok zevk almazdım. Şimdi bambaşka bir zevk duyuyorum. Bir erkekle yatağa girdim mi hiç kalkmayalım istoyurm. Bazı kadınlar da bunun tersi olurmuş. Ameliyat geçirir kısırlaştılar mı kocalarını doyuramazlarmış. Neyse ki bana öyle birşey olmadı.

Edmundo cinsel yönden fazla güçlü değildi. İstediği an yatmadık mı hevesi kaçar, kolay kolay tekrar istemezdi. Bazan tam sevişeceğimiz sıra bebek ağlamaya başlar, ben de kalkıp bebeğe bakmaya giderdim. Sütünü verip geldiğimde Edmundo'yu sırtını çevirip yatmış bulurdum. Tekrar sevişmeye zorladım, kabul etmez, uykum var, derdi. Üstünde durmazdım fazla. Böyle gecelerin sabahı bütün gün kavga ederdik tabii.

Edmundo'yla kavgalarımızın ardı arkası kesilmeyince Salinas'a taşınmaya karar verdik. Belki orada hayatımız değişir, dedik. Beş yüz yirmi beş dolara satın aldığı evi beş yüz dolara sattı. Oysa evin boyasını da kendi yapmıştı.

Salinas'a öğle vakti gittik ama eşyalarımız daha gelmemişti. Saat altı oldu, ortalık karardı, evde bir tek ışık yoktu. Kocam eşyaları yüklediğimiz kamyonu aramaya çıktı.

Şehre giderken yolun kenarında kamyonu bulmuş. Kamyon bir otomobille çarpışmış, eşyaların çoğu hasar görmüş. Buzdolabının orası burası çizilmişti. Edmundo otuz beş dolar verip kamyon şoförünü kurtarmıştı karakoldan. Sonra eve geldiler, eşyaları indirmeye başladıklarında saat dokuzdu. El fenerinin ışığında görüyorduk bütün bu işleri. O gece, yatağı yapacak halimiz bile yoktu, yerde yattık. Hem çok karanlık, hem de çok soğuktu. Aylardan Ekimdi. yıl da 1962.

Kamyonda yükleyecek yer olmadığından bir tek yatak getirmiştik. İkizlerin divanını San Juan'da bırakmıştık. Fernanda, Filadelfiya'ya, Simplicio'nun yanına gittiği için ikizleri de alıp Salinas'a getirmiştim. Sonra Porto Riko'ya döndüğünde Junior'a aşık olmuştu, ikizlere bakacak vakti yoktu. O günden sonra da yanımdan ayırmadım onları.

Ertesi sabah Edmundo'nun akrabaları bizi görmeye geldiler. Erkek kardeşlerinden biri bir yatak buldu bize. Arkadaki odalardan birini çocuklara ayırdık. Bir odaya da kendimize yatak odası yaptık. Önde bir oturma odamız, bir de mutfağın yanında yemek odamız vardı. Bir ev satın almak istedik ama bulamadık. Edmundo elindeki bütün parayı kirada oturduğumuz o evé harcadı. Sonunda hem parasız kaldık, hem de evsiz.

Zamanla oradakiler gibi yaşamaya alıştım. Çamaşırla-

rımı evin yakınından geçen derede yıkıyordum, bütün kadınların yaptığı gibi. İlk gün çamaşır yıkarken suyun içine biraz deterjan attım. Yanımdaki kadınlar kahkahalarla gülmeye başladılar. Orada kimse deterjan kullanmazmış, bildiğimiz eski sabunla yıkarlarmış çamaşırı. Kadınlar sabunladıkları çamaşırları dere kenarındaki büyük, beyaz taşların üzerine seriyorlar, sonra temiz bir sopa ile vura vura kirini çıkarıyorlardı. Derenin dibinde de bir sürü çakıl taşı vardı, rengarenk. Onları toplayıp oturma odasını süslerdim.

Herkes bana nereden geldiğimi soruyordu, söyleyince de merakla yanıma koşuyorlardı. Hiç biri San Juan'a gitmemişti. Civarda oturanlardan benim dışımda San Juan'ı bilen bir tek Edmundo vardı.

Salinas küçük, şirin bir yerdi ama orada oturduğum sürece hep ağlardım. Yollarda ışık yoktu, sadece evlerde vardı. San Juan'a dönmek isterdim hep. San Juan pırıl pırıldı. Sokaklar insan doluydu. Salinas'da gece tek duyduğumuz ses kurbağaların sesiydi. Oranın insanları akşam yedi oldu mu tavuklar gibi yatağa giriyorlardı. Tavuklar altıda yatıyordu, insanlar yedide. İstemeye istemeye biz de aynı şeyi yapmaya başladık. Gece erkenden yatar, gözlerimi kapayıp uyumaya çalışırdım. Edmundo ise dokuza, dokuz buçuğa kadar erkek kardeşi Ponsio'nun evinde oturur onunla sohbet ederdi. Ponsio'nun evi bizden iki ev aşağıdaydı.

Noel gecesi kadınlı erkekli bir grup sokağa çıktık. Evden eve gittik, her gittiğimiz yerde biraz oturduk, bir şeyler yedik. Salinas'ın o bölümünde evler çok seyrekti, araları da uzaktı. Karanlıkta yolda hem yürüyor, hem de birbirimize fıkralar, bazan da korkunç hikâyeler anlatıyorduk.

Ertesi gün çeşitli pastalar yaptım, yemek pişirdim, bir kaç dostumuzu eve davet ettik. Ama gece saat birde herkes geç oldu diye gitti. İkide de biz yattık. Saat üçe doğru şarkı sesiyle uyandık, baktık kapının önü insan dolu. Kapıyı açtık, komşulardan bir grup içeri girdi, ağırladık. Meğer Salinas'da adetmiş bu.

Salinas'da geçirdiğimiz ilk «Üç Krallar Yortusu»nda kocamın hiç parası yoktu. Yağmur çok yağdığı için çalışamamıştı. Çalıştığı zaman günde beş dolar kazanıyordu. Bazan ben de çalışır, kahve toplardım. Tepenin eteklerinde, kolumda hasır sepet kahve toplar eve getirir, kurutur, temizler, çöplerini ayırır, sonra da satardım. Bunu komşulardan öğ-

renmiştim. Kazandığımız parayla da evin ihtiyaçlarını karşılardık. O bayramda da öyle oldu, benim kazandığım parayla çocuklara bir şeyler alabildik.

Evde her türlü eşyamız vardı. Tek derdim kocamın sık sık kavga çıkarmasıydı. Kızınca beni döverdi de. Kıskançlıktan değildi, çünkü evden hiç çıkmazdım. Belki bir çeşit delilikti onunki. İçkiden olmadığını biliyorum, çünkü içince değişir, daha yumuşak, daha iyi bir insan olurdu. Salinas'da San Juan'dakinden de beter bir hal aldı. İkizlere çok kötü davranıyor, en ufak bir kabahat yapınca Tany'yi dövüyordu. İşe giderken ikizleri de yanında taşıyor, aletleri sırtlarına yüklüyor, o küçücük şeyleri çok yoruyordu.

İkizleri dövmemesini söylediğim zaman bana, «Beğenmiyorlarsa çekip giderler. Benim çocuklarım değiller ya. Bakmaya da mecbur değilim,» demişti. Sık sık, «Keşke Pupa'yı dinleyip onun yanında kalsaydım. O zaman çalışmazdım da,» diye hayıflanırdı.

Sabahın ikisinde kalkar kahvaltısını hazırlar, işe giderken götüreceği yemeğini pişirirdim. On beş yirmi dakika geç uyanacak olsam bütün günümü berbat ederdi. İşe giderken eline uzun bıçağını alır, karşıma geçer gözlerini bana dikerek bıçağını bilerdi. Bıçağı çocuklarla benim için bilediğini söylerdi. Şaka da olsa korkutuyordu doğrusu.

Her kavgadan sonra evden kovardı beni. New York'da da aynı şeyi yapardı. Ona ihtar etmiştim, «Burada gidecek kimsem yok ama Porto Riko'ya döndüğümüzde en ufak bir şey yapacak olursan bırakırım seni,» demiştim. O hiç aldırış etmezdi, ben seni bırakıp evden gideceğim dediğim zaman, bir an önce gitmem için dua ederdi.

Bir pazar çiftliğe gitti, bana portakal, greypfruit, bir sepet dolusu da sebze getirdi. Buzdolabı bir sürü içecekle doluydu, meyve suları, gazozlar, bira. O gün evi tepeden tırnağa temizledim. Kahvaltısını yatağına götürdüm. Kendi elimle yedirdim. Sonra da uğurladım. Gözden kaybolur kaybolmaz hazırlandım, çocukları da hazırladım. Bavullarımızı iki gün önceden hazırlayıp karyolanın altına saklamıştım. Gideceğimden Edmundo'nun haberi yoktu ama ona ihtar etmiştim. «Benden en memnun kaldığın gün terkedeceğim seni,» demiştim. Dediğimi yaptım da.

Anlattığına göre işe giderken yarı yolda nedense ge-

ri dönmek istemiş. İçinden bir ses geri dönmesini söylemiş. Ona karşı çok iyi davranmamdan şüphelenmiş. Yine de dönmeyip yoluna devam etmiş. Eğer dönüp de beni öyle görseymiş bıçağıyla kafamı uçururmuş.

Çocuklarımla San Juan'a döndüm, Cruz'un evine gittim. Aşığı Alejandro onunla değildi artık. Cruz tek başına yaşıyordu evde. Onun yanına yerleştim. Hemen ertesi gün de Edmundo'ya mektup yazıp çocukların paraya ihtiyacı olduğunu söyledim. On dolar gönderdi. Sonra da ikişer hafta arayla onar dolar göndermeye devam etti. Bir gün San Juan'a geldi. Beni geri götürmek istedi, gitmedim. İki üç kere daha geldi, yine gitmedim. Son gelişinde çok korkmuştum. O gün bayramdı, çocuklarla sokağa çıkmıştım. San Juan'a geleli epey olmuş, Cruz'un yanından ayrılıp kendime bir ev tutmuştum. Edmundo Cruz'a gidip benim nerede olduğumu sormuş, Cruz da gideceğim yeri söyleyince bizden önce oraya varıp beni beklemeye başlamış. Onu karşımda görünce çok korktumdu.

«Hadi San Juan'a gidelim, seninle konuşmak istiyorum.» dedi. Yüzü soluktu, çok da sinirli görünüyordu. Eve döndüğümüzde ortalık kararmıştı; ceketinin altında tabancasını gördüm. Evimin önünde durduk, bir şeyler söylemeye başladı. Bir yandan da tabancasını cebinden çıkarıyordu. Hemen koştum, merdivenleri üçer beşer çıktım, Cruz'un evine saklandım. Kapıyı da kilitledim arkamdan. Sonra Cruz ortaya çıkıp veryansın etti Edmundo'ya. Son haftalarda paraları da göndermiyordu. Cruz, para göndermediğine göre kızkardeşim üzerinde bir hak iddia edemezsin, dedi. Anam koşup geldi, o da Edmundo'nun üstüne çullandı. Gitmezse polis çağıracağını söyledi.

Edmundo baktı olacak gibi değil, çekti gitti. Bir süre sonra da Connecticut'a yerleşti. Gideceğini söylememişti, gittikten sonra mektup yazarak yerini bildirdi. Dört hafta kadar da para yolladı çocuklara. Ona üç mektup yazdım, hepsi geri geldi. Gerçek adresini vermemişti bana çünkü. Mahkemeye verdim, elimizde adres olmadığından bulamadılar. Çok sonraları hastalandığı için mektup yazamadığını söyledi.

Edmundo'yu çok severdim. Sevdiğim tek adam oydu, hâlâ da aklımdan çıkaramam. Bir erkek olarak belki pek üstün değildi ama yine de çok şey borçluyum ona. Hasta-

landığımda iyi bakmıştı bana. Ben de ona iyi bakmıştım ya. Bir erkekle oturdum mu ona saygılı olurum, onun izni olmadan sokağa çıkmam. Evi temiz, düzenli tutarım. Yemeğini zamanında hazırlar, elbiselerini ütülerim. Belki kötü taraflarım da vardır ama hiç olmazsa ev kadınıyım.

Bir daha Edmundo'yla oturmamaya karar verdim. O da beni istemiyordu zaten. Gelip tekrar birlikte yaşamamızı istediğinde de kafasındaki şey başkaydı. Benden öc almak istiyordu. Bildiğim için kabul etmemiştim. Bir adamdan ayrıldım mı bir daha beni rahatsız etmesine izin vermem. Sevdim mi bütün kalbimle, aptalca, düşte gibi severim. Sevdiğim adamı sinekten bile kıskanırım. O adam bana kötü davranır, ya da aldatırsa o işin sonu geldi demektir. Birden bütün sevgim nefrete döner. Öyle nefret ederim ki ölsün isterim. Üç erkeğim oldu, üçünün de sonu aynı. Üçü de ayrıldıktan sonra gelip yalvardılar birlikte yaşayalım diye. La Emeralda'da herkes tanıktır buna. Ama ben dönmedim.

EDMUNDO: **Benim İçin Her Şey Bitti Artık**

Kadından yana hiç talihim olmadı, belki bundan sonra olur. Belki Tanrı kısmetimi göndermemiştir daha, olamaz mı? Belki de yaptığım bir kötülüğün cezasını çekiyorum. Kutsal Kitap, «Tanrı kendisine yardım edenlere, yardımcı olur,» der. Öyle olsaydı Tanrı'nın bana çok yardım etmesi gerekirdi, çünkü ben kendi kendime elimden geldiği kadar yardım etmeye çalıştım.

Felicita'yı tanıdığımda yirmi iki yaşındaydım. O zaman New York'ta, New Jersey'deydim. Oturduğum şehrin adı Salem'di. Bir gün erkek kardeşim, «Hadi gel, Simon'un evine gidelim,» dedi. Arabaya binip gittik. Orada bu kızı gördüm, görür görmez de aşık oldum.

Geniş bir koltukta oturuyordu, ben de bardağıma bira dolduruyordum. Oda bir sürü insanla doluydu. Oturacak yer yoktu, gidip onun koltuğunun kenarına iliştim. Elinde bir paket fıstık vardı, onları atıştırıyordu. Takıldım, «Biraz da bana versene fıstıklarından,» dedim. Ben böyle söyler söylemez paketin yarısını avucuma boşalttı.

Bu olaydan bir gün sonra arabayla evlerinin önünden geçiyordum, Felicita bana elini salladı, durdurdu. Kendisini dansa götürmemi istedi. Şaka mı yapıyordu, alay mı ediyor-

du, yoksa ciddi miydi, anlayamamıştım. Yine de, götürürüm, dedim.

Çalıştığım yerde patronuma gidip bir yalan uydurdum: New York'ta işim olduğunu söyledim, bir gün izin istedim. Gidip Felicita'yı alarak gezdirecek, sonra da evine bırakacaktım. Daha önce konuşmuş olduğumuz gibi gidip dans salonundan iki bilet aldım. Bekledim, bekledim, gelmedi Felicita. Evine gittim, «Madem gelmeyecektin niye öyle söyledin bana?» dedim. «Gelmeyeceğim deseydin, ben de ona buna yalan söylemek zorunda kalmasaydım. Patrona yalan uydurdum, New York'a gittiğimi söyledim.»

«Gelmek istiyordum ama amcam kendi kızlarını bırakmadı, onlar çıkamayınca ben de yalnız gelemedim,» dedi. «Peki anladık, o yüzden gelemedin. Şimdi geliyor musun benimle?» «Hayır.» Ben direttim, sonunda gidip amcasının karısı Iris'e sordu. Uzun yıllardan beri o civarda oturmuştum, Iris nasıl bir insan olduğumu biliyordu. Felicita'yı dansa götürmeme izin verdi.

O gün çok eğlendik, birbirimizden epey hoşlanmıştık. Bir lokantada çalışıyordum, her gün fırsat buldukca telefon ederdi bana. Onunla telefonla konuşacağım diye işi aksatır, azar işitirdim boyuna.

Üç çocuğu olduğunu söylemişti bana ama aldırış etmemiştim. İnsan sevdikten sonra öyle şeylere bakmaz bile. Onu geçindirebildikten sonra çocukları da geçindirebilirdim. Birlikte oturalım diyince kabul etti.

Ama önceden babasına yazdı. Babası beni tanımak istedi. Görüp tanıdıktan sonra karar verecekti. Ama Felicita beklemedi. Hatta babasının mektubu geldiğinde birlikte yaşamaya başlamıştık bile.

O zamanlar haftada elli dolar kazanıyordum. Haftalığımı alınca önce gider, evin kirasını verirdim. Haftada yirmi iki buçuk dolar kira veriyordum. Bir yatak odamız, yemek odamız, oturma odamız, banyomuz vardı. Evin içi de döşeliydi. Kiradan başka sadece yemeğe para veriyorduk.

Birlikte oturmaya başlayalı bir ay olmuştu ki Virginia'ya gidip babasının yanında bıraktığı küçük kızını aldı, getirdi. Tany eve geldiğinde yeni yeni yürümeye başlıyordu. O güne kadar çocuğum olmamıştı. Bu yüzden o küçük zenci bana çok şirin göründü. Kendi kızımmış gibi baktım ona. Zaten baba diyince de beni tanır. Şimdi bile Felicita bazan,

seni San Juan'a babanın yanına göndereceğim, der. O da, «Benim babam Mundo'dur,» diye cevap verir. Asıl babası Nicolas San Juan'da oturur ama Tany beni baba bilir. Ben de öz çocuğum kadar severim onu.

İlk bir kaç ay tam bir balayı yaşadık. Ona güvenim çoktu, işe giderken gözüm arkada kalmıyordu. Geceleri çalışıyordum, sabah beş beş buçukta ancak eve dönerdim. Eve döner, yatar uyur, ertesi gün kalkar, bir iki saat onunla oturur, saat dörtte yine işe giderdim.

Bir süre sonra Felicita çalışmak istediğini söyledi, «Senin çalışmanın gereği yok. Belki çok para kazanmıyorum ama iyi kötü geçiniyoruz,» dedi. O diretti. İş bulup bir hafta da çalıştı. Haftа sonunda gebe kaldığı anlaşıldı. Değil işe gitmek, evin işlerini bile yapamıyordu. Ev darmadağınıktı, her yan pislik içindeydi. Alıp doktora götürdüm, bir kaç hap verdi. Hele bir tanesi iki dolara patladı bana. Şişenin içinde de altı tanecik hap vardı. O hapları alınca biraz iyileşti, yine eskisi gibi evi düzene soktu. Zamanla ilâca o kadar alışmıştı ki ancak ilaçla uyuyabiliyordu. İyi bir şey değildi bu. Bir gün ilâç almasını söyledim, yattı, güzelce uyudu. Bende kalan ilâçların hepsini çöpe attım. Çok ilâç insana zararlıdır.

Karnı gün geçtikce büyüyordu. Kalkıp Sosyal Yardım Hastanesine yatırdım, doğum yapıncaya kadar orada kaldı. Doğumu epey güç oldu. Çok kan verdiler. Ben kapının dışında bekleyip içeriden çıkan hemşirelere soruyordum ne olduğunu. Sonunda bir tanesi, kurtuldu, dedi, çok sevindim.

İlk defa çocuğum oluyordu, bunun için çok sevinçliydim. Dünyanın en güzel şeyi baba olmak, diyordum kendi kendime. Fela'yı görmek için yanına gitmek istedim, beyaz bir önlük getirdiler. Beyaz önlük, beyaz pantolon, bir doktor şapkası, bir de ağzımı kapamak için maske. Öyle girebildim yamna. Başucuna gidip konuştum onunla, ama o kendinde değildi, ilâçla uyutmuşlardı.

Ertesi gün tekrar görmeye gittim onu, bu sefer biraz konuştuk. Kendini iyi hissettiğini söyledi. Yalnız ilâçların etkisiyle biraz başı dönüyormuş. Çocuğu oksijen çadırına koymuşlardı. O gece gidip çocuğu da gördüm. Teni çok siyah geldi bana.. İçimden, acaba çocuk benim değil mi, diye düşündüm. Camın arkasından görebildiğim kadarıyla çok saçı vardı, teni de dediğim gibi koyuydu.

Felicita üç, dört gün yattı hastanede, sonra eve çıkar-

dık. Evde onu yormamak için her işi ben yapıyordum. Çamaşır yıkıyor, yemek pişiriyor, ortalığı süpürüyordum. O sadece çocuğa bakıyordu. Oğlumun doğması Tany'ye karşı duygularımı değiştirmemişti. Tany'yi yine kendi çocuğum gibi, kendi oğlum kadar seviyordum. İkisi arasında fark gözetmiyordum hiç.

Koyu bir katolıktim. Felicita ile oturmaya başladıktan bir süre sonra kalkıp günah çıkarmaya gittim. «Muhterem Peder, artık ben iyi bir katolik değilim, günah işledim,» dedim. «Nasıl bir günah evlâdım?» Anlattım Felicita'yla yaşadığımı. «O halde evlenirsiniz, bağışlanır günahların,» dedi.

Felicita'yla yaşadığım sürece onu dikkatle incelemiştim. Çocuğumuz doğduktan bir buçuk yıl sonra kendi kendime şöyle düşündüm, «İyi bir karım var. Genç, acemi ama yine de iyi Bütün işlerimi yapıyor. Ufak tefek aksaklıklar oluyor. O kadarı her zaman olur. Ben de bunun karşılığında ona yardım etmeli, ona adımı vermeliyim.»

Hemen o gün Felicita'ya koştum, «Fela, biliyorsun ben koyu bir katoliğim, seninle böyle oturmakla günah işliyorum Benimle evlenir misin? Evet dersen hemen evleniriz.» Felicita, «Olur,» dedi, «Benim hiç aklıma gelmemişti evlenmek, ama sen istedikten sonra olur.» Evlendik. Hiç masraflı olmadı. Komşulardan bir çift tanıklık ettiler, rahip de, «Hadi gelin odama evlendireyim sizi. Önemli olan evlenmeniz, bir sürü para harcayıp tören yapmanın gereği yok,» dedi. Böylece evlendik. Eğer o gün, sonunda ayrılacağımızı bilsem herhalde evlenmezdim.

Zamanla her şey değişmeye başladı. Ben Felicita'ya karşı gittikçe daha sabırlı, daha anlayışlı oluyordum. Evlendikten bir süre sonra iş kazası geçirdim. Ağırlık kaldırırken yalnış bir hareket yapmışım, belkemiğimden sakatlandım. Otuz gün hastanede yattım. Her yanım sargılar içindeydi. Bacaklarıma da ağırlıklar asmışlardı. Yerimden kıpırdıyamıyordum. Her türlü ihtiyacımı yatakta görüyordum. Hastanede yattığım sürece tek düşüncem karım ve çocuklarımdı. Onları düşündükce daha kötü oluyor, daha da hastalanıyordum. Felicita ben hastanedeyken evde tek başınaydı. Onu yalnız bıraktım diye kendimi suçluyordum. Hasta olmama rağmen doktora, «Beni taburcu edin de işime döneyim. Karım var, çocuklarım var onların karınları-

m doyurmam gerek. Evin kirasını ödemek de gerek dedim.» «Merak etme,» diye cevap verdi, «Burada yattığın sürece çalışıyormuşsun gibi paranı alırsın.» «Ama bugüne kadar bir kuruş bile vermediler, ben gidip çalışacağım.» Doktor, «Peki. Yürüyebilirsen taburcu ederim seni. Yine işine dönersin,» diye cevap verdi.

Kalktım yürüdüm, taburcu kağıdımı verdi. Ben de alıp patrona götürdüm kâğıdı. Patron nasıl olduğumu sordu, pek iyi değilim ama çalışmam gerek dedim. Neyse ki iyi yürekli, düşünceli bir adamdı, kolay bir iş verdi bana. Yeni işimi oturarak yapıyordum, dolaşmama kendimi yormama ihtiyaç yoktu.

Bir süre sonra patron, «Elli doların olsa ne yaparsın,» dedi. Elli dolar haftalığımdı benim. «Kiramı öder, karımla çocuklarıma yiyecek bir şeyler alır, biraz süt alır, bir de fırının taksidini öderdim,» dedim. Patron, «Bütün bunları elinde olanla nasıl yaparsın?» deyince, «Herkes ayağım yorganına göre uzatmalı. Elime geçen para bu olduğundan, bu kadarla idare etmeyi öğrendim,» dedim. Aslında pek idare edemiyordum, gırtlağıma kadar borç içindeydim.

Ben böyle deyince güldü, «Al sana iki yüz yirmi dört dolar, hastanede yattığın günlerin ücreti,» dedi Şaşırmıştım, gökten melekler yardıma inmişti sanki.

Patrona biraz borcum vardı. Felicita'yı porto Riko'ya göndermek için bilet alırken param yetmemişti. Felicita uzun süre Porto Riko'dan uzak kaldığı için, hiç olmazsa bir kaç günlüğüne gitmek, anasını bir kere daha görmek istiyordu. Ben de, çocukları yanına alması şartıyla gidebileceğini söyledim, biletlerini aldım, gittiler. Felicita anasının yanında iki hafta kalmıştı. O güne kadar Fernanda'yı tanımamıştım ama Simplicio'yu, Flora'yı ve Soledad'ı biliyordum. Bir ara hepsi, Soledad'ın üç çocuğuyla birlikte bizim evde kalmışlardı.

Felicita Porto Riko'dan döndükten bir ay sonra mahkemeden bir kâğıt geldi. Beni çağırıyorlardı. Korkmuştum. Ne kimseyi öldürmüş, ne de kavgaya karışmıştım. ne isterlerdi benden?

Yargıç karşısına çıkınca iş anlaşıldı. Geçirdiğim kazayla ilgiliydi. Bana tazminat ödeyeceklerdi. Patronun verdiği iki yüz yirmi dört dolardan başka sekiz yüz seksen dolar daha vereceklerdi. Yargıç bu paraya razı olup olmadığımı

sordu. Razıysam parayı alacak, değilsem avukat tutup daha fazlası için dâva açabilecektim. Şöyle bir düşündüm. Kabul edersem Porto Riko'ya gidip bir ev satın alabilirdim o paraya. Karım çocuklarım iyi bir hayat geçirirdi, kabul etmezsem avukat tutacak, kimbilir avukata kaç para verecektim. En aşağı iki yüz dolarımı alırdı. Sonunda mahkemenin takdir ettiğinden az para almak da vardı işin ucunda. Sekiz yüz seksen doları kabul ettiğimi söyledim. Yargıç akıllı davrandığımı söyledi. Sekiz yüz seksen dolarlık çeki iki hafta içinde vereceklerdi bana. Felicita'ya gidip olanları anlattım, Porto Riko'ya döner bir ev satın alırız dedim. Önce pek hoşuna gitmedi, daha yeni dönmüştü Porto Riko 'dan çünkü. «Evet yavrum, sen yeni döndün ama ben dört yıldır adım atmadım oraya. Ben de ailemi görmek istiyorum. Gidelim, bir ev alırım orada, bir de iş bulurum, gül gibi geçiniriz,» dedim.

Evdeki bütün eşyaları büyük karton kutulara yerleştirdik ve uçakla yolladık. Sonra da çocukları alıp yola çıktık. San Juan'a iner inmez Fernanda'nın evine gittik. Fernanda ve Cruz'u ilk defa o gün gördüm. La Esmeraldayı daha ilk görüşümde sevmemiştim. Halkı çok kabaydı, küfürsüz konuşan yoktu. Benim yetiştiğim yerde çocuklar bile küfür etmezdi. Herkes birbirine yardım eder, sessiz, sakin bir hayat sürerlerdi. Öğlen bir köşeye uzanıp yatsan çıt çıkmazdı, sanki gece yarısıymış gibi sessiz olurdu her yan. Kimse kimseyi rahatsız etmezdi. Halbuki La Esmeralda'da gece bile uyunmazdı. Bazan uykusuzluktan ayakta duracak halim olmazdı, yine de uyuyamazdım. En çok kızdığım da söyledikleri lâflar, birbirlerine ettikleri küfürlerdi. Kızı. erkeği, genci, ihtiyarı hepsi küfür ediyordu İlk günler duymamak için ellerimle kulaklarımı tıkardım.

Felicita, Gümüş Kupa barının sahibinin eski bir arkadaşı olduğunu söyledi, beni tanıştırdı, orada çalışmaya başladım. Daha önce öyle bir yerde çalışmamıştım, çevremde olup bitenin farkında değildim. Yeni doğmuş bir çocuk gibiydim. Zamanla alıştım oraya da.

İşe başladığımda garsonluk yapıp yirmi iki dolar alıyordum. Patron işimden memnun kaldı, beni barmen yaptı. Haftalığımı da otuz beş dolara çıkardı.

Garson olarak çalışırken çok sıkıntı çektim. Salon masa ve sandalye doluydu, bir masaya gitmek için on ma-

sanın arasından geçmek gerekliydi. Masaların yanından geçerken kadınlara, erkeklere sürtünürdüm istemeye istemeye Üzerimdeki beyaz gömleğin her yanı boya olurdu. Hepsi boya olsa yine neyse, bazan kadınların dudak boyaları da bulaşırdı; o zaman Felicita başlardı bağırmaya.

Bir gün bardaki kadınlardan biri, Pupa, beni kenara çekti, «Al şu anahtarı, şu saatimle kolyemi de al, içeri bara bırakıver,» dedi. Aldım, o arada biri çağırdı. Bara gidemedim, hemen cebime koydum. Sonra da işe daldım, aklımdan çıktı hepsi. Akşama doğru Pupa tekrar geldi yanıma, iyice sarhoştu, «Hadi gel otele gidelim,» dedi. «Olmaz. Git başka birini bul,benim karım, çocuklarım var. Burada çalışıyorsam sizlerle gezmeye mecbur değilim, «dediğimi duyunca küfür etmeye başladı. Ağza alınmayacak sözler söyledi bir de erkekliğime sövdü. Buna dayanamadım. «Peki. Sana nasıl bir erkek olduğumu göstereceğim, seninle gideceğim otele ama kimse duymazsa iyi olur, karımdan ayrılmak istemem,» dedim.

Pupa'nın bana bırakmam için verdiği şeylerin cebimde olduğunu unutmuştum bile. Onunla bir süre otelde kaldıktan sonra evin önünde sigaramı yakarken cebimdekilerin farkına vardım. Hemen geri döndüm, tekrar bara gittim ama kapanmıştı. Felicita bulamasın diye Pupa'nın verdiklerini cüzdanımın gizli bir köşesine sakladım.

Eve gidince yıkandım ve yattım. Sabah saat dokuz filândı, Felicita kahvaltımı hazırladı, yatağıma getirdi. Kahvaltı tepsimi uzatırken gözlerini dikmiş bana bakıyordu. Ne olduğunu anlamamıştım, sonra meydana çıktı. Pupa denen kadın sevişirken boynumu dişlemiş, diş izleri kalmıştı Felicita da hemen görmüştü tabii. O kızgınlıkla gidip cüzdanımı karıştırmış, içindekileri de bulmuştu. Kavgaya tutuştuk. Onun haklı olduğunu biliyordum, hiç sesimi çıkarmadım.

Daha sonra öğrendim. O gün hemen bara gidip Pupa'yı aramış, dövmek için. Önce cüzdanımda bulduğu şeyleri geri vermek istemedi, sonra da saati kolyeyi kırdı ve öyle verdi bana. Götürüp Pupa'ya verdiğimde bu sefer de o kızdı. «Hiç kızıp bağırma, senin yüzünden başıma gelmedik kalmadı,» dedim. «Şuna bak, saatı bile kırmışsın,» «Sen şükret ki gelip seni burada bulamadı. Bulsaydı saat gibi kafanı da kırardı Felicita.» Felicita'ya hiç vurmazdım. Sadece bir keresinde mecbur kaldım da dövdüm. Sanki dünmüş gibi hatırlarım mü-

nakaşa etmeye başladık. Bir süre ağız kavgası yaptık, sonra sustum ve söylediklerini duymuyormuş gibi davrandım. Sağır numarası yaptım, çok kızdı. Üzerime saldırıp tırmaladı yüzümü. «Ne oluyor yahu delirdin mi? Derdin ne?» dedim. Gidip içerden alkol aldım, suratımdaki tırnak izlerini temizledim. Yirmi dokuz yaşındaydım, kimseye el kaldırmamıştım, ama yüzümün tırmalanmasına da seyirci kalamazdım. Aynaya bakıp suratımın o halini görünce kan beynime fırladı. Gidip iki tokat da ben attım Felicita'ya. Tokatları yiyince bir kere daha saldırdı üstüme. «Sakin ol, yoksa eşek sudan gelinceye kadar döverim,» dedim.

Biz tam kavga ederken mobilyacıdan biri geldi. Cebimden para çıkarıp çocuğa para veriyordum. Felicita'ya da arkamı dönmüştüm. Bundan faydalanıp gelip suratımı bir kere daha tırmaladı. O zaman kendimi kaybettim.

Belinden tutup havalandırdım onu, sonra da yere çarptım. Sesi soluğu kesildi. Mobilyacının çırağı bile korktu. «Keşke o kadar hızlı vurmasaydın. Bak kıpırdamıyor bile,» dedi. Vurduktan sonra pişman olmuştum. Benim de anam vardı, eğer babam anamı dövseydi herhalde çok kızardım. Ama Felicita zorlamıştı, suç bende değildi.

Yine de Felicita'ya karşı iyi davranmaya devam ettim. Evita doğduktan sonra ameliyat olmak istediğini söyledi, kabul ettim. Her doğumunda hastalanıyordu. Zor kurtarıyorlardı ölümden. Yaşı yirmi ikiydi, beş çocuğu vardı. Otuz otuz beş yaşına gelince kimbilir, belki on onbeş çocuğu olacaktı. Hemen kocası olarak kâğıt imzaladım, hastaneye gitti, ameliyat oldu. Üç gün sonra alıp eve getirdim onu. Ameliyat parasının çoğunu hükûmet vermişti, ben sadece yirmi beş dolar harcadım. Ameliyattan sonra Felicita'nın benimle yatmaktan eskisi kadar zevk almadığını hissetmeye başladım. Sanki ödevmiş, mecbur kalmış gibi yapıyordu. Eskisi gibi canlı değildi yatakta. Kendi kendime nedenini düşündüm, sonra da Felicita'ya sordum. Eskisi kadar zevk almadığını itiraf etti. Sadece ödev diye yaptığını söyledi. Bu bana duyduğu sevginin kaybolduğunu gösteriyordu. «Peki kızım. Ben seni zorlamıyorum. Canın isterse yaparsın, istemezsen yapmazsın,» dedim. Kalkıp doktora götürdüm, doktor bulaşıcı hastalığı olduğunu söyledi. Daha önce bende öyle bir hastalık olmamıştı hiç, onda da olmamıştı. Belki de Pupa'dan kapmıştım.

Bir süre çalışıp hayatımı kazandım, sonra Salinas'a taşınmaya karar verdik. Ben teklif eder etmez Felicita kabul etti. Orada daha sakin bir hayatımız olur, diye düşünmüştü. Salinas'taki ilk günlerimizde pek kavga etmiyorduk, yalnız Felicita daha sinirli, daha geçimsiz olmuştu Salinas'a gittiğimizden beri. Bana karşı eski sevgisi kalmamıştı hiç. Ağzımı açıp bir şey demiyordum. Eve geldiğimde bulursam ne alâ, evde bulamazsam da yine bir şey demiyordum. Bir gün bile kızıp kötü şey söylemedim. Sağa sola da şikâyet etmedim onu.

Bir gün San Juan'a gidip geldi, çok öfkeli görünüyordu. Orada İleana adlı bir kadına rastlamış, kadın Pupa ile aramızdaki eski hikâyelerden söz etmiş ona. Böyle şeylere kafasını yormamasını söyledim. Tek istediğimin onunla, çocuklarımla sakin bir hayat sürmek olduğunu söyledim. Salinas'a taşınmamızın nedeni de buydu zaten. Ama İleana denen kadın aklını çelmişti bir kere. Günlerce bunu mesele yaptı, sonunda da terketti beni. Bir gün tarladan eve döndüğümde, baktım, gitmiş; bir kelime bile söylemeden gitmişti. Hayatta en fazla değer verdiğim insan olan karım çocuklarım beni bırakıp gitmişlerdi. Hemen şehre indim, yargıcın karşısına çıkıp olanları anlattım. Ne istediğimi sordu, adalet istiyorum dedim. Yargıç, «Peki,» diye cevap verdi. «Karını şikayet etmek istiyorsan et.» Bana doldurup karakola götürmem için bir sürü kâğıt verdi. Karakolda polislerden biri, bir köşeye oturup işi bitinceye kadar kendisini beklememi söyledi. Bir sigara yaktım, yargıcın verdiği kâğıdı okumaya başladım. Kâğıtta Felicita için tutuklama emri çıkarılacağını söylüyordu. Salıvermek için de üç yüz dolar isteyeceklerdi. Bunu görünce vazgeçtim şikâyet etmekten. Aklıma hemen kendi anam geldi. Felicita da anaydı, kendi çocukları vardı. O parayı da bulması imkânsızdı. Kâğıtları alıp karakoldan çıktım, Felicita'nın San Juan'daki evine gittim. Saat tam on ikiydi, çocuklara yemek hazırlıyordu. Beni görür görmez suratı bembeyaz oldu. Korkmamasını söyledim. «Seninle kavga etmeye gelmedim. Sadece çocukları alacağım. Çabuk hazırla onları, akşam hava kararmadan Salinas'a gitmek istiyorum.» Söylediklerimi duymamış gibiydi, ya da şaka yaptığımı sanıyordu. Sonra çocukları vermeyeceğini söyledi. «Evi neden terkettiğini öğrenmek istiyorum. Seni ne dövdüm, ne de evden attım. Sana zengin bir adamın verebileceklerini vermedim ama yok-

sul bir adamın verebileceği her şeyi verdim. Evin vardı, karnın doyuyordu. Sırtından elbisen, ayağındanda pabucun eksik olmuyordu. Ne diye kaçtın evden?» «Bilmiyorum. Neden kaçtığımı ben de bilmiyorum doğrusu.» «Bilmiyorsan düşün de bul. Yoksa aklıma kötü şeyler gelecek.» Bir ara kötü bir şey yaptığı için utanıp ben öğrenmeden evden kaçtığını düşünmüştüm.

Yargıcın verdiği kâğıdı gösterdim. Kâğıda bir baktı, sonra bana döndü, «Çocukları sana veririm ama istediğim zaman gelip onları görebilmeliyim.»

Çocukların anası olduğunu, çocukları görmek isterse kimsenin engel olamıyacağını söyledim. Çocukları daha iyi yetiştirebilmek için yanıma alıyordum. La Esmeralda'da sefil olurlardı. Mundito'yla Evita'yı alıp gittim.

Bir hafta kadar sonra bir gün, evde otururken Mundito Felicita'nın bir resmini eline geçirmiş. Hem resme bakıyor, hem, «Ana! Ana! Ana!» diye bağırıyordu. Bir iki gün resmi elinden bırakmadı. Gece işten dönüp onları yatıracağım zaman hep analarını sorarlar, ne zaman geleceğini öğrenmek isterlerdi. Bu bir hafta daha böyle sürdü. Kardeşimin karısı Matilde bana yardım ediyordu. Sonunda çocukları Felicita'ya geri götürmeye karar verdim. Çünkü analarını arıyorlar, üzüntüden hastalanabilirlerdi. Hem o analarıydı, daha kolay bakardı onlara.

Aradan zaman geçti, bir gün Salinas'dan San Juan'a inmiştim çocukları görmek için. Onları sevdim, getirdiğim parayı verdim, sonra da Salinas'a dönmek için yola çıktım. Akşam olmuş, hava kararmıştı. Tam da Gümüş Kupa barının önünden geçiyordum, daha önce orada çalıştığım için içeri girip eski dostlarımı göreyim dedim. Gece de üst kattaki otelde kalabilirdim. Dostlarım beni görünce hatırımı sordular. Sonra bir tanesi çok üzüldüklerini söyledi. Hiç bir şey anlamamıştım. «Neye üzüldünüz?» «Senin için üzülüyoruz. İyi bir adamsın, sessiz, sakin, efendisin. Kazandığın parayı karına, çocuklarına harcıyorsun. Elinden geldiği kadar bakıyorsun onlara. Karın senin değerini bilmiyor, seninle yaşarken açlık nedir, haberi yoktu. Daha ondan boşanmadın değil mi?» «Hayır, boşanmadım.» «Bize kalırsa bir an önce boşanmaya bak. Çünkü karın sık sık buraya gelip yabancı erkeklerle yukarıdaki otele çıkıyor.»

Bunu duyunca beynimden vurulmuşa döndüm, çünkü Fe-

licita kanun karşısında hâlâ karımdı, hâlâ benim adımı taşıyordu. Bir de utanmadan benim çalıştığım yere gitmiş, bütün arkadaşlarımın gözü önünde erkeklerle oynaşmış, yukarı otele çıkmıştı. Orada yaptığını başka yerlerde de yapıyordu herhalde. Herhalde Gümüş Kupa barına gelişinin nedeni bana duyurmak içindi.

Bu olay 1963 yılının 26 Mart'ında oldu, o günden beri de boşanmaya çalışıyorum. Bir sevgilim vardı. Çok iyi anlaşıyordum, ona ihtiyacım vardı. Daha doğrusu bir karım olsun istiyordum. Bu kızla evlenmeye niyetlenmiştim. Kendisine boşanmak üzere olduğumu, boşandıktan sonra kendisini alabileceğimi söyledim. Yalnız boşansak bile kilisede evlenemezdim ikinci bir kere. Sadece yargıç huzurunda evlenebilirdik. Bundan bir buçuk ay kadar önce Felicita, ben evde yokken gelip çocukları bırakmış ve gitmiş. Ne de olsa kendi çocuklarımdı, istemezlik edemezdim. Ben çalışıyordum, arkadaşlarımdan biri gelip haber verdi, «Karın biraz önce çocuklarla geldi. Senden ayrılmak istiyormuş,» dedi.

Hemen eve koştum, çocuklarımı aldım öptüm, sevdim, biraz oynadım onlarla. Erkek kardeşimin karısı Felicita'ya, «Niye tekrar Mundo'ya dönmüyorsun?» dedi. Ben de, «İstersen kalabilirsin ama o zaman da ben giderim. Uğraşıp kurduğum her şeyi yıktın. Artık seni görmeye tahammülüm yok,» dedim.

O gece erkek kardeşimin evinde kalır sanmıştım ama, «Bu gece kendi evimde, Edmundo'nun yanında kalacağım,» diye tutturdu. Konuşmalarımızı bir sürü insan dinliyordu, çoğu da Felicita'nın San Juan'da nerelere düştüğünü duymuştu. Evleneceğim kız da beni seyredenlerin arasındaydı. Felicita öyle deyince eve almak istemedim, ama yengem ondan yana çıktı. «Ne de olsa senin karın. Burada seninle oturduğu sürece hiç bir kötü hareketini görmedik. Unutma ki çocuklarının anası o,» dedi. Doğruydu da, benimle oturduğu sürece bana ihanet etmemişti. Yaptıklarını öğrendiğim halde hâlâ seviyordum onu.

Çocukları alıp eve girdik, yataklarına yatırdık onları. Fela'da yatağa girdi, beni yanına çağırdı. Hakkında duyduklarımdan sonra onunla aynı yatağa girmek istemiyordum ama diretti, yattık. Hani sırtına tabanca dayayıp zorla adama bir iş yaptırırlar ya, öyle yattım onunla o gece. Aklım almıyordu bir türlü. Ayrılalı neredeyse bir yıl olacaktı, öyle

olduğu halde çıkıp gelmiş benimle yatmak istiyordu. Eh, o istedikten sonra ben de yatardım. Ne de olsa erkektim. O gece zorla yattım ama çok zevk aldım ondan. Ertesi sabah, «Hemen kalk, yengemin evine git. Kimselere görünme,» dedim. Kalktı, «Gitmeden önce biraz bir şeyler yiyeyim,» dedi. «Hani buranın bir ekmeği vardı. Ondan yiyeyim biraz.» «Çok mu oldu o ekmekten yemiyeli?» «Buradan gittiğimden beri yemedim bir daha.» «Peki, ben kendim hazırlarım bir parça.» Kalkıp istediklerini hazırladım ona. oturdu yedi. Sonra da birlikte şehre inip avukata gittik. Avukat boşanma dâvasına altmış dolar istedi. Yargıcın karşısına çıktık, bize, «İki taraf da boşanmayı istiyor mu?» diye sordular. Ben, «Evet, kendi isteğimizle bir araya geldik, kendi arzumuzla evlendik, şimdi yine kendi isteğimizle boşanmaya geldik» dedim. Avukat Felicita'ya ne zaman gelip kâğıdı imzalayabileceğini sordu. Felicita da, «Gelecek Salı Salinas'a geliyorum, o zaman uğrar imzalarım,» dedi.

Ama ne o salı geldi, ne de ondan sonraki salı. Çocuklar bir ay iki gün benim yanımda kaldılar. Baktıracak kimsem yoktu. Felicita bırakıp gitmişti onları.

Gündüzleri komşular bakardı çocuklara, geceleri de ben. Çocuklara bakabilmek için akşam yedide eve girer, bir daha da çıkmazdım. Halbuki eğlenceyi severdim. Sonunda alıp çocukları San Juan'a gittim.

Sevdiğim kızdan da ayrılmak zorunda kaldım. Aldım onu karşıma, «Daha evlenmemiz için zaman gerek. Bir kere boşanamadım; karımın razı olacağını da sanmıyorum. Öyle olursa ömrümün sonuna kadar yalnız yaşayacağım demektir. Ancak evlenmeden benimle oturmaya razı olacak bir kız bulursam o zaman yalnızlıktan kurtulurum. Sen böyle bir kız değilsin, evlenmeden benimle oturmanı istemem. İyisi mi bu işi burada keselim. Ben çekip uzak bir yere giderim, daha çabuk unuturuz,» dedim.

Eşyalarımı topladım, Salinas'dan ayrıldım. Aileme Bayamol'a gideceğimi söylemiştim ama aslında Felicita'nın yanına dönmek istiyordum. Doğrusu, hâlâ istiyordum Felicita'yı. Şimdi bile onu biraz sevdiğimi hissediyorum. Belki iki çocuğumuz oldu diye unutamıyorum. Bir gün çıkıp gelse, «Edmundo bir ev tut, bu hayattan bıktım artık. Eskisi gibi evde seninle, çocuklarımla oturmak istiyorum,» dese dünyalar benim olur ama Felicita kırk yıl da geçse demez bunu.

Fernanda her zaman beni tutardı. Bugüne kadar da değişmedi tutumu. Onlarla bir gün bile kavgam olmadı, tek problem Felicita'ydı. Fernanda'ya gidip, «Nanda, Fela'nın bütün bu yaptıklarını unutmaya hazırım. İsterse yeni bir ev tutarım ona, çocuklarımızla iyi bir hayat süreriz. Analı, babalı büyümek çocukların hakkı. Felicita'nın bu gidişini hiç beğenmiyorum. Sürdüğü hayat kötü. Tanrı korusun, bir de hastalık kaparsa sonu hiç iyi olmaz,» derdim. Fernanda'da cevap olarak, «Ben de kaç kere aynı şeyi söyledim kendisine. 'Aptallık ediyorsun, bırak bu hayatı, kocana dün' dedim ama dinletemedim,» diye cevap verirdi.

Felicita beni seviyordu ama Pupa denen karı yüzünden sevgisi gittikce azalmış, sonra da kaybolmuştu. Değişen sadece bana karşı olan sevgisiydi, görünüşünde hiç bir değişiklik yoktu. Yalnız şimdi eskisinden daha şık giyiniyor. Çalıştığı, erkeklerle çıktığı için kendini herkese beğendirmek zorunda. Çocuklarımın anası olmasa ne yaptığı beni ilgilendirmez bile.

Felicita benimle yaşadığı sürece çocuklarıma iyi analık etmişti. Ama öyle pek fedakâr bir ana da sayılmazdı; hani çocukları için her şeyi yapabilecek analardan değildi.

Felicita oldukca zeki. Bu yanı babasına benziyor. Hatta benim gördüğüm kadarıyla kardeşleri arasında en akıllısı o. Okumuşluğu da var.

Bir kötü yanı inatçılığı. Kendi söylediğinin doğru olduğunu ispatlamak için her şeyi yapar. Çok iyi okur, yazar. Hem ingilizce, hem de ispanyolca. Babasının yanında kaldığı süre içinde bir çok Amerikalıyla dost olmuş, ahbaplık etmiş, onun için ingilizceyi kolayca öğrendi. Halbuki ben çok zorluk çekmiştim, çünkü okula başladığımın ikinci yılında babam ölmüş, okulu bırakmak zorunda kalmıştım. Şimdi bile okumam yazmam pek yoktur. İmzamı zor atarım.

Babam öldüğünde anam parasız ve işsiz kalınca bir başkasıyla evlenmişti. Üvey babamı, öz babam gibi severdim. Adı Modesto Vargas'tı. Sekiz, dokuz yaşındayken, «Evin bütün işlerini ben yapıyorum. Elimden her iş geliyor. Sağda solda ufak tefek bir iki iş tutup bir kaç dolar da ben kazanayım, eve yardımım dokunsun. Eve yardımım dokunmasa bile, kendi ihtiyaçlarımı kendim alabileyim,» diye düşündüm.

Üvey babama gidip izin istedim. Bir ailenin yanına gir-

dim, sekiz saat çalışıp yarım dolar kazanıyordum. Her hafta paramı alınca eve gider, bir parçasını anama, bir parçasını da babama verir, geri kalanını kumbarama atardım. Anam hastaydı. Bir dişi çekilirken damarı mı zedelenmişti ne, doktor kızmamasını, korkmamasını, sakin bir hayat geçirmesini söylemişti. Ama bir gün bir şeye kızdı, ölüverdi hemen. Öldüğü gün 11 Nisan'dı. 11 Nisan 1952. O sıra on yedi yaşındaydım. O günden beri de başıma gelmedik kalmadı.

1956 yılında iki ay için New York'a gittim. New York'ta kolay para kazanılacağını duymuştum. Ama alışamadım oraya. Konuştukları dil çok zordu, bir türlü anlayamıyordum dediklerini. Derdimi de anlatamıyordum. Porto Riko'ya dönmeye karar verdim. Hiç olmazsa Porto Riko'da kendi dilim konuşuluyordu. Karar verince New York'ta bir ay kadar sıkı çalıştım, yol paramı biriktirdim ve Rorto Riko'ya döndüm.

Bir yıl sonra tekrar New York'a gittim. İlk gidişimde sıkıntı çekmiştim ama bu sefer alışırım diye düşündüm. Bir yıl daha kaldım orada. Benden önce kardeşlerimden biri de gitmişti New York'a, uzun süre haber alamamıştık kendisinden. Bir gün sokakta rasladım, hemen evine çağırdı beni.

O yılın sonunda tekrar Porto Riko'ya dönmek istedim. Bu sefer dönmek istememin nedeni kardeşlerimi, yeğenlerimi, arkadaşlarımı görmekti. Kalkıp Salinas'a geldim. Orada bir kızla başım belâya girdi. Uzaktan akraba oluyordum. Görünce çok beğenmiştim. Aileden bir kaç kişi, «İyi kız ama başına bir iş geldi. Şimdi çocuğu var,» dediler. Çocuk evli bir adamdan olmuştu. Adam kızı kandırmış, sonra da terketmişti onu. O kızla oturmaya başladım. Anası babasından ayrılmıştı. Beni anasıyla tanıştırdı, anası daha önceden de tanıyordu beni zaten. Kızıyla yaşamamı kabul etti.

Anası kabul etmişti ama bir kere de babasına sormak gerekiyordu. Babası uzaktan akrabamdı. Sorduk, «Başka biri olacağına sen ol daha iyi,» diye cevap verdi. Kızın anası hastalanmıştı. Bütün gün kızı bakıyordu ona. Bir gün anasıyla konuşurken, «Tanrı benim canımı alırsa kızımı iyi ellere bırakmak isterim. Eğer sen onunla evlenirsen gözüm açık gitmez,» dedi. Öyle dediği için kızıyla evlenmeye karar verdim. Kalkıp rahiple konuştum. Evlenmek için gün aldım.

Tam Paskalya günü evlenecektik. Düğünden bir hafta önce kız elbiselerimi ütülüyor, ben de onu seyrediyordum. Baktım gözlerinden iki damla yaş süzüldü, ağlıyordu, «Neyin var?» diye sordum. «Hiç bir şeyim,» diye cevap verdi. Baktım yaşların arkası kesilmiyor, «Doğruyu söyle bana, neyin var? Neye üzüldün?» «Peki söyliyeceğim. İç şu kahveni de söyliyeyim.» Ben kahvemi içmeye başladım, geldi yanıma oturdu. Bir sigara yaktım, anlatmaya başladı. «Edmundo söyleyeceklerim için beni bağışla. Söyleyeceğim şeyler seni çok üzecek ama ne yapayım. Binlerce kere af dilerim senden. Beni biraz seviyorsan getirdiğin bütün armağanları al, başka bir kız ara kendine. Ben evlenmekten vazgeçtim.» «Peki, ne oldu böyle birdenbire?» diye sordum. «Evlenmek istemiyorum.» «Peki sevgilim, ama ben seni zorlamadım ki buna. Ne şakağına tabanca dayadım, ne de sırtına bıçak. Senin için elimde, avucumda ne varsa harcadım, bir sürü şey aldım, şimdi hiç biri işe yaramayacak. Ama yine de zorlamam seni. Sana kızmam da. Şimdi ayrılmamız daha iyi olur belki. Evlenip ilerde hır çıkacağına şimdiden evlenmeyiz.»

Her gün Tanrı'ya yakarır, başıma gelenlere karşı koyabilmem için bana güç vermesini dilerim. Hayatım romandan farksız. Hayatımı yazsam sayfalar dolar.

En büyük derdim de Felicita. Ne desem kabul etmiyor. Bir kere bıraktığı adama bir daha dönmezmiş. O halinden memnun tabii. Hayatı benimkinden çok daha değişik. Bütün gün yiyor, içiyor, geziyor, ne sorumluluğu var, ne bir şeyi. Benimse bütün yaptığım evden işe, işten eve gidip gelmek.

Şimdi boşanacak olsam bir sürü de para gidecek. Ama bir an önce boşanmamız da gerekli. Sık sık New York'a gidip geliyorum. Uçakla gidip geliyorum her keresinde. Bu arada uçak kazaları da çoğaldı. Bir de ölüveririm, sigorta parasının üzerine Felicita oturur. Eline para geçince de karşısına biri çıkar, kandırıp evlenir onunla. Benim hayatımın karşılığı olan parayı güle oynaya yerler. Bilsem ki Felicita alacağı sigorta parasım sadece kendine ve çocuklarıma harcayacak, o zaman uçak kazasında ölmekten korkmam bile. Ama biliyorum, başkalarına da yedirir parayı. Onun için bir an önce boşanmak istiyorum.

Yalnız yaşadığım için hiç bir şeyden zevk almıyorum. Benim için her şey bitti artık. Dünyanın tadı kalmadı.

FELİCİTA: Çocuklarım İçin Herşeyi Yaparım.

Beş kuruş param yoktu, kocam göndermiyordu çünkü. Soledad New York'taydı, Cruz ise benden yoksul. Yardım alacak kimsem yoktu. Anama gider, onun yemeklerinden arta kalanları getirir, evde pişirirdim. Bazan da çalıştığı eve gidip biraz süt sebze almaya çalışırdım.

İki hafta dilendim, önüme gelene çocuklarımın aç olduğunu söyler para isterdim. Papo'nun barındaki çocuklar çağırırlardı, bira içelim diye. Bira yerine yirmi sent verin, daha makbule geçer, derdim.

Arkadaşım Zulma'nın bana çok yardımı dokundu. Ben görmeyeli eroine iyice alışmıştı. Eroin bulamadığı zamanlar kriz geliyor, çıldıracak gibi oluyordu. Hem eroin kullanıyordu, hem de marijuana. Bir gün üstünde şırıngayla biraz da toz bulmuşlar, Vega Alta'da kadınlar cezaevine tıktılar. Onun da iki çocuğu var ama, ayrıldığı zaman kocasının yanında bırakmıştı çocuklarını.

Zulma, eline para geçtikce birazını getirip bana verirdi. Kendi anam bile bana onun kadar yardım etmezdi. Bir gün para kazanmak istiyorsam La Marina'ya gitmemi söyledi anam. La Marina denizcilerin uğrak yeriydi. O gün de maaş günüydü. Denizciler maaş aldıkları gün çok para harcarlarmış, bunu da anam söyledi. Önce anama, bana teklif ettiği

işi yapamayacağımı söyledim. Ama sonra çocuklarım hastalandı. Para istemek için yine Fernanda'ya gittim. Parası olduğunu ama bana veremiyeceğini, kocasının ihtiyaçları için harcayacağını söyledi. «Peki ben ne yapayım, La Marina'ya mı gideyim?» diye sordum. Hiç bir şey demedi.

Daha önce de La Marina'ya gitmeyi aklımdan geçirmiştim, Nanda'yla ilk konuşmamızdan sonra olmuştu bu. Gemicilerle gezen kadınların iyi giyindiklerini, ellerine bol para geçtiğini biliyordum. Benim de bol param olsun istiyordum ama mecbur kalmadan yapmak istemiyordum bu işi. İstiyordum ki biri çıkıp bana başka bir yol göstersin. Ama Fernanda, «Git La Marina'ya, orada iyi para yaparsın. Ben orada uzun süre çalıştım, elime de iyi para geçti. Bütün yapacağın gidip çocukları yatırmak, uyutmak. Ondan sonra üstlerine kilidi vurup çıkar gidersin. İstersen bu geceden başla,» dedi. Bana Amerikalıların eli açık olduğunu söyledi. Bir de, «İhtiyar adamlar bu işe yeni başlayan kızları severler, çok para verirler,» demişti.

Anamın bana böyle öğütler vermesi garibime gitmişti. O gece La Marina'ya gitmedim, daha sonra da uzun süre gitmedim zaten. Ama çocukların babalarından hiç biri para göndermiyordu. Çocuklar tekrar hastalanınca La Marina'ya gitmeye karar verdim. Cruz'a, «Edmundo artık para yollamıyor, ben de gidip çalışacağım,» dedim. Beni caydırmaya çalışmadı, sadece, «İstiyorsan git ama kendine dikkat et. Kimseyle kavga etme. Kavga edersen oranı buranı keserler. Fazla da geç kalma,» dedi. Çocukları yatırdım, meleklere dua ettim onları korumaları için, sonra da çocukları Cruz'la bırakıp müşteri bulmaya Gümüş Kupa barına gittim.

Nena diye bir arkadaşım vardı, o da meslekteydi ve müşterilerini Gümüş Kupa barından bulurdu. O gün onunla buluşup birlikte gittik. Yolda bana, «Oraya gidince, barın sahibi Don Camacho'ya muayene olmak için pazartesi günü kliniğe gireceğini söyle. Sonra seni davet eden olursa git danset, içki ısmarlat kendine,» diye akıl öğretti.

Gümüş Kupa'ya gidince bir masaya oturduk, başka kızlar da geldi, konuşmaya başladık. Bir yandan da içki içiyordum, çünkü ilk içkilerin parasını Don Camacho veriyordu. Orada otururken bir adam geldi, «Yenisin değil mi?» «Evet,» «İyi, hadi gel yukarı çıkalım. Üç dolar veririm sana.» «Hayır; çocuklarım hasta olduğu için yapıyorum bu işi. Yeniyim

diye beni kandıracağını da sanma. Üç dolar için yatmam seninle.»

Gecenin ikisine kadar hiç müşteri bulamadım. Kimse gelip beni davet etmiyordu. Yeni olduğumu anlıyorlardı hemen. Yaşımdan da küçük gösteriyordum. Tam umudu kesmiştim, gitmek üzereydim ki bir Porto Riko'lu asker geldi içeri. Almanya'dan yeni dönmüştü. İçki ısmarladı bana, sonra da ne kadar istediğimi sordu. On dolar dedim, fazla buldu. Sonra anlattım durumumu. Bu işi ilk defa yaptığımı söyledim. «Sahi mi?» diye sordu. Don Camacho bizi dinliyordu, yanımıza gelip dediklerimin doğru olduğunu söyledi. Asker de dokuz dolar teklif etti bana, kabul ettim.

Yukarı otele çıkarken bir ara çok utandım. Çünkü merdivenin yanında durup fiş kesen kadın daha önceden anamı tanıyordu. Yukarı çıktık, odaya girdik, askere ışığı söndürmesini söyledim. Söndürmek istemedi, «Söndürmezsen hem yatmam, hem de dokuz dolardan olursun. Aşağıya iner barın sahibine benimle yattığını söylerim, sonra da 'paramı vermek istemiyor' derim,» «Peki, peki, belli ki yenisin bu işte sen, ama kurnazsın da.» O kadar direttim ki sonunda ışığı söndürdü. Beni soymak istedi, bırakmadım. Hiç bir erkeğin önünde soyunamam zaten.

Onunla yatmaktan hiç zevk almadım, çünkü teni bembeyazdı. Çirkindi de. Ardından kısmetime bir zenci çıktı. O da çok çirkindi, ama çocuklarım için yapıyordum bütün bunları. Işığı söndürüp gözlerimi kapıyor, bırakıyordum kendimi. Hiç zevk duymuyordum. Ama onlara hoşlanmış gibi gözüküyordum. Çoğu da inanıyordu. Bizim meslektekiler arasında adetti. Müşteriyi kaçırmamak için, «Yarın yine gel sevgilim, seninle olunca çok zevk alıyorum bu işten,» gibi bir iki lâf etmek gerekiyordu. Yalandı tabii bütün bunlar. Parayı eline alıncaya kadar onların istediği gibi konuşur, parayı aldın mı da vururdun tekmeyi. Adamların çoğu bir kadına ikinci kere geldiler mi yine aynı parayı verirler; ama bazıları daha az vermek ister. Her gelişinde biraz daha az, biraz daha az derken sonunda hiç vermezler. Kadının dostu olup paralarının üstüne yatarlar.

Aynı gece bir üçüncü müşterim daha oldu. Ondan da on dolar aldım. Yirmi dokuz dolarım etmişti. Dördüncü müşterim sekiz dolar verdi. Oldukça param birikmişti. Saat

dörde doğru eve döndüm. Gün ağarmak üzereydi. O saatte pek taksi bulunmazdı, onun için yürüyerek döndüm eve.

İlk gece kazandığım otuz yedi dolarla kendime bir oda tuttum. Cruz'un evinde rahat değildik. Ama Cruz'un bana çok yardımı dokunmuştu. Ben gece çıkınca çocuklara o bakıyordu. Bir de ev küçük olmasa hiç çıkmazdım oradan. Üç küçük çocuğumla yerde yatıyordum. Cruz yatağında yanında küçük kızı, bir de Fernanda'yla yatardı. Catin'le ikizler de küçük divanın üstünde uyurlardı. Cruz yemeği pişirirdi, ben ev işlerini yapardım, anam da bulaşık yıkardı. Geçinip gidiyorduk. Evin tek odası olduğundan her taraf karmakarışıktı. Cruz ikide bir bundan şikâyet eder, böyle yaşanmaz derdi. Onun için çıkmaya karar vermiştim zaten. Papo'nun karısı Canoveva iki oda verdi bana. Odalar iyiye benziyordu. İlk ayın kirasına karşılık on iki dolar peşin verdim. İlk gün odaları baştan aşağı yıkadım. Gaz ocağım, tencerem, tavam, hiç bir şeyim yoktu. Hector'dan istedim, bir sürü mutfak eşyası verdi bana.

Cruz'un evindeki büyük yatak ona Alejandro'nun hediyesiydi. Alejandro yatağı almıştı ama parasının bir kısmını peşin vermiş, gerisini haftalık taksitlere bağlamıştı. Alejandro Gladys'le kaçınca yatağın borcunu ödemek Crucita'ya düşmüştü. Tam o günlerde de yatağı satan dükkândan mektup gelmişti. Bir aydır taksitlerin ödenmediğini söylüyorlardı. Yatak yüz kırk dolardı, Alejandro yüz on beşini ödemişti. Cruz yatağını geri vermek istemiyordu. Bana geldi, istersem yatağın borcunu ödeyip alabileceğimi söyledi. Benim böyle bir yatağa ihtiyacım vardı, ona da yardımım dokunsun diye borcu kendi üstüme aldım.

Eve taşınmadan önce ön odayı kendim boyadım. Taşınırken Cruz'la mahalleden bir çocuk da yardım etti bana. Cruz elbiseleri bir kazana doldurmuş öyle taşıyordu. İkizlerin her birinin elinde birer küçük bavul vardı. Nanda da çocukların elbiselerini karton kutulara doldurmuş, onları taşıyordu. Bize yardım eden çocukla ben karyolayı söküp parçalar halinde taşıdık. Bütün eşyam da bu kadardı. Cruz bir de masa verdi, bir masa da Hector verdi. Komşulardan bir çekiçle bir sürü çivi aldım, hemen işe giriştim. Duvarlara raf yaptım, perdeleri taktım. İş bitince de bana yardım eden çocuğa bira içsin diye yarım dolar verdim.

Kendi evime kavuştuğum için çok sevinçliydim. İste-

diğim zaman kalkıyor, kahvaltımı hazırlıyor, öğlenleri de yakındaki bir lokantadan yemek getirtiyordum. Bu arada gece işime de devam ediyordum tabii. Bir ara oturma odasına bir takım aldım, sonra taksitleri gününde ödeyemediğim için geri aldılar. O zaman çok utanmıştım, önüne gelen mobilyaların nereye gittiğini soruyor, ben de utana sıkıla söylüyordum geri aldıklarını. Ama zamanla elime para geçince bütün ihtiyaçlarımı almaya başladım.

Banyo dışarıda, balkondaydı, yandaki komşularla ortak kullanıyordum. Ben temizlemediğim zamanlar kimse temizlemiyordu, pislik içinde bırakıyorlardı banyoyu. Evimi temiz görmek istiyordum hep. Konuklarım gelecek de bir yeri pis görecekler diye ödüm kopuyordu.

Benim evle yandaki komşunun evi arasında incecik bir duvar vardı; duvar da denmezdi buna, aslında bir evi ortadan tahta bölmelerle ikiye ayırmışlardı. Ben onların her konuştuğunu duyuyordum, onlar da beni. Komşularım Florida ve Vilfredo'ydu. Florida kocasından yaşlıydı, daha önce yaşadığı bir adamdan üç çocuğu olmuştu. Kavga ettikleri zaman çok eğlenirdim, bazan terasa çıkar seyrederdim onları. Vilfredo karısından korkardı. Bir keresinde Florida pilâv pişirirken kavgaya tutuşmuşlardı, Florida eline bir kaşık geçirdi, kaşık kaşık kızgın pirinç atmaya başladı kocasının suratına. Vilfredo da yatağın altına kaçtı. Florida peşinden gitti, üstündeki kısa pantolonun paçasından yakaladı, çekti dışarıya Vilfredo'yu. Vilfredo evde kısa pantolonla, şortla dolaşırdı. Florida bir asıldı, şortu çıkardı Vilfredo'nun ayağından. Sonra da bacağından yakaladı, çevresinde dönmeye başladı. Kocası da boyuna, bırak beni, diye yalvarıyordu.

Bazen Vilfredo karısıyla sevişmek istediğinde, «Gel şekerim yatalım,» derdi. Karısı, «Hayır, gelmiyorum. Kes sesini de kafa şişirme. Ağzının kokusundan yanına varılmıyor. Bok çuvalı gibi kokuyorsun,» derdi. Vilfredo «Hadi gel şekerim.» diye diretirdi. Bir süre böyle devam eder, sonra kavgaya tutuşurlardı. «Kokan senin anan, orospunun kızı.» «Orospu dediğin senin anan.» O zaman ben mumları söndürür, yatağımın üstüne çıkar, tahta bölmedeki delikten içeriyi seyrederdim. Vilfredo çırılçıplak olurdu, kocaman bir de göbeği vardı. Tekrar yalvarmaya başlardı. «Hadi gel yavrum, görüyorsun ne kadar ihtiyacım var sana.

Gel.» «Git de Pucha'yla yat sen. Ancak öyle bir karı gerek sana.» Sonra kalkıp bir şey fırlatırdı Vilfredo'nun kafasına. Vilfredo da boynundan yakalayıverirdi. Boynundan yakalayıverince fare gibi sesler çıkarırdı Florida. Sonunda da yatağa girip sevişirlerdi tabii. Komşular Vilfredo'yla Florida için bir çok şeyler söylerlerdi. Çünkü evde bir tek yatakları vardı. Florida'nın kızıyla sevgilisi de onlarla aynı yatakta yatarlardı. Kızı, sevgilisi olmadan önce de anasıyla üvey babasının koynunda yatardı zaten. Onların seslerini duyduğumdan benim sesimin de duyulacağını biliyordum. Bu yüzden mümkün olduğu kadar ses çıkarmazdım evdeyken. Eve birini alıp yattığım zaman da gürültü etmezdim hiç. Kimse de farkına varmazdı. Farkına varsalar da beni ilgilendirmezdi ya.

Gece barda kızlarla konuşurken nerede oturduğumu sorduklarında, La Esmeralda diyorum. Hemen yüzlerini buruşturuyorlar, orada oturulur mu, diyorlar. Halbuki şimdi oldukca düzeldi La Esmeralda. Onlar bir de eski halini görmelilerdi, o zaman burası da La Marina gibi orospu doluydu, bir sürü de kavga olurdu. Evlerin bir çoğu denizin üstüne çakılan kazıkların üstüne oturtulmuştu. Şimdi her şey değişti. Hem eskisi kadar kavga döğüş olmuyor, hem de orospular dolaşmıyor ortalıkta.

La Esmeralda'yı bu hale getirenlerin başında Rahip Ponce gelir. Adamcağız buraya ilk geldiğinde La Esmeralda da bir çok kişi kiliseye gitmezdi. Gidenler de lâf olsun diye, eğlenmeye giderlerdi. Bazıları da kilisede içerlerdi. Rahip Ponce öğütler verirdi bunlara, «Kilisedeyken rahibim ama burada sizlerden farkım yok,» derdi. Kabahat işleyen oldu mu hemen sırtındaki cüppeyi atar, önce bir istavroz çıkarır, sonra da karşısındakini bir temiz döverdi. Bir gün arkadaşım Zulma ihtiyar bir kadına kötü davranmıştı. Rahip Ponce da azarlamıştı Zulma'yı. Zulma karşılık verdi, «Kapa çeneni oğlan kılıklı rahip,» dedi Rahip önce şöyle bir baktı, bir tokat şaklattı Zulma'nın suratına. Dediğim gibi, kızınca atar cüppeyi sırtından, herkesi kavgaya çağırırdı. Çok severdik onu. O buradayken herkes kiliseye gitmeye başlamıştı. Kiliseye gider, onun anlattıklarını dinlerlerdi.

Kilise yoksul halka çok yardım ediyor. Giyeceğin yoksa istiyorsun, giyecek veriyorlar, ilâç istiyorsun, ilâç veriyorlar. Belediye hastanesinde ilâç yazıyorlar, git kendin al diyor-

lar. Halbuki katedrale gidince oradaki rahibeler bedava veriyorlar ilâcı. Bir keresinde sular yükselmiş, bir sürü evi sürükleyip götürmüştü. Rahipler, rahibeler koşarak geldiler La Esmeralda'ya. Yiyecek, giyecek getirdiler sepet sepet. Sık sık gelir çocukları kiliseye götürürler. Protestan kiliselerinde bunların hiç birini yapmazlar, sadece pazar günü çocukları kiliseye götürürler o kadar. Katolik kilisesi daha iyidir bu yüzden.

La Esmeralda'nın kötü yanlarının yanı sıra iyi yanları da var. Noel zamanı çok şenlenir ortalık. Kilise de bir parti verir. Herkes içer, danseder, güldürücü şeyler yapar, içkiyi fazla kaçıranlar çırılçıplak soyunup suya atarlar kendilerini Bir bakarsın, polisler birini kovalıyor Sokaklar hareket doludur. Kimse sinamaya filan gitmek istemez Her gün bir filimdir bizim orada.

Yine de bir yerden elime şöyle yüklü bir para geçse ilk yapacağım iş şehrin başka bir semtine taşınmak olacak. Buradan değişik başka bir yere gitmek istiyorum. Eğer ayda otuz dolar verebilsem San Juan'ın diğer mahallelerinde otururum. Burada ev kirası olarak ayda sadece on iki dolar veriyorum, yine de kazandığım para zor geçindiriyor bizi.

Gümüş Kupa barında ilk gece para kazanmıştım, ondan sonra azaldı kazancım. Gecede on dolar filan ancak alıyordum. İşler azaldı polisler baskın yapıp çalışan kadınları yakalayıp götürmeye başladılar. Bu yüzden otel de kapandı. Ben hiç yakalanmadım polise. Fazla iş olmayınca kızlarla birlikte salonda oturur, gelenden geçenden para isterdik. Kimse para vermeyince kızlar kalkarlar, eteklerini bellerine dolayıp dansederler, o zaman seyredenler içki ısmarlar bazan da para verirlerdi bize.

Bazan da oturup dedikodu yaparlardı. Herkes tanıdığı erkekleri anlatırdı. Bana kimlerden kötülük geleceğini söylerler, ben de öylelerinin yanına yaklaşmazdım hiç. Bir gün arkadaşım Zoraida, «Gece bir İtalyanla çıktım, otele götürdü beni Bir şişe şampanya aldı, sonra banyoya girip iyice yıkanmamı söyledi. Yıkandım geldim. Yatağın üzerine uzandım, bir şişe şampanyayı üzerime boşalttı. Sonra de bütün her yanımı yalamaya başladı. Bazıları böyledir işte başka bir şey yapmaz sadece yalarlar insanı,» demişti. Sonra o İtalyana rastladım, doğru mu diye sordum, Doğru olduğunu şöyledi. Bu işten hoşlanıyordu çünkü.

Tanrıya şükür, karşıma öyle pek kötü adamlar çıkmadı. Bütün müşterilerim iyi insanlardı, çok iyi davranırlardı bana karşı, ters, garip alışılmamış ilişkiler istemediler benden. Yalnız bir Amerikalı bir defa tutturdu şöyle yapalım, böyle yapalım diye. Doğrusu ben bu sevişme işine ağzımı burnumu karıştırmak istemem, ama başkalarının yediği halta da karışmam. Amerikalıya bunu söyledim açıkca «Beni karıştırma ama sen ne istersen yap» dedim. Bir başka Amerikalı da on beş dolar açıktan veririm dedi aşka ağzını karıştırırsan. Hiç düşünmeden reddettim.

Bir de normal yoldan hoşlanmayanlar vardır. Doğum yüzünden kadının kasları gevşer, gevşeyince de bazı erkekler akıllarına olmadık şeyler takarlar, anormal ilişkiler kurmağa çalışırlar, belki de haklıdırlar; ama kadın için baştan biraz can yakıcı oluyor bu istekleri.

Arada sırada barlara gidiyordum ama oraya devam eden kadınlarla dost olmuyordum. Tek başıma bir masada otururdum. O kadınlarla ahpap olmak istemezdim, çünkü tehlikeliydiler. Önce gelip dost olur, sana sırlarını anlatır, senin sırlarını öğrenince de gider ona buna yayarlardı. Ben dayanamazdım buna. Biliyordum ki biri gidip sağda solda benim sırlarımı yaysa kavga çıkaracağım, ya ben onun bir tarafını keseceğim hapse düşeceğim, ya da o benim bir yanımı kesecek.

Anam La Esmeralda'dakilerle fazla dost olmadığım dan şikayetçi, bir de fazla elbise, pabuç almama kızıyor. Ben kendime, çocuklara bir sürü elbise alıp herkese zenginmişim gibi gösteriş yapmak istiyormuşum.

Ne yalan söyleyeyim, La Esmeralda gibi bir yerde oturmaktansa San Juan'da oturmayı çok daha isterim. Hiç olmazsa güzel boyalı bir evim, iyi döşenmiş odalarım olur. San Juan'da çocukları da daha iyi yetiştirebilirim. İyi insanlar, iyi komşular arasında iyi konuşmayı. iyi insan olmayı öğrenirler San Juan'da herkes evini temiz tutar.

Burada biraz fazla neşelensen, biraz fazla gülsen, biraz gezsen hemen damgayı vururlar. Meslekte olduğunu bildilermi kimse yanına yanaşmaz. komşulardan Don Luis karısının benimle konuşmasına izin vermez. Kendi de boyuna taş atar. Meslektekiler için ağzına geleni söyler. Bizim gibilerin ken-

dileri gibi iyi, namuslu insanlar arasında oturmaması gerektiğini söyler. Vilfredo da karısıyla konuşmamı, evlerine gitmemi, hatta iskemlelerine bile oturmamı istemez. Bir sürü erkekle çıkıp yattığım için birinden mikrop kapmış olabileceğimi sanır, bir de karısını ayartır onu da orospu yaparım diye korkar.

İnsanlar çok kötü. Kendileri bir yolunu bulmuş hayatlarını kazanıyorlar diye bize, meslektekilere etmediklerini bırakmazlar. O karılar kocaları ile oturup bizi çekiştirirler. Biraz kilo kaybetsem hemen konuşmaya başlarlar, muhakkak esrar kullanıyor, ya da morfine alıştı diye. Orospu olduğumuz için her türlü kötülüğü yaptığımızı sanırlar. Onlara sorsan marijuana da içeriz, esrar da, eroin de alırız, hırsızlık da yaparız. Oysa bunların hepsi ayrı ayrı şeyler. Biz meslekteyiz diye diğerlerini de yapmamız gerekmez.

Bizim meslektekiler çoğunlukla iyi insan olurlar. Kendileri de aynı yolun yolcusu olduklarından zor durumda olanlara anlayışlı davranırlar. Meselâ yolda, yanımda bizim meslekten biri yürürken üstüme saldıran olsa yanımdaki hemen yardımıma koşar. Ama meslekten değil de başka bir kadınla, bir ev kadınıyla yürüsem o hemen kendini düşünür, korkar ve yardımıma gelmez. Bir yanım kesilir, kocam duyar diye korkar. Tehlikeyi görür görmez insanı yüzüstü bırakıp kaçar.

Nedense burada her kadın kocasını aldatır. Bu yüzden Porto Riko'lu erkeklerin hepsi bir kaç kere evlenirler. Bazı kadınlar bunu zevk için yaparlar, kendilerini başka erkeklerin kucağına atarlar. Eh, erkek dediğin de kendine verileni geri çevirmez. Dünyanın öbür ucundan, en iyi ülkesinden de gelse La Esmeralda'ya yerleşen biri zamanla buranın havasına uyar. Buranın havası salgın hastalık gibidir. Herkes birbirini taklit eder, biri ne yapsa herkes aynı şeyi yapar. Ama ben evliyken, kocam varken evden bile dışarı çıkmazdım. Çünkü kocam her şeyimi sağlıyordu. Erkeğe olan ihtiyacımı da karşılıyordu. Eğer böyle olmasaydı belki ben de başka erkekler arardım ama evli olduğum sürece yapmadım o işi.

Ben kendimi orospu saymıyorum. Ne yaptıysam çocuklarım için yaptım. Ama kimse aldırış etmiyor buna. Çocuklarım için her şeyi yaparım. Başkalarının dedikleri de beni ilgilendirmez, çünkü karnımı doyuran onlar değil. Bir

sürü erkekle çıktım, gezdim, yattım. Doğru! Ama bir çokları gibi o bar senin, bu bar benim dolaştığım yok. Müşterilerimi sokakta dolaşarak da bulmam. Çalıştığım günler bellidir. Bir erkekle çıkmaya başladım mı hiç olmazsa bir hafta, on gün yalnız onunla gezerim. Verdiği para da o bir hafta geçindirir bizi. Hastalanmamaya da çok dikkat ederim. Sık sık Catano'daki kliniğe giderim.

Bazı kadınlar daha on altı, on yedi yaşındayken bu işe heves ederler. Merak ettikleri, hoşlarına gittiği için yaparlar. Bunların karşısına iyi bir kısmet çıksa, bu hayattan kurtulabilecek olsalar bile bırakmak istemezler. Alışmışlardır çünkü. Benim bütün düşündüğüm ise çocuklarım ve onlar için kazandığım ekmek parası. İsterim ki bir gün iyi bir adam çıkıp kurtarsın beni bu hayattan. Küçük bir çocuk da olsa, kirpikleri kaşları dökülmüş bir ihtiyar da olsa kabulüm. Yeter ki biri gelip namuslu hayat sağlasın bana; çocuklarım için de oturacak bir evle, karınlarını doyuracak kadar yiyecek. Bir keresinde bir büyücü evli bir erkeğin bana aşık olacağını, benden karşılık görmeyince de yüzümü keseceğini söylemişti. Sonra da bana bir muska hazırladı. Altı dolar vermiştim. Muskayı her zaman sutyenimin içinde taşımamı söylemişti ama bir süre sonra kaybettim.

Eğer bir erkeği kendine aşık etmek istersen büyücüye gidersin. Büyücü iki kâğıt parçasını alıp birine erkeğin adını, öbürüne de soyadını yazar. Sonra kâğıtların üzerine bir kaç damla kuvvetli esans döker. Kâğıdı katlar, üzerine senin adını ve bir de adamı senin elinden almak isteyen kadının ya da karısının adını yazar, dörde katlar. Sonra bunları bir muşambaya sarıp beyaz iplikle diker. Okur üfler, sonra da sana verir. Ya pabucunun içine koyarsın, ya da yastığının altına.

Erkeği elde etmenin bir yolu daha vardır. Azize Martha'nın, ya da Aziz Napoleon'un dualarından birini okursun. Bir kırmızı mum alıp yakarsın, bir de «Yedi Uykusuz Ruh» duasını üç kere tekrarlarsın. Ama duayı tersten başlayarak okuman gerek, mumu da ters tarafından yakmalısın. Sonra dua bitince erkeğin adını soyadını söyleyip, ayağınla yere üç kere vuracaksın. Bu da bitince bir sicim alıp dokuz parçaya böleceksin. Bir tanesini bir ucundan, ötekini ortasından, üçüncüsünü de öteki ucundan tutup dua-

yı okurken bunları evden atacaksın. Bu işi dokuz gün arka arkaya yapacaksın. O zaman erkek senden ayrılamaz.

Daha bunun gibi bir sürü yolu var. Bazılarını denedim, tuttu. Edmundo ayrıldıktan sonra benim eve sık sık gelmeye başlayınca onu evden uzaklaştırmak için biraz civa aldım; civaya bir dua okudum, arkasından tutup sokağa attım, bir daha da gelmedi.

İstemediğim birini evden uzaklaştırmak için de bir toz var. Adına «uçan toz» deriz biz. Ondan biraz alıp ya Salı, ya da Cuma günü kendinden uzaklaştırmak istediğin kimsenin kapısının eşiğine serpersin. Serperken de adını ve soyadını söyleyip bu toz gibi uçsun dersin. O zaman başından çekilir gider.

Benim en çok sevdiğim aziz Judas Thaddaeus. Ne istesem yerine getirir.

Bir mum yakarım ona, bir de Pater Noster ya da Ave Maria okurum, her istediğimi yapar. Ama duayı inanarak okumak gerek.

Geçenlerde Cruz'un evindeyken başı ağrımaya başladı. Oturduğu sandalyenin arkasına geçip başını ovayın dedim, elimi sürer sürmez tüylerim diken diken oldu. Yüreğimin sıkıldığını hissettim. Bir ara kendimi kaybetmiştim. Cruz sonradan anlattı, onu omuzlarından yakalayıp sarsmaya başlamışım. Çok korkmuş. Sonra da sakinleşmişim, kendime geldiğimde müthiş bir başağrısı tutmuştu. Cruz'dan baş ağrısı bana geçmişti. Ondan önce de elimle dokunarak bir kaç kişiyi iyileştirmiştim, ama bu son oldu. Sonra bir daha yapamadım aynı şeyi.

Gümüş Kupa barındaki işi bir süre sonra bıraktım. Çünkü her gün gidip akşam sekizden sabahın dördüne kadar orada kalmam gerekiyordu. Sekizde değil de dokuzda gittin mi patron Don Camacho o gece çalışmana izin vermezdi. Kölelik gibi bir şeydi bu. Her gün oraya gelmeni isterdi ama işler kesat gidince çıkarıp beş on kuruş da vermezdi.

Bazı geceler sabaha kadar orada kalır, bir kuruş bile kazanamazdım. Sabah da eve gider bir iki saat ya uyur, ya uyumaz, bütün gün çocuklara bakar, yemeklerini yedirir,

çamaşırlarını yıkardım. Bırakacak kimsem olmadığı için vururdum üstlerine kilidi, evde yalnız başlarına kalırlardı. Boyuna kilo kaybediyordum. Bu iş böyle yürümez, dedim kendi kendime.

Hem her gece aynı işi yapmak da hoşuma gitmiyordu. Bir gece yirmi dolar kazandım mı ondan sonra bir iki gün çalışmak gelmiyordu içimden. Param bitince tekrar çıkıp kazanırdım. Ama Don Camacho buna razı olmazdı. Ben öteki kadınlara kötü örnek olurmuşum, Don Camacho'yu dinlemez her gün işe gitmezsem öteki kadınlar da aynı şeye başlarlarmış. O zaman barı kapatmak zorunda kalırmış Don Camacho.

Bir süre düşündükten sonra Gümüş Kupa barından ayrılmaya karar verdim. Ayrılmadan önce Don Camacho, çıkıp birlikte yemek yiyelim dedi. O ara Soledad'dan ayrılmıştı. O gün çıktık, yemek yedik, içtik, sonra da gidip yattık onunla. Çıkarıp on beş dolar verdi bana.

Gümüş Kupa'dan sonra Altın Daire diye bir barda çalışmaya başladım. Barı işleten Kübalı haftada yirmi beş dolar veriyordu bana. İşim de içki hazırlayıp müşterilere dağıtmaktı. Dansa kaldıran olursa dansediyorum. Oradaki Kübalı çocukların bazıları Küba'yı anlatırlardı bana. Orada çok paraları olduğunu, kumarhaneler ve gazinolarla dolup taştığını, ama sonra Fidel Castro'nun hepsini aldığını söylemişlerdi. Bazıları durum kötüleşince bir kenara para koymuşlar Amerika'ya kaçmak için. Ama Castro haber almış, çoğunu hapse atmış. Cezaevine girdikleri gece gardiyanlar bunları kollarından tutup sokağa çıkarmışlar öldürmek için. Ama çocuklar bir fırsatını bulup gardiyanların elinden kaçmışlar, gizlenmişler bir yere. Ortalık yatışınca da kaçıp Porto Riko'ya gelmişler.

Kübalıların biri büyücüydü. Bana, «Eğer talihini arttırmak istiyorsan her pazartesi söylediğimi yap. Göreceksin,» dedi. Söylediği de şuydu. Bir sigaradan birkaç nefes çekip sonra o dumanı evin kapısından dışarı üflüyorsun. Ardından bir bardağı yarısına kadar romla doldurup kapının eşiğine bırakıyorsun. O rom azizlerden birisi içinmiş. Aziz gelip o romu içermiş. Bir keresinde bardağı bıraktım, biraz sonra baktım olduğu gibi duruyor. Yalnız sanki biraz eksilmiş gibiydi. Gidip Kübalıya anlattım bunu. «İşte,» dedi, «Tam o sıra istekte bulunacaktın.»

Bu Kübalı bana âşıktı; daha Porto Riko'ya geleli on sekiz gün olmuştu. «Ben bütün kadınları severim, ama seni hepsinden fazla seviyorum,» dedi. «Çünkü dürüstsün. Benim olmanı istiyorum, kabul etmezsen Kuba'ya döneceğim, dövüşeceğim. Sağ kalırsam gelir, ne yapıp eder alırım seni.»

Ben onu beğenmiyordum. Buradaki Kübalıların hepsi pezevenk olur. Küba'da yaptıkları her şeyi burada da yapabileceklerini sanırlar. Biliyorum, çünkü daha önce de bir Kübalı tanımıştım, o da bana âşık olmuştu. Bir kumarhanede çalışırdı, her gördüğünde de para isterdi benden. Para isteyince ben, «Sana ne diye para verecekmişim? Sen pezevenk misin? Para istiyorsan git Küba'ya. Alıştığın gibi para bulursun orada. Ben Porto Riko'luyum, ne Küba'yı tanırım, ne de Fidel Castro'yu,» derdim. Bir keresinde beni öpmeye kalkıştı. Elimin tersiyle bir vurdum, yüzüğüm dudağını kesti, kanamaya başladı. «Bana vurmaya cesaret eden ilk kadın sensin,» demişti. Ben de, «Sen korkağın tekisin, biz Porto Riko'lu kadınlar önce tokadı atar sonra konuşuruz,» diye cevap verdim.

Altın Daire'de bir sürü Amerikalı gemici tanıdım. Zayıf ve koyu deriliydim, güzel de değildim ama Amerikalılarla çok iyi anlaşıyordum nedense. Çantamdaki fotoğrafların hepsi benimle bir kere yattıktan sonra bir daha ayrılamayıp Porto Riko'dan gidinceye kadar benimle yaşayan Amerikalılara aittir.

Bir gün Panama'dan. Amerikan gemileri gelmişti. O gece çıksam en az elli dolar kazanırdım ama canım çekmedi. Gemiler iki aydır seferdeydi. İki aydır kadın yüzü görmemişti gemiciler. Cepleri de para doluydu. O ara Amerika Panama'ya savaş açacaktı, gemiler de boyuna dolaşıyorlardı. Onun için gemiciler iki ay izinsiz kalmışlardı. Porto Riko'ya indiklerinde hepsi birer vahşiden farksızdı. Hem paraları vardı, hem de azgın birer köpek gibiydiler. Ama dedim ya, içimden gelmiyordu o gün çalışmak.

Porto Riko'luyum, ama Porto Riko'lulardan çok Amerikalıları severim. Porto Riko'lular bir kadeh içtiler mi dünyayı başka türlü görmeye başlar. Kendilerini bir şey sanırlar. Hele erkekler. Biraz içsinler, aslan kesilirler, hemen gelip sataşırlar. Yüz vermedin mi üstüne saldırır, dövmeye çalışır, bazan da keserler bir yanını.

Bir gece bir Porto Riko'lu, kız arkadaşlarımdan biri kendisiyle dansetmedi diye tokatladı kızcağızı. Onlara yüz vermeyip Amerikalılarla gezdiğimizi söyledi. Doğru ama haklıyız da. Tanrı böyle söylediğim için beni bağışlasın. Porto Riko'lu erkeklerin çoğu aptal. Porto Riko'lu erkek bir kıza tutuldu mu hemen gelir, başlar bir sürü vaadde bulunmaya. Ona iyi bakacağını söyler, çalışıp her şeyi alacağını söyler. Ama kız evet deyip de beraber yaşamaya başladılar mı tamam. Bütün o yeminler unutulur. Çünkü adam kızı elde ettikten sonra ona karşı sevgisi kalmaz. Hemen başka bir kıza kapılır. Gözü dışarılarda olur. Karısına kötü davranmaya başlar, çoğu da döver karılarını. Onun için Porto Riko'luyla evlenmek istemiyorum. Üç kere denedim, üçü de birbirinden beter çıktı.

Amerikalı erkekler kadınlara karşı daha kibar oluyorlar. Kadını memnun etmeye çalışıyorlar, iyi de para veriyorlar. Amerika'da gördüğüm kadarıyla ev hayatları da öyle. Karılarına karşı çok iyiler. Karısı hastalanan bir Amerikalı hemen ona yardıma koşar, ev işlerini yapar. Hele bir de çocuk doğuracak filan olsun, paralanır karısı için. Halbuki Porto Riko'lu, karısı çocuk doğuracak oldu mu, nefret eder ondan. Başımdan geçti de biliyorum.

Anama sorsan Amerikalı erkekleri hiç beğenmez. Hepsinin kötü olduklarını söyler. O bizim meslekteyken Amerikalılardan itibar görmemiş hiç. Çoğu yattıktan sonra para vermeden çekip giderlermiş, bu yüzden benim Amerikalılarla fazla dost olmamı istemezdi. Fazla ahbap olunca bu işi para almadan yapacağımı sanırdı. Bir gün La Esmeralda'da anamla yürürken yanımızdan iki Amerikalı geçti. Anama döndüm, «Bak ne kadar yakışıklı adamlar. Onlardan biriyle yürüyünce gurulanıyorum,» dedim. «Bu Amerikalılar senin aklını başından almış. Tanrı bilir, onlarla yattın mı para filân da almıyorsun. Kafasızın birisin sen,» dedi. Bu lâfın altında kalamazdım, hemen cevabı yapıştırdım, «Belki sen zamanında para almadan yapmışsındır, ama ben paramı peşin alırım.» O günden sonra bu konuda bir kelime bile söylemedi bana.

FELİCİTA: Orospuluk Bana Göre Değil

Porto Riko'nun Amerika'nın bir eyaleti olmasını isterim. Anam da, babam da Devletçi Partiyi tutarlardı. Ben de aynı partiyi tutuyorum. Gidip New York'ta halkın nasıl yaşadığını gördüm. Eğer Porto Riko öbür partilerin istediği gibi bağımsız bir cumhuriyet olursa iki yıl dayanmaz, caddeler darağacıyla dolar.

Milliyetci Partiyi tutanları da, bağımsızlık, bağımsızlık diye bağıranları da, komünistleri de sevmiyorum. Hepsi aynı çamurdan. Hiç biriyle konuşmam bile. Vali Munoz Marin'i de sevmem, onun Halk Partisini de. San Juan'da herkes bilir Munoz Marin'in de partisindeki adamların çoğunun komünist olduklarını. San Juan'daki iş adamlarından duydum. Başka arkadaşlarım da sağdan soldan işitmişler. Halk Partisi hakkında bütün bildiklerim sağdan soldan duyduklarım. Ama benimde gördüğüm bir şey var, o da Munoz Marin'in sahtekârlığı. İktidara geçmeden önce ne vaadlerde bulunmuştu bize. Şimdi iktidarda, hiç bir şey yaptığı yok.

Anam Cumhuriyetçi Devletçi Partinin adayı Ferre'yi çok beğenir. Onun gibilerinin Porto Riko'da azınlıkta olduğunu söyler hep. Kimin bir ihtiyacı olsa Ferre'ye koşar, Ferré elinden geldiği kadar yardım eder ona. Karşılığını da

almaz hiç. Munoz Marin tam tersidir; görmek için kart yazarsın, randevu istersin, cevap gelmez. Sadece zenginlerle arası iyidir onun.

Seçim zamanı Ferré, New York'tan gelip de kendisine oy vereceklerin uçak paralarını ödemeyi kabul etti. Bir sürü insan geldi Ferré'nin parasıyla, ama oylarını Munoz Marin'in partisine verdiler. La Esmeralda'ya su getiren Munoz Marin değil, Ferré'ydi. Daha önce bir çeşme vardı, o da iplik gibi akardı. Bütün mahalle o çeşmeyi kullanırdık. Kullanırdık diyorum ama lâfın gelişi ,sabah gitsen öğlen ancak sıran gelirdi, sonra da bir saat beklerdin bir kova doldurabilmek için. Ferré kendi cebinden paralar ödeyip her eve su getirtti. İsteyenin evini onarması için kereste getirtti, yeni ev yapacak olanlara bedava dağıttı kerestelerı.

Ferré'yi ilk ne zaman gördüm, çok iyi hatırlamıyorum. Yanılmıyorsam evvelki yıl seçim zamanıydı. Bir gün La Esmeralda'ya gelmeyi vaadetmişti, söylediği gün ve saatte geldi. Üstünde kısa kollu bir gömlek, ayağında eski pabuçlar vardı. Bütün mahalleyi dolaştı, Bonilla'nın dükkânından başladı sahile kadar indi. Sahil çöp doluydu. Çöplerin içine inmemesini, yukarıdaki temiz yoldan gitmesini söyledik ama kabul etmedi. «Hayır, siz nasıl çöplerin içinde yürüyorsanız ben de yürüyeceğim. Burada oturanlar yoksul insanlar, ben yoksulluğun ne olduğunu bilirim. Yardıma ihtiyaçları olduğunu da biliyorum. Tanrı yardım eder de sizin oylarınızla iş başına gelirsem bütün bunlara çare bulmaya çalışacağım. Eğer iş başına gelip de vaadlerimi tutmazsam her türlü kötülük gelsin bana.»

O gün hepimiz çok sevinmiştik. O konuşurken sık sık alkışlarla sözünü kesmiş, bağırıp çağırmıştık. Seçim kampanyası sırasında ben, Fernanda, Soledad, Cruz, Cruz'un kocası ve daha bir sürü insan San Juan caddelerinde şarkı söyleyip dansederek dolaşmıştık. Çevre Halk Partisinin bayraklarıyla doluydu. Ama Halkçılar bizim gibi gurup yapıp karşımıza çıkmak istediler, yapamadılar. Her cuma, cumartesi, pazar günleri Cumhuriyetçi Devletçi Partinin merkezinde dans düzenler, toplantılar yapar, her mahalle için parti temsilcisi seçerdik. Bir gün vilâyet binasının önünden geçerken üzerinde Halk Partisi bayrağı olan bir araba gördük. Soledad koşup yırttı bayrağı. Havlu gibi

sardı beline. Polisler hiç bir şey yapamadılar. Zaten seçim zamanı herkes istediğini yapar burada.

Ferré seçimi kazanırsa yoksullar için sosyal mesken yaptıracağını söylemişti. Ama Munoz Marin'in yaptırdığı gibi, şehir dışında, cehennemin bir ucunda değil La Esmeralda'da yaptıracaktı ki halk akrabalarına, komşularına yakın olabilsin.

Ben vali seçilsem bırakırım herkes şimdi neredeyse orada otursun. Herkese malzeme dağıtırım evlerini onarıp yeniden yapsınlar diye; daha çok da deniz kenarında oturanlara dağıtırım keresteleri. Evler su yiye yiye çürüyor. Sonra şehrin her yanına su boruları döşettiririm. Elektriği olmayanlara elektrik veririm. Sonra sokakları yaptırıp asfalt kaplatırım. Buradakilerin en çok böyle şeylere ihtiyacı var. Munoz Marin sekiz yıldır La Esmeralda'ya uğramamıştı. Bu yıl yine seçimler var diye on beş gün kadar önce geldi. Rastladım ona ama konuşmadım bile, çünkü içimde ona karşı sadece nefret vardı. O da bizlerle konuşmuyordu zaten, sadece kendi partisinden olanları ziyarete gelmişti. Ferre'nin yaptığı gibi sahile kadar inmedi bile. Dedim ya, benim adamım Ferre. Bize bir yemek verdi, büyük bir yemek verdi. Sabahlara kadar yedik de yine sofradakiler bitmedi. Munoz Marin'in yaptığı ise ağzımıza bir parmak bal çalmak. Şuraya bir dispanser yaptılar, daha doktoru gelmedi ama bir iki haftaya kadar gelecekmiş. Bir iki tane de televizyon perdesi diktiler sağa sola. Daha önce hiç böyle şeyimiz olmamıştı. Televizyon perdelerinin karşısına da sıralar koydular halk oturup seyretsin diye. Ama bana öyle geliyor ki seçimler yapılır yapılmaz hepsini geri alacaklar. O zaman belki doktor bile yollamıyacaklar dispansere. Bundan önceki seçimlerde öyle oldu çünkü.

San Juan belediye reisi Dona Felisa Rincon sadece Munoz Marin'in partisinden olanlara bakar. Tanrıya şükür, şimdiye kadar ona muhtaç olmadım. Bu yıl seçim yılı diye Üç Krallar Yortusunda bizim mahalle muhtarına armağan kuponları vermiş belediye reisi. Yoksul çocuklara dağıtsın, çocuklar da onlarla oyuncak alsın diye. Bütün kuponlar Halk Partililere gitti, kendi gözümle gördüm. Asıl ihtiyacı olanlara bir tane bile vermediler. Bana da vermediler Munoz Marin'in partisinden olmadığım için. Benim yanımdaki evde oturanlar da almadı, onun yanındakiler de, çünkü hiç biri Halk Partisinden değildi. 22 Aralık günü oyuncaklar dağıtılacaktı, Bele-

diye başkanı Felisa kalktı geldi buraya. Ben yanımda Cruz ve başka bir kızla ne yapacak diye bakmaya gittim. O ara Başkan Kennedy'yi vurmuşlardı, sahtekâr Felisa da yalandan ağlıyordu. Müzik çalınmayacak dedi. Bir çok kimse onu alkışladılar ama ben alkışlamadım, sadece güldüm. Çünkü New York Belediye Başkanı yanındaydı, Porto Riko'yu ziyarete gelmişti. Ona şirin gözükmek için yapıyordu bütün bu numaraları.

Dona Felisa, Kennedy'nin bir kahraman olduğunu söyledi. Ölmeseydi bütün dünya barışa kavuşacaktı dedi, daha bir sürü şey söyledi. O arada Cruz'dan garip bir ses çıktı. Osurmuştu. Hepimiz gülmeye başladık. Felisa'nın konuşmasının sonuna kadar da devamlı güldük. Güldüğümüze memnunum, çünkü o ihtiyar koca karıyı hiç sevmem.

23 Aralık 1963 günü saat sabahın dördünde yeni eve dönüp yatmıştım ki kapı hızlı hızlı vuruldu. Angelito'yu yolladım açsın diye. Bir de baktım kapının önünde Soledad. Beni görünce, «Bu ne hal, ne kadar zayıflamışsın. Yak şu ışıkları bakayım,» dedi. «Bu evde elektrik yok, sadece mum var,» diye cevap verdim ama mum da bulamadık. O ara çocuklar da uyanmıştı, birlikte evden çıktık. Sokaklarda dolaşmaya başladık. Soledad New York'tan dönmüştü o gün. Yeni yıla anamın yanında girmek için geldiğini söyledi. Kocası da gelmişti ama gemisindeydi, bir iki saat kalıp dönecekti. Sabahın o saatinde bağıra bağıra La Esmeralda'daki bütün komşuları uyandırdık.

Soledad Benedicto'nun çok iyi bir insan, yalnız kıskanç olduğunu, fazla içince korkunç bir hal aldığını söyledi. Anamın evine geldiğinde anam Benedicto'ya fazla yüz vermedi. Gözü tutmamıştı bir 'merhaba' dedi, o kadar.

New York'tayken Soledad bir fabrikada çalışmış ve para kazandığı için orospuluk yapmamış orada. Ama o gece Benedicto'nun gemisi limandan ayrılır ayrılmaz benimle işe çıktı. Yılbaşı gecesini üç Amerikalıyla geçirdik. Altın Daire barında rastlamıştık onlara. Bize bir kız daha bulmamızı söylediler. Aradık aradık, istedikleri gibi birini bulamadık. O zaman üçüncü Amerikalıyı savdık başımızdan.

Daha önce Normandia'ya gitmemiştim hiç. Şahane bir balo veriyorlardı orada. O güzel müzikle saatlerce dansettik. Çocuklar çok kibardı, hem de güzel dansediyorlardı. Benim üzerimdeki elbise de, pabuçlarım da yepyeniydi. Çok

da güzeldi. Masaya oturacığımız zaman çocuklardan biri gelip önce iskemlemi çeker, sonra oturunca tekrar öne iterdi. Bana sosyeteden bir kadın gibi davrandılar o gece. Nerede oturduğumu sordular, sadece San Juan dedim, La Esmeralda'dan bahsetmedim. Bir iki içki içtik, baktım içkiler çok pahalı, başka bir yere gidelim, dedim çocuklara.

Oradan kalkıp Mağara diye bir kulübe gittik. Sadece içeri girmek için üç dolar alıyorlardı. Ondan sonra da John'un barına gittik. Orada içtik, dansettik, öpüştük, eğlendik, saat on buçuğa kadar böyle vakit geçirdik. Bir ara Soledad eve gidip New York'tan aldığı bir şişe konyağı getirmek istedi. Yanındaki Amerikalı da onunla gitmeye kalktı. Ben Amerika'lının La Esmeralda'ya gitmesini istemedim. Başına bir iş gelebilirdi. Birlikte gittiler, Amerikalı bizim mahalleye inen bulvarın başında taksinin içinde beklemiş. Soledad biraz gecikince kızmış çocuk, geldi, «Annenle tanışmak istedim, kızkardeşin beni evinize götürmedi,» dedi. Evimizin pek iyi olmadığını, onun için götürmek istemediğini söyledim. «Tepesinde bir damı olduktan sonra bütün evler birdir. Yeni yıla sizle, sizin annenizle girmek istiyorum,» dedi. Peki dedim, ikisini de aldım yanıma, bizim eve gittik. Ortalık karanlıktı. Evde ışık yoktu, mumla idare ediyorduk ama Amerikalıya bunu söylemedim. Çocukları uyandırmamak için ışığı yakmıyorum dedim. Florida'nın evinden biraz ışık sızıyordu, Amerikalılar onunla idare ederiz dediler.

Saat tam onikiyi vururken Amerikalıyla sarılmış öpüşüyorduk ki anam birden oturduğu koltuğun üstünden yere yuvarlandı. Önce ağlamaya başladı, sonra bir çığlık attı ve öylece kaldı, Soledad'la kucaklayıp yatağına yatırdık. Çok utanmıştım. Amerikalılara anamın erkek kardeşimi çok sevdiğini, yılbaşında o da yanımızda olmadığı için üzüntüden kriz geçirdiğini söyledim.

Biraz sonra anam kalktı, yeni yılını kutlamak için Cruz'un evine gitti. Biz de elimizde birer bardak konyakla arkasından gittik. Cruz'un evi pislik içindeydi, yataklar yapılmamıştı, tabaklar yıkanmadan bir köşeye atılmış, elbiseler yerlerde, sandalyeler de başaşağı konmuştu. Soledad'a gözümle işaret ettim Amerikalıları aşağıda oyalasın da eve girmesinler diye, ama onlar yukarı çıkıp Cruz'un bebeğiyle oynamaya başlamışlardı bile.

Orada da biraz kaldık, sonra dördümüz çıkıp kuzenimin evine gittik. Biraz da orada dansettik. Amerikalılar tutturdular New York'taki Yeniyıl eğlencelerini görelim diye. Parası önemli değil, ne olursa veririz, yalnız televizyonu olan bir yere gidelim seyredelim dediler.

Bir taksiye binip 8. durağa gittik ve otel aradık, televizyonlusunu bulamadık. Sabahın beşine kadar sokaklarda dolaştık. Benim Amerikalının parası bitmek üzereydi. O gece doksan dolara yakın para harcamıştı. Barlarda kazıklamışlardı onu, taksi şoförleri de biraz fazla parasını almışlardı. Sonunda bir otel bulduk, girdik ve iki oda tuttuk.

O günü hatırladıkca hâlâ gülerim. Otele girdiğimizde oda kâtibine yanyana iki oda istediğimizi söylemiştik. Adam, «Tamam,» dedi, «Sekiz dolara iki oda verdim size.» Peşi sıra yukarı çıktık, bir de baktık iki oda değil bir oda verdiği. Odada bir tane iki kişilik yatak. Mecburen işi sıraya bindirdik. Önce ben yanımdakiyle girdim yatağa, sonra biz kalktık giyindik ve koridora çıktık, Soledad'la yanındaki yatsın diye. Sonra baktık olacak gibi değil karyolanın üstündeki şilteyi yere indirdik. Karyolanın üstüne de çarşafları serdik. Biz yerde yattık, Soledad'la öbür Amerikalı da karyolanın üstünde. Bir ara tuvalete gitmek için kalktım, yatağın yanındaki ışığı yaktım. Bir de baktım Soledad'la öbür Amerikalı hâlâ sevişiyorlar. Amerikalı ışığı yaktığımı görünce bir şey söylemedi. «Boşver bize dokunmaz,» dedi ve işine devam etti.

Sabah ayrılırken saat dokuz buçukla on arası John'un barında buluşmak üzere randevu verdik Amerikalılara. Çocukların paraları tükenmişti. Onun için John'un barında yiyip içtiklerimizin parasını biz verdik.

Amerikalı gemisine dönmeden önce oturduğu evin ve annesinin resimlerini gösterdi bana. Ev o kadar güzeldi ki bizim evleri hatırlayıp çok utandım, resmi Soledad'a verdim. Benim Amerikalı zengin olmadığını söylemişti, oysa oturduğu ev çok güzel bir evdi. Hemen resmi Soledad'ın elinden kaptım, verdim Amerikalıya. Dedim ya, Cruz'un evini hatırladıkça tüylerim diken diken oluyordu. Benim ev o kadar fena değildi, ama bizde de elektrik yoktu. Çocuklar bir televizyon seyretmek istemişler, onu bile bulamamıştık.

Burada, Porto Riko'da hemen hemen zengin kimse bulamazsın. Daha doğrusu Amerika'daki gibi zenginler yok-

tur burada. Sonra Amerika'dakilerin evlerinin güzel olmasının bir nedeni de oraların çok soğuk olması. Güzel, büyük evler yapmazlarsa oturamazlar. Halbuki burada hava soğuk olmadığı için küçücük kulübede otursan da idare edersin.

Bir süre sonra Altın Daire barındaki işimi de bıraktım. Patron haftada yirmi beş dolar vereceğini söylemişti ama bazı haftalar on iki dolar veriyordu, bazı haftalar da on sekiz. Öğleden sonra dörtten gece yarısına kadar çalışıyordum ama patron sabahın dördüne, beşine kadar kalmamı istiyordu. Ben de günde en fazla sekiz, haydi dokuz saat çalışırım deyip kabul etmiyordum dediklerini.

Gece çalışmak insanı çok yoruyor. İşim de zor. İçki hazırla, müşteriye buz çıkar, şunu yap, bunu yap, boyuna koşturuyorum. İşten gelince hiç halim kalmıyor. Böyle devamlı işim olmayıp da erkeklerle gezdiğimde daha çok dinlenebiliyorum, çünkü eve erken dönüyorum o zaman. Bir gecede iki üç erkekle yatsam her biriyle en fazla on dakika kalıyorum, o kadar. Bir gecede dört kişiden fazlasıyla da yatmadım hiç.

Gündüz çalışmak daha iyi ama çocuklara bakacak biri olmadığından çalışamıyorum. Burada ücretler çok düşük. Fabrikada çok iyi bir işçi de olsan haftada en fazla yirmi iki dolar veriyorlar. Evde çocuklara baksın diye birini tutsam haftada en aşağı on beş dolarımı alır ki bir parçasını kendine ayırsın, bir parçasıyla da çocuklara yemek hazırlasın. Çocuklar da beş tane. Haftada on beş doları onlara bakacak kadına verdikten sonra geriye kalır yedi dolar. Yedi dolar için de o kadar çalışmaya değmez. Geceleri de çocuklara bakacak kimse yok ama kendi başlarına kalıyorlar. La Esmeralda'da hiç kimse kimseye yardım etmez. Para versen bile burun kırarlar. İşi bırakmamın bir nedeni de buydu zaten.

Bir ara da Joe'nun barında çalıştım ama beş ay kadar sonra o işi de bıraktım. Çünkü orada da bütün gece çalışmam gerekiyordu. Joe çok çalıştırıyordu bizi. İşimiz bittikten sonra bir de ortalığı silip süpürüyor, ancak sabaha karşı eve dönüyorduk. Haftada yirmi beş dolar veriyordu ama değmezdi.

Joe'nun barından ayrıldıktan sonra yine işsiz kalmıştım. Çocukların pabuçları eskimişti. Ayaklarına giyecek şeyleri yoktu. Evin de iki aylık kirasını vermemiştim. Ev sahibi Canoveva kirayı vermezsem beni dışarı attıracağını söylüyordu. Angel, ikizler için yolladığı parayı kesmişti. Haziran ayında mahkemeye gittim, kocamı çocuklara bakmıyor diye dâva etmek istediğimi söyledim. Orada Angel'in en son ne zaman para yolladığını, o güne kadar ne gönderdiğini, çocukların meşru olup olmadığını, Angel'in nerede oturduğunu, bir sürü şey sordular. Bütün sorulara cevap verdim. Hemen Angel'e mektup yolladılar, bir haftaya kalmadan yakaladılar onu.

Angel geldiğinde çok şaşkın gibiydi. Hâlâ ordudan para geliyor sanıyormuş. İkizleri onun yanına vermek istedim. Yeni karısının gebe olduğunu, kendisinin de hastalandığı için çalışamadığından çocukları alamıyacağını söyledi. Bütün bunları mahkemede anlattı, yargıç da kadından acıdı ona. Eline geçen parayla ancak geçinebileceğini söyledi yargıç, öyle olunca da bana para yollayamazdı tabii. Dâva da böylece düştü.

Angel'den ümidi kesince Sosyal Yardım Kurumuna gidip durumu anlattım. Bana, «sağlıklı gibisin. Git kendine bir iş bul, çocukları da akrabalarından birine bırak, onlar baksın. Şimdilik senin için yapabileceğimiz şey yok. Dediklerimizi bir dene, olmazsa tekrar gel bir şeyler düşünürüz,» dediler.

Hiç olmazsa çocuklarımı yatılı okula göndermelerini istedim, ben yollayınca gitmiyorlardı. Sabah evden çıkarlar, akşama kadar sokaklarda gezerlerdi. Sözümü dinlemiyorlardı hiç. Angelito bir keresinde bana vurmaya bile kalkışmıştı. Bütün bunları anlattım Sosyal Yardım'dakilere. Okuldaki hocalarına da söyledim.

Sosyal Yardım'dakiler sonunda bana ayda otuz dolar yollamayı kabul ettiler. Ama otuz doları aldığım sürece başka bir işte çalışmayacaktım. Otuz dolar bize yetmez, dedim. Gelip oturduğum evi, çocuklarımı göreceklerini söylediler. Geldiler de, ama, bir daha ses çıkmadı onlardan. Ben de onlara minnet etmiyeceğim artık. Yalnız bu günlerde gazetelerden birine gidip bütün olanları anlatacağım. Yardıma ihtiyacı olmayanlara yardım ettiklerini, kocasız beş çocuklu bir kadına yardımdan kaçındıklarını

söyleyeceğim. Aç kalmamak için çocuklarımı gece evde yalnız bırakıp sabahlara kadar çalıştığımı anlatacağım.

Çocuklarım için çok mücadele ettim ama sonunda elimize bir şey geçmedi. Bir iki kere tekrar New York'a gitmeyi düşündüm. Sadece Tany'yi yanıma alacaktım. İkizleri Culebra'ya götürüp Angel'e bırakacaktım ama sonradan öğrendim ki gerçekten hastaymış. Kalkıp Mundito ile Evita'yı Salinas'a götürdüm. Onları da Edmundo'nun yanına bırakmak istiyordum.

Edmundo, orospuluk yaptığımı duyduğu için gelip beni görmemiş San Juan'da. «Senin yaptıklarını duyunca utancımdan yerin dibine geçtim. Hele eskiden barmenlik yaptığım yerde çalışmam bir kat daha üzdü beni. Orada herkese seni överdim,» dedi.

Konuşurken bir ara tekrar kendisiyle oturmak isteyip istemediğimi sordu. Evde tek başınaydı çünkü. Evi de iyiydi. Yemek odası, oturma odası takımları vardı ama onu sevmiyordum artık, bir daha onunla oturamazdım. Bazen nefret bile ediyordum. O geceyi de Edmundo ile geçirmek istemedim ama erkek kardeşinin evi çok küçüktü. Altı yedi tane çocukları vardı, sadece iki tane de yatakları. Edmundo o gece yanında kalmamı istedi. «Gece çocuklar belki ağlar onlara bakamam. Onlara bakacak olursam bütün gece uyuyamam, oysa sabah erkenden işe gitmem gerek» dedi. Ben de o gece yanında kaldım.

O gece onunla sevişmek istemedim ama çok diretti. Sonunda da kabul ettim. Sevişirken hiç bir şey duymadım. O memnun kalmıştı. Bitince bir kere daha yapmak istedi. Ama razı olmadım, sabah da artık kendisini görmek istemediğimi söyledim.

Ondan boşanmaya hazırdım. Benden ayrıldıktan sonra ayrı ayrı iki kadınla oturmuştu. Aldırış bile etmiyordum. Bir keresinde sevgililerinden birine mektup yazacaktı, okuma yazma bilmediği için bana yazdırmıştı mektubu. Mektupta şöyle diyordu, «Sevgilim, artık güzel günler yaklaştı. Cumartesi günü çalışmaya başladım. Boşanmam için gerekli parayı biriktirir biriktirmez boşanıp seninle evleneceğim. Sen uslu bir kız ol, benim sözlerimi dinle, evlenince seni San Juan'a götüreceğim. Sana bir ev tutacağım orada.» Mektubun altını da, «Seni çok seven ve her zaman sevecek olan Edmundo Capo,» diye imzalamıştık. İmzayı atan da

bendim. Bu da gösteriyordu artık onunla hiç ilgilenmediğimi.

Edmundo o gün çocukları aldı, ama bir hafta sonra geri getirdi. Çocuklar kızamık olmuşlardı, bakacak kimsesi de yoktu. Onu görünce çok kızdım. Çocuklara sarıldım, öptüm ama Edmundo ile konuşmadım bile.

Ertesi gün pazardı. Tekrar bize geldi, elbiselerini değiştirdi, çıktı gitti. Akşamüstü altıda işe gittiğimde onu barda içerken gördüm. O gün yarım dolar istemiştim çorap almak için, vermemişti. İçtiği içki için bir dolar verdi oysa. «Bu parayı içkiye harcayacağına verseydin de çocuklara süt alsaydım,» dedim. Başka parası olmadığını söyledi, ama o gün sadece biraya altı dolar yatırdı. Müzik kutusuna bir sürü para attı, plâk çalmak için. Çıkarken de bana yirmi sent bahşiş verdi.

Eve döndüğümde oradaydı. Çocuklara bakmaya inmiştim, onu yatağımın üstüne oturmuş buldum. «Hadi gel yat buraya,» dedi. «Hayır istemem. Gidip öbür odada yatarım ben,» dedim. Sonra çok diretti, birbirimize dokunmamak şartıyla yatarız dedim. Elbiselerimi çıkarıp yatağın üzerine uzandım. Hemen sevişmek istedi benimle. Razı olmadım. «Seni ne kadar sevdiğimi bildiğin halde neden böyle davranıyorsun?» diye sordu. «Sen beni sevebilirsin ama ben seni sevmiyorum,» dedim. «Şaşıyorum sana, suratıma karşı rahat rahat beni sevmediğini söyleyebiliyorsun. Böyle şeyler söylenmez erkeğe. Eğer iyi bir insan olmasam seni öldürebilirdim. Dua et silah yok üstümde, yoksa vururdum seni.» «Seni sevmediğim halde nasıl seviyorum diyebilirim? Sana doğruyu söylüyorum. Hz. İsa da doğruyu söylediği için ölmüştü, ben de ölürüm. Seni sevmiyorum, görmek de istemiyorum.» Kalktı yataktan, aldı bavulunu, çekti gitti. Yol parası yapsın diye de beş dolar borç verdim. Çocuklar yine benim yanımda kaldı tabii.

Bir süre bana her ay on dolar yollamaya devam etti. Sonra arkası kesildi paranın. Şimdi Connecticut'ta çiftliklerde çalışıyormuş. Dostu olan kız da hâlâ Salinas'da. Amerika'dan dönünce çocukları yanına alacağını söyler hep.

Ne Edmundo'ya güvenebiliyordum, ne de Angel'e. İkisi de çocuklarını almak istemiyorlardı ama, Tany'nin babası Nicolas New York'a gitmeyi düşündüğümü duyunca Tany'yi kendisine bırakmamı söyledi. New York'ta yabancılar ara-

sında yaşamaktansa benim yanımda kalsın dedi. Tany'nin hayatına karışamıyacağını, bugüne kadar ona hiç yardımı dokunmadığını söyledim. Ben böyle deyince bayramda ona bir bebek gönderdi. Bebeği kardeşinin karısı getirdi bize. Şimdi düşünüyorum da o Nicolas denen herifle neden oturdum, neden ondan çocuğum oldu bir türlü anlamıyorum. Bildiğim bir şey var, Tany'i hiç bir zaman ona vermeyeceğim.

Babamdan da yardım beklediğim yoktu ama Fransa'dan döndüğünü duyunca ziyaretine gittim. Evde kimse yoktu, saat on bir buçuğa kadar bekledim. Dönmek üzere otobüs durağına gittim, o sırada babamla Hortensia bir taksiden indiler. Babam beni gördü, «Ne kadar zayıflamışsın. Süpürge sopasına dönmüşsün,» dedi. Orospuluk ettiğimi bilmiyordu. Ben güldüm, «Ne yapayım?» dedim. Üvey anam bana ters ters bakıyordu. Üstümde dar bir jarse elbise vardı, bir yanı azıcık sökülmüştü. «Neden böyle yırtık elbiseyle dolaşıyorsun?» «Evden çıkarken bir şeyi yoktu, otobüse binip inerken söküldü herhalde.» Babam cebinden bir gerdanlık çıkarıp verdi bana. «Bunu küçüklerden birine takarsın,» dedi. Bakırdan yapılmış adi bir şeydi, en fazla yirmi otuz sente almıştı. Zaten daha ilk gün kopmuştu. Babama karnımın aç olduğunu söyledim, bana evlerindeki lahânalardan bir tanesini alıp götürmemi söyledi. Çok kızmıştım. Üç yıldır Fransa'daydı, Fransa'dan döndüğünde kızına vere vere bir lahâna veriyordu. İyi kötü bir şey verseydi yine sesimi çıkarmayacaktım. Ama şimdi herkese anlatacağım çingeneliğini.

Babamı her zaman sevdim. Hem de çok sevdim. Yalnız üvey anama çok fazla yüz veriyor. O ölünce bize hiç bir şey kalmayacak, çünkü her şeyini üvey anamın üstüne yaptırmış. Ordu bize para ödüyordu, üvey anam ne yaptıysa ona da engel oldu, parayı kendi çocuklarının üstüne çevirtti.

İşte üç yıl sonra babam beni gördüğünde sadece süpürge sopasına benzediğimi söylemiş, elime de bir tane lahâna tutuşturmuştu. Tam onlardan ayrılırken babam yüzümden üzüldüğümü anlamış olacak ki pazar günü tekrar gelmemi söyledi. Ama ben gitmedim, niye gidecektim? Tekrar üzülüp sıkılmak için mi? Hem üvey anam evinde görmek istemiyordu bizi. Evine gittiğimizde nereye dokunsak hemen gider oraların tozunu alırdı. Sanki kirletmişiz gibi. Çocuklarla gittiğimizde de yüzümüze bakmazdı hiç.

Babamızı görmek istediğimizde onun evine giderdik hep. O, La Esmeralda'ya sadece bir kere gelmişti. Bir daha da aramamıştı. Bir kere arabasında gezdirmişti bizi, onda da üvey anam bizi öne değil arkaya oturtmuştu.

Üvey anamın bir kusuru, olduğundan fazla görünmeye çalışması. Yalnız yardıma ihtiyacın oldu mu yardım eder insana. Kendi anamı ne kadar seviyorsam üvey anamı da o kadar seviyorum. Fernanda çok sinirlidir. Kızınca üvey anamdan beter olur. Bir şeyini ödünç istesen vermez. Geçenlerde terliklerini istedim, onu bile vermedi. Kocası başkalarına eşyalarını vermesini istemiyormuş. Benim bir sürü elbisem, pabucum var ama evde giyecek terliğim yok, onun için istemiştim. Yalnız terlik mi, hiç bir istediğimi vermedi bugüne kadar.

Başıma gelenlerin çoğu ana sevgisinden yoksun büyümemden. Bazı analar kızlarını fazla sevmeseler bile yine ara sıra onları ziyarete giderler. Fernanda, Cruz'un evine iki kere gitti. Bana bir kere bile gelmedi. Ne beni düşünür, ne de çocuklarımı. İki hafta hasta yattım, bir kere bile görmeğe gelmedi. Cruz bir kere geldi. Cruz'un sevgilisinin şimdiki dostu Gladys de bir kere geldi. Bana hastayken o yardım etti.

Anam hayatı, eğlenceyi çok sever. Hemen hemen her gün sinemaya gider. Yeni sevgilisiyle de çok iyi anlaşıyor. Nerede bayram olsa, nerede eğlence olsa hemen oraya koşar. Eğlenceye vakit ayırabiliyor, ama ben bir gün çocuklara bak desem, çocuklar çok ağlıyor bakamam, der. Ama Cruz aynı şeyi söylese hemen gidip çocuğa bakar. Cruz'a da fazla geç kalmamasını söyler, o kadar. Bir kere bile gelip çocuklarımla kalmadı ki şöyle bir güzel gezip eğleneyim.

Orospuluk yaptığım sürece çocuklarımı evde yalnız bırakırdım. Bir ara Cruz'a bırakıyordum, ama onları bıraktığım her gecenin sabahı ağzına geleni söylerdi bana. Çocuklarımdan çok erkeklere vakit ayırdığımı söyler, küfrederdi bana. Ben de erkeklere vakit ayırmaya mecbur olduğumu, çünkü geçinecek parayı onlardan aldığımı söylerdim.

Eve erkek çağırmama da kızardı. Bir gün bana geldiğinde evde bir erkek arkadaşım vardı, hemen koşup bütün mahalleye yaydı. Duyan da onu namuslu biri sanır. Benim yaptıklarımı kendisi hiç yapmamış gibi konuşuyor. Oysa

yaptı hem de Papo'nun barında. İşe Alejadro'yla başladı, sonra kimi bulduysa onunla yattı. Bir şey almak için on, onbeş dolara ihtiyacı olursa hemen koşar, önüne gelen iki üç kişiyle yatardı. En iyi arkadaşı da Papo'nun karısı Canoveva'ydı.

Cruz sinirlidir, iyi huylu değildir ama ben yine de severim onu. Çoğunlukla benim sözümü dinler. Benim de ona çok yardımım dokundu. Emilio'yla kavgalıyken günlerce evimde oturdu. Birlikte otururken çocuklarıma da bakardı, hastalanınca yardımıma koşardı. Onun paraya ihtiyacı oldu mu gelir isterdi, verirdim. Çocuklarına bir şey almak istedi mi onun yerine ben alırdım param olduğu sürece. Birbirimize böyle yardım ederdik. Üstelik onun hali vakti benden iyiydi. Hem kocası para veriyordu, hem de Sosyal Yardım. Evinde elektriği vardı, çamaşır yıkayıp ütü ütüleyerek para kazanabiliyordu. Bende bunların hiç biri olmadığı gibi, bir çocuk yerine, beş çocuk vardı. Hiç kimse de yardım elini uzatmamıştı bana. Cruz bir ara Boleta kuponları satardı. Kendisine bir tane bile ayırmazdı. O talihe filân pek inanmaz. Sadece bugünü düşünür, yarına hiç aldırmaz.

Ben Cruz'dan farklıyımdır. O herkese yanaşır. Oysa biri bana bir şey demeden ben konuşmam kimseyle. Yardıma ihtiyacı olana da yardım ederim. Ama kalkıp bana numara yapan, bana büyüklük taslayan olursa yanına bile sokulmam.

Fernanda çocuklarıma bakmadığımı, sokaklarda başıboş bıraktığımı söyler. Ben de şöyle cevap veririm ona, «Eğer çocuklara bakmasaydım şimdi hayatta olmazlardı. Çoktan ölürlerdi açlıktan.» «Evet komşular bakmasaydı ölürlerdi. Sen bakmıyorsun, komşular bakıyor çocuklara.» «İşte kendi ağzınla söyledin, çocuklarıma komşular bakıyor da yakınlarım bir gün olsun gelip bakmıyorlar. Hem karşılığında para veriyorum, yine de bakmıyorlar.» «Bakmıyorlar çünkü sen hak etmiyorsun. Sen buna lâyık değilsin.» Anam benden bahsederken hep böyle taraf tutarak konuşurdu. Ben çocuklarıma bağlıyımdır. Babasız büyüdükleri için bir kat daha fazla sevgi gösteririm onlara. Çalışıp yorulmam, uğraşmam hep onlar için. Yılbaşı yaklaşınca yeni elbise, oyuncak almamı beklerler; elimde param varsa ne âlâ, yoksa oturup kara kara düşünürüm.

Edmundo'nun beni bıraktığı yıl çocuklara hiç bir şey

alamamıştım. Barda otururken birden ağlamaya başladım. Oradaki gençlerden biri ne olduğunu sordu, anlattım. «Kaç çocuğun var?» «Beş.» «Dur dur ağlama. Benim yedi çocuğum var. Geçen yıl benim de param yoktu onlara armağanlar almak için, gidip çaldım dükkânlardan.» Ama ben yapamazdım bunu. Sadece Tanrı'ya dua ederdim para vermesi için, o kadar. İsteğim çocuklarımı okutmak. Herhalde üniversiteye gönderecek kadar param olmaz hiç bir zaman. Ama hiç olmazsa liseyi bitirsinler ki iyi bir işe yerleşsinler. Kızlarımın da öyle sokaklara düşmelerini istemem. İsterim ki hep genç kız olarak kalsınlar, iyi bir kısmetleri çıkınca da gelinlik giyip evlensinler. Benden daha iyi insan olmalarını isterim. Tanrı'dan umut kesilmez ama Porto Riko'da kaldığım sürece bunları yapabileceğimi pek sanmıyorum.

Bazan başka şeylerden vakit bulursam oturup kendi halimi düşünüyorum. Çocuklara süt bile alamadığım günler oluyor. Çoğu kere onlara yedirsem bile kendim aç kalıyorum. Aç kaldığım için sinirlerim bozuluyor, herkesle kavga ediyorum. Boyuna kilo kaybediyorum, bütün vücudum ağrıyor. Bazan açlıktan kriz geliyor, her yanıma sancılar giriyor. O zaman bir bardak şekerli su içiyorum, öyle idare ediyorum.

Bıktım artık bu hayattan ama elimden bir şey gelmiyor. Bir iki kere çocukları öldürüp sonra da kendimi yakmayı düşündüm. Başka bir gün bıçağı kaptım, neredeyse Angelito'yu öldürecektim. Sinirlerim çok bozuktu, o da boyuna üstüme üstüme geliyordu. Bir şey yap desem yapmıyordu, şuraya otur desem oturmuyordu. Bir yere yolluyordum, gitmiyordu. Tanrı korudu da tuttum kendimi o gün.

Çok kızınca çocuklara karşı da sert olurum. Ama yine de onların iyiliği için yapıyorum bunları, iyi yetişsinler diye. Okula gitmediler mi eşek sudan gelinceye kadar döverim. Dövmeyip sadece ceza verdim mi aldırış etmezler bana, dillerini çıkarırlar. Belki de yeteri kadar ağır ceza vermiyorum ondan. Çoğu kere sözümü dinlemiyorlar, bağırmaya başlıyorlar, o zaman kendimi kaybediyorum. Hele birbirleriyle dövüşmeye başladılar mı çok kötü oluyorum. Ne yapacağımı şaşırıyorum, evin altım üstüne getiriyorlar. Böyle anlarda en yakınımdakini yakalayıp iki tokat atıyorum. Çok kızdım mı da kayışla vuruyorum ellerine, ayaklarına. Bir iki kere

süpürge sopasıyla vurdum ama öyle bir taraflarını yaracak, kıracak gibi değil.

Çocuklara kendilerini korumalarını öğrettim. Başkaları size vururs a siz de onlara vurun dedim. Angelito yedi yaşında ama yaşından çok daha akıllı. Çoğu kere lâf dinler, gürültülü oyunları sevmez, onunla bununla da kavga mavga etmez. Yeni elbise aldım mı çok dikkatli giyer. Evde oldu mu da çıkarır, güzelce katlar, bir köşeye asar. Ama o da çok sinirlidir. Bazan bir işle uğraşırken onu bir yere göndermek isterim, gitmez. Köşeye oturur, surat asar, kıpırdamaz yerinden. Sonunda ya çok azarlarım, ya da eline üç beş kuruş tutuştururum da öyle gider. Ona vurdum mu da bana küfreder. Beni sevdiğini sanmıyorum. Sadece bir gün hastayken çok yardım etmişti bana. Hocası çalışkan olduğunu söylüyor. Nasıl yapıyorlar anlamıyorum, evde iki dakika bile ders çalışmıyorlar ama okulda notları çok iyi. Angelito'nun en sevdiği oyun kovboyculuk. Her yıl Üç Krallar bayramında benden tabanca ister. Bir iki tane de tabancası var. Hiç evde durmaz. Bütün vaktini sokaklarda geçirir. Sadece yemek yemek, bir de yatmak için gelir eve. Yalnız bir konuğumuz oldu mu hepsi gelir odanın içine dolarlar. Ne konuştuğunu anlamaz insan. Hem lâfa karışırlar, hem aralarında kavga eder, bağırır çağırırlar. Oysa çocuk dediğin büyüklerin lâfına karışmamalı. Sorulmadan cevap vermemeli. Hep bunu söylerim çocuklarıma. «Konuklarımız oldu mu kendinizi iyi hissetmiyorsanız gidip içeride yatarsınız. Bir şeyiniz yoksa da çıkıp sokakta oynarsınız. İsteyeceğiniz varsa konuğumuz gider, öyle istersiniz. Gelip de odanın içine dolmayın hepiniz.»

İkizlerden biri, Gabriel, kızlığa heves eder. Alır benim elbiselerimi giyer, sütyenimi takar. Hastaneye götürdüm, yumurtalıkları tam olarak ortaya çıkmamış dediler, ameliyat gerekiyormuş. Onun derdi de bu. Yeni elbise giymeyi çok sever. Yeni elbise aldım mı giyer, bir daha da çıkarmaz üstünden. Pabuçları hep boyalıdır. Boyacılık yapan arkadaşlarına para verir, her gün boyatır pabuçlarını. Aynanın karşısına geçer, saatlerce saç tarar. Bir keresinde yine Üç Krallar bayramında, çocuklara yeni elbise almamıştım. Yılbaşında aldığım elbiselerini sadece birer kere giymişlerdi, onları giyerler diye düşünmüştüm. Gaby o gün çıplak dolaştı, hiç

bir şey giymedi. Yeni elbise olmadıktan sonra hiç giyinmem dedi.

Gaby'nin notları Angelito'nunkilerden daha yüksek. Çok iyi okuması yazması var, toplama da yapabiliyor. Bazan benimle alışverişe çıkıyor, dükkânda okuma yazma bilmeyen müşterilere yardım ediyor.

Çocuklarımın benim hakkımda ne düşükdüklerini bilmiyorum, çünkü karşıma alıp da sormam onlara. Gaby büyüyünce bana bir ev alacağını, çalışıp bana bakacağını söyler. Angelito da çalışıp para kazanınca bana yardım edeceğini söyler.

Tany bana ikizlerden daha fazla yakınlık gösteriyor. Çocuklarım arasında en çok sevdiğim de odur. Babasını sevmediğini, sadece beni sevdiğini söyler. İkizler hep sataşırlar ona, iterler, saçını çekerler. Oturur bir köşeye, ağlar. Ama bazan, çok kızınca Tany de ısırır onları. Beş yaşını bitirmek üzere. Kimseyle kavga etmez. Yumuşak başlıdır. Arkadaşları gelip oyuncaklarını alırlar, kırarlar, bazılarını çalarlar da yine bir şey demez.

Mundo yerinde durmaz hiç. Devamlı bir şey peşinde koşar, oynar. Sık sık da gelir oturur karşıma, avuç açıp para ister. Daha üç yaşında bile yok, cüzdanımı ortada buldukça içinden para çalar. Bazan da sigara içerken gelir bir tane de kendisine yakmamı söyler. Ben bira içerken, o da bardağımdan içer. Çocukların içinde en kavgacısı odur. Hep de kendinden büyüklere sataşır. Mundo'yla ne yapacağımı bilmiyorum. Babasına çekerse tamamdır işimiz.

Evita için söyliyeceğim pek bir şey yok çünkü daha bebek. Bir köşeye oturur, ya parmağını emer, ya da kulağının memesini çeker. Acıkınca da parmağıyla süt şişesini gösterir, o kadar. Çok acıkınca biraz ağlar. Çocuklar içinde bakması en kolay olanı Evita.

Bir gün ikizler meydanda oturup televizyon seyretmek istediler. «Eve gidelim, yeni aldığım televizyonda daha rahat seyredersiniz,» dedim. Eve kadar koştular televizyon lâfını duyunca, eve girince anladılar kendilerine şaka yaptığımı. Ne televizyon vardı, ne bir şey tabii. Sadece tahta kutunun önüne bir bez germiştim televizyon perdesi gibi. Çok kızdılar, ağlamaya başladılar. Birlikte kovboyculuk oynayalım dedim. Para verdim, gidip bir sürü kapsül aldılar. Tabancalarını doldurdular, sonra da tahta kutunun arkası-

na geçip ateş etmeye başladılar. Bu oyun çok hoşlarına gitmişti. Komşular da kapıdan gelmiş bizi seyrediyorlardı.

Çocuklar arada sırada babalarını istiyorlar. Daha geçen gün Evita, «Baba baba!» deyip sokaktan geçenleri gösteriyordu bana. Çok üzüldüm. Bazan düşünüyorum da ağır bir hastalığa tutulup uzun süre yatakta kalacak olsam çocuklarıma kim bakar acaba? Belki o zaman anam, kardeşlerim insafa gelir de bakarlar ama yine de benim gibi olmaz tabii. Ben analarıyım onların. Çalıştığım, para kazandığım zamanlar her istediklerini alırım. Şu çocuklara bakacak birini bulsam, doğru dürüst bir iş bulup sokaklarda sürtmekten vazgeçeceğim. Çünkü orospuluk benim işim değil.

GABRİEL: Tek Başımayım

Felicita'yı çok seviyorum, çünkü beni o doğurdu. Ama biraz daha iyi huylu olsa onu daha çok seveceğim. Şimdiki gibi erkeklerle gezmesini istemiyorum. Erkeklerle gezeceğine vaktini bizimle geçirsin. Bir ara Rosario'yla oturuyordu. Rosario hep döverdi onu. Ama bana vurmazdı hiç. Vursaydı sopayı kapıp kafasına geçiriverirdim hemen.

Bazan yalnız kaldığımızda Felicita gelir, «Bana bak, sağda solda benim hakkımda konuşma. Bütün günümü erkeklerle geçirdiğimi söyleme, ağzına bir tokat attım mı kan getiririm,» der. O öyle deyince ben de hemen cevap veririm, «Yalan mı? Bize, çocuklarına bakacağına erkeklerle geçirmiyor musun bütün gününü? Sen bize iyi bak, yoksa seni bırakıp Fernanda'nın yanına gideriz.»

Anam bizi sevmiyor herhalde. Sevse bizi geceleri yalnız bırakmaz, öyle değil mi? Kalkar hazırlanır, sokağa çıkacak. Nereye gittiğini sorarım, keçi avlamaya gidiyorum, der. O anda ben bağırmaya başlarım, «Bir yere gidiyorsan ya küçükleri de al götür, ya da hiç bir yere gitme, otur oturduğun yerde. Sen gidiyorsun, benim başıma kalıyor bu küçük şeytanlar. Sen gezeceksin diye çocuklara bakamam ben.»

Felicita Rosario'yu terketti, New York'a gitti. Ben de

Fernanda'nın yanına yerleştim. Fernanda'yla yaşamak zevkliydi. Bize karşı iyiydi, lâstik pabuçlar bile almıştı. Üç Krallar bayramında oyuncaklar almıştı bize, Noel'de de çam ağacı. Hector'la orada tanıştım. O da bize karşı iyiydi. Beni çok severdi. Beni çok sevdiğini, hiç bir zaman da bırakmıyacağını söylerdi. Beni parklara götürür, atlıkarıncaya bindirir, plaja götürürdü. Bir gün kendi başıma plaja gitmiştim. Suyun kenarında oynuyordum, dalgınlıkla yavaş yavaş açılmışım. Boğuluyordum, kuzenim Mario kurtardı beni.

Ben Fernanda'nın yanındayken Simplicio'yla karısı Flora'da bizimle oturuyorlardı, Hector hiç bir şey demiyordu buna. Bir gün Simplicio'yu polisler yakaladı. Polis arabasına koyup götürdüler. Neden olduğunu bilmiyordum ama Simplicio avaz avaz bağırıyordu. Nanda hemen, yargıca gidelim dedi. Flora'yla beni de aldı, kalktık gittik.

Mahkeme odası kocamandı, bir sürü insan doluydu. Hem sıkılmış, hem korkmuştum, eve dönmek istiyordum. Yargıcın hem sakalı, hem de bıyığı vardı, yanında da bir polis duruyordu. Yargıç, olayı anlatın, dedi. Bir ara boş bulunup ben de konuşacak gibi oldum ama tuttum kendimi. Yargıçla konuşurken muhakkak doğruyu söylemek gerekir. Doğruyu söylemezsen hemen hapse atarlar seni. O gün dayımı içeri attılar, biz de eve döndük. Ama arkamızdan da o çıktı geldi.

Felicita New York'tan döndü, bizi tekrar yanına aldı. Ama hiç bir zaman, bize iyi baktı diyemem. Bizi Crucita'nın evine bırakır, bize baksın bir şeyler alsın diye Crucita'ya para verirdi. Cruz bazen çok kötü şakalar yapardı bana. Evin bütün işlerini bana gördürürdü. Şimdi de yapar öyle şeyler. Onun yanında kaldık mı kapıya kilit vurur dışarı çıkmayalım diye. Crucita'nın evinde olduğum geceler içerde yatmam, üstüme bir battaniye alıp evin yakınında park eden bir arabanın içinde uyurum. Geçen gece Cruz kendi bebeğinin altına bez koymamış, bebek de uykusunda kakasını yapmış. Ben farkında olmadan yan dönünce her tarafıma pislik bulaştı. Cruz bir de gelip bana çatar yatağı kirletiyorum diye. Halbuki kirleten kendi çocuğu. Onlar kirletir, ben temizlerim.

Felicita bir barda çalışıyor, isteyenlere içki filân veriyor. Akşamüstü beşte çıkıyor evden, gece on ikide dönüyor. Evde yalnız başımıza kalıyoruz, ama alıştık. Ben söy-

ledim bir iş bulmasını, kocası yok ki para versin.

Bir gün saat gece yarısını geçti, ikiye yaklaşıyordu Felicita hâlâ dönmemişti. Çok korkmuştum. Kalktım, onu aramaya çıkıyordum. Tam evden biraz uzaklaşmıştım ki onun topuk seslerini duydum, 'klik, klik, klik' diye. Hemen karanlık bir köşeye saklandım, önümden geçerken, «Bu,» diye üstüne atıldım, iki karış havaya fırladı korkudan. O gün çok kızdım ona. «Saat sabahın ikisi, sen hâlâ Amerikalıyla dolaşıyorsun. Bir daha o herifi burada görmek istemiyorum,» dedim.

Felicita'nın eski kocası Edmundo iyi insandı. Bir kahve tarlasında çalışıyordu. Salinas'ta bir evi vardı, orada kalıyorduk hepimiz. Küçücük bir evdi. Evin yakınında orman, ormanda da meyva ağaçları vardı. Gidip muz toplar yerdik oradan.

Oraları çok severdim. Tertemiz havası vardı. Evin yakınından nehir geçerdi, orada yıkanırdım hep. Orada bir de kız arkadaşım vardı. Adı Carmen Rosa'ydı. Beyaz bir kızdı, simsiyah saçları vardı. Ona aşıktım, evin önünden her geçişinde ıslık çalardım.

Edmundo kötü bir insan değildi. Bir gün Felicita, Fernanda'yı ziyarete gideceğini söyledi. Edmundo ona eve yiyecek alsın diye beş dolar vermişti, Felicita da San Juan'a gitmek için onun verdiğini yol parası yaptı. Sonra kavga ettiler, Edmundo Felicita'yı bir daha görmek istemediğini söyledi. Felicita'nın da istediği buydu zaten, ayrıldılar. Felicita Papo'nun evinde bir oda tuttu kendine, bizi de aldı oraya götürdü.

Şimdi Felicita'nın kocası yok. Başka erkeklerle gezip para kazanıyor. Çoğu zaman kahvaltımızı hazırlıyor ama bazan işten o kadar yorgun dönüyor ki sabah kalkamıyor bir türlü. O zaman da kahvaltı hazırlamak bana düşüyor.

Felicita'nın bir kötü yanı da eve erkek getirmesi. O Cuco denen herifle çıkıyor şimdi. Bir de sık sık bana soruyor Cuco'yu görüp görmediğimi, ben de her keresinde görmedim diyorum. Çünkü Cuco bizim eve geldiğinde Fela'yı alıyor, yandaki odaya geçip yatağa giriyorlar, bir sürü kötü şey yapıyorlar. Onlar yatağa girince ben de hemen koşuyordum, «Bu herif senin yatağında yattığına göre ben de yatarım,» diyorum. Giriyorum yatağa. Çarşafı üstüme örtüyorlar, ne yaptıklarını görmeyeyim diye. Önce

sesimi çıkarmıyorum, sonra çarşafın içinde soluk alamıyacak hale gelince bir ucunu açıyorum. Oradan görüyorum yaptıklarını. Bakıyorum, bana aldırış ettikleri bile yok. Yataktan kalkıp görmeyeyim diye elimle gözlerimi kapayarak içerideki odaya geçiyorum.

Bir de Amerikalısı var eve getirdiği. Onunla da yatağa girip aynı şeyleri yapıyor. Onlar sevişirken ellerimi yüzüme kapıyorum ama parmaklarımın arasından da seyrediyorum. Önce yatakta biraz oynuyorlar, sonra iyice kızışıyorlar. Beni de yataktan aşağı atıyorlar tabii. Kalkıp öbür odadaki divanda yatıyorum ben de. Yatak ancak yetiyor onlara. Felicita'nın bütün bu yaptıklarına kızıyorum, yüzüne de söylüyorum ama başka biri onun hakkında konuşsa hemen korurum. Bir gece yatmış uyumak üzereydim, bir takım adamların kahkahalarını duydum. Yine Felicita'nın ahbapları gelmişti. Gidip bir tanesini ayağından çektim, yere düşürmek istedim, düşüremedim tabii. Koşup bir parça kömür aldım, suratımı boyadım. Anamın eski eldivenlerinden birini giydim, omuzuma da bir sopa aldım, içeri daldım birden. Beni görürlerse korkup kaçarlar diye düşünmüştüm. Ama sadece güldüler. Tanrıdan isteğim Felicita bu işlerden vazgeçsin. Yaptığı şey kötülük. Kanun bu yüzden cezalandırır onu. Amerikalıymış, Porto Riko'luymuş benim için farketmez. Hiç birini istemiyorum evde.

İhtiyar Cayetano ile bile böyle şeyler yapmasını istemiyorum. Her gidişinde Cayetano beş dolar tutuşturur eline. Uzun boylu, zayıf, ihtiyar bir adamdır ama çok parası var. Bir keresinde otuz dolarlık yiyecek getirdi bize. O paraları nereden kazandığını hep düşünürüm ama bulamam. Belki bir mağaranın içinde hazine buldu; ya da bankada parası var. Ara sıra bana da bir çeyrek dolar verir. Bir de saçıma süreyim diye krem armağan eder. Geçen yıl Üç Krallar bayramında, Üç Krallar onun evine bana getirsin diye oyuncak bırakmışlar. Bir tane top, bir makineli tüfek, bir de kovboy tabancası. Mundito'ya da bir tabanca, Tany'ye çay takımı, Angelito'ya tabanca kılıfı, Evita'ya da ağlayan bebek bırakmışlar.

Bazan Felicita bir hafta, on gün Cayetano'ya uğramaz. O zaman Cayetano çıldırır, hemen gelir anamı bana şikâyet eder. Bir daha onu görmek istemediğini söyler,

bağırır çağırır gider. Ama anam olmadan da yapamaz. Öyle bağırmaya başlayınca, «Ben sizin işinize karışmam,» derim. «Bıktım artık. Kendi işinizi kendiniz halledin. Bir gün çekip gideceğim bu evden, bir daha da geri dönmiyeceğim.» Cayetano ara sıra Crucita'yı da çağırır evine ama Crucita gitmez. Hiç öyle şey yapmaz o.

Limana yeni bir gemi gelince Felicita'ya koşarım, «Bak gördün mü ne geliyor, Amerikan gemisi. Tam sana göre.» Gülmeye başlar. «İyi, madem gemi geliyor. Ben de rıhtıma ineyim. Belki Amerikalı dostlarımdan biri vardır o gemide,» der. Öyle deyince çok kızarım. Sokağa çıkıp saatlerce oynarım. Geminin limana girdiğini görmeyeyim diye hava kararıncaya kadar eve dönmem.

Çirkin, kahn dudaklı bir Amerikalı var, adı Walker. O gemilerin birinde çalışıyor. O da limana geldikce bizim eve uğrar. anamla yatarlar. «Seni sevmiyorum, bir daha bu eve adımını atma,» derim suratına karşı. O da bana küfür eder, bazan da korkutur.

Fela'da birlikte çektirdikleri bir resim var. Birbirlerine sarılmış, öyle çeçtirmişler resmi. Fela'ya söyleyeceğim, o resmi atsın. Eğer Edmundo gelir de görürse Felicita'nın kafasını uçurur bıçağıyla.

.

Felicita, Angel ile beni Cubero babamıza (*) götürüp onun yanında bırakacaktı. Çünkü babamız artık bize para göndermiyordu, ne elbise alabiliyorduk, ne de pabuç. Biri ona Felicita için, kötü şeyler yapıyor, demiş. O da para göndermeyi kesti. Felicita mahkemeye verdi babamı, ama yine de bizi yanına almadı.

Bazan babamın yanında yaşamayı istiyorum ama o çocuk sevmiyor. Evi de çok çirkin. Her tarafı siyaha boyanmış. Buradan uzakta, Culebra'da oturuyor. Oraları çok soğuktur. Her yan çamurla kaplıdır. Orada denize bile giremezsin, beline kadar çamura batarsın.

Ben gitmek istemediğim halde bir keresinde Felicita bizi alıp Culebra'ya götürdü. Orada Cubero'nun anası kahve isteyip istemediğimi sordu. İstemem dedim, sonra

(*) İkizlerin babası Angel'in takma adı.

da ağlamaya başladım. Bir de baktım Cubero gelmiş yanımızda duruyor, atının üstünde. Eğilip beni kucakladı, atın üstüne oturttu, sonra resmimi çektiler atın üstündeyken. Karısı da oradaydı. Zayıf bir kadındı ama karnı şişti, çocuk doğuracaktı. Gülünce dişlerinin çoğunun olmadığı görülüyordu. Bir küçük kızları vardı, adı Tany idi. Kızkardeşim gibi.

Cubero göğsünden hastaydı, bize bakamayacağını söyledi. Fela'da bizi geri götürmeye karar verdi. Vapur saat beşteydi, fakat Cubero para vermediği için dönemiyorduk. Sonunda anası bağırmaya başladı, Cubero çıkarıp beş dolar verdi de onunla geri dönebildik.

La Esmeralda'ya döndüğümüzde Felicita'ya çok kızmıştım. O gece eve girmedim. Geç vakte kadar sokakta oturdum. Karnım acıkınca da Crucita'ya gittim bir şeyler yemek için. O gece yattığım yerde kendi kendime düşünmeye başladım. Tanrı'ya dua ediyordum rahat bir hayatımız olsun diye. Yerde otururken uyumuşum. Birden bir sesle uyandım, ne olabilir diye sordum kendime. Hemen çıkıp dışarı baktım, Nanda'yla Hector döğüşüyorlardı. Durun, kavga etmeyin diye bağırdım. Sonra hemen dışarı koştum. Birbirlerine çok kötü vuruyorlardı. Nasıl olsa bir gün ayrılacaklardı, belliydi ama kıyasıya girişmişlerdi bu sefer. Nanda uzun tırnakları ile Hector'un her yanını yırtmıştı, yüzü gözü kan içindeydi adamın. Tam kavga kızışmışken sokaktan geçen bir polis gördü onları. Ben polisin geldiğini görünce hemen Crucita'nın evine koştum. Kavgayı oradan seyredecektim. Polis gelince beni orada görsün istemiyordum, çünkü alıp tanık diye götürürlerdi karakola. Gittiğimde baktım Cruz da evinden kavgayı seyrediyor. Cruz hep öyledir zaten. Her yana burnunu sokar, görür, gider bütün dünyaya yayar, gazeteden beterdir; birine bir şey söylemek istiyorsan gazeteye yazacağına Crucita'ya anlat yeter. Catin de onun bir eşidir.

Polis kavgayı ayırmak için Hector'un dizine elindeki copla vurdu. Ona çok kızdım. Birlikte mahkemeye gidip yargıca söyleyecektim polisin yaptığını. Sonra ikisinin de kabahatli olduğunu söyliyecektim. Kavgaya Hector başlamıştı ama haklıydı. Eve gittiğinde Nanda'yla Junior'u öpüşürken yakalamıştı.

Şu polisleri hiç sevmem. Polis gördüm mü elinden co-

punu kapıp kafasına vurmak gelir içimden. Polisler şeye benzer, yeraltında akan lâğım sularına. Ondan da beterdirler.

Herhalde bütün polisler kötüdür ama içlerinde en kötüsü La Esmeralda'daki Gilberto. Zar atan iki kişi görsün, hemen zarları da alır parayı da. O parayla da gider içer.

Bazen copuyla vurur bana. Ben de küfür ederim. Sadece bana değil, önüne gelene vurur. Bir gün bir adamı yakalamıştı, ellerine vurdu kelepçeyi, sonra da iyice dövdü.

Hector'la Nanda'nın kavga ettiği gün gidip Hector'u buldum, ne olduğunu sordum. «Ne diye kavga ettiniz öyle? Ya içeri atsalardı kim çıkaracaktı seni?» Hapse düştün mü dışarı çıkmak pahalıya patlardı. En aşağı yüz dolar gerekliydi.

Felicita okula gitmemi istiyor. Bazen evden, okula git diye gönderiyor ama o da biliyor saatin geç olduğunu. Ben okulu sevmiyorum, çünkü çok büyük bir yer. Zil de çok erken çalıyor. Sabah oraya giriyoruz, akşam beşe kadar çıkmak yok. Bir kabahat yapınca hoca elindeki sopayla vuruyor. Benim kabahat yaptığım filân yok ama o nedense her işte bir kusur buluyor. Kendi köşemde oturup kimseyle konuşmuyorum. Okulda bütün öğrettikleri kitap okutmak, yazı yazdırmak. Ben doğru dürüst okuyamıyorum bile. Okumayı öğrenmek istiyorum ama pek beceremiyorum.

Okuldan eve dönerken öbür çocuklar alay ediyorlar benimle. Bir keresinde yakaladım birini kulaklarından, başladım yumruklamaya. Bana kız diyorlar. Kız gibiymişim ben. Öyle deyince yakalıyorum, «Gelin görün bakalım kızmıymışım. Kız sizsiniz,» diyerek döğüşüyorum onlarla.

Aslında hiç bir anormalliğim yok ama bütün iş pabuçlarımda. Felicita pabuçları Tany' için almıştı, Tany'ye büyük gelince bana verdi. Başka Pabucum olmadığından onları giyiyorum. Felicita da kızdırır beni sık sık. Kapının önünden o karı kılıklı adamlardan biri geçse hemen bana gösterir. «Bak sen bununla evleneceksin,» der. İçimden ona vurmak gelir ama yapmam. Kendi anama el kaldırmam. Hem kaldırsam da o benden daha büyük, daha güçlü, döver beni.

Felicita yemeğimizi hazırlar, sonra yiyelim diye bı-

rakır, kendisi yatar. Biz yemek yedikten sonra dışarı oynamaya çıkarız ki gürültümüzden Felicita uyanmasın. Akşamüstü kalkar işe gider. Her uykudan kalkışında bana bağırır. Çantasından para çaldığımı söyler. Ben yapmam öyle şey. Sadece hırsızlar yapar onu.

En ufak bir sebepten döver bizi, bir gün sopayla öyle kötü vurdu ki her yanım kan içinde kaldı. Hiç de kabahatim yoktu. Tany gelip vurmuş, bir de kulağımı ısırmıştı. Tam ben ona vuracakken Felicita araya girmiş, Tany'i dövdüğümü sanıp sopayı kafama indirmişti. O gün çok ağlamıştım. Kızmıştım bu haksızlığa.

Kardeşlerimi sevmem. Angelito'yu bir parçacık severim, oda ikizim olduğu için. Catin Felicita'nın en çok Angelito'yu sevdiğini, onu benden de fazla sevdiğini söyler. Severse sevsin, ne yapayım. Angelito'yu seviyorsa benim elimden ne gelir. Ama Angelito'yu seven onun ikizini de sever, yani beni de sever. Angelito'nun saçı arap saçı gibidir. Kalın ve çirkin dudakları vardır. Onunla sokağa çıktığımızda birlikte oynar, kavga oldu mu birbirimizi korurduk. Bir gün dört çocukla birden döğüşüyordum, Angelito geldi çocuklardan birinin gözünü morarttı. Bir tanesini de ben iyice dövdüm. Sonra Angelito'yla aramız açıldı nedense. O başka türlü geçirir vaktini, ben başka türlü. Ama ne zaman benim bir şeyim olsa hemen sahip çıkar. Sevgilim olur, Angelito gelir benim sevgilim der. Bir gün bu yüzden kavga ettik, iyice dövdüm onu.

Tany'le hiç geçinemem. Aynı yatakta yatıyoruz, boyuna altına işer. Pis domuzun biridir. İşer, her gördüğü yere kakasını yapar, Felicita'nın parasını çalar. Bir gün Fela'nın parasını bulmuş, cebine atmış. Fela, paranın üstü nerede, diye sordu, Tany bilmediğini söyledi. Sonra da alıp Nanda'ya verdim dedi. Fela Nanda'ya gidip onun parayı almadığını öğrenince gelip Tany'yi dövdü. Ama yine içimizde en çok onu sever. Tany'nin babası ölmüş, onun için çok sevdiğini söyler.

Mundito'yu da sevmem. O çok kötüdür. Ben yemek yerken gelir, diker gözlerini, rahat yemek yedirmez. Oyun oynayacak olsam rahat vermez. Felicita gece geç vakit dön-

düğünde hem yorgundur, hem de bira içmekten ayakta duracak hali yoktur. Yatağın üstüne yığılır, ben pabuçlarını, elbiselerini çıkarırım. Bir şey oldu mu azarı da ben işitirim yine.

Mundito'ya beni rahat bırakmasını, yoksa döveceğimi söylerim, aldırış etmez. Fela'nın parasını da çalar ara sıra. Bir keresinde çantasından bir dolar alıp kaybetmişti, esaslı bir dayak yedi. Fela bana hep Mundito'yu gözetlememi söyler. Ben de, «Senin bekçin değilim. Paranın çalınmasını istemiyorsan çantanı yanında taşı,» derim.

Şöyle birazcık sevdiğim sadece Evita var. O da yatağına kakasını yapıyor, ama daha çocuk. Doğduğu günü hatırlarım. Bir Cumaydı. Fela yatağa uzanmış, yatağın çevresine bir perde çekmişlerdi kimse görmesin diye. Bir ebe geldi. Sonra bizi dışarı çıkardılar, balkonda bekledik. Doğurunca da çocuğu görmemiz için içeri aldılar bizi. Ağlıyordu bebek. Adetti, yeni doğan çocukların kıçına bir iki tane vurup ağlatırlardı, sesi açılsın diye. Evita'yı o günden beri iyi tutarım. Bazen oturup oynarım onunla.

Felicita'yla oturmak istemiyorum artık. Hector Nanda'dan ayrıldığı zaman nasıl tek başına yaşadı, nasıl gidip rıhtımda çalıştıysa ben de aynı şeyi yapmak istiyorum.

Lucelia bize yakın oturur. Bazan gidip onu görür, benim için dua etmesini söylerim. Ne de olsa vaftiz anamdır. Lucelia kötürümdür, yürüyemez. Ona çok saygılı davranırım. Geçenlerde alıp hastaneye götürdük. Crucita alıp götürdü onu. Hastaneye gitmeden önce Felicita beni onun yanına vermişti. Bir iki gün kaldım, ama Lucelia çocuk dövmekten çok hoşlanırdı. Bir keresinde öyle kötü vurdu ki izi hâlâ geçmedi. O dayak yediğim gece camın önünde oturup sokaktan geçenlere bakmaya başladım. Baktım Santo Domingo'dan Fela'nın bir arkadaşı. Hemen koştum, eline yapıştım, beni eve götürmesini söyledim. Lucelia'nın yanında oturup dayak yemektense, Fela'nın yanında oturmak daha iyiydi. Bazan o kadar canım sıkılıyor ki, keşke artık yaşamasam, diyorum kendi kendime. Felicita'nın evinde komşuların gürültüsünden uyuyamazsın. Önce karı koca kavga etmeye başlarlar, sonra da yatağa yatıp sevişirler. Bu arada birbirlerine olmadık küfürler de ederler. Seviştikten sonra yine kavga etmeye başlarlar. Saatlerce sürer kavgaları.

Bir gece dayanamadım, «İkinizin de analarınızı .....» diye bir küfür salladım. O zaman sustular.

Evi sevmememin bir nedeni de ortalığın fazla pis olması. Her yan çocuk beziyle dolu. Mümkün olduğu kadar temizliyorum ama elimden de fazla bir şey gelmiyor. Tuvalet evin en pis yeri. Hem biz kullanıyoruz, hem yanımızdaki komşular. Hem kirletirler, hem de bizi suçlarlar, siz kirlettiniz diye. Onun için ben, tuvalete gitmektense sahile inip deniz kenarına yaparım yapacağımı, Kimse bana kızmasın diye.

La Esmeralda'yı da sevmem. Orada çocuklar benimle oynamak istemezler. Taş atarlar, konserve kutuları atarlar bana. Onlara sataştığımı, rahat bırakmadığımı söylerler ama bütün bunlar yalandır. Hiç kimseye sataşmam ben.

Buradaki hayatımızın tek iyi yanı her zaman iyi kötü yiyecek bulmamız. Komşuların hepsi ara sıra bir şeyler verirler yemem için. En başta da Don Luis'in karısı Berta. Ne zaman onların evine gitsem karnımı doyururum, sonra da oturup televizyon seyrettirir bana.

Karnım aç olup kimse yiyecek vermedi mi gidip şekerli bira alırım kendime. Hiç param olmadı mı da sokaklarda dolaşıp yemek verecek birini ararım. O da olmazsa son çare Crucita'nın evine giderim. Ama Felicita para vermemişse oradan da eli boş dönerim. Cruz'un hiç parası yoktur. Felicita'nın ara sıra verdiği parayla geçinir. Cruz evine hiç adam almaz. Cayetano'yu bile almaz. Alsa bile Cayetano adamdan sayılmaz zaten.

Karnım acıkınca çok sinirli olurum. Kimseye birşey demem, hemen yatarım. Ama gündüz yatmadığım zamanlar önüme gelene çatarım. Don Luis keşke benim babam olsaydı. Her gün üç kere, beş kere yemek verirdi bana, ben de büyüyüp onun gibi kocaman bir adam olurdum.

İyi bir iş bulsam çalışırım ama oyun oynamayı da çok seviyorum. En sevdiğim oyun da tavan süpürgesinin üstüne binip at gibi koşturmak onu. Bir salıncağımız olsaydı çok iyi olacaktı. Bir keresinde Üç Krallar'a dua ettim, sonra anam sen uyumadan gelip görünmezler dedi. Ancak ben uyuduğum zaman gelip sorarlarmış ne istediğimi. Uyuduğum zaman da farketmiyorum geldiklerini, onun için salıncak isteyemedim bir türlü. Bir gece tam bayram öncesiydi. Uyandım, baktım Mundito yataktan kalktı gitti odanın köşesine

oturdu ve kakasını yaptı. Ne yaptığını gördüm ama sesimi çıkarmadım. Felicita geldi pisliği gördü. Herhalde, dedi, Üç Krallar bizim odaya geldiler. Birinin barsakları bozuktu o yaptı bütün bunları. Ben o gece yatağa yatmadan önce çıkıp dışarıdan biraz yeşil ot toplamıştım. Üç Krallar deveyle gezerlerdi. Otu develerine yedirsinler diye toplamıştım. Sonra uyuya kalmışım, uyandığımda bir de baktım, Krallar bana bir çift tabanca kılıfı bırakmışlar. Çok sevinmiştim.

Kiliseye gitmeyi çok severim. Her pazar giderim kiliseye. Kilisede bir rahip var, bir de Dominikli kadın. Oraya gidince bize boya kalemleri, boyalar, fırçalar verirler resim yaparız. Bize yiyecek de verirler, dondurma da verirler. Bu dediğim Tetuan Caddesindeki kilise. Ondan başka rahip Ponce'un kilisesine de giderim. Don Luis'le Berta da oraya giderler sık sık. Rahip Ponce ve rahibeler, hep birlikte dua ederler. Ne diye dua ettiklerini sordum, birini cennete yolluyorlarmış. Cennete gitmek zormuş, oraya gitmek için dostlarının insana yardım etmesi gerekirmiş.

Bir dua biliyordum, yatmadan önce onu söylerdim hep. O duayı başkalarından işitmiştim. Biri öldü mü onu okurlardı hep. Bir de şunu duymuştum: İnsanlar ölünce tekrar dünyaya gelirlermiş, ama bu sefer canavar olarak. Aynı şeyi televizyondaki filimlerde de görmüştüm. Yakını ölen onun için kiliseye gidip dua edermiş, ölenler canavarlaşıp dönmesinler diye. Felicita hiç kiliseye gitmezdi, nasılsa hiç bir yakını ölmemişti.

Tanrı bana her zaman yardım ediyor. Herhalde sonunda da cennete alacak. Hazreti İsa da bana karşı çok iyi. O cennette oturuyor. Bazan düşümde, kendimi orada onun yanında görürüm. İnsanın kendini cennette görmesi çok hoş oluyor.

Felicita bir gün beni New York'a, dayım Simplicio'nun yanına göndereceğini söyler hep. Beni yanına istemiş, New York'da İngilizce öğrenebilirim diye düşündüm, çok sevindim. İngilizce öğrendikten sonra da bir iş bulurum, ahçılık yaparım, ya da rıhtımda çalışır bir sürü para kazanırım. İhtiyacı olanlara veririm kazandığım paraların bir parçasını. Felicita'ya vermem, onun kendi işi var. Nanda'ya da vermem. Nanda bütün vaktini sarhoşlarla geçiriyor.

Bir an önce büyümek istiyorum ki kimse gelip beni kızdıramasın, alay edemesin. Büyüyünce otomobilim olacak, otomobil kullanacağım. Sonra da evleneceğim. İyi bir kız bulacığım, hem oğlan hem kız bir sürü çocuk doğuracak bana. İyi bir işim olacak, çok para kazanacağım. Ona da çok para vereceğim, iyi yemekler yapacak evde hep. İşten eve dönünce de para vereceğim ve öpeceğim onu. Hastalanınca hemen doktor çağırtacağım. Çocuk doğuracağı zaman da çok iyi bakacağım ona. Hiç kavga etmiyeceğiz.

New York'a gideceğimi herkese söyledim. Felicita bana yeni elbiseler aldı; bir de bavul, elbiselerimi bavula yerleştirdi. Pazar günü hareket edecektim, saat yedide giyinmiş hazırlanmıştım. La Esmeralda'dan ayrılırken Hector hâlâ uyuyordu.

Hava alanına vardığımda saat dokuzdu. Nanda, anam ve Crucita beni uğurlamaya gelmişlerdi. Anam Angelito'yu, Cruz da Chucito'yu getirmişti. Vedalaştım onlarla. Fernanda'yı, Crucita'yı öptüm. O ara çok üzüldüm, çünkü ağlıyorlardı. Fela üzgün görünüyordu. Ama ben sevinçliydim. Fernanda, «İyi yolculuklar, gidince Simplicio'yla Flora'yı benim için öp,» dedi.

Uçağa binerken, belki bir daha dönmem, diye düşünüyordum. Dönmeyecek olursam Yılbaşında Nanda'ya bir parfüm, bir de pudra yollayacaktım, güzel kokulu olanından. Belki de dayım para biriktirip Nanda'yı yılbaşını bizimle geçirsin diye New York'a getirtirdi.

Uçak kalktığında saat ondu. Uçağın içi doluydu, korktum, düşeceğiz sandım. Sonra yalnız olmadığımı görünce. korkum geçti. Bir Amerikalı oturuyordu yanımda. O konuştu, ahbaplık etti benimle. Alana indiğimizde de Simplicio'yla Flora'nın beni karşılayacaklarını biliyordum, onun için rahattım.

New York'a vardığımızda saat on ikiydi. Çok sevinçliydim. New York'un nasıl bir yer olduğunu bilmiyordum. Porto Riko'da ağaçlar vardı, yapraklar yemyeşildi. New York'taki ağaçların hepsi kurumuş gibiydi. Sanki kasırga geçmişti buradan. Soledad teyzeme sordum niçin diye «Soğuktan,» dedi.

Otobüse bindik, bir sürü paramızı aldılar. Sadece otobüse girmek için sekiz dolar verdik. Sonra otobüsten indik, beş dolar verip bir taksiye bindik, taksiden sonra bir oto-

büse daha bindik. Orada da dayımın evine gidinceye kadar altı dolarımızı daha aldılar. Dayımın evine varınca bavulumu indirdim, eşyalarımı çıkardım, asıp yerleştirdim.

Burada dayım ve Flora'yla çok rahat yaşıyorum. Bana iyi davranıyorlar. Sanki burası saray, ben de prensim. Felicita buraya gelmeden önce beni bir kenara çekti, «Gittiğin yerde benim hakkımda kötü şeyler söyleme,» dedi. Buraya gelince onun bütün gün barlarda dolaşıp erkeklerle gezdiğini, bizi yalnız bıraktığını söyleyeceğimi sanmıştı. O öyle deyince, ben de, «Merak etme hiç bir şey söylemem. Yalan söylerim oradakilere,» dedim. New York'a geleli kısa bir süre olmuştu ki Felicita bir mektup yazdı bana. Bir tane de dayıma yazmış. Dayıma yazdığında çok yaramaz olduğumu, sözünü dinlemediğimi söylemiş, altına da eklemiş, «Kimbilir orada benim hakkımda ne yalanlar uyduruyordur,» diye.

O ara bir Amerikalıyla oturuyordu. New York'a gidip herkese anlatırım diye korkmuştu; hiç kimseye anlatmadım. Sadece bir gün Soledad'a dedim ki, «Mektup yazarken anam olacak fareye söyle, onun hakkında konuşmam ben. Büyüyüp bir işim oluncaya kadar da bir daha Porto Riko'ya dönmem, söyle.» Evde dayımla Flora'nın bir çocukları olsun isterim. Şimdi bir sürü elbisem, yeni pabuçlarım var. Bir yıl sonra, biraz daha büyüyünce giyemiyeceğim artık onları. Dayımın bir ufak oğlu olursa bari o giyer 'Angelito'nun da burada, yanımda olmasını isterim. İkiz olduğumuza göre birbirimizden ayrı kaldık mı birbirimizi özleriz. Felicita'nın bunu düşünüp onu da buraya yollaması gerek. Bir kaç tane de kızkardeşim olsun isterim ama iyi huylu kızlar. Bana devamlı mektup yazsınlar, gidince de hep birbirimizi bulup yardım edelim. Ama Felicita daha fazla çocuk doğurursa hiç birine bakamaz, kocası yok ki ona para versin.

Flora bir fabrikada çalışıyor. Geçenlerde o da kızkardeşi Irene'yi yanımıza çağırdı. Dayım yol parasını verdi Irene'nin. Tam yüz dolar tuttu. Irene gelince bavulumu boşalttım, bütün eski elbiselerimi başka bir bavula koydum, bavulumu Irene'ye verdim. Geleceği gün de hava alanına, onu karşılamaya gittik. Onun için bir sürü şey yaptım, şimdi bana nasıl davrandığını bir görseniz. Kızınca canın cehenneme' diyor hemen. Ben de ona cevabı yapıştırıyo-

rum tabii, «Senin canın cehenneme. Bu ev benim evim, senden önce geldim buraya ben. Hem ben iyi çocuğum, onun için küfür edemezsin bana. Kötü olsaydım şimdiye kadar seni çoktan kapı dışarı ederdim.»

Benimle aynı yatakta yatardı. Ben onunla yanyana yatmak istemezdim. Sen kafanı bir ucuna koy, ben bir ucuna derdim. Ama ben uyur uyumaz başımın altından yastığımı çekip alırdı.

Bir gün okula yazılmaya gidecektim, yalnız gitmememi söylediler. Irene ile gittik. İçeri girip, birinci sınıfta, demiş benim için. Hemen gittim düzelttim, ikinci sınıfta olduğumu söyledim. Hiç bir işi doğru dürüst yapamazdı. Bir de döverdi beni. Ellerime vurur, tırnaklarımı çürütürdü hep. Bir keresinde de bir yerimi kesmişti. Gelip oynayalım derdi, sonra da kızıp vururdu bana. Kendisinin benden büyük olduğunu söylerdi, bir de, «Bok çuvalı,» diye küfür ederdi bana. Ben de, «Sen benden daha büyük bir bok çuvalısın. Çocuk bakmasını filân da bilmiyorsun. Bundan sonra ben kendime bakarım,» diye cevap verirdim.

Bana karşı ne duyduğunu bilmiyordum. Belki de benden nefret ediyordu. Sonunda sevgilisi Pio'ya kaçtı. Pio zayıf, bir deri bir kemik, çirkin, dişleri dökük bir çocuktu. Terbiyesizdi de. Bir gün kaçıp gittiler. Şimdi kendi kendime bakıyorum, böylesi daha rahat, kimseye ihtiyacım yok benim.

Burada okula gitmeyi seviyorum. Eğer sadece İngilizce konuşmayıp arada ispanyolca da konuşsalardı daha çok sevecektim buradaki okulu. İngilizce anlamadığım için benimle ingilizce konuşmalarını istemiyorum. Hele bazıları öyle bir ingilizce konuşuyorlar ki hiç bir şey anlaşılmıyor. Öğretmene ingilizce konuşamadığımı söyledim. Bazen sınav yapıyor, sorduğu soruyu anlayamayınca kağıda, 'bilmiyorum', yazıyorum. Bilmiyorum yazınca da kötü not veriyor bana. Bir tek hoca var İspanyolca bilen, o da dersleri ingilizce anlatıyor. Hepsi ingilizce anlatıyorlar dersleri.

Okuldaki çocuklar da çok kötü. Hepsi sataşıyorlar bana. Her çeşit çocuk var orada. Amerikalısı, Çinlisi, Porto Riko'lusu, zencisi. O zenciler çok sinsi oluyor. Bir köşeye

saklanıp bekliyorlar, önlerinden geçerken takıyorlar çelmeyi. Çinliler de gelip kulaklarımı çekiyorlar. İçlerinde en kötüsü de Buffalo denen bir oğlan. Gelip kıçıma çimdik atıyor hep. Okulda hiç arkadaşım yok.

Karen diye küçük, güzel bir kız var. Bir gün sıranın altından şöyle dokundum ona, tekme attı. İngilizce bilmediğim için de derdimi anlatamıyordum. Çocuklardan birini çağırdım, zor zor anlattım. Gel de söyle bütün bunları Karen'e, dedim. Çocuk da fırladı, sonra geçti Karen'in karşısına 'Hav, hav' diye köpek gibi havlamaya başladı. O gün bekledim, saat üç oldu. Okuldan çıkıp kapıda yakaladım o çocuğu. Öyle bir sopa attım ki kan içinde kaldı her yanı. Öğretmen görmedi bizi. Görseydi ceza verirdi.

İngilizce bilmesem de burası hoşuma gidiyor. Zaten şimdilerde çat pat bir şeyler konuşabiliyorum. Belki çok iyi konuşamıyorum ama karşımdaki neler istediğimi anlıyor. Dersteyken tuvalete gitmek için izin isteyebiliyorum ingilizce. Önce çocuklardan duyduklarımı tekrarlıyorum hep, öyle yapınca daha kolay öğreniyorum. Burada **'gato'**ya kedi diyorlar, **'mesa'**ya masa. Bu sabah, «Bugün günlerden pazartesi» diye yazdım ingilizce. **'Ventana'**ya pencere diyorlar, **'casa'**ya da ev. Nasıl, bir şeyler öğrenmişim değil mi ?

Okuldan dönünce çoğu kere Simplicio beni yanına alır, dolaşmaya çıkarız, Onun kız arkadaşı Leila'ya gideriz. Leila Brooklyn'de oturuyor. Oraya gidince bakarız, herkes bir şişe kapmış içki içiyor. Ben çoğu zaman eve girmek istemem ama dayım zorla beni de sokar.

Leila dayıma aşıktı. Bir gün Soledad'ın evinde öpüşüp sevişiyorlardı, hem de bizim gözümüzün önünde. Sonra çıkıp gittiler. Onların arkasından da Soledad'la biz çıktık, Flora'ya gittik. Flora dayımın nerede olduğunu sordu. Soledad, bara uğradı, arkadaşlarıyla içki içiyor dedi. Ben hemen atıldım. «Sana yalan söylüyorlar. Dayım Leila'yla, bilde ne yapacaksan yap.» Flora çok kızdı. Simplicio'nun gözlerini çıkaracağını, Leila'nın dişlerini dökeceğini söyledi. Simplicio bazı geceler eve dönmez bile. Bazan da sabaha karşı ikide üçte gelir. Flora sadece bağırır, küfür eder. Hele Cuma günleri sabah beşte döner eve. Ama kocaman adam, ne isterse yapar tabii.

Bir an önce büyüsem çok iyi olacak. Hep hayal ede-

şöyle bir düş gördüm: Yirmi yaşındaydım, kendimerim, düşümde büyümüş görürüm kendimi. Bir keresinde bir ev satın almış içini de döşemiştim. Yatak odasının yanında banyo vardı, Carmen Rosa'yla oturuyordum. Kalkıp erkenden işe gidiyordum. Her gün Fela'nın çocuklarına para veriyordum, elbise alsınlar diye. Fela'ya da bir fırın, bir yemek odası takımı, koltuklar, masalar, bir de pikap almıştım. Günlerden Cumartesiydi, dışarı yiyecek bir şeyler almaya çıkmıştım. Gittim et aldım, süt aldım, tavuk aldım, makarna, sosis aldım, ekmek, şeker, sabun aldım, her şeyi aldım. Sonra da gidip mobilya aldığım bir yere mobilyaların parasını yatırdım. Ardından karım hastalandı, yemekleri ben pişirdim. Ona karşı çok iyi davranıyordum. Ama beni aldatırsa yapacağımı da biliyordum. Kadınlar öyledir zaten. Erkeğin başı dara düştü, para da suyunu çekti mi hemen terkederler onu. Benim karım bana aynı şeyi yaparsa kafasını kırarım. İşte düşümde bütün bunları gördüm.

Başka bir gün yine bir düş gördüm. Yolda yürüyordum, bir kaç kişiye rastladım ve Bronx'a nasıl gideceğimi sordum. Bana doğru yürümemi söylediler, önüme bir tepe çıkıncaya kadar yürüyecektim. Yürüdüm, yürüdüm, Soledad'ın evine vardım. Evde kimse yoktu. Oradan bir bara gittim, birkaç bar dolaştım. Bir tanesinde biraz da kumar oynadım. Adamın biri gelip çarptı, elimdeki içkiyi döktü. Döndüm, «Git belânı arama, kavga istemiyorum,» dedim. Adamın tabancası vardı. Benim de bıçağım vardı. Adam korktu, çekti gitti. Çünkü iri yarı, kocaman çam yarması bir heriftim.

FELİCİTA: **Benimle Evlenir misiniz?**

Joe'nun barında çalışırken Walker adında bir Amerikalıyla tanıştım. O gün saat altıda işe gelmiştim, locaların birinde bir grup Amerikalı oturuyordu. Önce gözüm Walker'e ilişti. Ama fazla aldırış etmedim ona. Üzerimde yeni aldığım çok güzel, daracık bir elbise vardı. İçkilerini verirken şöyle bir dokundu bacağıma. Bir de lâf attı. Sonra tezgâhın başına döndüm. Arkadan beni seyrettiğini farketmiştim. Masalarına tekrar içki götürdüğümde gözlerini bana dikti, neden bu kadar ciddi olduğumu sordu. Öyle yaratıldım da ondan dedim.

Ertesi gün yine geldi. Hem akşamüstü erkenden, bar tenhayken. İngilizce konuşuyordu. O gece dansettik, bana içki ısmarladı. Evli olup olmadığımı sordu, evli değilim dedim. Daha doğrusu hem evliyim, hem de değilim, dedim. Öyle dememin nedeni de şuydu: Amerikalılara evli değilim dersen seni hâlâ kız sanırlar. Kocam yok ama beş çocuğum var dedim, inanmadı.

Sonra bir parça kâğıt çıkardı, benim resmimi çizmeye başladı. Elimde tuttuğum bardağı, sigarayı, her şeyi çizdi. Çok iyi resim yapıyordu. Resmi bitirince hatıra diye saklamam için bana verdi.

Hem içiyor, hem de dansediyorduk. Müzik kutusuna

devamlı para atıyordu. Bana sımsıkı sarıldı. Öpmeye çalıştı, yapmamasını söyledim. Çünkü onun öyle yaptığını görünce daha sonra diğer müşteriler de aynı şeyi isteyeceklerdi.

Ben böyle deyince, «Sen burada çalışanlardan da, başka barlarda çalışanlardan da farklısın. Ailenle tanıştır beni, senin için ciddi şeyler düşünüyorum,» dedi. Olur dedim, ertesi günü daha erken gelmesini söyledim.

Ertesi gün pazardı, sabah dokuzda buluştuk. Anamın çalıştığı yere götürdüm onu. Bütün gün beraberdik. O gece, hatta gece yarısından da sonra saat ikiye kadar beraberdik. Bana otele gitmeyi filân teklif etmedi. Sadece konuştuk, içki içtik, dansettik. bir iki kere de öptü beni. Hep benden bir şeyler istemesini bekliyordum ama istemedi. Çok kibar davrandı. İyi bir lokantada yemek yedik. Benim için fazla para harcamamasını söyledim. O gün böyle geçti.

Daha sonra bir keresinde yıkanacak, ütülenecek çamaşırları olduğunu, onları çamaşırhaneye götüreceğini söyledi. Ben, «Götürmene lüzum yok, ben senin için yıkayıp ütülerim,» dedim. Bu onu çok sevindirmişti. Daha önce bunu ona hiç kimse yapmamış, anası bile. O gün benimle evlenmek istediğini söyledi. Beş çocuğum olduğu için, evlenemiyeceğim, dedim. Biraz durdu, düşündü, sonra, «Çocukların önemi yok,» dedi. «Ben seni seviyorum. Kaç çocuğun olursa olsun. Sen yoksulsun, ailen de yoksul. Benim ailem zengin ama onun da zararı yok. Mutlu olmamıza kimse engel olmaz.» O öyle deyince ben ne söyleyebilirdim.

Bir hafta kadar sonra eve çağırdım onu. Geldi, çocukları gördü, evi yoksul olmasına rağmen temiz buldu. Benimle konuşurken hep ayakta duruyordu. Oturmasını söyledim. oturdu. Sonra gözlerini dikip bana bakmaya başladı. «Bir şey söylesene,» dedim. «Bilmiyorum, ne söyliyebilirim,» diye cevap verdi. «Şimdi sen otur, biraz ben senin elbiselerini ütüleyeyim de değişirsin.» Sonra yatak odama geçtim, onu da oraya çağırdım. Önce girmek istemedi. Balkonda biri olabilir, görür, dedi. Çocuklarımla evde yalnız yaşadığımı, başka kimsenin olmadığını söyledim. Yatağın üzerine oturttum, gidip yanına oturdum. «Beni öpmeyecek misin,» diye sordum. «Çocuklar içerdeyken olmaz,» dedi. «Çocuklar farketmez,» dedim. Öpüştük, sonra

tutup yatağa çektim onu. Ama o üzerinden sıkılganlığını atamamıştı, sıkılması için bir neden olmadığını söyledim. O erkekti, ben de kadın. Bir kere daha öptüm, gözlerini indirdi.

Balkona çıktım, onu da çağırdım, kumsala baktık, denizi gösterdim ona. Evin manzarasını çok beğendi. Sonra içeri girdim, yatağın üzerine uzandım. Gelip kıçıma bir tokat attı. Ben de kolundan tuttum, çektim onu yatağa. Yatağın üzerinde boğuşmaya başladık. Ben onu öptüm, o beni ama hâlâ sıkılgandı. «Ne o, yoksa beni sevmiyor musun?» diye sordum. «Hayır ama çocuklar burada olunca rahat edemiyorum. Sonra seninle ilk defa yalnız kalıyorum,» dedi. «Çocukları şeker almaya yollarım,» dedim. Çıkarıp iki dolar verdi. Çocuklar evden gidince tekrar öpüşmeye başladık. Bir ara öpüşürken gözbebekleri ufaldı. «Hayatımda senin gibi öpen görmedim,» dedi. Biraz daha öpüştük, sonra, «Fela seni çok seviyorum. New York'a gitmek istemiyorum hiç, ama gitmem gerek. Eğer beni beklersen dönüp gelirim sana. Doğru söylediğime inandırmak için de elbiselerimi burada bırakacağım. Hadi kalk sinemaya gidelim şimdi,» dedi. «Hayır, sinemaya filân gitmem, bugün seninle başbaşa kalmak istiyorum,» dedim. Boynundan öptüm onu, ürperdi. Bir daha öptüm, bir daha, bir daha öptüm, sonra da üstüme çektim. Bir yandan öpüyor, bir yandan her yanını okşuyordum. O kendini tamamen bana bırakmıştı. Bir süre sonra kalktım, banyo yapacağımı söyledim. Banyo yaptıktan sonra siyah, dantel külotumu giydim. Bir de onun eşi sütyenim vardı, onu da giydim. Yine gözlerini dikip bakmaya başladı bana. «Ne kadar geniş kalçaların var.» «Hoşuna gitmiyor mu?» diye sordum. Yine utandı, gözlerini önüne eğdi. «Çıkar gömleğini,» dedim, çıkardı. «Fanilânı da çıkar.» Onu da çıkardı. Sonra pabuçlarını çıkarttım. Ardından, «Daha ne bekliyorsun? Çıkar pantolonunu,» dedim. Hep benim söylememi bekliyordu. Çok sıkılıyordu. Onu da çıkardı, sonra külotuyla uzandı yatağın üstüne. «Ne o, yatakta böyle mi yatacaksın? Çıkar onu da bakalım. Bu evde çıplak gezilir,» dedim. Tutup çıkardı külotunu. Çırılçıplak kalınca da öpüp okşamaya başladım her yanını. Göğüslerinin ucunu öptüm. O da bana aynı şeyi yaptı. Boyuna, «Seni çok seviyorum,» diyordu bana. Benden çocuğu olmasını istiyormuş.

Ona bir çocuk doğuracağımı vadettim, sonra sarıldık, Tam kızışmıştık ki kapı güm güm vuruldu, çocuklardan biri gelmişti. Küfür ede ede kapıya çıktım, eline biraz daha para verip saldım çocuğu.

Walker gözlerini yummuştu. Tekrar sarıldık birbirimize, arka arkaya üç kere seviştik o gün. Çok hoşuma gitmişti. Bir türlü benden kopmak istemiyordu. Bir kere Dominik'li bir kızla yatmış, hiç zevk almamış. Sonra tekrar beni sevdiğini söyledi, yataktan çıkmaya niyetli görünmüyordu. «İşe gitmem gerek,» dedim, kalktık.

Sonra bir soru sordum ona. Yakışıklı adamdı, neden daha önce başka bir kıza aşık olmamıştı. O da anlattı. New York'ta başına bir iş gelmiş. Bir kıza aşık olmuş, ona bir sürü şeyler almış, sonra kız onu terkedip başkasına kaçmış. Daha sonra, ailesine mektup yazıp benden bahsettiğini söyledi. Onlara benimle evlenmek istediğini söylemiş, razı olup olmadıklarını sormuş. Ama dediğine göre razı olmasalar da evlenecek benimle.

Walker'e, benim barda çalıştığımı annesine söylememesini ihtar ettim. Geçmişte bir sürü şeyler yapmıştım, şimdi de yaptığımı çocuklarım için yapıyordum. Ailesinin bunları öğrenmesini istemiyordum. Onlar zengindi, bense yoksul. Ne beyazdım, ne de çok güzel. İsterse bu işten vazgeçmesini söyledim. Kabul etmedi. Babasının Manhattan'da bir evi varmiş. Walker'in kendi evi ayrıymış. Evinde çamaşır makinasına varıncaya kadar her türlü eşyası varmış. Daha önce de evlenmek istemiş, denizci olduğu için donanmadan izin vermemişler. Evinde ona şunu şöyle yap, bunu böyle yap diyecek kimse olmadığını söyledi. «New York'a gidersek ikimiz için de iyi olur. Orada evim var, işim var, daha rahat ederiz,» dedi bana.

Walker benim yanımdayken başka kıza bakmazdı. Sadece benimdi. Başka erkeklerle dansetmemi de istemezdi. Nerede olursak olalım sarılıp öperdi beni. Çocuklarıma iyi davranırdı, anamla da iyi geçinirdi. Ama gün geldi Porto Riko'dan ayrıldı. Gemisi limandan gidiyordu.

Ona çok alışmıştım. Beni çok sevdiğini, kendisini unutmamamı tenbih etti sıkıca. Ona vermek için bir keresinde bikiniyle, bir keresinde de sütyen ve külotla resmimi çektirmiştim. Yanında fotoğraflarım oldukça onlara bakıp be-

ni hatırlayacağını söylerdi. Böylece, uzakta olduğumuz halde birbirimizi sevebilecektik.

Doğru söyleyip söylemediğini bilmiyordum. İyi bir insandı, hayatının geri kalan yıllarını onunla geçirmek istiyordum. Daha önce başımdan geçenlerden ders almıştım, onun için kendi kendime ne kadar iyi görünürlerse görünsünler erkeklere inanmamaya karar vermiştim. İnanır görünür, ama içimden inanmazdım. Walker gittikten sonra ona bir kaç mektup yazdım. İngilizcem yok denecek kadar kıt olduğundan arkadaşlarımdan biri yardım etmişti bana. «1 Aralık 1963. Sevgilim, dün üç mektubunu aldım. Senden mektup alınca çok seviniyorum, çünkü ikimiz de birbirimizi seviyoruz. Sevgilim, bana sözünü ettiğin sürprizi düşündüm de herhalde nişan yüzüğüdür dedim.

Daha gideli pek az oldu, dönüş tarihini değiştirmişsin. Hemen bıktın mı benden, 23'ü demiştin 28'i yazıyorsun. Beni çok bekletme. İşime gelince, Joe ile kavga ettim, işim yok artık. Kızkardeşim yemek pişirip yolluyor, onu yiyoruz, günlerimiz böyle geçiyor. Evin kirasını veremedim, ne yapacağımı bilmiyorum, bir sürü derdim var. Sen gelmeden bir iş bulmaya çalışacağım. Sana şunu hatırlatayım, aramızda geçen şeyleri, kimseye söylemedim oysa sen Zoraida'ya benim için, çok içiyor, demişsin. Senin yanında içmemi istemiyormuşsun. Yanında içersem, sen yokken kimbilir neler yaparmışım. Şunu bil ki sen gittin gideli hiç içki içmedim, sana saygımdan. Senin yanında içtim ama sen gidiyorsun diye üzülüyordum, unutmak içindi. Onun için beni anlarsın, bağışla beni. Sevgilim, eğer Tanrı bize çocuk verseydi daha da mutlu olurduk. Senden çocuğum olsun istiyorum, senin hakkın çünkü bu. Çok uzun mektup yazmıyorum senin gibi, biliyorsun İngilizce yazamıyorum. Senden mektup gelinceye kadar hoşca kal. Seni bir kere daha görmek isteyen, Felicita.»

Walker çocuk doğurmamı çok istiyordu. O ameliyatı geçirdiğime pişman olmuştum. Ameliyat geçirdiğimden bahsetmemiştim ona. Yara izini görmüştü ama apandisit izi olduğunu söylemiştim. Yine de çok istersem bir ameliyat daha yaptırır kapattıkları kanalları açtırırım, ve çocuk doğururum. Şimdi bilim ilerledi, bir insanın ciğerini başka birine takıyorlar da bunu yapamazlar mı sanki?

Walker'e mektup yazıp doktora gittiğimi söyledim. Dok-

tor muayene etti, gebe olduğumu söyledi dedim. Başımın döndüğünü, sık sık midemin bulandığını yazdım. O mektuba cevap vermedi. Bir süre mektup almadım ondan, sonra anasının öldüğünü yazdı bana. Hemen cevap verdim ben de.

«28 Ocak 1964. Sevgili Walker, annene olana çok çok üzüldüm. Beni unuttun sanıyordum. Sevgilim, anneni tanımak istiyordum ama olmadı. Beni merak etme, hep senin cevabını bekliyorum. Bütün gün resmine bakıyorum. Haber yolla. Şubat'ın son haftasında mı geliyor gemin? Seni çıkıp karşılamak istiyorum. Kızkardeşimle, çocuklarla Bronx'a gideceğiz, bilet ayırttık. Mart ayında gideceğiz. Sevgilim, senin mektubunu alınca çok şaşırdım. Şubatın son haftasında geleceksen bana haber ver. Çok çok sevgiler, Felicita.»

«12 Şubat 1964. Segili Walker'im, mektubunu aldım, benim mektuplarımı almadığını söylüyorsun. Senden mektup gelir gelmez oturup yazıyorum. Kimbilir ne oldu. Yolladığım mektupta resmim vardı, aldın mı o mektubu. Sevgilim, şimdi La Torre'de çalışıyorum. Joe'nunkinden daha iyi bir yer ama onun kadar para vermiyorlar. Sevgilim, çocuğumuz olmasını ne kadar istediğini biliyorum, ben de istiyorum. Tam gebeydim, 6 Ocak'ta düşürdüm çocuğu. Sen mektup yazmayınca çok üzülmüştüm, bir gece yağmur yağıyordu, saat ikiydi, o merdivenlerden düştüm. Hani hep birlikte kumsala indiğimiz merdivenlerden. Çok acı çektim, yardım edecek kimsem yoktu, Ama sen üzülme tekrar çocuğumuz olur. Bana biraz para yollasan da yol için biletimi alsam. Senin yanına gelirim, bir ev tutarım. Eşyalarımı da sana yollayacağım, ben gelinceye kadar sakla onları. Ben gelinceye kadar da başka kadınlarla dost olma, beni bekle. Gelince o ilk gecemiz gibi bir gece geçiririz, hatırladın mı? Senin Felicita.»

Walker gittikten bir süre sonra bir Filipinliyle tanışmıştım. Filipinli hemen bana aşık olmuş, evlenelim demişti. Ne yapacağımı ben de şaşırmıştım. Benimle evlenmek isteyen, evleneceğini vadeden iki erkek vardı ama ikisi de o anda yanımda değillerdi. İkisi de denizciydi, denize açılmışlardı, La Esmeralda'da çocuklarımla yalnızdım.

Hanigisini bekleyeceğime bir türlü karar veremiyordum. Bir sabah erkenden kalktım, Louiza Aldea'ya gidip Dona Magdalena'yı gördüm. Dona Magdalena bu işlerden

anlardı. Ne istediğimi sordu, çıkarıp Walker'la Amadeo'nun resimlerini gösterdim. İkisinin de bana evlenmeyi vadettiklerini söyledim. «Hangisini kabul edeyim?» diye sordum.

Dona Magdalena bana şunları söyledi. «Bu Walker dediğin seninle sadece dalga geçiyor. Her limanda bir sevgilisi var, hepsine aynı hikâyeyi uyduruyor. Hem New York'ta bir de karısı var bu adamın. Kısa saçlı, mavi gözlü, sarışın bir kadın. Seninle sadece biraz vakit geçirmiş, o kadar. Amadeo adlısı sanki tek gözünü kırpıyor gibi resimde, bu zafer işaretidir. Belki ondan iş çıkar. İyisi mi ben sana bir iki dua yazayım, sonra bir iki de ilâç vereyim. Al bunları eve götür, söyleyeceğim gibi kullan, sonra gel haber ver bana ne olduğunu.»

O gün eve döndüğümde çok üzgündüm. Oraya giderken Walker hakkında iyi şeyler duyacağımı sanıyordum ama yanılmıştım. Evli olduğunu işitince onu unutmaya karar verdim. Ama bana yaptıklarını, bana çektirdiklerini unutamıyordum bir türlü. Dona Magdalena'ya bir çok kimse gider, Dona Magdalena'nın söyledikleri de zamanla çıkardı. Ondan sonraki pazartesi tekrar Loiza Aldea'ya gittim. Sabah saatin beşinde kalktım, evi düzelttim, çocukların kahvaltısını hazırladım, bulaşıkları yıkadım, çıktım. Giderken Cruz'a rastladım, çocuklara göz kulak olmasını söyledim. Bir dolar verdim öğlen yiyecek şeyler alması için. Dona Magdalena'ya gittim. Gider gitmez, «Senora, ne zaman buraya gelsem garip bir sancı saplanıyor vücuduma», dedim.

«Bana bunu söylemenin gereği yoktu. Sen söylemesen ben suratından anlardım. Sancının neden girdiğini de söyleyeyim sana. Rosita diye birisi var mı, tanıdığın? Sonra Edmundo, Pilar? Kim bunlar?» Edmundo'nun kocam olduğunu söyledim, Rosita kapı komşumdu, Pilar da şimdi Edmundo'yla yaşayan kadın. Ben bunları anlatınca Dona Magdalena, «Pilar ve Rosita sana büyü yapmışlar. Öyle bir büyü yapmışlar ki hiç bir erkekle yatamıyacaksın, her yattığında kan gelecek, sancı duyacaksın. Bu ikisi senin evlenmeni istemiyorlar,» dedi.

Sancım artmıştı, Dona Magdalena beni tedaviye başladı. Sancımı aldı, vücudumdan çekti çıkardı. Bunu yaparken sandalyesinde kendisi titremeye başlamıştı. «Sancıyı

senden çıkardım ama bu sefer de benim vücuduma girdi. Ben kendi vücudumdan çıkarırım, önemli değil, yeter ki sen evine iyileşmiş dön», dedi. Ağrı kaybolunca kendimi çok rahat hissetmeye başlamıştım.

Bir iki de ilâç yazdı bana. Bunlardan bazılarını banyonun içine dökecek girip yıkanacaktım. Bazılarını da içecektim. Eve döner dönmez verdiği ilâçları sıcak suya boşalttım. Suyun içine girip üç beş dakika kaldım, bütün sancılarım kesildi. Bir iki gün daha içimden kan gelmeye devam etti, Dona Magdalena bunun birkaç gün daha devam edeceğini söylemişti. Yine geçmezse ne ilâç kullanmam gerektiğini de söylemişti. Şimdi Tanrı'ya şükür çok iyiyim.

Bir Cumartesi sabahı uyuyordum, anamın sesiyle uyandım, «Felicita kalk, kalk. Koş, beklediklerin geldi, koş.»

Hemen camdan dışarı baktım, limana iki geminin girdiğini gördüm. «Fernanda, bana öyle geliyor ki ikinci gemi Walker'in gemisi,» dedim. Çok uzaktaydı bir türlü göremiyordum. Kendi kendime inşallah S.S. 223 tür diye dua ediyordum. Sonunda gemiler yaklaştı, tahmin ettiğim gibi SS. 223tü bir tanesi. Fernanda, «Koş hazırlan, hemen git bul onu,» dedi. «Yok ben burada bekleyeceğim. O gelip beni bulsun.»

İki geminin arkasından küçük, beyaz bir gemi daha göründü. Kızkardeşim, «Belki bu da Amadeo'nun gemisidir,» dedi. Amadeo'nun gemisi olup olmadığını bilmiyordum ama sonradan aklıma geldi. «Yok olamaz, Amadeo New York'a gitti.»

Hemen hazırlandım, berbere koşup saçımı yaptırdım. Yeni elbiselerimi, yeni pabuçlarımı giydim. Rıhtıma doğru inerken iki Amerikalı gördüm. İçimden onlara doğru koşup sarılmak istedim nedense. Bir de baktım biri Walker, gülüyordu bana. Gözlerim kapalı koştum, tam sarılacaktım birden arkasında Filipin'li sevgilim belirdi. Çok şaşırmıştım. Ama hemen karar verdim, Walker'in yanından geçip Amadeo'ya sarıldım.

Walker olduğu yerde donup kalmıştı, gözlerini dikmiş bana bakıyordu. O bakarken Filipin'liye sarılıp öptüm. Sonra birlikte Joe'nun barına gittik. Walker da arkamızdan geldi hemen. «Felicita,» diye seslendi, duymamış gibi davrandım. Ondan sonra, «Bir içki ister misin?» diye sordu. «Hayır, hayır istemem. Hem yanımda arkadaşım var. Sevgilim be-

nim, yakında evleneceğiz,» Amadeo'yu gösterdim bunları söylerken. Walker gidip müzik dolabında plâk çalmaya başladı. Boyuna rom içiyordu; sonunda içki fazla geldi, yığıldı masanın üstüne. Arkadaşları kafasını buzla ovdular, masaj yaptılar, biraz ayıldı. Tekrar yanıma geldi, «Fela, şöyle sarıl bana da bir fotoğrafımızı çeksinler,» dedi. Daha ben, ne oluyor, demeye kalmadan resmimizi çekiverdi biri. Sonra Walker dansedelim dedi. «Peki,» diye cevap verdim.

Filipinli işin pek farkında değildi. Çünkü ona daha fazla yakınlık gösteriyordum. Onun yanındayken sarılıp öpüyordum, ama Walker'le dansederken daha ciddi, daha soğuk davranıyordum. «Hadi çıkıp gidelim buradan. Gidelim de iki lokma bir şey yiyelim,» diye yanıma geldi Filipin'li. «Dur henüz erken, biraz daha bekleyelim. Hem ben acıkmadım. Hadi gel biraz seninle dansedelim,» diye cevap verdim. Amadeo'yla dansetmeye başladık, dansederken bir yandan da öpüyordu beni, «Seninle bu yıl hemen evlenmek istiyorum.» Walker hemen yanımızdaki masada oturuyordu, Amadeo'nun bu söylediğini de duymuştu. Bende mahsus, onu iyice kızdırmak için Amadeo'ya şöyle cevap verdim, «Hadi gel gidelim. Bizim eve gidelim. Uykum geldi, yatalım artık.» Walker öfkeyle bakıyordu bana, ben de gülüp göz kırptım. Bir ara, Amadeo bir şeyle meşgulken yanından kaçtım. Walker hemen arkamdan geldi. «Felicita neden kızdın bana?» «Yoo, sana kızgın olduğumu kim söyledi?» Filipinli sevgilim Amadeo orada arkadaşlariyla lâfa dalmıştı. Walker'la hemen bardan çıktık, yakındaki başka bir bara girdik. Orada programı seyrettik. Sarılıp öpmek istedi, dudağını çok kötü ısırdım. Ama öpmeye devam etti. Uzun uzun öpüştük sonra, «İlk gecemizi hatırlıyor musun?» diye sordu bana. «Son geceyi de hatırlıyorum.» «Niye bana karşı soğuksun böyle?» «Bilmiyorum, söylediklerini anlamıyorum. İngilizce bilmem ben.» Bunları söyledikten sonra tutamadım kendimi, boşandım birden. «Senden nefret ediyorum. Bana bu kadar çektirdiğin için nefret ediyorum. Seni ne kadar sevdiğimi biliyordun. Ne kadar mektup yazdığımı da biliyordun. Ama cevap vermedin mektuplarıma. Şimdi nefret ediyorum artık senden. Yarın bütün resimlerimi geri getir, ver bana. Ben de senin resimlerini vereceğim, bir daha görüşmeyiz herhalde.»

Hiç bir şey söylemedi. Kalktı, sokağa çıktı, koşar adım

gidiyordu. Duvardaki afişlerden birine asılıp yırttım. Sokakta dolaşan polislerden biri görmüştü yaptıklarımı. Yanıma gelip bir iki lâf etti, biraz azarladı. Polis gidince Walker tekrar yanıma geldi. «Fela, sana kızamıyorum bile. Gel gidip biraz daha içelim.»

Saat ikiye çeyrek kala tekrar Joe'nun barına döndüm, çantamı almaya. Oradaki kız kulağıma, «Dikkatli ol, senin Filipinli hâlâ burada,» diye fısıldadı. İki saatten fazla orada yalnız başına oturmuş beni beklemişti. «Çantanı al, hemen gözükmeden kaybol,» dedi kız. Onun dediği gibi yaptım, Walker'in yanına gittim. «Evleneceğin doğru mu?» diye sordu Walker. «Tabii doğru. O adam bana iyi davranıyor, bana para veriyor, her istediğimi alıyor, hatta anama bile para veriyor. Niye evlenmeyeyim?» «Peki öyleyse evlen.» Böyle der demez ayrıldı benden, yürümeye başladı. Baktım rıhtıma gidiyor. Bir daha da arkasına bakmadı.

O gece Amadeo sabahın beşine kadar Joe'nun barında beni beklemiş. Ama Walker'dan ayrıldıktan sonra ben doğruca eve gittim. O gece hiç uyumadım. Ertesi sabah saat sekizde rıhtıma indim, Amadeo'yu aramaya başladım. Gemisinin öbür rıhtımda olduğunu söylediler. Öbür rıhtım oldukca uzaktaydı, oraya gidecek param yoktu. Topu topu bir buçuk dolar vardı cebimde. Amadeo'yu bulamayacağımı anlayınca onun yerine Walker'i görmeye karar verdim. Taksiye beni donanma binasının önünde bırakmasını söyledim. Oraya gittiğimde Walker'i sordum, hemen geldi. Üzerinde iş kıyafeti vardı. Beni görünce birden kızardı, mahçup olmuştu, «Ne işin var senin burada?» «Kızdın mı bana çok?» «Hayır. Bak, bir iki dakika bekle beni, olur mu? Tam on ikide çıkacağım».

O güneşin altında Walker'i bekledim. Çıkınca benim eve gittik, anamla konuştu. Anam da ona çorba yaptı. Çorbayı içti, çok hoşuna gitmişti, anama teşekkür etti. Üzerindeki elbiseleri değiştirsin diye evdeki pantolonlardan birini verdim ona. O pantolonu Amadeo, Fernanda'nın kocasına vermem için getirmişti. Pantolonu verdikten sonra yaptığım iş garibime gitti, gülmeye başladım. Fernanda'ya, «İster misin Amadeo şimdi gelsin. Çılgına döner böyle görürse bizi. Beni boynuzladığın yetmiyormuş gibi elbiselerimi de aşığına veriyorsun, diye üstüme saldırsın.» Anam da gülmeye baş-

ladı, «Günün birinde bu heriflerle başın belâya girecek, biri öldürecek seni,» dedi.

Walker konuşmalarımızdan bir şey anlamıyordu tabii. Neden bahsettiğimizi sordu, «Hiç. Fernanda'ya senin ne kadar iyi bir insan olduğunu anlatıyordum,» dedim. Walker bizimleyken aramızda konuştuklarımızı anlamaya çalışıyordu, ama çok az ispanyolca bildiğinden bir türlü bu işi başaramazdı.

Çocukları yıkadım, giydirdim, sokağa saldım, kapıyı da arkalarından kilitledim. Walker'la yatağa girdik, seviştik. Altı aydan beri ilk defa yapıyorduk bu işi. Eskisi kadar ateşli değildi. Bir kere öptü, ardından hemen üstüme tırmanıverdi. Sonra da, «Mektupta yazdığın çocuk ne oldu? İyice anlatsana bana şu işi,» diye sordu. Ona hatırlamak istemediğimi söyledim.

Biz tam sevişirken çocuklar kapıya vurmaya başladılar. Onun için aceleye geldi ilk sefer. Çocukları savdık, tekrar yatağa girdik. Tam öpüşüp sevişiyorduk, biri kapıya vurmaya başladı. Kız arkadaşlarımdan biri kapıdan sesleniyor, Amadeo'nun eve doğru geldiğini haber veriyordu. Gelip bizi orada görürse ikimizi de öldürürdü. Giyinmeye bile vaktim yoktu. Üzerimde gecelikle kapıya çıktım. «Merhaba Amadeo, nasılsın?» «İyiyim, iyiyim. Tany nerede?» Tany'yi çok severdi. Hemen çağırdım. kucakladı öptü onu. Sonra bana döndü, «Gel yavrum, gel sevgilim, gel de içeri girelim.» «Yok içeri giremeyiz, olmaz. Kocam var içeride.» «Hangi kocan? Hani şu eski kocan mı? Evli olduğun kanuni kocan mı?» «Evet,» diye cevap verdim. «Peki, peki,» dedi, hemen uzaklaştı.

Odaya dönünce sinirden ağlamaya başladım. Walker ne olduğunu sordu, kollarına aldı beni, bir yandan da okşuyordu. «Walker o kadar çok derdim var ki. Hadi, gel giyin de çıkalım buradan. Hadi, çabuk ol.» Sonra da Filipin'linin beni hiç rahat bırakmadığını, peşimden ayrılmadığını, ama onu sevmediğimi söyledim. «Dinle bak. Herhalde beni Joe'nun barında bekliyordur şimdi. İkimizi birlikte görmesini istemiyorum. Sen önce La Tore'ye git, bir bira iç, on on beş dakika sonra Joe'nun barına gelirsin. Benimle değilmişsin gibi yaparsın.»

Üzerime çok güzel bir elbise giymiştim. Joe'nun barına gittiğimde Filipinli orada bir masaya oturmuş içiyordu.

Yanına gidip oturdum. Bana da içki ısmarladı, bir dikişte bitirdim bardağı.

Saat beş buçuk, altıda Filipinliyle dansa kalktığım an Walker girdi içeri. Kapının eşiğinde durmuş, her zamanki gibi dik dik bakıyordu bana. Bir ara yanına gittim, «Saat yedide işe başlamam gerek. Ondan önce de bir şeyler yemek istiyorum. Bir iki dakika bekle, şimdi gelirim,» dedim. Bir iki dakika sonra dediğim gibi Walker'ın yanına gittim. Çıktık La Tore'nin önünden geçerken barın sahibi bizi gördü, yanımıza koştu. «Ben de seni arıyordum, seni kovdum,» dedi. Önce adamın niye böyle yaptığını anlayamadım. Meğer Amadeo bir gece önce o barda iki yüz yetmişbeş dolarlık bir çek bozdurmuş, sonra da dolarların hiç birini harcamamış barlara götürdüm, o parayı başka barlarda harcattım sanarak kızmış. İşten çıktığımı söyleyince omuz silktim, «Peki öyleyse,» dedim ve yürümeye devam ettim.

Yemekten sonra Walker'dan ayrıldım, La Tore'ye gittim. Patronun yanına çıktım, «Peki, madem artık burada çalışmayacakmışım, biriken paralarımı ver bakalım.» Ben böyle deyince patron caydı işten çıkarmaktan. «Hadi gel de başla yine işe,» dedi. İçeri girdim, tezgâhın arkasına geçtim, bir de baktım Amadeo karşımda duruyor. Tam küfelikti. Beni dansa kaldırmak istedi. Kalktım, dansederken, «Bırak dansı gidelim artık. Daha fazla dayanamayacağım, hemen bir otele gidelim,» dedi. Çıkıp gittik.

Orada yirmi dakika kadar kaldık. Amadeo, «Seni çok seviyorum, çünkü yatakta sevişmesini çok iyi biliyorsun,» dedi. «Öyle mi? Öyleyse al götür beni de New York'a.»

Otelden çıkınca Amadeo benimle tekrar La Tore'ye döndü. İşim bitinceye kadar da bekledi. Bitince çıkıp birlikte benim eve gittik. İki kere daha sevişttik. Oldukca da iyi sevişiyordu. Evden çıkarken, «Hiç içimden gelmiyor gitmek. Ama gitmezsem de işten çıkarırlar. Gidiyorum ama sözveriyorum döneceğim,» dedi. Zaten hepsi böyle söyler, bilirsiniz. O hikâye de öyle bitti, bir daha görmedim Amadeo'yu.

Ertesi gün La Tore'deyken iki denizci, bir asker, bir sivil, on dokuz tane de gemici geldi. Hepsiyle dansettim, içki içtim. Walker de karşıma oturmuş seyrediyordu beni. Hepsiyle birer kere dansettim. Her dansın sonunda da alkışlıyorlardı beni. Barın en neşeli, en gürültülü masası bi-

zim masaydı. Walker çok kızmıştı bana; onu görmemiş gibi davranıyordum. Onun içkilerini de götürmeyip daha fazla kızdırmaya çalışıyordum.

Bir ara yanından geçerken, İngilizce, «Senden nefret ediyorum,» dedim. Cevap verecek gibi oldu, ona fırsat bırakmadan devam ettim. «Beni niye sevdiğini de biliyorum. Seninle bedava yattım, paranı almadım da ondan.» Böyle deyince çok kızdı. İçkisini bir yudumda dikti, bardağındaki buzları yere fırlattı. Ben aklıma ne gelirse söyledim o anda, bol bol küfür ettim.

Ben susunca çıkarıp beş dolar uzattı, «Bana içki getir.» Beş dolarını elinden aldım, içkisini getirmedim. Bir kere daha onun masasının yanından geçerken, «Ne oldu benim içkiler?» dedi. Hiç duymamış gibi davrandım. O zaman öbür kızlardan birine döndü, ondan istedi içkileri, Kız gidip getirdi. Walker'ın beş dolarını kıza verdim. Kız içkinin parasını aldı, dört dolar yirmi sent geri verdi bana. Dört doları cebime attım, yirmi senti Walker'in suratına fırlattım. Walker, «Ver o parayı bana Felicita, ver o parayı yoksa çok kızacağım,» diye öfkeyle söylendi.

Bütün parası bu kadardı. Dört tane bir dolarlığı elimde iyice büktüm, sonra suratına fırlattım. «Al dört dolarını da bir tarafına sok.» Aldı dolarları, içkisini bitirdi, öbür kızlardan biriyle çıktı gitti. Beni kıskandırmak istiyordu. Onlar kapıdan çıkarken gülmeye başladım. «Zavallı, tereyağla baldan sonra kuru ekmeğe düşmek denir buna.»

Zaten Walker'i hiç bir zaman doğru dürüst sevmemiştim. Yine de ona karşı bir şeyler duyuyordum. Onu düşününce göğsüme bir ağırlık çökerdi. O gece de öyle oldu, ama ertesi sabah hiç bir şey kalmadı.

Tekrar New York'a gitmek istiyordum. Piyango bileti almıştım, belki de oradan para kazanırım diye beklemeye karar verdim. Yol parası için kırk dolar depozito yatırmıştım, o yatırdığım kırk dolara bir şey katamadım, başka hiç para kalmamıştı elimde. Walker buradayken ondan aldığım parayı, kendi çalışıp kazandıklarımı elbiseye, pabuca vermiştim. Zaten para biriktirmeyi bilmezdim hiç.

Pepe adında ihtiyar bir Meksikalı vardı. Kendisiyle yaşamamı istiyordu. Nesi var, nesi yoksa benim üstüme yapacaktı. Küçük bir bar işletiyordu, bir de ortağı vardı. Bana bir iki gerdanlık armağan etti, sonra da karısı olmamı istedi.

Beni sevdiğini söylüyordu ama birlikte yaşamaya başlamadan bana elini sürmek istemiyordu.

Pepe iyi adamdı ama sevmedim onu. Altmış yaşında kadardı. Bazen kriz gelir, bayılıverirdi. İlk seferinde onu öldü sanmıştım ve çok korkmuştum. Onunla yaşamaktansa yalnız yaşamayı yeğ tutardım. Yine de her gece işten sonra onunla oturup bir iki kadeh içki yuvarlardık.

Bir gece çalışırken Gümüş Kupa barından tanıdığım bir adamı gördüm. Yanında kendinden daha yaşlı bir arkadaşı vardı. Gelip benimle tanıştırdı arkadaşını. Adam Yunanlı bir kaptandı. Kaptanla çıkıp Pepe'nin barına gittik, biraz da orada içtik. Pepe daha önce, gece benimle konuşmak istediğini söylemişti. İçeri girer girmez yanıma geldi, ellerime sarıldı, yanağımdan öpmek istedi. Ben ona aldırış etmeyip kaptana sarıldım, kaptanı öpmeye başladım. Pepe öksürüyordu, zaten kriz gelmeden önce hep böyle öksürürdü. Yunanlının koluna girdim, çıktık oradan. Bir otele gittik. Pepe'nin o halini görünce çok sevinmiştim. Nedenini bilmiyorum ama erkeklerin beni kıskandığını görmek çok hoşuma gidiyordu.

Yunanlı kaptan Pepe'den daha yaşlı görünüyordu. Yüzü kırışıklarla doluydu, torunları bile vardı. O gece yatmadan önce beni banyoya çağırdı, yıkadı. Her yanımı sabunladı. Sonra da üzerimdeki sabunları suyla yıkadı ve içeri odaya geçtik. Kurulanmadan yatağın üzerine uzandık. Her yanımı öptü, topuklarımdan başladı işe; memleketinin adetiymiş. Beni bir süre öptükten sonra üzerime çullandı, ıslak vücutlarımızla sevişmeye başladık.

Onunla sevişmek bana çok zevk vermişti. Herhalde o da hoşlanmıştı ki çıkarıp yirmi dolar verdi. Sonraki gece de, ondan sonraki gece de tekrar geldi.

Kaptanın bana verdiği parayla Gaby'ye elbise almayı düşünüyordum. Onu bir süre New York'a, Simplicio'nun yanına göndermeye karar vermiştim. Hemen gidip ihtiyacı olan şeyleri aldım, küçük bir bavul hazırladım ona. Bunu yapmak bana büyük bir rahatlık vermişti.

Georgie'ye o günlerde rastladım. Porto Riko'ya Florida'dan gelmişti. Ben La Tore de çalışırken bir ara barın

kapısından içeri kafasını uzattı, yanında da Mike adında bir arkadaşı vardı, «Burası iyi bir yere benziyor. Bir iki içki içeyim, sonra da gidip yatayım,» dedi.

Barmen o gece izinliydi. Barın arkasında ben duruyordum. Georgie içeri girdiğinde barın önünde bizim kızlardan dördü vardı. Georgie kızların hepsine içki ısmarladı. İçkilerini hazırlarken aynadan yanındaki arkadaşına beni işaret edip bir şeyler söylediğini gördüm. Sonra ikisi birden güldüler.

Bir ara kızlara kendisiyle yatmak için ne kadar istediklerini sordu. Daha sonra da arkadaşına döndü, «Biliyor musun, şu barın arkasındaki kızı hepsinden fazla beğendim. Bu gece onu alıp çıkacağım,» dedi. Yanıma geldi, ellerimi tuttu, sonra alnımdan öptü beni. Derken cebinden bir sürü yirmi dolarlık çıkardı. Bunu gören kızlar hemen çevresini aldılar. «Beni al bu gece, beni al,» diye bağırışıyorlardı. O gece üç içki daha içti, çıkarken de yirmi sent bahşiş bıraktı bana. Güldüm, «Demin beni sevdiğini söylüyordun, şimdi de tutup sadece yirmi sent bırakıyorsun,» dedim. «Merak etme. Bir dahaki gelişimde daha fazla veririm,» diye cevap verdi.

O hafta bara bir kere daha geldi, içki içip benimle konuşmak için. Ondan sonraki gece de çıkıp San Juan'da bir otele gittik. Sadece bir kere seviştik. Beni öptü, iyi bir kız olduğumu, ona karşı dürüst davrandığımı, hiç bir şey istemediğimi, beni her zaman görmeyi arzuladığını söyledi. Birlikte kaldığımız bir saat için de çıkarıp on dolar verdi bana. Çok sevinmiştim.

Ondan sonraki hafta tekrar beraberdik. Bana çok kibar davranıyordu.

Beni yemeğe götürdü, bir armağan vereceğini söyledi, ardından da ekledi, «Eğer iyi bir kız olmağa devam edersen seni o işten de kurtarırım.» Kendi kendime, bu hemen âşık oldu, diye düşündüm.

Benden çok hoşlanıyordu. İkinci çıkışımızda bana yirmi dolar, bir şişe de parfüm verdi. «Felicita, bir ev tutacağım, gelip benimle oturur musun?» diye sordu. «Oturmasına otururum ama biliyorsun çocuklarım var, evim var, bırakamam onları,» dedim. «Çocuklarını merak etme. Birine üç beş kuruş veririz, onlara bakar. Evini bırakmanın da gereği yok, evin kirasını veririm. İlerde bana kızıp ayrılmak

istersen evine dönebilirsin.» «Peki. Öyle olursa gelirim seninle.»

Arkadaşı Mike'la bir ev tuttular. Georgie mühendisti, Mike da asistanı. Ayda üç yüz elli dolar kira veriyorlardı, ev çok güzeldi. El Condado'da, hemen deniz kenarındaydı. Mutfağı, banyosu vardı, her tarafı parkeydi. Mike da bizim barda çalışan Paula adında bir kızı getirmişti eve.

Ben barda çalışmaya devam ediyordum, Georgie işi bırakmamı istiyordu. Önceleri şaka yapıyor sandım. «Bak Fela burada çalışmanı, denizcilerle ahbaplık etmeni istemiyorum. Onlarla fazla beraber olursan hastalanabilirsin.» «Ama ben kimseyle çıkmıyorum ki artık geceleri Georgie.»

Bir gün tatildi, «Hadi gel La Esmeralda'ya gidip çocukları alalım, hafta sonunu bizimle geçirsinler,» dedi. Gidip Angelito dışında diğer küçükleri getirdim. Angelito Cruz'la kalıyordu. İki hafta yanımızda oturdular. Georgie onlara karşı da çok iyiydi. Akşamüstü işten döndüğünde onları alır, denize götürür, birlikte yüzerlerdi. Georgie yüzemediğimi biliyordu. Bir keresinde sırtına aldı beni, açılmaya başladı. İyice derin sulara gelince atıverdi beni sırtından. Külçe gibi dibe çöktüm. Arkamdan daldı zor çıkardı beni. Bir daha da onunla denize gitmeye korktum.

Georgie işi bırakmam için diretiyordu ama ben bırakmıyordum. Haftada elli dolar veriyordu, idare edemiyordum onunla. Evin yiyeceğini o parayla alıyordum. Aşağı yukarı haftada yirmi dolar gidiyordu yiyeceğe. Çocuklarıma bakan Lucelia'ya haftada on dolar veriyordum. Eve gelip temizlik yapan çocuklara da on dolar veriyordum. Bir sürü masraf daha vardı. Böyle güzel, büyük bir ev oldu mu masrafı da fazla oluyordu.

«Georgie, bu gece gidip çalışacağım. Son olacak,» dedim. «Peki git,» dedi. Ama eve döndüğümde benimle yatmak istemedi. Ben yatağa girince o kalktı, gidip divanın üzerine uzandı. Ben de kalktım yanına gittim, yanına uzandım. Bu sefer kalktı yatağa yattı, sırtını da bana döndü. Ertesi gün yatak çarşaflarını değiştirmemi söyledi, o gece işe gittiğim için başkalarıyla yattığımı sanıyordu. Kimseyle yatmadığımı söyledim. Beş on dakika sürdü öfkesi, sonra geçti. «Çalışmanı istemiyorum artık Fela. Kaç zamandır söylüyorum bunu.» «Peki Georgie, seni kızdıracağımı bilmiyordum. Şaka yapıyorsun sanıyordum. Kocam da değilsin ki, karın

var çocukların var. Benim çocuklarıma bakmaya mecbur değilsin, onun için şaka yapıyorsun sandım.» «Buraya bak, bir insan, ama ciddi bir insan bir şeye karar verdi mi muhakkak yapar onu. Seni şimdiye kadar bir sürü kişi aldatmış olabilir. Beni onlar gibi sanma, ben aklı başında adamım. Ne yaptığımı, ne yapacağımı bilirim.» «Peki öyle olsun. İşe gitmemi istemiyorsan ben de gitmem.» O günden sonra gitmedim.

Hemen hemen her gece sinemaya götürürdü beni. Bazan da dansa, yahut 'show' seyretmeye giderdik kulübe. Akşamüstü işten döndüğünde hemen plaja inerdik. Kumda yatar yanar, sonra öpüşür, sevişir, suya girip çıktıktan sonra da eve döner ve yatağa girerdik.

Bir bayram günü yeni pabuçlarımı, yeni elbiselerimi giydim. Beni dışarı çıkaracak sanıyordum. O, «Çıkar o sırtındakileri de plaja inelim,» dedi. «Ama Georgie, mayom yok burada. Biliyorsun, San Juan'da.» «Sen çıkarıyor musun o üstündeki elbiseleri.» «Hayır.» O arada Paula lâfa karıştı, «Erkeksen onu öyle, elbiseleriyle götür plaja bakalım.» «Götürürüm tabii.» Beni kovalamaya başladı. Sonunda yakaladı beni elbiselerimle, pabuçlarımla, saçımdaki maşalarla, gerdanlığımla, her şeyimle suya attı. Sudan çıkınca pabucumun tekini kafasına fırlattım, tekrar kovalamaya başladı beni. Her yakalayışında yine suya atıyordu. Bütün gece öyle eğlendik. O gece de uyutmadım onu. Kafasına buz attım; o da bir kovayı suyla doldurdu ve başımdan aşağı döktü. Bütün ev su içinde kalmıştı.

Georgie her maaşını alışında karısına bir çek yollar, bana da biraz para verirdi. Her keresinde de sorardı, «Fela, benimle mutlu musun?» Ben de cevap verirdim, «Evet Georgie, seninle çok mutluyum. Tersi olmaz. Mutlu olmamam için bir neden mi var?»

Hemen hemen hiç İngilizce bilmem. O da fazla İspanyolca bilmiyordu, zor anlaşıyorduk tabii. O bana, «Fela seni seviyorum, seni çok seviyorum,» derdi. Ya da aynı şeyi İspanyolca söylemeye çalışırdı. O öyle deyince ben sevincimden ağlamaya başlardım, içimden de Tanrıya yakarırdım, «Tanrım ne olur bana yardım et. Eğer bu adamla mutlu olacaksam yardım et de biraz İngilizce öğreneyim. O zaman duyduklarımı ona daha iyi anlatabilirim.»

Öyle zaman oluyordu ki ben de ona, kendisini çok sev-

diğimi söylemek istiyordum. El Condado'da milyoner hayatı yaşıyordum. Şimdiye kadar yaşadığım hayattan çok farklıydı bu. Her şey, herkes temizdi. Komşular iyi insanlardı. Oraya taşındığımızda, ev bir kaç gün sabahtan akşama kadar boşalmadı. Bütün komşular hoşgeldiniz demeğe gelmişlerdi. Orada oturanların yüzde doksan dokuzu Amerikalıydı. Georgie de bana karşı çok iyiydi, hiç döğüşmezdik, kavga etmezdik. Mutluyduk. Hiç bir işimiz olmasa yürüyüşe çıkardık, konuşurduk. Elimi avuçlarına aldığında, ya da koluna girmemi istediğinde çok sevinirdim. Bazan da, bir yere gittiğimizde masaya oturacağımız sıra iskemlemi çeker öyle oturturdu beni. Bana ya çocuğum derdi, ya da balım. Bazan da, «Bugün evde yemek pişirme, çıkıp dışarıda bir yerde yiyelim,» derdi. Caddede onunla yürürken kendimi dünyanın en mutlu kadını sayardım. San Juan'daki büyük otellere, turistlerin gittiği lüks gazinolara bile götürdü beni. Hayatımda ilk olarak gidiyorum oralara. Her zaman Tanrıya dua ediyorum, «Tanrım beni La Esmeralda'dan kurtar. Tekrar oraya yollama beni. Aç kalmaya razıyım, tekrar oraya yollama beni.» La Esmeralda'ya dönersem herkesin ne diyeceğini biliyordum. Beni görür görmez, «Şuna bakın, La Esmeralda'dan El Condado'ya kadar yükseldi ama sonunda Amerikalı kıçına vurdu tekmeyi yine geldi eski yuvasına,» diyeceklerdi.

Georgie ara sıra anamı göreyim diye. La Esmeralda'ya götürürdü beni. La Esmeralda'da anamdan başka dostum yoktu. Nedense hiç kimse benimle konuşmuyordu artık. Arabadan inince sadece suratıma bakarlar, bir kelime bile söylemezlerdi. Cruz herkesin bana artık turist gözüyle baktığını söyledi, çünkü Georgie bana turistlerin giydiği pantolonlardan, onların taşıdığı çantalardan almıştı. Kıyafetim tam turist kıyafetiydi.

Georgie bir araba kiralamıştı kendine. Kırmızı, yepyeni bir Impala'ydı. İçinde havalandırma tesisatı da vardı. Sık sık Fernanda'yla Junior'u arabaya alır gezmeğe götürürdük. Georgie epey para veriyordu o arabaya. Arabanın kilometre saati ne kadar yol gittiğini gösteriyor, ona göre para alıyorlardı.

Bir keresinde Fernanda'yla kocasını Arecibo'ya götürdük. Georgie anamı çok seviyordu. Anam ondan çok hoşlanıyordu. Georgie Junior'u sevmiyordu ama Fernanda'ya söy-

lememiştim bunu. Georgie, her pikniğe gidişimizde arabanın parasını verdiği gibi sandviçler, biralar alırdı. Junior hiç bir şey getirmezdi. Bir gün Fernanda'ya, «Bak Nanda, Georgie bana bir şey söylemedi ama sen Junior'a yalnız kaldığınızda anlatırsın. Bir daha sefere hiç olmazsa o da üç beş kuruşluk şey alsın, ikram etsin de adamın gönlü olsun,» dedim. Fernanda, «Peki, peki,» dedi. Arecibo'dan çıkıp Mayagüez'e gittiğimizde bir yerde oturduk, Junior Georgie'ye döndü. İngilizce, bira ister misin diye sordu. «Öyle sorulmaz,» dedim. «Ona bira ısmarlamak istiyorsan gidip birayı alır getirirsin. Eğer sorarsan hayır der.» Ama bütün bu konuşmalar boşunaydı, Georgie Junior'un ilk sorusunu duymamıştı bile.

Dönüşte Caguas'ta durup horoz döğüşü seyrettik. Adam başına yirmi sent ödedi Georgie. Daha önce horoz döğüşü görmemişti. Ben de görmemiştim. Çok hoşuma gitti. Yolda bana döndü, «Seni her yere götürüyorum. Hoşuna gidiyor, beni seviyorsun değil mi?» diye sordu. «Evet,» dedim. Sonra da ekledi, «Biliyor musun, ben de seninle çok mutluyum. Karımla şuraya gidelim buraya gidelim desem, kabul etmez. Kadın dediğin erkeğin sözünü dinlemeli, şuraya gidelim, şunu yapalım dedi mi hemen boyun eğmeli. Ancak o zaman erkek karısını sever. Sen çok iyi bir kızsın, benden çok fazla şeyler istemiyorsun. Lüzumsuz masrafa sokmuyorsun. Aksilik edip kafa da tutmuyorsun.» O gün hayatımın en mutlu günlerinden biriydi. O iki bira içti, bir bira da ben içtim. Yol boyunca anamla şakalaştık.

Georgie bir gün de El Yunque ormanına götürdü beni. Dağların tepelerine kadar tırmandık. Hatta bir kere de Salinas'a gidip Edmundo'nun ailesini gördük. Onlara Georgie'yi kocam diye tanıttım. Edmundo Amerika'ya gitmişti, orada çalışıyordu. Ailesinin o yoksul halini görüp bir de kendi halime bakarak Tanrı'ya şükrettim. Georgie kırmızı Impala'sını Edmundo'nun kardeşinin evinin önünde park etti. «Hadi gel, içeri girelim,» dedim. «Ne o, tanıyor musun bu evde oturanları?» Tanıdığımı söyledim. Georgie daha önceden Edmundo adında bir kocam olduğunu biliyordu, ama o anda karşısında gördüklerinin Edmundo'nun ailesi olduğundan habersizdi tabii. Onu tanıştırdım. «Poncio, bu benim müstakbel kocam ama şimdiden birlikte oturuyoruz,» dedim. «Ya çocuklar?» «Ha, çocuklar mı? Onlara bakan

biri var.» «Nerede oturuyorsun şimdi?» «El Condado'da.» «Sahi mi? Demek La Esmeralda'dan çıktın artık?» «Evet. Tanrı insanı çok sıkıntıya sokar, bastırır bastırır ama sonunda boğmaz. Şimdi ne kadar mutluyum bilemezsiniz. Adam çok genç değil, orta yaşlı bir Amerikalı ama şimdiye kadar oturduğum erkeklerin hepsinden iyi. Edmundo'dan da.» «Demek Edmundo'yu sevmiyorsun gerçekten?» «Edmundo'yu bir daha görmek bile istemiyorum. Pabuçlarımı bile boyatmam ona.» Biz böyle konuşurken Georgie söylediklerimizi anlamaya çalışıyordu. Edmundo'nun adı geçtiği için ondan bahsettiğimizi anlamıştı. Ne konuştuğumuzu sordu, yalan söyledim, «Sadece kocam olduğunu, yakında da evleneceğimizi söyledim,» dedim. Sonra Edmundo'nun kardeşi, «Senin mutlu olmanı isterim. Ara sıra çocukları buraya getir de görelim,» dedi.

Evin önü bir sürü insan dolmuştu. Herkes Georgie ile bana bakıyordu. Sırtımda yeni bir elbise vardı, saçlarımı yaptırmış yeni pabuçlarımı giymiştim. Georgie ile eleleydik. Merdivenleri çıkarken koluma girip yardım etmişti bana. Poncio'nun evindeyken bir ara kucağına oturmuştum, öpmüştü beni. Amerikalılar öyleydi, her yerde öpüşürlerdi. Herkes, «Gerçekten seni çok seviyor,» dedi. «Üç yıldır yapayalnızmış, şimdi beni buldu da ondan çok sevinçli,» dedim. Sonra da ekledim, «Edmundo'ya mektup yazarsanız söyleyin, boşanmak istiyorum ondan.» Giderken arabaya bindim, tam hareket ederken camdan 'Adios' diye seslendim. Onların hayretle baktıklarını görmek çok sevindirmişti beni.

Georgie karısından da bahsetti bana. Kendisi elli yedi yaşındaydı, karısı ise otuz yedi. İki yıldan beri ayrı odalarda yatıyorlarmış. Karısı gece kulüplerine gitmeyi severmiş ama Georgie ile gitmek istemezmiş. Georgie, «Birlikte yatağa gireriz, sırtını döner bana. Ne öper, ne de öpmemi ve elimi sürmemi ister,» diye anlattı. «Niye bana anlatıyorsun bütün bunları? Kimbilir, onunla olduğun zamanlar da benim için aynı şeyleri söylüyorsundur belki.» «Yok, onunlayken başka kadınlardan bahsedemem.» «Tabii, siz Amerikalılar karılarınızdan şeytan görmüş gibi korkarsınız. Sizin

evde kadınların sözü geçer hep.» «Hayır. Bizim evde benim sözüm geçer.»

Georgie karısının kendisine hiçbir zaman sevgi göstermediğini anlattı. Karısından mektup da gelmiyordu söylediğine göre. Ama bir gün karısından gelen mektubu buldum, okudum. Aşktan, sevmekten falan bahsetmiyordu, sadece ayağında bir sancı olduğunu yazıyordu. Mektubu da 'Sevgiler Joan' diye bitirmişti.

Georgie'ye mektupların kimlerden geldiğini sordum, arkadaşlarından, akrabalarından olduğunu söyledi. Sonunda, «Bak Fela, karım da bazan yazıyor bana ama bilmiyorum... Daha önce evden uzak olduğum zamanlar hiç yazmazdı. Şimdi belki de hissetti burada seninle oturduğumu. Belki ondan mektup yazıyor. Biliyorsun, ona para yollamak zorundayım, iki küçük kızım var,» dedi. Babalar Gününde karısı Georgie'ye bir gömlek yollamıştı armağan olarak. Ben de on iki dolar verip bir traş takımı almıştım. Gömleği aldı, yere fırlattı. «Şu gömleğe bak. Daha önce bana hiç bir şey vermezdi. Şimdi yolluyor ki sen görüp kıskanasın diye.» Karısından gelen kartları, mektupları okumadan yırtar, sonra da tuvalete atardı. Bana anlattığına göre karısını sevmiyormuş, yalnız on altı yıl birlikte oturdukları için artık alışmış ona. Karısı para düşkünüymüş. Otomobil kullanmayı bilirmiş, kendi arabası da varmış. Her yıl arabasını değiştirmek ister, bir sürü şeye para harcarmış. Georgie ona biraz idareli olmasını, para biriktirmesini söylermiş. Kendisi yaşlanıp çalışamaz hale gelince çocukları aç kalacak diye korkuyormuş. Zaten beni sevmesinin bir nedeni de buydu. Ondan fazla para istemiyordum, verdiğiyle idare etmeye çalışıyordum.

Bazan önümde diz çöker, «Felicita, yemin ediyorum karımla hiç bir zaman seninle olduğum kadar mutlu olmamıştım. Karımla yatağa girdiğimizde buz gibi durur, kıpırdamaz bile. Benim de hevesim kaçar. Cehennem hayatı yaşatırdı bana.»

Georgie ile bir gecede arka arkaya altı, yedi kere sevişirdik. Hem de birkaç gece yapardık aynı işi. Georgie çok ateşliydi. O bakımdan bir sürü genci cebinden çıkarırdı. Seviştikce daha fazla sevişmek ister, her keresinde daha fazla zevk alırdı. Birlikte banyoya girer yıkanırdık, sonra kulaklarımı öpmeye başlardı. Kulaklarımı, boynumu öper, göğüs-

lerimi emer, bütün vücudumu öper, okşar, çok tahrik ederdi beni.

Göründüğü kadarıyla beni çok seviyordu. Bilmiyorum doğru muydu, ama dediğim gibi öyle görünüyordu. Bazan mutfakta yemek yaparken gelir, pabuçlarımı çıkarıp topuklarımı öperdi. Daha önce hiçbir Porto Riko'lu yapmamıştı bunu bana. Sonra da yakalar, eteğimi aşağıya indirir, her yanımı öpmeye başlardı. Hemen koşup kapıları kilitlerdim ki biri içeri girip bizi o halde görmesin diye. O işten eve döndüğünde ben evde olmazsam yorgun haliyle hemen yıkanır, traş olur, sonra da piposunu yakıp koltuğuna oturur, bir kitap alır ve beni beklerdi. Arkaya doğru yatan koltuklardandı onunki. Her zaman birlikte yemek yerdik. Hasta olduğum günler bile onunla sofraya otururdum, birlikte yemek yiyelim diye. Ben yemek yemesem o da yemezdi çünkü.

İşi bırakalı bir ay olmuştu, gündüzleri onun elbiselerini ütülüyordum, ama çamaşır yıkamama izin vermiyordu. Amerikalı kadınlar ellerini çamaşır suyuna sokmazlarmış. Hele bir kere yatak çarşaflarını nasıl yıkadığımı görmüştü de bana çok kızmıştı. Elbiselerini güzel ütülerdim ama. Amerikada'yken bütün çamaşırlarını çamaşırhaneye yollarlarmış, zaten beyaz kadınlar öyledir. İş yapmayı, hele çamaşır yıkamayı hiç sevmezler.

Bana sık sık parfüm, makyaj malzemesi alırdı. Yatağa girmeden önce bol kokular sürünür, kendimi ona daha çok beğendirmeye çalışırdım. «Bu kadar parfüm sürmenin gereği yok. Senin kendi kokun parfümden de güzel,» derdi. Sonra belimin altına bir yastık yerleştirirdi, o zaman anlardım ne yapacağımızı. «Seni çok seviyorum, senin için deli oluyorum,» der bir yandan da okşamaya başlardı beni. Bazan uyuyor gibi yapardım, o bir yandan sözler fısıldar, bir yandan öper okşar, bir yandan da beni istediği duruma getirmeye çalışırdı. Ben de istediği gibi yapsın diye bırakırdım. Sonra aniden ya boynundan, ya göğsünden ısırıverirdim onu. Göğüslerini öpünce çok tahrik olur, hemen üstüme çıkar, o da bütün vücudumu öpmeye, yalamaya başlardı. Onunla sevişmek gerçekten zevkti.

O vücudumu yalar, aynı şeyi yapmak isteyip istemediğimi sorardı. Ben de onun bütün vucudunu öperdim ama daha fazlasını yapmazdım. Aslında hoşuna giderdi bunlar. «Aferin Felicita, sen iyi bir kızsın,» derdi. «Ama benim yap-

madıklarımı sen yapıyorsun, demek sen iyi bir insan değilsin, kötü bir adamsın,» diye kızdırırdım onu. «Evet belki kötüyüm ama seni seviyorum Felicita.» «Hiç merak etme. Bugünlerde ben de aynı şeyleri yaparım sana. Evlenelim, kocam ol, evdeki bütün eşyaların bana ait olduğunu gördüğüm gün ne istersen yaparım. Burada rahat edemiyorum bir türlü. Diken üstünde oturuyor gibiyim.»

O günden sonra her gece aynı şeyi yapmaya başladı bana. «Göğüslerin küçücük Fela. Vücudun da sert, diri. Beni çok tahrik ediyorsun,» derdi hep. Onu öper okşar, sonra da vücuduna kolonya döküp her tarafını öperdim. Zevkten çılgına dönerdi ben öyle yapınca. Bazan da kumsaldayken beni sırtına alır, gezdirirdi. Bir süre sonra da tahrik olur, vücudu gerilmeye başlardı. Böyle olunca, «Hadi gel bir duş yapalım,» derdi. Gider, duşun altında sevişirdik.

Hiç bir erkeğin bana bakmasını, ya da benimle İspanyolca konuşmasını istemezdi. Her zaman herkesle İngilizce konuşmamı söylüyordu. Her konuştuğum erkeği dostum sanmaya başlamıştı. «Bununla da yatıyor musun?» diye sorar, kavgaya hazır, benim cevap vermemi beklerdi. Ben susar, sesimi çıkarmazdım. Bir iki dakika sonra da kızgınlığı geçerdi. Ne kadar kızarsa kızsın, bana hiç vurmazdı. Kızgın olduğu günler, o akşam işten eve dönünceye kadar dışarı, çıkmaz, onu beklerdim. Gelip beni evde bulamayınca başlardı bir sürü soru sormaya. «Ne zaman kalktın? Ne zaman dışarı çıktın? Kaçta döndün? Dışarıda ne yaptın?» Daha bunun gibi bir sürü soru.

Georgie, Paula'nın yemeklernden bıkmaya başlamıştı. Paula yalnız Porto Riko yemeklerini biliyordu. Georgie Paula'nın pişirdiklerini istemiyerek yiyordu. Aradan biraz geçtikten sonra Paula'nın davranışları da değişmişti. Evde hiç iş yapmadığımı söylüyordu hep. Oysa ben kendi işlerimi çok iyi yapıyordum. Çamaşırlarımızı yıkıyor, kocamın eşyalarını, kendi eşyalarımı ütülüyor, yatak odamı temizliyor, oturma odasının da tozunu alıyordum. Paula ev işlerinde kendisine yardım etmemi, yemeği, bulaşığı, temizliği de benim yapmamı istiyordu. Her gün San Juan'a çocuklarımı görmeye, onları gezdirmeğe gidiyordum. Ev işleriyle uğraşacak vaktim olmuyordu. Georgie de Paula'nın davranışlarına kızıyordu. Başka bir yere taşınmaya karar verdik. Her gün akşamüstü o işten dönünce çıkıp ev arıyorduk.

Georgie çocuklarım arasında en çok küçük Tany'yi severdi. Çocuklarımın hepsini severdi ama onları da yanımıza alamazdık tabii. Bizim La Esmeralda'da oturmamız imkânsızdı. Georgie çok gururlu bir adamdı. Öyle yerde oturamazdı. Bir kaç kere, «Georgie, kendimize La Esmeralda'da küçük bir ev satın alıp döşeyelim,» dedim, «Oralarda oturamam. Ya El Condado'da otururuz, ya da otelde kalırız ev buluncaya kadar,» diye cevap verirdi. Bir ay kadar aradık bulamadık. Mike ve Paula ile daha fazla oturamaz hale gelmiştik. Küçük bir otele taşındık.

Aradan kısa bir süre geçti, bir gün Georgie, «Fela, yakında buradan ayrılıyorum. İşim bitti. Florida'ya dönmem gerekiyor,» deyince dünya başıma yıkılıyor sandım. «Biliyorum beni bırakıp karına döneceksin. Baştan beri biliyordum bunu.» Bu sözlerimi duyunca Georgie ağlamaya başladı. «Fela, hayatta tattığım tek mutluluk sensin. Sadece seni seviyorum, karımı sevmiyorum hiç. Her gün yazacağım sana. İnan,» dedi.

Gidişinden üç gün önce, «Biletini aldın mı?» diye sordum. «Evet,» derken gözlerine yaş doldu. Küçük bir çocuk gibiydi. En ufak şeyde ağlardı. O günkü hali dokundu bana. Ben de ağlamaya başladım. Beni kollarına aldı, başımı göğsüne dayadı. Bir süre öyle durduk. Sonra yere diz çöktü, başını kucağıma koydu. «Seni bırakmayacağım Fela. Seni de yanıma aldıracağım,» dedi. Artık işim Tanrı'ya kalmıştı. Söylediklerine inanamıyordum ama yine de duymak hoşuma gidiyordu. «Peki,» dedim.

«Sana her gün yazacağım.»

«Peki Georgie.»

«Başka bir şeye ihtiyacın var mı?»

«Hayır yok, sağol.» Daha öncekiler de aynı şeyleri söylemişlerdi bana. Georgie'ye bunu anlattım. «Herkes döneceğini söylüyor. Herkes mektup yazarım, diyor. Kimse gelmiyor. Kimse yazmıyor. Belki sen de gelmezsin. Sen de yazmazsın.»

«Hayır Fela, seni seviyorum, döneceğim. Ben yokken buraya kimseyi alma. Ne denizci, ne gemici, ne de başkaları. Aşağıda benim bir adamım var. Her şeyi görüp haber verecek bana.»

«İstediğimi yaparım, kocam değilsin ya.»

«Kocanım. Sana yazacağım hep. Zarfın üstüne de Feli-

cita Arnold yazacağım. Kendi soyadımı vereceğim sana.»

Gerçekten mektuplarını öyle yazdı hep.

Yola çıkmadan bir gün önce, «Hiç içimden gelmiyor gitmek,» dedi.

«Ama biletini aldın. Geri de veremezsin. Mahsus soruyorsun. Ne diyeceğimi merak ediyorsun pis serseri.» Pis serseriyi İspanyolca söylemiştim.

«Böyle kötü sözler söyleme bana,» dedi. İspanyolca birkaç kelime biliyordu. Ben öğretmiştim. Sevişirken her şeyin İspanyolcasını da öğretmiştim ona. Küçük bir defteri vardı. Öğrettiğim kelimeleri o deftere yazardı hep.

O gün yemek pişirmemi istemedi. «Dışarıda yeriz,» dedi. Yemekten sonra hemen yatağa girdik. Sevişmeye başladık. Sabaha kadar seviştik, öğlen seviştik, öğleden sonra seviştik. Tam sekiz kere seviştik o gün. Porto Riko'ya geldiğinin hemen haftasında benimle yaşamaya başlamış, o güne kadar tam sekiz kilo vermişti. «Dönünce bir çocuk yaparız,» dedi. Ameliyat olduğumu, çocuk doğuramıyacağımı söyledim. «Ben seni doğurtmasını bilirim,» demez mi. Ne söyleyeceğimi şaşırdım.

Akşam saat altıyı çeyrek geçe hareket edecekti. Saat üçte daha bavullarını hazırlamamıştı bile. «Fela,» dedi, «İlk çıktığımız gün sana bir parfüm hediye etmiştim. Sonra başka bir şey vereceğimi söylemiştim. Hatırlıyor musun?» Hatırladığımı söyledim. Her Cumartesi eline para geçtiğinde umutla beklerdim. «Hadi gel çıkıp senin hediyeni alalım,» dedi. Sonra da ekledi, «Sende olmayan, ama çok sevdiğin bir şey alacağım.»

Çıkıp kuyumcuya gittik. Bana bir çift küpe aldı. «Beni hatırlaman için aldım bunları,» dedi ve sokağın ortasında kulaklarıma taktı. Yirmi dolar vermişti küpeler için. «Bunları hiç çıkarma. Kulağına ben taktım, ben çıkaracağım.»

Eve döndüğümüzde saat üç buçuktu. «Eşyalarını topla artık Georgie,» dedim.

«Ben gidiyorum diye seviniyorsun.»

«Sevinen ben değilim sensin. Karına döneceksin diye seviniyorsun. Karın seni boynuzluyordur şimdi.»

Tuttu kolumdan, banyoya soktu beni. Suyun altında tam bir saat seviştik.

«Ayrı kalacağımız günlerin acısını çıkarmak için bu,» dedi. Sonra giyindik, beni tekrar kollarına aldı.

«Eğer dönemezsem para yollarım, sen benim yanıma gelirsin.»

Ağlamaya başladım.

«Para filân göndermeyeceğini biliyorum Georgie.»

«Anlamıyorsun Fela. Sana yüz otuz dolar para bırakıyorum. Çocukların yemeği için birazını harca, yüz dolarını bir kenara koy.»

Söylediği gibi yaptım. Neler çektiğimi bir ben bilirim bir de Tanrı. O parayı harcamayayım diye dört gün aç gezdim. Kendi kendime, «Bu paranın bir dolarını bile harcarsam gerisi çorap söküğü gibi gider. Ne yol parası kalır, ne bir şey. İyisi mi el sürmeyeyim bu paraya,» diyordum hep. Çocuklara elbise almam gerekiyordu, almadım. New York'a gidebilmek için katlanıyordum bütün bu sıkıntıya.

La Esmeralda'da kimse aç gezdiğimi bilmiyordu. Anam bile bilmiyordu ne halde olduğumu. Sadece Cruz biliyordu. Ama param olduğu halde harcamadığımı ondan da saklamıştım. Bilse çok kızardı bana. Cruz yeni bir eve taşınınca çocuklarımı da yanına almıştı. Ben Georgie'nin dairesinde tek başıma kalıyordum. Cruz'a ara sıra biraz para veriyordum çocuklara yiyecek alsın diye. Parayı nereden bulduğumu sorunca da «Dün akşam bir herifle yattım, o verdi,» diye yalan söylüyordum. Tanrı bu yalanlarımı affetsin.

Gittikten bir buçuk hafta sonra Georgie'den bir telgraf aldım. «Çarşamba günü 11.45'de geliyorum,» diyordu. Çarşamba günü hazırlandım. Tam onu karşılamak için çıkıyordum, kapı vuruldu. Bir telgraf daha gelmişti. Sadece, «Gelemiyorum. İptal edildi,» yazıyordu. Hiç düşünmeden sokağa fırladım. Havaalanına gittim. Deliye dönmüştüm. Oradakilere iptal edilen sefer olup olmadığını sordum. «Yok,» dediler. Demek sefer iptal edilmemiş, Georgie gelmekten vazgeçmişti. Eve döndüm.

Ertesi gün Dona Alma'ya gittim. «Merak etme,» dedi. «Sana yardım edeceğim. Şimdi eve git. Yarın bir mektup alacaksın.» Dediği gibi bir gün sonra Georgie'den bir mektup aldım. Florida'da olduğunu, karısının ona çok iyi davrandığını yazıyordu. Yazdığına göre karısı yolculuk etmelerini istemiş. Georgie Porto Riko'ya gidelim demiş, ama dinletememiş. Elbiselerini saklamamı, dairenin kirasını veremiyeceğim için de gidip Cruz'da kalmamı söylüyordu. Dediği gibi yaptım. Sonraki mektuplarını Cruz'un adresine yolladı hep. Mektuplarına kendi adresini yazmadı hiç. Bir mektubunda,

«Filadelfiya'da şu oteldeyim ama buraya yazma, çünkü yarın buradan ayrılıyorum,» der, ikinci mektubunu başka bir yerden yazardı: «Şu şehirdeyim, yarın ayrılıyorum, onun için adresimi vermiyorum.» Onun için hiç bir mektubuna cevap veremezdim.

Ayrılalı hemen hemen bir ay oldu. O günden bu yana kimseyle yatmadım. Yatmak da gelmedi içimden. Bir kadın iyi bir adama raslar, onu sever, erkek de sevgisine karşılık verirse gözü başkasını görmez. Georgie benim için böyle bir erkekti. Bırakıp gitti, ama unutmuyorum onu. Hep bir umut var içimde. Onunla geçirdiğim dört ay cennette yaşıyor gibiydim. O kadar mutluydum ki sevinçten ölebilirdim. Evde yalnız kaldığım anlarda yatağa uzanır ve gözlerimi kapar, düşünürdüm, «Bu düş mü acaba? Tanrım, ne olur hiç sona ermesin,» diye de dua ederdim.

Georgie'nin de diğerleri gibi beni terkedeceğini biliyordum. Daha önce orospuluk yaptığım için bana pek güvenemiyordu. Ama eğer benimle yaşasaydı hayatımın sonuna kadar ona sadık kalırdım.

O gitti gideli içimden hiçbir şey yapmak gelmiyor. Bir şey hissetmiyorum artık. Kalbim bomboş. Tek düşündüğüm Georgie. Yemek bile yiyemiyorum üzüntümden. Bir de çocuklarımı düşünüyorum. «Çocuklarıma nasıl bakacağım şimdi?» diyorum kendi kendime. İnsanın eline iyi bir fırsat geçince, parası olup da çocuklarının karınlarını doyurunca içi rahat oluyor. Yoksa yediği lokmalar boğazından geçmiyor bir türlü. Ya yine mecbur kalıp eski hayatıma dönersem... Düşünmek bile istemiyorum, korkutuyor beni. Bu yüzden geceleri gözüme bir damla uyku girmiyor, ağlıyorum.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

SİMPLİCİO

SİMPLİCİO: Simplicio ile New York'ta Geçen Günler

Simplicio ile Flora Bronx'da sakin, gürültüsüz bir caddede oturuyorlardı. Bir zamanlar villâların yer aldığı bu cadde sonradan blok apartımanlarla dolmuştu. Simplicio bir apartımanın üçüncü katında oturuyordu. Dairesinin kirası ayda altmış dört dolardı. Bir odası, bir mutfağı vardı. Tuvaleti iki başka aile ile ortak kullanıyorlardı. Ev döşeliydi de. Pennsylvania'dan New York'a taşındıklarından beri, tam altı aydır burada oturuyorlardı.

Güzel bir Mayıs akşamı, gece dokuz sularında Rosa üç kat merdiveni çıkıp Simplicio'nun kapısını vurdu. Kapıyı Flora açtı. Üzerinde mavi çizgili bir elbise, ayağında terlikler vardı. Saçını at kuyruğu yapmıştı.

«Hoş geldin. Simplicio her zamanki gibi yine evde yok,» dedi Rosa'yı görünce.

Kapının hemen yanındaki küçük bir sedirin üstünde Felicita'nın yedi yaşındaki oğlu Gaby oturuyordu. Elinde resimli bir dergi vardı. Kafasını kaldırıp bakmadı bile. Sedirin tam karşısına rastlayan duvarın kenarındaki masada da bir kadın oturuyordu. Siyah beyaz kareli bir etek, beyaz blûz, kahverengi ceket giymişti. Onun da ayağında terlikler vardı.

«Komşum Gina'yı tanıyorsun, değil mi?» diye sordu Flo-

ra. Sonra masanın çevresindeki iskemlelerden birini getirip odanın ortasına koydu. Rosa'yı oraya oturttu.

Odanın eni de boyu da dört metreden fazla değildi. Eşyaların çokluğundan bir kat daha küçük görünüyordu. Rosa'nın sağında iki kişilik geniş bir yatak vardı. Simplicio ile Flora bu yatakta yatıyorlardı. Karyolayla şilte daireyle verilmiş, çarşafları Flora satın almıştı. Portakal rengi bir perde iki duvar arasındaki ince boruya tutturulmuş, yere kadar sarkan bir paravana haline getirilmişti. Aralarında küçük bir radyatör bulunan beyaz perdeli iki pencere arkadaki küçük bahçeye bakıyordu. Pencerelerin önüne Simplicio'nun Pennsylvania'dan getirdiği iki ceviz sehpa, bir televizyon ekranı, bir de küçük madeni masa yerleştirilmişti.

İlk söze başlayan Gina oldu.

«Kocalarımız dışarda geziyor, biz de aptal gibi oturuyoruz burada.»

Flora hemen atıldı.

«Ikisi de işe yaramaz. Bıkmadan usanmadan içiyor Simplicio denen herif. Ayyaşın biriyle yaşamak ne derttir bilir misin? İlk kocamdan o yüzden ayrılmıştım. İçmeden duramazdı. Her gece içerdi.»

«Hiç olmazsa şimdiki kocalarımız sadece hafta sonlarında içiyorlar.»

«Simplicio denen allahın cezası içkiye verecek parayı nereden buluyor acaba? Haftalığını ödedikleri gün bütün parasını alırım elinden. Yoksa gider bir günde yer bitirir hepsini. Sonra da bütün hafta sızlanır, param yok diye. Onun harcamasına para mı dayanır?»

«Keşke ben de senin gibi yapabilsem. Keşke ben de Millo'nun haftalıklarına el atabilsem. Ama fırsat vermez hiç.»

«Herhalde birileri içki ısmarlıyor onlara. Ama kim içki ısmarlar? Cebinde paran yokken açlıktan geberecek bile olsan ne bir dilim ekmek verir kimse, ne de bir fincan kahve.»

Kapı açıldı, Gina'nın altı yaşındaki kızı Mercedes süzüldü içeri. Sıskacıktı. Bir şeyden korkmuş gibiydi. Gözleri yaş doluydu. Gina onu görünce öfkeyle söylendi.

«Uyandın ha? Attığım dayak uyku ilâcı gibi geldi sana.»

«Tanrı neden ana diye seni verdi bana? Babam gelince söyleyeceğim. İşe giderken beni de alıp götürsün, senin yanında bırakmasın.» Çocuk bunları söyledikten sonra tekrar ağlamaya başladı.

«Tamam işte. Sıkıntım yetmiyormuş gibi bir de sen zırla.» Rosa'ya döndü, «Bu çocuklar deliye çevirdiler beni. Milyon verseler bir çocuk daha doğurmam.»

«Zaten istesen de doğuramazsın. Ameliyat oldun ya.»

«Ameliyat olmayıp da ne yapacaktım? Millo'ya dedim ki, 'Beni ameliyat ettirip kısırlaştırmazsan oturmam seninle.' Son çocuğumu da yapmayacaktım ama kandırdı beni. Kavga etmiştik, sonra geldi kucakladı beni, 'Hemen yatalım,' dedi. O haplardan birini alıp koydum içime, ama Millo bir dakika bile beklemedi. O yüzden gebe kalıverdim.»

Flora kalktı, odanın içinde sinirli sinirli dolaşmaya başladı. Elleri de boş durmuyor, sağı solu düzeltiyordu. Televizyonun üstünde dört tane küçük cam panter duruyordu. Televizyon Philco markaydı. Panterleri Flora Delancey caddesindeki bir dükkândan üç dolara almıştı. Yine televizyonun üstünde bir de beş dolarlık fotoğraf makinesi vardı. Yatağın başucundaki küçük sehpanın üstünde de bir tablo, bir kaç tane de küçük biblo. Flora'nın iki tane de Çinli bebeği vardı. Birini sever, ötekini sevmezdi ama ikisini de saklardı. Çin mahallesine gittiklerinde bir gün Simplicio alalım diye tutturmuştu da almışlardı. Mutfağın girişine ceviz bir masa konmuştu.

Masanın üstünde bir pikap, bir radyo, bir lâmba, bir şişe tuvalet ispirtosu, bir şişe Vikcs, bir de anahtarlık duruyordu. Flora çocuksuzluğun derdini unutsun diye Fernanda ona birkaç bebek armağan etmişti. Onlarla avunuyordu. Evde oyuncak bebek bulunursa uğur getireceğine inanıyorlardı. Fernanda bebekler sayesinde Flora'nın gebe bile kalabileceğini iddia ediyordu.

Birinci katta birileri, günün sevilen Porto Riko melodilerini çalıyorlardı pikapta. O anda «El Regalito» (Küçük Armağan) adlı parça çalmaya başlamıştı. Açık saçık bir şarkı olduğu için o günlerde çok gözdeydi.

Bak sevgilim, sana küçük bir armağan veriyorum.
Ona iyi bak, senindir. Öp onu, senindir,
İyice sık, senindir. Okşa onu, senindir.
Ah sevgilim, beni tedavi etmeyecek misin?

«Kimbilir kaçta kesecekler gürültüyü.»

«Umudunu kes sen. Cumaları sabaha kadar susmazlar, biliyorsun. Bu herif karısını bir dövsün istiyorum. Ama şöyle iyi bir sopa atsın. Aksi, lânet bir karı. Bir gün sokak kapısı-

nın anahtarını evde unutmuşum, Soledad'la kapıda kaldık. Çaldık çaldık açan olmadı. Bu karı camdan gördü bizi ama kılını kıpırdatmadı. En alt kattaki Olga imdadımıza yetişmese tamamdı halimiz.»

«Şu kilisedeki rahip görse bunları... O bilir hepsini yola getirmeyi,» diye lâfa karıştı Gina.

«O gün ben kızmıştım ama Soledad benden de fazla kızmıştı. Soledad öfkeliyken Tanrı kimseyi karşısına çıkarmasın. Kardeşlerim arasında en iyisi o, ama kızdı mı Simplicio bile korkar ondan.»

«Hadi ben gideyim artık,» diye kalktı Gina, kızının eline yapıştı, «Kocam olacak herifin geleceği yok.»

Flora, Gina ile kızının arkasından kapadı kapıyı. Gabi dergiyi okurken uyuyakalmıştı. Flora iki gömme dolaptan birini açtı, çıkardığı battaniyeyi çocuğun üzerine örttü. Sonra Gabi'nin üzerinde yattığı sedirin ayakucundaki tuvalet masasının önüne oturup saçını açtı, taramaya başladı.

Tuvalet masası kiralık evin mobilyasına dahildi. Flora eline geçen İsa heykelciklerini, azizlerin tasvirlerini tuvalet masasının üstüne dizmişti. Bir de mum yanıyordu masanın üstünde. Flora ne yapar eder üç beş kuruş bulur, mum bittikçe yenilerdi. Mumun yanında küçük bir şişe vardı. Şişe okunmuş suyla doluydu. Komşularından biri armağan etmişti o suyu Flora'ya. Bu su insanın içinden şeytanı atmaya yarardı. Bir de istenmeyen kişileri evden uzaklaştırırdı. Şişenin yanında Flora'nın iki dolar verip aldığı para çantası, onun yanında içi saç tokaları, bigudiler, düğmeler, Flora ile Simplicio'nun sigorta kartlarıyla Gabi'nin nüfus kâğıdı duruyordu. Flora'nın makyaj malzemeleri masanın her yanına yayılmıştı. Bir kenarda da dört tane İspanyolca roman, Simplicio'nun traş kremi, kol düğmeleri, bir kaç parça da ucuz süs eşyası göze çarpıyordu.

Flora aynaya bakıp saçını tararken bir yandan da kendi kendine konuşuyordu:

«Kimbilir anam ne yapıyordur şimdi. Mum da bitmek üzere. Yarın unutmayıp bir mum alsam bari.» Sonra Rosa'ya döndü. «Tanrı bana bir çocuk verse... Çocuğum olmadığı için Simplicio beni bırakıp onun bunun peşinde dolaşıyor. Ben çocuk severim. Simplicio Gabi'yi birazcık sevse, ben de kendi çocuğum gözüyle bakarım ona.»

Rosa ile Flora geceliklerini giydiler. Flora yatağın üstü-

nü açtı. Çarşaflar bembeyazdı. Birlikte yatağa girip aşağıdan gelen müzik sesine rağmen hemen uykuya daldılar.

Saat iki sularında Flora omuzunu dürterek uyandırdı Rosa'yı. «Şu gürültüye bak! Biri tabak kırıyor sanki. Herhalde evde hiç tabak kalmamıştır. Gidip bakalım ne oluyor.»

Merdiven başına çıktıklarında Gina'ya rastladılar. O da gürültüyü merak edip dışarı fırlamıştı. Öbür dairelerde oturanlar da merdiven başına üşüşmüşlerdi. Bütün apartman ayağa kalkmıştı. Kavga şiddetiyle devam ediyor, adamın sesi kadınınkini bastırıyordu:

«Namussuz orospu! Ananın mezarına sıçayım senin. Öldüreceğim seni. Yemin ediyorum öldüreceğim seni.»

Tam o anda Simplicio ile Gina'nın kocası Millo belirdiler merdivende. Simplicio kısa boylu, adaleli, yakışıklı bir erkekti; fazla esmer de değildi; dar kenarlı kadife şapkasının dışına taşan saçları siyah ve dalgalıydı. Siyah gözleri, kalın dudakları, bembeyaz dişleri ve güzel bir gülüşü vardı. Millo daha yaşlı, kısa ve şişmandı. Saçlarının bir kısmı dökülmüştü. Her ikisi de neşeli ve rahatlamış görünüyorlardı. Gina, «Neredeydiniz bakalım?» diye sordu.

«Hiç, dolaşıyorduk,» diye cevap verdi Millo. «Sadece sevgililerimden birini ziyaret edebildim. Diğerlerini görmeye vaktim olmadı.»

«Söyle o sevgiline, pazartesi günü gelip kahvaltını hazırlasın.»

«Boşver sevgilimi. Kahvaltımı da sen hazırlarsın. Benim aşçım sensin,» diyen Millo Gina'nın kalçasına bir tokat attı. Sonra dördü yanayana merdivene çöküp kavga edenlere kulak verdiler. Adamın sesi duyuldu önce:

«Çocuklar benim çocuklarım. İstediğim zaman alır dilediğim yere götürürüm onları. Şimdi de canım götürmek istiyor. Sana ne?»

Boğuşma sesleri geldi. Arkasından bir şangırtı koptu. Camlardan biri kırılmıştı herhalde. Adamın sesi tekrar duyuldu:

«Cehenneme kadar yolun var namussuz karı!»

«Ne güzel eğlence,» diye gülmeye başladı Millo. Bu kere de kadının sesi duyuldu:

«Kadınım diye vuruyorsun bana. Ben sana bir şey yapamıyorum ama senin cezanı Tanrı verecek. Şimdi polise gidiyorum. Görürsün sen.»

«Sıkıysa çağır bakalım. Çağır da gırtlağını keseyim senin.»

O sırada bodrum katında oturan Şişman Olga'nın sesi duyuldu. Olga kavga eden adamın akrabasıydı. Yangına körükle gidiyordu, «Vur! vur! Ellerin dert görmesin. O namussuz karı Porto Riko'da yedi çocuğunu bırakıp geldi buraya, önüne gelenle yatmak için. Vur namussuza. O çocuklar da senden değildir. Boynuzluyordu o karı seni.»

Adamın sesi Olga'nınkini bastırdı:

«Sen kapa çeneni cadı karı. Sensin her önüne gelenle yatan. Senin o üç çocuğun da Xavier'den değil. İstersen hemen ispat ederim öyle olduğunu.» Ama Olga susacak gibi değildi:

«Vay alçak herif vay!... Vay pis herif vay!» Sonra kavgayı izleyenlere dönüp veryansın etmeye başladı, «Bu herif karısına arkadan yaklaştığını söyledi bana. Karı da onun her tarafını yalıyormuş. Kırk yaşındaki bu karı yirmi iki yaşındaki herifi başka nasıl elinde tutabilir?»

«Sana ne! Pis karı! Karım o benim. Her istediğimi yapacak tabii. Hem de benim istediğim gibi. Sen ne karışıyorsun?»

Bir kapı gürültüyle kapandı. Bunu bir sessizlik izledi. Apartmanın sakinleri yavaş yavaş dairelerine çekildiler. Simplicio da eve girince elbiselerini çıkarmadan uzandı yatağa. Flora mutfağa gidip bir tabak dolusu bezelyeli pilâvla bir domuz pirzolası getirdi, uzattı Simplicio'ya.

«Canım bir şey yemek istemiyor,» dedi Simplicio.

«Neden? O karıyla karnını doyurdun da ondan yemiyorsun değil mi?» Simplicio doğruldu, yataktan kalktı, çıkıp gidecekmiş gibi kapıya doğru yöneldi. Tam kapıyı açarken Flora elindeki tabağı Simplicio'nun kafasına fırlattı. Pirzola Simplicio'nun kafasının üzerinden geçip merdivene düştü. Flora kocasını omuzlarından yakalayıp sarsmaya başladı :

«Söyle o kadınla mıydın? Söyle! O kadının yanından geliyorsan yine ona git, rahat bırak beni.»

«Hangi kadından bahsediyorsun sen? Hangi kadınla olabilirdim? Biliyorsun meteliksizim. Kim gelir bana?»

«Bırak bu masum numaralarını. Kuzenini de aracı diye kullanıyorsun. O kuzenin olacak Chango zehirliyor seni. Beni bırakmanı söylüyor sana değil mi? Hadi çek arabanı da Chango'ya git. Benim verdiklerimi belki Chango da verebilir sana. Hadi bas git.»

Simplicio omuz silkti. Tabağı yerden aldı. İçinde hâlâ bir parça yemek kalmıştı. Yatağın üzerine oturup onu yedi. Bitirince Flora'dan bir sigara istedi. Flora'nın öfkesi geçmemişti.

«Git kendin al. Elin de var, ayağın da. Benden bir şey bekleme.»

Simplicio sigara paketini buldu, sigaraların birini bitirmeden öbürünü yakıyordu. Sonunda dayanamadı.

«Yeter artık Flora. Bıktım artık. Dırdırın bitmek bilmiyor. Bir gün çekip gidersem bir daha dönmem.»

«Bana göre hava hoş. İstersen şimdi çek git. Ne yani? Sen gidersen oturup ağlayacak mıyım? Bugün beni bırak git, yarın başka birini bulurum nasıl olsa.»

«Peki öyleyse. Gelecek hafta patrondan on dolar borç alıp bilet için para yatıracağım. Sonra da çekip gideceğim Porto Riko'ya. Bir daha da göremiyeceksin beni! Porto Riko'ya gelsen bile beni bulamayacaksın. La Esmeralda'ya dönmeyeceğim ki. La Ponce'ye, ya da New Jersey'e gidip gemici olacağım. Seni de aklımdan hemen çıkaracağım. Her gün aynı hikayeyi dinlemekten bıktım. Sabah ben evden çıkarken gayet iyi oluyorsun. Akşam döndüğümde dünyayı başıma yıkıyorsun. Eve gelmek istemiyorum onun için. Evde yemek yemek istemiyorum. Dışarıda başımı dinlendiriyorum hiç olmazsa. Biraz bir şeyler alıp, tenha bir köşeye çekiliyor, yiyorum.»

«Ha! Ha! Ha! Kemik çalan köpekler gibi sokak aralarında yemek yiyorsun demek!»

«Ne demek o? Köpeğe mi benzetiyorsun beni?» Simplicio kızmaya başlıyordu yavaş yavaş. «Bir lokantaya gitsem dünya kadar para istiyorlar. Evde de rahatım yok. Aç mı kalayım?»

«Evde rahatın yoksa kabahat senin yine. Ne zaman kavga etsek o karı yüzünden ediyoruz. O karıyla aldatıyorsun beni.» Sonra sesini alçaltarak devam etti, «Ben seni aldatıyor muyum? Sen de bana saygı göstersene. Ne olur?»

«Ama Flora inan, o kadınla aramda hiç bir şey yok. Kim gelip benim hakkımda bir hikaye anlatsa hemen inanıyorsun. Ben doğruyu söylüyorum, inanmıyorsun bana. O kadınla değildim diyorum sana.»

«Beni bir kere aldattığına göre bin kere aldatabilir-

sin. Bin kere de aldatırsın, binbir kere de.»

Simplicio sırıttı.

«O kadına sadece seni sevdiğimi söyledim. Bu yüzden kızdı, çekti gitti.»

«Merak etme, Nanda'ya yazacağım bunların hepsini.»

«Ne olur yazarsan? Nanda ne yapabilir bana? Beni yiyecek değil ya.»

«Yemez ama belki biraz utanmayı öğretir.»

«Utanmanın ne olduğunu bilmez ki bana öğretsin. Hadi gel, yatalım artık.»

Simplicio sedirin üstünde yatan Gabi'yi kucaklayıp götürdü, kendi yataklarının ayak ucuna yatırdı. Rosa sedire uzandı, Simplicio ile Flora da yataklarına girdiler.

Aradan kısa bir süre geçmişti ki iki polis apartmanda her dairenin kapısını vurmaya başladılar. «Ne oluyor? Kavga nerede?» diye soruyor, her daireden de aynı cevabı alıyorlardı. Simplicio da kendi kapısı vurulunca açtı,» «Bilmiyorum, hiç bir şeyden haberim yok. Uyuyordum,» diye savdı başından polisleri. Onlar gittikten sonra, «Kim çağırdı acaba polisi?» diye sordu Flora'ya.

«Herhalde yan apartmandaki yahudi karısı çağırmıştır. Başka kim çağırmış olabilir? Her pislik onun başının altından çıkar. Her işe burnunu sokar.»

«Doğru, herhalde odur. Bu binadakilerden hiç biri yapmaz böyle şey.»

«Tabii yapmaz. Karı koca isterlerse birbirlerini öldürsünler, kime ne? Karı koca arasına girilir mi hiç?»

Flora saatine baktı. Saat dörde yedi vardı. Tekrar yattılar. On buçuğa kadar da uyudular. İlk kalkan Simplicio oldu. Mutfağa gidip bir bardak suyla, yarım bardak kahve getirdi Flora'ya. Flora önce suyla ağzını çalkaladı. Ağzındaki suyu yatağın başucundaki küçük leğene tükürdü. Kahvesini içti. Sonra da yataktan kalkıp mutfağa geçti. Mutfağa giderken masanın üstündeki bardakları bir kenara topladı. O arada Gabi de uyanmıştı. Flora Gabi'ye iskemleleri masanın çevresine dizmesini söyledi. Kendisi de mutfaktan kahvaltı için kahve ve bir tabak çörek getirdi.

Kahvaltı biter bitmez Simplicio, «Hadi gidip yiyecek bir şeyler alalım,» dedi. Cumartesileri Flora'nın alışveriş günüydü. Evin bir haftalık ihtiyacını gider alırdı o gün. Çoğu zaman Simplicio da birlikte gider, paketleri taşıma-

sına yardım ederdi. Gitmesinin bir nedeni daha vardı. Birlikte gidince istediği şeyleri aldırabiliyordu Flora'ya. Cumartesi günleri çarşıya çıkmak Flora'nın da hoşuna giderdi. Simplicio'nun da, Gabi'nin de.

«Peki. Yalnız biraz bekleyin de giyineyim,» dedi Flora. Ne giyeceğini düşünüyordu. Önce Simplicio'nun aldığı yeni elbiseyi giyecekti, sonra vazgeçti, bir gün önce giydiği çizgili elbisede karar kıldı. Krem rengi pabuçlarını giydikten sonra saçlarını taramaya başladı. Simplicio da yatağın içinde, battaniyenin altında giyiniyordu. Yataktan çıktığında üzerinde kahverengi - beyaz bir gömlek, siyah pantolon vardı. Siyah pabuçlarını giydi. Tuvalet masasının üstünde duran bir şişeden eline biraz briyantin döküp saçına sürdü. Saçlarını taradı. Flora da Gabi'yi giydiriyordu o arada. Ayağına bir blucin üzerine de kırmızı çizgili bir gömlek geçirdi.

Merdivenlerden inerlerken Flora, «A ve P mağazasına gidelim. Orası daha ucuz,» dedi.

«Olur oraya gidelim. Benim için farketmez ama onlar krediyle mal satmıyorlar. Bizim de paramızın olmadığı zamanlar var. Krediyle mal satan mağazalar da olmasa halimiz harap.»

«Yok canım, iyi kötü idare ediyoruz işte.»

Bir plâkçının önünden geçiyorlardı, Simplicio Flora'nın koluna yapıştı.

«Bir dolar ver de bir plâk alayım.»

«Deli misin sen? Zaten üç kuruş paramız var, onu da plâğa yatırmak istiyorsun. Hem zaten plâk alsak bile nerede çalacaksın? Pikabın kolunu kırmadın mı geçen gün? Yaptırmaya kalksak dünyanın parasını alırlar. Bana kalsa hiç yaptırmasak da olur. Pikap sağlam oldu mu sesini sonuna kadar açıp bütün mahalleyi ayağa kaldırıyorsun.»

«Hadi Flora, ver bir dolar da şu plâğı alayım.»

Flora çantasını açtı. Çıkarıp kocasına bir dolar verdi.

«Amma cimrisin be Flora. Hiç para vermiyorsun bana.»

«Ne parası istiyorsun? Neye ihtiyacın var? Al! Al paranın hepsini de bütün alışverişi sen yap. Onu mu istiyorsun.»

«Hayır Flora, onu demek istemedim.» Suç işlemiş, cezalandırılmaktan korkan küçük bir çocuk gibi af dilerce-

sine konuşuyordu Simplicio.

Üçüncü caddedeki büyük mağazadan bir kilo domuz pirzolası, iki tavuk, üç tane büyük sosis, iki büyük kutu ananas suyu, üç kutu domuz sosisi, iki küçük kutu karides, bir buçuk kilo patates, iki buçuk kilo pirinç, bir ekmek, bir buçuk kilo bezelye ile iki yüz elli gram jambon aldılar.

Paketleri içine doldurdukları küçük el arabasını rafların arasından iterek kapıya doğru gidiyorlardı ki bir rafta köpek mamaları gördüler. Flora, «Şu Tanrı'nın işine bak, köpeklerin bile ayrı yemeği var; kim para verip köpeğine yemek alır buradan? Düşün bir de aynı şeyi Porto Riko'da satsalar ne gülünç olur değil mi? Orada köpekleri bir yana bırak, insanlar yiyecek bulamaz çoğu zaman. Bu memleketin iyi yanı bu. Çalışıp kazandın mı her şeyi alabiliyorsun. Ne istersen var burada. Şimdi canım ne istedi biliyor musun? Porto Riko'da yaptığımız marullu domatesli salata. Neyse, hadi gidelim artık. Başka mağazalara da uğrayacağız.»

«Flora bana bira almayacak mısın?»

«Sen ananın karnında nasıl durdun dokuz ay? Herhalde dilsiz filân olsaydın konuşamıyorum diye patlardın. Ölümün ondan olurdu. Git al hadi.» Simplicio hemen gitti, biraz sonra bir düzüne ufak, iki tane de büyük boy Schaefer birasıyla döndü. Flora kasaya parayı ödedi. Hepsi on bir dolar beş sent tutmuştu.

Flora Rosa'ya her hafta yiyecek için aşağı yukarı yirmi dolar harcadığını söyledi. Her gün aldıkları süt ve portakal suyu bu paranın dışındaydı. Söylediğine göre Porto Riko'da aldığı yiyecekleri burada da alabiliyordu, yalnız bir sürü iyiliğinin yanı sıra problemleri de vardı. «Burada her şeyden bol bol almak gerek. Porto Riko'da bir sentlik kahve, iki sentlik ekmek, üç sentlik yağ filân alabilirdim. Burada yarım kilodan aşağı mal satmıyorlar. Yarım kilo şeker alacak paran olmazsa şeker yiyemiyorsun. Yüz gram, iki yüz gram şeker satmıyorlar. Yalnız şeker mi? Eti de öyle, patatesi de. Porto Riko'da bir dolara gayet güzel yemek yiyebilirsin. Burada bir dolara yemek filân vermezler adama.»

Eve döndüklerinde Rosa ve Gabi Flora'ya yardım ettiler. Yiyecekleri mutfağa yerleştirdiler. Mutfak dardı. Lâvaboyla ocaktan başka iki dolap, bir buzdolabı ve Flora'-

nın çamaşır makinesi zorla sığdırılmıştı. Çamaşır makinesi Simplicio'nun armağanıydı. Pennsylvania'da otururlarken bir gün sürpriz yapıp almıştı bu makineyi. Mutfak penceresinin kenarında Simplicio'nun altı dolar verip aldığı oyuncak tren duruyordu.

Flora aldıkları yiyeceklerin bozulabilecek gibi olanlarını buzdolabına koydu. Buzdolabı zaten bir sürü yiyecek, süt, meyva suları, biraz et, sebze, peynir ve yumurtayla doluydu. Ailenin bir haftada harcadığı yumurta üç düzüneydi. Flora, Gabi'ye bakan kadına da ara sıra yumurta verirdi çünkü.

Buzdolabının hemen yanındaki dolapta da bir sürü şey vardı. Bir iki şişe sos, kuru fasulye, makarna, un, patates, çorba ve balık konserveleri, Gabi için kuru mısır ve yanı sıra pabuç boyaları, tuvalet kâğıtları, böcek ilâçları da sıralanmıştı aynı rafa. Üst raflar Gina'nın verdiği bir elektrikli kahve pişirme makinesi, bir kutu bıçak, altı kişilik kenarları gümüş, yaldızlı sofra takımından arta kalan bir kaç tabak, iki takım şarap kadehinin kalıntıları, eski bir elektrik ütüsü ve Simplicio'nun ıvır zıvırı ile doluydu. En üst rafda her gün kullanılan sofra takımlarına ayrılmıştı.

Bir hamam böceği hızla mutfağı boydan boya geçip buzdolabının arkasında gözden kayboldu. Flora, «Şu Allahın cezalarından kurtulamadık bir türlü. Bunlar Porto Riko'dakilerden daha ufak ama bir türlü baş edemiyoruz. Her yana zehirli toz serptim, her ay sağlık kurumundan gelip temizliyorlar bütün evi, yine de olmuyor. Her geçen gün bir kat daha çoğalıyorlar.» Gidip dolaptan toz alıp mutfağın her köşesine bir parça döktü. «Fare de var ama onların fazla zararını görmüyoruz. Porto Riko'da elbiselerimizi yerdi fareler.»

Kapının hemen solunda duran ikinci dolapta Flora'nın kırk dokuz dolar verip aldığı kıymetli sofra takımı vardı. Taksitle almıştı bu takımı. Dolap tahtadandı. Beyaza boyanmıştı. Alt raflarına Flora, tava ve tencere gibi mutfak eşyalarını yerleştirmişti.

Rafların birinde bir parça kurumuş ekmek vardı. Daha önceki kiracılardan kalmıştı bu ekmek parçası. Flora, «Bize uğurlu gelir. Bu ekmek burada oldukca evimizden yiyecek eksik olmaz,» diye düşünüp ekmeği atmamıştı.

Dolabın üstüne baharat kutuları sıralanmıştı. Beyaz

üzerine kırmızı elma resimleri ile süslü kaplardı bunlar. Baharattan başka kahve, şeker, süt tozu da vardı içlerinde. Flora daha çok şişeyle satılan kremaları kullandığını, süt tozunu bir kere denemek için almış olduğunu söyledi Rosa'ya. Daha doğrusu almamıştı da kızkardeşi vermişti o süt tozunu. Bu kapların yanında iki küçük kavanoz dolusu vitamin hapı vardı. Simplicio, bir ay önce Flora hastalandığında gidip iki dolara almıştı bu hapları.

Aldıkları yiyecekleri dolaplara yerleştirmeye çalışırlarken Simplicio mutfağa girdi. «Flora, biraz **pudding** yapayım mı?»

«Pudding için bir sürü şey almak gerek. Nereden bulacaksın parayı? Hem doğru dürüst bir şey olsa gene neyse. Değer mi bir pudding için o kadar masraf?»

Simplicio yeğenine döndü:

«Gabi, benim yaptığım puddingi beğeniyorsun değil mi?»

«Evet, evet! Ne olur biraz pudding yap.»

«Gördün mü Flora? Gabi de istiyor pudding yapmamı.»

«Peki sonra yaparsın.»

«Flora, şu dergileri değiştirip yenilerini alacaktık. On ikisini de okudum. Okuyacak, dergi kalmadı.»

«Fırsat mı veriyorsun sen adama? Kavgadan başka şeye vakit bulabiliyormuyuz ki? Acelesi yok, sonra değiştiririz.»

«Peki o zaman bira ver bana.»

«Ne istiyorsan kendin al. Elin de tutuyor, ayağın da.»

Simplicio buzdolabından birkaç parça buz çıkarıp büyük bir bardağa koydu.

Büyük şişe biralardan birini aldı. Kapıdan çıkarken de, «Ben biraz aşağı iniyorum. Sen tavukların birini kızartmaya başla,» diye de tembih etti Flora'ya.

Flora temizlenmiş, Pişmeye hazır hale getirilmiş tavuğun üzerine biraz kızartma yağı sürdü. Tuzunu da ekledi, fırına soktu. Bir süre sonra Simplicio döndü. Yanında Soledad ve Soledad'ın üç kızı vardı. Saat on ikiyi geçmişti.

«Merhaba!» diye seslendi Soledad. «Kolay gelsin.»

«Soledad'ın şu haline bakın! Git de bir sütyen tak. Flo-

ra, kızkardeşime senin sütyenlerinden birini ver. Böyle sütyensiz dolaşan karılar görmek istemiyorum çevremde.»

«Ama sütyen sıkıyor beni. Rahat edemiyorum sütyen takınca. Kimseye de zararı yok. Çıplak değilim ki bir tarafım görünsün.» Yine de Flora'nın getirdiği sütyeni aldı, banyoya geçip giydi ve döndü. Simplicio'yu kolundan yakaladı.

«Hadi gel dansedelim Simplicio.»

«Sen kendi kendine danset. Benim biraz işim var.»

«Hiç olmazsa pikaba bir iki plâk koy.»

«Plâk filân çalamayız. Simplicio pikabı kırdı,» diye atıldı Flora.

Tavuk pişince Flora fırından çıkarıp parçalara böldü. Masanın üzerine dizili tabakların her birine birer parça tavuk koydu. O bununla meşgulken Gina içeri girdi. Hemen arkasından da elinde bir bardak bira ile Millo göründü.

«Hmmm! Tam zamanında gelmişiz. Bana malûm oldu...» Gina hemen kocasının sözünü kesti.

«Ceza olarak bu piliçten yiyemiyeceksin sen.»

«Sana ne yahu ? Sen kendi işine bak.» Sonra diğerlerine döndü, «Bira isteyen var mı?» Cevap beklemeden çıktı, biraz sonra da elinde on iki şişelik bir kutu birayla döndü. Biraları masanın üzerine koydu, tekrar kapıya yöneldi, «Şimdi bir şey daha getireceğim ama görünce gülmeyin sakın.» Çıktı bir iki dakika sonra kapıda göründüğünde kucağında eski model kollu bir gramafon vardı. «Müzik dinlemek isteyen biraz fedakârlık edecek. Kahve öğütür gibi çevirmek gerek bu kolu.»

Soledad hariç herkes tavuktan bir parça aldı. Soledad bir plâk seçti, pikaba yerleştirdi, pikabı kurdu ve dansetmeye başladı. «Gel Gabi, gel sana bale yapmayı öğreteyim.» Eteklerini hafifce yukarı çekip dansetmeye başladı. Kızları da hemen çevresini aldılar. Gina ile Flora mutfak kapısının yanında durmuş Gabi'yi seyrediyorlardı. Gina sordu :

«Gabi senin başını fazla ağrıtıyor mu?»

«Yok canım. Ama içi rahat değil. Sıkılıyor. La Esmeralda'da bütün gün başıboş koşup oynamaya alışmış. Burada kafese girmiş gibi hissediyor kendini.»

«Alışır yakında. Yemek yiyişine bak şunun. Aç kaldı-

ğı günlerin acısını çıkarırcasına yiyor.»

«Öyledir. İçinde kurt varmış gibi yiyor. Doymak bilmiyor.»

«Anam bana iyi bakmıyordu,» diye lâfa karıştı Gabi. Konuşulanları dumuştu herhalde. Elindeki tavuk budunu kemirirken konuşmaya devam etti, «Elbiselerimi de yıkayıp ütülemezdi. Yırtılınca dikmezdi. Büyüyünceye kadar Porto Riko'ya dönmek istemiyorum. Tekrar aç kalmak niyetinde değilim.»

«Böyle şeyler söyleme anan için,» dedi Flora.

«Ama doğruyu söylüyorum.»

Simplicio da Millo ile lâfa dalmıştı. Millo bir ara sesini yükseltti: «Hepsinin Allah cezasını versin. İki çocuğum var diye çıkarmak istiyorlar oturduğum yerden. Bu ülkede çocuk yapmak bile suç. Çocuğum var diye istediğim yerde oturamıyorum. İş mi bu?»

«Burası da o kadar küçük ki, iki çocukla sığamazsın,» dedi Simplicio.

«Sığarız, sığarız. İstedikten sonra her yere sığar insan. Neyse, bunu bırakalım şimdi. Hepiniz limonata içersiniz değil mi? Gina, geç bizim eve de bir şişe limonata getir.»

Gina elinde limonata şişesiyle dönünce Millo sessizliği bozdu:

«Hadi beş şişe daha bira kaldı. Herkese birer şişe düşer. Kimin şerefine içelim?»

Soledad,

«Yarın Anneler Günü,» dedi.

«Vay canına! Hiç bir zaman Anneler Gününde anama bir şey alacak param olmaz,» diye kendi kendine söylendi Simplicio.

«Ben on dolar gönderdim,» dedi Soledad. Sonra devam etti, «Bir de mektup yolladım. Şu Junior'u başından sav dedim. Artık öfkesinden mektup yazmaz bana.»

«Uğraşma anamla.»

«Ne oldu? Dokundu mu? Sen onun yanını tutarsın zaten hep.»

«Yok canım. Hep onun yanını tutmam ama onun hakkında kötü konuşmanı istemiyorum.»

«Bok yemişsin sen. Sana ne benim konuşmamdan.»

«Bırakın kavgayı da ananızın şerefine içelim,» diye ara-

ya girdi Flora. Fernanda'nın şerefine içtiler. Simplicio parka gitmeyi teklif etti.

«Kalkın da çıkalım. Biraz daha otursak kuluçkaya yatmış tavuklar gibi civciv çıkaracağız!»

«Siz gidin,» dedi Millo «Ben biraz yatıp uyuyacağım. Dün gece o gürültüden hiç uyuyamadım.» Gina da evde kalacağını söyledi. Çocuklarını aldı, kendi dairesine geçti. Diğerleri dolaşmaya başladılar. Güzel, güneşli bir gündü. Bir barın önünden geçerken Soledad Simplicio'yu dürttü:

«Hatırlıyor musun, eskiden hep buraya gelirdik.»

«Hatırlıyorum tabii. Bir keresinde içkiden ayakta duramaz hale gelmiştin de sırtımda taşımıştım seni eve kadar.»

«Ben senin için bir şey yapmadım mı sanki? Bir keresinde de herifin biri sana içki vermek istememişti yaşın küçük diye, herifi haklamıştım oracıkta. İyi ki o gece üstümde bıçak yoktu. Yoksa şimdi içerde olurdum.»

«Evet. Hem buranın cezaevleri Porto Riko'dakilere benzemez. Chango'ya sor da anlatsın sana.»

«Biliyorum, biliyorum. Buranın her şeyi boktan, yalnız parası iyi. Herhalde cezaevleri felâket olur. Kimseyle konuşturmazlar adamı. İnsan deli olur oraya düşerse. Zaten konuştursalar bile onların dilini çakmıyoruz ki; anana küfür etseler anlamazsın.»

Simplicio gülmeye başladı.

«İçimizden birini içeri tıkarlarsa diğerleri de bir yolunu bulup kendilerini hapse attırırlar. Hep birlikte vakit geçiririz.» Sonra biraz önde yürüyen Flora'ya seslendi, «Hey, Leilla! Bekle bizi.»

Flora çarpılmış gibi olduğu yerde durdu bir an. Sonra Simplicio'nun üzerine koşmaya başladı.

«Demek dün akşam o karıylaydın, ha! Namussuz herif! Hadi çek arabanı da o karıya git yine! Hadi!»

«Kızma Flora. Ağzımdan yalnışlıkla çıktı onun adı. Her insan yalnışlık yapabilir.»

«Hadi oradan aptal sende! Herhalde dün geceden beri onu düşünüyordun ki ağzından önce onun adı çıktı. Yeter artık. Senin yalanlarına karnım tok artık. Aptal yerine koyuyorsun beni. Ne yaptı da böyle aklını başından aldı bu karı senin? Bana yaptıramadıklarını o mu yapıyor? Ben de kendime birini bulacağım hemen. Boynuzları kafana taktım mı aklın başına gelir.» Simplicio cebinden bir sustalı çıkardı.

Düğmesine basıp açtı bıçağı. Flora korkup kaçmaya başladı.

«Ver o bıçağı bana,» dedi Soledad. «Fiyaka yapmak istiyorsun anlaşılan! Burası senin ülken değil oğlum. Canın bir şey kesmek istiyorsa kendi çükünü kes.»

«O karının gırtlağını keseceğim. Duymadın mı dediklerini?»

«Ben buradayken ona ne vurabilirsin, ne de bir tarafını kesebilirsin. Ne onun, ne de başka bir kadının.»

«Hayrola? Sen de ondan yana mısın? Öz kardeşine karşı geliyorsun ha!»

«Erkek adam kadın kısmına el kaldırmaz. Korkak, karı ruhlu herifler yapar bunu. Hadi, ver o bıçağı bana. Ver. Unutma, senin ablanım.» Uzanıp bıçağı yakaladı. Simplicio fazla karşı koymadan verdi bıçağı. «Dua et yanımda jiletim yok. Olsaydı verirdim Flora'ya, aklını başına getirirdi.»

Bir süre hiç konuşmadan yürüdüler. Yürüye yürüye Soledad'ın oturduğu sokağa gelmişlerdi. Catin'i bir düzüne bira alsın diye yolladılar. Biraz sonra eli boş döndü. «Ana yaşım küçük olduğu için vermediler.»

«Kim demiş sana küçük diye? Neredeyse evlenecek çağa geldin.» Diğerlerine döndü, «Ben gidip alayım bari.» Çıktı. Flora ocağın başına geçip kahve hazırladı. Simplicio pikaba bir plâk koydu. Sesini de sonuna kadar açtı. Şarkının sözleri anlaşılmıyordu bile. Soledad biraları getirince üç şişe birayı birbiri ardına dikti. «Hadi kalkın, Çin mahallesine gidelim de birşeyler yiyelim. Karnım acıktı.» Flora sesini çıkarmıyordu. Soledad konuştu.

«Canın yemek istiyorsa parmaklarını ye. Çin mahallesine gidecek kadar param yok.»

«Bari biraz viski aldır.»

«Hiç bir şey aldırmam. Param yok diyorum sana, anlamıyor musun? Nereden bulayım parayı? Orospuluk yapıyorum sanki.»

«Bir şey hazırlayın da yiyelim bari. Öğlen yediğimiz tavuk hiç tutmadı beni»

«Peki peki, bekle biraz da hazırlayalım.»

Flora bir köşeye oturmuş, ses çıkarmadan kahvesini yudumluyordu. Öfkesi hâlâ geçmemişti. Gözleri yuvalarından fırlamış gibiydi. Durmadan sigara içiyordu. Simplicio yanına gitti.

«Şu kahveyle sigaranın Allah belâsını versin...»

«Allah biranın belâsını versin. Çek git, rahat bırak beni. Sigara paramı da, kahve paramı da kendim kazanıyorum nasıl olsa.»

«Demek ondan burnun büyüdü ha! Bundan sonra çalışmayacaksın. Anladın mı? Zaten çalışmaya başladın başlayalı değiştin. Ama artık çalışmak yok sana.»

«Çalışmak yok mu? Çok zenginiz de benim kazandığım paraya ihtiyacımız yok, öyle mi?»

«Kesin kavgayı.» Soledad bir yandan biftek kızartıyor, bir yandan da patates doğruyordu. Patatesler de kızarınca oturup sessizce yemeklerini yediler. Soledad bir kere daha Simplicio ile Flora'nın aralarını bulmaya çalıştı. Flora'ya döndü, «Hadi Flora. Barış şu herifle de çıkıp dolaşalım biraz.»

Simplicio divanın üstüne çıkıp çocuklar gibi zıplamaya başladı.

«Ne yapıyorsun yahu? Yaylarını kıracaksın yatağın. Beş kuruşluk bir şey almadın bana. Ondan geçtim, bari elimdekileri kırma. Hadi, gidiyor muyuz parka?»

Parkta Soledad'la Simplicio hemen salıncaklara koştular. Diğerleri çimenlerin üzerine oturdular. Soledad'la Simplicio salıncakta biraz sallandıktan sonra onların yanına döndüler. Hepsini kaldırdılar, saklambaç oynamaya başladılar. İlk yorulan Simplicio oldu. Oyundan çıktı. Bir ara iki adam Flora ile Soledad'ın çevresinde dolaşmaya başlayınca diğerleri de oyunu bıraktılar.»

«Ne oldu yahu? Benim canım biraz daha oynamak istiyor,» dedi Simplicio.

«Öyleyse sen kal, ben gidiyorum,» dedi Soledad.

Simplicio'da oturduğu yerden kalktı. Birlikte eve döndüler. Simplicio bira şişelerini birbiri ardından devirmeye başladı. Pikabı yine sonuna kadar açmıştı. Soledad bağırmaya başladı:

«Kıssana şunu biraz. Sağır mısın sen?»

«Sağır değil ama körkütük sarhoş. Bundan önceki kocam da ayyaşın biriydi de ondan boynuzlamıştım onu,» diyen Flora Simplicio'ya döndü. «Sen de boynuzlanmak istiyorsun galiba? Böyle gidersen sonunda boynuzlarım seni.»

Soledad tekrar araya girdi.

«Yeter yahu. Bırakın kavgayı. Bütün gün sizin kavganızı dinledik.»

Flora kalktı.

«Geç oldu. Gidelim artık.»

«Peki gidin,» dedi Soledad, «Yalnız Catin'i de yanınızda götüreceksiniz. Yine kavgaya tutuşursanız gelip hemen bana haber verecek. Yangına koşan itfaiyeciler gibi siz daha ne olduğunu anlayamadan dikilirim tepenize. Ona göre davranın.»

Simplicio Catin'in elinden tuttu, önden çıktı. Flora da Rosa ve Gabi'yle onu izliyordu.

«Karısıyım ama şu kadarcık saygısı yok bana. Kendi evimde başka karıyla yakaladım. O Leila denen karı yok mu? İkisinin bana çektirmedikleri kalmadı.»

Simplicio Flora'nın sözlerini duyunca döndü, bağırmaya başladı.

«Sus be Flora! Karı değilim ya ben, erkeğim. Erkek dediğin erkek gibi davranır. Önüme gelen karıyla yatsam bile yine bana bir kötülük gelmez. Ama, sen kadınsın. Sen evinden ayrılamazsın. Yoksa benim yerime evin erkeği olmak mı istiyorsun? Kim dedi sana kadın ol diye. O kadar meraklıysan erkek doğsaydın.»

Flora cevap vermedi. Eve gidinceye kadar hiç ağzını açmadı. Sadece apartmanın önündeki merdivenlerde oturan bir komşusuna başıyla selâm verdi. Rosa ile yukarı çıkarlarken Flora, «O aşağıdaki herif var ya,» diye anlatmaya başladı. «Namussuzun biri. Karısı dayanamadı bu herife de başkasına kaçtı. Soledad'ın çocuklarına bakıyordum o zaman ben. Karısı kaçınca herifin çocuklarına bakmaya başladım. Soledad'ınkileri de bıraktım. Bu herif Soledad'dan daha fazla para veriyordu. Ama eşeklik benimkisi, Soledad'ı yüzüstü bırakmamalıydım; çok severim onu. Bana çok iyiliği dokundu. Dün gece giydiğim kırmızı geceliği de o verdi. Ben ona daha hiç bir şey veremedim ama o bana hep bir şeyler verir. Sadece kendini düşünenlerden değildir. Keşke bütün hafta çalışabilsem. Şimdi sadece haftada üç gün çalışıyorum. Elime geçen de yirmi iki dolar bir şey. Onun da çoğu yol parasına, yemeğe gidiyor. Gabi'ye bakan kadına da para veriyorum. Geçen hafta bütün bunları ödedikten sonra elimde sadece üç dolarım kalmıştı. Düşün bir kere.»

Eve girince Flora hemen yatağın üzerine attı kendini. Yüzünü de duvara çevirdi. «Ben biraz dinleneceğim.»

Simplicio Rosa'yı evine götürmeyi teklif etti. Çıkıp merdivenleri indiler. Sokakta birkaç dakika hiç konuşmadan yürüdüler. İlk konuşan Simplicio oldu.

«Dün gece çok kötü bir iş geldi başıma.»

«Ne oldu?»

«Bugün sabahtan beri dün gece olanları düşünüyorum. Dün gece Leila'nın evine gittim, içeri almadı beni. 'Seni artık sevmiyorum,' dedi. 'Ya öyle mi?. dedim. Düşün bir kere. O karıya her şeyi almıştım. Kirasını bile ben vermiştim. Kafam kızdı. Yürümeye başladım. Biraz sonra biriyle haber yollayıp çağırttı beni. Herhalde yaptıklarına pişman oldu, diye düşündüm. Geri döndüm. İçeri girer girmez yatağın üzerine attım kendimi. Nedense onu çok arzuluyordum. Birden gözüm duvardaki aynaya ilişti. Bir de baktım dolabın arkasında bir herif geziniyor. Hemen bıçağımı çıkarıp hazırlandım. Islık çalmaya başladım. Korkmuştum ama korktuğumu belli etmek istemiyordum. Herif yanıma geldi.

«Ne arıyorsun burada?» diye sordu.

«Ben de sana aynı şeyi soracaktım.»

«Hadi yaylan bakalım.»

«Sen yaylan.»

Herif gözlerini yüzüme dikti. Eliyle de kapıyı gösteriyordu. Leila:

«Git hadi, git. Seni görmek istemiyorum bir daha. Ben artık bunu seviyorum,» dedi.

Kanım beynime çıktı. Toparlanıp kemerimi taktım. Eve girer girmez gevşetmiştim kemeri. Çıktım aşağıya indim. Oradan yukarı bağırdım.

«Görüşürüz seninle.» Bir gün gezmeye gidelim diye alacağım onu. Çok uzak bir yere götürdükten sonra orada tek başına bırakıp döneceğim. O zaman aklı başına gelir.»

Rosa'nın evinin bulunduğu caddeye geldiler. Köşedeki dondurmacıya girdiler. Simplicio bir çukulatalı dondurma yedi, sonra konuşmaya başladı.

«Buraya geldim geleli kadınlardan çok kazık yedim, ama aldırmıyorum artık. Gencim daha. Tek bir kadın yetmiyor bana. Yirmi kadın olsa geri çevirmem. Her kadının tadı başkadır, değil mi? Ama bunlar gelip geçici olur. Karının yerini tutmaz hiç biri. Hastalanırsam ya da başım derde girerse sadece Flora yardıma koşar. Hem Nanda da

çok sever Flora'yı. Flora'ya iyi davranmadığımı duyarsa dünyayı zindan eder bana.»

Kalktılar. Rosa, «Eve de biraz dondurma götürmek istemez misin Simplicio?» diye sordu.

«İyi olur. Flora çok sever çukulatalı dondurmayı. İyi ki hatırlattın. Biliyor musun Rosa, başka kadınların peşinde koşuyorum ama Flora'yı hiç bir zaman bırakamam. Kuş gibiyim ben. Gezip dolaşıp yuvama dönerim sonunda.»

Simplicio Rosa'nın elini sıktı, ayrıldılar. Bir kutu dondurmayı alıp kese kâğıdına koyan Simplicio onu sallaya sallaya evin yolunu tuttu.

İKİ AY SONRA

Temmuz ayının sıcak bir Cuma günü Rosa, gece saat ona doğru Simplicio ile Flora'yı ziyarete geldi. Kapıyı vurdu. Flora içeriden ingilizce seslendi:

«Kim o?»

Rosa kendini tanıtınca Gabi kapıyı açtı. Üstünde sadece bir don, ayağında da sandaletler vardı.

«Gecenin bu saatinde buralara gelinir mi hiç kızım? Caddelerde dolaşmak tehlikelidir hava karardıktan sonra.»

Flora sırtını yastıklara dayamış, yatağın içinde oturuyordu. Üzerinde portakal rengi bir gecelik vardı. Saçlarını yine at kuyruğu yapmıştı. Yüzünde fazla makyaj yoktu. Keyfi yerinde görünüyordu.

«Televizyonda Don Ameche'i seyrediyordum. Televizyon da olmasa halimiz ne olurdu kimbilir.» Flora'nın en sevdiği programlar **Ed Sullivan show, saf kamera, Hücum** adını taşıyanlardı. Bir de, ayda bir ispanyolca filim gösterilirdi televizyonda.

Yemek masasında oturan Gabi boş bir kese kâğıdının üzerine boya kalemleriyle bir şeyler çiziyordu. Flora Rosa'yı yanına, yatağın ayak ucuna oturttu. Rosa'nın gözüne, sokak kapısının karşısında duvara çivilenmiş tahtadan, saçlı iki insan kafası ilişti.

«Duvarları süslemeye başlamışsın.»

«Simplicio bir dolara aldı bunları. Benim pek hoşuma gitmedi ama **Rey** eve uğur getireceklerini söyledi. Bu akşam yine yok evde. Kalkıp boks maçına gitti. Ben de otur-dum onu bekliyorum.»

Rosa, «Bugünlerde evin havası iyi herhalde,» diye düşündü. Çünkü Flora kocasından bahsederken Rey, yani 'kral' demişti. Sadece araları çok iyi olduğu zaman kral derdi ona.

«Aklı varsa bu gece eve sarhoş gelmez. Sarhoş gelirse almam içeri. Bu tavan süpürgesini de elimin altında hazır tutuyorum. Geçen cuma işten döndü, üstünü değişti, çıktı gitti. Gabi de Soledad'daydı, o gece evde yapayalnız kaldım. Ne zaman döndü biliyor musun? Sabahın altısında. Eşyalarımı hazırlamıştım. Onu bırakıp gitmek üzereydim. Bavulları görünce çocuk gibi ağlamaya başladı. 'Bu sefer gerçekten gidiyorum' dedim. Çok kızmıştım. Tükürdüğümü yalamak istemiyordum. Ama bir düşündüm, gidebileceğim hiç bir yer yoktu.

Simplicio bana sarılmak istedi. 'Defol! Öbür karına git!' diye bağırmaya başladım. Ne yaptı biliyor musun? 'Demek öyle ha! Demek beni sevmiyorsun! Görürsün sen, 'dedi. Cebinden bir jilet çıkarıp vurdu koluna. Onun o halini görünce öfkem bir kat daha arttı. O an öldürebilirdim onu.»

«Ama yine de evden kaçmadın değil mi?»

«Evet kaçmadım. Üç ay hiç içki içmeyeceğine yemin etti. Ama bu, orasına burasına jilet atmayı bırakasa iyi olacak. Öyle alıştı ki biraz kafası kızınca çıkarıyor jileti, doğruyor kendini. Kolları jilet izleriyle dolu.

Ama yine de iyi adam. Soledad'ın Benedicto'su gibi yılın on ayını evden uzak geçirmiyor. Benedicto seferden döndüğü zaman da hemen gider, yıkılıncaya kadar içer. O herif aranıyor. Soledad'ın kendisini boynuzlamasını istiyor herhalde.»

Flora Rosa'ya sigara ikram etti. Bir tane de kendisi için yaktı. Gabi bir an başını yaptığı işten kaldırdı, Rosa'ya seslendi.

«Bana yeni aldıkları sediri gördün mü? Ne güzel değil mi?»

«Gerçekten çok güzel,» diye lâfa karıştı Flora. «Geçen sah gecesi saat onda filân kapı vuruldu. Bir de baktım Elfredo. Sırtında da bu sedir. Yepyeni şeyi beş dolara sattı bize, üstelik veresiye; parasını gelecek hafta ödeyeceğiz. Eskisi dökülmek üzereydi. Onu da erkek kardeşim vermiş-

ti bana.» Bir an durdu. «Hadi. Biraz kahve içelim. İki saattir çene çalıyoruz.»

Masaya oturdular. Gabi, «Bulaşık yıkamasını öğrendim artık,» dedi. Sonra Flora'ya döndü, «Öğrendim değil mi Flora teyze?»

«Tabii öğrendin. Başka şeyleri de öğreneceksin.»

«Öğreneceğim. Çalışıp para kazanmak istiyorum.» Tekrar resim yapmaya başladı.

Flora ile Rosa kahvelerini içtiler. Büyük yatağın üzerine uzandılar. Söze yine Flora başladı.

«Bugün çok yorgun hissettim kendimi, işe gitmedim. Simplicio'ya, 'Gitmiyeceğim,' dedim. 'Gitme istemiyorsan. Zaten senin çalışmanı istemiyorum ama kendin tutturuyorsun gideceğim diye,' dedi. Ama Rosa, kazandığımı aileme yolluyorum. Şimdi de kızkardeşim kalkıp yanıma gelmek istiyor. Beni milyoner mi sanıyorlar? Kızkardeşime hem yol parasını gönderdim, hem de on dolar. Yetmemiş, daha fazla istiyor. Bavul alması gerekiyormuş. Yolladığım on dolarla kendine pabuç alınış. Ben bile on dolarlık pabuç giyemiyorum. Bunlar para değeri bilmiyorlar. Hiç başları sıkışmadı da ondan. Benim gibi çalışsalar anlarlardı para kazanmanın ne zor olduğunu. Ha, söz işten açılmışken aklıma geldi. Biliyor musun, sendikaya girdim ben. Zorladılar. Yoksa girmeyecektim. Baktım girmezsem başıma iş açacaklar. Sonunda kaydoldum sendikaya. Aşlında çok kötü bir şey değil sendika. İşinden çıkarırlarsa sana yeni iş buluyorlar. Maaşımdan her ay üç dolar sendikaya veriyorum. Karşılığını beklerim tabii. Küçük bir de kitap verdiler bana. Bir köşeye attım, öyle duruyor. İngilizce olduğu için anlamıyorum içinde yazanları. Rey'e vereceğim. Bakalım anlayabilecek mi neden bahsettiğini? Hadi yatalım artık; yoksa sabahı buluruz bu çeneyle. Rey de kendisini beklediğimi sanır.»

Rosa'ya pembe bir gecelik verdi. Kendisi yatağına girdi, Rosa'da Gabi'nin yanına, sedire uzandı. Sabaha karşı saat üçte Rosa kapının gıcırtısıyla uyandı. Simplicio, elinde bir paketle içeri girdi, lâmbayı yaktı. Sırtında kareli bir ceket, siyah pantolon, siyah pabuç vardı. Bir, 'Merhaba' dedi, elindeki kese kâğıdını Flora'ya uzattı.

«Tanrıya şükür ayakta durabiliyorsun,» dedi Flora gülerek, «Yoksa halin haraptı. Sopayı hazırlamıştım buraya.

İyi ki getirdi bu kızartma işkembeyi.» Kalktı, kese kâğıdının içindekileri üç tabağa pay etti. Gabi uyuyordu.

«Dona Minerva bunu çok iyi yapardı. O yaptıkça farkettirmeden aşırırdım. Kızardı ama sonra kendisi biraz daha fazlasını verirdi.»

«Çok iyi kadındır Dona Minerva. Dilerim, Tanrı daha uzun yıllar yaşatsın onu. Aç kaldığım zamanlar beni o doyururdu.»

«Bunu o İspanyol'un dükkânından aldım. Her Cuma yapacakmış bundan sonra.»

«Şimdi Nanda'nın yemeklerini canım çekti. Olsaydı da yeseydik.»

«Boks maçı çok güzeldi. Jose Gonzales nakavt oldu. Herkes parasını müşterek bahse yatırdı. Bir herif elli dolardan fazla kaybetti. Benim yanımda para yoktu. Olsaydı ben de oynayacaktım.»

«Evet, tam sana göre iş, bütün paramızı kumarda kaybedecektin değil mi? Neyse ki üç beş kuruş param var, kendi kazandığım para. Yoksa tamamdır işimiz.»

«Televizyonda seyretmedin mi maçı? Ringin hemen yanındaydım.»

«Ben boks sevmem. Güreş daha hoşuma gidiyor.»

«Güreşler danışıklı oluyor. Ben de güreş sevmem onun için.»

«Olsun, yine de bokstan iyidir. Boks maçının sonunda döğüşenlerin yüzü gözü kan içinde kalıyor. Bir kere beni bir maça götürmüştün, hatırlıyormusun? Bir sürü para harcamıştık o gün. Biliyor musun bu aptal ne yaptı Rosa? Ringin hemen kenarındaki yerlerden iki koltuk aldı. Adam başına üçer buçuk dolarımızı aldılar. Halbuki yukarıdaki koltuklardan daha rahat görebilirdik. Hem de daha ucuz olurdu.»

«Tabii... nedense O gece zengin numarası yapmak istedim. Bana bak, Gabi'ye sor da sana anlatsın. Felicita onu Lucelia'nın yanına bırakmış bir ara. Her gün dövermiş Lucelia çocuğu.»

«Aslında o Lucelia denen kadının fazla kötü yanı yok. Sadece çocuklara fazla düşkün. Ben buraya gelirken nasıl ağladı bir bilsen. Sonra da çok hastalanmış. Hep beni sayıklamış. Nanda mektubunda yazdı. Beni görmek istiyormuş. 'Kendisi gelmezse hiç olmazsa bir bebek yollasın,' de-

miş. Üç dolar verip bir bebek aldım, gönderdim. Bebeği alır almaz iyileşmiş. İster inan ister inanma. Hâlâ yatağının başucunda saklıyormuş o bebeği. Zavallı kadın. Bir tek oğlu var, o da esrarkeş oldu. Anasını arayıp sormuyor bile.»

«Ya sen! Sen ananın mektuplarına cevap veriyor musun sanki? Çoğu zaman açıp okumuyorsun bile.»

«Ne yazdığını biliyorum da ondan. Genç kocasını bırakamadığı için New York'a gelmiyor. Ama bunun için kızamıyorum ona. Şöyle geniş bir yere çıkalım, o zaman gelirse daha rahat ederiz. Gina'nın kocası söyledi. Satılık bir daire varmış. Hani şu ayda yetmiş beş dolara kiraya verdikleri dairelerden. Mobilyaları da çok ucuza satacaklarmış. Adam buradaki işinden çıkarılmış, Porto Riko'ya dönüyorlarmış.»

«Ah paramız olsaydı... Önce biraz peşin yatırmak gerek. Sonra elektrik parası var, gaz parası var. Unut sen o daire işini. Hem Porto Riko'ya gidecek olursak hepsini elden çıkaracağız nasılsa, koca ev elimizde kalır bakarsın. Hep burada oturup bir gün soğuktan ölmeye niyetim yok benim. Buraya kazık çakmaya gelmedik. Nasıl olsa döneceğiz Porto Riko'ya. Onun için hiç yeni eşya almıyorum eve.»

«Başka ne yazıyordu Nanda mektubunda? Sen okudun mektubunu.»

«Fazla bir şey yok. Felicita Amerikalı bir mühendisle yaşıyormuş. Çocuklarını Dona Lucelia'ya bırakmış. Ne biçim ana bu? Tanrı neden böylelerine çocuk verir anlamam.»

«O zaten her zaman öyleydi. Hep Amerikalılara hayrandı. Bizimle birlikte büyümedi. Üvey anam Hortensia büyüttü onu. Bilirsin o karıyı. Boyundan büyük işler yapmak ister hep. Kendini büyük görür. Felicita da ondan öğrendi. Onun da burnu bir karış havadadır. Derisi biraz daha açık renk diye kendisini bizden ayrı tutuyor. Daha üstün görüyor.»

«Sen onu boşver. Asıl önemli haberi duymadın daha. Marcelo bir oğlanla oturuyormuş.»

«Yok canım, inanmam. Dedikodudur. Ona kızan biri uydurmuştur bunları. Ben Marcelo'yu küçüklüğümden beri tanırım. Onunla bir arada büyüdük. Öyle şeyler yapmaz. Ama sonradan değiştiyse bilmem. Ben de onu buraya ge-

tirtmeye çalışıyordum. Dedikleri doğruysa buraya gelmemesi daha iyi olur onun için. New York oğlan dolu. Mahvolur sonra. Flora bana ceketimi ver»

Simplicio'nun ceketi oturduğu iskemlenin arkasında asılıydı. Flora yataktan kalktı, Simplicio'nun yanına geldi, iskemlenin arkasında asılı duran ceketi alıp verdi kocasına. Simplicio ceplerini karıştırdı, bir tüp dudak boyası çıkarıp Flora'ya uzattı.

«Ah!... Şeftali rengi... Tam sevdiğim renk. Sana hep diyorum ya Rosa, benim bu arap sevgilim ağırlığınca altın eder. Geç oldu, yatalım artık.»

«Yarın Coney Island'a gidelim. Bu yaz ne plaja gidebildik, ne de başka bir yere. Bir iki hafta daha geçerse kış bastıracak. Adamı öldürür buranın soğuğu. Gabi'ye bir palto almamız gerekli üstelik benimki de eskidi.»

«Seninkinin eskidiği filân yok. Sadece temizlenmek istiyor. Bir temizlensin, yepyeni olur.»

«Gabi'yi bizim yatağa alayım,» diyen Simplicio uyumakta olan çocuğu kucakladı, kendi yataklarının ayak ucuna yatırdı.

Flora mutfağa girdi, elinde bir leğenle döndü. Leğeni yere, yatağın başucuna koydu. «Gece işemek için.» «Simplicio mutfağa girip soyundu. Üzerinde iç çamaşırları ile döndü. Flora ışığı söndürdü. Bir kaç dakika sessizlik oldu. Sonra Flora'nın sesi duyuldu, «Dua et. Tanrı'ya bırak kendini.»

Sabah ona kadar kimse uyanmadı. Önce Simplicio kalkıp Flora'nın suyunu, kahvesini getirdi. Flora uyandıktan sonra hemen kalkmadı, bir yarım saat daha yataktan çıkmadı. Sonra holdeki banyoya gitti. Döndüğünde şeftali rengi bir etek, çiçekli bir blûz, alçak topuklu siyah pabuçlarını giyiyordu.

Simplicio tekrar yatağa girmişti. Gabi'ye bir iki dergi getirmesini söyledi. O dergileri okurken Flora da kahvaltı hazırlıyordu. Portakal suyu, yumurta, ekmek ve kahve koydu Rosa ile Gabi için. «Önünüze koyduklarımın hepsini yemeniz gerek. Amerikalılar gibi yapın. Kahvaltıyı çok kuvvetli ediyorlar. Öğlen bir şey yemiyorlar.» Kendisi de masaya

oturdu ama fazla bir şey yemedi. «Porto Riko'da böyle kahvaltı bulamazsınız. Bazan kahve bile alamadığımız günler olurdu.»

Onlar kahvaltılarını bitirip kalkınca Flora Simplicio'ya döndü. «Rey senin kahvaltını da hazırlayayım mı? Ne yiyeceksin söyle.»

«Az pişmiş yumurta, meyva suyu, ekmek. Ama daha hazırlama. Bak, dün gece gördüğüm düşü anlatayım sana. Evden kaçmıştım. Dama çıkıp tavandaki bir delikten Nanda'yı seyrediyordum. Beni arıyordu ama göremiyordu. Birden Nanda kayboldu, Erasmo belirdi. Üvey babam Erasmo.

Elinde uzun bir elektrik kordonu vardı. Üstüme doğru geliyordu. 'Dur! Dur!' diye haykırdım. Kendimi aşağı atmaya hazırlandım ama o anda uyandım.»

«Uykunda haykırdığını duydum. Boşver şimdi düşü de kahvaltını hazırlayayım. Otur ye.»

Simplicio Gabi'den siyah pantolonunu getirmesini istedi. Yataktan çıkmadan pantolonunu giydi. Siyah çoraplarını ayaklarına geçirdi, dışarı banyoya çıktı. Döndüğünde Flora hemen azarlamaya başladı, «Çorapla dolaşmasana. Sana çorap yetiştiremiyorum sonra.»

Simplicio kahvaltısının başına oturdu. Kahvaltıyı bitirince kalktı. Flora tabakları yıkarken Simplicio da yüze yakın plâğın arasından bir tanesini alıp pikaba koydu. Sesini de iyice açtı. Flora plâğı beğenmemişti. O daha çok kendi aldığı AVE MARİA, MUNEQUİTA LİNDA ve ULTİMA LAGRİMA gibi ağır parçaları severdi. İngilizce olanlardan da Ray Charles ile Ricky Nelson'un şarkılarını.

Simplicio elinde sabun ve jiletle banyoya gitti. Jilet tek ağızlıydı. Çoğu kere jileti iki parmağıyla tutar, öyle traş olurdu Simplicio. Flora yerleri süpürürken Gabi de oturmuş, resim yapmaya başlamıştı. Simplicio odaya döndü. Üzerine gri bir gömlek giydi. Ayağına da sandalet.

«Hadi çarşıya çıkalım.»

«Bak bu sandaletler üstündeki elbiselere ne kadar uydu. Spor kıyafet içindir bu sandaletler. Biliyor musun Rosa, dün takım elbise ile sandalet giymek istedi de giydirmedim. Kızdı bana.»

Flora Gabi'ye kırmızı çizgili bir gömlek verdi. Dolap-

tan da iki tane siyah kadife şapka çıkardı. Birini Simplicio'ya, diğerini de Gabi'ye uzattı.

Tam çıkmak üzereydiler, orta yaşlı bir kadın dayandı kapıya. Yüzünde çok makyaj vardı. Elbisesinin önü fazla açık olduğu için göğüslerinin çoğu dışardaydı. Yüksek topuklu kırmızı pabuçlar giymiş, saçını genç kızlar gibi at kuyruğu yapmıştı.

«Kaç numara kazandı?» diye sordu Flora.

«Üç yüz altmış altı.»

«Bana bak, bir daha senden bilet almam. Bugüne kadar sattığın biletlerle hiç bir şey kazanamadım. Hep gelip paramı alıyor ve gidiyorsun. Karşılığında bir şey yok.»

«O kadar çabuk kazanılır mı yavrum? Sabırlı ol biraz. Yıllardır oynayıp bir kere bile kazanamayanlar var. Sen oynamaya başlayalı daha üç gün oldu, şimdiden sabırsızlanmaya başladın. Bir iki sente kıyıver, bugün de oyna. Belki talihin döner.»

Flora çantasından bir buçuk dolar çıkarıp kadına uzattı. Kadın parayı alır almaz kalktı.

«Ben gideyim artık. Daha bir sürü yerden para toplamam gerek. Biliyormusun, polisler benim patron El Gordo'yu göz hapsine aldılar. İşler zorlaştı bu günlerde. Ama para kazanmak için biraz tehlikeyi göze almak gerek. Öyle değil mi?»

Hep birlikte çıkıp aşağı indiler. Kapının önünde kadın onlardan ayrıldı. Simplicio ile yanındakiler çarşıya yollandılar. Evden bir blok uzaklaşmışlardı ki uzunca boylu, kareli gömlekli, gri elbiseli, gözlüklü bir adama rastladılar.

«Nasılsınız dostlarım? Sizi gören ne olsun?»

«Selâm. Karın nasıl?» diye karşılık verdi Simplicio.

«İyidir. Hep kavga ediyoruz ama. İki şişe bira içsem hemen bağırmaya başlıyor. Bira içilsin diye yapılıyor. İçmeyip de ne halt edeyim?

Adam uzaklaşınca Simplicio Rosa'ya döndü,

«Karısını ne zaman görsem karnı burnundadır. Çocuklarının sayısını bile unutmuşlardır herhalde. Nasıl bakabiliyorlar bu kadar çok çocuğa, anlamıyorum.»

«Herkesin arkasından konuşma,» diye atıldı Flora.

«Ne olacak konuşursam, hem kötü bir şey demedim ki karısı için. Sadece fazla çocukları var, dedim. Çocuk ol-

masın diye ilâç filân almıyordur. Başka şey de kullanamaz. Dinine uymaz onun. Doğurup doğurup 'Yahova bize yardım eder nasıl olsa,' diye işi Tanrı'ya bırakır.»

«Biliyorum biliyorum. Geçen gün geldi, sabahtan akşama kadar Yahova'dan bahsetti bana. Kafam kazan gibi oldu.»

«Bir de kocasını düşün. Sen bir gün dayanamamışsın o karıya, kocası yıllardır hâlâ nasıl çıldırmadı acaba? Lâflarını ciddiye almıyor da ondan herhalde.»

Bir ayakkabıcının önünden geçiyorlardı. Simplicio vitrinin önünde durdu.

«Bak, terlik satıyorlar burada. Gabi'ye almak istiyordun hani Gel girelim, bakalım. Yalnız terliğin İngilizcesini bilmiyorum.» İçeri girdiler. Simplicio önce terlikleri, sonra da Gabi'yi işaret etti. Kadın tezgâhtar terlikleri çıkarıp çocuğa giydirdi. Flora, «Sor bakalım kaça bunlar?» dedi. Simplicio İngilizce sordu. Kadın, «iki dolar beş sent,» diye cevap verince Gabi'ye döndü, «Gördün mü, Flora sana ne kadar iyi davranıyor. Anan bile almamıştır sana böyle terlik.» Çocuk cevap vermeyince Flora'ya döndü, «Flora bana da iki resimli roman alıver. Okuyacak bir şeyim kalmadı.»

«Olur, olur, alırım. Ama her gördüğünü isteme küçük çocuklar gibi. Paramız olmadığını bilmiyor musun sanki.»

Çeşitli eşya satan büyük bir mağazanın önüne geldiklerinde bu sefer Flora bir şey istedi.

«Rey, gidip bir film al. Gabi'nin resimlerini çekip Nanda'ya yollayacağım. Söz verdim de.»

Simplicio içeri girip film bölümüne yürüdü. Flora saç spray'lerine dalmıştı ki Simplicio döndü,

«Fotoğraf makinesi için film nasıl istenir, ingilizcesini bilmiyordum. Sadece 'foto' dedim. Herhalde şimdi getirirler filmi.»

O arada oyuncaklara gözü ilişti. Küçük bir botu aldı, dikkatle incelemeye başladı. Yüzünden çok beğendiği ve almak istediği anlaşılıyordu. Oyuncakla oynamayı çok severdi. Flora hemen farketti bunu.

«Rey, aklına takma öyle şeyleri. Paramız yok, biliyorsun. Daha ev kirasını bile ödemedik.»

«Yok canım, almayı düşünmüyordum bile,» diye aceleyle cevap verdi Simplicio. Bekledikleri film gelince para-

sını verip çıktılar. Tam altmış yedi sent tutmuştu. Oradan çıktılar, meyva ve sebze satan bir dükkâna girdiler. Burada ispanyolca konuşuluyordu. Flora on beş sentlik ajis ile recao largo (*) istedi. On beş, on altı yaşlarındaki tezgâhtar kâğıttan küçük bir külâh yapıp istediklerini içine doldurdu, Flora'ya verdi.

«Bu ne yahu? On beş sente bu kadarcık şey mi verilir? Porto Riko'da buna para bile vermeyiz biz. Kimbilir ne çok kazanıyorsunuz.»

«Kazanan ben değilim ki, patron kazanıyor. Ben karnımı zor doyuruyorum.»

«Biliyorum, biliyorum, sana kızmadım zaten. Şuraya bak, bir avocado (**) elli dokuz sent. Ne yaparsın, mecburen alacağız. Böyle giderse yakında her şey o kadar pahalılaşacak ki New York'ta hepimiz aç kalacağız. Burada yiyecek altından değerli. Şuradan iki tane de salatalık ver. Kaça diye sormuyorum, nasıl olsa yirmi beş sentten aşağı değildir.»

Dışarı çıkınca Flora Simplicio'ya, «Rey,» dedi, «Alışverişi A ve P den yapalım. Daha ucuza veriyor orası.»

«Olmaz. Şu İspanyol'un dükkânından alalım. A ve P çok uzakta. Oradan eve kadar elim paket dolu yürümek istemiyorum.»

Bir parkın önünden geçerken top oynayan gençler gördüler.

Simplicio, içi giderek seyretti onları bir süre.

«Keşke ben de bunlarla oynayabilsem. Tanımıyorum ki oynatsınlar. Zengin çocukları herhalde. Biz La Esmeralda'da kâğıttan top yapar onunla oynayabilirdik ancak. Bütün gün deniz kenarında vakit geçirirdik. Arada bir de içimizden birini denize atıverirdik.»

İspanyolun dükkânına vardılar. Tezgâhtar kısa boylu, şişman bir beyazdı. Büyük bir nezaketle karşıladı onları.

«Veresiye mal satıyor musunuz?» diye sordu Simplicio.

«Dükkân senin sayılır,» diye cevap verdi tezgâhtar.

«Sağolun. Sadece şaka yapıyorduk. Ödeyecek paramız var.»

«Şaka yapmıyorum. Ne ihtiyacınız varsa söyleyin. Elimizden geleni yaparız.»

(*) Güney Amerika'da çıkan iki çeşit baharatlı ot.

(**) Bir çeşit kavun.

Simplicio ile Flora ihtiyaçlarını aldılar. Simplicio, malları büyük kese kâğıtlarına doldurmakta olan tezgâhtara döndü.

«Altı kutu da bira atıver içine.» Flora hemen atıldı.

«Hayır. Bira filân koyma paketin içine. Kocama bira filân satma. Hele veresiye verme sakın. Anladın mı?»

«Bırak be Flora. Hiç olmazsa iki tane alalım. Hadi, ne olursun.»

«Peki ama sadece iki tane olsun.»

«Buyrun size iki bira,»diye biraları kese kâğıdına attı tezgâhtar, sonra bir kutu daha alıp Simplicio'ya uzattı. «Buyurun, bu da benim armağanım olsun. Soğuk soğuk için. Hanımlar da birer bira içmezler mi?»

«Hayır. Bira içmeyiz. İçsek bile sadece evde içeriz.»

«Coca-Cola, ya da Pepsi?»

«Peki birer Pepsi alalım.»

Tezgâhtar Rosa ile Flora'ya birer Pepsi-Cola uzattı. Gabi'ye de bir kutu dondurma verdi.

İçkilerini bitirince adam yine son derece nazik bir şekilde onları uğurladı. Flora,

«Porto Riko'lu değil, Küba'lı galiba.» «Nereli olursa olsun, lâtin ya sen ona bak. Tıpkı bizim gibi konuşuyor. Kazığını da attı tabii. Baksana, on yedi dolar yirmi sent verdik şu kadarcık mal aldık. Ama hiç olmazsa iyi davranıyor insana. Geçen yılki yahudi gibi değil bu. O hayvanın dükkânından her hafta en aşağı bu kadar mal alırdık. Bir gün Simplicio'nun on dolara ihtiyacı oldu. İstedi de vermedi hayvan. Ne dedi biliyor musun? İstersek veresiye mal satarmış ama borç para vermezmiş bize. O günden sonra uğramadık onun dükkânına. Düşün bir kere yahu. O herife ne kadar para kazandırdık, sonra bizim ihtiyacımız olduda küçük parmağını bile oynatmadı herif. Yahudilerin hepsi böyle. Bunlar para için her şeyi yaparlar. Analarının mezarının üstüne bile işerler eğer işin ucunda para varsa. Ağabeyimin patronu yahudiydi. Anası öldüğü gün herkes fabrikayı paydos eder sandı ama o etmedi. İşi devam ettirdi her zamanki gibi. «Vakit kaybına dayanamamam demiş.» Flora bir an sustu, sonra devam etti, «Rey, sevgili kuzenin Chango'nun kızkardeşi kocasını bırakıp başka bir herife kaçmış. Duydun mu?»

«Ne olacak kaçmışsa. Zaten bu yedinci kocasıydı. Ha

yedi olmuş, ha sekiz. Ne hali varsa görsün. Anası Sofia teyzem, Nanda'yı çok dövmüş küçükken. Nanda saatlerce anlatır o karının kendisine yaptıklarını. O karının kızından da başka şey beklenmez... Bana bak, Coney Island'a gidiyor muyuz gitmiyor muyuz? Gideceksek acele edelim biraz.»

Evde Simplicio birkaç sandviç hazırladı. Flora hepsini naylon torbaya doldurdu. Torbayı da buz kutusuna yerleştirdi. Kutuya bir iki tane de Pepsi koydular. Gabi ile Simplicio mayolarını da içlerine giymişlerdi.

Coney Island'a gitmek üzere metro istasyonuna indiler. Simplicio yirmi beş sent istedi, gazeteciden bir resimli romanla bir New York Post aldı. Gazetenin spor sayfasını açtı hemen.

«Bak, dün geceki boks maçını yazıyor. Pagan'ın resmini de basmışlar. Ne hale gelmiş adamcağız.» Bir süre gazeteye göz gezdirdi. Sonra Flora'dan para istedi,

«Flora, bir on sent veriver bana. Tuvalete gideceğim.»

«Hey Ulu Tanrım! Bu memlekette tuvalete gitmek için bile para veriyorsun. Ne biçim iş yahu?»

Metro gelince hemen boş bir vagona girdiler. Gabi ile Simplicio yanyana oturdular. Simplicio hemen resimli romanını çıkarıp okumaya başladı. Flora ile Rosa da kapıya yakın bir yere oturmuşlardı.

«Simplicio fena insan değildir,» diye lâfa başladı Flora. «En iyi yanı da ailemle iyi geçinmesi. Onlarla aramda geçenlere hiç karışmaz. Bazan elime geçen bütün parayı anamla babam arasında pay ederim. Sormaz bile parayı ne yaptığımı. Başkası olsa o paraya hemen el atardı. Ben de onun ailesiyle iyi geçiniyorum. Hadi gel, gidip onların yanına oturalım. Rey'e bir şey söylemek istiyorum.»

Kalkıp Simplicio ve Gabi'nin yanına gittiler. Flora, Rey'in okumasını kesti,

«Dinle Rey. Delancey caddesindeki dükkâna gidip borcumuzun birazını ödemeye bakalım. Yoksa rehin bıraktığımız radyo elden gider.»

«Giderse gitsin. Elimizden ne gelir?... Sen dün bana satmak istedikleri pikabı görseydin bayılırdın. En aşağı üç yüz dolarlıktı, elli dolara vermeye razı oldular.»

«Çalınmış maldır da ondan.»

«Yok canım. Satan bir arkadaştı. Porto Riko'ya gitmeyi kafasına koymuş, her şeyini okutuyor. Hem de kaça müşteri bulursa. Havalar soğumadan buradan gitmek istiyormuş.»

«Aslında burada oturmak delilik. Bana kalırsa Porto Riko'ya dönelim derim ama Simplicio'nun La Esmeralda'daki arkadaşlarıyla tekrar buluşmasını istemiyorum. Biliyor musun, bir ara bununla baş edemeyip ıslahaneye göndemeye kalkışmışlar. Sonra orada iş bulmak çok zor. Ben doğduğumdan beri orada çalıştım. Bir çok tanıdığım var. Kendime iyi kötü bir iş bulabilirim ama Rey kolay kolay bulamaz. Burada kalmamın tek nedeni de o zaten.»

«Bırak bunları Flora. O zaman gençtim, şimdi değiştim artık.»

Coney Island'a vardıklarında saat iki olmuştu. Plâjlar çok kalabalıktı. Simplicio Rosa'ya orasını anlatıyordu,

«Burası çok garip bir yer. Bak göreceksin. Porto Riko'da sevişmek isteyenler sahilde kuytu bir köşe bulur, kimseye görünmezler. Burada öyle mi ya? Herkesin gözü önünde sevişiyor bunlar.» Tam o sıra kumların üstünde birbirlerine sıkıca sarılmış öpüşen bir çift gördüler. Biraz ötede başka bir çift, yere serdikleri büyükçe bir hasır örtünün altında sevişiyorlardı. Flora öfkeyle baktı bu çiftlere.

«Şu utanmazların haline bak! Her şeyin yeri var, zamanı var. Başka yere gitseler olmaz mı sanki.»

Sevişen çiftler arasından geçerek kendilerine oturacak bir yer buldular.

Flora yere bir örtü yaydı, üzerine oturdular. Flora ile Rosa pabuçlarını çıkardılar. Gabi ile Simplicio'nun sadece mayoları kalmıştı üstlerinde. Flora sandviç ve pepsi dağıttı herkese.

Biraz oturduktan sonra Simplicio ile Gabi denize girdiler. Flora gözüne ilişen çok şişman, kısa boylu bir zenci kadını gösterdi. Kadının yanında iki de çocuğu vardı. «Amerika'daki zenciler de çok çirkin oluyor. Hele çocuklarının maymundan farkı yok. Üstelik hepsi de kaba, hayvan gibi şeyler. Porto Riko'daki zenciler daha kibardır, öyle değil mi? Bunların bir de pisliği var. Porto Riko'daki insanların en pisi bile bunların yanında temiz kalır. Kendimi büyük gördüğümden filân değil ama bunların arasında oturmak iste-

mem. Hayvanlar gibi yaşıyorlar. Onlara sorsan bizim için aynı şeyleri söylerler herhalde.»

Simplicio ile Gabi'nin suya girmeleri ile çıkmaları bir olmuştu. İkisi de soğuktan tir tir titriyorlardı. Simplicio, dişleri birbirine vurduğu için doğru dürüst konuşamıyordu bile.

«Uf! Su buz gibi. İnsanın etini kesiyor soğuk. Hem de pis. Açıklar temiz ama su bu kadar soğukken oralara gitmek için insanın deli olması gerekir. Luquillo plâjında olsaydık şimdi; sıcacık, pırıl pırıl sular, dört bir yanında palmiyeler... Hadi kalkın. Biraz dolaşalım, dolaşacak yeri de kalmadı ya buranın. Her yanını avucumun içi gibi biliyorum.» Elindeki havlu ile kurulanıyordu bir yandan. Flora çantadan başka bir havlu çıkarıp Gabi'ye uzattı.

«Avucunun içi gibi biliyorsun burasını, anladık! Ama gidecek başka yerimiz yok. Her taraf ateş pahası. Sabahtan akşama kadar da evde oturamayız ya.»

«Allah kahretsin bu parasızlığı. Birgün benim oynadığım numara kazanacak, o zaman görürsünüz. Nasıl param olacak.»

Parka kadar yürüdüler. Salıncaklar, atlı karıncalar, çeşitli eğlencelerle doluydu park. Simplicio Flora'ya yalvarmaya başladı.

«Bir yarım dolar ver de şu paraşüt kulesinden bir kere atlayayım.»

«Biliyordum zaten bizi buraya neden getirdiğini,» diye

«Peki peki, istemem. Vazgeçtim paraşütten. Hiç olmazsa Gabi'yi şu harikalar tüneline sokalım bir kere. Ben de yanında girerim. Sadece bir çeyrek dolar.»

Flora istemeye istemeye çıkarıp verdi parayı. Simplicio ile Gabi tünele girdiler. Çıktıklarında kahkahalarla gülüyorlardı «Perileri gördüm,» diye heyecanlı heyecanlı konuşmaya başladı Gabi. «Upuzun elbisesi vardı. Çok güzeldi hem. Eve dönünce onun resmini çizeceğim. Bir de dev vardı. Üç adam gibiydi. Ondan çok korktum.»

«Görülmeye değer bir şey değil,» diye lâfa karıştı Simplicio. Flora haklı çıktığı için memnundu. Soğuk bir sesle cevap verdi:

«Söyledik ama dinletemedik. Paranı sokağa atmak istiyorsan buraya gelip bu saçmalıkları görürsün.»

Simplicio konuyu değiştirmek için:

«Hadi rıhtıma gidip biraz resim çekelim,» dedi. Rıhtım çok kalabalıktı. Balık tutan bir sürü insan vardı. Bir martı çok alçaktan süzülerek geçti. Simplicio bir anda makineyi gözüne getirdi, düğmeye bastı.

«İyi çıkarsa büyütüp oturma odasının duvarına asarız.» Sonra balık tutanların arasına girdi. Döndüğünde elinde küçük bir balık vardı. Küçük olduğu için balıkçılar bir köşeye atmışlardı. Cebinden bir parça sicim çıkardı. Balığın solungaçlarından geçirip iki ucunu düğümledi. Sicimi Gabi'nin eline tutuşturdu.

«Tut şunu. Kıpırdamadan dur da bir resmini çekeyim. Nanda'ya yollarız, hoşuna gider.» Arka arkaya iki resmini çekti Gabi'nin. Flora'ya döndü:

«Gel güzelim. Şimdi de sıra sende.» Flora'nın da bir pozunu yakaladı. Sonra makineyi Rosa'ya verdi. Kendisi de gidip Flora'ya sarıldı. Rosa ikisinin bir resimlerini çekti. Sonunda da Simplicio tek başına poz verdi Flora'ya. Flora resim çekmeden önce pantolonunu giymesini istedi Simplicio'dan.

«Bütün gün mayoyla mı dolaşacaksın?»

Simplicio pantolonunu mayosunun üstüne giydi. Flora iki poz resmini çekti kocasının. Makinede iki poz daha kalmıştı.

«Bunlar da Gabi'nin,» dedi Flora. «Hadi Gabi, giy sen de pantolonunu.» Gabi çantadan pantolonunu çıkardı, giydi. Flora bir poz çekti, sonra:

«Şapkasını giydirmeyi unuttuk,» dedi. Şapkayı Gabi'nin başına oturtup son kareyi de kullandı.

Rıhtım boyunca biraz yürüdüler. Denize girenleri seyrettiler. Flora bikini giymiş, dolgun vücutlu, esmer bir kadını işaret ederek,

«Şuna bakın,» dedi, «Üzerinde mayo var mı yok mu belli değil. Çırılçıplak gibi duruyor. Ben vücudumu herkese göstermem. Sadece kocam görsün yeter. Vücudu güzel olsa hadi neyse. Şuna bakın, İspanyoldur herhalde; ancak onlar dolaşır böyle.»

«Bırak kocakarılar gibi konuşmayı. Sana söylüyorum şort giy diye, giymiyorsun.»

Bir masanın çevresine sürüyle insan toplanmıştı. Adamın biri basit bir rulet oynatıyordu. Simplicio yutkunarak baktı oynayanlara ama Flora'dan para istemeye cesaret

edemedi. Biraz ötedeki bir barakada tenis topları ile hedefe atış yapıyorlardı. Beş sent verip top atan hedefin ortasından vurabilirse hediye kazanıyordu. Simplicio topları aldı, ikinci atışta hedefe vurdu. Kazandığı hediye de beş sentlik bir taraktı. Daha ileriki bir barakada birikenler, 6-7 metre uzaktaki hedefi okla vurmaya çalışıyorlardı. Simplicio hemen okları veren adamın yanına gitti. Flora'ya dönüp, «Bir çeyrek ver bana,» dedi. Flora hiç itiraz etmeden uzattı parayı. Simplicio okları da atıp bitirince metro istasyonuna doğru yürümeye başladılar. Yanlarından bir dondurmacı geçiyordu, Gabi dondurma istedi. Flora hem Gabi'ye, hem de kendilerine birer külâh dondurma aldı.

Bir fotoğrafçının önünden geçerken Simplicio vitrindeki fotoğrafları bir süre süzdü:

«Benim çektiğim resimler bunlardan daha iyi,» diye söylendi kendi kendine. Kolunu Flora'nın omuzuna attı. «Bu gece sinemaya gidiyoruz değil mi şekerim?»

«Aklın fikrin gezmekte, eğlenmekte. Parayı nereden buluruz diye düşünmüyorsun hiç. Bugün sigortanın adamına da para ödememiz gerekiyordu, ödemedik.»

«Bana kalırsa o hayat sigortasının bir hayrı yok. Bırakalım.»

«Bırakmak olur mu hiç? Birimize bir şey olursa kim geri gönderir bizi Porto Riko'ya?»

«Unut böyle şeyleri kızım. Kimsenin öldüğü, öleceği yok.»

«İnşallah ölmeyiz ya, yine de düşünmek gerek. Garantiye alsak daha iyi olmaz mı?»

«Peki, dediğin gibi olsun. Yalnız şuradaki heriften bana bir sandviç al, yoksa açlıktan öleceğim.» Flora gülmeye başladı bu lâfa ama sandviç de almadı.

Metro istasyonuna geldiklerinde Flora her zamanki gibi yol parasını çantasından çıkarıp Simplicio'ya uzattı. Simplicio da turnikeye attı paraları. İlk vagona bindiler. Oldukca boştu vagon. Gabi en önüne koştu, oturdu. Simplicio önce cebinden çıkardığı dergileri okuyabilmek için Rosa ile Flora'dan ayrı oturdu ama bir iki dakika geçince kafası önüne düştü. Uyuyakalmıştı.

«Çocuk gibi bu. Koşup oynamak, eğlenmek istiyor,» diye Rosa'ya anlatmaya başladı Flora. «Biliyorsun, ulaşım bölümünden ayrıldı artık. Akşama kadar makine başında otu-

ruyor. Bütün bir hafta aynı işi yapmak kolay değil tabii.»

Flora yolculuk boyunca bir daha ağzını açmadı. İnecekleri yere yaklaştıklarında gidip Simplicio'yı sarstı. «Kalk, kalk. Bundan sonraki durakta iniyoruz.» Simplicio hemen doğruldu. Saçını taradı. İnecekleri yere gelmişlerdi o arada. İndiler. Flora:

«Hadi Soledad'a gidelim,» dedi. «Siz gidin. Ben eve dönüp yemek hazırlayacağım. Gelirken Soledad'ın resimli romanlarından bir iki tane getirmeyi unutma.»

Birden bir evin penceresinden yumurta atıldı. Yumurta Simplicio'nun bacağında patladı. Pantolonu sapsarı leke olmuştu. O kızgınlıkla avaz avaz bağırmaya başladı Simplicio:

«Hangi hayvan attı o yumurtayı? Anasını... ben o yumurtayı atanın. Erkeksen çıksana ortaya it herif...»

«Bağırma Rey. Bırak artık, oldu bir kere. Eve git de çıkar pantolonunu. Ben gelip temizlerim, bir şeyi kalmaz.»

Simplicio yumurtayı atan çıkar diye biraz daha bekledi. Kimse çıkmayınca eve doğru yürümeye başladı. Flora Gabi ve Rosa Soledad'ın evine gittiler. Soledad'ın kızlarından Sarita açtı kapıyı. Soledad banyodaydı, çocuklarından birini yıkıyordu. Onların geldiğini duyunca çıktı banyodan. Üzerinde kırmızı blûz, damalı bir etek, ayağında ise sandallar vardı. Saçını yandan ayırmıştı.

«Siz gelmeseydiniz ben size gelecektim. Kaç zamandır nerelerdeydiniz?»

«Coney Island'a gittik bugün.»

«Beni niye almadınız?»

«Nasıl olsa bir programın vardır, eğleniyorsundur diye düşündük.»

«Evet, hep öyle düşünürsünüz zaten. Bütün gün temizlik yaptım. Ev o kadar pis ki utanıyordum. Geçenlerde birden iş bulup çalışmaya başladım ya, evin işleri kaldı tabii. Çocukların kirli çamaşırları tavanlara kadar yığılıydı.

«Ne işi buldun?»

«Bir çanta fabrikasındayım. Bildiğimiz çantalardan değil bunlar, süet. Tanesini yirmi beş dolara satıyorlar. Küçük bir fabrika. Oradaki kızlarla hemen arkadaş oldum. Bana, 'Git patrona kaç para vereceğini sor. Haftada altmış dolardan aşağıya çalışmam de,' diye öğüt verdiler. Gittim patrona. 'Haftada altmış dolardan aşağı verirsen çalışmam,'

dedim. Hemen kabul etti.» Flora'yı kucaklayıp öptü. «Yemek yememişsinizdir siz. Alın biraz çorba. Elfredo balık getirmişti. Ondan yaptım bu çorbayı. Balık demek vitamin demek. Hem beynini kuvvetlendiriyor insanın, hem de sevişme isteği veriyor.»

«Sevişmek... Şahane bir şey sevişmek. Bir başladı mı bir daha bırakmak istemiyor insan. Simplicio bu dediklerimi duysa kimbilir ne yapar beni.»

«Simplicio küçükken ona 'çift porsiyon' derlerdi. Şeyi çok büyüktü de. Le Esmeralda'da en büyüğü onunkiydi. Ama Benedicto'nunki daha büyük... Böyle konuşmaya başlayınca hemen sevişmek istiyor canım.»

Yemek bitince Soledad yatak odasına geçti, yatağın üzerine yüzükoyun attı kendini. Bacaklarının arasına bir yastık sıkıştırdı. Sonra da yastığın üzerine abanıp abanıp kalkmaya başladı. Yüzünü hoşnutluk kaplamıştı. Flora kapının eşiğinde durmuş onu seyrediyordu.

«Çocukların önünde yapma böyle şeyler.»

«Ne olur yaparsam. Öyle rahatladım ki. Sen de yap, bak ne güzel oluyor.» Bir süre boş gözlerle çevresine bakındı. Kalktı, kapıya yürüdü.

«Gel içeri gidelim de sattığım çamaşırları göstereyim sana.» Oturma odasına geçtiler. Beş yaşındaki Sarita divanın üzerine uzanmış, bacaklarının arasına sıkıştırdığı yastıkla az önce anasının yaptığı hareketleri tekrarlıyordu. Soledad Sarita'nın kıçına iki tane tokat yapıştırdı.

«Canın erkek istiyorsa söyle, hemen bir tane bulayım sana. Nasıl istediğini söyle de öyle arayayım.»

Sarita ağlaya ağlaya kaçtı odadan. Soledad dolaptan bir sürü kadın iç çamaşırı çıkardı. O arada Rosalia da içeri girmişti. Soledad dantelli bir kadın külotunu diğerlerinin arasından ayırıp havaya kaldırdı. Rosalia'ya döndü.

«İşte bunları satıyorum. Almaz mısın bir tane?»

«Olur mu bana bunlar?»

«Olur tabii. Tam sana göre.»

«Yok canım, bunlar orta boy. Bana küçük boy gerek. Sen bu yollarda giderken biz dönüyorduk kızım. Beni kandıracağını mı sandın? Buraya geleli tam kırk üç yıl oldu. Senin bildiğin kadarını ben unuttum bile.»

Rosalia çıkıp gitti. O çıkarken Gabi süzülmüştü içeri.

Kapının hemen yanına dikilmiş, konuşulanları dinliyordu. Soledad onu görünce hemen takıldı.

«Nasılsın sevgilim?»

«Bana sevgilim filân deme. Böyle dediğin için senin evine gelmiyorum hiç.»

«Ya öyle mi? İstemiyorsan hiç gelme. Cehenneme kadar yolun var.»

«Senin cehenneme kadar yolun var.»

«Gabi, teyzene karşı saygılı ol,» diyerek araya girdi Flora, «Simplicio'ya şikâyet edeceğim seni.» Soledad'a döndü, «Şekerim ben gideyim artık. Simplicio evde yalnız. Biraz daha gecikirsem alır başını çeker gider. Gece yarısından önce de dönmez eve. Hadi Gabi, gidiyoruz.»

«Gabi'yi burada bırak istersen. Yarın belki plâja gideriz onunla.»

«Burada kalmak ister misin?» diye sordu Flora.

«Denize gideceksek kalırım.»

«Peki öyleyse kal.» Para çantasından bir on sent çıkarıp tutuşturdu çocuğun eline.

Simplicio apartmanın dış kapısının önünde kaldırıma çökmüş, elindeki kutudan birasını yudumluyordu. «Gabi nerde?» diye sordu hemen. «Yine orada bıraktın onu değil mi? Demedim mi sana, bana sormadan bırakma bir daha diye?»

«Kızma yavrum. Soledad yarın plaja gidecekmiş, Gabi'yi götürmek istedi. Ben de bıraktım. Yarın plajdan dönünce Soledad getirecek.»

«Hani bana resimli romanlardan getirecektin, unuttun tabii...»

«Unuttum Rey, kusura bakma.»

«Benim istediklerimi hep unutursun zaten. Karnım da aç. Biraz daha geçerse açlıktan öleceğim.»

«Kendi kabahatin. Bizimle Soledad'ın evine gelseydin karnın doyardı. Bekle iki dakika da sana bir biftek hazırlayayım.» Flora ile Rosa koşar adımlarla yukarı çıktılar. Flora elindeki çantayı yatağının üzerine fırlattı, hemen mutfağa geçti.

«Hemen şunu pişireyim, yoksa bunu bahane edip çıkar gider.»

Rosa vaktin geç olduğunu, artık gitmesi gerektiğini söyledi. Flora kapıya kadar uğurladı onu.

«Simplicio ne kadar iyi bir koca değil mi? İstese ben geciktim diye çıkar giderdi. Gitmemiş, beklemiş beni. Kadınlar ayartıyor onu hep.»

SİMPLİCİO: **Yoksul Olmakla Öğünüyorum**

Bir süredir burada, New York'tayım. Çalıştığım fabrikadan haftada altmış beş dolar alıyorum. Fabrikanın her köşesinde çalıştım. Ne iş verirlerse yapıyorum. Aldığım paranın tam hakkını vereyim diye herkesten fazla iş görüyorum.

İşe ilk girdiğimde görevim kapı kapı dolaşıp mal satmaktı. Her gün sekiz saat elimde kocaman bir bavulla sokak sokak dolaşır, karşılığında da haftada kırk beş dolar alırdım. O zamanlar daha şehri hiç tanımıyordum. İlk hafta işe giderken Soledad da yanımda geldi hep kaybolmayayım diye. Neyseki burada caddeler, sokaklar numaralanmış da aradığın yeri bulmak kolay oluyor. Yoksa halim haraptı. İlk haftalar kaç kere kayboldum. Bazan yolumu bulmak için saatlerce dolaşırdım. Hele o metroyu öğreninceye kadar tam bir ay geçti. Çoğu kere aceleden ilk gelen metroya atlardım. Yanlış arabaya bindiğimi anladığım zaman iş işten geçmiş olurdu.

Burada okumamış olanlar hiç bir işte yükselemiyorlar. Bazıları daha da aşağı iniyor. Porto Riko'luların çoğu cahil. İyi bir iş bulamayınca kendilerini içkiye veriyorlar. Bazıları daha da beter oluyor. Her türlü işi yapıyorlar para kazanabilmek için. Çalışmayana ekmek yok burada. Porto Riko'da

olsa hiç aç kalmazsın. Komşun pişirdiği yemekten gönderir hemen. Burada kimse kimseye yemek vermez. Fazla yemekleri bile olsa yabancıya vermektense sokağa atarlar. Yalnız Amerikalılar değil, buraya yerleşen Porto Riko'lular da öyle. Buraya gelir gelmez değişiyorlar hemen. Onlara hak veriyorum. Paralarını idareli kullanmaları, yarını düşünmeleri gerek. Ben de yavaş yavaş onlar gibi oluyorum. Cebimdeki parayı eskisi gibi rahat rahat harcayamıyorum artık. Parasız kalınca kimseden medet umulmaz.

Benim patron yahudi. New York'taki fabrikaların çoğunun sahibi yahudi zaten. Kendisi çok çalıştığı için herkesin öyle çalışmasını istiyor. Çalışırsan hakkını veriyorlar ama. Sen iyi çalış, göze gir bir kere, ondan sonra her dediğini yaparlar. Benim patronla aram çok iyi. Hiç bir istediğime 'hayır' demez. Fabrika, düğme, kemer filân yapıyor. Bazan iş fazla olunca bir iki kutu düğme de eve götürüyorum. Flora ile Soledad o düğmeleri kaplayıp para kazanıyorlar. Patron başkalarına izin vermiyor, sadece bana izin veriyor bu işi yapmam için.

Geçen gün patron bana, «Daha büyük bir eve taşınacak olursan sana yardım ederim» dedi. Bana kalsa hemen bugün taşınırım ama Flora razı olmuyor. Haklı da. Şimdi haftada on yedi dolar kira veriyorum. O bile fazla geliyor. Daha büyük bir yere çıkarsak duman oluruz. Önemli olan evden çıkmak değil. Patronun bana karşı nasıl iyi davrandığını anlatmak istiyorum sadece. Bana güveni de çok. Fabrikanın anahtarlarını bana bırakır hep. Akşam kapıları ben kapatır, sabahları ben açarım.

Orada çalışmaya başlayalı tam bir yıl oldu, bir kere bile işe gitmezlik etmedim. Değil gitmemek, geç kaldığım gün bile olmadı. Kışın karda bile geldim. Ne kış dinledim, ne hastalık, bir gün bile aksatmadım işimi. Burası Porto Riko gibi küçük değil ki. Evden fabrikaya gitmek en azından yarım saatimi alıyor. Sabahları erkenden kalkıp fabrikaya gidiyorum. En azından bir saat önce fabrikada oluyorum. Oturup gazete okuyor, arkadaşlarla sohbet ediyorum. Saat tam yedi kırk beşte de işe başlıyoruz. İşe başlamadan önce ortalığı da iyice bir süpürürdüm. Aslında ortalığı süpürmek benim işim değil ama çalıştığım yerin temiz olmasını isterim. Temizlik bitince de başlarım işime. Patron gelince-

ye kadar makinede çalışırım. O gelince servis arabasıyla paket dağıtmaya çıkarım.

İşimden çok memnunum. Tek sevmediğim yanı patronun babasının ara sıra gelip işe burnunu sokması, bize emir vermesi. Önceleri çok çekinirdim ondan, sonra alıştım. Şimdi yüzüne karşı istediğim gibi konuşabiliyorum. Patron da kızmıyor bana. Bu yahudiler garip insanlar. Bizim patron, sırası gelince babasını bile azarlıyor.

Parayı da çok seviyorlar. Sabah ellerine geçen ilk paranın üstüne tükürüyorlar bereketli olsun diye. Onlar için tek önemli şey çalışmak ve para. Başka bir şeyi gözleri görmüyor. Deliler gibi çalışıyorlar. Kadınlara düşkünlükleri filân da yok. Gezerken de tek başlarına geziyorlar.

Bu yüzden çoğu zengin. Çocuklarını okutabiliyorlar. Çocuk büyüdü mü babası çekiyor bir kenara, «Şu kadar paramız var» diyor. «Bunun şu kadarı senin, şu kadarı da benim. Al bu parayı, ne yaparsan yap. İstersen gez, eğlen, istersen bir iş kur. Şunu unutma ki paranı bitirir ya da batırırsan gelip benim yanımda çalışırsın. Patronun oğlu olarak değil ama, diğer işçiler gibi.»

Ben anlamıyorum bunların işini. Aralarında akrabalık bağı filân yok hiç. Başkasına yardım etmeyi de düşünmüyorlar. Belki çok çektikleri için Hitler yirmi milyon yahudi öldürmüş. Hitler kötü bir adammış zaten, kimseye acımazmış.

Burada yahudiler hakkında bir sürü şey söylüyorlar. Yahudiler Tanrı'yı öldürmüşler, yüzüne tükürmüşler, çarmıha germişler. Yapmış bile olsalar yapanlar şimdi hayatta değil ki. Yüzlerce yıl önce ölmüş hepsi. Bir tanesi bile kalmamış. Onlar kötülük yaptı diye şimdi hayatta olanları suçlamak olur mu hiç?

Diyorlar ki Tanrı bizim yüzümüzden ölmüş. Ben buna inanmıyorum. Çünkü biz Porto Riko'luyuz. İsa da Porto Riko'ya ayak basmadı hiç. O bizi tanımıyordu ki gidip Tanrı'ya anlatsın. Tanrı bizi bilmiyordu bile.

Yahudilerin kötü olduğunu söylerler ama doğru değil bu. Tarih onları lekelemiş. Aslında iyi insan bu yahudiler. Belki Tanrı'ya inanmıyorlar ama dinsiz de değiller. Onların da peygamberi Musa. Esaret altında yaşarlarken Musa kurtarmış onları. Kiliseleri var. Dua edip ilahî söylüyorlar. Bizim gibi azizleri yok ama başka her şeyleri var. Bana karşı

da çok iyi davrandılar şimdiye kadar. Bana para kazanmam için fırsat veren de onlar oldu. İstesem daha çok para da kazanabilirim ama fazla mesai yapmak istemiyorum. Cumartesi Pazar günleri çalışsam daha çok kazanabilirim ama o kadar çalışıp kendimi harap etmenin hiç gereği yok.

Bazan kendi kendime düşünürüm. «İyi ki zengin doğmamıştım,» derim içimden. Zenginlerin her şeyi olduğundan hayattan zevk almazlar. Çalışmazlar da. Bütün gün boş otururlar. Boş oturmak sıkar insanı. Vakit geçmez bir türlü. Yoksul olduğum için mutluyum desem yalan söylemiş olmam. Biz yoksullar, aramızda çok dedikodu yaparız ama içimizde kötülük yoktur. Sonra zengin olmuş yoksul olmuş farketmez. Hepimiz insanız. Ölünce hepimiz aynı deliğe gireceğiz nasıl olsa.

Elimde olsa karımı hiç çalıştırmam. Ama Flora evde oturmayı istemiyor bir türlü. Sabahın yedisinde çıkar evden, akşam beş buçuktan önce dönmez. Kadın kısmı evde oturup kocasının işlerini görmeli. Önceleri Flora çalışmıyordu. Ev de temizdi eşyalarım da. Şimdi ne pantolonumun ütüsü var, ne de ev eskisi gibi tertipli.

Hepsi bir yana, bari kazandığı paranın eve bir faydası olsa. Ne gezer! Bir kuruşu bile benim elime geçmez o paranın. Kaç para kazandığını bile bilmem. Ben haftalığımı aldım mı hemen elli dolarını ayırıp Floraya veririm. Ev kirasını, elektrik parasını verir bir haftalık da yiyecek alır o parayla. Kendi kazandığı paranın bir kuruşunu bile ev için harcamaz. Bugünlerde büyük bir kavga kopacak bu yüzden.

Kazandığım para evime, üstüme başıma, karnımı doyurmaya yetiyor. Evim var, evimde de benim sözüm geçiyor. Porto Riko'da durum böyle değildi. Evde sığıntı gibiydim. Kendime ait hiç bir şeyim yoktu. Onun için ilerisini düşünemezdim. Şimdi bugünden çok yarını düşünüyorum. Sorumluluklarım var. Flora iyi bir kadın. Hem kendim hem de Flora için iyi bir hayat kurmam gerek.

Habire didiştiğimiz ve bir sürü tartışma yaptığımız gerçek, çünkü ona bir armağan alsam beğenmez. Oysa bana verdiği her şeyden hoşlanırım, aksi de olsa hiç olmazsa ona belli etmem. Kavga da ediyoruz, çünkü benim yakınlarımla gezmemi istemez. Ama o ne derse desin, ben gene bildiğimi okurum.

Onu en fazla deli eden benim başka kadınlarla çıkıp

gezmem. Bunu öğrendiği zaman hep beni tokatlar. Ben de ona fazla sert vurmamak için kendimi kontrol ederim. Biliyor musunuz, birinci kocası sarhoşun teki olduğu için çok çekmiş. Fontanez ona para vermiş, ama perşembe günü öğleden sonra evi terkedip ertesi salıya kadar bir daha da görünmemiş. Demek istediğim, kadıncağıza ne sevgi ne de buna benzer bir şey göstermiş. Ben ona bir nebze sevgi verdim, o da bana iyi davrandı. Öğütleri ve kontrol etmesiyle beni adama döndürdü. Ona rastladığım zaman sokak çocuğunun tekiydim. İç çamaşırı bile giymezdim. Bana iç çamaşırı giymeyi, giyinmeyi öğreterek yol gösterdi. Sonra ben kız arkadaşlarımla gezmeye gider, iki gün sonra da üstüm başım dudak boyası ve öpücük lekeleri içinde geri dönerdim.

Flora benim için ne yapmış olursa olsun, gene de onunla evlenmeyeceğim. Bir kadınla yasalara uygun şekilde evlendiniz mi evlilik yürümese bile gene de onunla oturmak zorundasınız. Bir kere daha evlenemezsiniz. Başka bir kadına aşık olsanız onu elde edemezsiniz; çünkü bir öncekiyle evlisinizdir, emirleri veren de odur. Kuşkusuz, kanuna uygun olarak evlendiniz mi o kadın daha fazla size ait olur. Ama bunda zorunlu şeyler vardır. Kanuna uygun olarak evlenen bir kadınla bir erkek her şeye rağmen birbirlerine katlanmak zorundadır. Bir kadını boşamak istediğimi, onun beni sevmemesine rağmen ayrılmayı reddedişini düşünün. Buna karşı hiç bir şey yapmak elimden gelmez. Hem sonra insan onu öldüremez de. Onunla sadece benim karım olduğu için oturmak zorunda kalırım. O da beni bırakamaz, çünkü ben onun kocasıyım.

Flora'yla ben sadece aşk için birlikte oturuyoruz, çünkü gerçekten birbirimizi seviyoruz. İkimiz de bundan emin olabiliriz, birlikte oturmak zorunda değiliz. Birbirimize aşık olmasaydık ikimiz de yolumuza gider, ayrılırdık. Otuz beş yaşına gelip de, inşallah, çocuklarım da olursa evleneceğim. O zamana kadar ne istediğimden emin olabilirim. Ama şimdi değil. Şimdi sadece yirmi bir yaşındayım ve hayatın bana neler hazırladığından haberim yok.

Flora'nın ailesi benden hoşlanıyor, bana iyi de davranıyorlar. O kalabalık içinde, erkek kardeşi olacak herifften başka iki yüzlü kimse yok. Ben ona sırlarımı söylüyorum, o da hemen koşup bunları karıma yetiştiriyor. Onun-

la bu konuda bir kere konuştum, «Flora'nın ne biçim bir insan olduğunu biliyorsun. Maymunluk edip de karımı kıskandırmaya kalkma. Evinizde başınıza belâ açıp durmuyorum. Hiç iki yüzlülük etmiyorum. Ne kaypak ne de riyakârım. Şimdi sizlere nasıl davranıyorsam her zaman da öyle davranacağım,» dedim. O zamandan beri de onunla konuşmadım. Kendimi tanıyorum ve ona kızma tehlikesini göze almak istemiyorum. Sizin, kızınca gözü kararan dediğiniz türden bir adam değilim. Hareket etmeden önce düşünürüm. Ama bir sınırı geçmeye zorlandıktan sonra kontrolumu yitirir, ne yaptığımı bilmem.

Döğüşmeyi sevmem. Bana göre iş değil. İnsanlara saygıyla davranmayı, onların da bana saygı duymasını sever ve isterim. Oysa bazan insanlar bir sürü kişiyi aptal yerine koymayı severler. Pek çok kişi de beni aptal yerine koymaya çalışmıştır. İşte buna gelemem. Beni aptal yerine koymanın tek bir yolu vardır: O da bana iyi davranmak ve hep öyle kalmaktır. Bana iyi davranan birine elimden gelen her şeyi yaparım, ama benden zorla bir şey elde edemezsiniz. Bunu deneyene de gösteririm ha. Kendimi kaybedeceğim bir işe işte bunun için karışmak istemem, eski hayatımdan da kopmaya çalışıyorum zaten. Bu da Flora'ya borçlu olduğum başka bir şey. Kendime temiz bir hayat sağlamama yardım etti. Bir düşünün, bütün arkadaşlarım, Pipo, Benito, Geno, Johnny, El İndio, hepsi hapisteler, benden başka. İçlerinde bir tek ben New York'a geldim.

New York'ta ailenin anlamı Porto Riko'dakinden daha değişik. Burada bir akrabanızın evinde kalıyorsunuz, ilk bir kaç gün sizden hoşlanabildikleri kadar hoşlanıyorlar. Sonra da bir tekmede kapı dışarı ediveriyorlar. Porto Riko'da yaptığınız gibi bir akrabanın evine gidip, «Bu gömleğim kirlendi. Bana temizini versenize» diyerek yenisini giyip gidemezsiniz. Burada öyle şey olmaz. Kızkardeşime gidip, «Soledad, bana kocanın ceketlerinden birini versene, dedim de bana, «Hayır, olmaz. Neden sağa sola bir şeyler verecekmişim?» demez mi?

New York'a yeni geldiğim ve Felicita'da kaldığım zaman da böyle bir iş başıma gelmişti. O zaman on altı yaşındaydım ve kadınımı San Juan'da bırakmıştım. Geldiğimde Felicita boynuma sarıldı, beni gördüğüne sevinmişti. Bir kaç gün geçtikten sonra iş buldum ve para aldığım

günler de Fela'ya hep on beş dolar verdim. Ama o bu işe kızıyor ve bütün paramı ona vermem gerektiğini düşünüyordu. Bana söver, sonra da yiyecek tek lokma bile vermezdi. Buzdolabını açacak olsam deli gibi kızardı. Bana hep öyle davrandı. Saat beşten sonra yorgun argın eve geldiğimde bana hiç bir zaman, «Bak sana yemek hazırladım, otur ye,» dememiştir. Onun için de dışarı çıkar, bir lokantada iyi bir yemek yedikten sonra saat yediyi geçe eve dönerdim. Bazan bir haftada yemeğe ödediğim para on doları bulurdu. Hem sonra bütün çamaşırlarımı çamaşırhaneye göndermek için de para vermem gerekiyordu.

Bir hafta Flora'ya para gönderdiğimde Felicita çok kızdı. Verdiğim parayı kabul etmedi ve evinden cehennem olup gitmemi söyledi. Sonra eniştem. Edmundo da gitmem gerektiğini söyleyince kızkardeşim Felicita benim yanımı tutmadı.

Size Felicita'nın nasıl bir kadın olduğunu anlatayım. Bir gece onun La Esmeralda'daki evindeyken, çevredeki bütün zenciler ve özellikle de orada bulunan kız kardeşim Crucita'nın kocası hakkında atıp tutuyordu. Konuştu, konuştu, kavga etmek için aranıyordu. Sonunda adam söylediklerine dayanamayarak ona bir yumruk indirdi ve yere yuvarladı. O zaman ben de enişteme saldırarak vurdum, döğüşmeye başladık. O an gerçekten başım belâya giriyordu. Eline taş aldı, ben de onları atması için meydan okudum. Attı da. Bana fırlattığı taşları toplayarak ona attım. Bana bir şişe fırlattı ama eğildim, ıska geçti. Kırık cam parçalarından birini kaparak koluna sapladım. Adamı hastahaneye götürmek zorunda kaldılar.

Ondan sonra da Crucita'yı hep eniştem evde olmadığı zaman görmeye gittim. Crucita bana yemek pişirir, çamaşırlarımı yıkar ve ütüler, üstelik de para verirdi. Bana o kadar iyi davranırdı ki. Bir şey yapmak istediğim zaman engel olmaz, tersine istediğimi yapmamı söylerdi. İstediğimi yememe izin verir, karşılığında da bir şey istemezdi.

Ama bir kere onun kocasıyla döğüşmüştüm. Bana aramızda ne olduğunu ve döğüşüp döğüşmeyeceğimizi sormuştu. Ben de, «Seninle döğüşmek mi? Evet, evet, öyle olsun, sanırım öyle. Beni burada bekle» diye karşılık vermiştim. Eve gidip bir bıçak bir de beyzbol sopası alıp geri döndüğümde ortadan yok olmuştu, bulamadım hiç bir yerde. O

zamandan beri de ona karşı uzak davrandım, terbiyeli ama uzaktım.

Bir gün Crucita'nın ağzına bir yumruk attı. Kızkardeşim bana geldi, ağzı kanıyordu, «Simplicio, kocam beni dövdü,» dedi.

«Dövdü mü? Ama Chica, söylesene ne oldu?»

Ona ne olup bittiğini sormama rağmen bu konuda kocasına tatsız bir şey söylemedim. Kadınların ne mal olduklarını bilirim. Onların kavgalarına hiç bir zaman karışmadım ama New York'tayken Crucita'ya haber gönderdim bir kere daha, Porto Riko'ya döndüğüm zaman bana tek söz söylediği an onu vuracağımı söyledim. Bir daha kavga edersek bu işten ya o ya da ben sağ çıkacaktık. Birimizden biri soluğu mezarlıkta alacaktı.

Şimdi Soledad'ın Benedicto'su var. Onun gerçek bir erkek olduğunu görebilirsiniz, çünkü kardeşimi bardan aldı ve ona bir de ev açtı. Hem sonra çocuklarını ve her şeyini seviyor. Arkamdan, kendimle öğünmekten hoşlandığımı ve garip bir insan olduğumu söylemesine rağmen onun hakkında böyle konuşuyorum işte. Gene de kardeşime iyi davranıyor. Bir gün onlara konuk gittiğimde kavga etmeye başladılar. Soledad Porto Riko'ya gitmiş ve Benedicto onun orada bir Amerikalıyla yattığını öğrenmişti. Üstelik evli bir kadın bu işi yapsın... Ama o zaman Benedicto hoşlanmadığım bir şey yaptı. Benim eve dönmemi bekledikten sonra kardeşimi dövdü. Bunu sevmedim işte. Oysa ona hiç bir zaman bundan söz etmedim. İnsan evli bir çiftin işlerine burnunu sokmamalı.

Gene de daha sonra bu konu üzerinde Soledad'la konuştum. Ona yanlış hareket ettiğini, davranışlarını düzeltmediği takdirde bir daha onu görmeyeceğimi söyledim. Önümde kavga etmenin yanlış olduğunu söyledim. Evli insanlar yalnızken kavga etmeliydiler.

Gerçek şu, Crucita ve anamdan başka ailemle fazla ilgilenmiyorum. Bunun nedeni de anamın kadın oluşu. Hem sonra çok da iyi bir anaydı. Beni döverdi, üstelik nasıl da sert vurduğunu hatırlarım ama yaptığı doğruydu. Şu kolumdaki beş santim uzunluğundaki yara izi de bana attığı dayaklardan bir anı. O zamanlardan kalma, sırtımda da bir yara izi var. Ama gene de bu onun suçu değildi, çok sinirliyse ve çabuk kızıyorsa ne yapsın. Bir keresinde sar-

hoş olup Flora'nın erkek kardeşiyle tanıştığımda olmuştu böyle bir şey. İkimiz de Fernanda'nın evine giderek elimize geçirdiğimiz her şeyi kırdık. Bu onu öfkeden çılgına çevirdi ve suratıma bir sopayla vurdu. Darbeyi kolumla geçiştirmeye çalışırken sopa kırıldı, ama gene beni hastahaneye taşıyan anamdı.

Başka bir gün de Catin Fernanda'ya giderek benim barda bir kadınla birlikte olduğumu söyledi. Flora koşarak gelince bir güzel tokatladım. Cruz işe burnunu sokmaya kalkışınca onu da dövmeye başlamıştım ki Fernanda bir Pepsi Cola şişesi yakalayarak bana vurdu. Bir ay gözüm şiş gezdim. Göz kapağımın üstündeki yara izini görebilirsiniz, bana öyle bir vurmuştu ki göz kapağım parçalanmıştı. Hem sonra işlerine burnunu sokan birini de Tanrı korusun. Ona büyümem ve evli olmam bir anlam ifade etmiyordu.

Ama ailemin geri yanını hiç de dinlemem. Kızkardeşlerimi düşünmem bile, onlara önem de vermem. Hiç biri tek bir erkekle doymamıştır. Tatlı hayattan hoşlanıyorlar. Bunun yanlış olduğunu düşünüyor ve onlara da aynı şeyi söylüyorum. Ama onlara, bunu iyilikleri için söylediğimi anlatmak için çene yormuyorum. Herhangi bir erkeği öğütleyen tek söz bile çıkmamıştır ağzımdan. Hiç bir zaman, «Bak işte bu oğlan benim arkadaşımdır,» demem. Sonra, «Şu ya da bu çocuk tam sana göredir,» sözünü de söylemem. Zaten bana hiç bir zaman aldırmazlar, sözümü dinlemezler ki.

Hoş şeye rağmen gene de kızkardeşlerimi severim. Yanımda ya da duyabileceğim bir sesle birinin bana onları kötülemesinden de hiç hoşlanmam ve buna dayanamam. Bazı bazı düşlerime bile girerler. Arada çok güzel bir yerde dansedip şarkı söyleyen insanlar arasında olduğumu düşlerim. Kıyıda oturup balık tutarım, aniden balık ya da bazan bir yılan gelip kolumu koparıverir. Orada tek kolumla dururken Soledad görünür ve havuz gibi bir yerin içindeki yılanların yanına girer. Birden üstünde başında binlerce yılan kaynaşmaya başlar. Onu o durumda görünce savaşmaya başlar ve sonunda da havuzdan kurtarmayı başarırım, bilmem anlatabiliyor muyum?

Kuşkusuz kızkardeşlerime, bir erkek kardeşin nasıl davranması gerekirse öyle davranırım. Onlara yiyecek, hat-

ta her şey veririm. Sürdükleri hayatı beğenmiyorum diye yardımımı esirgemem. Gerçek olan şudur ki doğduğunuz günden başlayarak alnınıza ne biçim bir yazı yazılmışsa ona uygun bir hayat sürersiniz. Bir çokları hırsız, bazıları orospu, bazıları da hayatlarını yitirmek için doğmuşlardır. Tıpkı bir çoklarının hapse girmek için doğdukları gibi. Ama gene de kader her şey demek değildir. Ne olduğunuz ve ne yaptığınıza karar vermekte sizin de büyük payınız vardır. Bunu yapmadan önce de kendi kendinizi tanımanız gerekir. Kendi kendini tanımak da her insana bağlı olan bir şeydir.

Biz, New York'taki Porto Riko'lular dostluk etmek için birbirimizi ararız. Cuma günleri gezmeye gideriz, çünkü o gün hafta sonu tatilinin başlangıcıdır. Koca bir grup Porto Riko'lu gezmeye çıkarız. Başka ırklardan olanlarla arkadaşlık pek fazla sürmez. Şu sıra benim, bar sahibi olan tek bir Amerikalı zenci dostum var.

Buradakilerin bir sürüsünün New Jersey, Pennsylvania ve hatta bütün Amerika'daki eyaletlerde akrabası var. Böylece hafta sonu tatillerinin çoğunu New York dışında geçirirler. Diğerleri de ya dansa ya da plâja gider. Bizim yazın en sık düzenlediğimiz eğlence Coney İsland'a gidip piknik yapmaktır. Koca bir grup lâtin, toplanır gideriz. Coney İsland ana baba günüdür, her ırktan insan birbirine karışmış gibidir. Orada kara ve beyaz Amerikalılara rastlarsınız. Ama bir çok plâj da zencileri ya da Porto Riko'luları istemez ve içeri sokmaz.

Burada kendi kulüplerimiz de vardır. Birisi de her pazar radyoda bir konuşma düzenler. Valilerden, ne biçim insanlar olduklarından, ne yaptıklarından konuşurlar. Bu kulüp Rockefeller'in koyduğu, şu aynasızların sabahın saat beşinde selâmsız sabahsız hiç bir sebep göstermeden evinizden içeri dalmasına izin veren kanunu kaldırmaya çalışıyor. Rockefeller bir cumhuriyetçidir ve New York'ta da çok güçlüdür ama işte bu kanunu çok kötü.

Kulüp aynı zamanda ırk ayrımını da ortadan kaldırmak istiyor. Örneğin Dünya Fuarında ne zenci ne de lâtinleri çalıştırırlar. Kulüptekiler zencilerin orada çalışmaları gerektiğini söylediler. Oysa ne beyazlar ne de o cum-

huriyetçi olacak Rockefeller buna izin veriyor. Fuarın arsaları hükûmet malı olmasına rağmen binalar şahıslara ait. Bir takım şirketlerin bunlar, anlatabiliyor muyum? Bir özel şirket de zencileri çalıştırmak istemezse buna karar vermek sadece ona aittir değil mi? Örneğin bir lâtin, evinde çalıştıracak birini aramaktadır ama bunun kendisi gibi bir lâtin olmasını ister. Buna hakkı da vardır. Eh, işte şirketlerin hakları da bununla birdir. Ama bu gene de haksızlıktır, çünkü bizim de çalışmaya ihtiyacımız var, hepimiz eşitiz.

Zencilerin ve beyazların eşit kılınabilmesi için çalışmak isterim ama gene de şu ırk haksızlığı yüzünden gerçekten hapı yuttuğumu söylemem gerek. Gene de savaşan zencilere karşıyım. Bir çoğu bu işi körükörüne yapıyor. Kendilerini ırk sorununun ardına gizliyorlar. Böyle çatışmalar ve savaşlara katılmak istemem, onlar Amerikalıdır ve birbirlerini anlarlar. Böyle bir işe sadece içindekiler Porto Riko'lu olursa sürüklenmek isterim doğrusu. Bu işle hiç bir ilgimiz olmadığına göre çatışmalara da karışmamız yersiz olur.

İstediğim şekilde, Porto Riko'lulara yardım etmek için bana bir seçim hakkı tanınsaydı yeni yetişen küçükleri iyi eğitme işini seçerdim. Onların ingilizce aynı zamanda da ispanyolca öğrenebilecekleri iyi okullara gitmelerini isterdim. İşte, eğitim ve buradaki öğrenim sistemindeki aksayan yanlardan biri de bu. Çocuklarımıza ispanyolca öğretmiyorlar. Çok kötüdür bu, çünkü çocuğunuz burada doğar ve burada okursa Porto Riko'ya gittiği zaman bir iş tutamaz. Hem ispanyolca bilmedikten sonra nasıl iş bulsun? İngilizce bilmek iyi şey ama İspanyolca da kendi halkınla konuşmak için iyidir. Buradaki Porto Riko'luların çocuklarının sorunları da bu işte. İspanyolca anlıyorlar, oysa ne konuşuyor ne de yazabiliyorlar.

İyi bir öğrenim onların iyi bir iş de bulabilmelerini sağlar. Çünkü bazan Porto Riko'lular buraya gelip iş de bulamazlar. Çalışıp para kazanmak istedikleri halde okul yüzü hiç görmemişlerdir. İki ayaklarının bir pabuca girdiğini görürler belki de ve okula giden çocuklarına bakmak zorundadırlar. Bunun için de önlerine gelen işi kabul ederler, bu işler de çokluk en kötü işler olur. İhmalciliğimizin nedenlerinden biridir bu.

Çalışıp elde etmek amacını güttüğüm şeylerden biri de iyi bir ev. Porto Riko'lular burada iyi bir ev bulamazlar, çünkü ev sahibi kirayı arttırdıkça arttırır. Pis ve pasaklı olduğumuzu ileri sürerek bizi istemiyorlar. Birkaçımızın yaptığını hepimiz ödüyoruz. Bütün olan biten de şu: Bir Porto Riko'lu ev kiraladığı zaman duvarlardaki badanayı çivi çakarak harap eder. Bu çiviler de resim asmak için çakılır. Sonra her odayı başka renge boyar. Amerikalılar bundan hoşlanmazlar. Bir Porto Riko'lu şehrin iyi bir yerinde ev bakmaya gittiği zaman kiranın yüz elli ya da iki yüz dolar olduğunu görür. Biz bu kadar yüksek bir kirayı nasıl öderiz? Burada bir Porto Riko'lu zaten kira ve yemek parasını çıkarmak için zar zor para kazanabiliyor.

Çocukları olmayan evli çiftler için ev bulmak gene kolay ama üç ya da dört çocuklu aileler için zorluk var. Kimse onlara evini kiraya vermek istemez. Biz Porto Riko'luların da çokluk çocuğumuz vardır. Aylar ayı ev arar, sonunda da fare ve hamam böcekleriyle dolu en kötü dairelere yerleşmek zorunda kalırız. Ne kadar temizleseniz gene bu hayvanlar eve gelirler. New York'ta, biz lâtinlerin oturdukları yerlerde insanlardan çok fareler vardır.

Ama benim halim böyle değil, hayatım iyi. Ama bir sürü Porto Riko'lu benden beter durumda. Porto Riko'luların çok olduğu El Barrio mahallesine şöyle bir bakıyorum. Bir kere eniştem ve Soledad'la birlikte oraya gitmiştik, bir daha da geri dönmedik. Burada kötülük çok fazla almış yürümüş. On beş, on altı yaşında çocuklar herkesin içinde marijuana çekerler, gece ve gündüz günün her saatinde caddeler insanla doludur, her yerde de çöp tenekeleri vardır. Şişeler, tenekeler, her türlü çöp burada caddeye atılır. Burası bir belâdan başka şey değildir.

Burada ne şekilde yaşadığımızı gören Amerikalılar bizim de italyanlar, ya da yahudiler gibi geldiğimizi sanırlar. Onlar pasaportla gelmek zorundadırlar, anlatabiliyor muyum? Bizim de aynı durumda olduğumuzu sanıyorlar. Bu ve ırk haksızlıkları Amerikalılardan hoşlanmamama yol açıyor. Buradaki beyazlar, lâtinler ve zencilere karşı haksız duygularla dolu. Porto Riko'da durum böyle değildir ama. Beyazların gittiği her yere parasını ödeyebildiğiniz sürece girebilirsiniz. Bir beyaz bir zenciyle aynı masada oturup yemek yiyebilir. Ama bu iş burada olmaz işte. Onun için de

Amerika Birleşik Devletlerinin başına bir sürü belâ açılıyor. Bu nedenle Amerikalılardan hiç hoşlanmadığımı söyledim. Tek sevdiğim yanları ülkeleri. Buradaki hayat, hayat tarzı ve yolu.

Burada insan dedikodusuz yaşar, anlatabiliyor muyum? Siz kendi işinizle ilgilenirsiniz, kimse de size karışmaz. Sonra buranın ortamını da seviyorum. Güzel şeyler görmek için yeteri kadar para kazanıyorsunuz. Sadece sinemaya ve döğüşlere gidebildiğiniz için canınız sıkılmaz, kokoz kalınca her zaman kırk ikinci caddeye çıkıp bir sürü güzel ışık seyredebilirsiniz. Sonra Rockaway'e de gidebilirsiniz. Rockaway, La Esmeralda ya da Point at Stop 33 e benzer, ama Rockaway halkı zengindir.

Porto Riko bir eyalet olsaydı belki de bu ülke gibi olurdu, ama pek de sanmıyorum ya. Buradaki şeylerin orada olması güç, çünkü Porto Riko çok ufak. Hem Porto Riko o kadar ufak ki New York şehrinin içine bile sığdırabilirsiniz. Gene de ne olacağını görmek için Porto Riko'nun elli birinci eyalet olmasını isterim. Porto Riko'dan ayrıldığım zaman vali, yollar, yeni oteller, yeni evler yaptırıyordu. Eh, Porto Riko halkı gelişiyor, Munoz Marin ve Halk Partisinin iyi iş yaptığını biliyorum. Oysa gelecek yıl tekrar vali seçilmek istemeyişi çok yazık.

Ama biliyor musunuz? Halk Partisi gecekonduları kaldırmak istiyor, bu kötü işte. Bu, La Esmeralda ve Stop 33 deki her şeyden kurtulmak istedikleri anlamına geliyor. Ama öbür aday Ferré valilik seçimlerini kazanırsa La Esmeralda'da yeni evler yapacağına ve buranın bir yerleşme yeri olarak kalacağına söz verdi. Sözü bu ama tutup tutmayacağını bilmem. Onun Cumhuriyetçi Partisi bir kere iktidara geldi, ama sözünü tutmadığı için düştü.

Bunun duygularımda bir değişiklik yaptığını sanmayın. İdeallerine inandığım için o partidenim. Nanda da öyle. Nanda partinin yeni seçmenlerini kaydeden yerde çalışıyordu. İşten sonra mitinglere giderdik. Cumhuriyetçi bayrağından yapılmış bir elbise giyer, üstüne de Ferré'nin kazanmasını istediğini belirten bir levha asardı. Adanın dört bir yanında böyle gezer, bir yandan da gece boyunca konuşurduk.

Cumhuriyetçilerin istedikleri Birleşik Amerika'nın Porto Riko'yu ebediyen topraklarına almasıdır. Çünkü şimdi Porto Riko yarı Porto Riko'lu, yarı da Amerikalıdır. Top-

rakları üstünde hem Porto Riko hem de Amerikan bayrağı dalgalanır. Bizi eyalet yapmaları için gereken tek şey Amerikan bayrağına bir yıldız daha eklemeleridir.

Piplioos adlı bir parti daha var. Porto Riko'nun Meksika, Santo Domingo, Jamaika, Venezuella gibi bağımsız kalmasını istiyor. Bu da kötü. Böyle bir şey olursa Porto Riko'dan çıkmamız için pasaport almamız gerekecek. İstedikleri bir cumhuriyet kurulması. Kötü bir vali olursa da ne seçim ne bir şey, silâhları konuşturarak onu devirmek.

Cumhuriyetlerin başlarının belâsı olan şey, kendilerine yardım edecek başka bir ülke olmadığı için kendi kendilerini savunma zorunluğudur. Küba bir cumhuriyetti değil mi? Peki öyleyse ne yapması gerekti? Rusları çağırıp yardım istedi. Şimdi de komünist işte. Ama Castro kötü sayılmaz. Sierra Mestra'da gerillalarıyla birlikteyken Amerikahlardan yardım istedi ama Amerikalılar Batista'nın yanını tuttukları için ona yardım etmeyi reddettiler. Bu nedenle de Ruslara dönmek zorunda kaldı. Şimdi biz cumhuriyet haline gelirsek Fidel Castro istediği zaman bizi ele geçirebilir. Yapacağı bütün iş tepemize bir kaç komünist uçağı göndermek.

Keşke komünizm bir zamanlar olduğu gibi olsaydı şimdi de. Gerçek mi değil mi bilmiyorum ama, okuduklarıma göre komünizm bir tabak pirinciniz olduğu zaman bunu başkalariyle paylaşmak anlamına geliyor. Bir adamın bankada bin dolarlık hesabı varsa bunu başkalariyle paylaşır, her şey de eşit olur. İşte komünizm böyleydi ama artık değil. Şimdi komünist rejimde benimki bana, seninki de sana ait. En fazla malı olan en saygıdeğer insan. Hiç bir şeyin yoksa beş para etmezsin. Bu tür komünizmi sevmiyorum ben. Ha, bütün size anlattıklarımdan başka Rusya'da bebeklere dört aylıktan başlayarak ders okuttuklarını radyoda dinledim. Hem Rusya askerî bir ülke. Bunun ne anlama geldiğini bilir misiniz? On beş yaşında bir erkek çocuk ordu ya da deniz kuvvetlerinde askerî eğitim görüyor demektir. Bugün Küba'da olan da bu. İnsanlar bir takım şeyleri yapmaya zorlanıyor. Hayır diyemezsiniz, çünkü bütün buyrukları hükûmet verir. Hükûmeti de değiştiremezsiniz, çünkü tek bir parti vardır ve onlar da komünistlerdir. «Bu ülkeyi beğenmiyorum,» diyemezsiniz. Onu sevmeye mecbursunuz. Buradaki gibi özgür değilsiniz. Bir şeyi beğenmediniz mi gider başka birini alırsınız, olur biter.

Porto Riko cumhuriyetle yönetilseydi açlıktan ölürdük. Her şeyi dışardan almamız gerekecekti. Gemilerimizi bile dışardan alacaktık. Bağımsız olursak başka cumhuriyetlerden yardım isteyebiliriz. Kuşkusuz Birleşik Amerika biz cumhuriyet olsak da bize yardım eder ama bu yardım Meksika, Venezuela ve bütün o ülkelere yaptığı türden olur. Bir sürü kurala uymak zorunda kalırız.

Son zamanlarda Porto Riko'daki papazların bir parti kurduklarını öğrendim. Adı Hıristiyan Hareket Partisi (Partido Accion Cristiana). Roma'ya, katolik halka ait bir parti bu. Kazanırlarsa Porto Riko'yu kim yönetecek? Katolikler mi? Ben katolik olduğum için yaşamama izin verilecek ama katolik olmayan onca halk ne yapacak? Dinin siyasetle en ufak ilgisi yoktur. Başkan Kennedy katolik kilisesinin üyesiydi ama bu onun Demokrat Parti üyesi olmasını engellemedi ki. Şimdi anlatın bana bakalım, ya Hıristiyan Hareket Partisi seçimleri kazanırsa Porto Riko'nun hali ne olacak? Bizi kim doyuracak? Roma'dan bize yiyecek getiren gemileri beklemek zorunda kalacağız. Roma düşünce bizi kim destekleyecek? Sanırım o zaman şarap içip ekmek yiyerek yaşamaya çalışacağız.

Eh, her neyse, ben New York'ta yaşıyorum ve burada olan bitenle de ilgim yok, hiç bir şeye karışmıyorum. Öldürülen başkan Kennedy'nin saf altın gibi bir adam olduğunu görebiliyorum. Bir demokrattı ve bu Porto Riko'da halkçı olmakla aynı anlama gelir. Her şeye rağmen iyiydi. Ne için savaştığını biliyor musunuz? Zenciler ve beyazlar arasında eşitlik sağlanması ve insan hakları, bize ait olan insan hakları için savaştı. İzniniz olmadan evinize bir aynasızın dalıp içerisini aramaması için. Her bireyin hakkı olan konut gizliliği hepimize ait bir haktır. Sonra sizin kendi işinizle ilgili, kimseye karışmadan sokakta sakin sakin yürüdüğünüz sıra bir aynasız tarafından birden durdurulmamanız için de savaşmıştı. Sonra zencilerin de beyazlar gibi iş bulmalarını istemişti. Bütün bunlar insan haklarıdır. Başkan Kennedy bütün bunlardan yanaydı.

Düşünün bir kere, Küba'nın komünist olduğunu bilmesine rağmen onlara yardım etmek isterdi. «Hayır,» diyen onlardı. Sonra Kennedy'nin halkı Küba'da hapse atıldı, bu-

nun üzerine de o bir gemi dolusu ilâca karşılık onları geri aldı. O sırada da Kennedy'yi öldürdüler işte.

Şimdi Kennedy'nin yerine Johnson başkan. Johnson Teksaslı. Teksas'ta Washington, şey yok canım, Abraham Lincoln demek istemiştim, Lincoln'u öldürdüler. O eyalette de çok ırk haksızlığı yapılıyor. Petrol kuyuları bakımından o kadar zengin olmasına rağmen insanlar oradan kor' kuyor. Başkanlar artık bir daha yüreklenip de Teksas'a gidemeyecekler. Oradaki halk çok gaddar. İşlerin gidişine göre, Teksas'da yahudilerin başına açılan belâyla karşı karşıya kaldı. Bir Teksaslı Kennedy'yi öldürdü, şimdi bütün eyalet halkı bunun bedelini ödüyor.

Johnson Kennedy gibi hep lâtinlerden söz eden ve onları koruyan bir adama benzemiyor. Çok konuşmuyor. Bir de konuştuğu zaman sadece siyaset ve halkından söz ediyor. Hem sonra kendi demeçlerini kendisinin yazdığını sanmıyorum. Başka biri bunları yazdıktan sonra okuması için Johnson'a veriyor. Demeçlerine kendi fikirlerini koymuyor ki.

Yaşım tutmadığından hiç oyumu kullanmadım. Bu yıl yirmi bir yaşındayım ve yaşım dolduğu için oyumu kullanmak isterim. Ama olmayacak, çünkü adımı kaydettirmedim. Nereye gidip ne yapacağımı bilmiyordum ki. Çevrede rastladıklarıma sordum, Brooklyn'de bir yerlerde olduğunu söylediler bana. Hiç biri de yerini kesinlikle bilmiyordu ki. İş Porto Riko'da olduğu gibi değil. Orada evinize gelirler, hangi partiye oy vermeyi düşündüğünüzü sorarlar, sonra da evinize küçük bir kart yollarlar.

Yapabilseydim cumhuriyetçilere oy vermek isterim, çünkü anam cumhuriyetçi. Ama Rockefeller'e değil ha. Başka bir adaya, örneğin Kennedy'nin kardeşine oyumu verirdim. Rockefeller ne lâtinler ne de zencileri koruyor. Bir düşünseniz New York'ta beyazdan çok zenci ve lâtin olduğunu anlarsınız. Oysa iki adam, bir zenci ve bir beyaz aynı iş için baş vurdukları zaman beyaz işe alınır. Bizler bir yana itiliriz. Bize de zencilere davrandıkları gibi davranıyorlar, anlatabiliyor muyum? Bu iş, Porto Riko'luların çok çalıştığı gerçeğine rağmen yapılıyor. İki kişinin taşıyabileceği bir kutu gördüğü zaman, kırk kilonun üstünde de olsa Porto Riko'lu bunu kendi başına taşımaya çalışır. Bizler en güç işleri severiz.

SİMPLİCİO: **İşte O Zaman Yoldan Çıktım**

Babam bizimle hiç meşgul olmamıştı. Anam da öyle. İyi bir evim, beni iyi yetiştirecek, yol gösterip okutacak bir babam olsaydı bu hallere düşmezdim. Daha çok küçük yaştayken anamın yanından ayrıldık. Kızkardeşlerimle birlikte babam ve üvey anamın yanında yaşamaya başladık. Ana sevgisinden yoksunduk. Babam asker olduğu için, bir gider aylarca dönmezdi. Babam olmadığı zamanlar üvey anam bize çok kötü davranırdı. Bazan sadece tokatlar, çok kızınca da kırbaçlardı. Ama en çok dayak yiyen Soledad'dı aramızda. Üvey anam nedense onu hiç sevmezdi.

İki, üç yaşlarındayken ağır bir beyin hastalığı geçirdim. Nasıl başladığını pek iyi hatırlamıyorum. Babamın anlattığına göre bir gün plajda fazla kalmışım, dönünce de yatağa düşmüşüm. Günlerce hatta aylarca sürmüş hastalığım. Hatta bir keresinde öldü zannedip mumlarımı bile yakmışlar, dirilmişim. Beni göstermedikleri doktor, götürmedikleri hastane kalmamıştı. Kimse çare bulamıyordu derdime. Babam tam iki yüz dolar harcamıştı beni iyileştirebilmek için.

Hiç bir şey para etmeyince beni Maria halamın evine götürdüler. Maria halamı çok severdim. Şehir dışında bir

evi vardı. Herkes benden umudu kesmişken o iyileştirmeye çalışıyordu. Her gün yeni bir ilâç bulup getiriyordu. Sonunda iyileştirdi de. O günden sonra da bir daha görmedim onu. Bugün görsem belki tanımam bile. Aradan çok uzun zaman geçti. Brooklyn'de oturduğunu duydum ama elimde adresi filân yok. Soledad'da telefon numarası var, o da vermiyor bana. Maria halamı sevmezdi o.

Üvey anamın yanında bulunduğum sürece ona saygı gösterdim. O da bana öz anam gibi davranırdı. Yalnız bir gün şöyle bir şey oldu. Üvey anamın kardeşi Domingo kendisi ile 19. duraktaki pazar yerine gitmemi istedi. Üvey anam gitmeme izin vermedi ama Domingo onu dinlemedi, aldı götürdü beni. Bir apartmanın kapısının arkasında oturduk biraz dinlenmek için. Ben uyuya kalmışım. Uyandığımda bir de baktım Domingo ortada yok, yapayalnızım. Kaldırıma oturup ağlamaya başladım. Sonra, «Burada oturmaktansa yavaş yavaş yola koyulayım. Belki evin yolunu bulurum» diye düşünüp başladım yürümeye. Saat on bir filândı. Öğleden sonra ikiye kadar yürüdüm. Yorulunca yine kaldırıma çöktüm. Bir polis gelip neden orada oturduğumu sordu. Anlattım. Alıp karakola götürdü beni. Orada yemek verdiler, yatacak yer gösterdiler bana. Anamı aratacaklarını, bulamazlarsa yetimhaneye vereceklerini söylediler. Çok korktum. Üvey anamı değil babamı düşünüyordum. Babamı bir daha göremem diye korkuyordum. İki gün karakolda kaldım. Üçüncü gün bir polis arabasına bindirip sokak sokak, ev ev dolaştırdılar beni. 32. durakta bir kadın beni tanıdı, 26. durakta oturduğumu söyledi polislere. Hemen 26. durağa gittik, sağa sola sorduk, bulduk bizim evi. Bir de baktım babam evde. İzinli gelmiş. Dövecek diye korktum, hiç bir şey yapmadı. Simon amcam elinde kayışla üstüme yürüdü. Babam hemen araya girdi, «Ben babası olduğum halde dövmüyorum. Sana ne oluyor? Canın adam dövmek istiyorsa git evine kendi çocuklarını döv,» dedi. Babam beni korudu diye ne kadar sevinmiştim o gün.

O günden sonra sık sık evden kaçmaya başladım. Hemen ertesi gün bir otobüse atlayıp San Juan'a gittim. Oraya vardığımda ortalık kararmıştı. Yolun kenarına park etmiş bir otomobil gördüm. Kapısı da açıktı. Hemen içine girip arka koltuğun üstüne kıvrıldım yattım. Bir hafta kadar geceleri o arabada sabahladım hep. Bir gün tam sabah uya-

nıp arabadan çıkarken babamla karşı karşıya geliverdim. O da izinden dönüyormuş. Birliği hemen San Juan'ın yakınındaydı. Beni kolumdan tuttuğu gibi eve götürdü. Geri döndüğüm için sevinçliydim. Fakat babam evden ayrılır ayrılmaz üvey anam beni bir güzel dövdü.

Üvey anamın ailesinden sadece anasıyla iyi geçinirdim. Ona büyükanne diyordum. Bana karşı davranışı bir öz ananın davranışı gibiydi. Evden kaçtığım zaman beni aramaya çıktı, eve birlikte döndük. Bana para ve yiyecek verdi, şefkat doluydu hareketleri. Geceleri birlikte yatıyorduk. Üvey anamın evinden sık sık kaçardım. Kaçarken de üstümde ne varsa çıkarır atar, çıplak bir halde giderdim büyükannemin evine. Onun verdiği elbiseleri seve seve giyerdim. Büyükannem üvey anama beni dövmemesini söylerdi hep. Bir süre büyükannemin yanında kalır sonra tekrar üvey anamın yanına dönerdim. Üveyanamın evine dönmemin tek nedeni kızkardeşlerimdi. Onları çok seviyordum. En çok Crucita ile anlaşıyorduk, çünkü bana en çok benzeyen ve rengi ile anamı andıran oydu.

Nanda'yı ilk gördüğüm günü çok iyi hatırlarım. Soledad Nanda'nın anam olduğunu söylediği zaman kollarımı boynuna dolamış, hiç gitmesini istememiştim. O günden sonra onu her yerde izledim. Üveyanamdan aşırdığım iki karton sigarayı hemen ertesi gün ona götürdüm. O zamanlar Nanda, Soledad'ın vaftiz anasının 31. duraktaki evinde oturuyordu. İki üç gün onunla birlikte kaldım. Fakat hemen sonra taşındı. Artık her ay bir kere bizi görmeye geliyordu. Onu her görüşümde kafamı kurcalayan soruları cevaplandırmaya çalışırdım. «Acaba anam nerede oturuyor? Hangi evde? Beni yanına almadığına göre oturacak yeri yok mu acaba?» Bir süre sonra bize La Esmeralda'da kaldığını söyledi.

Altı yaşındayken, Anneler Gününden bir kaç gün önce anama armağan almak için Sixto Escalo Stadı civarına dilenmeye gitmiştim. İki gün iki gece dilendim. Her geçen para veriyordu. Son gece on bire kadar dilendim. Kazancım toplam on beş dolardı.

Geç vakit eve dönerken bir adam beni çağırdı, «Buraya gel küçük!» dedi.

«Ne var?»

«Al bunu,» Ekmeğin içine konmuş külbastı verdi. «Al,» dedi.

«Bu da anan için,» ve bir dolar verdi. Artık on altı dolarım vardı. Üveyanamın evine gelince ona külbastıyı verdim, beni bir güzel dövdü. Para pantolonumda saklıydı. Üveyanama hiç sözünü etmedim. Cebimden çıkardığım beş doları yattığımız sedirin altına sakladım. Geri kalan on bir dolarla anama sigara ve üveyanama üç dolarlık bir armağan aldım. Fakat Crucita parayı sedirin altına koyduğumu görmüştü. O zaman iyi ile kötüyü ayırt edemeyecek kadar küçük olduğundan üveyanama söyledi. Üveyanam beş doları elimden aldığından başka bir de beni polise götürdü. O zaman tekrar kaçtım.

Anamın yanına gittim. Cebimde kalan paraları ona verdim ve beni yanında alıkoyması için yalvardım. Bunun imkânsız olduğunu, babamın onun yanında kalmamı istemediğini söyledi. Ben diretince kandırma yoluna gitti, «Şimdi eve git ve yarından sonra tekrar gel. Seni bekleyeceğim ve yanıma alacağım,» dedi. İki gün sonra dilencilikten topladığım para ile bir kangal muz satın aldım ve anama gittim. Eve vardığımda kimseyi göremedim. Ev bomboştu. Anam taşınmıştı, kimse de nereye gittiğini bilmiyordu. Bütün komşulara sorduğum halde aldığım cevaplar hep aynıydı. Bu yüzden anamla oturmak umudunu kaybettim.

Tekrar sokaklara döndüm. Porto Riko'da günde iki baskı yapan El Diario gazetesini satmaya başladım. Kazandığım para ile sokaklarda karnımı doyurdum. Gömleğim kirlendiği zaman onu atıp bir yenisini aldım. Her yerde çalıştım. Akşam olunca yemek parası için dilendiğim oldu. Geceleri bir kapı eşiğine gazeteleri yaydım, orada uyudum çoğu kere.

Bir gün kasırga çıkacağı haberi ortaya yayıldı. Üvey anama giden anam kendisinde bir süre kalmam için izin kopartmıştı. Alıp beni San Juan'a götürdü. Üveyanamın yanına dönmek istemiyordum. Kısa bir pantolon ve bir kazak vardı üstümde. Hepsini çıkarttım, attım. Niçin bilmiyorum. Belki fazla bulduğum için, belki de üveyanamın yanına dönmek istemediğimden. Anama kendisi ile kalmak istediğimi söyledim. Bana, «Hayır, olmaz. Sen üveyananla kalıyorsun,» dedi.

«Hayır,» diye karşı çıktım. «Ben burada kalıyorum.»

Ertesi gün beni tekrar büyükanneme götürmemesi için kaçtım. Bir gün sonra döndüğümde kendisi ile kalmama izin verdi. Üvey anam devamlı, beni geri getirmesi için anama haber yollatıyordu. Fakat beni Panama'ya götürmek istediklerini bildiğimden dönmüyordum. Bize hiç bir şeyden bahsetmemişler, fakat anama gitmeden önce aşı yaptırmışlardı. Bu aşıların sadece Panama'ya gidenlere yapıldığını biliyordum.

Birkaç gün sonra Nanda kızkardeşlerimi almaya gitti. Sadece Fela üvey anamla kalmak istemiş. Böylece Soledad, Cruz ve ben anamızla oturmaya başladık, Felicita üvey anamla kaldı.

O sıralar Nanda, Erasmo adlı bir herifle La Esmeralda'da yaşıyordu. Üvey babam Erasmo çok kötü bir adamdı. Bazan benim rendenin üstüne diz çökmemi isterdi. Dışarı çıkmamı önlemek için de yatağa iple bağlamıştı. Tıpkı bir köpek gibi. Lâstikle ve ütü kordonuyla kırbaçlardı beni. Çok kötü adamdı. Yok yere döverdi beni hep.

Bir gün Erasmo sebepsiz yere bana vurduğu için anamla yumruk yumruğa dövüştüler. Onlar kavga etmekle meşgulken ben camdan atlayıp polis çağırmaya gittim. Erasmo'yu tutukladılar. Fakat bir hafta sonra eskisinden daha beter olarak çıkageldi. Ona, «Senin kadar büyük olsaydım seninle dövüşebilirdim. Sen çok kötü bir adamsın. Bundan sonra beni döveceğin zaman anamın gitmesini bekle,» dedim. O da bekledi anamın evden çıkmasını. Sonra beni öldüresiye dövdü. Bazan anam eve dönünceye kadar bana yemek vermezdi. Anam çalışıyordu; sabah altıdan akşam beşe kadar eve uğramıyordu. Erasmo beni devamlı dövüyor, Soledad ve Crucita'ya elini bile sürmüyordu.

Erasmo'nun yemeğini çalıştığı Gümüş Kupa kulübüne götürmek görevimdi. Fakat bazan ona götüreceğime kendim yerdim. Çok açgözlü olduğu için. Evde ara sıra iyi bir yemek olurdu, tavuk gibi, biftek gibi. Kimseye vermez, hepsini oturup bir güzel yerdi. Bir parça isteyecek oldun mu sadece dayak yerdin.

Ne zaman üstüme giyecek bir pantolon ve gömlek bulsam hemen evden kaçardım. Kaçınca bir iki hafta veya bir ay dönmezdim. Çoğu kere dilenirdim. Ya da pabuç boyar, bahçe temizlerdim. Kazandığım paranın çoğunu toprağa gömerdim. Bu şekilde çok para kaybettim. Benden

büyük çocukların zorla aldıkları paralar da cabası. Bu kaçışlar hep eve dönmemle son bulurdu. Kazandığım paraları anama verirdim. O da bana, sinemaya gideyim diye elli sent veya bir dolar verirdi. Yaptıklarımın hepsi anam içindi. Eve döndüğüm zaman beni bir güzel döver, evde bol yiyeceğimiz olduğunu ve benim dilenmemin gerekmediğini söylerdi. Erasmo'nun cezalandırması ise daha beterdi.

Bereket anamın Alvaro adında genç, zenci bir denizci arkadaşı vardı. Bir gün Alvaro Erasmo'yu, beni tokatladığı için dövdü. Bir başka sefer bizi ziyarete gelen Alvaro beni yatağa bağlı bulunca Erasmo'yu bir güzel tokatladı ve, «Bu çocuk köpek değil,» dedi. Fakat o akşam, Alvaro gittikten sonra Erasmo bütün öfkesini benden çıkarttı.

Dilenmeye devam ettim. Anamın söyledikleri bir kulağımdan girer öbüründen çıkardı. Bana hep bir işi olduğunu, yeteri kadar paramız bulunduğunu ve dilenmem gerekmediğini söylerdi. Anamın yanı sıra Erasmo da, çalıştığı Gümüş Kupa barından haftada yirmi bir dolar alıyordu. Evimizde her zaman yiyecek bulunduğu doğruydu. Fakat en kötü yiyecekler. Bu yemekleri beğenmediğim için hep kaçıyordum. Her şeye rağmen Erasmo bizim evde oturmamıza ses çıkarmıyordu. Eve geldiği zaman da, bütün kötülüğüne rağmen onu bir baba gibi karşılıyordum.

İnsanın bir erkek çocuğu olması iyi şey. Bazan kendi kendime, eğer baba olursam çocuklarımı disiplinli büyüteceğim, fakat onları asla beni dövdükleri gibi dövmem, derim. Hayır, ona çok müşfik davranacağım. Gerekirse azarlayacak, fakat asla kötü davranmayacağım. İnsanın çocuğunu dövmesi kötü bir şey.

Eve pek seyrek uğruyor, neler olup bitiyordu, bilmiyordum. Bir gün dönünce Nanda Erasmo'nun New York'a gitmek istediğini, onu bırakacağını söyledi. Ben de, «Bak Nanda, bana göre en iyisini yapıyorsun. O bize hiç iyi davranmadı,» dedim.

Daha o zamandan Nanda Pedro'yu gözüne kestirmişti. Bazen buluştukları zaman beni de götürürlerdi. Bana dondurma ve içecek şeyler alırlar, kendileri de öpüşür, daha ileri gittikleri de olurdu. Aşağı yukarı üç hafta sonra Nanda Pedro ile oturmaya başladı. Pedro gerçekten çok iyi bir insandı. Bir lokantada çalışıyor, bize her zaman en iyisinden yiyecek getiriyordu. Nanda'ya bir ev tutmuştu.

Büyük bir oda ve içinde her çeşit lüks televizyon, radyo, mobilya kısacası her şey.

Pedro beni çok sever ve iyi davranırdı. İhtiyacım olan her şeyi alırdı. Bulunmamamız gereken bir yerde karşılaşırsak sadece. «Eve dön,» derdi. Bana bir kere bile vurmadı. O adamdan çok şey öğrendim. Okula başlamam da o günlere raslar. Nanda her iyi ana gibi elbise ve diğer ihtiyaçlarımı hazırlamıştı.

Okumayı öğrendim, fakat çok iyi yazamıyordum. Dördüncü sınıfa kadar zarzor okudum; okulu hiç sevmedim. Her gün okula gider, yarım saat, bir saat ders dinler, sonra bir punduna getirip sokaklara kaçardım. Okul arkadaşım Marcelo ile şehrin her yanını gezerdik. Hep beraberdik. Kitaplarımızı bir kenara atıp dilenmeye, ya da deniz kenarına yengeç toplamaya giderdik. Sabahları evden çıkarken tertemiz olan beyaz gömleğim akşam eve dönünceye kadar renk değiştirir, simsiyah kesilirdi. Evdekilere her gün okulda olduğumu söylerdim. Kızkardeşim Cruz benimle aynı Okula gidiyordu. Cruz'a, eve gidince anama o gün okulda olduğumu söylemesini tembihliyordum. Okul çıkışı Cruz'u bekliyor, eve birlikte dönüyorduk. Fernanda Cruz'a o gün okulda olup olmadığımı sorunca hep olumlu cevap alırdı. Fakat her hafta okuldan gelen mektuplar devamsızlığımı bildirir, anamdan bir güzel dayak yerdim. Bu dayağın bana hiç faydası olmazdı. Ertesi gün tekrar okuldan kaçar, bu sefer bir kaç gün eve bile gitmezdim. Anam beni aramaya çıkar, karakollara başvurup beni bulmaya çalışırdı.

Bu arada ben sinemaya gider, yengeç avlar veya arkadaşlarımla kâğıt oynardım. Beş kişiydik. Her sabah üstümüze kötü elbiseler giyer ve evden çıkardık. Öğlen olunca dilenmeye başlar, Amerikalıların limanda bizim için suya attıkları paraları çıkarırdık. Fernanda Marcelo'nun her zaman benimle olduğunu keşfetmişti. Artık Marcelo'nun beni almak için eve gelmesine izin vermiyordu. Bu nedenle Marcelo ile üç yıl konuşmadım. Yaptığımız tek şey bol bol dolaşmaktı.

En hoşlandığım şey dolaşmaktı, çünkü yalnızdım. Sevgiye ihtiyacım vardı. Babamla birlikte olmayı çok isterdim. Tek isteğim anamla barışıp tekrar birlikte yaşamalarıydı. Onları bir arada gördüğüm düşler çok kısa sürerdi.

Bir süre sonra Fernanda ve Pedro, bilmediğim bir nedenle daha küçük bir yere taşındılar. Ben de, korunmam gerektiğinden kuzenim Chango'nun yanına taşındım. Birbirimize çok bağlıydık, hep birlikte dolaşıyorduk. O zamanlar Chango La Esmeralda'da, bir odada yaşıyordu. İki ay birlikte kaldık. Chango Salinas'taki kızkardeşinin evine gidinceye kadar.

On iki yaşındaydım artık ve büyük bir adamdım. Traş olmaya, içki içmeye başladım. İlk içkimi Wanda verdi, **rom coquito,** yani hindistan cevizi sütüyle karışık rom. Kendimi kaybedinceye kadar içtim. Hatırladığım tek şey beni Fernanda'nın evine götürmeleri ve Fernanda'nın beni tokatlamasıdır. Ertesi günü bana içkiyi kimin verdiğini sorunca, bilmiyorum, derdim. Ona söylemeye cesaret edemezdim. Çok çabuk kızardı. İçmeye devam ediyordum ama Wanda artık bedava içki vermiyordu bana. Para ile almam gerekliydi. Bu nedenle devamlı içemiyordum. Bazan sağdan soldan bir bira ısmarlayan oluyordu.

Çok kötü olmuştum artık. Kafayı bulunca her şeyi yapabilirdim. Bir keresinde bir arkadaşım çaldığı maskelerin yarısını bana verdi. Satmaya çalışırken yakalandım. Anam karakolda beni iyice dövdü. Polisler de serbest bıraktılar. Bir başka kere sarhoşken sokak lâmbasını kırdığım için karakola götürdüler. Önce bir güzel dövüp sonra yargıcın karşısına çıkardılar. Fakat sarhoş olduğumu gören yargıç beni serbest bıraktı. O günlerde babam geri geldi. Beni çok sevdiği için ona saygı gösterdim. Onunla oturmaya başladım. Beni Philadelphia'ya, halamların yanına göndereceğini söyledi. Bana, «Gitmek istersen altmış dolar hazırla, ben de sana yüz dolar vereceğim,» dedi.

Babamla kaldığım zaman bütün gün evde oturmam gerekiyordu. Hiç hoşlanmamıştım bundan. Bana verdiği öğütleri dinliyor, bu yeni yaşama şekline yavaş yavaş alışıyordum. Ara sıra anamı ziyarete gitmeyi ihmal etmiyordum.

Bir gün Fernanda Pedro ile kavga ettiklerini, fakat hemen barıştıklarını söyledi. Tam ben evden çıkarken Fernanda Pedro'yu itti, benim engel olmama fırsat bırakmadan sırtından yaraladı. Ben hemen polise gittim. Barışıp bu kavgalara son vereceklerini sanıyordum. Fakat Fernanda Papo'nun yanında saklandı. Ancak üç gün sonra yaka-

layabildiler. Sonra ben Pedro'ya gidip şikâyetçi olmaması için yalvardım. Birlikte karakola gittik, Pedro yirmi beş dolar kefalet ödeyerek Fernanda'yı çıkardı. Fernanda hapiste sadece yarım gün kalmıştı.

Babamın evine döndüm. Fakat anladığım kadariyle beni Philadelphia'ya göndermek gibi bir niyetleri yoktu. Babamın asıl amacı iyice büyüdüğüm zaman beni askere yollamaktı. Askere giden bazı arkadaşların anlattığına göre orada hiç iyi davranmıyorlarmış insana. İlk gittiğinde çok zor gelirmiş, çünkü herkes sana emir verirmiş. Altıda kalkıp duş yapman gerekliymiş, giyinmek için topu topu iki dakikan varmış.

Babamsa askerlik hayatının dünyanın en güzel şeyi olduğunu söylüyordu. Evet, bir bakıma doğruydu. Elbise ucuz, yiyecek bedavaydı. Fakat babamın, beni askere yolladıktan sonra ortadan kaybolacağını tahmin ettiğimden ona boyun eğmemeye karar verdim. Herkesten azar işitecek, itilip kalkılacaktım. Bu yüzden bir gün, Fernanda'yı ziyarete gideceğimi söyleyip evden ayrıldım. Bir daha da dönmedim.

Nanda, Cruz'la kalabileceğimiz küçük bir oda buldu bana. Fakat çok küçük olan odada ancak bir yatak koyacak yer vardı. Ama haftada bir dolara daha iyisini de bulamazdım. Fernanda sık sık bize yiyecek getiriyordu. Getirmediği günler ben para kazanıyordum, Cruz da yemeği pişiriyordu. Yemek pişirmek onun işiydi, çünkü ben onun erkeğiydim.

O günlerde kendime altı tane köpek buldum. Onlara çok iyi davranıyor, yiyecek veriyor, odamı onlarla paylaşıyordum. La Marina'ya onları da götürdüm. Bana kötü davranacak herkesi ısırmalarını öğrettim. Oda kapısını açık bırakıyordum, köpekler içeri kimseyi sokmuyorlardı. Sahilde yüzerken üçü elbiselerimi koruyorlardı.

Muz toplamaya gidişimde de onları birlikte götürüyordum. Bir keresinde köpeklerimden biri, Papi, bir kamyonun altına yattı. Kamyon hareket edince üzerinden geçti. Yanına gittiğim zaman canı çok acıdığından beni ısırdı. Bu halime gülen kamyon şoförü beni çılgına çevirdi, ben de bulduğum dört çiviyi kamyonun lâstiklerine soktum. Daha sonra elime aldığım taşla kamyonda sağlam cam bırakmadım. Üstüme saldıran şoför yanımdaki beş köpekten kork-

tu da kamyonun içine sığındı. Ölen köpeğimi yanıma alıp La Esmeralda'ya götürdüm ve gömdüm. İki hafta Papi için ağladım.

Hector'la birleşmesinden sonra daha büyük bir eve taşınan Fernanda, Cruz'la beni yanına aldı. O adam bize iyi davranıyordu, tıpkı bir baba gibi. Bana elbise ve para verirdi. Bol bol da öğüt verirdi. Fakat hiç birine kulak asmazdım ben.

Bir gün La Esmeralda'da atom bombasının yapılışı hakkında bir film gösteriyorlardı. Birden sivil savunma hocası oradaki bütün çocukları itmeye başladı. Ben kendi dalgamda idim. Beni de birden itince boş bulunup yere düştüm. Hemen bir şişe alıp kafasında kırdım. Bütün çocuklar üstüme saldırdı. Hepsini bir güzel haklayıp aralarından ayrıldım.

Bir arkadaşım beni eve götürdü. Bütün bu olaylar sırasında orada bulunan polis arkadaşım olduğundan bir şey yapmadı. Bütün işleri bozan kızkardeşim oldu. Herkese kardeşi olduğumu, üç ayrı yerde birden oturduğumu söylemeye başladı. Bu lâfları işiten komiser arkadaşım olan polis memuruna, beni bulup çocuk mahkemesine götürmesini söylemiş.

Anam da benimle geldi. Bana inanan, benimle olan tek insan anamdı o zaman. Padin mağazasının arkasındaki çocuk mahkemesine gittik. Sivil savunma hocası, kafası sargılar içinde çıkageldi.

Yargıç neden böyle hareket ettiğimi sordu, ben de anlattım. «Tanıkların var mı?» dedi. «Bir çok tanığım var,» diye cevap verdim, «fakat hepsi benim gibi küçük.» Ceza olarak beş ay süreyle her hafta pazartesi günü çocuk mahkemesine gidip imza vermemi söylediler.

Bir gece, evden on gün uzak kaldıktan sonra dönerken, merdivende bir adam gördüm. Ağzında yanık duran sigarayı ayaklarımın dibine attı. Çok korktum ve hemen kaçtım. Biraz daha ileride beyaz yüzlü bir adam durmuş beni çağırıyordu. Tekrar yön değiştirip koşmaya başladım. En son karşıma çıkan iskelet suratlı adam ve yanındakiler beni iyice korkutmaya yetti. Bereket evimin bulunduğu sokakta kimseler yoktu. Kendimi zor eve attım ve beş gün yataktan çıkamadım. Olanları Fernanda'ya anlattığımda onların beni kontrola gelen polisler olduğunu söyledi.

Bu olaydan sonra biraz değiştim. Her dışarı çıkışımda

Nanda'ya gittiğim yeri söylüyordum. Okula bile döndüm, fakat yaşım onikiydi ve çalışıp anama yardım etmem gerekiyordu. Her sabah altıda doklara gidip pabuç boyuyordum. Bazan hiç para kazanamadığım oluyordu fakat doklara gitmeye devam ettim. Gemileri çok seviyordum. Küçüklüğümden beri denizci olmaya heves ederdim. Kumsalda ağaçtan yaptığım sandallara yelkeni takıp suya atar, vakit geçirirdim.

Alvaro bir mavnada çalışıyordu. Kendisi ile çalışmak istediğimi söyledim. Küçük olduğumu ve beni almaya cesaret edemediğini söyledi. O gün talihim hiç yoktu; olanlar yetmezmiş gibi kırmızı bir araba da köpeklerimden Star'ı ezdi. Durmasını ihtar ettiğim şoför bana bakmadan yoluna devam etti. Yanımda bulunan iki arkadaşımla intikamımızı aldık. Geçen her kırmızı arabayı taşladık. Sonra köpeği La Esmeralda'ya götürüp Papi'nin yanına gömdüm. Yanımda sadece Fleas kalmış, diğerleri kaçıp kaybolmuşlardı. Fleas beni çok seviyordu. Bir gün hastalandı, Fernanda onu hayvan hastanesine götürdü. Fakat Fleas hemen kaçıp bana döndü. Fernanda köpekten kurtulmak için adamın birine bir dolar verdi ve köpeği çuvala koyup Catano'ya götürdükten sonra koyvermesini söyledi. Belki inanmazsınız ama Fleas ertesi gün yine geri geldi. Sonra onu öldürdüler. Tanıdığım herkese sordum, fakat kimse öldüreni bilmiyordu.

Bir gün doklarda Pabuç boyuyordum. Yüklenecek bir şilep vardı. Fakat tayfaların hepsi sarhoştu. Kaptan Gelo'ya «Ben de yardım edebilir miyim?» diye sordum. O da edebileceğimi söyledi. O günden sonra hep yardım ettim. Bir gün Gelo'ya, «Bak kaptan, ben de geminde bir iş istiyorum,» dedim. «Küçük değil misin?» diye sordu. Ben de yaşımın on üç olduğunu söyledim. Anam ve babamın izinlerini alırsam bu işin olabileceğini anlattı.

Babam böyle bir izin vermeyi reddedince hemen üvey-babam Hector'a gittim. Hector çabucak imzaladı. Bu adamı öz babamdan çok seviyordum. Her ne kadar artık anamdan ayrı yaşasa bile çok iyi bir insandı. Daha sonra Fernanda'ya gittim, beni gemiye almadıklarını ve içeri girebilmek için imzasına ihtiyaç olduğunu söyledim. Kâğıdı imzaladı. Ben de alıp Gelo'ya götürdüm. Gelo'nun yanıma kattığı adam beni 22. durağa diğer işlemleri tamamlamaya götürdü. Bütün kâğıtlarım tamamlandıktan sonra Gelo eşyalarımı hazırlama-

mı gelecek çarşamda St. Croix'ya gideceğimizi bildirdi. Olanları Fernanda'ya anlattığım zaman yaptığım işin tehlikeli olduğunu, kendime iyi bakmamı tembih etti.

St. Croix çok güzel bir yerdi. Bütün şehri gezmeme imkân vardı, işimiz saat dörtte bitiyordu. Hemen yıkanıp elbise değiştirerek karaya çıkıyorduk İki yıl süreyle St. Croix, Santa Lucia, Santa Domingo, Tortola ve Malvada arasında dolaştım.

Seviştiğim ilk kadından St. Croix'da bir çocuğum var. Bir Cuma günü St. Croix'e vardık. Bütün gün gaz fıçılarını boşalttık. Bütün giyeceğim bir pantolonla bir kazaktı. Tek giysilerim bunlar olduğundan banyo yaptıktan sonra yine aynı şeyleri giydim ve dolaşmaya çıktım. O gün azizlerden birinin günüydü, herkes eğleniyordu. Cebimde üç dolarım vardı. Ben de lunaparka, dönmedolaplara binmeye gittim. Parkta dolaşırken kenarda duran bir kız gördüm. Bana gülüp, «Şu küçük pis zenciye bakın. Pisliğine bakılırsa Porto Riko'lu olmalı,» dedi.

Bu bana çok dokundu, hemen gemiye koştum. Ertesi gün Porto Riko'ya döndüm. Seferden bana on altı dolar kalmıştı. Şehre çıkıp iki çift gömlek, iki pantolon ve yeni pabuçlar aldım. Üç gün San Juan'da kaldıktan sonra St. Croix'ye döndük. Yükümüz pirinç ve ve fasulyeydi. Bu sefere yedek olarak alınan tayfalardan biri bana,

«Simplicio, sevgilimi tanıştıracağım seninle» dedi. Akşamüstü banyo yapıp kendime çeki düzen verdim. Arkadaşın sevgilisi gelince ona, «Beni hatırladın mı?» diye sordum.

«Hayır, hatırlamadım.»

«Salıncakların yanında bana 'pis küçük zenci' demiştin.»

«Ha, o çocuk sen miydin?»

«Evet, bendim.»

Bir parça ispanyolca biliyordu. Bir süre konuştuk, sonra sinemaya gittiler. Ben arkalarından çıktım. Önüme gelen ilk sinemaya daldım.

Saat on sıralarında sinemadan çıkınca yolda kıza rasladım. Beni çağırdı. Anladığıma göre arkadaşımla kavga etmişlerdi. Her neyse, bana adımı, yaşımı ve buna benzer bir sürü soru sordu. Bir tek yalan söyledim. Teknenin kaptanı babamdır dedim.

Parktaki bir sıraya oturduk ve konuşmaya devam ettik. Sonra kollarını boynuma doladı ve beni öptü. Orada arkadaş olduk. «Yarın seni gelip alacağım ve ailemle tanıştıracağım,» dedi.

«Ya arkadaşım ne olacak?» diye sordum.

«Onu sevmiyorum,» diye cevap verdi.

«Peki öyleyse, yarın gel.»

Gerçekten ertesi gün geldi. Sabah saat on sularıydı. Bizi gören arkadaşım çok kızdı ve başka bir gemiye geçti.

Kaptandan beş dolar borç aldım. Sevgilimi arabayla dolaştırdım. O akşam sinemaya gittik. Çıkışta beni evlerine çağırdı: Biz eve gelince ailesi dışarı çıktı ve bizi yalnız bıraktılar. Bana, «Gel odama gidelim, bu akşam burada yatarsın» dedi. Çok korkmuştum. «Fakat burada kalamam, garip olur,» dedim.

«Burada kal ve benimle yat,» dedi. Kalmak, onunla yatmak istemiyordum. Belki de korkudan olacak. Çünkü ilk defa bir kadınla yatacaktım. Çok da güzeldi. Beyaz bir teni, uzun saçları vardı.

Bereket, bana yapacağım şeyleri sırasıyla gösterdi. «Gömleğini çıkar, şimdi de pantolonunu.» Korkmama rağmen geceyi onunla geçirdim. Bana kalsa o gece çok başarılıydım. Henüz on üç yaşında olmama rağmen büyük bir adam gibi hareket etmiştim. Fakat o on sekiz yaşında bir kadındı, yani kız değildi.

Ertesi sabah erken kalktım. Gemi Porto Riko'ya dönüyordu. Kendisi ile kalmam için çok yalvardı ama çalışmam gerekiyordu. Haftaya tekrar evine geleceğimi söyledim. Hafta sonunu birlikte geçirebilirdik. Bütün hafta çok yorgundum. Bir kere yapmıştım, aynı şeyi daha da yapmak istiyordum. Fernanda'ya bir kadın bulduğumu söyleyince daha çok küçük olduğumu, iyice büyümeyi beklemem gerektiğini hatırlattı. Fakat onun söylediklerine kulak asmadım. St Croix'ya döndüğümüzde sevgilim beni bekliyordu. Kaptan da onun kızkardeşini beğenmişti. Artık gemide yatıyorduk. Ben sevgilimle, kaptan da benimkinin kızkardeşiyle.

Bu şekilde üç güzel ay geçirdim. Sonra birden gebe kaldığını, benden çocuk beklediğini söyledi. Önce inanmadım. Benim çocuğum olduğunu söyleyince onu yalancılıkla suçladım. Yine de bütün paramı ona harcadım. Elbiseler,

çamaşırlar, mücevherler, her şey aldım. Bu aralar Fernanda'ya bir kuruş bile vermedim. Kızı sevmeye başlamıştım.

Fakat bir gün, elimde Porto Riko'dan aldığım güzel bir elbise ile ona dönünce evde genç bir adam buldum. Ona selâm verdim, fakat karşılık bile vermedi. Sonra babası beni bir kenara çekti, «Çok üzgünüm ama kızım bu adamla yaşıyor,» dedi. Daha çok küçük olduğumu ve Porto Riko'da onun gibi bir sürü kız bulunduğunu düşünerek üzerinde fazla durmadım. Aldığım elbiseyi babasına verdim. Gemiye dönünce olanları kaptana anlattım. Porto Riko'ya dönünce de o gemiden ayrılıp başka gemiye geçtim.

Kendi hayatıma yetecek kadar para kazanıyordum. Bazan havanın ve denizin durumuna göre haftada bir sefer yapıyorduk. Haftada yirmi dolar kazandığım oluyordu. Bazı kereler de iki üç hafta para alamıyorduk. Bu daha çok uzun yolculuklara raslıyordu. Santa Lucia'ya gittiğimiz zamanlar işler değişiyor, saat başına para alıyorduk. On beş, yirmi dolar avans veriyorlardı.

Santa Lucia Fransız sömürgesi, her yerde Fransız bayrağı var. Oraya kayatuzu almaya gittik. Hem Porto Riko'dakinden bol, hem daha ucuzdu. Tuttuğumuz balıkları tuzlamak için beş yüz çuval tuza ihtiyaç vardı. Gemiyi yüklemek için bütün gün çalıştık.

Porto Riko'ya dönünce bir arkadaş St. Croix'daki sevgilimin benden bir oğlu olduğunu söyledi. Hemen küçük bir istakoz gemisine atladım ve St. Croix'ya gittim. Gemi limana varır varmaz atladım karaya. O bir köşede beni bekliyordu. «Ne zaman Porto Riko'dan gemi gelse seni bekliyordum,» dedi. «İşte oğlun. Al da bak.»

«O benim oğlum değil,» dedim. Sonra baktım, çirkin bir burnu ve çirkin gözleri vardı. Tıpkı bana benziyordu. Zavallı küçük! Acaba saçları da benimkilere mi benzeyecekti? Anasıyla hiç ilgisi yoktu, anası çok güzeldi.

«Farzedelim benim çocuğum. Ne yapmamı istiyorsun?» diye sordum. Kız, «Dinle, kocam çocuğu kabul etti, seninle onun için konuşmak istiyordum,» dedi. «Konuşacak bir şeyim yok,» dedim. Dönüp gemiye bindim de Tortola'yı, Santa Lucia'yı, bir sürü yeri dolaşmaya devam ettim. Oralarda çeşit çeşit kadın vardı, olanları unutmama yardım ettiler.

Böylece iki yıl süreyle denizde çalıştım ve anama yardım ettim. Fakat bir gün, bronz madeniyle yüklü St. Tho-

mas'tan dönerken büyük bir fırtınaya yakalandık ve geminin direği kırıldı. Kamaralara inen kaptan beni uyur bulunca, «Kalk kalk, burada boğulup kalacaksın,» diye bağırdı. Üzerime boşalttığı bir kova su ayılmama yardım etti. «Pantolonunu çıkar, gemi batmak üzere,» dedi. Güvertede herkes çılgınlar gibi koşuyordu. Gemi su üstünde duruyordu ama kontrolden çıkmış bir haldeydi. Akıntıya kapılmış başıboş gidiyorduk. Gök yüzü çok bulutlu ve kapkaraydı. Ölmekten korkuyordum.

Ertesi sabah saat altı sıralarında Fajerdo açıklarındaydık. Ama fırtınanın şiddetinden kıyıya çıkmamıza imkân yoktu. Eğer gemiyi döndürmeye kalksak batabilirdik. Doğuya doğru gitmeye devam ettik ve San Juan yakınlarına geldik. Oraya yanaşmamız da imkânsızdı. Gemi iyice su almaya başlamıştı. Herkes pompaların başına geçti ama nafile. Bu arada kopan seren direği kaptanın üzerine düşünce kaptansız kaldık. Denize atlayıp atlamamayı düşünüyorduk. Son bir gayretle filikaya bindim, uyuyakalmışım.

Gözlerimi tekrar açtığımda deniz durulmuştu. Uzaktan El Moro'yu, seçebiliyorduk. Gemi batmak üzereydi. Tam o sırada uzaktan gelen sahil muhafaza motörünü gördük. Mürettebat hemen gemiye atladı ve pompalarla suyu boşaltmaya başladılar. Bizi de kıyıya götürdüler. Doktorlar geldi, muayene olduk, hepimizi bıraktılar. Kaptanı hastaneye götürdüler. Denizden yeteri kadar hevesimi almıştım. Kaptanla konuştum ve bir daha sefere çıkmayacağımı söyledim. Eşyalarımı toplayıp eve döndüm.

Marcelo ile tekrar yakın arkadaş olmam o sıralara rastlar. Hatta çok daha önceden ona hayrandım. Hep yalınayaktı, yırtık pırtık giysilerle dolaşır ve sık sık astım nöbeti geçirirdi. Onunla birlikteyken gücenmemesi için ben de çıplak ayakla dolaşırdım. Fernanda'nın kızacağını bildiğim için ona pabuçlarımdan birini de veremezdim. Bazan ona bir çift pabuç ve fanilâ verdiğim olurdu. Fakat o eskitinceye kadar aynı şeyleri giyerdi. Bir çok kereler ona, «Marcelo, eşyaların kirlenince bana ver. Nanda'ya yıkatır, tekrar getiririm,» derdim. «Böylece hep temiz kalırsın.»

Üvey anası ona çok kötü davranıyordu. Babası da öyle. Bu nedenle Marcelo'ya elimden geldiği kadar yardım

ediyordum. Marcelo hep benimle beraberdi. İş aramaya gittiğim zamanlar dışında ona sorardım, bana, «Yok hayır, çok yorgunum. La Esmeralda'da kalıp haber salarım,» derdi. Ben de yalnız gider, dönünce paramı onunla paylaşırdım.

Marcelo'yu kalması için bizim eve götürdüm. Holdeki sedirin üstünde yatardık. Nanda aldırış etmezdi. O da Marcelo'ya acıyordu, bana hep, «O senin en hakikatli, en iyi arkadaşlarından biri,» derdi.

Bazen birlikte gemilere pabuç boyamaya giderdik. Bir gün garip bayraklı bir gemi gördük. Marcelo'ya, «Şu garip bayrağın ne olduğunu merak ediyorum,» dedim. «Hadi gidip soralım.» Gemiye gittik, ahçıbaşı bizi karşıladı. Kamarasına götürdü ve anlayamadığımız garip bir dil konuşmaya başladı. Çok korkmuştum. Marcelo'ya, bizi gemiden atacaklarını söyledim.

Ahçıbaşı konuşmaya devam etti, biz de kafamızı onaylarcasına sallamaya başladık. Sonra bir baş işareti yaptı. Biz bu işareti, gitmemiz gerektiği yolunda yorumladık. Fakat o bizi aşağı indirdi. Bize birer beyaz pantolon ve beyaz gömlek verdi. Sonra kendisini izlememizi yine işaretle anlattı. Bizi götürdüğü yer geminin mutfağıydı. Marcelo tabakları yıkıyor, ben de fincan ve bardakları sıralıyordum. Bütün gün, saat altıya kadar orada kaldık.

Tekrar elbiselerimizi giydik ve kaptan kamarasına götürüldük. Her şey çok güzeldi. Her yanda kristaller göze çarpıyordu. Kaptan İspanyolca konuşan bir tayfayı çağırttı. Tayfa, kaptanın çalışmamızdan çok memnun kaldığını ve ertesi gün gelip gelemiyeceğimizi sordu. Biz de geliriz, dedik.

Geminin büyük bir yemek salonu vardı. Önce masaya beyaz bir örtü seriyorduk. Sonra tabak, çatal, bıçak ve bardakları yerleştiriyorduk. Bütün yaptığımız iş bu kadardı. Sonra tayfalar gelip yemeklerini yiyorlardı. Gemiyi yükleyenler arasında da Esmeralda'dan iki arkadaş vardı: Reinaldo ve Fontanez. Artık yemekler ziyan olmasın diye onlara veriyorduk.

Bir hafta gemide çalıştık. Aldığımız ücret sadece yemekti. Öğlen ve akşam orada yiyorduk. İstakozdan çeşitli et yemeklerine kadar her istediğimizi yiyebiliyorduk. Cuma günü, geminin hareketine iki saat kala kaptan bizi ka-

marasına çağırdı. Kartonlarla sigara verdi. Çeşitli sabunlar, giyecek eşyaları ve daha bir çok şey. Ahçıbaşı ise yirmi dolar vermekle yetindi. Tayfalar da çok iyi davrandılar. Kazancımız seksen dolara yakındı. Tabii kartonlarla sigara ve diğer eşyaları saymazsak. Bize geminin taşıdığı her yükten bir parça verdiler. Ayrıca adreslerini bırakıp yazmamızı tembih ettiler. Fakat hangimiz yazacaktık Monrovia dilinde?

Elimizdeki bütün o yükle bizi ta La Esmeralda'ya kadar götürmesi için taksiye iki dolar verdik. Eve varınca ilk işimiz yükümüzü boşaltmak oldu. Bize her çeşit sigaradan vermişlerdi. «Beş kartonu Nanda'nın,» dedim. Kalanları da evin altında açtığımız bir deliğe saklàdık. Sonra Marcelo'ya döndüm, «Burada seksen beş dolar var. Bu çok para. En iyisi ikiye bölmeli,» Her birimiz kırk iki dolar elli sent aldık. Ben payıma düşen paradan on dolar anama ayırdım. Marcelo'da beş dolar verdi, anam için olduğunu söyledi. Sonunda Nanda'ya yirmi beş dolar verdim, gerisini kendime sakladım. Bir kaç paket sigara aldım, fakat bunları Nanda olmadığı zamanlar içiyordum.

Üç gün sonra Marcelo'yu çağırdım. Yeni fikirler hep benden çıkıyordu. Marcelo'ya kaç parası kaldığını sordum. «Yedi dolar,» dedi. «Bak benim hâlâ on dolarım var. İstersen bir sandal alıp balığa çıkalım.»

Sandalı olan bir çocuğa gidip parayı verdik, sandalı aldık. «Artık sandal sizin,» dedi.

Ben de, «Evet, artık benim ve emirleri ben vereceğim,» dedim.

İçine biner binmez altı düz olmayan sandal sallanmaya başladı. En küçük hareketle devrilebilirdi. Catano'ya doğru yola çıktık. Amacımız sandalın içine taş parçaları koyup dengeyi sağlamaktı. Taşları doldurup geri dönerken 1 numaralı dok açıklarında yanımızdan geçen ve Catano seferini yapan vapurun dalgası ile alabora olduk. Sandalın kenarına yapışıp kaldık. En büyük korkum köpek balıklarıydı. Şaşkınlığımız geçer geçmez hemen sandalı çevirdik ve içindeki suyu boşaltmaya başladık. Sonunda sağ salim kıyıya dönebildik. La Princesa da demir attık, bitkin bir halde eve döndük.

Ertesi gün La Princesa'ya gittik. Sandalı denize indirecekken bir adam geldi. «Dinle küçük bu sandal benim,» de-

di.

«Senin sandalın mı? Nasıl olur, daha dün satın aldım onu.»

«Söyle kim sattı sana?»

«Catano'da bir çocuk,» Sonra sandalı tekrar kıyıya çektik. Adama dik dik baktım. Beni birden itti.

«Efendim bu sandal benim.»

«Hayır, bu sandal benim,» dedi.

«Nasıl sizin olur, onu kendi paramla aldım.» Sonra Marcelo işe karıştı, «Bırak, alsın gitsin,» dedi.

«Hayır Marcelo. Bu sandal bizim,» dedim ve adama döndüm, «Sandalın size ait olduğunu gösteren belgeleriniz var mı?»

«Yahu Simplicio bırak, meselc çıkarma.»

«Sen karışma Marcelo.»

Sandalı boyamaya devam ettik, sonra eve döndük. Ertesi sabah geldiğimizde sandal yerinde yoktu. Adam sandalı alıp götürmüştü.

«Marcelo gel, Catano'ya gidip çocuktan paramızı geri alalım.» Hemen Catano'ya gittik, çocuğu evde bulduk.

«Ben senden çalınmış mal satmanı istemedim. Koş git parayı getir,» dedim.

«Olur. Bir dakika bekle hemen getireyim».

«On üç dolar ver yeter; nasılsa sandalı iki gün kullandık. Dört doları kira parası sayarsın,» dedim. Marcelo'ya beş dolar verdim. Kendim sekiz dolar aldım. O andan sonra da sandalları aklımdan çıkardım.

La Esmeralda'ya dönünce bir süre boş dolaştım. Sonra bir gün hurda demir toplayanları gördüm. Ne yaptıklarını sordum.

«Bu hurdaları satıyoruz,» dediler. Ben de aynı işi yapmaya karar verdim. Önce kendime tahtadan, koca tekerlekli bir el arabası yaptım. Sonra Marcelo, bir arkadaşım ve ben sağda solda hurda demir toplayıp satmaya başladık. Arabaya üç yüz kiloya kadar demir sığdırabiliyorduk. Bu ağırlığa tekerlekler zor dayanıyordu. Bazı günler sabah altıda La Esmeralda'dan çıkıyor, eski hava alanına gidip demirleri satıyorduk. Bu yol tam on iki saat sürerdir. Her keresinde yolda bir aksilik olur, ya tekerlekler fırlar, ya arabanın bir yanı çökerdi. Bir kenarda durur, sağdan soldan tahta toplar, arabayı onardıktan sonra tekrar yola koyulur-

duk. Bazı günler yolun yarısından bir parça tahta bulmak için. La Esmeralda'ya kadar koşa koşa döndüğümüz olurdu.

Bir keresinde Marcelo'yu San Juan'a yolladım, bir çekiçle bulabilirse bir kaç tane de çivi almasını söyledim. Aradan beş altı saat geçti ve Marcelo döndü, yorgunluktan bitkin bir haldeydi. Kimse ne çekiç vermişti, ne de çivi, yolun ortasında kalmıştık. Açlıktan bayılacak haldeydik. Bütün bunların üstüne, hava alanına vardığımızda da her taraf kapanmıştı. Arabayı hava alnındaki bekçilerden birine teslim edip yürüye yürüye La Esmeralda'ya döndük. Otobüse binecek paramız bile yoktu. San Juan'a vardığımızda saat gecenin onuydu. Aç ve parasızdık, ne yapacağımızı bilmez halde üzgün üzgün otururken Marcelo'ya :

«Bırak artık üzülmeyi. Nasıl olsa arabamız orada. Yarın da yepyeni bir gün, kimbilir neler olur,» dedim. Yemek yemeğe bizim eve gittik, Nanda nasılsa her zaman bana bir şeyler ayırırdı. Yemeğimi Marcelo ile paylaştım. Sonra kapının önündeki çeşmede yıkandık ve yattık.

Ertesi sabah Marcelo benimle gelmek istemedi. Ben tek başıma gittim ve demirlerin karşılığında altı dolar aldım. Aldığım altı doları üçümüz paylaştık, adam başına ikişer dolar düştü. Fazla bir şey sayılmazdı.

Hep yeni işler düşünüp kafamda kurardım. Bir keresinde Marcelo ile yolda yürürken civardaki hamamın sahibi bizi çağırdı. Hamamın bahçesini çeviren palmiye ağaçlarını temizlememizi istedi. Ağacın üstüne çıkıp kurumuş kısımları koparacak ve atacaktık. Ağaç başına otuz dört sent verecekti bize. Marcelo'ya orada beklemesini söyledim, hemen gittim sağlam bir ip buldum. Sonra iple ağacın dallarını teker teker aşağı eğdim, Marcelo'da temizledi.

O gün bayağı kârlı olmuştu işimiz. Ortalıkta bir sürü turist dolaşıyordu. Ağaçtan indirdiğimiz meyvaları turistlere satıyorduk. Amma hamamın sahibi kısa sürede ne yaptığımızın farkına vardı. İşi durdurdu, kıçımıza da tekmeyi bastı. Bizi orada çalışanlardan biri şikâyet etmiş. Hem de La Esmeralda'lı bir adam. İşten kovulduk ama giderken bizi şikâyet eden adama iki tane taş attım.

Daha sonra bir gün olta aldık, balığa gitmeye karar verdik. Bütün istediğim rahat çalışacağım, kimseden emir almayacağım bir iş sahibi olmaktı. Sahilde balık tutmaya

çalıştık, fakat sular alçaldığı için pek bir şeyler yakalayamadık.

O civarda oturan Blanca adında bir kadın vardı. Balık tutmaya çalıştığımızı gördü. Sigara satardı. Dört sigara beş sentti. Bir gün Marcelo'ya beş sent verdim, gidip sigara almasını söyledim.

«Yağma yok, Git kendin al,» dedi. Ben de gittim.

«Blanca, beş sentlik sigara ver bana.» Sigaraları avucuma koyarken elimi okşadı, sıktı. Nedense sinirlendim.

«Gel seninle konuşalım,» dedi.

«Ama senin kocan yok mu?»

«Önemli değil.»

Böyle deyince bir an içimden kaçmak geldi ve kaçtım. Marcelo'ya anlattım, inanmadı. Ertesi gün, «Gel birlikte gidelim, o zaman inanırsın,» dedim. Sabahtı, Blanca'nın kocası Alterino bilârdo oynamaya gitmişti. Blanca'nın çocukları da yoktu. Marcelo'ya benimle içeri gelmesini söyledim. «Hayır, ben kapının önünde durayım daha iyi. Alterino gelirse bir ıslık çalarım, sen de camdan atlayıp kaçarsın,» dedi.

İçeri girdim, Blanca beni görür görmez sarıldı, öpmeye başladı. Beni çok sevdiğini, ne istersem vereceğini söyledi. «Şimdi olmaz,» dedim. «O zaman gece gel,» dedi. «Peki gelirim,» diye söz verdim.

Akşam hava karardı, saat sekizde Blanca'nın evine gittik. Marcelo gelenleri gözetlemek için evin altına süzüldü. Ben gidip sanki sigara alacakmış gibi kapıyı çaldım. Kapı açılınca hemen sordum: «Alterino evde mi?» «Hayır. Gel içeri. Çocuklar da uyuyor.» İçeri girdim, hemen yatağa girdik ve öpüşmeye başladık. Sonra soyundu, çırılçıplak kaldı ve...

Geceleri evinin yakınındaki bir duvarın dibinde buluşurduk. Oradan San Juan'a uzanırdık. Çoğu kere otele gitmemizi isterdi. Parasını o verecekti ama bir türlü ben cesaret edemezdim. Bir keresinde La Esmeralda'ya gittik, sabahın ikisine kadar orada kaldık.

Evli olduğu için işler karışıyordu. İstersem çocuklarından ayrılabileceğini söyledi bana. Ben o zaman on dört yaşındaydım, Blanca ise yirmi altı. Bu dostluğumuz bir yıl kadar sürdü. Sonra bir arkadaşım kocasına söylemiş, iş bozuldu.

Alterino Fernanda'ya gidip her şeyi anlatmış. Ben bir

şeyden habersiz San Juan'dan eve dönünce Fernanda çağırdı, «Gel buraya Simplicio, seninle konuşmak istiyorum. Bir yuva yıkmaya hakkın yok, o kadının dört çocuğu var. Yaptığın iş yanlış. Daha gençsin, yaşına göre bir kız bul,» dedi.

«Ama Nanda ben onu seviyorum.»

«Bırak bunları Simplicio. Git, kendine uygun bir karı bul. Yardım ederim sana.» Ama ben direttim :

«Nanda, bir insan sevdi mi sever.» Blanca bana karşı çok iyiydi, elbise, pabuç, her şeyi alıyordu. Parası çoktu, çünkü kocasının kendi işi vardı. Kocasını da sevmiyordu, sadece beni seviyordu. Hâlâ da sever.»

Sonunda kocası baktı olmayacak, Blanca'yı anasının yanına yolladı. Oradan gidip kendisini görmem için bana Marcelo ile haber yollatıyordu. Her haber yollatışında da giderdim bulurdum onu, ama nedense eskisi gibi tatlı olmuyordu buluşmalarımız.

Bu arada Marcelo ile balık tutmaya devam ediyorduk. Bir gün talihimiz vardı, yakaladığımız balıkları sekiz dolara sattık. Sekiz doların bir kuruşunu bile boş yere harcamadık. Kendimize balık tutmak için bir tüfek aldık. Gece bununla balık tutacaktık. Geceleri rıhtıma iner, kimseye gözükmeden balık avlamaya çalışırdık.

Bir gece altı büyük balık vurduk, hem de çok büyüktü balıklar. Akşam saat sekizde La Esmeralda'dan ayrılmıştık, saat onda elimiz kolumuz balık dolu döndük. Tam, yirmi altı dolar kazandık o balıklardan. Balık tuttuk mu her zaman La Esmeralda'da satardık. Orada belki dışardakinden daha az para verirlerdi ama müşteri çoktu.

Blanca ile dostluğumuz devam ederken bazı günler Fontanez'in evine pabuç boyamaya giderdim. Evin pencerelerinden birinden bakınca Blanca'nın evi görünürdü. Boyayacağım pabuçları alır, o pencerenin önüne oturur, bütün gün oradan ayrılmazdım. Fontanez'in karısı Flora da gelir, yanımda durur, bazan saçımı okşardı. Bir gün biri Fontanez'e benim karısına âşık olduğumu söylemiş. Duyar durmaz hemen çalıştığı yere gittim. «Bak Fontanez, sana bir sürü şey uydurmuşlar,» dedim. Fakat lâfı ağzıma tıkadı, «Çek arabanı kafanı kırmadan.» Ben de çektim gittim.

Fontanez beni. Fernanda'ya şikayet etmiş. Karısına aşık olduğumu söylemiş. Hemen o gece Fernanda ile beraber Fontanez'in evine gittik, Fontanez'e bütün bunların uy-

durma olduğunu söyledim. Fontanez inanmıyordu, ileri geri konuşmaya başladı. Flora kızdı, kafasına bir şey fırlattı. Sonra da çıktı evden, gitti teyzesinin yanına. O evden kaçınca Fontanez bize saldırdı. Hatta eve döndükten sonra arkadan elinde tüfekle geldi. Tüfeği şakağıma dayadı, «Pis zenci, karıma dokunursan seni köpek gibi öldürürüm. Sen daha nesin? Bakabilir misin ona? Sana gelirse orospu olur o kadın.» Bir şey demedim, yürüdüm gittim. Nanda'yı buldum.

«Bak Nanda, bu kadınla aramda hiç bir şey yoktu. Ama şimdi kafam bozuldu. Kocasına ders vermek için kaçıracağım onu,» dedim O kızgınlıkla dediğimi de yaptım. Halbuki o güne kadar Flora'yı pek fazla beğenmezdim bile. Ona aşık olmak aklımdan bile geçmezdi. O da herhalde bana karşı bir şey hissetmiyordu; öfkemden bütün gece uyuyamadım.

Marcelo Flora'nın teyzesinin adresini biliyordu. Sabah altıda yola koyulduk. Flora evdeydi, erkek kardeşi de yanındaydı. «Flora,» dedim, «Nanda seni görmek istiyor.» Anamın çağırdığına inanmıştı, hemen giyindi ve aşağı indik. «Flora beni seviyor musun?» diye sordum.

«Bilmiyorum.»

«Ama ben seni seviyorum.»

26. durağa kadar yürüdük. «Benimle gelir misin?»

«Sen bana bakacak parayı nereden bulacaksın?»

Bir kere kafama koymuştum. Hemen yoldan geçen bir taksi çevirdim.

«Şimdi teyzemin evine gidiyoruz. Orada kalacaksın ve bundan sonra bizimle yaşayacaksın.» Önce, hayır, dedi, Ben direttim. Taksiyle Mameyes'e gittik. Migdalia teyzeme Flora'nın kadınım olduğunu söyledim.

Teyzemi yıllardır görmemiştim ama bizi iyi karşıladı. Önce toparlanamamıştı, sonra Flora'nın Fontanez'in karısı olduğunu hatırladı. Yine de bir şey demedi. «Peki, ikiniz şu yatakta yatarsınız,» dedi. Ev büyüktü, bazı odalar perdeyle bölünmüştü. Kimseye görünmeden istediğimizi yapabilirdik. Orada bir hafta balayı yaşadık. Yanımda sadece on dolar vardı, Flora'dan biraz borç aldım. Bir hafta geçince, «Hadi gel San Juan'a dönelim. Burada para kazanmama imkân yok,» dedim.

«Hayır, hayır. San Juan olmaz, oraya dönemem,» diye yalvardı ama direttim:

«Evet. La Esmeralda'ya gidiyoruz, kalk.»

San Juan'a vardığımızda Flora'yı meydanda bir tahta sıranın üzerine oturttum, beni beklemesini söyledim. Ben Fernanda'ya gittim. Fernanda bizi evine almak istemedi. Yaptığım işin kötü, Fontanez'in de üvey babam Hector'un amiri olduğunu söyledi. «Peki,» dedim, oradan Soledad'a gittim. Soledad yanında kalabileceğimizi söyledi. Hemen Flora'yı aldım, Soledad'ın evine gittik.

Fontanez beni gördüğünde çok öfkelendi, ama hiç bir şey söylemedi. Bara girdi, içmeye başladı. Aradan bir kaç saat geçti, yiyecek içecek almak için evden çıkmıştım ki tekrar karşılaştık. Bir süre bana baktı, fakat durmadım ve yürümeye devam ettim. Amelia'nın evinin önünde durmuş bir arkadaşımla konuşuyordum, baktım Fontanez tekrar üstüme doğru geliyor. Geldi, iki üç adım kala durdu. «Neden öyle gözlerini dikip bakıyorsun?» diye sordu ve itti beni. O zaman Fernanda koşup Fontanez'e iki tokat attı. Ben de eve daldım, büyük makası aldım. Şişleyecektim onu. Tam vuracakken biri bileğime yapıştı, Fontanez'in yeni dostuydu bu. Kadın kendini üzerime attı, ağlıyordu. Fontanez Nanda'ya çatmak istedi; fakat Nanda sert çıktı, «Bu tokadı yedin. Bunun gibi elli tokat daha yersin,» dedi. «Oğlumu rahat bırak.»

Fontanez elini bana uzattı, «Sen tam bir erkeksin. Seninle dost olalım, gel bara gidelim de sana bir içki ısmarlıyayım.» İçki içmediğimi söyledim. «Peki, ne zaman ihtiyacın olursa bana gelebilirsin.»

Soledad'ın evinde rahattık ama biraz sıkışıktık. Soledad, çocukları, Flora ve ben, hepimiz bir odada yatıyorduk. Aslında bir de mutfağı vardı ama kırık dökük eşyalarla doluydu. Yatak koyacak yer yoktu.

Çocuklar Soledad'la büyük yatakta yatıyorlardı. Flora'yla ben de divanın üzerinde. Soledad bize karşı çok iyi davrandı. Çalıştığı Gümüş Kupa barında bana da iş buldu. Ben ondan biraz daha fazla ingilizce biliyordum. Amerikalılarla olduğu zaman anlaşmalarına yardım ederdim. «Amerikalı seni beğendiğini söylüyor,» derdim. «Benimle olmak istiyorsa şu kadar para ödemeli,» diye cevap verirdi. Amerikalı razı olunca kalkıp giderlerdi. Yalnız bir kötü yanı vardı, herkese kardeşi olduğumu söylerdi. «Söyleme, utanıyorum», derdim, dinlemezdi.

Gümüş Kupa barında gecede üç buçuk dolar alırdım. Yedi saat çalıştığıma göre saat başına yarım dolar ediyordu. Fazla sayılmazdı ama oldukça da iyiydi. Daha çok bahşişlerden para kazanıyordum. Bir gecede on beş, yirmi dolar bahşiş aldığım olurdu. Soledada aynı zamanda ihtiyar Camacho'nun, bizim barın sahibinin de dostuydu. Onun için herkes bana iyi davranıyordu. Yine de üç ayda dört kere kovuldum. Sonuncusunda da oldukça ciddiydi, bir daha işe almıyacaklar sandım. Kabahat da benimdi ya. Beni, orada çalışan kadınlarla bir odaya kapanmış bulurlardı hep. Ne de olsa gençtim, kadınlar hadi dediler mi hayır diyemiyordum. Ben onların peşinde koşmuyordum, onlar beni kovalıyorlardı. Soledad bütün bunları biliyordu ama Flora'ya söylemezdi.

Bir süre Soledad'ın evinde kaldık. Sonra Fernanda'ya tekrar bizi yanına alıp almayacağını sordum, kabul etti. Soledad'a evde rahat edemediğimizi, onu da rahatsız ettiğimizi söyledim, «Nanda'nın yanına çıkıyoruz,» dedim. Soledad bir şey demedi.

Nanda'nın evi de çok kalabalıktı. Evde altı kişiydik. Hector, Nanda, Flora, Felicita'nın ikizleri ve ben. Nanda Flora'ya karşı çok iyiydi, ana kız gibi anlaşıyorlardı. Hatta Nanda kendi kızlarından daha çok seviyordu Flora'yı.

İşsiz kalmıştım, haftada en fazla bir gün iş bulup çalışabiliyordum. Sabah erkenden kalkar, iş aramak için yollara düzülür, çoğu zaman da bulamazdım. Hector bana bir baba gibi davranırdı. Bize bakan da oydu zaten. Elbiselerini, pabuçlarını giymeme kızmazdı. Eline para geçtikce de bana bir şeyler alırdı. Kazık kadar adamdım ama yine de çıkarıp cep harçlığı verirdi bana. Hector babalarımız arasında en iyisiydi. Ben de sonradan para kazanmaya başlayınca elime geçenlerin bir parçasını devamlı Hector'a verirdim.

Fernanda ile Hector ayrıldıklarında ben New York'taydım. Tam olarak nedenini bilmiyorum. Ama daha önce, ben Porto Riko'dayken bir keresinde kavgaya tutuştuklarını ve anamın Hector'u yaraladığını görmüştüm. Benim gözümün önünde yapmıştı hem bunu. Yapmaması gerekirdi. Anamın kusuru buydu, kafasına bir şey takıldımı onu yapmadan duramazdı. Demek Hector'u yaralamayı koymuştu kafasına. Bir çeşit hastalık gibiydi bu.

O geceyi çok iyi hatırlarım. Anamla Santurce'ye sine-

maya gidiyorduk, bindiğimiz araba başka bir arabaya çarptı ama bize bir şey olmadı. Sadece canımız sıkılmıştı. «Hadi eve dönelim. Sinemadan vazgeçelim,» dedim. Fernanda gitmek istiyordu, ben dönelim diye direttim.

Korkmuştum, belki yolda bir kaza daha olurdu. Eve dönerken bir barın önünden geçiyorduk. Bir de baktık içerde Hector, kucağına bir kadın oturtmuş. Fernanda onları o halde görür görmez çılgına döndü, içeri girip Hector'un üzerine saldırdı, «Suratını paralayacağım senin herif!»

«Nanda,» dedim, «Hector'un kabahati yok, kabahat kadında.» Ama Nanda'nın lâf dinleyecek hali yoktu. Bu sefer kadının üzerine yürüdü. Anam öyleydi zaten. Kafası kızdı mı gözü hiç bir şey görmezdi. Oradan çıktık, La Esmeralda'ya döndük. Nanda evde masanın başına oturdu, bira içmeye başladı. Ben de bütün gece yanında oturdum, onu yatıştırmaya çalışıyordum. «Bırak unut şunu,» dedikçe o, «Hayır, hayır. Hiç bir zaman unutmam bu herifin yaptığını,» diyordu boyuna. Nereden bulduysa bir bıçak buldu, aldım elinden. Hector da gelmiş, bir köşede sessiz sedasız oturmaktaydı. Bir ara Hector evden çıktı. Ben de arkasından gittim, Papo'nun barına girdi. Biz orada konuşurken Fernanda'nın içeri girdiğini gördük. Bir şey söylemeden yanımıza geldi, elindeki jileti Hector'a doğru salladı. Hector kendini korumak için elini yüzüne götüreceğine, cebine soktu, cebinde tabancası var sanıp korktum. Korkudan titremeye başladım. Nanda'ya döndüm, «Hadi Nanda, dediğini yaptın, yürü de hastaneye gidelim.» Nanda'nın elinden jileti alıp Hector'a verdim. Tam o ara polisler geldi, birisi çağırmıştı herhalde. Ne olduğunu sordular. Hector, «Bir iki adamla kavgaya tutuştuk, kim olduklarını bilmiyorum. Beni yaraladılar,» dedi. O arada kulağıma eğildi ve fısıldadı, «Sus, sakın ananın yaptığını söyleme.»

Eve döndüğümüzde Fernanda ile oturup uzun bir süre konuştuk. Yaptığı iş kötü bir şeydi. Omuzlarından yakaladım, bağırdım, çağırdım, «Neden yaptın Hector'a bunu? Şimdi Hector giderse kalırsın tek başına o zaman görürsün gününü.» Çok kızmıştım ama ona vurmadım yine, ne de olsa anamdı.

Fernanda doğuştan çok sinirliydi. Bu belki de babadan anadan çocuğa geçen bir şey. Çünkü bazan ben de Fernanda gibi oluyorum. Bana dokunan ergeç öder bunu.

Belki de bir hastalık. Kızınca ne yaptığını bilmiyor insan.

Bir keresinde Cruz'un kocası Nanda'yı tokatlamıştı. O zaman küçüktüm, iki yıl önceydi. Ama bu olay hâlâ aklımdan çıkmaz. Günün birinde o herifle ödeşeceğim. İlk gördüğünde önce soracağım, «Hangi elinle vurdun bakayım sen anama?» diye sonra da gösterdiği eli keseceğim. Kardeşimin kocası da olsa dinlemem. Cezasını çekecek.

Keşke anam bu kadar sinirli bir insan olmasaydı. Daha sakin, daha iyi bir insan olsaydı. Ne benim, ne de başkasının Lâfını dinliyor. Hele o jiletini de elinden bırakmıyor hiç. Jilet olmazsa başka bir şey bulur. Birini yaralamayı ya da orasını burasını doğramayı kafasına koydu mu ne yapar eder bulur bir şey. Düşündükce içim fena olur. Neden böyle hareket ettiğini düşündüm, bulamadım. Hele Hector'a yaptığı çok kötü bir şey. Hector ona karşı çok iyiydi ama Nanda kadir bilmezdi.

Anam olduğu için onun iyi hareket etmesini istiyordum. Öğüt verdiğim zaman da dinlemiyordu. Ben oğluydum, küçüğünden öğüt alamazdı. O bana öğüt verebilirdi ama ben ona akıl öğretmezdim. Aslında bu da bahaneydi. Kimsenin öğüdüne kulak asmazdı. Kızkardeşlerim de ara sıra bir şey diyecek olsalar onların da ağızlarının payını verir. Bütün bunlara rağmen yine de anamdır, severim onu. Yaptıkları için de cezalandırmak istemem. Ne olursa olsun bugün ya da yarın başı sıkıntıda oldu mu hemen koşarım yardımına. Tek oğlu olarak benim görevim ona bakmak. Sonra bana karşı her zaman iyiydi. Bana doğru yolu gösterdi.

O sıralar San Juan'da, bir soğuk hava deposunda iş buldum, günde yedi dolar kazanıyordum. Ama devamlı bir iş değildi, sonra sabahtan akşama kadar buz gibi yerde durmak insanın sağlığına yaramazdı. Gelen balıkları alıp tuzluyor, sonra buzun üstüne yatırıyorduk. Ellerim de yüzülmüştü bu işten. Sonra benimle aynı işi yapan adamlara günde on beş, hatta yirmi dolar verdikleri oluyordu. Onlar uzun süredir orada çalışıyorlarmış, fazla para almalarının nedeni buymuş. Aradan biraz zaman geçti, soğudum bu işten, hemen hemen hiç gitmez oldum. Ne gereği vardı gitmemin, ailem bakıyordu bana.

O günler tek istediğim şey bir gemiçi kâğıdına sahip olup büyük gemilerin birinde iş bulmaktı. Ama her şey umduğum gibi çıkmadı. İşler ters gitti. Elimde para eden ne varsa bir yere rehin bıraktım ki aldığım bir kaç kuruşu Flora ile anama götürebileyim. Sonra gemici kâğıdı almak için yüz dolar gerekliydi, bunu nereden bulacaktım. Üstelik büyük gemilerden birinin imzalanması gerekliydi o kâğıtları. Kâğıtlar Washington'a gidecekti, altı ay sonra ancak geri dönerdi. Daha yaşım küçüktü, bir süre bu işi yürütmeye karar verdim.

Yine o sıralar bir balıkçı teknesinde bir iş buldum. Holy Ghost adlı bir tekneydi bu. Yaşım küçük olduğu için kaptanın bir kâğıt imzalayıp sorumluluğu üzerine aldığını bildirmesi gerekiyordu. Kaptan kâğıtları doldurdu, oğlu olduğumu yazdı. Adımı Pablo olarak değiştirdik, soyadım da kaptanın soyadı oldu. Yola çıktık, dört gün sonra Panama limanına girdik. Diğerleri karaya çıktı, kaptan benim gemide kalmamı istedi. Sahilde bir şey olur da başım belâya girerse kâğıtlarımın sahte olduğu anlaşılır, o zaman kaptanın kaptanlık ehliyeti alınırdı elinden. Peki dedim, gemide kalıp çalışmaya başladım. Panama'dan çıktık. Peru'ya gittik. Ama Peru'yu da göremedim. Orada da karaya çıkmadım. San Juan'a döndüğümüzde yüz elli dolar ödediler bana. O güne kadar elime böyle toplu bir para geçmemişti. Yine de memnun değildim. Bir daha böyle bir işe el atmam diyordum kendi kendime. Verdikleri çek de başıma belâ olmuştu. Bozdurmaya gittim, kimse inanmadı çekin bana ait olduğuna. Yanıma Hector'u aldım da zorla kabul ettirdik çeki. Paranın yirmi beş dolarını Nanda'ya verdim, on beşini de Hector'a. Kalanıyla da kendime bir sürü elbise aldım.

Büyük gemilere duyduğum hayranlık geçmemişti. Balıkçı teknesinden sonra bir şilepte iş buldum. Bulaşıkçılık yapıyordum. Gemi Porto Riko'da onarım için bir süre kalacaktı. Porto Riko'da, limanda kaldığı süre çalışmak üzere mukavele imzaladım. Günde on ile on üç dolar alıyordum. Elime geçen paranın bir parçasını aileme veriyordum, kalanını da kumbaraya atıyordum.

Üç hafta kadar sonra işimin sona erdiğini söylediler. Geminin onarımından vazgeçilmiş, parçalayacaklarmış. Bütün gemiciler çıkarıp bana para verdiler. Buzdolabını

da açtılar, «Ne istersen al,» dediler. İki büyük kutu karides aldım. İki başka kutuyu da çeşitli yiyeceklerle doldurdum. Aldıklarımı kaptana gösterdim. «Bunları bana verdiniz ama bir kâğıt imzalayın da sahile çıkarken nereden aldın diye çevirmesinler beni.» Kaptan üstünde geminin mühürü olan bir kâğıt verdi bana. Kâğıdın üzerinde, elimdeki eşyaların bana ait olduğu yazılıydı. Çıkarıp bir de on beş dolar verdi.

Bunu izleyen günler cebimde bol para olduğu için çok güzel vakit geçirdim. Marcelo ile dansinge gider, kız tavlamaya çalışırdık. Ya da sinemaya giderdik. Bütün param bitince kumbaramdakini kullanmaya karar verdim. Kumbarayı açtım, bir de baktım ki boş. Fernanda'ya sordum. «O parayla hepimiz yemek yedik, yiyecek için kullandık hepsini,» dedi. Bir şey demedim ama o günden sonra da para biriktirmekten vazgeçtim.

Tekrar meteliksiz kalmıştım. Yine ufak balıkcı teknelerinin biriyle bir kaç sefer yapıp üç beş kuruş kazanmayı düşündüm. Bir sefer yaptım, kaptan oyun etti bana. San Juan'dan St. Thomas'a bir kere gidip geleceğimizi söylemişti. Tam denize açıldık, gerçeği öğrendim. San Juan'dan çıkıp St. Tomas'a gittikten sonra üç ay kadar St. Thomas ile Ponce arasında gidip gelecekmişiz. Üç ay boyunca dönmeyecekmişiz San Juan'a. Bunu duyar duymaz çok sinirim bozuldu, oturup ağlamaya başladım. O gün ilk olarak karımı sevdiğimi anladım. Gece gündüz ağlıyordum. St. Thomas'a oradan da Ponce'a gidince bekleyemedim. Hemen hakkım olan yirmi beş doları aldım ve gemiden ayrıldım.

Bir arabaya atlayıp meydana gittim. Meydanda bir sürü araba sıra olmuş bekliyor, şoförleri de, «San Juan, San Juan,» diye bağırıyordu. Hemen bir tanesine yanaştım, «Acelem var San Juan'a gitmem gerek, kaça götürürsünüz beni?» «On beş dolar.» «Peki, hadi gidelim.» Eve vardığımda saat sabahın ikisiydi. Döndüğümü görünce Flora koştu, kollarıma atıldı. Ağlıyordu, bir yandan da öpüyordu beni. «Gitme bir daha. Sakın gidip yalnız bırakma beni.»

«Hayır, bir daha gitmem,» diye söz verdim ona.

Babam kendine yeni bir ev yapıyordu, onunla çalışmaya gittim. Pencerelere kepenk yaparken yardım ettim ona. Flora ile oturduğumdan ona bahsetmedim hiç, ama Cruz söyledi. Babam, «Evlendiğini biliyorum,» dedi. İnkâr et-

tim. Benim söylediklerime kulak asmadı. «O kadını bırak,» dedi. Dediğine göre ben gençtim, onunla mutlu olamazdım. Önümde kocaman bir gelecek vardı. Kendime genç bir kız bulmalıydım.

Babamın yanında bir süre kaldıktan sonra San Juan'a döndüm. Flora da o ara gebe kalmıştı. Babamın, yanında bir ay çalışmıştım, giderken bir kuruş bile vermemişti bana. Baktım Cruz bir gün üç dolar getirdi, babamın yolladığını söyledi. Ben de alıp geri götürmesini, parasına ihtiyacım olmadığını bildirdim. Babam bu sefer otuz dolar gönderdi, paraya ihtiyacım olduğu için kabul ettim.

Flora'nın doğumu zor olacaktı. Sezaryenle. İkiz doğurdu ama çok kan kaybetmişti. Kan vermeleri gerekiyordu, kan verecek kimseyi bulamadılar. Gidip kendim kan vermek istedim, kabul ettiler. İlk gün biraz alacaklar, ertesi gün biraz daha alacaklardı.

Ertesi sabah aç karnına hastaneye gittim. Yatırdılar yatağın üstüne, kan almaya başladılar. Kanımın şişenin içine aktığını görüyordum. Tam o sıra yaşımı sordular. «Onbeş, bir kaç ay sonra on altı olacağım,» dedim. Bunları söyler söylemez şeytan çarpmış gibi oldular, hemen içeri koştular. Herhalde gidip hastane müdürüyle konuştular döndüklerinde beni kaldırdılar, «Sen kan veremezsin. Daha çok gençsin. Kan vermek kolay değil, bir sürü adam kan verirken ölebilir. Onun için git evine de yat,» dediler. Neyse ki Flora kurtuldu. Çocuklar ölü doğmuşlardı. Flora'nın çocuk doğurabilmesi için Amerika'da ameliyat olması gerektiğini söylediler. Rahimde sakatlık varmış. Çocuğu ancak üç beş ay yaşatabiliyormuş.

Flora ameliyattan epey sarsılmıştı. Hastanede bir kaç hafta kaldı da öyle çıkabildi eve.

İşsizdim, devamlı rıhtıma inip kendime iş arıyordum ama bulamıyordum. Rıhtıma gidip gelirken bir sürü kötü adamla ahpab oldum. Çoğu esrarkeşti. Benden başka esrar kullanmayan yoktu aralarında. Ben esrarı hayatımda denemedim. Bir kere bile almadım. Şaştığım bir şey daha vardı; hiç birinin fazla parası yoktu ama ne yapıp edip esrar buluyorlardı.

Bunların bazıları da sağda solda çeteler kurmuş hırsızlık yapıyorlardı. Onlara da karışmadım çok şükür. Bazan bir araya gelip başka mahallelerdeki çocuklarla dö-

vüşmeye giderlerdi. Ben bir kere aralarına karıştım, o da istemeyerek oldu. Teyzem Migdalia'nın oğlu bir kaç günlüğüne bize gelmişti. Bir gün evin yakınlarında denize girmiş, bir kaç kişi üstüne çullanıp iyice dövmüşler onu, zorla çamur yedirmişler, ağzına sokup, alay etmişler. Eve geldiğinde ağlıyordu. Olanları duyunca hemen koşup yedi sekiz kişi topladım. Öbür çeteyi bulduk, derslerini verdik. Ama dediğim gibi, bana veya yakınlarıma sataşmadıkça ben de kimseye bir şey yapmam.

Yalnız bu işin bir kötülüğü oldu, sağdan soldan her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Arkadaşlarımın beni mahvedebileceğini, onlardan vazgeçmemi, onlardan bana sadece kötülük gelebileceğini söylüyordu herkes. En başta da Fernanda. Oturup düşündüm, «Beni de kendilerine uydursalar ne olur?» dedim. «Ya Flora ne olur?» Epey düşündükten sonra karar verdim, bu tehlikeyi göze alamazdım. Arkadaşlarımdan uzaklaşabilmek için New York'a gitmeyi düşündüm.

Gidip bir seyahat acentesine üç dolar kaparo yatırdım. Sonra da elime para geçtikce gider ikişer, üçer dolar yatırırdım. Fernanda New York'a gitmeyi tasarladığımı görünce çıkarıp para verdi, onu da götürüp yatırdım.

Marcelo'nun da benimle New York'a gelmesini istiyordum. Bir gün kaptanını tanıdığım ufak gemilerden biri San Juan'da limana girmişti. Duyunca Marcelo'ya koştum. «Bak Marcelo, git şu gemiye gir. Dört ay kadar burada kalacak, bakım görecek. Ayda otuz dolar verirler sana. Yiyecek, içecek, yatacak yer de bedavadan. Fazla mesai yaparsan daha da fazla kazanırsın. Dört ay bitince elinde New York'a gelecek kadar paran olur. Birlikte New York'a gideriz.»

«Olmaz Simplicio, kaptan istemez beni.»

Alıp kaptana götürdüm onu, kaptan hemen işe aldı. Marcelo, «Tamam Simplicio, yeteri kadar para kazanınca ikimiz de New York'a gideriz,» dedi.

Çok sevinçliydim. Bütün gece hayaller kurdum. Fakat kısa sürede yıkıldı hayallerim. Marcelo uzun zaman dönmedi, topu topu da bir mektup yazdı. Döndüğünde de garip bir tavır takındı, beni tanımıyordu sanki. Bir iki kere yanımdan geçti, konuşmadı. Konuştuğunda da parası olmadığını söyledi. Dediğine göre pek fazla para kazanamamış, kazandığını da harcamış. Önce kızdım, fakat sonra öfkem geçti. Çalıştığı

tekneye gittik elbiselerini almak üzere, baktık elbiseleri çalınmış. Tekrar bir şeyler yapalım diye teklif etti bana, olmaz dedim.

«Olmaz Marcelo, artık eskisi gibi değilim ben. Bir kere güvendim sana, bir daha yapamam aynı şeyi. Ben tek başıma. New York'a gidiyorum.»

Bütün bunlara rağmen yine de Marcelo ile iyi arkadaş olmaya devam ettik.

Bir gün beş numaralı rıhtımda büyük bir tekne yandı. Tekne konserve yüklüydü. Konserve kutularının içinde de ufak sardalyalar vardı. Her kutunun değeri elli sentti. Yangın çıkınca hemen bir iki gözcü koydular ama para etmedi. Sağdan soldan rıhtımın içine sızanlar doldurabildikleri kadar konserve alıp kaçıyorlardı. O gün ben de girdim, on altı dolarlık konserve aldım, bir koşu götürüp sattım pazarda. Hemen beş dolarını yol param için ayırdım, kalanın birazını da Marcelo'ya verdim. Ertesi gün Pazardı; yirmi beş kutu konserve aldık, ama tam çıkarken yanımıza bir adam geldi, elimizdekilerin ne olduğunu sordu. Marcelo korkudan bembeyaz kesilmişti. Ben hemen cevap verdim.

«Sardalya.»

«Göreyim bakayım,» dedi adam. Meğer sivil polismiş. Bizi hemen polis arabasına attılar. Marcelo'ya, «Sen burada bekle,» dediler. Marcelo tabanları yağlayıp kaçtı oradan. Beni ise karakola götürdüler. Korkmaya başlamıştım, Flora ağlayarak içeri girdi Onu yatıştırdım. «Üzülme, önemli bir şey değil,» dedim. Gemiyi sigorta eden şirketin adamları da oradaydı.

«Niye aldın o konserveleri? Satacak mıydın?» diye sordular bana.

«Tabii. Satıp üç beş kuruş kazanacaktım. Karım var, ona bakmam gerek. Hem kimsenin malı değil ki konserveler.»

«Peki, gidebilirsin,» dediler, saldılar beni. Şaşırmıştım.

«Peki ya bu sardalyalar ne olacak?» diye sordum.

«Al hepsini götür. Üç beş kutusunu bırak burada bizim için, gerisini götür,» dediler.

Söyledikleri gibi yaptım. Eve döndükten sonra konserve kutularının üzerlerini temizledim, satışa çıkardım. Artık korkmuyordum da. Dört kutuyu ayırıp evde bir köşeye koydum, geri kalanların hepsini sattım. Tam kırk sekiz dolar

kazandım. Marcelo geldi ve payını istedi, al dedim. Sekiz dolar, bir ufak kutu da sardalye. Marcelo'yu kardeşim gibi severim, onun için ne yaparsa yapsın kızamam ona. Ama o da beni hep yüzüstü bırakır. Ne zaman başımıza bir iş gelse, kaçar, ortalıkta bırakır beni.

Bir gün gübre yüklü bir tekne geldi limana. Hector haber yollamış, gelsin belki iş bulur teknede diye. Giderken umutsuzdum. Rıhtım çoğu kere iş arayan bir sürü insanla doluydu. Onlar arasında hiç talihim yoktu benim. Fakat bu sefer talih yüzüme güldü. Saat biraz geç olduğu için iş arayanların çoğu gitmişti. Gemi gübre yüklü olduğundan çoğu da çalışmak istemiyordu böyle bir teknede. Gübre pisti, kokuyordu da. Hemen işe aldılar beni. İlk gün sabah dokuzda başladım, gece yarısına kadar çalıştım ve yirmi dolar aldım. Eve gittim, on dolarını anama verdim, on dolarını da karıma. «Sakla o parayı benim için,» dedim. Ertesi gün sabah altıda işe gittim, gece on bire kadar çalıştım. Tam bir hafta böyle çalıştım. Son gün Cumaydı, sabahın ikisine kadar çalıştım. İş bitmişti ama üstüm, başım, her tarafım gübre kokuyordu. Ellerim de çuval taşımaktan şişmişti.

Ertesi gün cumartesiydi, New York'a gitmek için gereken parayı tamamlayıp biletimi aldım. O günü çok iyi hatırlarım. Aylardan Mayıstı. Bileti aldıktan sonra gidip bir pantolon, bir kaç çift de pabuç satın aldım kendime. Eve gittim, «Flora, ben New York'a gidiyorum. Bir iki ay sonra kendime iş bulunca seni de yanıma aldırtırım,» dedim.

New York'a hareket edeceğim gün hava çok yağmurluydu, yine de dostlar alana geldiler, beni geçirmeğe 14 - 15 kişi vardı. Flora, Nanda, Cruz, Marcelo, Alvaro, Papo, Babam, üvey anam, bir takım akrabalar, bazı arkadaşlar.

MARCELO: **Ana Sevgisi Nedir Bilmedim**

Simplicio'yu tanıdığımda henüz yedi yaşındaydı. Hemen hemen birlikte büyüdük sayılır. Ne zaman elime para geçse gider onunla paylaşırdım, o da aynı şeyi yapardı. Her şeyimizi bölüşürdük. Aşağı yukarı vücut yapılarımız da birbirine benzerdi. Onun için o benim elbiselerimi giyerdi bazan, ben de onunkileri, her yere birlikte giderdik. Sinemaya gideceğim zaman onun parası yoksa ya ona para verir, ya da sinemaya gitmekten vazgeçerdim. Birbirimize bağlanmış gibiydik, sanki beş dakika ayrı kalsak yaşayamıyacaktık. Başka arkadaşlarımızda vardı ama bizim dostluğumuz bambaşkaydı. İkimiz de çalışıyorduk. Bir sürü iş yaptık. Her işte kazandığımız parayı paylaşırdık. Paranın bir kısmını Nanda'ya verir, kalanıyla da karnımızı doyurur, neşemizi bulurduk.

Simplicio anasıyla otururdu, ben de çoğu kere onların evinde oturur, yemek yer, yatardım. Simplicio ailenin tek erkek çocuğuydu, anası da çocukları arasında en çok onu severdi. Simplicio da aynı şekilde karşılık verirdi anasına. Eline bir dolar geçse hemen götürür yarım dolarını anasına verirdi. Anası ondan bir şey istemezdi aslında. İstese vereceğini bilirdi ama istemezdi. Birbirlerini çok severlerdi.

Benim evdeki hayatım pek iyi değildi, devamlı dayak yerdim. Babam ve üvey anam akıllarına estikce beni döver-

lerdi. Üvey kardeşim, yani üvey anamın oğlu Junior da hiç korumazdı beni. O evin kralıydı. Babam ona dokunamazdı bile. Junior'u benden fazla severdi. Hiç kimse Junior'a ağız açamazdı. Nanda gelip gittikce durumu görür, yalnız o korurdu beni.

En büyük düşmanım da üvey anam Celestina'ydı. Kulağımı çeker, tokatlar, sopayla döverdi beni. Köle gibi de kullanırdı. Sabah beşte kaldırıp su taşıtırdı. Her gün koskoca bidonu doldururdum. Bidon ağzına kadar dolmazsa Celestina gelir bidonu başaşağı çevirip boşaltır, yeni baştan doldur, derdi. Ondan kötülükten başka şey görmedim zaten.

Celestina ilk kötülüğünü babamı anamdan ayırmakla yapmıştı bize; hayatta ana sevgisi nedir bilmedim. Babam anamı terkederken beni de yanına alıp San Juan'a getirmişti. O zaman iki aylıkmışım.

Bir süre beni yanında tutmuş, sonra götürüp anama vermiş. Ama anamın yanında ancak iki yaşına kadar kalmışım. Babam tekrar gelip anamdan koparmış, almış beni.

Celestina bir gün kızdı, yüzümü bir şeyle çizdi. Oturmuş yemek yiyorduk, bir ara bir şeye dalmışım bağırmaya başladı, «Ne o beğenmedin mi yemeği yoksa?»

«Hayır. Yemiyeceğim. Sabun kokuyor.»

«Yiyeceksin, hem de şimdi yiyeceksin.»

Yemek gerçekten sabun kokuyordu, hatta tabağın içinde ufak bir parça sabunun yüzdüğünü bile görmüştüm. «Babam gelince söyleyeceğim bunu,» diye korkutacak oldum, elindeki kemerin tokasıyla suratıma bir vurdu, boydan boya çizdi yüzümü. Babam akşam eve gelince ne olduğunu sordu, düştüğümü söyledim. İnanmadı. «Düşmekle olmaz, biri tırmalamış senin suratını,» dedi. «Yok düştüm. Düşerken de bir çiviye takıldım, çivi yırttı yüzümü.» Celestina, ben gerçeği söylemeyince bayağı rahatladı. Babam dışarı çıkınca Celestina'nın yanına gittim :

«Dikkat et, yoksa olanları babama anlatırım. O zaman görürsün gününü,» dedim. O hiç aldırış etmedi, benimle alay da etti üstelik.

Hemen babama koştum.

«Baba, demin ben sana yalan söyledim. Yüzümü Celestina kesti, kemerin tokasıyla,» dedim. Babam bunu duyunca gitti, Celestina'yı yakaladı, dövmeye başladı. Üzülmüştüm olanlara, gidip araya girdim. «Dur baba vurma, vurma ona.

Onun kabahati yok, ben mahsus söyledim. Ne yapacağını görmek için,» dedim.

Babam şaşırmıştı, «Ee, ne oldu peki, doğruyu söyle bana,» dedi.

«Hiç kimsenin suçu yok, ben düştüm de çivi çizdi suratımı.»

Bir hafta kadar sonra yine oturmuş yemek yiyorduk. Daha ağzıma bir kaşık yemek koymamıştım, burnuma kötü bir koku geldi. Boğulacak gibi oldum. Celestina'ya, «Ne bu?» diye sordum.

«Ye,» diye tek kelimeyle cevap verdi. Bir kere daha kokladım, kötü bir kokuydu. Sonra farkına vardım, böcekleri öldürmek için kullandığımız ilâcın kokusunu andırıyordu. «Ne bu Celestina, zehirlemeye mi çalışıyorsun beni?» diye sordum. O zamanlar pek çocuk değildim, yapmak istediğini farkettim. «Durum böyleyse ben de çekip giderim bu evden,» dedim.

Yedi, ya da sekiz yaşındaydım. Babam durup dururken kıçıma bir tekme attı. Günlerce sırtım ağrıdı. Bir hafta yattım. Değil yürümek, oturamıyordum bile. Üvey anam olacak karı bir bardak çay bile yapmadı bana. Biraz iyileşince babama gittim:

«Baba, belki ufak bir çocuğum ama bu senin bana son vuruşun,» dedim. «Artık elini süremezsin bana.»

«Niçin böyle söylüyorsun?»

«Bu evden gidiyorum. Haberin olsun diye söyledim.»

Çalar saati sabahın (üçüne) kurdum ve yattım. Çalar çalmaz ayağa fırladım, bir kaç parça eşyamı topladım ve pencereden atladım. San Juan'a gidip dilenciliğe başladım.

Günlerce sağda solda dolaştım. Yapayalnızdım, hiç bir şeyim yoktu. Para dilendim, yemek dilendim, kapı köşelerinde yemek yedim, sabahladım. Çokluk park edilmiş arabaların içinde, ya da sahildeki kayıklarda uyuyordum. Bazı günler, sokaklarda dilenerek beş on dolar topladığım oluyordu. Elime para geçtikce gider kendime pabuç, üstüme başıma bir şeyler alır, sinemaya giderdim. Babam beni bulana para vereceğini söylemiş. Bir gün caddede yanımdan geçti ama farketmedi. Arkasından gitim, baktım ağlıyor ve kendi kendine konuşuyor, «Ben çok kötü bir babayım, keşke dövmeseydim oğlumu. Tek oğlumdu o benim.» diye söyleniyordu.

Yine de eve dönmedim. Sokaklarda başıboş dolaşmaya

devam ettim. Ne anam vardı, ne babam, ne kardeşim, ne de başka kimsem. Tek başımaydım, tek başına yaşamayı öğrenmem gerekliydi.

Bir gün Simplicio geldi evlerinde kalıp yatabileceğimi söyledi. Onlarla yaşamaya başladım. Nanda bana öz anam gibi davranıyordu. Elbiselerimi yıkıyor, ütülüyor, yemeğimi yediriyor, hiç bir şey de istemiyordu benden. Ben de elime üç beş kuruş geçtikce gider Nanda'ya verirdim. Ara sıra da sigara armağan ederdim. Simplicio ile San Juan'a, ya da Santurce'ye gider, bir takım işler çevirir ve üç beş dolar kazanırdık. Bunun bir parçasını Nanda'ya verir, geri kalanını da paylaşırdık. Sanki Nanda yalnız Simplicio'nun anası değil, benim de anamdı.

Fernanda Simplicio ile Cruz'u, Soledad'la Felicita'dan daha çok severdi. Bu ikisi hem çocuklarının en küçükleriydi, hem de Nanda'ya ötekinden daha iyi davranırlardı. Fakat Nanda bu kadar sevmesine rağmen onlara fazla bir yardımda bulunmazdı. Kendi başlarının çaresine bakmalarını isterdi.

Fernanda çok sinirli bir kadındı. Kızınca elinde ne varsa karşısındakinin kafasına indirirdi; Sopa, şişe, makas, bıçak, ne bulursa. Çocuklarını kayışla dövmezdi, sadece tokatlardı. Simplicio epey dayak yemişti küçükken, ama birbirlerini çok sevdikleri için ağzını açıp bir şey demezdi anasına. Dayağı yedikten sonra biraz üzülür, sonra güler geçerdi.

Soledad çok garip bir kızdı. Hiç bir zaman yalnız kalmayı istemezdi. Bir sürü erkekle dolaşmasının bir nedeni de buydu zaten. Erkekleri sevmekten çok yalnızlıktan kaçıyordu. Fernanda Soledad'ı azarladı hep. Onu hiç de sevmezdi. Bu yüzden Soledad kısa zamanda terketti anasını, çekti gitti. Soledad, Simplicio ve La Esmeralda'daki diğer çocuklar sabahtan akşama kadar oyun oynarlardı. O zamanlar Soledad ufaktı ama Arturo'ya aşıktı. Daha doğrusu sevişiyorlardı. Bir gün Soledad, Cecillia'nın kuzeni Teo ve ben deniz kenarında yüzüyorduk. En sevdiğim şey dalıp denizin dibinde neler olduğunu görmekti. O gün bir daldım, baktım ilerde Soledad'la Teo suyun altında öpüşüyorlar. Su yüzüne çıktıklarında bana bakıp güldüler. Soledad'la bir gün yalnız kalınca yanına gidip kendisini sevdiğimi söyledim, ama güldü. Herhalde beni çocuk buluyordu. Soledad'la yatmadım hiç. İstedim ama bir türlü razı edemedim onu. Edemeyin-

ce de bu sevgim kardeşce bir sevgiye döndü. O günden sonra iki kardeş gibi olduk.

Arturo Soledad'la yaşıyordu. Hem de Krallar gibi. Kirasını Soledad veriyordu, elbiselerini, pabuçlarını Soledad alıyordu, cebine de harçlık veriyordu. İş filan yaptığı yoktu Arturo'nun. Çalışmıyor, bütün gün geziyordu. Altı, yedi ay devam etti bu, Soledad baktı gördü ki Arturo'nun çalışmaya niyeti yok, bıraktı herifi. O günden sonra da şeytana uydu, Gümüş Kupa barında orospuluk yapmaya başladı. Aslında Soledad'a kabahat bulmamak gerekir, önünde ona örnek olan anası vardı. Anası da bir zamanlar aynı işi yapmıştı.

Soledad çocuklarına karşı çok iyiydi. Çocuklarına bakabilmek, onların ihtiyaçlarını alabilmek için her türlü işi yapardı. Çocukların üstü başı her zaman düzgün, temizdi. Arturo da öyleydi. Parayı Soledad'dan alırdı ama çoğu zaman çocuklara harcardı paranın büyük bir bölümünü. En fazla sevdiği de Quique'ydi. Quique bir şey istedi mi daha laf ağzından çıkarken istediği yerine getirilirdi. Catin'i ise o kadar sevmezdi Arturo. Quique'den başka bir de Sarita'yı severdi. Soledad'dın çocuğu değildi çünkü. Soledad onu bir arkadaşından almış, evlât edinmişti. Catin'in anası da orospuydu. Evde Soledad'la Arturo arasındaki kavgaların çoğu zamanlar çocuklar yüzünden çıkardı. Quique'ye dokunsa Arturo hemen gelir Soledad'a hakaret ederdi. Ya da bunun tersi olurdu, Arturo Catin'in kıçına iki tokat atar, bu sefer de Soledad onun üstüne saldırdı. Fakat her şeye rağmen Arturo çocuklara iyi bir baba gibi davranırdı.

Soledad daha sonra Tavio'ya aşık oldu, ben de bir süre onların yanında kaldım. Tavio uzun boylu, esmer, siyah saçlı, yeşil gözlü bir adamdı. Dişlerinin çoğu da altındandı. Her gelişinde üstünde yeni bir elbise, kolunda yeni bir saat olurdu. İyi giyinmeyi severdi. Aynı numara pabuç giyerdik, onun için zaman zaman pabuçlarını bana verirdi giyeyim diye.

Soledad Tavio'yla yaşadığı sürece ne Gümüş Kupa'ya gitti, ne de dışarıda orospuluk yaptı. Birbirlerini seviyorlardı.

Tavio ona çok iyi bakıyordu. Mücevherler, yüzükler, saatler, her şey getiriyordu ona. Milyonerler gibi yaşıyorlardı. Kutular dolusu mücevherleri olmuştu Soledad'ın.

Tavio hırsızlıkla kazanıyordu bütün bunları. Sonunda onun da kuyusu kazıldı tabii. Tavio'yu vurdukları gün Sole-

dad kendini onun mezarının üstüne atıp saatlerce ağladı. Kocaları arasında en sevdiği de Tavio olmuştu herhalde.

Bir ara, daha küçücük bir çocukken Fernanda ve Erasmo'yla Don Mario adında ihtiyar bir adamın evinde oturdum. Adamın bir sürü köpeği vardı. Bir gün nedense Nanda, Simplicio'ya artık benimle gezmemesini söyledi. Simplicio benden ayrılamıyacağını, ne derse desin benimle arkadaşlık edeceğini söyleyince Nanda onu tehdit etti.

«Kemiklerini kırarım senin onunla dolaşırsan. Bir de ıslahaneye kapatırım sonra.»

«İstediğin kadar döv, kemiklerimi kır istersen, ama dolaşacağım onunla,» diye cevap verdi Simplicio.

On üç yaşıma gelinceye kadar dilendim. Daha sonra para kazanmak için çalışmaya başladık. Simplicio bir boyacı sandığı buldu, birlikte pabuç boyamaya başladık. Bir gün Simplicio ile Gümüş Kupa barının önünde durmuş, gelip geçenin pabuçlarını boyuyorduk ki barın kapıcısı yanımıza geldi.

«Hadi yaylanın bakalım. Burada durup pabuç boyayamazsınız,» dedi.

«Ben burada durup pabuç boyayacağım. Kimse de kıpırdatamaz yerimden,» diye cevap verdi Simplicio. Ben biraz korkmuştum. Kapıcı geldi, Simplicio'ya bir tekme attı. Simplicio bir şişe siyah boyayı herifin suratına giydirdi. Adamın bembeyaz elbiseleri leş gibi olmuştu. Ben hemen kaçmaya kalkıştım ama nereden çıktığı belli olmayan bir polis geldi, yakaladı beni. Hepimizi birden karakola götürdüler, orada olanları anlattık. Kapıcıya niye Simplicio'ya tekme attığını sordular. Kapıcı çok sinirlenmişti.

«İçimden öyle geldi, canım istedi de ondan,» diye ters bir cevap verdi. Bu karakoldakileri kızdırmıştı. Bizi salıverdiler, kapıcıyı ise içeri attılar, üç ay yattı.

Adam hapisten çıktığında bir gün yine rasladık ona. Geçen günler herhalde beni biraz daha cesur yapmıştı ki Simplicio adamı yakalayıp dövmemizi teklif ettiğinde hemen kabul ettim. Barda bir köşeye sıkıştırdık. İkimizle birden başa çıkabilecek kadar iri ve güçlüydü. Ama birimiz önden, birimiz arkadan iyice hırpaladık adamı. Döğüşe döğüşe kapının önüne çıktık, bir de baktık, ilk kavga ettiğimizde bizi yakalayan polis.

«Yine mi dövüşüyorsunuz?» diye sordu.

«Evet ama onun kabahati. Durup dururken yine gelip bize tekme attı,» dedik. Polis tekrar aldı götürdü herifi, içeri attı. Ondan boşalan işi bana verdiler. Ben barın kapıcısı oldum, Simplicio da pabuç boyamaya devam etti.

Bir gün Simplicio'yla ağaçtan hindistan cevizi düşürmeye çalışıyorduk. Benim gözümé ışıklı ilânlardan biri ilişti. Simplicio nedense yürüyen ışıklı ilânı görünce kendinden geçti, «Marcelo gel kıralım şunu,» dedi.

«Olmaz Simplicio, içeri atarlar sonra bizi,» diye cevap verdim.

«Sen yapmazsan ben yaparım.»

Elindeki bütün taşları sallamaya başladı, harfleri sırayla kırdı. Oradan kaçtık hemen. Hilton oteli yolumuzun üstündeydi. Otelin önüne park etmiş otomobillerden birinin de camını kırdık. Escubar stadının önündeki bir otomobilin de camları aynı sona uğradı. Yakalandık tabii, ama neyse ki fazla ceza vermediler. Bir gün Simplicio'yu bir kenara çektim, «Bak Simplicio. Bu böyle yürümez. Eğer bu şekilde hareket etmeye devam edersen ayrılırız. Anan bu yaptıklarını bilmiyor, duyarsa üzüntüsünden deliye döner. Onu üzmek istemezsin herhalde, değil mi?» dedim. Simplicio, «Marcelo, ben de böyle olmak istemiyorum. Ben de değişmek, iyi bir insan olmak istiyorum,» dedi. «İstersen gel bugünden sonra yepyeni birer insan olalım. Gidip kendimize doğru dürüst birer iş bulalım,» diye cevap verdi.

O günden sonra gerçekten bambaşka bir insan oldu. Rıhtımda çalışmaya başladık. Bir gün tek başıma kenarda oturmuş düşünüyordum, bir arkadaşım yanıma geldi, «Merhaba Marcelo, ne yapıyorsun burada?» diye sordu.

«İş arıyorum.»

«Gel şu tekneye gidelim, orada iş verirler bize.» Birlikte gittik tekneye, kaptan şöyle bir baktı bana.

«Kaç yaşındasın delikanlı?»

«On üç.»

«On üç mü? Çok daha fazla gösteriyorsun. Daha önce denize açıldın mı hiç?»

«Hayır, ama çok isterdim bunu.»

«İsterdin, ha? Peki, çarşamba günü yola çıkıyoruz. Sen de bizimle gelebilirsin.»

Sevinçten deliye dönmüştüm. Hemen kâğıtlarımı imzaladım, geminin ahçısı olarak işe girdim. O güne kadar hiç

yemek pişirmemiştim, ilk defa o gün yemek pişirmeye başladım. Denize açıldık, yedi gün sonra San Juan'a döndük. Yirmi iki dolar geçti elime. Hemen La Esmeralda'ya koştum. Olanları Simplicio'ya, Fernanda'ya anlattım. Gece tekrar tekneye dönüp teknede çalışmam gerekliydi. Yaptığımız iş benim için çok zordu. Kaptana gücümün yetmediğini, başka bir iş vermesini söyledim.

«Ya verilen işi yaparsın, ya da çekip gidersin,» dedi. İşi kaçırmak istemiyordum. Dişimi sıkar verilen işi yaparım, dedim. Gemiden yük boşaltıyorduk, bir ara sırtımda bir şeyin yerinden oynadığını hissettim. Bir hafta iki büklüm dolaştım o yüzden.

Simplicio Flora'yı tanıdığında daha çok toydu. Fontanez'in evine gider, orada iş görür, onların verdiği yemekleri yerdi. Flora ile aralarında bir şeyler olduğunu bilmiyordum. Büyük sürpriz oldu hepimiz için. Flora'nın kocası Fontanez bir gün bana, «Gel buraya. Sen bu oğlanın suç ortağısın, gel de anlat bana neler dönüyor,» dedi.

«Neden bahsettiğini bilmiyorum.» Aslında korkmuştum ama korktuğumu belli etmek istemiyordum. Fontanez'in üstüne doğru bir iki adım attım, oralı bile olmadı. Daha doğrusu geriledi de. Ben onu korkuttum sanmıştım, ama bir de baktım Simplicio arkamda duruyor. Elinde de kocaman bir sopa. Sopayı sallayarak:

«Bakalım kafasına vurunca sopa mı kırılacak, kafası mı?» dedi. Fontanez sopayı görünce önce gerilemişti, sonra bıçağını çekti.

«Bıçak çekmek yok,» dedim ben.

«Siz kalleşsiniz, karımı elimden aldınız.»

«Karını ne yapayım ben? Evet, eve gelip gittikce konuşuyorum onunla ama aramızda bir şey yok,» dedi Simplicio. O zaman Fontanez salladı başını:

«Peki, eğer öyleyse unut bütün bunları.»

O günlerde Fernanda Hector'la yaşıyordu. Bir gece ben odamda yatağın üzerine uzanmış bir şeyler düşünüyordum, Fernanda da başka bir odada bir iş yapıyordu. Hector eve geldiğinde çok sarhoştu. Hemen Nanda'nın yanına gitti, bağırmaya başladı:

«Ne oluyor burada? Yatağa girip sevişmek için benim uyumamı mı bekliyorsunuz?»

Bunu duyunca ağlamaya başladım. Üzerime bir şey

alıp evden dışarıya fırladım, fakat Hector arkamdan geldi. «Gel buraya Marcelo. Biraz önce söylediklerim sarhoşlukla ağzımdan çıkan saçma sapan şeylerdi. Kusura bakma. Hadi gel dönelim.» Eve döndük, yatağıma yattım, uyudum.

Bir süre sonra Nanda, Hector ve ben başka bir eve taşındık. İki ay kadar orada oturmuştuk ki yine bir gece Hector eve geldi. Nanda benim pantolonlarımı ütülüyordu. «Kime ütülüyorsun o pantolonları?»

«Marcelo'ya. Dışarı çıkacakmış da.»

«Ha, sevgilim desene şuna.»

«Böyle konuşmaktan vazgeç, yoksa yine kapışırız ha!»

«Gel kapışalım bakalım.»

Nanda masanın üstünde duran süt şişesini kaptığı gibi kafasına indirdi Hector'un. Ben odamda yatağın üzerine uzanmış, iç çamaşırlarımla pantolonların ütülenmesini bekliyordum.

«Nanda ver pantolonlarımı, ütünün filân gereği yok. Ben gidiyorum,» dedim. Simplicio, Hector'un Fernanda'yı benden kıskandığını biliyordu.

«Marcelo'yu Nanda'nın aşığı filan sanma Hector. Küçükten beri benimle büyüdü. Fernanda anasıdır onun,» diye yatıştırdı Hector'u. Ben de, «Evet Hector, inan bana gerçek bu,» dedim. Ertesi sabah Hector uyandığında gece olanları hatırlamıyordu bile. Nanda ise ilk gecekinden daha da sinirliydi. Sabah ne kahvaltı hazırladı, ne yemek yaptı. Eline geçen bütün tabakları attı, kırdı. O da yetmiyormuş gibi süt şişesini alıp kafama savurdu. Neyse ki omuzuma geldi şişe.

Sonunda bu işin böyle yürümeyeceğini anladım ve Fernanda'nın evinden ayrıldım. Bir daha da o eve dönmedim. Sonuna kadar dost, arkadaş kaldık ama. Arada bir yine gider, çay kahve içer, biraz sohbet ederdim ama o kadar. Sonraları ondan da vaz geçtim.

Simplicio ile iki yıl konuşmadık. Bir Noel akşamı zengin bir aile için domuz çeviriyordum. Simplicio da başka bir aile için aynı işi yapıyordu. Yanyana iş görüyorduk ama konuşmuyorduk birbirimizle. Sonra garip geldi bu yaptığımız, elimi uzattım birden, hiç bir şey söylemeden sıktı elimi. Evden biraz kahve aldım, bir bardak ona doldurdum, bir bardak da kendime. Konuşmadan içtik kahveyi

de. Sonra da o kendi evine birini yolladı, yiyecek getirtti. Onu da paylaştık. İşimiz bitti, paramızı aldık, konuşmak istiyor fakat iki yıllık ayrılıktan sonra konuşacak şey bulamıyorduk. Yakındaki bara gittim, bir viski içtim. Arkamdan Simplicio da aynı şeyi yaptı. Sonra da sarıldık birbirimize.

Tekrar denize açıldım. Tahiti, Küba, Miami, sonunda da Afrika sahillerine gittik. Tam altı ay kaldık orada. On sekiz yaşına geldiğim sıralar denizden bıkmıştım bile.

La Esmeralda'ya döndüm. Anneler Günüydü. Üzerimde yüz dolarlık bir elbise vardı. Babamın evinin hemen yanında, sokağın köşesinde durmuş ne yapacağımı düşünüyordum. Babam Celestina'ya seslendi,

«Celestina, şu köşede duran çocuk sana kimi hatırlatıyor?»

«Tanımadın mı beni?» diye sordum. Sesim biraz değişmişti, onun için yine tanımakta biraz zorluk çektiler. O sıra Junior geldi, bana bir baktı, «Marcelo bu, baba.» dedi. «Bak şu buruna, o burnu nerede olsa tanırım.»

«Gel bakalım buraya,» diye seslendi babam.

«Hayır. Ben senin hiç bir şeyin olmuyorum ki sözünü dinleyeyim,»

«Gel buraya,» dedi tekrar. Yüzünde garip bir ifade vardı. Kalkıp oturduğu yere gittim.

«Bana kötü davrandığın için bu taraflara uğramadım yıllarca,» dedim.

«Nereye gidiyorsun?» diye sordu.

«Bayamon'a, Ramona'nın evine. Anama gidiyorum.»

«Ne yapacaksın orada?»

«Anneler Günü için armağan vereceğim ona.» Cebimde tam dört yüz doksan dolarım vardı. Para destesini cebimden çıkardım, bir on dolarlık ayırdım, bir de beş dolarlık. Uzattım babama :

«Al, bu on dolar sana. Bu beş dolar da üvey anam Celestina'ya.»

Anamın evine gittim. O da önce tanımadı beni. Gece yattım, bir kaç gün önce üşütmüştüm herhalde, öksürmeye başladım. Geceyarısına doğru müthiş bir yağmur başladı. Şimşek çakıyor, gök gürlüyordu. Anam yanıma geldi, «Çık yataktan da kendine başka bir yer bul. Kocam neredeyse gelir, bakarsın kızıverir,» dedi.

Kocası yüzünden yataktan atılmıştım. Kalktım, «Özür dilerim ana. Gelmezdim sana ama Anneler Günü diye geldim. Şimdi de gidiyorum,» dedim. Çıktım, gittim. Anam cebimdeki para tomarını görünce çok şaşırmıştı ama çıkarıp vermedim ona. Daha sonra bir iki mektup yazdı bana, hiç birine cevap vermedim. Kendi kendime ona kızıyordum. Ne olduğu belirsiz bir herif yüzünden kendi oğlunu geceyarısı sokağa atmıştı. Bunun için bir süre konuşmadım onunla.

Çocukların yaptıklarından anaları, babaları sorumludur. Ben kızkardeşime aşık olmuştum. Ana baba bir kızkardeşimdi ama bundan haberim bile yoktu. Ben onu seviyordum, o da beni. Beş ay böyle sürdü bu, neyse ki öpüşmedik bile bir kere olsun. Gariptir, nedense onu öpmek istediğim zaman bir şey tutuyordu beni. Ona adını bile sormayı düşünmemiştim. Derken bir gün, «adın ne senin?» diye sordum.

«Ana Celia Vilelas Castro,» diye cevap verdi.

«Nasıl olur? Gidip anamı görelim. Görelim de izin isteyelim nişanlanmamız için.» Yola çıktık, bir de baktım anamın evine doğru gidiyoruz. Yine aklıma öyle bir şey gelmiyordu.

Sonunda eve vardık. Bir de baktım anam kapıda. Kendimi zor tuttum, yoksa gözyaşlarım boşanacaktı. Ana Celia,

«Ana, sevgilimi getirdim sana,» dedi. Ben hemen kapının dışındaydım, yüzümü görmesinler diye güneş gözlüklerimi taktım. Anam, «İçeri gelsin bakayım,» dedi. İçeri girince gözlüklerimi çıkardım. Anam şaşırmıştı, «Marcelo, kaçırdın mı sen? Gidip öz kızkardeşine mi aşık oldun?» dedi. Ne diyeceğimi bilemiyordum. Bildiğim tek şey bunun benim suçum olmadığıydı. Ana Celia'nın kızkardeşim olduğunu bilemezdim, anamla babamın suçuydu bu. Hemen babamın evine gittim.

«Baba, neredeyse Ana Celia'yla nişanlanacaktım. Suç da sizindir, seninle anamın, hiç olmazsa söyliyebilirdiniz kaç kardeş olduğumuzu, kardeşlerimizin kim olduğunu. Tanımıyordum bile onu, aşık oldum. Neyse ki vaktinde meydana çıktı her şey.»

Babam hiç oralı olmadı. «Beni ilgilendirmez, benimle oturmuyor bile. Kendiniz halledin aranızdaki işleri,» diye

savdı başından. Bundan sonra Ana Celia'yı her gördüğümde utancımdan başımı öne eğerdim. Zamanla unuttuk bütün olanları.

O Anneler Günündeki ziyaretimden aşağı yukarı üç ay kadar sonra tekrar anamı görmeye gittim. Anam beni görünce koşup boynuma sarıldı. Kocası da oradaydı; hemen kocasını bir kenara çektim.

«Gel bakalım buraya. Bir keresinde anam senin yüzünden dışarı atmıştı beni. Şimdi de dışarı atılmak sırası sende. Çabuk toparlan da evden dışarı çık bakalım.»

«Bu evde benim sözüm geçer,» diye diklendi herif.

«Senin sözün geçmez. Ben Ramona'nın oğluyum. Onun için benim sözüm geçer. Tekme tokat dışarı atılmak istemiyorsan efendi gibi çıkarsın.» Herif çıktı gitti. Bir köşeye oturdum. Cebimde üç beş kuruş para vardı. Çıkarıp anama verdim.

«Sana Anneler Gününde bir şey vermemiştim, al; bununla kendine bir şeyler alırsın.» Bana çok kızmıştı. Akşam altıya doğru. «Ben gidiyorum, babamın evinde oturacağım,» dedim çıktım gittim. Daha sonra dönüp onunla oturdum.

O günden sonra çok içmeye başladım. En son seferimde iki bin dolara yakın para kazanmıştım ama hepsini ya içkiye verdim, ya da sağa sola harcadım. Seksen dolarını da Simplicio arakladı. Bir gece yanımda kalmıştı, ben de kendimi bilmeyecek kadar sarhoştum. Pantolonun cebinden almış paraları. Bir kaç gün sonra geldi, sanki bir şey olmamış gibi, «Paralarına gözkulak ol» diye, bir de öğüt verdi bana. Kızmamıştım ona, çıktık sarhoş oluncaya kadar içtik.

Felicita New York'taydı, Simplicio'yu yanına çağırıyordu. Simplicio, St. Thomas'a bile mektup yolladı bana. Mektupta, «Marcelo New York'a gidiyorum. San Juan'a, hava alanına gelip beni görürsen memnun olurum,» diyordu. St. Thomas'tan hemen bir uçağa atladım, hava alanına gittim. İndiğimde Simplicio'yu ağlıyor buldum. Ben gelmedim diye üzüntüsünden ağlıyormuş. Yanındakilere, «Marcelo gelmezse ben de gitmem,» diyormuş hep. Beni görünce hemen boynuma sarıldı.

«Seni görmeyeli o kadar uzun zaman oldu ki,» dedi. Papo oradaydı, Ramon da öyle. İki araba dolusu insan gel-

mişti hava alanına. Öbür araba da Fernanda'nın kuzenindi. Simplicio bir türlü uçağa binip gitmek istemiyordu. Boyuna bana soruyordu, «Benimle gelmek istemez misin?» diye. «Hayır Simplicio, sen git ben burada kalacağım. Sen kendine böyle bir yol seçtin, bakalım, sonu ne olacak.» «Peki, hiç olmazsa bir resim çektireyim de sana bırakayım,» diye diretti. Resim çektirdi, getirip bir tanesini de bana verdi. O an benim de gözlerim yaşardı.

Onun uçağı harekete hazırdı. Ağlamaya başladı, o zaman ben de ağladım. Uçağa bindi, uçak kalktı gitti. Uçak alandan ayrılırken çıldıracağımı sandım bir an için. Nanda da öyleydi, yere düşüp bayılacak gibi oldu.

Simplicio'yla bir süre birbirimize mektup yazdık, sonra mektupların arkası kesildi. Beni unuttu herhalde. Mektup yolladım, ona da cevap vermedi. Cevap versin diye hakaret bile ettim, ağza alınmayacak şeyler söyledim, yine ses çıkmadı. Bayramlarda filân kart yazardı. Hatta arada bir kartlara, New York'a gitmek istersem bilet almam için para yollayacağını da eklerdi. Ben bir türlü yanaşmazdım buna nedense.

Simplicio'yla çok iyi anlaşmamıza rağmen iki erkek olarak birbirimizden oldukca farklıyız. Simplicio sadece bir tek kadın tanıdı, hâlâ da onunla. Benim ise bir sürü kadınım oldu. İçlerinden dört tanesiyle uzun süre yaşadım. Genia, Juanita, Santa ve Tati. Bunlardan sonra da şimdi yanımda oturan Cecilia'yı tanıdım.

Onu tanıdığımda yalnızdım, dostum yoktu. Bir arkadaşım tanıştırmıştı Cecilia'yı bana. Don Edvardo'nun evinde bir davet vardı, orada gördüm onu. Adının Cecilia olduğunu söyledi. Fernanda ile arkadaşlığı vardı. Oturup konuştuk, o bana hayat hikayesini anlattı, ben de ona kendi hikâyemi. Tekrar onu ziyarete gelebileceğimi söyledi. Aradan bir hafta kadar geçti, bana Juan'la bir mesaj yolladı, «Marcelo'ya söyleyin, eğer şimdi de gelmezse bir daha hiç gelmesin,» diyordu. Mesajı alınca bayağı umutlanmıştım. Hemen kalkıp ona gittim Sonra da sık sık gitmeye başladım. Bazı geceler on bire, on ikiye kadar yanında kalıyordum. Bir gün Cecilia, «Marcelo, yarın evde temizlik yapacağım. Bana yardım eder misin?» diye sordu. O gece orada, onun yanında kal-

dım. Yalnız yerde yattım, onunla yatmadım. Ertesi sabah kalkıp işe giriştik, evi temizledik. Sonra da Cecilia ile yaşamaya başladım.

Cecilia'yı öpmeye bile kıyamıyordum, öyle şeyler, yani öpmek filan, aşıklar arasında olurdu. Biz sadece arkadaştık.

Bir gün eve geldiğimde oldukca içkiliydim. Cecilia benden sonra geldi, sarıldı ve dudaklarımdan öptü. Daha doğrusu ısırmayla öpme karışımı bir şeydi yaptığı. Hemen yakaldım, kucakladım, yatağın üzerine attım.

Ama yine de bir şey olmadı aramızda, sadece bol bol öpüştük.

Bu olayın üzerinden tam üç ay geçti. Bütün gün ya sağda solda geziyor, ya da içki içiyordum. Cecilia ile işimiz ne olacak, diye de düşünüyordum kendi kendime. Uzun süredir onunla yaşıyordum ama aramızda bir şey geçmiyordu. Bir erkek için zor şeydi bir kadınla yaşayıp ona sahip olamamak. Hele ben hiç alışmamıştım buna. Bir gece onun odasında oturup uzun uzun konuştuk. Sonra girip yatağına yattım. Ama nedense yine bir şey geçmedi aramızda. Bir kaç gece de böyle devam ettikten sonra onunla yatmayı başardım. Bu dediklerim hemen hemen üç yıl önce oldu, hâlâ Cecilia ile oturuyorum.

Fernanda bana karşı her zaman iyiydi demiştim, ama üvey kardeşim Junior'la yaşamaya başlayınca birden değişti. Bir gece Junior'la Nanda'yı karanlık bir köşede öpüşürlerken görmüştüm. Junior'u çektim kenara, «Buraya bak Junior, ben senin büyüğünüm, benim sözlerime kulak vermen gerek. Bu kadınla işin yok senin. O malın gözü. Şimdiye kadar kaç kişiyle gezdiğinin haddi hesabı yok. Kızdı mı da gözü hiç bir şey görmez, keser bir tarafını. Onun için vazgeç ondan,» dedim. Ama dinlemedi Junior. O yıl orta okuldaydı. Mezun da olacaktı, fakat Fernanda yüzünden bıraktı okulu.

Junior Fernanda'yı benden kıskanıyordu. İki üç kere bu yüzden dövüşmek istedi benimle. Bir gün sinemaya gidiyordum, yolda Fernanda'ya rastladım. «Birlikte gidelim,» dedi. Sinemadan dönerken Junior'a rastladık, yakama yapıştı, karısıyla sağda solda gezmememi söyledi. «Junior, bak kardeşim olduğun için sana el kaldırmıyorum; karımla yalnız sinemaya gittik, canım istediği zaman sen de benimkiyle gidersin, tamam mı?» dedim, sustu, önüne baktı.

Nanda Junior'a karşı çok iyi, yalnız nedense devamlı kavga ediyorlar. Nanda Junior'a her dediğini yaptırmak istiyor. Junior da öyle kayıt altına girecek tipte insan değildir. O da evde Nanda'nın değil kendisinin sözü geçtiğini göstermeye çalışıyor. Nanda ne isterse o anda yerine getirilmeli. Elbise istedi mi Junior'un hemen koşup alması gerek. Ev eşyası istedi mi de öyle. Bu yüzden boğazlarına kadar borca battılar. Buzdolabı, televizyon, fırın, bir sürü şey aldılar, şimdi borç içindeler. Artık kimse onlara borç para vermiyor, taksitle mal da satmıyor. Bir keresinde Cecilia onlara verebilmek için bir kâğıt imzalayıp kendi adına borç aldı. O parayı da ödemediler daha bize.

Bana kalırsa Nanda, Junior'a büyü filan yaptı herhalde. Junior'un Cüzdanında taşıdığı küçük bir fotoğrafı vardı. Bir kere Fernanda'ya göstermek için cüzdanından çıkarmış, sonra ortadan kaybolmuştu. Herhalde o fotoğrafı alıp büyücüye götürdü, oğlana büyü yaptırdı Fernanda. Yoksa baştan çıkaramazdı. Junior biraz da tecrübesiz, Fernanda'yı atmak istese de atamaz. Atmak da istiyor, kendisi söyledi bana. Ama dedim ya, kadın büyü yapmış çocuğa

SİMPLİCO: **Keşke Porto Riko'da Olsaydım**

Eastern Havayollarıyla New York'a uçtum. İlk olarak uçağa biniyordum. Uçağa binmeden önce oldukca içmiştim. Hava alanında Marcelo ve diğer bir kaç arkadaşımla bir şişe rom, bir kaç şişe de bira devirmiştik. Uçakta yanımdaki koltuk boştu, rahatca uzanıp uykuya daldım. Uyandığımda uçak yere inmek üzereydi. Uçaktan indim, bir an şaşırdım, heyecanlandım. Yapayalnızdım ortalıkta.

Tanıdık bir yüz aradım, bildiğim kimse yoktu. Bir saat kadar sonra bir adam geldi yanıma.

«Adın ne senin?»

«Simplicio.»

«Felicita'nın kardeşi misin?»

«Evet.»

«Ben de seni arıyordum,» dedi ve sarıldı bana adam. Meğer Felicita'nın kocası Edmundo'ymuş bu. Onlara New York'a geleceğimi yazmıştım, beni tanıyabilmeleri için de bir resmimi yollamıştım. Edmundo'yla gidip bavulumu aldık, arabaya koyduk. Edmundo'dan başka üç kişi daha vardı arabada. Caddelerden, koskoca binaların arasından geçerken orada nasıl yaşayacağımı düşünüyor, ürperiyordum. Hava alanından yüz elli mil kadar gidip New Jersey'e vardık. Bir ara yolda durup bir lokantada bir şeyler yedik. Vakit

geçti, eve vardığımızda daha da geç olacaktı. «Hesabı ben ödeyeceğim,» diye atıldım. Cebimde on beş dolar vardı, sekizini yemeğe verdim. Eve vardığımızda Felicita boynuma sarıldı hemen. Ben cebimden beş dolar daha çıkardım, Felicita'nın eline tutuşturdum, «Al da bunu Edmundo'ya ver.»

Babamın kardeşi Simon amcam da yakında oturuyordu. Bir gün beni onun evine götürdüler tanıştırmak için. Bana çok iyi davrandı. Amerika'ya gelinceye kadar hiç görmemiştim amcamı, ama birden nedense çok yakınlık duydum. Hatta babamdan daha yakın hissettim onu. Hâlâ da sever sayarım Simon amcamı. Yanında sigara da içmem, saygısızlık olur diye.

New Jersey güzel, değişik bir yerdi. Kızkardeşimin evinde üç gün oturup sağda solda dolaştıktan sonra bir çiftlikte iş buldum. İkinci günden sonra kilo vermeye başladım, devamlı kızgın güneşin altında çalışıyordum. İki günde on dokuz dolar kazanmıştım. Dokuzunu Edmundo'ya verdim, beşini Flora'ya yolladım, gerisini de sakladım bir köşeye. Edmundo kazandığım paranın hepsini kendisine vermemi bekliyordu herhalde, memnun olmadı bundan.

Bu iş yürümeyince başka bir iş aramaya başladım. Yeni işim bahçelerden toplanan domatesleri sandıklara sıralamaktı. Sabahtan öğlene kadar ilk işimde çalışıyor, öğleden sonra da domates paketliyordum. Haftada kırk dokuz dolar geçiyordu elime.

Bir gün çalışırken kızgın güneşin altında çok yorulduğumu hissettim, biraz dinleneyim dedim. Patronumuz bir İtalyandı, beni iş saatinde oturur görünce yanıma gelip hakaret etmeye başladı.

«Sana çalıştığın her saat için bir dolar veriyorum. Burada işler senin geldiğin yerdeki gibi yürümez. Memleketinizde aç kaldığınız için buraya geliyorsunuz. Burada boş oturana para vermezler.» Kalktım, dikildim karşısına, «Buraya bak. Ben buraya geldim ama memleketimde aç kaldığım için değil. Benim ülkem de burası gibidir, buradan aşağı kalır yanı yoktur.»

«Neresiymiş o benim ülkem dediğin?» diye sordu.

«Porto Riko,» karşılığını verdim gururla. «Burada senden fazla hakkım var benim. Sen Amerikalı değilsin. Amerikan vatandaşı da değilsin. Ben Amerikalıyım, istediğim zaman gelir, istediğim zaman giderim.»

«Peki ne diye geldin öyleyse?»

«Buraları da göreyim diye. Buranın insanlarını tanıyayım diye geldim. Senin söylemenin gereği yok. Ben de biliyorum çalışmayana para verilmeyeceğini.»

«Peki, niye geldiğin yere dönmüyorsun?»

«İstediğim yere istediğim zaman giderim, sen fazla konuşma,» diye cevap verdim. Sonra da çekip gittim.

Domatesleri paketlediğim yerdeki ustabaşı devamlı bir iş isteyip istemediğimi sordu. Beni atölyenin üst katında bir odaya aldılar. Konserve kutuları yapan bir makinede çalışıyordum. Zor işti. Devamlı elim çizilir, yarılırdı ama daha fazla para kazanıyordum.

Bir süre sonra Flora'ya para yolluyorum diye Felicita ile aramda kavga çıktı. Edmundo ile bir olup evden attılar beni. Ben de Simon amcamın evine gittim. Üç katlı bir evi vardı, tek başına oturuyordu. Alt katta ufak bir divan vardı, onun üstünde yatıyordum ben. Amcamın karısı da bana iyi davranıyordu. Elbiselerimi yıkıyor, ütülüyor, karnımı doyuruyordu.

Bir gün Simon amcamın karısıyla New Jersey'deki bir büyücünün evine gittik. Onun işi vardı içeri girdi, ben dışarıda bekledim. Öyle yerlere girmem hiç bir zaman. On bir, on iki yaşında, kuzinim Virginia'nın evindeyken de ruh çağırırlar, bir takım işler yaparlardı. Ben her keresinde ortadan kaybolurdum.

Amcamın evinde çok rahattım. Tek sıkıntım kızlarıydı. İki genç kızı vardı. Kuzinim oluyorlardı tabii, ama nedense gösterdikleri yakınlık şaşırtmıştı beni. Bazı akşamlar gelir, ben yataktayken gecelikle yatağımın yanına oturur, saatlerce konuşurlardı. Bazan da yatağa, benim yanıma uzanırlardı. Nedense rahatsız olurdum bundan.

Simon amcama hiç bir zaman anlatmadım bunları. Evden ayrılmama da bunların yol açtığını söylemedim. Zaten Edmundo'nun hastalığı bahane olmuştu oradan ayrılmama. Edmundo'nun hastanede olduğuna dair bir haber geldi. Eve dönüp Felicita ile oturmamı, onlara bakmamı istiyordu. Beni evden attıklarını unutmuştu sanki. Ama Fela kızkardeşimdi kalktım gittim. Amcam biraz kırıldı buna, ama durumu anlattım. Kovulduğum yere bir daha gitmemi istemiyordu, onun için kızmıştı. Ama Edmundo'nun ısrar ettiğini, zor durumda olduklarını söyleyince peki dedi.

Felicita'nın yanına taşınalı bir hafta olmuştu ki Flora'dan mektup geldi. Soledad, Soledad'ın dört çocuğu ve kendisi Amerika'ya geliyorlarmış. Soledad'ın o zamanki dostu olan ihtiyar Don Camacho hepsinin yol paralarını vermiş.

Şaşırmıştım. Soledad Amerika'ya gelmeyi çok isterdi. Don Camacho da Soledad'ın bir dediğini iki etmezdi. Ama altı kişinin bilet parasını verecek kadar onu sevdiğini bilmiyordum doğrusu. Geldiklerinde hemen sordum:

«Nasıl becerdin bu işi?»

«Çok kolay oldu. Senin ağzından bir mektup yazdım, imzanı attım altına. Buranın ne kadar güzel olduğunu, burada rahat rahat herkesin iş bulabileceğini, para kazanabileceğini yazdım ve Don Camacho'ya götürdüm. Kardeşimden mektup geldi, diye okuttum ona. O zaman çıkardı, yol paramızı verdi.

«Keşke yapmasaydın bunu. Burada her şey senin dediğin gibi iyi olsaydı ben yazardım sana.»

Hepimiz Felicita'nın evine sığışmaya çalışıyorduk. Ev ufacıktı. Bizden başka bir kaç kişi daha kalıyordu. Nasıl olduysa idare ediyorduk. Edmundo hastaneden çıkınca bizi başından atmak istedi yine. Felicita da Soledad'a kızmaya başlamıştı. Sonunda Soledad kendine yeni bir koca buldu. Ama bulduğu koca Felicita'nın sevdiği birisiydi. Felicita çok kızdı buna. Soledad bulduğu genç çocukla evden ayrıldı, doksan mil kadar uzakta başka bir şehre gitti. Uzun süre ondan haber alamadık.

Olanlar Edmundo'nun suçu, Fela'nın değil. Bir gün nasıl olsa karşılaşır, hesaplaşırım onunla. Çünkü evde erkeğin sözü geçer, karısı onun sözlerine uyar. İsteseydi Soledad'ı evden attırmayabilirdi. Oysa tam tersini yaptı, Soledad'ın serseri ruhlu ve orospu olduğunu söyledi. Mecbur etti Soledad'ı o herifle kaçmaya.

Flora ve ben Felicita'ların yanında kaldık. Bir süre sonra hep birlikte başka bir eve taşındık. Amerikalı bir yahudinin eviydi bu. Adamın bundan başka bir sürü evi daha vardı. Amcam yahudiyle konuşup bir iş buldu bana. Ama o işten önce ben yine eski çalıştığım yerde bir iş bulup çalışmaya başlamıştım. Saatte bir dolar alıyordum. Yaz mevsimiydi. Kışın başlarında kızkardeşim bizi de sepetledi evinden, sözüm ona verdiğim on dolar haftalık az geliyormuş.

Aslında neden bu değildi. Flora otelde çalışan bir çocuğa aşık olmuştu. Flora'nın eşyaları arasında çocuktan gelen mektubu buldum. Neredeyse öldürecektim onu. Elime geçirdiğim bıçakla bütün elbiselerini paramparça ettim. Korktu, banyoya kaçıp kilitledi kapıyı. Kapıyı kırıp onu yakalamak istedim. Bıçaklamayacaktım, sadece boğacaktım. Felicita araya girdi, Flora'dan yana çıktı, bu beni deli etti. Ağzıma geleni söyledim ona, sonra da biraz yatışırım diye vurdum kapıyı çıktım dışarı.

Akşam Edmundo eve geldiğinde Felicita olanları anlatmış. İleri geri konuşmaya başladı. Gelip yanlarına sığıntı olduğumuzu, sonra da sanki ev bizimmiş gibi hareket etmeye başladığımızı söyledi.

«Buraya bak, bu evin sahibi sensin biliyorum. Evde senin sözün geçer, onu da biliyorum. Ama dediğin gibi sığıntı değilim. Bir kere Felicita'nın kardeşiyim. İkincisi burada kaldığım için karşılığında para da veriyorum size. Yalnız sen doymak bilmiyorsun. Açgözlü herifin tekisin.» Öyle deyince iyice kafası kızdı, kışın ortasında sokağa attı bizi. Felicita da ağzını açıp bir şey söylemedi. Sokakta kalınca Amerikalı yahudiyi hatırladık. Hemen gidip kapısını çaldık. Başka bir adam olsaydı kapıdan kovardı beni, ama o adam yapmadı.

«Ne o Simplicio hayrola? Gel içeri,» diye eve aldı beni.

«Kızkardeşim evden attı beni.»

«Bu havada mı?»

«Evet.»

«Niye? Bir şey mi oldu?»

«Hayır. Para meselesi yine.»

«Peki, burada kalabilirsin.»

«Gidip karımı da almam gerek,» dedim ona. Flora'ya gittim, «Haydi gel benimle. Bir süre otururbut, sonra aile nin yanına yollarım seni.» Bu iş bir cuma günü olmuştu. Yahudi bana evinde iş de verdi. Mobilyaları boyayacaktım. Koskoca evin beş odası bize aitti. Hem de dayalı döşeli beş oda. Bir oturma odası, iki yatak odası, hepsi de yerdeki halısına varıncaya kadar doluydu.

Çamaşır makinesi, radyosu, televizyonu da vardı evin. Yiyeceğimizi de ihtiyar adam veriyordu. Su, elektrik, gaz paramızı da. Bunların karşılığında ona ufak tefek işler yapıyordum. Arada sırada da beş on dolar veriyordu.

Flora'ya gelen mektuplardan kız kardeşinin Pennsylvania'da, Breton'da oturmakta olduğunu öğrendik. Onu ziyaret etmeye karar verdik. Günlerden cumartesiydi, cebimde de on dolarım vardı. Sora sora tren istasyonunu bulduk, bir trene binip Breton'a gittik. Flora'nın kızkardeşinin kocasına bana bir iş bulmalarını söyledim. Ertesi gün Flora'yı orada bırakıp ihtiyar yahudinin yanına döndüm.

İhtiyar yahudinin yanında çalışmaya devam ettim daha bir süre. Dışarıdaki işimi de idare ediyordum bu süre içinde. Eve geldiğimde çok yorgun olurdum, ihtiyar yemeği hazırlardı hep. Yemek yiyip uzanır, ya kitap okur, yahut radyo dinlerdik. Flora'yı özlediğim anlar da olurdu ama kısa zamanda geçerdi bu duygu. Bir ay kadar böyle yaşadım. Ne problemim vardı, ne de düşünecek kimsem.

Flora'nın kızkardeşinin kocasından bir ay kadar sonra mektup geldi. Pennslyvania'daki bir hastanede bana iş bulduğunu yazıyordu. Orada daha iyi para kazanabileceğimi söylüyordu. İhtiyar yahudiye akrabalarımı ziyarete gideceğimi söyledim, arabasıyla beni Pennsylvania'ya kadar götürdü. Ayrılırken fazla kalmamamı, hemen dönmemi istedi. Ben de, «İki gün sonra dönerim,» dedim. Ondan ayrılmak, daha doğrusu ayrılacağımı yüzüne söylemek zor gelmişti bana.

Flora'nın erkek kardeşi de Pennsylvania'da oturuyordu. Onun evinde boş bir daire vardı. İhtiyar bir kadına aitti bu daire, ama oldukca eski, yıkık dökük olduğu için kimseye kiralayamıyordu kadın. Ben orada yatmaya başladım. Flora da erkek kardeşinin dairesinde kalıyordu. Bir süre ayrı yaşadık. Sonra Flora gelp yalvardı kendisini bağışlamam için, ben de bağışladım. Düşündüm, o oteldeki çocukla aralarında pek fazla şey geçmemişti. Çocukla yatmamıştı bile. Yine de uyardım onu. «Sen bunu bana yaptın ya, ben de sana kat kat fazlasını yapacağım,» dedim. Ara sıra ona kötü davranmam da bu yüzdendi. Bana bir kötülük yaptı, şimdi fazlasıyla ödemesi gerek yaptıklarını.

Hastanede işim yerleri makineyle yıkayıp cilâlamaktı. Kolaydı işim, o güne kadar yaptığım işlerin hepsinden kolay. Haftada da elli dolar kazanıyordum. Hastanenin müdürü Amerikalı bir zenciydi. Hastanede sadece iki Porto Riko'lu vardı. Ben ve Flora'nın erkek kardeşi. Hastanenin müdürü bize karşı çok iyiydi. Özellikle bana karşı.

Bir süre Flora'nın kızkardeşi ve kocasıyla aynı daireyi

paylaştık. Ev kirasının yarısıyla, yiyeceğe harcanan paranın yarısını ben veriyordum. Ara sıra üç beş dolar da açıktan verdiğim olurdu. Sonra bir gün, neden bilmiyorum, bizi dışarı attılar. Bildiğim bir şey varsa kabahat Flora'nındı. Cuma günü paramı alıncaya kadar bekledim, o hafta kazandığım elli dolarla oturacak bir ev aramaya başladım. Beş odalı bir daire buldum, mobilyasızdı ama açıkta kalmaktan daha iyiydi. Cebimdeki bütün parayı oraya yatırdım. Hemen o gece yatağımızı ve iki üç parça eşyamızı alıp o eve taşındık.

Hastanede çalışmaya başlayalı sekiz ay kadar olmuştu. Ayda, fazla mesaiyle birlikte dört yüz dolardan fazla para geçiyordu elime. Bir gün Felicita'nın kocası Edmondo'dan mektup aldım. Hastalandıktan sonra Porto Riko'ya dönmüştü. İyileştiğini söylüyor, Amerika'ya dönmek için para yollamamı istiyordu. Bütün yaptıklarından sonra benden para istemeye yüzü tutuyordu demek. Flora'ya, «Yaz bir mektup, yakında bilet yollayacağımı söyle,» dedim. Elimde oldukca fazla para vardı. Onu Amerika'ya getirecek, sonra bir gün balık tutmak için nehire götürecek ve boğacaktım. Ama Flora kafamdan geçenleri anlamış gibi Edmundo'ya mektup yazmadı.

Mektup yazıp anamı yanıma çağırdım. Geldiğinde çok sevindim.

Hastane müdürü zencinin arabasıyla onu karşılamak için hava alanına gittik. Fernanda zenciyi yazdığım mektuplardan tanıyordu. Bana karşı çok iyi olduğunu, gerçek bir arkadaş gibi davrandığını biliyordu. O gün dışarıda yemek yedik, parayı da o verdi. Flora üç beş kuruş kazanmak için bir ailenin iki çocuğuna bakıyordu. Anam geldiğinde işini ona devretti hem vakit geçirsin, hem de cebine biraz para girsin diye. Fernanda kazandığı parayı Noel'de torunlarına armağan almak için biriktirdi.

Fazla bir yatak odam, oturma odamda da bir yatak koyacak kadar boş yerim vardı. Soledad'a çocuklarını alıp yanıma gelmesini, Noel'i bizimle geçirmesini yazdım. Anam da yanımızdaydı. Ona çok iyi baktım. Bu arada anam ihtiyar bir adama aşık oldu. Ben uyardım kendisini, «Yapma bunu Nanda, buradakiler Porto Riko'dakiler gibi değildir. Bu adam İtalyan. Evli, çocukları da var,» dedim.

«O benim bileceğim iş, seni ilgilendirmez,» dedi.

«Evet, senin bileceğin iş Nanda. Ben sadece oğlun ola-

rak sana düşündüklermi söylüyorum. O adama kaptırma kendini. Burada benim yanımdasın, kocan da yok. Hector'un aklına binbir şey gelir. Burada arkadaşlarımı sana tanıştırdığımı, sana koca bulmaya çalıştığımı sanır.»

«Bırak bu lâfları Simplicio. Sadece eğlenmek için yapıyorum yaptıklarımı. O adamla hiç bir şey yok aramızda.»

Bu olaydan üç ay kadar sonra Amerika'dan bıktı ve geri döndü. Ben sık sık geceleri barlarda içip öyle eve geliyordum. Bir keresinde de bir çocukla kavga etmiştim. Çocuk yere düşünce suratı yarılmıştı. Sonra ertesi gün polisler eve gelip beni karakola götürdüler. Zor kurtardım paçayı. Fernanda bunu bahane etti, Porto Riko'ya döndü. Döndükten sonra mektup yazıp Hector'u terkettiğini bildirdi. Tekrar yanıma gelmesini söyledim, istemedi. Kendine yeni bir koca bulmuştu.

Fernanda gittikten bir süre sonra Soledad sinir nöbetleri geçirmeye başladı. Delirir gibi olmuştu. Bana gelip hastaneye yatacağını, çocuklarına bir süre bakmamı söyledi. «Peki,» dedim, aldım çocukları yanıma. Soledad tam iyileşinceye kadar baktım çocuklarına. Her istediklerini aldım onlara. Soledad iyileşince çıktı hastaneden, geldi aldı çocuklarını.

İşimden memnundum. Gayet iyi yürütüyordum, ta bir gün başım belâya girinceye kadar. Hastanede çalışanlardan bir kaç tanesi içki içiyorlardı, zorla bana da içirdiler. Sonra bir tanesi bir tüp oksijen kırdı, suçu hemen benim üstüme attı. Kavgaya tutuştuk. Onlar Amerikalı zencilerdi. Üçüyle birden dövüştüm. Dövüşürken müdür içeri girdi, beni cezalandırdı. Tam dört ay işten uzaklaştırdı.

Ne yapacağımı şaşırmıştım, dört ay çalışmazsam aç kalırdım. Çok sıkıcı bir hayat geçirmeye başladım. Her gün nehir kenarına gidip balık avlıyordum. Akşam beş oldumu da eve dönüyordum. Gece dışarı çıktığım yoktu. Çevremiz bir sürü hastane ve mezarlıkla doluydu. Barlar da vardı ama oralara gitmek dertti. Zencileri sevmezlerdi. Bizim kasabanın yakınında Morristown diye bir yer vardı, oraya zencilerin girmesine bile izin vermezlerdi. Bir kaç kere arabayla kasabadan geçtim, fakat arabadan inmedim. Yoksa başım belâya girerdi. Orada zencilere benzin bile satmıyorlar.

Pazar günü herkes kiliseye giderdi, ben oraya da gitmezdim. Akşamüstleri yoksul çocukların karınlarını doyur-

dukları için. Sonra bir iki dua öğrenmiştim. Bazan de Fernanda beni kiliseye yollar, ben gider karnımı doyurur, sonra duaları filân beklemeden kaçardım, bu yüzden Fernanda kaç defa azarlamıştı beni. Bütün bunlar on üç on dört yıl önceydi. O günden beri kiliseye gitmiyorum.

Kiliseye gitmem ama Tanrıya inanırım gene de. Kafamı kurcalayan bir mesele de Ademle Havva'nın meselesi. Bildiğim kadarıyla Tanrı onları normal insan olarak yaratmış, bizim gibi. Bütün insanlar da onlardan üremiş. Anlamadığım şu: Bütün insanlar Adem'le Havva'dan üredıyse, onlar beyaz olduğuna göre bu zenciler, bu sarı derililer nereden çıkmışlar? Biz Porto Riko'lular nereden çıkmışız? Sonra bir de şu var: Eğer dünyadaki herkes Adem'le Havva'dan geldiyse bunca değişik dil nereden çıkmış?. Tanrı bağışlasın ama saçma geliyor bu bana. Bir zamanlar bir bilginin yazdığı yazıyı okumuştum. O, dünyanın günden güne yavaş yavaş değiştiğini yazıyordu. İnsanların hayata küçük böcekler olarak başladığını, değişe değişe bu hale geldiklerini söylüyordu.

İşten ayrılınca oturup düşündüm, Flora'ya New York'a gitmeye karar verdiğimi söyledim. Bir trene atlayıp New York'a gittik, oradan Soledad'ın oturduğu 34. üncü Caddeye. Bir de baktık Soledad o evden taşınmış. Neyse ki yeni adresini komşularından birine vermişti. Yeni evini de bulduk. Soledad bizi görünce çok sevindi, yanında kalabileceğimizi söyledi. Bize bir de oda verdi.

Soledad'ın kocası Benedicto'yla çok iyi anlaşıyorduk. Geceleri bara gidip içki içerdik hep. Benedicto sefere çıkınca yine canım sıkılmaya başladı. Kendimize bir kaç gün kalacak bir oda aradım. Sonunda da buldum. Haftalığı on bir dolar olan bir yerdi bu. Yer bulunca Pennsylvania'ya gidip eşyalarımızı getirdim. Çamaşır makinesini, televizyonu, iki lâmba, bir masa ve elbiselerimizi aldım. Gerisini yok pahasına sattım. Sadece yirmi beş dolara. En çok da bıraktığımız daireye üzüldüm. O kadar uğraşmış, her tarafını boyamış, yepyeni ve şipşirin bir yer yapmıştım.

New York'a biraz alışınca orayı Pennsylvania'dan çok sevmeye başladım. Daha farklı göründü bana. Daha hareketliydi, her şey daha büyüktü orada. Bir sürü de Porto Riko'lu vardı. Flora'ya bundan sonra New York'tan ayrılmayacağımızı söyledim. Burada bulduğum iş Pennsyvania'-

dakinden daha zordu ama yine de memnundum. Pennsylvania'da tek işim buydu. Atsalar başka iş bulamazdım. Burada atsalar hemen gidip bir saat içinde yeni bir iş bulurdum. Çalıştığım yer hayat sigortası da veriyor bana. Bana bir şey olursa karım başının çaresine bakabilsin diye. Üç bin dolar mı, on bin dolar mı, öyle bir şey verecekler. Hiç yoktan iyidir.

Erkek olduğuma çok memnunum. Kadınların bir sürü derdi var. Her ay hastalanmaları bir yana, bir de gebelik derdi var. Bunun yanı sıra kadınlığın da iyi yönleri var tabii. Giyinip süslenmek onlarda daha çok. Sonra bir adamın peşinden gitmelerinin gereği yok. Kovalayan erkekler olur çoğu zaman. Her ikisini tartarım, yine de erkek olduğuma sevinirim. Erkek her istediğini yapar, kimseye hesap vermeye mecbur değildir. Bir kadına tutuldum mu gidip açık açık söylerim hemen. Şimdi öyle bir dostum var. İlk tanıştığımızda bizimle aynı binada oturuyordu. Kıştı, kar yağıyordu. Flora'nın kardeşi Sotero ile kapının önünde oturmuş konuşuyorduk. Benimki kız kardeşiyle beraber sokağa çıktı kartopu oynamaya. Biz de karıştık oyuna. Kızın adı Leila'ydı. O günden sonra iki kızkardeş de bizim eve sık sık gelmeye başladılar. Leila'ya Noel gecesini nerede geçireceğini sordum. Ben akrabalarımla geçirecektim, o da benimle gelmek istedi. Giyinip kuzinimin evine gittik. Geceyarısından sonra da yine benim eve döndük. Yavaş yavaş birbirimizi sevmeye başlıyorduk. Bir süre sonra Flora Leila ile aramda bir şeyler olduğunun farkına vardı. Benim Leila'nın evine gitmemi istemiyordu hiç. Fakat o görmeden arka kapıdan kaçıyordum ben. Leila'ya gittiğimde pikaba plâk koyar, dansederdik hep. Flora da hemen kapıya çıkar, «Eve dön, artık geç oldu.» diye bağırmaya başlardı. Bir süre sonra Leila 3. caddede bir yere taşındı. Bir gece ben onun evindeyken Flora ile Soledad geldiler. Beni izlemişlerdi. Leila gebeydi. Flora bunu görünce çılgına döndü, dövüşmeye başladılar. Ben bir şey olmamış gibi ceketimi giydim, ikisini de orada bırakıp çıktım gittim. Şimdi Leila'yı görmeye devam ediyorum. Ara sıra onun evinde kalıyorum. Orada istediğim zaman değişmem için elbiselerim, çamaşırlarım da var. Leila bana saygı duyar, her dediğimi de yapar.

Diyorum ya evde benim borum öter diye. İnkâr etmi-

yorum, Flora ara sıra kızınca bağırır, çağırır, hatta beni tokatladığı da olur, ama ben aldırmam. Ne söylese evet derim. Şimdi tek isteğim Porto Riko'ya dönmeme yetecek kadar para kazanmak. Orada bir parça toprak alır, bir ev inşa eder, karım ve çocuklarımla otururum. Şimdilik çocuğum yok ama belki olur ilerde. Çocuğumun olmamasının nedeni de Flora'nın inatçılığı. Şimdiki haliyle çocuk doğuramaz; ama bir doktora gidip görünsün diyorum, belki çaresi vardır. Gitmiyor bir türlü. Son çocuk düşürdüğünden tekrar gebe kalmamak için herhalde hastanede kısırlaştırdılar onu.

Flora'ya hastaneye gitmesini defalarca söyledim, ama gitmedi. Ben gencim, çocuklarım olmasını isterim. Flora korktuğu için gitmediğini söylüyor. Gitmezse gitmesin, onu zorlayacak değilim ama başka birinden çocuklarım olursa kızmaması gerek. Başka birinden çocuğum olsa alırım onu eve, yanımıza. Flora istemem derse Flora'yı sepetlerim. Giderim öbür kadınıma, çocuğumun anasına.

Gerçekten bir ara bunu da düşündüm. Leila gebe kaldığında çocuğum olacak diye çok sevinmiştim. Ama yedi aylıkken düşürdü çocuğu. Bir gece beş kere eve haber vermeye geldiler. Önce inanmadım, şaka yapıyorlar sandım. Sonra içime şüphe düştü, kalktım Leila'nın anasının evine gittim. Meğer doğru söylemişler, Leila hastanedeymiş.

Hemen hastaneye koştum, içeri almadılar beni, o saatte olmazmış, akşam yedide gelmemi söylediler. Akşamüstü saat dörtte gittim oraya. Elimde bir büyük kese kâğıdı üzüm, elma, yığınla meyva vardı. Yine içeri bırakmadılar. Yediye kadar bekledim. Sonunda girdim ama bu sefer de meyvaları içeri almadılar.

Leila hastanede üç gün kaldı, çocuk da öldü. Hem de erkekmiş. Başka bir hastaneye aldılar, oksijen çadırına koydular, yine yaşamadı. O çocuğun ölümüne çok üzülmüştüm. Hem de ben sebep olmuştum ölümüne. Leila'yı çok korkutmuştum, korkudan düşürmüştü çocuğunu.

Aslında kolay kolay hiç kimseye kızmam. Ama kızdım mı da kendimi kaybederim, elime ne geçerse fırlatırım. Kızgınlığım çabuk geçer. Ama geçinceye kadar kimse yanıma yanaşmasın, ne yaptığımı bilmem.

Bu sözünü ettiğim olay bir Perşembe günü Leila'nın evinde oldu. «Hadi gel yukarı çıkalım, yukarı kattakiler

aralarında parti veriyorlar,» dedi. Ben gitmek istemedim, ama o diretince çıktık yukarı. Yukarıda kısa boylu, kırk yaşlarında bir adam bizi görünce, «Şimdi senin sevgilin için özel bir plâk koyacağım, onunla dansedeceğim,» dedi. Nedense çok kızdım birden. «Olmaz,» dedim. İhtiyar adam göğsüme bir yumruk attı, kenara çekilip savuşturdum. Sonra Leila'yı kolundan tuttum, alt kata indik, kapıyı da arkamızdan kilitledik.

On dakika kadar sonra adam gelip kapıyı yumruklamaya başladı, çılgın gibi bağırıyordu, «Çık dışarı. Paralayacağım seni!» diye. Kapıyı hemen açtım. Adam iki elinde birer bıçakla beni bekliyordu. Görür görmez üstüme saldırdı. O zaman ben de çılgına döndüm, kaptım sandalyeyi, geçirdim kafasına. Defalarca vurdum. O günden beri yüzü gözü yara izleriyle kaplıdır. Yere düştü, kalkamadı bir daha. Arkadan polisler gelip hastaneye götürdüler. Ben eve döndüm, o gece de Leila hastalanıp çocuğunu düşürmüş. O günden sonra da bir daha gebe kalmadı zaten.

Kendi çocuğum olmazsa Felicita'nın oğlu Gabi'yi evlat edinmek istiyorum. Ama Felicita'nın onu bana vermesi şartıyla. Her şeyine ben karışacağım, ona kendi adımı vereceğim, istediğim gibi yetiştireceğim. İyi de okutacağım. O da beni baba bilecek. Her istediğini alacağım, istediği yere götüreceğim onu.

Burada bir iki kere başım derde girdi ama öyle önemli şeyler değildi. Bir keresinde kavga eden iki arkadaşımın arasına girdim, yanlışlıkla dayağı ben yedim. Başka bir gün de barda oğlanın biri bana hakaret etti, karı kılıklı dedi. Çok kızdım. Öyle söylememesini ihtar ettim, dinlemedi. «Demek canın kavga istiyor senin,» dedim, «Evet,» dedi. Hemen dışarı çıktık ama yanında bir arkadaşını daha getirdi. Biri tuttu, biri vurdu. Gözüm morardı, dudağım patladı. Sonra bir tanesi bırakıp kaçtı. Ben de öteki yalnız kalınca yakaladım bir temiz patakladım, kafasını yardım. Şimdi sıra diğerinde, nasıl olsa bir gün raslarım ona da. Eğer rasladığımda ayıksam hakkından gelirim.

Başıma ne geliyorsa içkiliyken geliyor. Neden içtiğimi de bilmiyorum. Kendi hayatımı yaşıyorum ben. Öyle fazla içen arkadaşlarım da yok, sevmem öylelerini. Benim hoşlandığım, tek başıma çıkıp biraz bir şeyler içmek. Ama aslında yığınla arkadaşım var. Kuzenlerim Tito ile Chango da

var. Hepsi de iyi çocuklar. Her zaman benim yanımı tutarlar. İstesem onlarla gidebilirim, ama gitmem işte. Pazartesi'den Cuma'ya kadar evden işe, işten eve. Başka hiç bir yere uğramam. Cuma gecesi, hatta Cumartesi günü de gidip sağda solda gezer ve içerim, çoğu kere de yalnız başıma. Bazen bir arkadaş olur yanımda. Cumartesi geceleri sevgililerimden biriyle buluşurum. Küçük bir Amerikalı kız var, Sandra. Bana deli gibi aşık. On sekiz yaşında, hem de daha kız. Bana, «Simplicio, şimdi biz bir şey yapamayız seninle. Ama yakında biriyle evleneceğim. O zaman seninle her gün buluşup istediğini yaparız,» diyor.

Buranın bir kötülüğü çoğu yerde zencileri sevmemeleri. Barlarda zencilere içki bile satmıyorlar. Bu yüzden kaç kere kavga ettim. Ama bazı yerlerde de tam bunun tersi. Zenci mahallelerine de beyazlar giremiyor. Bir ikinci mesele de, burada her şey parayla ölçülüyor. Sadece paranın değeri var. Paran yoksa işin bitti demektir. Porto Riko'da ucuz bir lokantaya gidip otuz, otuz beş sente yemek yiyebilirsin. O kadar da yoksa, on beş sente bir şeyler yersin, yemek artıkları filân. Bir gün önceden kalmış olsa da yiyecek şey bulursun. Burada bambaşka. Paran yoksa aç kaldın gitti. İnsanlar da çok hissiz.

Burada kadınların erkeklerden daha fazla sözü geçiyor. Karını döversen hemen tutukluyorlar. Kanun da kadınlardan yana. Burada idare kadınların elinde anlaşılan. Porto Riko'da erkeğin sözü geçer. Doğrusu da öyle olmalı zaten. Erkek evi idare eder, karısı da ona saygı duyar, o kadar. Eğer kadın erkeğine saygı göstermezse kimse saygı göstermez.

Amerikalılar her bakımdan Porto Riko'lulardan farklı. Amerika'lılar derken beyazlardan bahsediyorum, çünkü burada iki ırk var. Beyaz bir Amerikalı yolda arabasında giderken beğendiği bir kız görürse, durdurur arabayı. «Hadi gel gezelim,» der. Kız da biner arabaya. Sonra giderler, gezerler, arabayı bir köşeye çekip ne yapacaklarsa yaparlar, sonra da ayrılırlar, her biri kendi yoluna gider.

Amerikalıların karılarına karşı davranışları da çok garip. Benim patronun çok güzel bir karısı var, on sekiz yaşında. Ara sıra fabrikaya gelir. Kocasını görür. «Nasılsın» der, ayak üstü konuşurlar. Sonra da, «Hadi akşama görüşürüz,» der ve çeker gider. Yani birbirlerine fazla bağlılıkları

yokmuş gibi davranırlar. Önceleri şaşıyordum buna, ama sonra baktım herkes böyle yapıyor ben de alıştım.

Burada hayat güzel, fakat yine de Porto Riko'da yaşamayı tercih ederim ben. Ama en önemli şey çok para kazanmak, onun için daha bir süre kalacağım New York'ta. Gece okuluna yazılıp iyi ingilizce konuşmayı öğreneceğim. Belki o zaman küçüklüğümden beri hayal ettiğim bir şeyi gerçekleştiririm. Yani büyük bir gemide çalışmaya başlarım, denizci olurum. İstediğim gibi para kazanır, Porto Riko'ya dönüp istediğim evi yaparım. Burada ev yapmak kolay değil öyle. Zaten benim istediğim San Juan yakınlarında küçük bir kulübe. Orada tavuk yetiştireyim, başka hayvanlar yetiştireyim. Karşımda da dağlar olsun; dağları seyredeyim hep.

Kendime istediğim gibi bir ev yaparsam, anamı da yanıma alacağım. Evi ikiye böleceğim, bir bölümü onun olacak. Bütün sevdiklerimle öyle bir yerde yaşamak herhalde çok iyidir. Televizyonu da, pikabı da yanıma alacağım. Her sabah bu ümitle uyanıyorum. Ara sıra da bu istediklerim hiç bir zaman gerçekleşmiyecek, diye umutsuzluga düştüğüm de oluyor. Ama eminim, yapacağım sonunda. Bazan düşümde New York'tan ayrılıp Porto Riko'ya gittiğimi görürüm. Ama Porto Riko'ya gidince çevremde kimseyi göremem, ne arkadaşım vardır, ne de bir yakınım. Kimse bakmaz bana; tanımaz bile kimse beni. Kendi kendime, beni burada kimse tanımıyor, ne işim var burada, diye düşünürüm. Sonra da ağlamaya başlarım. Ağlarken uyanırım hep. Halime şükrederim, iyi ki düşmüş ve ben New York'tayım, diye.

FLORA: Ölünceye Kadar Boynumda Taşıyacağım Onu...

Simplicio ve ailesini tanıdığımda La Esmeralda'da Fontanez'le yaşıyordum. Simplicio ufak bir çocuktu o zaman, sık sık bizim eve gelirdi. Pabuç boyar, benim için sağa sola giderdi. Fakat hiç hoşlanmazdım ondan. Yüzüne bile bakmak istemezdim. Çok pisti, nereye gitse mahallenin bütün köpekleri peşinden gelirdi. Bu yüzden ona köpek derdim. Ama zamanla Simplicio'ya acımaya başladım. Hiç kimse ona bakmıyor; önüne gelen de onun arkasından konuşuyordu. Sonra acıma yavaş yavaş sevgiye döndü. Onu doğru dürüst ilk farkettiğimde üzerinde eski bir blucin, yırtık beyaz bir fanilâ vardı. Ayağında siyah mokasenler, kafasında da bir kep. Sonraları daha iyi giyinmeye başladı. İşi olmasa da bizim eve gelir, oturur ve benimle konuşurdu. Zamanla birbirimize daha da çok alıştık. O sıralar on altı yaşındaydı, bense yirmi dört. Ona aşık olacağımı aklımdan bile geçirmezdim.

Fontanez'in kuzenlerinden Rainaldc, Fontanez'e gidip işteyken Simplicio'nun hep bizim eve geldiğini söylemiş. Yalandı oysa. Fontanez'in işi gece saat on birde bitiyordu. Bir gece onda geldi, beni Simplicio ile yakalayacağı umuduyla. Evde kimseyi bulamayınca oturup içmeye başladı.

İçti, içti, iyice gözü döndü. Ben yatmış uyumaya çalışıyordum. Beni sarsarak uyandırdı. «Doğru mu Simplicio'yu sevdiğin?» dedi. Böyle bir şey olmadığını söyledim, inanmadı. Diretti, diretti, ben de onu iyice kızdırmak için, doğru dedim. Elinde bıçak vardı, korkudan deliye döndüm. «Seni öldüreceğim,» deyince çaresizlikten, «öldür,» dedim. Ama bir şey yapmadı.

Bir gece Fontanez işten döndüğünde Rainaldo'yu da yanında getirdi. Bir odaya kapandılar, herhalde benim hakkımda konuşuyorlardı. Hemen mutfağa gidip uzun bir bıçak aldım, sonra yanlarına gidip Rainaldo'nun üzerine yürüdüm, «Bana bak, neden benim hakkımda konuşuyorsun orada?» dedim. Sonra birden salladım bıçağı. Geri kaçmak istedi ama tam kaçamadı, bıçak elini boydan boya kesti. Polis çağırmaya gittiler, ben de kaçıp teyzemin evine sığındım.

Simplicio benim evden kaçtığımı duyunca ağlamış. Dedim ya, daha küçüktü o zaman. Onu sevmediğim için evden kaçtığımı sanmış. Ertesi gün teyzemin evindeyken baktım biri ıshk çalıyor. Simplicio gelmişti. Beni Fernanda'nın çağırdığını söyledi, yola çıktık. Sonradan anlaşıldı, beni kaçırmaya gelmişti. Beni teyzesinin yanına götürdü, sonra da onunla yaşamaya başladık. Bir süre Soledad'ın yanında kaldık, daha sonra da Fernanda'yla Hector'un. Fernanda, Simplicio'yu çok seviyordu, bana karşı da çok iyiydi. Fernanda'nın yanındayken bir ara gebe kaldım. Simplicio çok sevindi Fernanda da öyle. İkisi üstüme titrer olmuştu, fakat gebeliğimin beşinci ayında sancılar arttı, hastaneye kaldırdılar. Çocuk içimde ölmüş, ameliyatla aldılar. Ben de iki hafta hastanede yattım, kilolarla kan verdiler kurtarabilmek için. Bir kaç ay geçmeden aynı şey bir daha oldu, yine doğum yapamadım. Hastaneden çıkarken doktor rahmimi olduğu gibi aldığını, bundan sonra bir daha doğum yapamıyacağımı söyledi. Simplicio New York'a gittiğinde de ben, Nanda ve Hector'un yanında kaldım. Onların yanında kendi evimdeymiş gibi rahat ediyordum. Zaten gidecek başka bir yerim de yoktu. Ailem çok yoksuldu, şehir dışında yaşıyordu.

Babam, Don Leopoldo Roas'ın kahve tarlalarında çalışıyordu. Onun verdiği küçük bir evde oturuyordu. Tahtadan duvarlı, tavanı ziftli bez kaplı, küçük, yıkık dökük bir

evdi bu. Yataklardan başka eşya da yoktu içinde. Babam, anam, erkek, kız bütün kardeşler hepimiz kahve toplardık. Buna rağmen hiç bir zaman karnımızı iyice doyuramazdık.

Babam çok iyi bir insandı. Anamla hiç bir zaman evlenmemişti. Buna rağmen başka bir kadına baktığını görmedim bugüne kadar. Anam babamı tanıdığında on üç yaşındaymış. Sonra da babamdan tam on beş çocuğu olmuş. Bunlardan sadece biri ölmüş. Ben küçükken anam tarlada çalışmaya gittiği zaman küçük kardeşlerime bakardım. Evde yemek pişirir, bulaşıkları çamaşırı yıkar, evin bütün işlerini yapardım. Zevk de duyardım bundan. Anam beni hiçbir zaman dövmezdi.

Babam beni ilk olarak okula götürdüğünde yedi yaşındaydım. Okulu sevmedim. Çoğu zaman evden okula gitmek üzere çıkar, sonra akşama kadar diğer çocuklarla oynardım. Hiç bir şey de öğrenemedim bu yüzden. Öğretmenden de, okula gittiğim her gün ceza alırdım. Okumasını bile bilmiyordum daha. İkinci sınıfa geçmiştim nasıl olduysa, okulu bırakmaya karar verdim

Babam tek başıma sokağa çıkmamı istemezdi. Çıktığım zaman da bağırır çağırır, beni döverdi. Bir de sigara içmeme kızardı.

Bazan anamla babamın sigaralarını yakardım, oradan öğrenmiştim sigara içmeyi. Kâğıt parçalarını alır, içlerine tütün koyar ve kendime sigara sarardım. Bir keresinde babam sigara içerken yakaladı beni. O kadar dövdü ki günlerce konuşamadım, ağzım şişmişti. Yine de yatağın altına saklanır, sigara içerdim. Çoğu kere babamın içip attığı izmaritleri toplar, birer ikişer nefes çekerdim. Babam bunu bildiği için, yere attığı izmariti pabucunun topuğuyla içilemiyecek hale getirene kadar ezerdi.

Babamın akrabalarından hiç birini tanımam. Sadece anamın ailesini bilirim. Onlar çok zengindiler. Kocaman bir çiftlikleri, inekleri, atları, domuzları vardı. Bir tepenin eteğinde büyük bir evde oturuyorlardı. Evin dört yatak odası, bir oturma odası, bir de mutfağı vardı. Anneannemin yirmi çocuğu olmuş. Beşi ölmüş, onbeşi hayattaymış. Ama torunlarını hiç sevmezdi. Biz eve gittik miydi bir an önce başından atmak için her şeyi yapardı.

Dayılarım gençti. Yirmi, yirmi beş yaşlarındaydılar. Hiç evlenmemişlerdi. Ama ahlâksızdı hepsi. En büyük da-

yım bana sataşırdı. O zaman on bir yaşında ufak bir kızdım. Göğüslerim bile oluşmamıştı daha. Bir sandalyeye oturtur, sonra karşıma geçer ve eteğimi kaldırıp seyrederdi beni. «Büyüyünce evleneceğim seninle,» derdi bana. Kucaklar sarılır, öpmeye çalışırdı. Her keresinde eve ağlayarak giderdim. Anneannem şaka yaptıklarını söylerdi. Ben de inanırdım tabii.

İlk çalışmaya başladığımda on iki yaşındaydım. Daha küçük bir kızdım ama istediğim şeyleri alabilmek için para gerekliydi. Babam o kadar çok çocuğa ne üst baş, ne de yiyecek yetiştirebiliyordu. Yanında çalıştığım kadının adı Dona Rita'ydı. Bir okulda öğretmendi. Evin temizliği, yemek, çamaşır hepsi bana aitti. Gece de orada yatıyordum. O evde çalışmayı sevmiyordum, Dona Rita'nın ağabeyisi hep rahatsız ediyordu beni. Kırk yaşlarında bir adamdı. Galiba hiç de evlenmemişti. Bazan evde kimse yokken ben bahçeye çamaşır asmaya çıktığımda peşimden gelir, sarılır, öpmeye çalışırdı. Sigara içmekten hoşlandığımı bildiği için devamlı sigara verirdi ama kabul etmezdim. Benimle evlenmek istediğini söylerdi. Dediğine göre bana araba alacaktı, bir de ev alacaktı. O kadar çok şey vaadederdi ki. Şimdiki kafam olsa hemen evlenirdim onunla. Şimdi de milyonerler gibi yaşardım, kendi evim, kendi arabam olurdu. Aslında belki de iyi bir adamdı. Ama ben daha küçüktüm, korkuyordum. Anama gidip olanları anlattım, oradan ayrılmak istediğimi söyledim.

Başka bir arkadaşım bana Dona Sole'nin yanında bir iş buldu. Dona Sole'nin iki çocuğu vardı. Ufağı daha bir aylıktı. Bana kısa zamanda ısındı, anasından bile daha çok sevmeye başladı. Ben de onu çok seviyordum. Geceleri uyanıp sütünü ben içirirdim. Dona Sole bana iyi davranırdı. Bir gün bile bağırmamıştı. Ama iş zordu, çok da yoruluyordum. Para kazanıyordum, fakat kazandığım parayı üstüme başıma harcamama imkân yoktu. Babam gözünden hastalanmıştı, bütün paramı onun bakımına veriyordum.

Dona Sole'nin evinin tam karşısında bir garaj vardı. Dionicio adında bir oğlan çalışıyordu orada. Evin önündeki ufak balkonda oturup çocuğu sallarken hep Dionicio'yu seyrederdim. Yavaş yavaş onu sevmeye başladım. Beyaz, mavi gözlü bir çocuktu. Çok da yakışıklıydı. Güzel olduğu

için aşık oldum ona, Tanrı da cezalandırdı beni.

Hizmetçilik yapmak istemiyordum, onun için Dionicio'ya kaçtım zaten. Dionicio bana bir oda tutmuş, boyuna oraya gelmemi istiyordu. Ama ben her keresinde, daha sonra, diyerek atlatıyordum onu. Bir gün Dona Sole ve ailesi yolculuğa çıktılar, ben evde yalnız kaldım. Çok sıkılmıştım, evin anahtarını komşuya bırakıp Dionicio'ya gittim. Bir daha da eve dönmedim. Dionicio beni sahilde bir kulübeye götürdü. O gece çok canımı yaktı. Benimle sevişmek istedi, olmaz deyince yumrukladı beni, dövdü. Çok kötü davrandı bana. Daha sonraki günler eve kapadı, dışarı bırakmadı. Yiyeceğimi filan veriyordu, ama elime para vermiyordu.

Teyzem Maritsa kulübenin yakınında bir yerde oturuyordu. Yine arkadaşlarımdan bir kız da o civarda bir evde hizmetci olarak çalışıyordu. Bir gün kız evin önünden geçerken yakaladım onu. Bana bir iş bulmasını söyledim. İki, üç gün içinde buldu kızcağız. Hemen evden kaçtım. Hiç bir şeyimi de almadım. Bütün eşyalarımı orada bıraktım. Dionicio'yla tam bir ay birlikte oturmuştum.

Dionicio daha sonra peşimi bırakmadı, kendisine dönmemi istedi. Bir keresinde de elinde jiletle çıktı karşıma, beni tehdit etti. Dinlemedim. Sonra vazgeçti.

Ailem olanlardan haberli değildi. İş olup bittikten sonra anama gidip söyledim. Kadıncağız üzüntüsünden ölecekti neredeyse. Fakat babama duyurmadık işi, duysaydı öldürürdü beni. Kızkardeşim Arlene bir oğlana kaçtığında fena dövmüştü onu.

Arkadaşımın bulduğu işte çalışmaya başladım. Kazandığım parayla da aileme yardım ediyordum. Bir kaç yıl böyle geçti. On beş, on altı yaşına gelmiştim. San Juan'daki teyzem Sonia'nın yanına gittim. 27. durakta büyük, güzel bir evde oturuyordu teyzem. Dört odalı, bahçeli bir evdi bu. Bahçesi de çiçek doluydu. Teyzemin kocasının iki işi vardı. Geceleri bir elektrik şirketinde çalışıyor, gündüzleri de evlere kamyonla süt dağıtıyordu. Çok iyi para kazanıyordu.

San Juan'a ilk gidişimdi ve ilk günler oraya alışamadım, evimi özledim. Geri dönmek istedim hep. Teyzem bir İspanyol ailenin yanında iş buldu bana. Çok kötü bir aileydi. Bazan aç bırakırlardı beni. Ev kocamandı. Her gün bü-

tün odaları silip süpürmem gerekiyordu. Hatırlamak bile istemiyorum o günleri. Ayda elime yirmi dolar geçiyordu. Onunu teyzeme veriyordum, geri kalanını da aileme yolluyordum.

O günlerde Fontanez'le tanıştım. Her gün çalıştığım evin önünden geçerdi. Bir gün konuştuk, anlaştık, sonra da birbirimizi sevdik. Kendisiyle gelmemi istedi, kabul ettim. Çok yoruluyordum çalıştığım yerde 31. durakta teyzesi Cristina'nın evine götürdü beni.

Sonia teyzem beni bir daha görmek istemediğini söyledi. Fontanez'e kaçtığım için kızıyordu bana.

«Ailemizi rezil ettin. Başka adam yokmuş gibi bir zenciyle kaçtın. Kork muyormusun ondan?» dedi.

«Korkmak mı? Niye korkayım? O da herkes gibi bir insan. Hem ben zencileri severim.» Aileme Fontanez'e kaçtığımı bildirdim. Daha sonra da anamla babama tanıştırmak için Fontanez'i eve götürdüm. Babam ilk gördüğü gün sevdi onu.

«Arap da olsa, beyaz da olsa iyi bir insan olduktan sonra kabulümdür,» dedi. Fontanez de anamla babamı çok sevmişti. Onlara para verirdi hep.

Bir süre sonra Fontanez'le La Esmeralda'ya taşındık. La Esmeralda'yı ilk gördüğüm gün üzüntümden ağlayacaktım. Bir çöplüktü. İnsanları da öyle. Uzun süre korkudan evden dışarı adımımı atmadım. Her taraf alkolik adamlar ve esrarkeşlerle doluydu. Sık sık kavga çıkar, birbirlerini bıçaklarlardı. Oradakilerin dili de bozuktu. Ağza alınmayacak lâflar ederlerdi. Ama zamanla oradaki hayata alıştım. Hem o kadar alıştım ki oradan ayrılmak istemedim hiç.

Fontanez'in bir karısı vardı ama bunu hep saklardı. Karısından da beş çocuğu olmuştu. Bazı geceler gider onunla kalır, sabah geldiğinde de bir hikâye uydururdu hep. Uzun süre inanmıştım masallarına. Sonra bir gün ilk karısı Teresa çıktı geldi. Teresa iyi kadındı. Hemen arkadaş olduk onunla. Sonraları onun çocuklarına da bakmaya başladım. Karşılığında bana on dolar veriyordu.

Fontanez'i sevmiyordum ama ayrılmak da istemiyordum. Onunla ortak bir hayatımız yoktu. Gece gündüz dışarıdaydı. Parasını barlarda başka kadınlarla yerdi hep. Benden parasını saklardı ama nereye sakladığını bildiğim

için kenarından köşesinden alırdım hep. En kızdığım şey de karıları evime getirmesiydi. Sarhoş olur, sonra takar kadını koluna bana göstermeye eve gelirdi.

Fontenez hastalık da bulaştırdı bana. Hastalandığımda doktora gitmek için para istedim, vermedi. Kendisi de götürmedi doktora. İlk karısı Teresa imdadıma yetişti, alıp doktora götürdü beni. Doktor bir sürü ilâç verdi, bir daha da Fontanez'le yatmamamı söyledi. Ama kim dinler. Bir kere daha aşıladı hastalığını bana. O yüzden çocuk doğuramıyorum zaten.

Fontanez'le beş yıl yaşadım. O günleri hatırladıkca kızarım hep kendime. Bir daha karşılaşmam inşallah o adamla. Simplicio'ya da minnettarım, beni ondan kurtardığı için.

Simplicio New York'a gider gitmez iş bulup çalışmaya başlamış. Biraz para kazanınca da hemen Nanda'yla beni çağırdı. Önceleri gitmek istemiyordum, sonra Soledad geldi ve caydırdı beni. O da çocuklarını alıp New York'a gidecekti. Sevgilisi ihtiyar Don Camacho hepimizin yol parasını vermeyi kabul etti. Simplicio'nun yanına gittik, bir süre Felicita'nın evinde kaldık. Çok zor günlerdi o günler. Felicita'nın evi ufaktı. Tıka basa da doluydu. Soledad Felicita'nın tanıdığı bir çocukla kaçtı sonunda. Ben de oradan gitmek istiyordum ama Felicita bırakmıyordu, ona çok yardım ediyordum. Evin bütün işlerini ben yapıyordum. Sabahtan akşama kadar evdeydim, dışarı adımımı atamıyordum.

O sıralar orada tanıdığım bir çocuğa aşık oldum. Onunla aramızda ciddi bir şey geçmedi, hepsi plâtonikti. Bir iki mektup yazdı bana, ben de cevap verdim. Kendisiyle yaşamamı istediğini, benim için bir oda tuttuğunu söyledi. Uzun uzun düşündükten sonra, olmaz diye cevap verdim. Simplicio'yu sevdiğimi anlamıştım. Bir kaç gün sonra tekrar düşünüp çocuğun isteğini kabul etmeye karar verdim. Simplicio'yu sevmediğimden değil, bizi geçindirecek kadar para kazanamıyordu. Ben de bu hayattan bıkmaya başlamıştım. Ama nedense mektubu yazdığım halde bir türlü çocuğa göndermedim.

Bir gün Simplicio eşyalarımı karıştırırken mektupları bulmuş, büyük bir kavga çıktı. Üstüme saldırdı, banyoya kaçıp kurtuldum; yoksa parçalayacaktı beni. Ertesi gün biraz yatışmıştı. Alıp beni ihtiyar bir yahudinin evine gö-

türdü. Cohen'di adamın adı. Bir sürü evi vardı, bize dört beş odalı kocaman bir daire vermişti. Bir süre de orada oturduk, sonra Pennsylvania'daki ağabeyim bizi yanına çağırdı. Simplicio'ya da bir iş bulmuştu, oraya gittik. Pennsylvania'da bütün işlerimiz yolundaydı. Bir ara Nanda da gelip yanımızda kaldı ama sonra tekrar Porto Riko'ya döndü. Porto Riko'ya döndükten hemen sonra Hector'dan ayrıldığını, Junior'la evlendiğini yazdı. Benim için Pennsylvania'daki hayat cennetten farksızdı. Ama Simplicio başka şeyler düşünüyordu. İşinde de bir takım anlaşmazlıklar çıkmıştı. New York'a gitmeye karar verdik. Bütün eşyalarımızı sattık, hem de otuz dolara. Günlerce ağlamıştım. Kalkıp New York'a geldik, Soledad'ın yanına yerleştik. Bir ev buluncaya kadar onun yanında kaldık. Onun yanındayken çocuklarına bakıyordum, on iki dolar veriyordu bana. Çocukları da çok afacandı. Ne lâf dinliyorlardı, ne birşey. Simplicio'ya yalvarıyordum bana bir iş bulması için. Ancak ben de bir iş bulursam kazandığımız parayla kendimize ev tutabilirdik. Simplicio haftada kırk altı dolar alıyordu. Bu da sadece yemek paramıza yetiyordu. Uzun bir süre çalışmama izin vermedi ama sonunda kabul etti. Evden dışarı çıkmaya alışırsam başkalarını tanır, birine aşık olup onu terkederim diye korkuyordu. Sonunda yine benim dediğime geldi, Soledad'ın çalıştığı fabrikaya gidip iş istedim, orada çalışmaya başladım.

Simplicio bir keresinde kötü bir oyun oynadı bana. Leila adında bir arkadaşım vardı, sık sık ailesiyle bize gelirdi. Ona ve kardeşlerine kardeşim gibi davranırdım. Her geldiklerinde karınlarını doyurur, hatta eski elbiselerimden bazılarını Leila'ya verirdim.

Leila daha sonraları eve sık sık gelmeye başladı. Evde otururken de devamlı Simplicio'yu süzdüğünü farkederdim. Erkek delisi karılardan biriydi. Bir ara şüphelenmiştim ama sonra kendi kendime, «Bekle biraz, belki yanılıyorsun. Gözünle görmediğin şeylere inanma,» dedim. Sonunda gözümle de gördüm.

Bir gün Gina adında bir arkadaşımın evindeydik. Simplicio da yanımdaydı. Ona evde oturmasını, Gina'yla alışverişe çıkacağımızı söyledim. Eve döndüğümüzde baktık Simplicio gitmiş. Soledad'ın kızı Catin, «Sotero Simplicio'yu aldı, Leila'nın evine gittiler,» dedi. Kan beynime sıçra-

mıştı. Kendi kardeşim kocama başka kızları peşkeş çekiyordu.

Hemen gidip Soledad'ı buldum, birlikte Leila'nın evine gittik. Bir de baktım erkek kardeşim Sotero, Leila'nın anası, Simplicio, bir de Leila oturmuş konuşuyorlar. Kızın üstünde naylon bir gecelik vardı, her yanı meydandaydı. Simplicio'ya doğru yürüyüp, «Ne arıyorsun burada?» dedim. Gömleğinin yakasından tutup bir asıldım, yırttım boydan boya. Tokatladım suratını. Sonra da Leila'nın üstüne yürüdüm, ağzıma geleni söyledim ona. Simplicio araya girdi, «Bak Flora, bununla bir şey yok aramızda» diyecek oldu, dinlemedim tabii. Madem işi yoktu, neden geliyordu onu görmeye. «Buraya bak, eğer onu istiyorsan ayrılırsın evden, gelir onun yanında otursun. Beni de aklından çıkarırsın dedim» Simplicio ben bağırırken bir köşede durmuş ağlıyordu. «Ben onun peşinde değilim, o beni kovalıyor. Rahat bırakmıyor. Ben senden ayrılmak istemiyorum,» diyordu bir yandan da. Neyse, o günler geçti, artık yapmıyor öyle şeyler Simplicio. Her önüne gelene de beni sevdiğini ve benden ayrılmayacağını söylüyor. Ben onu çok seviyorum. Onun, «seviyorum,» demesine inanmadığım halde seviyorum onu. Çünkü bazan içiyor, eve gelip bana hakaret ediyor. Sevse yapmaz bütün bunları.

Şimdi de tutturdu çocuk isterim diye. Çocuk lâfını duyunca içim parçalanıyor. Hep ona iki kişiyken sıkıntı çektiğimizi, çok para kazanamadığımızı, çocuğumuz olursa çocuğu iyi yetiştiremiyeceğimizi söylüyorum. Zaten Gabi var yanımızda, Felicita'nın oğlu. O yeter bize diyorum ama dinlemiyor. Ondan habersiz, arada sırada kliniğe gidip tedavi oluyorum. İleride belki de doğurabileceğimi söylüyorlar. Bütün istediğim Simplicio'ya bir oğlan doğurmak. Sonra bir çocuğu olursa evine daha çok bağlanır. Simplicio da bunu söylüyor zaten. «Bir oğlum olsun, evden çıkmam,» diyor.

BEŞİNCİ KİTAP

C R U Z

CRUZ: **Cruzla San Juan'da Bir Gün**

Rosa, Cruz'la bir gün geçirmek için La Esmeralda'ya girdiğinde günlerden Pazardı. Sabahın yedisiydi. Rosa, Bonillo'nun dükkânının önünden geçti, basamakları indi ve batıya döndü. Biraz yürüdükten sonra Cruz'un evine vardı. Cruz'un oturduğu iki katlı ahşap bina griye boyanmıştı. Küçük pencereleri, küçük bir kapısı vardı. Üst kısmı ileri doğru çıkmıştı, devrilecekmiş gibi. Cruz birinci kattaki üç daireden birinde oturuyordu. İkinci katta da üç ayrı bölüm vardı. Üst kattaki kiracılar evlerine üst sokaktan giriyorlardı. Bir üst sokak yedi, sekiz metre yukarıdan geçen daracık bir yoldu. Cruz'un penceresinden Halk Partisinin kırmızı beyazlı bayrağı sarkıyordu. Cruz ve ailesi Cumhuriyetçi Devlet Partisini tuttukları halde Cruz hükûmetten para yardımı gördüğü için iktidardaki Munoz Marin'in partisinin bayrağını asmıştı cama. Genellikle bu saatlerde Cruz kalkmış olurdu ama bu sefer Rosa onun kapısını kapalı buldu. Kapıyı vurup tanıttı kendini. Cruz hemen açtı.

Cruz kısa boylu, bir bacağı sakat, on yedi buçuk yaşında, küçücük yuvarlak yüzlü, kırmızıya kaçan kahverengi saçlı bir genç kızdı. Çoğu kere saçını atkuyruğu yapar, öyle gezerdi. Ama nedense o sabah saçı darmadağınık hal-

deydi. Blûzunun önü açıktı, eteği de bir iki yerinden yırtılmıştı. Rosa, Cruz'un arkasından içeri girdiğimde odanın bir köşesinde Cruz'un eski kocası Emilio'nun oturduğunu gördü. Emilio'nun pantolonunun önü açıktı. Cruz onu görünce, «Kendine çeki düzen ver,» diye payladı. Emilio arkasını dönüp fermuarını kapadı. Bir süre Quito'yla meşgul olur gibi göründü, sonra odadan çıkıp gitti. Cruz Rosa'ya döndü. «Tam zamanında gelip kurtardın beni bu heriften Rosa. Sabah birden kapıdan içeri daldı, deli gibiydi. Çocukların gözünün önünde yakaladı beni, blûzumu yırttı, attı yatağa. Üzerime çıktı. Bir yandan da kapıyı kilitlememi söylüyordu. Bir süre boğuştum onunla. «Kendi karın var, niye beni rahatsız ediyorsun? Karına dönsene», dedim, lâf dinletemedim. Anita'ya dışarı çıkmasını, kapıyı da arkasından kapamasını söyledi. «Şeker alacağım,» diye kandırdı onu. Bir yandan boğuşuyorduk, bir yandan da onu kandırmaya uğraşıyordum. Baktım lâf dinlemiyor, yapıştım torbalarına. Anita'ya da koşup Minerva'yı çağırması için seslendim. Anita çok korkmuştu. Ufak Quito da ağlamaya başlamıştı. Çok kızmıştım ama Emilio gülüyordu. «Kızgınken seni daha çok seviyorum, daha güzel oluyorsun,» diyordu bana. Ağzıma geleni söyledim ama duymuyordu bile. Küçük Anita, Cruz'un Rosa'ya anlattıklarını dinliyordu. Sonra geldi anasının yanına sokuldu. Çok güzel bir çocuktu.

«Crucita meme istiyorum,» dedi. Cruz yerinden kalktı, beşikte yatan Quito'yu aldı ve divanın üzerine uzandı, Anita'yı yanına yatırdı. Bir göğsünü bir çocuğuna, öbürünü de diğer çocuğuna verdi. Çocuklar meme emerken Cruz rahatlamış gibiydi. Onlar yatarlarken Rosa da çevresine bakınıyordu. İçinde oturdukları oda, hem oturma, hem de yatak odasıydı. Üç metre eninde, dört metre boyunda bir yerdi. Bir tek penceresi vardı, denize bakıyordu. Odanın duvarlarından üçü tahtaydı, biri de beton. Yer de betondu. Duvarlarda bir sürü fotoğraf ve aziz resimleri asılıydı. Masanın üzerindeki bir çerçevede de Cruzun iki çocuğunun fotoğrafı vardı.

Mutfak penceresiz bir bölmeydi. Yerde, kapının hemen önünde yeşil lâstikten paspas duruyordu. Üzerinde 'Hoşgeldiniz' yazılıydı. Bunu armağan etmişti Cruz'a. Kapının üzerinde de azizlerden Expedito'nun çerçeveli bir resmi

asılıydı Cruz dışarı, işe giderken uğur getirsin diye tersine çevirirdi o resmi. Mutfağın zemini yer yer yırtılmış bir muşambayla kaplıydı. Tavanda da yer yer delikler vardı. Cruz'un buzdolabı yoktu. Duvardaki raflar ve dolaplar da eski sandıklardan yapılmış uydurma şeylerdi. Bir masanın üstünde üçlü bir havagazı fırını duruyordu. Masanın üç kenarı eski bir perdeyle örtülmüş, masanın altına yığılan kirli çamaşırları saklıyordu. Cruz çamaşırlarını da burada yıkıyordu.

Mutfak karmakarışıktı. Tencereler yemek pişirmek için kullanılmış, sonra temizlenmeden olduğu gibi bırakılmıştı. Masa boş bira ve soda şişeleriyle doluydu. Bir sürü salça kutusu, bir kaç boş kavanoz, bir de pirinç torbası vardı masanın üstünde.

Cruz çocukları emzirmeyi bitirdi, blûzunu kapattı, Quito'yu beşiğine yatırdı. Anita koşuşmaya başladı ortalıkta. O sırada ihtiyar zenci Lucelia girdi içeri. Lucelia yolun karşısında, Dona Minerva'nın evinde oturuyordu. Cruz boşalan şişeleri götürüp depozite paralarını geri alması için çağırmıştı Dona Lucelia'yı. Lucelia geldi, şişelerle çıktı gitti. Bu arada Crucita da Rosa'yla kendine kahve pişiriyordu. Kahve içmeye başladıklarında saat sekiz olmuştu. Cruz bir süre konuşmadan durdu, sonra söylenmeye başladı :

«Allah kahretsin böyle hayatı. Köpekten farkım yok. Kocam yok, başka kimseyi de sevemiyorum. İstemiyorum o herifi, rahatsız ediyor beni. Başkalarıyla gezmeme de engel oluyor. Bugün ağzıma geleni söyledim ona, sonunda da boynuzlu dedim.»

«Başka bir sevgilin yok mu?» diye sordu Rosa.

«Vardı ama Emilio o işi de bozdu. Yan evde oturan bir çocuk var, köylü çocuğu. İyi, utangaç bir çocuk.» Beni de gerçekten seviyor. Benim onu sevdiğim yok ama yalnız yaşamaktan iyidir yanında birinin bulunması. Dün buraya geldi oturmaya, bana bir resmini getirmiş. Ben de ona resimlerimden birini verdim, tam biz otururken Eimilo geldi. 'Çocuklarımı görmeye geldim, seninle de konuşacağım. Benimle konuşmaya mecbursun,' dedi. Neden mecbur olacak mışım? diye sordum, dinlemedi bile beni. Anita'yı dışarı yolladı önce. Kapıyı kilitledi, beni yakaladı ve attı yatağın üstüne. O kadar kızmış ve utanmıştım ki ona karşı

koymadım bile. İşini bitirince elimden çantamı aldı. Çocuğun resmi vardı içinde. Çıkarıp parça parça etti. 'Bundan sonra buraya benden başka erkek girmeyecek. Erkeğe ihtiyacın olursa bana haber vereceksin,' dedi ve çıktı gitti. O günden sonra bir süre utancımdan ve korkudan sokağa çıkamadım, kimselere görünemedim. Çocuğa daha sonra rasladığımda, 'Senin kocan varmış, ona hesap vermeye mecburmuşun. Sizin işlerinize karışmak istemem,' dedi. Onu da kaybettim.

Kahve bitince Cruz kalktı, mutfağa gidip Quito'ya bir parça kuru ekmek getirdi. Çocuk onu kemirmeye başladı. Sonra banyoya girdi, banyoyu temizledi. Banyo küçücüktü. Duvarlar tahtadandı. Yer yer delikler açılmıştı duvarda. Banyonun bir ucunda da tuvalet vardı. Yerde açılan bir delikten ibaretti bu tuvalet. Cruz önce banyoyu temizledi, sonra tuvaleti. Ardından mutafağa geçti, çocukların çamaşırlarını yıkamaya başladı.

Mutfaktan çıktığı zaman Anita Quito'nun sırtına çıkmış elindeki kese kâğıdıyla çocuğun kafasına vuruyordu. Cruz hemen koşup Anita'yı kardeşinin sırtından indirdi. O sırada dışarıdan, «Crucita! Crucita!» diye bağıran bir ses duyuldu. Cruz, «Üvey babam Hector bu. Kahvesini istiyor,» dedi Rosa'ya dönerek. Sonra dışarıya seslendi, «Yanında süt de ister misin?»

«Hayır,» diye tekrar Hector'un sesi duyuldu.

«Peki, bekle. Üç beş dakikaya kadar olur.»

Quito içinden süt emdiği şişesini elinden düşürmüş ağlıyordu. Cruz şişeyi alıp verdi çocuğa. Kahve ocakta kaynarken tuvalete girdi, elinde bir süpürge ve bir kova suyla çıktı. Oturdukları odanın zeminini temizlemeye başladı. Her tarafı güzelce yıkadı, süpürdü. Bu arada kahve çoktan pişmişti ama Hector görünürlerde yoktu. Crucita, «Herhalde Hector yine içkiye verdi kendini» dedi. Saat dokuz olmuştu. Crucita iş yaptığı için yorulmuş, yüzünü ter kaplamıştı. Dolaptan üzerine giyecek elbise ve çamaşır aldı, banyoya girdi. Yüzünü gözünü yıkayıp, üstünü başını değiştirdi. Çıktığında sırtında kırmızı, mavi, beyaz çizgili bir blûz, lâcivert bir etek vardı, sütyen de giymişti; çokluk sütyen kullanmazdı oysa.

Yerleri silmek için kullandığı pis suyu boşalttı. Sonra bulaşıkları yıkamaya başladı. Bu da bitince masayı sildi,

bir yandan Anita'yla uğraşıyordu. Saat on olmuştu, Anita tekrar anasının yanına geldi ve meme isterim diye tutturdu. Cruz, «Biraz bekle, işim bitsin ondan sonra,» diyordu ama Anita bir türlü anasının peşinden ayrılmıyordu. Sonra baktı ondan umut yok, kapıdan çıkıp aşağıya indi, sokağa çıktı ve kendi kendine top oynamaya başladı. O arada Dona Minerva girdi içeri. Cruz onu görür görmez anlatmaya başladı :

«Minerva, Emilio bu sabah geldi buraya. Kapıyı suratına kapadım, omuzladı girdi. Böyle giderse tekrar hapse attıracağım onu.»

«Bırak şu serseriyi,» diye başladı ihtiyar kadın. «Keşke onu kızkardeşimin yanından alıp büyütmeseydim. Biliyorsun menenjit geçirdi, sonra da bir daha toparlanamadı. Ben onun teyzesiyim, hatta büyüttüğüm için anası da sayılırım ama itiraf etmeli ki işe yaramaz, aşağılık serserinin biri. Ama sen de lâf dinlemiyorsun. Kaç kere söyledim onun fotoğraflarını, eşyalarını saklama diye. Kendine bağlamak için o eşyaları kullanarak, büyü yaptırdın bırak artık. Bırak ki o da senin peşini bıraksın. Başka bir sevgili istiyorsan, La Esmeralda'yı da terket. Seni gözünün önünde görmeyince kısa zamanda unutur, rahat bırakır.»

«Hayır, niye terkedeyim La Esmeralda'yı. Gidecekse o gitsin.» Minerva başını salladı, «La Esmeralda da herkes benim sözümü dinler, sen dinlemiyorsun. Ben seni, senin kendini düşündüğünden daha fazla düşünürüm. Korkuyorum başına bir şey gelecek diye.»

Cruz Dona Minerva'nın sözlerine cevap veremeyeceği için bir bahane arıyordu. «Bonillo'nun dükkânına gidiyordum,» dedi ve çıktı gitti. Minerva Rosa'ya anlatmaya devam etti, «İnsanın yüzünden kafasından geçenleri anlayamazsın. Ailenin içinde Soledad'dan sonra en iyisi Cruz'dur. Ama yine de malın gözü. Kadınlar inek gibidir. Cinslerini bilip öyle seçmek gerekir. Anaları kötüydü, bunlara kötü örnek oldu. Dedikodu sevmem ama gerçek bu. Kızlarını hiç iyi yetiştirmedi. Emilio evliya değil ama Cruz'un da ondan aşağı kalır yanı yok. Önceleri o Emilio'ya aşıktı, Emilio ona değil. Oğlanın peşinden koştu, göz kırptı, baştan çıkarmak için ne gerekirse yaptı. O topal ayağıyla hiç böyle şeyler ummazdım ondan. Birlikte yaşarlarken Emilio sık sık döverdi onu, ama boş yere değil. Evde kendisinin

söz sahibi olmasını isterdi Cruz. Emilio'ya, 'Sen başka kadınlarla gezersen ben de eve başka erkekler alırım. Sen beni boynuzlarsan, ben de seni boynuzlarım. Sen yalnız gezersen, ben de gezerim,' diye tehditler savururdu. Kadından çok erkek gibi davranırdı. Emilio'yu elde etmek için Luisa Aldea'ya, büyücülere gitti. Büyü yaptırıp bağladı onu kendine. Sonra da zaman zaman kızdırır deli ederdi onu. Bir gün çok iyi hatırlarım, Emilio işten yorgun argın, dönmüştü, yemeğini hazırladım, yedik; kapının eşiğine oturdu biraz dinlenmek için. Bir adam geldi, Emilio'ya, 'İzin verirsen karına bira ısmarlayacağım kendisi istedi de,' demez mi. Emilio deliler gibi sokağa fırladı. O gün çok kötü dövmüş Cruz'u. Neredeyse öldürüyormuş. Ama yine de uslanmazdı Cruz. Eline biraz para geçse, büyücülere gider, büyü yaptırırdı hemen. Ablası Soledad anlattı bana.

Bir gün sabahın onunda kimseye söylemeden kaçıp New York'a gitti. Emilio çılgına döndü, kendini öldürecekti. Daha sonra öğrendim ki başka bir adamla kaçıp gitmiş. Emilio denen boynuzlu da arkasından gitti. Bir ay kadar sonra Cruz New York'tan döndü ama hemen sonra başka bir adamla oturmaya başladı. O adamdan pek kötü değil. Ben elimden geldiği kadar yardım ederim ona. Kızım Monica da öyle. Çocuklar Emilio'nunmuş, değilmiş farketmez benim için. Sonra onun olmasalar da hepsi onun adını taşıyor. Cruz'la resmî nikâh yaptılar. Emilio'nun şimdi yaşadığı kız, çok iyi, ama Emilio'nun aklı Cruz'da, bir türlü unutamıyor. O kadar kötü büyülemiş ki oğlanı.»

Tam o sırada Cruz döndü. Elinde bir şişe meyva suyu, bir torba da pirinç vardı.

Saat on biri geçmişti. Cruz Quito'yu alıp banyoya götürdü, bir leğene su doldurup çocuğu içinde yıkadı. Sonra giydirip yatırdı. Öğlene yemek hazırlaması gerekiyordu. Pencereden dışarı seslendi, Soledad'ın oğlu Angelito'yu sokakta oynarken gördü. Onu bir şeyler almaya yolladı. Biraz sonra oğlan Cruz'un istediklerini ahp geldi. Cruz oturdu, hemen bir şeyler hazırladı. Arada yandaki komşusu, Cruz'dan ödünç aldığı tavada pişirdiği yemekten bir tabak yollamıştı. Oturup hep birlikte bir şeyler yediler. Cruz bir kızarmış tavuğu aralarında pay etmiş, sonra her birinin tabağına bezelyeli pilav doldurmuştu. Onlar yemek

yerken kapının dışında birinin ayak sesi duyuldu. Cruz hemen :

«Kim o?» diye seslendi.

«Benim.»

«Kimsin sen?»

«Benim.»

Cruz'un annesi Fernanda'ydı içeri giren. İçeri girer girmez hemen koşup Quito'yu kucakladı. Cruz da hiç durmadan Fernanda'ya Emilio'dan bahsetmeye başladı. Emilio bin dolar verip kendine bir araba almıştı. Ama çocuklarına beş kuruş bile vermiyordu. Kaç ay önce Cruz mahkemeye vermişti Emilio'yu. Emilio korkusundan çocuklar yesinler diye bir araba dolusu yiyecek getirmiş; ama sonra yine boş verir olmuştu. Ana kız konuşurlarken Felicita girdi içeri. Felicita'nın hemen arkasından da çocukları sökün ettiler. Odanın içi doluvermişti. Bunların üstüne bir de yanlarındaki komşu Rebeca girdi içeri. Üzerinde büyük gelen pembe bir elbise vardı. «Şu yukarı kattaki orospudan da bıktım artık,» diye anlatmaya başladı. Orospu lâfını duyunca Felicita başını önüne eğdi, tırnaklarıyla oynuyormuş gibi yaptı. Rebeca onun orada olduğunu farketmemişti, devam etti, «Birlikte oturduğu herifle sabah akşam yapmadıklarını bırakmıyorlar. Bir de utanmadan kocam, kocam diyor herife. Koca dediğin hiç olmazsa bir kaç yıl oturur insanın yanında. Bu karı bir hafta, on günden fazla adam tutmuyor yanında. Sonra da kocam diyor onlara.» Tam o esnada Felicita'nın orada oturduğunu farketti. Hemen ona döndü, «Sakın alınma, senin için söylemek istemedim.» Felicita başını kaldırmadı bile. Rebeca bu sefer Cruz'a döndü. «Ne olur kızmasın sakın, hiç bir kötü niyetle söylemedim.»

«Ne olursun onu rahat bırak,» dedi Cruz.

«Senin derdin başkalarının yaptığını yapamamak. İhtiyarladın artık.»

«Benim derdim yok. Bundan sonra orospuluk yapamam ama namuslu da sayılmam. Ne isem oyum.»

«Evet, hem de çirkinsin,» diye cevap verdi Cruz.

«Biliyorum ama senin de benden aşağı kalır yanın yok. Bizim işimiz bitmiş artık.»

«Yoo, senin işin bitmiş olabilir ama benim işim bitmiş sayılmaz.»

«Benim bakacak kimsem yok. Beni koruyacak kimse de yok. Onun için herkes dilediğini söyliyebilir bana. Ben de kabul ederim söylediklerini. Tam altmış beş yıldır yaşıyorum, çok şey gördüm.»

«Bir ayağın çukurda desene,» diye lâfa karıştı Felicita.

«Sen boşver benim ayağımın çukurda olmasına. Daha çok gençlere taş çıkartırım ben.» Eliyle Gabriel'i gösterdi. Çocuk oradan aldığı bir kremi eliyle kafasına sürüyordu. Felicita :

«Tam sürecek yeri bulmuş. Krem sürerse daha kolay olur,» deyiverdi. Sonra söylediğine gülmeye başladı, Cruz'la Rebeca da güldüler. Cruz Felicita'ya döndü, «Buradayken çocukları yıkasana.» Felicita'nın evindeki musluklardan çoğu zaman su akmazdı. Felicita çocuklara seslendi :

«Gabi, Angelito, girip yıkanın.»

Bir süre oturup konuştuktan sonra Rebeca, «Ben gidiyorum,» dedi ve çıktı. Onun arkasından da Felicita gitti. Ama çocuklarını orada bırakmıştı.

Onlar çıkarken Norma girdi içeri, garip bir yürüyüşü vardı. Çingene pembesi bir elbise giymişti. Sırtı hafifce kamburdu. Bir süre önce, on yedi yaşında bir çocuk onu sevdiğini söyleyip iğfal etmişti. O günden beri de birlikte yaşıyorlardı. Son zamanlarda çocuk Norma'yı ihmal etmeye başlamıştı. Norma bir süre evde kaldı, çocukların üstünün başının temizlenmesinde Cruz'a yardım etti, sonra onların karınlarını doyurdular. Akşam olmak üzereydi, Norma çıktı gitti. Arkasından da Cruz yanına Felicita'nın çocuklarını aldı, Rosa'yla beraber çıktılar. Çocukları evlerine götüreceklerdi. Felicita'nın evinde elektrik yoktu, mum ışığında oturuyorlardı. Komşulardan biri Felicita'nın iki buçuk yaşındaki kızı Evita'ya bakmış, sonra da getirip bırakmıştı. Felicita evde yoktu. Küçük kız tek başına oturuyordu evde. Cruz Evita'nın süt şişesini aradı, buldu, sonra gitti yıkadı şişeyi.

Cruz'la Rosa çocukları evlerine bıraktıktan sonra tekrar Cruz'un evine döndüler. Cruz eve dönünce Quito'nun altını değiştirdi. Anita bir köşeye kıvrılmış uyuyordu. Rosa'yla Cruz kapının önündeki merdivenlere oturdular, geleni geçeni seyretmeye başladılar. Cruz bütün gün iş yapmaktan yorulmuştu, uzun süre konuşmadı. Sonunda uyku-

sunun geldiğini söyledi. İçeri girdiler, önce odanın bir köşesine fare kapanı kurdu. Evin içerisinde fareler cirit atıyordu. Bir tanesini de mutfaktaki masanın üzerine koydu. İki küçük mum alıp yaktı, odanın bir köşesinde tahta raftaki aziz resimlerinin önüne dikti mumları.

«Bunu Salı günleri de yaparım. Salı cadıların günüdür,» diye izah etti Rosa'ya.

Önce tavaya bir kaç parça kıymık koydu, sonra tavayı ateşe koyup ısıtmaya başladı. İyice kızdıktan sonra bir takım otlar, biraz nane, bir de ayçiçeği tohumu attı içine: Tavadan dumanlar çıkmaya başladı. Cruz kapıyı, pencere ve kepenkleri kapadı, elindeki tavayı sıra ile pencerenin kapının yanından geçirdi.

«Kötü ruhların girebilecekleri yerler burası,» diyordu Rosa'ya. İşi bitince bir de dua okudu.

Dışarıda sokak birden sessizleşmişti. Saat on oluyordu. Cruz duasını bitirdi. Çok yorgun olduğu yüzünden belliydi. Gidip önce Anita'yı sonra Quito'yu öptü. Rosa gitmesi gerektiğini söyledi. Cruz o ara soyunuyordu. Üzerinde sadece külotu kalınca divanın üzerine uzandı. Rosa kapıyı açtı, çıktı, kapıyı örterken Anita'nın sesine durdu :

«Crucita meme ver, meme.»

CRUZ: Şu Topal...

Çevremde olup bitenleri anlamaya başladığımda üvey anam Hortensia ile oturuyordum. O zamanlar onu anam bilirdim. Sonradan öğrendim gerçeği. Söylediklerine göre beni ve kardeşlerimi hiç sevmez, sık sıkı dövermiş. Yine anlattıklarına göre bir gün beni bir buçuk yaşındayken merdivenin üstünde ablam Soledad'la oturuyormuşum üvey anam Soledad'ı bulaşıkları yıkaması için çağırmış, ben yalnız kalmışım. Bir ara Soledad'dan biraz su istemişim, fakat üvey anam Hortensia içeri gelmiş. «Bu çocuk da çok olmaya başladı,» diyerek itmiş beni. merdivenden aşağı caddeye düşmüşüm. Bir süre yattığım yerde ağlamışım, gelip kaldırmamış bile beni. O zamanlar babam anamdan ayrıydı Trinidad'da askerdi. Anamın nerde oturduğunu bilmiyordum bile.

Bu olay başımdan geçtiğinde daha yeni yeni yürümeye başlamıştım. Ama düştükten sonra bir süre iyileşemedim, tekrar yürümeğe başladığımda beş yaşındaydım. Babamla üveyanam beni bir keresinde, Fort Brook'taki bir kliniğe götürmüşlerdi. Doktorlar belkemiğimin incinmiş olduğunu bildirdiler, üveyanama beni sık sık kliniğe götürmesini söylediler ama hiç bir zaman götürmedi.

Bazı yönlerden bana karşı pek kötü değildi üvey anam.

Yine anlatıldığına göre, menenjit olduğumda bana çok iyi bakmış.

Beni hastaneye götürmüş, günlerce yanımda kalmış. Sonra da iki ay kadar zatürreden yatmıştım. Doktorlar Hortensia'ya beni alıp eve götürmesini nasıl olsa öleceğimi söylemişler. O alıp Manati'de bir büyücüyle götürmüş. Büyücü ne yapıp etmiş iyileştirmiş beni; aslında bugün hayatta olmam bir mucize sayılır.

Anamla babam ben çok küçükten ayrılmışlar. O günleri hatırlamıyorum hiç. Bir gün babam toplamış eşyalarını gitmiş, hiç bir şey demeden. Sonra da anamdan ayrılıp Hortensia'yla evlenmiş.

Anam bir evde hizmetçi olarak çalışmaya başlamıştı. Ben sık sık hastalanırdım. Ablam Soledad da öyle. Zaten hiç birimiz sıhhatli değildik. Anam sonunda dayanamadı, aldı hepimizi büyük annemiz Elsa'nın 27. duraktaki evine götürdü. Kendisi de bir adamla yaşamaya başladı. Bizi doyuramıyordu, parası yoktu. Babamız da bize hiç bir şey vermiyordu. Büyükannem hastalanıp ölünce yeniden ortada kaldık, anam bize bakabilmek için orospuluğa başladı. Sonra da babam onun yanından aldı bizi.

Babamla hiç bir zaman iyi geçinmedik. Aslında birlikte geçirdiğimiz günlerin sayısı pek fazla değildi Eve geldiğinde bir iki hafta kalır, sonra tekrar giderdi. Bizi dövmezdi ama pek fazla yakınlık da göstermezdi. Dövdüğü zaman da palaskasıyla döverdi. Babam eve geldiğinde üvey anamız bizi çoğu kere sokağa salardı, babamla ve kendi çocuklarıyla kalabilsinler diye.

Babam orduda olduğu için her ay para yollardı, üvey anam bütün parayı kendine ve çocuklarına harcardı. Bize hiç bir şey almazdı. Babam eve her gelişinde bana ve öbür kardeşlerime bir şeyler getirir, giderken ve üvey anama para bırakırdı. Fakat o paranın da yüzünü göremezdik biz. Yapsa yapsa gider yirmi beş sente adi bir kumaş alır, ondan uydurma elbiseler dikerdi bize. Bana da «piç» derdi. «İnsandan çok hayvana benziyorsun,» derdi.

Yemeğe oturduğumuzda kendine, çocuklarına yemeğin iyi tarafını alır, bize tencerenin dibinde kalan artıkları verirdi. Çoğu kere masaya oturtmazdı bizi, elimize bir tabak verir, «Kapının önünde yiyin,» derdi. Hele eve biri geldi mi ortalıktan görünmemizi hiç istemezdi. Misafirler

gidinceye kadar sokakta kalır, eve giremezdik. Bir gün kahvaltıda bana kızdı, elimi ayağımı haşladı ve yatağın altına soktu. Akşama kadar da çıkarmadı beni oradan.

Bir ara büyük bir kasırga olmuştu, anam gelip bizi aldı ve kendi evine götürdü. İlk o gün tanıdım onu. O günden sonra da yanından ayrılmadım. Sadece Felicita üvey anamın yanında kalmak istedi.

La Esmeralda'da Fernanda'yla oturmaya başladık. La Esmeralda'da bir sürü kötü şey, kötü insanlar vardı ama yine de severdim orasını. Hâlâ da severim. Anam Erasmo'yla oturuyordu. Erasmo pezevenkti, kadın satardı. Anamın orospuluk yaptığını evde bir Amerikalı görünce farkettim. Kim olduğunu sordum, anam, «kuzenim,» dedi. O zamanlar küçük bir kızdım, kapı deliklerinden başkalarını gözetlemeyi severdim Onların ne yaptıklarını gördüm. Olup bitenin farkında değildim ama gülünç bulmuştum. Gülmeye başladım, küçük arkadaşlarımı, kızkardeşlerimi ve Simplicio'yu çağırdım, onlara da gösterdim. Soledad delikten bakınca bir anda yüzü değişti. Sonra anamı kızdırmak istedim, «Ana, ne biçim oyundu o? İnsan kuzeninin üstüne çıkar da zıplar mı?» dedim

«Ne demek o?»

«Hiç. Kuzeninle seni çırılçıplak oyun oynarken gördüm de.»

Anam komşularıyla konuşurken hep dinlerdim ben. Tam açık saçık şeyler konuşurken anam beni dışarı atardı ama kapının deliğinden dinlemeye devam ederdim. Sekiz yaşına geldiğimde bilmediğim şey kalmamıştı. Anamla, çoğu zaman onun çalıştığı barlara giderdim. Bacak kadardım o zamanlar. Anam kendine bir müşteri bulur, birlikte yukarıdaki odalardan birine çıkarlar, aşağıya indiğinde elime biraz para tutuşturur, «Al bunu benim için sakla,» derdi. O zamanlar çok sevinirdim, para demek iyi yiyecek demekti. Orada herkes beni tanımıştı. Bir köşede otururdum, gelen geçen para verirdi bana. Ara sıra polis barı bastı mı hemen bir köşeye saklanıverirdim. Kadınların bazıları kaçamaz yakalanırlardı ara sıra. Ama anam hiç yakalanmadı.

Okula gitmeye başladığımda sekiz yaşındaydım. Anam götürmüştü beni. Mavi bir elbise, beyaz pabuçlar giydiğimi hatırlıyorum. O gün erkenden kalkmış, giyinmiştim.

Sonra anam Simplicio'yla beni aldı, götürdü ve okula yazdırdı. İlk gün beni bırakıp gidince çok korkmuş, üzülmüştüm. Herkesin benimle alay edeceğini sanmıştım. Öğretmen bir parça çukolata verip susturdu beni. Akşam anam geldi, aldı beni okuldan. Bütün bir yıl sabah götürdü, akşam okuldan aldı beni. Sonunda kendim gitmeyi öğrendim. Okulda garip pabuçlar giydirdiler bana, tam bir yıl giydim o pabuçları. Ayaklarım biraz güçlendi ama yine de yürürken bir şeyin yardımına ihtiyacım oluyordu. Bir süre sonra o pabuçları çıkardılar. Bayamon'daki hastaneye gittim, ayağıma kum torbaları bağladılar, onlarla çalıştırdım ayağımı. Bir süre de bir makineye oturtup tedavi ettiler ayağımı. O günden sonra normal yürüyorum ama biraz topallarım. Bazan anam kızıp, 'şu topal' diye bahsederdi benden, ben de hemen, «Madem öyleydim niye doğurdun beni,» derdim. Öbür kızların koşup oynadıklarını görünce çok üzülürdüm. Onlarla oynamaya cesaret edemezdim, hemen alay ederlerdi benimle. Ama her şeyi Tanrı'ya bağlamıştım ben. Madem topaldım, tanrı öyle olmamı istemişti demek.

Okulda, sınıfımdakiler arasında, yaşca en büyüklerinden biri bendim. Arkadaşlarımın bazıları bana karşı iyi davranıp yardım ediyorlardı ama çoğunluğu alay ederdi benimle. Bir gün çocuğun biriyle kavga edip dövdüm onu, başka bir gün de bir kızın kafasını yardım. Başım belâdan kurtulmazdı bu yüzden. Bir ara okuldaki bütün çocukların röntgen filmini çektiler. Benim ciğerlerimin hasta olduğu meydana çıktı. Kanımda da bir hastalık vardı, üç ay hastanede yattım. Üç ay içinde anam beni sadece bir kere görmeye geldi. Pazar günleri bütün diğer çocukların ziyaretcileri gelir, kimse beni görmeye gelmezdi. Ne anam, ne de kızkardeşlerim. Biraz iyileşince anama, gelip beni alması için mektup yazdılar. Anam da alıp La Esmeralda'ya götürdü beni. O zaman kafama koymuştum, okuyup doktor olacaktım.

Okuldayken bir türlü okumayı öğrenememiştim. Bir gün bir arkadaşım, «Gel ben sana öğreteyim,» dedi. Onunla her gün çalışmaya başladım. Sonunda öğrendim, okuyup yazabiliyorum. Yıl sonunda da sınavdan iyi bir not almıştım, herkes şaşırmıştı.

Küçükken çok yaramazlık ederdim. Bütün gün kızlarla değil erkek çocuklarla oynardım. En çok sevdiğimiz

oyun da doktorculuktu. Karnıma bir yastık bağlar, gebe kadınlar gibi uzanırdım. Erkek çocuklardan biri kocam olurdu, biri de doktor. Doktor olan önce gelip ipleri keser, karnıma bağladığım yastığı alırdı. Sonra da beni soyar, her yanımı muayene ederdi. Bu oyunu sık sık oynardık. O zaman dokuz, on yaşlarındaydım. Oynadığım çocukların çoğu şimdi New York'ta. Bir keresinde aynı oyunu Hortensia'nın kardeşi Domingo'yla oynamıştım. Şimdi hayatta değil o. Evin altındaki boşluğa girmiş oynuyorduk. Yanımda Soledad'da vardı. Domingo doktor oldu, beni soydu, sonra münasebette bulundu benimle. Tam değil ama, bir şeyler yaptı. O zamanlar Domingo onsekiz yaşındaydı. Soledad'ı severdi ama nedense o gün beni seçmişti.

Komşumuz Dona Berta, bolita kartları satarak geçinirdi. Bolita, hükûmet tarafından yasak edilen bir oyundu. Hükûmetin idare ettiği Milli Piyangoyla rekabet ediyordu çünkü. Yirmi beş sent verir, bir numara satın alırdın. Satın aldığın numara kazanırsa, karşılığında yüz dolar verirlerdi. Hangi numaranın kazandığını tesbit etmek için çekiliş filân yapılmazdı. Sadece hükûmetin idare ettiği Milli Piyango çekilir, kazanan biletin numarası kaçsa ilk üç sayı alınır, Bolita'yı o numara kazanmış sayılırdı. Dona Berta, Bolita numaraları satmanın iyi bir iş olduğunu söylerdi, ben de aynı şeyi yapmaya başladım. Bazan günde dört, beş dolar kazandığım oluyordu. Anam bunlardan habersizdi. Yalnız bir keresinde, benim sattığım numara kazanınca kazanan kadına vermek üzere yüz doları elime almış evime gidiyordum ki anam yakaladı beni. O Paranın ne olduğunu sordu, bir yalan uyduramadım. Mesele anlaşılınca esaslı bir dayak yedim.

Anamla oturduğum sürece babam sadece bir kere Simplicio ve bana harcaması için yirmi dolar yolladı. Bunu da mecbur olduğu için yollamıştı, çünkü anam Kızıl Haç'a gidip şikâyet etmişti onu. Babam iyi bir baba değildi. Bize bakmazdı hiç. San Juan'a geldiği zamanlar bizi ziyaret bile etmezdi. Başkalarından duyardık San Juan'da olduğunu. İyi bir baba olsa kızlarına bakar, onlara yardım ederdi. Hiç olmazsa Noel'de birer kart yollasaydı; onu bile yapmadı.

Kızkardeşim Felicita üvey anamın yanında kalmıştı. Babam, üvey anam, çocukları ve Felicita'yı alıp yanında

gezdiriyordu hep. Bir süre sonra Felicita çıktı geldi. Babamla olmaktan sıkılmıştı. Babamın bir kaza geçirmiş olduğunu, Fort Brook'ta bir hastanede yattığını haber verdiler, hemen onu görmeye gittik. Daha sonradan sık sık ziyaretine gitmeye başladık. Felicita hastanede çalışan Angel adında bir çocuğa aşık olmuştu. Anam Angel'ı sevmiyordu. Hastalıklı biri olduğunu, kadınları dövdüğünü duymuştu sağdan soldan. Ama Felicita dinlemedi, Angel'le evden kaçtı. İkizlerini doğuruncaya kadar da dönmedi La Esmeralda'ya Felicita doğum yaptığında anam bana, «Git de kızkardeşine yardım et,» dedi. O ara okulum tatildi. Gittim, bir iki hafta yanında kaldım.

Anam, erkek kardeşim ve ben küçük bir odada oturuyorduk. Soledad evden ayrılmıştı o sıralar. Küçük bir divanımız vardı, üçümüz sığışamadığımız için sadece anam onun üstünde yatar, biz de yere bir şey serip orada uyurduk. Anam önceleri Erasmo'yla otururken ondan ayrılmış, bir süre Pedro'yla yaşamış, sonra ondan da ayrılmıştı. Oturduğumuz ev Papo'nun barının karşısındaydı. Bir gün anam barda birileriyle dansederken ben de barın önünde arkadaşlarımla konuşuyordum. Baktım, Pedro geldi. Bara girdi, anamın yanına gidip onunla dansetmek istedi. Anam kabul etmeyince de vurdu ona. Fakat anam altta kalacak tiplerden değildir. Hemen jileti çıkarıp Pedro'yu doğradı. Anamı hapse attılar, Pedro'yu da hastaneye yatırdılar. İkisi de birer ay kaldı.

Fernanda hapisten çıkınca Hector'la yaşamaya başladı. Hector bize gerçek bir baba gibi davranıyordu. Bana okulda giymem için üniforma aldı. Ne istesek almaya çalışırdı. Çok iyi bir insandı. Tek kusuru içtiği zaman kabalaşmasıydı. Sık sık içmezdi, işten çıkıp eve gelirdi çoğu zaman.

Anam Hector'la yaşamaya başlayınca Simplicio'yla bana, «Bu odanın kirasını vermeye devam edeceğim, siz burada kalırsınız. Ben şimdilik Hector'la oturacağım. Bir kaç gün sabredin, yeni bir ev bulunca hepimiz oraya taşınırız,» dedi. Anam bize sık sık erzak getirir, ben de kardeşimle kendime yemek pişirirdim. Simplicio hayvanları çok severdi, özellikle köpekleri. Bir gün peşinde üç beş köpekle geldi eve. Ertesi gün üç beş köpek daha getirdi. Bir süre sonra evin içi köpek dolmuştu. Yirmiye yakın

köpek vardı evde. Bizimle birlikte yiyor, içiyor, yatıyorlardı. Kardeşim Simplicio'nun kız arkadaşları da vardı ama hiç biriyle arkadaşlığı uzun sürmez. Sağda solda pabuç boyardı, onun için üstü başı pisti hep.

Bazan o evde anam olmadan, yalnız başımıza oturduğumuza memnun oluyordum. Anamla olduğumuz zaman her şey için ondan izin almamız gerekiyordu. Arkadaşlarım gelip dansa çağırdıkları zaman ille anama sormam gerekliydi. Ama yalnız otururken bütün bunlara ihtiyaç yoktu. Anam hiç bir yere gitmemi istemezdi. Ben işin kolayını bulmuştum; o gelir kapıyı üstümden kilitler giderdi. Sonra ben arkadaşlarımı yollar, anamın evinden anahtarı aldırır, kapıyı açar ve çıkardım. Anam evde olmazdı çünkü. O gelip baktığı zaman kapının hâlâ kilitli olduğunu görünce beni içeride sanırdı. Dansa gittim mi on bire on ikiye kadar kalırdım. O saatlerde Simplicio gelir, ıslık çalar, alırdı beni. Birlikte, eve dönerdik. Hiç ayrılmazdık birbirimizden. Bir süre sonra anam beni büyük ablam Soledad'ın yanına yolladı. Soledad Arturo'yla oturuyordu o zamanlar. Arturo Soledad'a karşı hiç iyi davranmıyordu. Sık sık döverdi onu. Soledad'ın gözünün önünde başkalarıyla kırıştırırdı. Aslında ufak tefek, zayıf bir adamdı. Bir gün Soledad'ın kafası kızıp yakalamış onu, savurmuş merdivenden aşağı. Kaburgaları kırılmıştı. Bu olaydan sonra Arturo uslandı biraz. Kalkıp La Esmeralda'ya geldiler, iki yıl kadar hiç kavga etmeden oturdular.

Soledad'ın çocuğu yoktu o zamanlar. Başka bir arkadaşının çocuğunu alıp evlât edinmişti. Daha sonra kendisi de gebe kaldı. Çok fazla yorulmaması için ona yardım ederdim ben. Quique'yi doğurduktan sonra birine aşık oldu, Arturo'yu boynuzlamaya başladı. Oturduğu ev iki bölmeliydi, birinde Soledad, Arturo, çocuklar ve ben, diğerinde de bir adamla karısı kalırdı. Adamın karısı sık sık, bir kaç günlüğüne ailesini ziyarete giderdi. Arturo da geceleri çalışıyordu. Soledad benim uyumamı bekler, sonra balkondan yukarı çıkan merdiveni tırmanıp yandaki bölmeye geçerdi. Bir gece uyandım, ışığı yaktım, bir de baktım Soledad çırılçıplak geri dönüyor. «Nanda'ya söyleyeceğim,» dedim. Hemen koşup Nanda'ya anlattım. Nanda Soledad'a öğütler verdi, Arturo'nun onun için çalıştığını, böyle yapmaması gerektiğini söyledi. Soledad, «Ne istersem yapa-

rım,» dedi. O günden sonra Soledad Arturo'yu boynuzlamaya devam etti, Bir ara bu yüzden kavga edip ayrıldılar. Soledad Sarita'yı doğurdu. Arturo Sarita'yı ilk gördüğünde kendi çocuğu olduğuna inanmak istemedi. Uzun süre kabullenmedi onu. Sonunda kendi çocuğu olduğunu kabul etti. Ama araları açılmıştı bir kere. Arturo Soledad'dan ayrılmak istemiyordu, fakat Soledad bıkmıştı artık ondan.

Ben hâlâ okula gidiyordum, bu arada astıma tutulmuştum. Mecburen okuldan aldılar. Anam beni Soledad'ın yanına, sayfiyeye yolladı. «Oranın havası temizdir, iyi gelir hastalığına,» dedi. Soledad'ın evi güzel, tertemizdi. Benim odam bile vardı. Ama orada oturmak istemiyordum, çünkü Soledad eve hiç uğramazdı.

Tek başıma canım sıkılıyordu. Bir gün anam geldi, beni ev işi yaparken gördü, Soledad'ın nerede olduğunu sordu. «Bilmiyorum,» dedim. Çok kızmıştı, aldı beni La Esmeralda'ya götürdü.

Anamla sık sık kavga ederdim. Bir kere beni yok yere dövdü, ben de Migdalia teyzemin yanına Mameyes'e gideceğimi söyledim. Önümüzde tatil vardı, hemen kalkıp teyzemin yanına gittim. Sadece bir ay kaldım orada. Çünkü mektep açılmıştı. Teyzem çok iyi bir insandı. Beni hiç sıkmadığı gibi eğlendirmek için elinden gelen her şeyi yapardı. Sık sık sinemaya gider, ya da sahilde oynardım. Çabuk kızar, fakat örfkesi çabuk geçerdi. Beni bir kere bile dövmedi.

La Esmeralda'ya döndüğümde, anam, üvey babam Hector ve Simplicio'yla oturmaya başladım. Simplicio hiç benim yanımda durmaz, bütün gün kendi arkadaşlarıyla oynardı. Ama bana iyi davranırdı, tam bir kardeş gibi. Ne zaman üzgün olduğumu ya da ağladığımı görse gelir beni avutur, üzüntümü geçirmeye çalışırdı. Bir keresinde anam beni evden atmaya kalkışınca o anamın önüne dikildi, «Crucita giderse, ben de onunla giderim,» dedi. Bütün bunlara rağmen çok yaramazdı. Sataşmadığı kimse yoktu. Anamdan da zaman zaman para çalardı. Anam bazan elini kolunu bağlar, o kapıdan çıkınca Simplicio da eli kolu bağlı olduğu halde pencereden atlar herkes o halini görsün diye sokaklarda dolaşırdı.

On yaşındayken genç kız olduğumu farkettim. Bir ye-

rimi kestiğimi sanıp çok korkmuştum, ağlamaya başladım. Evde oturmuş televizyon seyrederken birden kan görmüştüm. Nanda'ya, «Nanda, bir yerimi kestim ben,» dedim. Gülmeye başladı. Hemen bir parça bez getirdi, kanı durdurmaya çalıştı. Olmayınca kalkıp hastaneye götürdü. İçimde feci bir ağrı vardı, ağrıyı gidermesi için ilâç verdiler. Sonra ikinci kere on bir yaşındayken aynı şey oldu.

O güne kadar anam benim yanımda bir çok şeyi konuşmaktan kaçınırdı, ama o günden sonra her şeyi rahat rahat anlatmaya başladı. On bir yaşındayken de getirip bir sütyen verdi bana. «Al bunu giy, göğüslerin yeteri kadar büyüdü,» dedi. Sağda solda erkekler hakkında bir sürü şey duymuştum, anama sorardım bunları hep. Anam da bana anlatırdı kadın erkek münasebetini, kadınların ve erkeklerin vücutlarının gizli yanlarını. Her şeyi anlatırdı. Erkeklerin bazılarının aletlerinin daha büyük olduğunu, bazılarının şöyle, bazılarının böyle olduğunu, münasebette bulunurken de aletlerinin sertleştiğini söylerdi. Buna bir türlü aklım ermezdi. Anam bana öğüt verirdi hep. «Erkek arkadaşınla öpüşürken onun bir yerinin sertleştiğini görürsen hemen oradan uzaklaş,» derdi. «Biraz daha kalırsan başın belâya girecek demektir.»

Anam artık büyüdüğümü, kendime koca bulabileceğimi söylüyordu. O bunu şakadan söylüyordu ama benim niyetim ciddiydi. Yalnız evlenirsem buradan değil, New York'tan birisiyle evlenecektim. Buradaki erkekleri beğenmiyordum. Sonunda da dediğim oldu.

HORTENSİA: **Sevilmeye İhtiyacım Yok Benim...**

Ben yedi yaşındayken ailem Maunabo'dan Santurce'de 25. durağa taşındı. Nanda komşumuzdu. Ara sıra onun evine giderdim. Ama Cristobal'ı tanımıyordum o zamanlar. Askerdi ve arada bir gelirdi eve. Daha sonra kızkardeşim **Blac Iris'**i ziyaret etmeye başlayınca tanıdım onu.

Ben, anam ve babamın yanında yaşıyordum ama evde en büyük kızkardeşim Maria del Carmen'in sözü geçerdi. en çok. Şimdi bana karşı iyi, ama küçükken öyle değildi. Onun kölesi gibiydim. Bir çamaşırhanede çalışır, canı istemedi işe gitmez, yerine beni gönderirdi. Çoğu zaman ben çalışırdım, parayı o toplardı.

Bir süre sonra kızkardeşim çamaşırhanede çalışmaktan bıktı, başka bir iş buldu kendine. Ama yine onun yerine işi ben yapardım. Bir ailenin yanında çalışıyordu. Ailenin bir kızı vardı, adı Hortensia'ydı, adaştık. Beni çok severdi, hatta beni kendilerine evlat vermeleri için ısrar etmişlerdi de anam benden ayrılmak istemediği için razı olmamıştı.

Çocukken hiç sıhhatli değildim. Anam da okula gitmemi istemezdi. Buna rağmen, tam dokuz yıl okudum. Oku-

lu çok seviyordum. Bitiremediğim için de üzgünüm. Okuldan ayrılınca bütün günümü Nanda'nın evinde geçirmeye başladım. Ona mutfak işlerinde yardım eder, çocuklarına bakardım. Çünkü o çocuklara hiç bakmazdı. Kocası orduda olduğu için sık sık para gelirdi. Ama Nanda bütün parayı üstüne başına harcar, sağda solda erkeklerle gezer, çocuklarına üst baş ve yiyecek almazdı. Bir ara da erkek kardeşlerimden biriyle dostluk kurmuştu. Aynı zamanda Cereno adında başka biriyle de yatıp kalkıyordu. Bir küçük kızı oldu, bir ailenin yanına verdi Nanda. Kızın babası ya Cereno'ydu, ya da erkek kardeşim.

Nanda elindeki bütün parayı kumarda harcardı. Bir kaç kız arkadaşı vardı, onlarla o sinema senin, bu sinema benim gezerdi hep. Çocuklarını da evde bırakırdı. Bazıgünler kızkardeşim dayanamaz, gider Felicita'yı alıp bizim eve getirirdi. Nanda gece on, on birden önce dönmezdi eve. Çocukları aç kalmış, umurunda bile değildi.

Cristobal döndüğünde ben on beş yaşındaydım. Onu bir kaç kere gördüm ama içimde ona karşı hiç bir duygu yoktu. Nanda'yı terkettikten sonra her gün bizim eve uğramaya başladı. Bana göz koyduğu aklıma bile gelmezdi.

Bir gün beni sinemaya davet etti, birlikte gittik. Geri döndüğümüzde evdekiler köpürüyorlardı. Maria del Carmen üstüme yürüdü, «Hemen evlenmeniz gerek bunu temizlemek için,» dedi. Oysa bir şey yapmamıştık. Cristobal evlenmeye razı oldu hemen, biz de evlendik.

Cristobal dört çocuğunu da Nanda'nın yanından almış, erkek kardeşi Pablo'ya teslim etmişti. Pablo'nun karısı Elsa çocukları istemiyordu ama Pablo istiyordu. Cristobal'ın bir evi vardı, Pablo'yu o evde bedava oturtuyor, çocuklara baktığı için de ayda seksen dolar veriyordu. Pablo'nun belirli bir işi yoktu. İş bulunca çalışıyordu. Onun için seksen dolar büyük paraydı.

Bir süre onların yanında oturduk, fakat bana hizmetci gibi davranmaya başladılar. Cristobal'ın sadece çocuklarına bakmam için benimle evlendiğini düşündüm. Soledad o sıra yedisindeydi. Felicita dört, Simplicio üç bile yoktu, Cruz ise ancak bir yaşındaydı. Hepsi de çok kötü yetiştirilmişlerdi.

Evleneli bir haftadan az olmuştu ki ilk defa kavga ettik Cristobal'le. Bir gün anamı ziyarete gidecektim, erkenden kalktım, ortalığı sildim süpürdüm, etrafı düzelttim, ço-

cukların karınlarını doyurdum. Sonra banyo yapmak için içeri girdim. Ama daha önce çocuklara, tuvalete girmek isteyip istemediklerini sordum. Banyo ve tuvalet evin dışındaydı. Evden çıkarken kapıyı çocukların üstüne kilitleyeceğimden ben yokken tuvalete gidemiyeceklerdi. Hepsini sırayla tuvalete götürdüm, sonra ben yıkandım ve giyindim. Tam evden çıkacakken baktım, Simplicio bir köşeye oturmuş kakasını yapıyor. Hem de oturma odasının köşesine. Çok kızmıştım, Cristobal'in palaskası duruyordu orada, kaptım ve dövdüm Simplicio'yu. O kadar dövdüm ki palaskanın tokası koptu düştü. Pedro'nun karısı koştu geldi, «Çocukları böyle dövme,» diyecek oldu.

«Dövmemi istemiyorsan alıp kendin bakarsın,» dedim, ya da gelip anaları alsın baksın. Ben gencim, bunlar benim çocuğum değil, bakmaya da mecbur değilim,» Giyindim, çıktım gittim anamın evine.

Cristobal akşamüstü gelip beni alacaktı. Bekledim, bekledim gelmedi. Gece geç vakit geldiğinde yüzünde garip bir ifade vardı. Otobüs durağına yürürken ilk defa konuştuk. «Çocuklarımı dövemezsin. Onları dövmeye hakkın yok. Sonra nefret ederler senden,» dedi.

«Onlar benim çocuğum değil. Nefret ederlerse etsinler. Dövmemi istemiyorsan alırsın, götürürsün analarına. Bakamam senin çocuklarına ben.» Çok kızgın olduğumu görünce sustu, üstüme varmadı. Daha sonra Pablo ve karısıyla kavgalarımız başladı. Kadın Pablo'yu aldatıyordu, hem de bir kişiyle değil. Biz onların yanına taşınınca işleri bozulmuştu. Pablo evden gidince dostlarını eve almak istiyor, ben orada olduğum için bunu yapamıyordu. Bu yüzden de Pablo'ya benim hakkımda olmadık şeyler söylüyor, kışkırtıyordu onu hep.

Bir gün anamın evinde kızkardeşimin arkadaşı olan bir oğlanla konuşuyordum, Pablo içeri girdi. Söylemediğini bırakmadı. Olmayacak hakareti etti bana, Cristobal'ın kadından yana hiç talihi olmadığını söyledi. Benim Fernanda'dan beter olacağımı, ondan da adi olduğumu söyledi. Tam o sıra Cristobal geldi. Kavgaya tutuşmak üzereydiler ki Cristobal'ın kardeşi araya girdi, ayırdı onları.

O kadar kızmıştım ki odama gittim, dizçöküp dua ettim. Benim hakkımda böyle yalanlar uydurdukları için Tanrı cezalandıracaktı onları. Pablo ve karısı bu olaydan sonra

evden çıktılar. İki ay kadar sonra tekrar dönüp geldiler. Karısı, yanımızda oturmasına izin verelim diye yalvardı bana. Bende acıdım, aldım. Pablo da tek başına bir odada kalıyordu. Bir süre sonra biraz paraları oldu, kendilerine bir ev tuttular.

Cristobal'ın çocuklarını da yanlarına alıp götürdüler.

O arada ilk çocuğumu dünyaya getirdim. Erkekti, adı da Tomas. O zaman tam on beş yaşındaydım. Cristobal değişmiş, bambaşka bir adam olmuştu. Bütün parasını kumara yatırır, sağa sola dağıtır, ya da gider içerdi. Onu ikna etmiş, bir ev daha yaptırmıştım. Fakat bir gün parasız kalıp içki içebilmek için evi seksen dolara satmıştı. Ara sıra Pablo'nun evine gittiğimde Cristobal'in çocuklarının halini görüp acırdım. Cristobal, Pablo'nun karısı Elsa'ya yine her ay, çocuklarına bakması için seksen dolar veriyordu ama Elsa o parayı kendi ailesine gönderiyor, çocuklar için kullanmıyordu bile. Cristobal'e kızgındım, onu sevmiyordum ama çocuklarının hali dokunmuştu bana. Çocukları tekrar yanıma aldım, yoksa açlıktan, bakımsızlıktan öleceklerdi.

Fernanda ara sıra çocuklarını görmeye geliyordu. Her gelişinde Cristobal değişiyor, o gittikten sonra da benimle kavgaya tutuşuyordu. Nanda'yı yeniden sevmeye başlamıştı anlaşılan. Çocuklar da aksi gibi Nanda'nın her gelişinde hastalanıyorlardı. Nanda bütün bunları bana yüklüyordu. Her yerde, çocuklarına iyi bakmadığımı, hatta Cruz'u sakat bıraktığımı yaymıştı. Oysa Cruz'un sakat kalmasında benim hiç suçum yoktu. Çocuk tam vaktinde yürümeye başlamış, fakat bir yıl kadar sonra aniden ayağına bir hal olmuştu. Üç aydan fazla baktım ona. Güneş banyosu yaptırdım, balık yağı içirdim, sonunda tekrar yürümeye başladı ama topallıyordu. Bir gece Cristobal'e, «Sağda solda çocuğu benim sakatladığımı söylüyorlar. Alıp hastaneye götürelim, doktorlar söylesinler sakatlığın neden olduğunu, o zaman inanırsın suçsuz olduğumu,» dedim.

Hastaneye götürdük, doktorlar baştan aşağı muayene ettiler ve ayağındaki sakatlığın doğuştan olduğunu söylediler. Ona özel pabuçlar yaptırdık; biri öbüründen biraz daha yüksekti, yürürken topalladığı belli olmasın diye.

Bir kere de Cruz durup dururken hastalandı. Alıp hemen hastaneye götürdüm. Önce kabul etmek istediler ama

çok direttim. Oraya yatırmasaydım herkes ihmal ettim çocuğu diye beni suçlayacaktı. Hastalığı zatürreydi. Çocuk sevmeyen ben, aylarca onu ziyaret ettim, yanından ayrılmadım. Fernanda ise bir kere bile görmeye gelmedi. Sağda solda gittiğini söylemiş ama yalan. Çocuk iyileşince hastaneden haber verdiler. Kendi kendime, bakalım Fernanda onu almaya gelecek mi, dedim. Gidip yarın çocuğu hastaneden çıkaracağız diye haber verdim. «Benim bir sürü işim var, sen gidip alır mısın?» dedim. Ertesi gün Fernanda'nın hastaneye gelmeyeceğini bildiğimden yine ben işimi gücümü bırakıp gittim. Fernanda gelmedi. Çocuğu alıp eve götürdüm. Ertesi gün Fernanda geldi, fakat çocuğu ona vermedim. Ortadan kayboldu, bir süre gözükmedi. Döndüğünde Soledad'ı alıp götürdü. Soledad o zaman birinci sınıfı bitirmişti. Herhalde sağdan soldan çocuğun aklını çelmişler, benim yanımda oturmamasını söylemişlerdi.

Bir süre kafam dinlendi, sonra Simplicio Cruz'u alıp evden kaçmaya başladı. Bazan bir kaç gün ortadan kaybolur, sonra polisler bulup getirirlerdi. Simplicio'yu ne kadar dövsem para etmiyordu. Bir gün, büyük bir kasırga gelecek diye haber verilmişti, Fernanda çocuklarını almaya geldi. Zaten ben de onlardan kurtulmak için can atıyordum, hemen verdim Simplicio'yla Cruz'u. Sadece Felicita bende kalmak istedi. Felicita baştan beri çocuklar arasında bana en çok yakınlık gösterendi. Hastalandığımda yatağımın başucundan ayrılmaz, bana yardım ederdi.

Cristobal Nanda'nın çocuklarının benimkilerden üstün tutardı hep. Bir keresinde banyoda yıkanırlarken oğlum Tomas Soledad'a su attı diye çocuğu bayıltıncaya kadar dövmüştü. Tomas'ın astımı vardı ama buna aldırış etmez, palaskası ile döverdi onu hep. Sadece Tomas'ı değil, Mariano'yu da döverdi. Onlara bir şey alacağım zaman, Cristobal'e haber vermeden gizlice alırdım. Bana verdiği parayı çocuklarına harcamamı isterdi.

Bana kalırsa, daha önce evlenmiş ve çocukları olan bir adamla evlenmektense hiç evlenmemek daha iyi. Erkekler ilk evliliklerinden olan çocuklara daha fazla değer veriyorlar. Cristobal'e bakarsan en büyük çocuğu Soledad'dır. Aslında Soledad evlilik dışı çocuktu, Nanda'yla doğru dürüst bir evlilik yapmamıştı bile.

Panama'ya gittiğimizde Cristobal'i daha da seyrek

görmeye başladım. Orada bir sürü dostu vardı. Elime geçen biraz parayla evin ihtiyaçlarını karşılıyor, Felicita ve iki çocuğuma üst baş yapıyordum. Çoğu kere Cristobal maaşını aldığı gün bitirir, bütün bir ay yarı aç gezerdik. Fakat ağzımı açıp kimseye şikâyet etmezdim. Kendi ailemin bile hiç bir şeyden haberi yoktu.

Panama'dan döndüğümüzde Felicita'yı anamın evine bıraktım. Cristobal'le Baltimore'a gittim. Bir süre sonra da Felicita'yı yanımıza aldıracaktık, fakat aradan biraz zaman geçti, Felicita'nın anamın yanından kaçtığını haber aldım Nanda'nın yanına gitmiş, orada da fazla durmamış ve ikizlerinin babası olan herife kaçmış. O kız benimle kalsa tam istediğim gibi, hanımefendi olarak yetişecekti.

Aradan bir iki yıl geçti, biz Cristobal'le Virginia'daydık. Baktım, Felicita çıktı geldi. Yanında da küçük kızı Tani vardı. Cristobal onları görünce birden değişti. Varsa yoksa Felicita'yla o küçük piçiydi. Hem de zenciydi çocuk. Felicita başkasını bulamazmış gibi bir zenciyle gidip yatmıştı. Cristobal ikisine de söz söyletmezdi. Bir keresinde Mariano Tany ile oynarken yalnışlıkla onun bir yanına dokunmuştu, Cristobal öldüresiye dövdü oğlumu. Ben de üstüne saldırdım, öldürebilirdim o an, fakat kaçıp kurtuldu elimden.

Başımda Felicita belâsı varken bir de Soledad'tan mektup geldi. Babasına yolladığı mektupta yanına gelmek istediğini yazıyordu. «Çalışıp hayatımı kazanırım,» diyordu. Kendi kendime düşündüm, burada Felicita varken başım belâdan kurtulmuyordu. Felicita'nın zenci piçine o kadar değer veren Cristobal Soledad'ın güzel çocuklarını görünce iyice kendini kaybedecek, gözü bizi hiç görmeyecekti. Sonra Soledad çalışacağına göre, çocuklarına bakmak da bana düşecekti. Bu nedenle ondan gelen mektupların hepsini yırttım, babasının eline biri bile geçmedi.

Noel'i geçirmek için Porto Riko'ya, ailemin yanına döndüm. Orada geçirdiğim günleri unutamam. Hep erkek kardeşim Domingo ile gezdim. Porto Riko'dan ayrılacağım gün beni hava alanına götürdü. Uçağa binmeden önce onu bir kenara çektim, «Beni dinle Domingito, sakın başını belâya sokma,» dedim. Evli bir kadınla dostluk kurduğunu söylemişlerdi. «Merak etme, başım belâya girmez,» dedi. Yol boyunca onu düşündüm, keşke yanıma alsaydım dedim.

İçimden bir ses onu bir daha göremeyeceğimi söylüyordu.

Yılbaşı günü Pennsylvania'ya gidiyorduk. Evden çıkmadan o güne kadar hiç yapmadığım bir şeyi yaptım. **Cristobal**'e kapıya bir not iliştirmesini, bize mesaj gelirse geri götürmeyip kapının altından atmalarını, yazmasını söyledim. Nedense içimde bir sıkıntı vardı. Ama gitmeye mecburdum. Dönüşte arabayı ben kullanıyordum, o kadar hızlı sürdüm ki, bir buçuk saatte gittiğimiz yolu kırk beş dakikada aldık dönüşte. Kapıyı açar açmaz yerde mesajı gördüm. Kardeşim ölmüştü. Bana gömdüklerini bildiriyorlardı. Ölüsünü görmediğim için hâlâ inanamıyorum öldüğüne. Bugün bile onu düşündükce gözlerim yaşarır. Anam, Domingito öldükten sonra günden güne fenalaştı. Onu bir arkadaşının evinde öldürmüşlerdi. Bir kadın yüzünden olmuştu bu iş. Anam ihtar etmişti, «Bu gece dışarı çıkma. İçimde bir his var, bu gece dışarı gitme.» O, «Merak etme, ana, hemen gelirim,» demişti.

Bıçaklamışlardı onu. Bir kere bıçaklamışlardı ama beş dakika içinde ölmüştü. Biri koşup kızkardeşim Maria del Carmen'e haber vermişti. Kızkardeşim hemen eczaneye koşmuş, ilâç almış ve anama getirip vermişti. Anam onu görünce kötü bir şey olduğunu anlamıştı. Maria del Carmen önce heyecanlanmaması için anama ilâç içirmiş, sonra kötü haberi vermişti. Erkek kardeşten yana talihim yoktu zaten, kardeşlerimin hepsi ölmüştü. Hayatta kalan bir tanesi de alkolikti.

Bir süre sonra Cristobal'le Porto Riko'ya döndük. Önceleri aramız düzelir gibi olmuştu. Fakat bir gün geldi, yakında Avrupa'ya gideceğini söyledi. Ben birlikte gidecemizi umuyordum ama beni yanına almadı. Aslında götürebilirdi, benim kâğıtlarım da hazırdı nedense geri yolladı o kâğıtları. Gidince iki yıl dönmedi.

O yokken hastalandım. Askerî hastaneye kaldırdılar beni. Günlerce orada yattım. İyileştin diye çıkardılar ama böbreklerim o günden sonra bir türlü doğru dürüst çalışmaz. Hastanede yatarken çocuklarım her gün beni görmeye gelirdi. Kızkardeşim Cristobal'e haber yollamış, hemen gelmesini istemişti. Cristobal de benim hastalığımın önemli birşey olmayıp geçeceğini söylemişti. Ben o ara ölmekten korkmuyordum, böyle yaşamaktansa ölmek daha iyiydi.

Neden sonra Cristobal Avrupa'dan döndü. Oradayken kendine bir sevgili bulmuş. Kadın Paris'te oturuyordu. Ondan eve sık sık mektuplar gelmeye başladı. Defalarca söyledim o kadınla mektuplaşmamasını ama dinlemedi bile. Oradan kalktık, bir süre için Teksas'a gittik. Teksas'a gitmek istememiştim. Mariano da istemiyordu ama Tomas Teksas'ı görmeyi arzuluyordu. Teksas'ta da durum hiç değişmedi, bütün gün kavga ediyorduk. Porto Riko'ya döndüğümüzde Cristobal ordudan ayrıldı. Bir garajda çalışmaya başladı. Bir süre sonra iş sıkıntısı başgösterince, bütün iş yerleri yeni aldıkları işçilerin işlerine son verdiler. Cristobal bunların arasındaydı. Üzüntüden ülseri azdı, hastaneye yatırdık. Hastanede yattığı sürece Fransadaki sevgilisiyle mektuplaşmaya devam etti. Onu her gün görmeye gittim. Hastanede yatarken de evin bütün ihtiyaçlarını ben karşılıyordum. Küçük bir iş kurmuştuk kendimize, meyva ve sebze satıyorduk. Cristobal hastaneden çıkınca işin başına geçti, ben de kendime yeni bir iş aradım. Çok önceden tanıdığım bir adam kurduğu işi ilerletmiş ve zengin olmuştu. Bana hemen yanında sekreter olarak iş verdi. İlk çalıştığım altı gün kırk dolar kazandım. Şimdi bazan fazla mesai bile yapıyorum. Altımda arabam var, kullanmasını biliyorum; onun için gece geç saatlere kadar çalışabiliyorum.

Tanıyanlar benim Cristobal olmadan da yaşıyabileceğimi, onun bensiz edemeyeceğini söylüyorlar. Şimdi otuz dört yaşındayım. Hayatımı kazanıyorum, rahat tek başıma yaşıyabilir, çocuklarıma da bakabilirim. Yine onunla oturuyoruz ama bu sırf göstermelik oluyor. Aslında Cristobal Avrupa'ya gittiği gün bizim evliliğimiz de bitmişti. Cristobal'den ayrılmak istemiyorum, çünkü Fernanda ile çocukları bunu bekliyorlar. Onlara bu zevki tattırmayacağım.

Cristobal'i sevmediklerini biliyorum. Onların istediği Cristobal'in parası. Cristobal ölürse hiç olmazsa parasının yarısı kendilerine kalacak sanıyorlar. Oysa sadece paranın dörtte birini alabilecekler. Sonra Cristobal'i kandırıp evi ve dükkânı üzerime yaptırdım, bir tek araba onun üstüne fakat yakında arabayı da kendi üstüme geçireceğim. Cristobal her dediğimi yapıyor nasılsa. Ona, «Cristobal istersen arabayı da benim adıma yaptıralım, o zaman vergi vermekten kurtulursun,» dedim. Para harcamayı hiç

sevmediği için arabayı hemen benim üstüme yaptıracağından eminim.

Aslında durumumuz pek kötü de sayılmaz. Ordudan ayrıldı, emekli maaşı oldukca dolgun. Bir de sigortası var. Çocuklarından sadece Felicita'ya üç beş kuruş kalır o sigortadan. Onun adını da yazmış poliçeye. Felicita'nun eline geçecek de bin dolar kadar. Başka metelik alamazlar.

CRUZ: **Emilio ile Hayatım**

Bir gün anamla Cantu binasının önündeki kaldırımda oturuyorduk. Önümüzde duran taksiden bir oğlan indi. Çok uzun boylu, esmer, beyaz ceketli, yakışıklı bir çocuktu. Çocuğu anama gösterip güldüm. Anam onun Pabo'nun oğlu olduğunu söyledi. Yine söylediğine göre burada büyümüştü, fakat şimdi New York'ta oturmaktaydı. Adı Emilio'ydu. Anam tanıdığı için yanımıza geldi, onunla konuşmaya başladı. On iki yaşına kadar La Esmeralda'da oturmuş, sonra New York'a gitmişti. Döndüğünde on dokuz yaşındaydı.

O gece giyinip kız arkadaşlarımla sokağa çıktım. Emilio da geldi, bizimle dolaşmaya başladı. Oradaki kızlardan birini önceden tanıyordu, kısa zamanda sevişmeye başladılar. Benim de Nemesio adında bir arkadaşım vardı, okuldan. Bir gün birlikte oynarken beni Emilio'nun üstüne itti, Emilio da kucakladı beni. Elinden kurtardım kendimi, eve kaçtım. Kaşla göz arasında beni çimdikleyiverdiği için çok kızmıştım. Emilio hemen kendine bir sürü arkadaş edinmişti. Kızkardeşim Felicita'yla bile dost olmuştu kısa zamanda. Felicita kocasından kaçıp Culebra'dan La Esmeralda'ya gelmişti. Kendi başına tuttuğu bir odada ikizleriyle oturuyordu. Bir gün ben Felicita'mn evindeyken Emi-

lio geldi. Bana New York'tan bahsetmeye başladı. New York'u çok sevdiğimi biliyordu Oturup konuşurken bir baktım elini kalçama koymuş. Tutup çektim elini. Gülerek, «Neden olduğu yerde bırakmıyorsun onu?» diye sordu.

«İstemiyorum da ondan,» diye cevap verdim. Devamlı çıktığı bir kız vardı. Ailesi de biliyordu çıktıklarını. Tekrar New York'tan bahsetmeye başladı. Oradaki kız arkadaşlarını anlattı. Neden orada evlenmediğini sordum. New York'tan değil La Esmeralda'dan birisiyle evlenmek istediğini söyledi. Sonradan da sadece bir hafta kalıp tekrar New York'a döneceğini belirterek o gece Cantu binasına dansa gitmemizi istedi.

Bir hafta kalıp New York'a döneceğini söylemişti ama aradan bir ay geçtiği halde, hâlâ dönmeye niyetli görünmüyordu. Bir gün bana bir not yolladı, notta konuşmak istediğini bildiriyordu. Birlikte çıktık, önce erkek arkadaşım olup olmadığını sordu. Ben olsun veya olmasın, kendisiyle arkadaşlık etmek istemediğimi belirttim, nasılsa onun bir kız arkadaşı vardı. O, diğer kızla arasında ciddi bir şey olmadığını söyledi. Hemen inandım ona, Nemesio'dan ayrılıp Emilio ile gezmeye başladım.

Yine bir gün Felicita'nın evinde ikizlerine bakıyordum, onlarla divanın üzerinde boğuşuyordum ki kapı açıldı ve Emilio girdi içeri. Divanın üzerinden kalkmaya çalıştım, omuzlarımdan tutup bastırdı beni. Sonra da eğilip öptü. Tokatladım ama öpünce de içim bir fena olmuştu.

O günden sonra Sevişmeye başladık. Emilio bana doğru dürüst öpmeyi bilmediğini itiraf etti. Bense bu işleri ondan daha az biliyordum. Birbirimize öğretmeye karar verdik. İkinci öpüşmemizde benim ondan biraz daha ileri olduğum ortaya çıktı. Çünkü Felicita'yla kocasını öpüşürlerken seyretmiştim.

Bir gün Emilio ve iki arkadaşıyla plâja gittik. Yüzerken Emilio beni suyun altına çekti ve öptü. Tekrar su yüzüne çıktığımızda utancımdan kıpkırmızı olmuştum. Hemen koşup giyindim. Emilio arkamdan gelip yakaladı beni, elbiselerimle birlikte suya attı. Gülmeye başladım, utangaçlığım da geçmişti. Tekrar öpüştük, diğerleri de aynı işi yapıyorlardı nasılsa. Emilio'yu tanıdıktan bir buçuk ay kadar sonra terketti beni. Kendi kendime, herhalde başka birini bulmuştur, ben de kendime başka birini bulurum, di-

yordum. Daha gençtim. Bir gün anam pasta almak için dışarı yollamıştı. Kızlara, «Benimle gelmek isteyen var mı?» diye sordum, hiç biri istemedi. Andreo adında erkek arkadaşlarımdan biri, «Peki gelirim,» dedi. Yola koyulduk.

Birden karşımıza yedi sekiz tane genç çocuk çıktı. Baktım aralarında Emilio da var. Emilio benim bir sürtük olduğumu söyledi, boynumdan yakaladı, elinde bir bıçak vardı. Çok korkmuştum. Bana dokunursa alıp onu hapse atacaklarını söyledim. O güne kadar hapse hiç girmediği için bu sözümden korktu ve bıçağı cebine koydu. Ama sonra Andreo'yla kavga etmeye başladı. Ben araya girdim, onun sevgilisi olduğumu ve beni rahat bırakmasını söyledim. Emilio «Hayır, sen benimle geleceksin,» dedi. Üstü pisti, ter ve balık kokuyordu ama mecburen onunla La Esmeralda'ya kadar döndüm.

Bir gün arkadaşım Norma ve Emilio'yla okula gidiyorduk. Emilio kolunu boynuma atmıştı. Okulun müdiresi otomobiliyle geçerken beni görmüş. Okula gittiğimde hemen çağırttı.

«Kimdi o kolkola dolaştığın adam?»

«Kuzenim.»

«Çok sıkı sarılmıştı sana.»

«Ayağıma kramp girmişti de yardım ediyordu.»

«Git beni odamda bekle.» Biraz sonra kendisi geldi. Norma'yı da getirmişti. İki saat bizi sorguya çekti. Her şeyi inkâr ettik, sonunda anama haber yolladı. Fernanda da gelince iş anlaşıldı. Fernanda herkesin önünde tokatladı beni. İkisine de küfür ettim. Nanda da bir ara kızdı, «Her şey bir yana, kafan da mı yok senin? O koskoca herif üstüne düşerse kemiklerini kırar senin. Hiç olmazsa bunu düşün.» Ben hemen cevabı yapıştırdım, «Sen doksan kilolukları üstüne çektiğine göre, altmış-yetmiş kiloyu ben rahatlıkla çekerim nasıl olsa.» Bu lafım üzerine bir dayak daha yedim anamdan.

Başka bir gün Emilio'yla sinemaya gidecektik. Emilio bir kaç gün önceden nişan yüzüklerimizi de almıştı. Anam sinemaya gitmeme izin vermedi. Daha doğrusu önce izin vermişti, ama biraz içki içip kafayı bulunca vazgeçmişti yollamaktan. Tam kapıdan çıkmak üzereydim, çevirdi beni. «Hiç bir yere gidemezsin,» diyordu. Ağlamaya başladım. O ara Emilio geldi. Fernanda ona hakaret etmeye

başladı. Yalnız Emilio'ya değil, anasına, babasına da küfür ediyordu. Ben onu susturmaya çalıştım, bu sefer de bana saldırdı. Yakaladı, tokatladı, boynumu ısırdı. Kaçmaya çalıştım, yetişip sopayla vurdu. Kafamdan kan akmaya başladı. Bu yetmiyormuş gibi bir de bıçak aldı. Niyeti kötüydü. Hemen bir köşeye saklandım. Sonra da gelip beni kurtarması için Simplicio'ya seslendim. Simplicio'yla Emilio gelip bıçağı aldılar elinden. O kızgınlıkla eve girip bütün elbiselerimi kesmiş, paramparça etmiş. Sadece üzerimdekilerle kaldım.

Anam nedense Emilio'yla olmamı istemezdi hiç. Emilio'ya zenci olduğu için kızdığını söylüyordu. Çevredekilere bakılırsa Emilio'ya kendisi aşıktı. Birlikte oturup içki içerler, o sıralar güzelce anlaşırlardı. Ama Emilio onun yanından ayrılıp bana gelince anamın kanı beynine sıçrardı. Onları birlikte görünce üzülürdüm, kızardım ama bir şey söylemezdim. Yanlarına bile gitmez, yalnız başıma aşağı sahile iner ve ağlardım. Yatıp yatmadıklarını bilmiyorum ama herhalde yatmadılar. Eğer onları bir arada görsem ikisini birden öldürebilirdim.

Bir keresinde yine bir şey almak için çarşıya gitmiştim, eve dönmekte biraz geciktim. Dükkân kalabalıktı. Anam o kadar kızmıştı ki gece yarısı beni sokağa attı. Gidecek yerim yoktu, mezarlığa gittim ve geceyi orada geçirdim. Karnım açtı, üşüyordum. Ertesi gün, akşama kadar orada oturdum. Akşamüstü saat altıya doğru oradan geçen üç adam beni gördüler, yanıma gelip kollarımdan tuttular, öpmeye, okşamaya başladılar, bir tanesi beni soymaya çalışıyordu. Bağırdım, çırpındım. Duyan bir kaç kişi geldi de kurtardılar beni. Ağlaya ağlaya eve koştum, ama anama hiçbir şey anlatmadım.

Bir ara anam beni çocuklarına bakmam için Soledad'ın evine yolladı. Soledad meslekte çalışıyor, onunla bununla yatıp çocuklarına bakacak parayı kazanıyordu. Ben de gündüzleri okula gidiyor, geceleri Soledad çalışırken çocuklarının yanında kalıyordum. Emilio'yla aram iyi olduğu için geceleri Soledad'ın evine gelmesine izin veriyordum. Eve gelir gelmez, hemen soyunur, «Hadi yatalım,» derdi. Ben de soyunurdum ama külotumu çıkarmazdım. Bazen diretirdi, «Hepsini çıkar,» diye. «Olmaz böylesi daha hoşuma gidiyor,» derdim. Yatağa girer bazan gece on ikiye, bire ka-

dar sevişirdik. Tam olarak münasebette bulunmazdık Sonra kalkıp banyoya girer ve birbirimizi yıkardık. Öpüşürken onun fazla heyecanlandığını, tahrik olduğunu görünce hemen yataktan kaçardım. Kaçmasam başıma geleceği biliyordum. Ama sonunda kendi isteğimle onunla münasebette bulunmaya başladım. Yine de beni düşünürdü. Okuduğum için gebe kalmamın doğru olmayacağını söyler, sevişirken son anda vücudunu benden ayırırdı. Çok iri yarı olduğundan her keresinde canım yanardı. Hem daha on üç yaşındaydım o zamanlar.

Bir gün anama sinemaya gideceğimi söyledim. Aslında sahilden denize girmeye iniyorduk. Sahile vardığımızda, kocaman bir hasırın serili olduğunu gördüm. Meğer Emilio daha önceden getirip bırakmış hasırı oraya. Emilio soyundu, sıra külotuna gelince onu çıkarmamasını, geçenlerin görebileceğini söyledim. «Bu saatte buradan kimse geçmez,» dedi. Haklıydı da. Birlikte suya girdik, yüzdük. Çıkınca hasırın üzerine uzandık. Birden kollarımdan yakaladı ve yere yapıştırdı beni, sonra da öpmeye başladı. Elinden kurtulmaya çalıştım, olmadı. Zorla külotumu çıkardı. Ben bağırıyordum ama o saatte in cin top oynuyordu orada Kimse duymadı haykırışlarımı. Zorla elde etti beni. İşini bitirdiğinde üstümüz başımız kan içinde kalmıştı. Her yanım sızlıyordu. Toparlanıp kalktım, denize girip yıkandım, temizlendim. Eve döndüğümde saat ona geliyordu. Emilio olanlardan kimseye bahsetmememi, benimle evleneceğini söyledi. Onunla tanışalı hemen hemen sekiz ay olmuştu.

O günden sonra bir daha yatmadık ama birbirimizi görmeye devam ettik. Ben bir şey olmamış gibi anamın evinde kalıyordum. Önceleri başıma gelenlerden utanıyordum, sonra alıştım. Bir ara Emilio başka bir çocuğu sevdiğimi bahane ederek tekrar New York'a döneceğini söyledi. Aslında böyle bir şey yoktu tabii. Hemen koşup Soledad'a olanları anlattım. «Emilio bana sahip oldu, şimdi de bırakıp New York'a gitmek istiyor,» dedim. Soledad söylediklerimi Felicita ve Simplicio'ya nakletti, hepsi de Emilio'yu yola getireceklerini söylediler. Onlar da olanları Nanda'ya anlatmışlar. Nanda Emilio'yu çağırttı, beni almazsa kendisini hapise attıracağını söyledi. O zaman da Emilio benimle evlenmeye razı oldu.

Anam o ara babama bir mektup yolladı. Babam Philadelphia'daydı. Hemen cevap yazdı. Mektubunda, «kendi düşen ağlamaz,» diyordu. Emilio'yla evlenmemi söylüyordu ama beş kuruş para bile yollamıyordu. Emilio oturacağımız yeri bulmak için evlenmemizin geciktiğini söylüyordu ama ben inanmıyordum. Bavullarının hâlâ hazır durduğunu biliyordum. Beni bırakıp New York'a kaçmak istiyordu. Hemen San Sebastian caddesinde Felicita'nın tanıdığı bir büyücü kadına gittim. Bu büyücülerin bazıları iyi ruhlar için çalışır, bazıları da kötü ruhlar için. Bu büyücü kötü ruhlar ve şeytan için çalışıyordu. Siyah giyimli bir kadındı. Evinin içindeki bütün eşyalar siyahtı. Hiç kırmızı bir şey yoktu. Kötü ruhlarla çalışanlar böyledir zaten. Kötü ruhlar kırmızıya dayanamaz hemen kaçarlar. Kadına yardım istediğimi söyledim. Bir kitap açtı, bir deste de kâğıt aldı, karıştırmaya başladı. Sonra kitaptan bir şeyler okudu. Sanki şeytanla konuşuyordu. Benim ilk adımla Emilio'nun ilk adını, sonra benim soyadımla onun soyadını söyledi. Birden titremeye başladı, yüzünden ter boşanmıştı. Erkek sesiyle konuşuyordu şimdi. Gözlerine yaşlar dolmuştu. Sonunda yatıştı ve, «İstediğin olacak,» dedi. Emilio'nun beni bırakmayacağını, benimle evleneceğini söyledi. Bir beyaz toz verdi, bunu bir bardak suyun içine atıp içirecektim ona. Bir de o gece saat tam on ikide sahile inip denize üç peni atacaktım. Bunların karşılığında üç dolar aldı benden. Gerçekten de işe yaradı yaptıkları. Emilio benimle oturmaya karar verdi, yanına aldı beni.

Emilio rıhtımda çalışıp günde on altı buçuk dolar kazanıyordu. İşe girdiğinin üçüncü günü çıkarıp bana on beş dolar verdi kendime bir şeyler almam için. Sonraki günler ya beş, ya altı dolar veriyordu. Geri kalan parayla da gidip içiyordu. Onunla oturmaya başlayalı iki ay olmuştu. Ancak iki ayın sonunda Emilio'yla yatmaktan zevk almaya başlamıştım. Gece, sabah gitmeden, öğlen işten geldiğinde, ya da akşam yemeğinden sonra, ne zaman vakit bulsak hemen yatağa girerdik. Buna rağmen yine bana karşı sert davranıyordu. Kafası kızdıkça döverdi. Bir gün bir partiye gidecektik, ben de hazırlanıyordum. Banyodayken bir baktım kan gelmeye başladı. Anormal bir şeydi bu, Herhalde hamileyim, diye düşündüm. Emilio'ya anlattım. Ben öyle deyince partiden filân vazgeçer sanıyordum. Ama o hiç aldırış

etmedi. Hastaysam yatmamı, bir aspirin almamı, geçeceğini söyledi. Anama haber yollattım, aldı hastaneye götürdü beni. Geri döndüğümüzde Emilio, «yalancı» dedi bana. Hastaneye filân gitmemişiz de Santurce'ye gidip çocuk düşürmüşüm. Verdikleri ilâçlar da elimdeydi oysa. «Ben giyinip partiye gidiyorum,» dedi. Çekti gitti, geldiğinde saat sabahın ikisiydi. Gelir gelmez bir şey söylemeden dövdü beni. O gün Emilio'dan nefret etmeye başladım ve kaçıp anamın yanma gittim. Bir süre anamın yanında kaldım, sonra Emilio tekrar geldi ve beni eve götürdü Ama aramızdaki ilişki artık eskisi gibi değildi, onu sevmediğimi anlamıştım.

Bir gün anamın evinde yemek yapıyordum, şeker gerekti. Almak için Soledad'ın evine kadar gittim. Şekeri alıp döndüğümde Emilio'yu evde beni bekler buldum. Biri ona sağda solda içtiğimi, başka bir çocukla gezdiğimi söylemiş. Doğru olup olmadığını öğrenmek gereğini duymadan saçımdan yakaladı, beni dövmeye başladı. O kadar kızmıştı ki belimden kavrayıp havalandırdı ve yere çarptı beni. Bayılmışım. Herkes öldüğümü sanmış. Ayıldığımda hemen polis çağırttım, yakalattırdım onu, ama kefaletle dışarı çıktı. Sonra mahkemeye götürdüler, onun aleyhinde tanıklık ettim. Yargıç yirmi beş dolar para cezasına mahkûm etti. O günden sonra bir ay birbirimizle konuşmadık.

Kızkardeşim Soledad'ın evinde yaşamaya başladım. O ara Soledad'ın sevgilisi Tavio, bir soygundan sonra polis tarafından öldürülmüştü. Soledad tek başınaydı, çocuklarına bakacak hiç kimsesi yoktu. Benim de paraya ihtiyacım vardı. Soledad çocuklarına bakacak birine üç beş dolar vermeye hazırdı. Çocuklarına bakacağımı, karşılığında vereceği paraya razı olacağımı söyledim. Bir süre devam etti bu, bir gün kadının biri gelip başka yerde daha iyi iş olduğunu söyledi. Jose Castillo adında bir adam ve karısı çocuklarına bakacak birini arıyorlardı. Ayda kırk dolar vereceklerdi. New York'tan Porto Riko'ya yeni gelmişlerdi. Evleri çok güzeldi. Küçük bir kızları vardı. Ona bakıyor, evlerinin temizliğini yapıyordum. Onlarla çok iyi anlaşıyordum. Emilio'yla ayrı oturuyorduk ama ara sıra ona gider ve bir kaç saat yanında kalırdım, sevişirdik. Yine de beni dövmeye devam ediyordu. Bir gün Castillo ailesinin yanına döndüğümde gözüm yediğim dayaktan morarmıştı. Ne olduğunu sordular, anlattım. Çok acıdılar bana. Daha genç olduğumu, kocamı

terketmemi, NewYork'a gidersem çok daha iyi para kazanabileceğimi söylediler. Onlara New York'a gitmek için yeteri kadar param olmadığını söyledim. Yol paramı da verde eve sarhoş gelmişti. Ben de bir kız arkadaşımın partisinden dönüyordum. O saate kadar nerede kaldığımı sorup beni tokatlamaya başladı. Yere düşmüştüm, bu kere de yüzümü tekmeledi. Pabucunun burnundaki demir suratımı parçalamıştı. Yüzüm gözüm kanlar içinde, Felicita'ya koştum, Felicita beni alıp hastaneye götürdü. Oradaki doktorlar polise haber vermeleri gerektiğini söylediler. Ben, düştüm, dedimse de inanmadılar. Bunun üzerine onlar meşgulken yan kapıdan kaçtım. Neyseki hiç bir yerimde iz kalmadı, sadece çenemin altında küçücük bir şey var.

Bu olayın ardından da barıştık ama bir gün konuşurken Emilio bana bir metresi olduğunu söyledi. O zaman ben, «Madem metresin var, güle güle oturun. Ben New York'a gidiyorum, çünkü sen komünistin birisin. Beni dövüyorsun, benimle yatıyorsun, karşılığında hiç bir şey vermiyorsun.» dedim.

«Sen bir şey hak etmiyorsun,» diye karşılık vermez mi, Artık dayanamıyacak hale gelmiştim. Hep dayak yiyip korku içinde yaşamaktansa oradan kaçacaktım. Her şeyimi hazırladım, biletimi aldım. Bir gün o işteyken New York'a kaçtım. Castillo ailesi zaten New York'a dönmüştü. Yol paramın da büyük bir bölümünü onlar vermişti. Sadece anam, Soledad ve Simplicio'ya veda ettim yalnız onlar beni uğurlamak için hava alanına gelmişlerdi.

Daha önce hiç uçağa binmemiştim. Uçak havalanınca çığlık atmaya başladım, düşeceğiz diye korkuyordum. Hostesler koşup geldiler, bir ilâç verdiler bana. İki üç dakika içinde uyumuşum, uyandığımda New York'a inmek üzereydik. Castillo ailesi hava alanında beni bekliyordu. Arabalarına alıp evlerine götürdüler. İlk günler her şey yolunda gitti. Çalışıp kazandığım parayla Castillo ailesine borcumu ödedim. Gayet iyiydi aramız, anlaşıyorduk. Ama bir gün gebe olduğumu anladım. New York'a gitmeden önce şüphelenmiştim ya, hastanedeki doktor emin olamıyacağını söylemişti. Fakat emindim artık. Hemen Castillo ailesinin hanımına hasta olduğumu söyledim, beni doktora götürmesini istedim. Gittiğimiz doktor kesin olarak gebe olduğumu bil-

dirdi. Dördüncü aya girmek üzereymişim. Hemen oturdum. Emilio'ya bir mektup yazdım; çok da resmî bir dille hem:

«Sayın Bay,

Mektup yazdığım için özür dilerim ama bunu size söylemem gerekiyor. Sizin tarafınızdan gebe kaldım. İnanmayabilirsiniz, inanmayın. Çocuğumu kabullenmezseniz piç olur. Ama olsun, Porto Riko'da doğan ilk piç benim çocuğum olmayacaktır.» Bir sürü şey daha yazdım. Hemen cevap geldi mektubuma, hem de özel ulakla. Mektubunda benim oturduğum yerin pek yakınında anasının oturduğunu, ona gitmemi yazıyordu. Bir de yirmi dolar koymuştu içine.

O günden sonra Castillo ailesinin bana karşı davranışı değişti. Bana doğru dürüst yemek vermiyor, her fırsatta da kavga ediyorlardı. İyi bir iş bulamadığım için onlara olan borçlarımın bütününü de ödeyemiyordum. Emilio'nun gönderdiği yirmi doları verdim. Castillo ailesinin yetişkin bir kızı vardı; benimle hiç geçinemezdi. Benden çok daha uzun boyluydu, kendisine karşı çıkmaya cesaret edemiyeceğimi sanıyordu. Ama bir gün anama küfür edince dayanamadım, ağzını yumrukladım. Elimi tuttu, geriye doğru kıvırdı, parmaklarım kırılacak sandım. Suratını tırmaladım kurtulmak için. Kan görünce çığlıklar atarak kaçtı. Anası babası gelip beni azarladılar. Orada sığıntı olduğumu, şimdi de utanmadan sağa sola sataştığımı söylediler. Evden çıkmamı istediler, fakat gidecek yerim yoktu.

Bir gün evde çamaşır yıkıyordum ki bir kadın geldi. Beni arıyordu, Meğer Emilio'nun teyzesiymiş. Emilio anası Sarah'ya yazmış, sokak sokak dolaşıp beni bulmuşlar. Kadın birlikte gitmemizi istedi. Hemen eşyalarımı topladım, onun yanına yerleştim. Emilio'nun anası halimi görünce çok acıdı bana. «O evde kalamazsın. Porto Riko'ya da dönme, oğlumun nasıl bir serseri olduğunu bilirim. Kendisinden kaçtığın için seni öldürebilir. İyisi mi burada kal,» dedi.

Emilio'nun anası Sarah'la iyi geçiniyorduk ilk günler. Aynı evde başka bir çift daha yaşıyordu. Bir gün Sarah kadının kocasıyla dolaşırken kadın görüp üstlerine saldırmış, dövüşmüşler. Sarah kadını yaralamış, sonra da kadının kızı koşup jiletle Sarah'ın bir iki yerini kesmiş. İkisini birden alıp hapse attılar. Sara'yı polisler alıp götürürken bana, Porto Riko'ya mektup yazmamı söyledi. Hemen Emilio'ya mektup yazdım. Anasının hapse atıldığını bildirdim. Sarah

bir süre hapiste kaldı, sonra çıktı. Fakat kadına olan öfkesi geçmemişti. «Büyü yapıp kocasından ayıracağım onu,» diyordu. Sonunda başardı da. Zaten büyüden başka şey yapmazdı evde. Bütün gün tozlarla uğraşır, dualar okur, garip garip şeyler yapardı. Aradan biraz zaman geçince Emilio'yu da New York'a getirtmeye karar verdi; biriktirdiği parayı ona yolladı. Emilio'nun ne gün geleceği belli değildi ama bir gece gelecek,» dedi. Şaşırmıştım. Ama onun böyle garip da ruhlar söylemişti. Tahmin ettiği gibi Emilio o akşam geldi. Önce korkup banyoya saklandım, bir şey yapmayacağını söyleyince açtım kapıyı. Gerçekten de dövmedi beni Kucakladı, sarıldı, öptü Hemen ertesi gün de rıhtımda bir iş bulup çalışmaya başladı. Kazandığı paradan bana da veriyordu.

Emilio'nun üvey babası serserinin biriydi, devamlı içki içerdi. Bir iki kere beni köşeye sıkıştırıp oramı buramı çimdiklemişti. Yaptıklarını kocama anlatınca kavgaya tutuştular. Sarah araya girip kendi kocasının yanını tuttu. Başka bir gün mutfakta iş yaparken sarılıp öpmek istedi, elimdeki kızgın yağı koluna boşalttım. O gün büyük bir şamata koptu. Sarah yine kocasından yana çıkınca evin içinde iki düşman grup haline geldik. Sarah'nın kızmasının bir nedeni de Emilio'nun kazandığı parayı getirip hemen bana vermesiydi. O kendisine de pay istiyordu. Ama doğum sancılarım tutunca yine bana çok yakınlık gösterdi. Bir gece Emilio ve Sarah'la üst katta bir partideydik, sancılar başladı. «Ben aşağı gidiyorum,» dedim. Emilio arkamdan gelmedi bile. Sarah benimle geldi. Sancılar gittikce artıyordu, bir köşeye yığıldım. Sarah hemen koştu, Emilio'yu çağırdı. «Kızı hastaneye götürmezsen burada ölebilir,» dedi. Önce özel bir kliniğe kaldıracaklardı, ama pahalı olacağını düşünerek devlet hastanelerinden birine gittim. İki gün sancılarım devam etti. Doktorların biri gelip biri gidiyordu. Hepsi muayene ettiler ve çocuğun ölü doğacağını söylediler. Beni bile kurtarmaları şüpheliydi. Oysa ben çocuğun yaşamasını istiyordum. Hatta bir de rahip geldi hastaneye, üstüme kutsal sudan serpti.

«Çocuğunu doğuramıyacaksın ama Tanrı seni korusun da ameliyattan sağ çık,» dedi. Doktorlar beni kurtarabilmek için çocuğu feda edeceklerdi. Bunun için imzamı istiyorlardı. Ben imza vermedim ama Emilio ile Sarah vermişler.

Alıp ameliyata götürdüler. Onlar ameliyata başlamak üzereyken bir bebek sesi duyuldu, çocuk kendiliğinden çıkıverdi. Doktorlar şaşırmışlardı. Hastanede ne kadar doktor varsa koştu geldi. «Olmaz bu, imkânsız, mucize,» dediler. Herkes benim bile zor kurtulacağımı düşünürken hem ben kurtulmuştum, hem de çocuğum sağ doğmuştu. Adını Anita koydum.

Hastaneye gireli bir hafta olmuştu ki nasılsa Emilio ile kanunen evli olmadığım ortaya çıktı. Ona nerede rasladığımı sordular. Beni Porto Riko'dan kaçırıp getirdi sanmışlar. Polis anama telgraf çekip sordu. Fernanda durumu bildiğini, benim Emilio ile birlikte Porto Riko'da da bir süre yaşadığımı yazdı cevap olarak. Fakat buna da inanmadılar. Ben hastaneden çıkınca Emilio'yu hapse attılar. Sonunda bizi kanunen evlendirmek şartıyla Emilio'yu serbest bıraktılar. New York'ta küçük bir kilisede evlendik, çünkü orada yargıçlar evlendiremiyordu insanları. İlle de kilisede evlenmek gerekiyordu.

Emilio'yla evlendikten sonra yanımda çocuğumla anasının evinde oturmaya devam ettik. Emilio Anita'yı sevmiyordu. O kendisi gibi çok esmer bir çocuk istiyordu, oysa Anita'nın teni açık renkti. Anası da kıvırcık saçlı tam bir zenci istiyordu. Bu yüzden o da sevmiyordu Anita'yı. Hatta zaman zaman da Emilio'yu kışkırtıyordu. Sözde Porto Riko'da başka bir sevgilim varmış da Anita onun çocuğuymuş. Bir kaç kere bu yüzden kavga ettik. Emilio tokatladı beni, ben de önümdeki şişeyle ona saldırdım. Sarah araya girdi, oğluna dokunursam başımın belâya gireceğini söyledi. Ağlamaya başladım. Onlar iki kişiydi, bense tek başımaydım. Sarah, «Burası benim evim, benim sözüm geçer. Onun için pılını pırtını topla, çık git,» dedi. Çocuğumu kucağıma aldım. Sıkıca sarıp sarmaladım, küçük bavulumu da alıp sokağa çıktım. Ama Emilio arkamdan geldi, geri çevirdi beni. «Bekle, yarın sana bir oda bulurum,» dedi. O gece orada yattım, ertesi sabah Emilio oda aramaya gittiğinde Sarah tekrar kovdu beni.

Yıl 1960, New York'ta büyük bir kış vardı. Her yan kar içindeydi. Üzerimde kolsuz bir gömlek, kucağımda çocukla yürürken görenler deli sanmışlardı beni. Bir polis yanıma geldi, yardıma ihtiyacım olup olmadığını sordu. Ne dediğini pek iyi anlamıyordum. İyi ingilizce bilmediğim

için ona da derdimi anlatamıyordum. Hemen benim dilimden anlayan birini buldular. Bir şeye ihtiyacım olmadığımı, sadece kuzinimin evine gittiğimi söyledim. Fakat bir kaç adım daha attıktan sonra yorgunluktan yere yıkıldım. Polis geldi, yardım etti bana. Koluma girip kuzinim, daha doğrusu annemin kuzini Virginia'nın evine götürdü beni. Ona olanları anlattım. Hemen cebinden çıkarıp Porto Riko'ya bir bilet verdi. Kendisi için almış, ama benim kullanabileceğimi söyledi. Sorduk, ertesi gün yer varmış uçakta. Ben de Emilio'ya haber vermeden atladım uçağa, döndüm Porto Riko'ya. Fernanda'nın evine vardığımda gece saat on buçuktu. Yatıp uyumuşlardı. Kapıyı bir kaç kere vurdum, kızgınlıkla kapıyı açtılar ama beni görünce çok şaşırdılar. Anam boynuma sarıldı, sonra çocuğu kucağına aldı. Bir türlü bırakmadı kucağından. Sonra bir yatak yaptılar bize. Ama çocuk yolda üşümüştü. Ateşi çıktı. Bir hafta kadar öyle yattı. Sonunda iyileşti ama astıma tutuldu. Hâlâ devam eder hastalığı.

New York'ta kaldığım sürece tenim daha da beyazlaşmış, saçlarımın rengi açılmıştı. Biz Porto Riko'lular öyleydik zaten. Porto Riko dışına çıktığımızda görünüşümüz değişirdi. Bütün La Esmeralda'da erkekleri peşimde dolaşmaya başladılar. Fakat hiç birine yüz vermiyordum. Resmen evliydim, kocam vardı. Cesaret edemiyordum buna. Benden bir ay kadar sonra da kocam geldi. Anita'ya dört elbise, kocaman konuşan bir bebek, bir de gerdanlık almıştı. Emilio geldiğinde bizim evin tam karşısında oturan teyzesi Minerva'nın yanına yerleşti. Bazı geceler gider onun yanında yatardım, bazan da o bize gelirdi. Aradan iki ay geçmişti ki başka bir kadınla dostluk kurduğunu öğrendim. Bir gece döndüğünde boynunda diş izleri gördüm. Hemen ne olduğunu anladım. Evlenme cüzdanımızı çıkarıp yırttım. Nikâh yüzüklerini ve elbiseleri alıp ertesi gün dostu olan kadının evine gittim. Odaya girdiğimde ikisi kucak kucağaydı. Kadını tokatladım, Emilio'nun da kafasına lâmbayı indirdim. Ama o hemen toparlandı, bir güzel dövdü beni. Merdivenlerden de aşağı yuvarladı. Daha sonra, yine her zaman olduğu gibi barıştık. Tekrar birlikte yaşamaya başladık.

Emilio'yla yaşadığım sürece durmumuz pek iyi değildi. Yiyecek yemek bile bulamadığımız oluyordu. Neyseki

anam ya da komşular bir şeyler veriyorlardı. Emilio, «Bu iş böyle yürümez,» dedi. New York'a gidecek, para kazanacak ve bana yollayacaktı oradan. «Peki,» dedim. Çekti gitti New York'a. Tam yedi ay ondan haber bile almadım, döndüğünde biraz şişmanlamış daha da yakışıklı olmuştu. Bana New York'tan bahsetti ama canım New York hikâyelerini dinlemek istemiyordu. O gece yemek filân yemeden hemen yatağa girdik. Bütün gece ve ertesi gün tam yedi kere münasebette bulunduk. İkinci kereden sonra ben zevk almamaya başladım, ama Emilio peşimi bırakmadı.

Anamın da durumu pek iyi değildi. Evinin kirasını bir kaç aydır ödeyememişti. Taksitle aldığı mobilyaların da borcu vardı. Bir gün yine Bolita kartları satıyordum, elimde bir tek kart kaldı. 951 numara. Onu götürüp anama vermek istedim, sevdiği 951 numaraydı ama nedense almadı o gün. Ben de kendime sakladım. Ertesi gün çekiliş yapıldı, 951 kazandı. Tam iki yüz dolar aldım. Yetmiş beş dolarını anama verdim, on dolarını Emilio'ya, beşini de Emilio'nun teyzesi Minerva'ya, gerisini kendime sakladım. Emilio o ara işsizdi. Liman işçileri grev yapmıştı, meteliksiz dolaşıyordu. Aç kalmasın diye vermiştim o parayı.

Emilio New York'tan geleli ancak bir ay olmuştu ki yine kendine bir dost buldu. Gömleğinde dudak boyası izleri görünce durum ortaya çıkmıştı. Kavga ettik, artık onu hiç görmek istemediğimi söyledim. Kadının bir odası vardı, Emilio o odada kalıyordu. «Git, gözüm görmesin seni,» dedim. Gitti ama yine de ikisini bir arada görünce rahatsız oluyordum. Yemeden içmeden kesilmiş, kırk kiloya düşmüştüm. Anam bunun üzerine Florida'da olan Soledad'a durumumu yazmış. Soledad da yanına gelmem için bilet yolladı. La Esmeralda'da kalıp acı çekmektense. Florida'ya gitmeye karar verdim. Anita'yı yanıma alıp atladım uçağa.

CRUZ: Florida Ve Sonrası

Soledad New Jersey'de tanıdığı Eddy ile gitmişti Florida'ya. Soledad'la tanıştığı zaman Eddy evliydi. Bir süre Soledad'la oturmuş, sonra Soledad kısa bir süre için Porto Riko'ya döndüğünde karısı Florida'ya gelip Eddy'yi almış götürmüştü. Eddy gidince Soledad Jorge Luis Castro adında başka bir oğlanla yaşamaya başlamıştı. O da Eddy'nin kuzeniydi. Ben Jorge Luis'i hiç sevmezdim, çünkü Soledad'dan önce bana asılmıştı.

Soledad'ın doğum gününde evde bir parti verdik. O yirmi üç yaşındaydı, ben on yedi. Nedense kavga çıktı, Jorge Soledad'ı bir güzel dövdü. Elindeki konserve kutusuyla kafasını yardı. Bu Soledad'ı çılgına çevirmişti. Hastaneye götürdük, kafasına üç dikiş attılar ama siniri geçmemişti bir türlü. Ben onu hastanede bırakıp eve, çocuklara bakmaya döndüm.

Hastanede yapmadığını bırakmamış. Camları kırmış, çarşafları yırtmış. Alıp sinir hastalarının yattığı bölüme kapamışlar. Görmeye gittim, içeri almadılar beni. Zencileri içeri almıyorlardı orada. Soledad ailede en açık renkli olanımızdı. Bu nedenle onu beyazların yanına yerleştirmişlerdi. Florida'da ırkçılık çok ileriydi. Zencilerle beyazlar birbirlerinden apayrı yaşarlardı. Ben zencileri severim.

Beyazlarla geçinemedikleri, beyazlardan kötü davranış gördükleri için de acırım onlara. Amerika'lı zencilere biz **Moyo** deriz. Ben Florida'da kaldığım sürece daha çok onlarla dostluk ettim. Beni aralarına alırlardı ama Soledad'ı almazlardı. Soledad beyazdı onlara göre. Ben ise bir **Griguenya'ydım. Griguenya** zenciden farklıdır. Rengi daha açıktır, saçı da dümdüzdür, kızılderili saçı gibi. Zencilerin saçı kıvırcıktır oysa.

Soledad'ı görebilmek için çırpındım, ağladım, bağırdım, sonunda görebildim onu. Gördüğümde tanımadı bile beni. Bomboş gözlerle bir süre yüzüme baktı.

Soledad bir ay kadar hastanede kaldı. Sonra bir gece aniden kapı çalındı, Soledad çıktı geldi. Üzerinde hastanede giydiği elbise vardı. Kaçmıştı hastaneden. Hemen Jorge'ye sarıldı, koşarak yatak odasına girdiler. Ama sabah tekrar gelip onu hastaneye götürdüler.

Çalışmaya başladım. Bazı geceler işten on birde filân dönebiliyordum. Tarlalarda çalışıp patates, domates topluyordum. Bir ay geceli gündüzlü çalışıp elli dolar biriktirdim. Soledad'ın kızlarını bu parayla Porto Riko'ya göndermek istiyordum. Anama bir mektup yazdım. Soledad'ın durumunu anlattım. Anam Soledad'ı da Porto Riko'ya yollamamı istedi. Sosyal Yardım Kurumuna gidip durumu anlattım. Elli dolarım olduğunu söyledim. Üç bilet verdiler bu paraya karşılık. Babama yazıp ondan da para istedim. O da on yedi dolar yolladı. Evdeki mobilyaları sattım.

Soledad ve çocuklarını alıp hava alanına götürdüm. Soledad'ın ellerini bağlamıştım. Bir de iğne yaptılar uçağa binmeden önce. Anam hava alanında karşılamış onları. Soledad'ı sağa sola, büyücülere filân götürmüş. Altı ay kadar geçti, Soledad iyileşip New York'a döndü. Tek başıma, yanımda küçük kızımla Florida'da bir yıla yakın kaldım. İyi kötü geçinecek kadar para kazanıyordum. Fakat yalnızlıktan da sıkılmaya başlamıştım. Tam Porto Riko'ya dönmeyi düşünürken Antonio Borelli adında bir çocukla tanıştım. Çocuk yarı İtalyan'dı. İyi arkadaş olduk. Neden Florida'da olduğumu sordu, anlattım her şeyi. «İstersen sana yardım edebilirim,» dedi. «Ama bir karşılık bekleme benden,» dedim. «Peki,» dedi, «arkadaş kalırız.» O bir gömlek fabrikasında ustabaşı olarak çalışıyordu. Ayrıca bir de Bolita teşkilâtı işletiyordu. Apartmanı, arabası vardı. Ama

onunla yaşamak istemiyordum. Oturduğum odadan çıkmak istediğimi, bana yardım etmesini söyledim. Haftada on üç buçuk dolar veriyordum o odaya. Bir kaç gün sonra çok daha iyi bir yer buldu bana.

Aynı zamanda kirası da yarı yarıya ucuzdu. Sık sık gelir beni alır, gezmeye götürür, ya da alış verişe çıkarırdı. Bazan boş vakitlerinde gelir, saatlerce Anita'yla oynardı. Anita ona baba demeye başlamıştı. Bana değerli armağanlar da verirdi; onu çok seviyordum, ama kocam vardı. Kocam olduğu sürece başkasıyla ilişki kurmak istemiyordum. Antonio'yla hemen hemen altı ay yaşadık. Ama aramızda hiç bir şey geçmedi, sadece iki iyi arkadaştık. Babalar Günü'nde Antonio çıkarıp iki yüz dolar verdi bana. «Bu parayla Porto Riko'ya git, anamı gör. Döneceğin zaman da haber ver ki dönüş biletini yollayayım sana» Evde bir sürü eşya bırakıp Porto Riko'ya döndüm. Porto Riko'ya varınca Felicita'nın evine gittim. O zaman Edmundoyla oturuyordu, ve Evita'ya gebeydi. Bir gün sokakta biri koluma yapıştı, döndüm baktım Emilio. Elinden kaçıp kurtulmak istedim, bırakmadı. Zorla oturttu beni bir yere, konuşmaya başladık. Dostundan ayrıldığını, zaten onu hiç bir zaman sevmediğini söyledi. Tekrar benimle oturmak istiyordu. Ben de kabul ettim, hâlâ seviyordum onu. Ertesi gün dostu olan kadını çağırdı, benim yanımda onu bir daha görmek istemediğini söyledi. Çok sevinmiştim, ama daha bir süre Felicita'nın yanında kalmayı tercih ettim. Felicita da kocasıyla pek geçinemiyordu. Dediğine göre kocası, hep Felicita'ya bizim aile hakkında sorular soruyormuş. Nanda'nın, Soledad'ın, Felicita'nın bir ara orospuluk yaptıklarını bildiği için bir türlü unutamıyormuş bunu. Her dakika da yüzüne vuruyormuş kızın. Ben çocukları olduğu için bütün bunlara katlanması gerektiğini söyledim. O sıralar Felicita'nın doğumu yaklaşmıştı. Evita'yı doğurduğunda ona çok yardımım dokundu. Ama kocası Edmundo benim ortalıkta olmamı istemezdi. Felicita da Emilio'yu sevmezdi hiç. Emilio'yu eve bile almazdı.

Barıştıktan sonra bir süre Emilio'yla bir araya gelmedik. Sonunda başka çare kalmayınca Luna Caddesinde bir otele gidip bir gece kaldık. O gece için yedi dolar vermiştik otele. O gece yine gebe kaldım ama o an bilmiyordum bunu tabii.

Gebe olduğumu anlayınca hemen Felicita'ya koştum. Felicita çok kızdı buna. Fakat asıl kızan Felicita'nın kocası Edmundo oldu. Zaten evinde fazla oturmamı istemiyor, bunu her fırsatta belli ediyordu. Yüzüme karşı iyi davranıyordu, ama arkamdan konuştuğunu biliyordum. Sonunda başka çare kalmayınca Emilio'ya o evden çıkacağımı, bana bir oda tutmasını söyledim. Papo'nun karısı Canoveva'dan bir oda kiraladı. Orada oturmaya başladım. Fakat Emilio eski dostuyla yeniden buluşuyordu. «Ya ben, ya o,» dedim. «Sen,» dedi ama yalan söylediğini biliyordum. İkimizi birden idare etmeye çalışıyordu. Dona Minerva'ya Emilio'nun benden kaçtığını, karnımda onun çocuğunu taşıdığımı söyledim. Emilio çıktı geldi. Tekrar doğuracağımı öğrendiği için çok kızgındı. Çocuğun kendisinden olduğuna inanmak istemiyordu bir türlü. Bir gün eve bir kadın getirdi, bir takım aletlerle. çocuğu düşürmek istediler. Kabul etmedim. Üç beş gün sonra başka birini getirdi, yine aynı şeyi yaptırmak istiyordu. O kadını da savdım başımdan. Baktı başka çare yok, bu sefer başladı karnımı yumruklamaya. Daha önceleri de çok dövmüştü beni, ama hep suratıma vururdu o zamanlar, karnıma değil. Ben her Sorana çocuğumun Emilio'dan olduğunu söylüyordum. Bazan da, sırf onu kızdırmak için, «Emilio'nun babasından,» diyordum. Çocuğu düşürmüyorum diye bana para da vermiyordu Emilio. Ne kirayı veriyordu, ne de yiyecek almak için üç beş kuruş. Kendimden çok Anita'yı düşünüyordum. Bir komşu bize yemek vermeye başladı. Verdiği yemeğin hepsini Anita'ya yediriyordum. Kendi kendime düşündüm; bana bakacak başka bir erkek bulmam gerekliydi. Kendim çalışamıyordum. Ailemden bana yardım edebilecek kimse de yoktu. Anam Philadelphia'ya gitmişti. Bana yardım etmesi için Antonio'ya yazabilirdim ama mektupta yardım istemedim, sadece gebe olduğumu söyledim.

Çocuğu kendi çocuğu gibi kabulleneceğini bildirdi cevabında. İstediğim gibi yardım da edecekti bana. Ama onun yardımını istemiyordum, çok iyi bir insandı. Sonunda çaresiz kalınca çamaşır yıkayıp ütüleyerek para kazanmaya karar verdim. Bir iki kişinin işini aldım, zamanla müşterim çoğaldı. Bazı geceler bire, ikiye, hatta sabahın dördüne kadar ütü yapıyordum. Gündüz çamaşır yıkıyor, gece de yıkadıklarımı ütülüyordum. Bir yandan da boş kalan bir iki saatimde Bolita kartları satıyordum. Eğer benim sattığım kart-

lardan biri çekilişi kazanırsa yüz, ya da iki yüz dolar kazanan çıkarıp on beş, yirmi dolarını da bana veriyordu. Bolita kartları sattığım için bir sürü insan tanıyordum ama hiçbir erkekle ilişkim olmadı. Sadece yaşlı, fakat zengin bir adam vardı. Ara sıra ondan para sızdırırdım; o da yatarak değil, sadece içki içirip sarhoş ederek. Orospuluk çekici gelmiyordu bana. Bir kere polis tehlikesi vardı. Polis göz açtırmıyordu San Juan'dakilere. İkincisi, hastalık kapabilirdim. Anita da hastalanırdı. Beni asıl düşündüren de buydu zaten.

Çaresiz kalınca bir büyücüye gittim. O Emilio'yu tekrar bana döndürebileceğini, Emilio'nun ayaklarıma kapanacağını, bir daha da benden ayrılmayacağını söyledi. Öyle deyince vazgeçtim bu işten. Çünkü Emilio'dan bıkmıştım. Benden ayrılmamasını değil, sadece bana yardım etmesini istiyordum. Bu sefer de kalkıp Luisa Aldea'daki Dona Rita adlı büyücüye gittim. Dona Rita daha çok iyi ruhlarla çalışır, karşılığında para almazdı. Felicita da, anam da sık sık ona giderlerdi. Dona Rita'ya derdimi anlattım. Oturdum karşısına, o ruhlarla bağlantı kurmaya çalışıyordu. Birden bağlantı kurmuş olacak ki bambaşka bir sesle, erkek sesiyle konuşmaya başladı. Bana, «Çık dışarı, git buradan,» diye bağırıyordu. «Neden?» diye sordum. O ses, «Senin derdine çare yok. Ben senin iyice düşmeni, orospu olup sokaklarda sürttüğünü görmek istiyorum. Başka adamla mutlu olmanı görmek istemiyorum. Başka birisiyle yaşamaya başlarsan ömrünün sonuna kadar rahat bırakmam seni. Belki üç ay, beş ay rahat edersin ama sonunda yine bulur hakkından gelirim,» diyordu. «Kimsin?» diye sordum. «Ben kocanın ruhuyum,» diye cevap verdi. «Burada ne işin var?» dedim. «Ben de aynı nedenle yardım istemeye geldim,» dedi.

Bununla Emilio'dan kolay kolay kurtulamıyacağım anlaşılıyordu. Yine ruhlara inanmak gerekiyorsa, başka bir insanla da mutlu olamıyacaktım. Dona Rita soyunmamı söyledi. Sonra banyoyu sıcak suyla doldurup içine bir takım tozlar attı. O suya girip yıkandım, çıkınca bir de masaj yaptı bana. Oraya gelirken başımda bir ağırlık, üzerimde bir uyuşukluk vardı. Banyo ve masajdan sonra hepsi geçti. Kendimi çok daha iyi hissetmeye başlamıştım.

CRUZ: Alejandro'yla Hayatım

Bir süre sonra Alejandro Crespo adında bir çocukla oturmaya başladım. Takma adı Alejo'ydu, bazan da El Negro, yani zenci derlerdi. Bir teknede çalışıyordu. Daha önce de arkadaştık onunla. Claudia adında bir arkadaşımın sevgilisiydi ama başı belâya girmiş, polisten kaçıp kurtulabilmek için o kızı terketmişti. Karısını yakmaya çalıştığından polis onu arıyordu. Karısı Alejo'yu birisiyle aldatmış, o da karısı uyurken yatağı ateşe vermişti. Kadını kurtarmışlardı sonunda, ama bir ayağı sakat kalmıştı. Derilerinden başka sinirleri de yandığından o ayağının üstünde duramıyordu. Sonunda polis yakalamıştı Alejo'yu. Şimdi yargıç karşısına çıkacağı günü bekliyordu.

Alejandro La Esmeralda'ya döndüğünde ben Papo'nun barının yakınlarında oturuyordum. O Papo'nun barına sık sık içki içmeye gelirdi. Benden de Bolita kartları satın alırdı. Bir keresinde ona sattığım bilet kazandı çekilişi. Kazandığı yüz doları götürdüğümde, çıkarıp on dolarını bana verdi. On doların altısıyla evin kirasını ödedim, dördüyle de yiyecek bir şeyler aldım. O gece Anita'yı yatırdıktan sonra kapının önündeki merdivenlere oturduk, uzun uzun konuştuk onunla. Aradan bir kaç gün geçti, bana yirmi beş dolar getirdi. O parayla da Anita'ya giyecek şeyler

aldım. Canoveva, Alejandro'nun iyi bir çocuk olduğunu, onunla yaşayabileceğimi söylüyordu. Alejandro da aynı şeyi istiyordu benden. Bir oda tutmamızı, birlikte yaşamamızı, fakat kendisinin devamlı yanımda kalamıyacağını, gelip gideceğini söylüyordu. Ben de razı oldum.

O sıralar tam üç ayrı erkekle ilişkim vardı. Biri Emilio, öbürü Alejandro, üçüncüsü de Armando adında çok tatlı bir çocuktu. Emilio akşam sekiz buçukta gelip dokuz buçukta giderdi. Armandito, on, on buçukta gelir on bir buçuğa doğru giderdi. Alejandro da gece yarısı gelir, sabah beşte evden çıkardı. Üçünü de idare edebiliyordum. Erkeği sevdikten sonra insan üçünü değil beşini de idare edebilir. İçlerinde en sevdiğim Alejandro'ydu. Hiç biri de diğerlerinden haberli değildi.

Alejandro da, Armando da bana sık sık para verirlerdi. İhtiyaçlarımı karşılayayım diye. Para vermeyen sadece Emilio'ydu. Bir gece Alejandro her zamankinden erken geldi, Armando'yla karşılaştılar. Neyse ki onlar işin farkına varmadan durumu idare ettim.

Bir gün Emilio çıktı geldi, «Hastalık bulaştırdın bana,» dedi. Sonra da, «Anita'yı burada, senin yanında bırakamam,» diyerek çocuğu kaptı ve çekti gitti. Arkasından koştum. Çocuğu elinden alamayacağımı anlayınca polis çağırdım. İkimizi birden karakola götürdüler. Emilio'nun yanında bir arkadaşı daha vardı, o da tanıklık etti. Benim eve erkek aldığımı söylediler. Emilio da çocuğun babası olduğundan çocuk onun yanında kalacaktı. Anita'dan ayrılmak yıkmıştı beni. Bir kaç kere Emilio evde yokken oturduğu yere gidip Anita'yı gördüm. Hatta tekrar yanıma alacaktım, ama Emilio'nun dostu olan kadın, «Beni öldürür çocuğu verdiğim için,» dedi. Başka bir gün onun barda olduğunu öğrendim, herkesin içinde gittim ve ağzıma geleni söyledim, rezil ettim onu. O da beni dövdü. Neyse ki beni tanıyan polislerden biri yardıma koştu. Bana bir de akıl verdi, yargıca gidip durumu anlatmamı, çocuğu geri istememi söyledi. Yargıca herşeyi anlattım, Emilio'nun sadece yatmak için ara sıra beni görmeye geldiğini, bana yardım etmediğini söyledim. Yanımda Catin de vardı. Catin'e daha önce ne söyliyeceğini öğretmiştim. Yargıç ona sordu.

«Evlâdım, bu adamı, bu kadının evine girerken gördün mü sen?»

«Evet, Emilio sık sık gelir oraya ve yatarlar.»

Yargıç beni Rio Piedras Üniversitesine gönderdi, orada bu işi iyi bilen avukatlarla görüşecektim. Gittim, görüştüm, onların verdiği cevabı alıp yargıca getirdim. Yargıc kızımı gerçekten istediğime inandığını söyledi. Daha önce de böyle olaylar çıkmış ve çocuğunu isteyen analara, «Rio Piedras'a gitmen gerekli,» dediğinde hepsi uzak diye vazgeçmişler. Yargıç bir beni dinledi, bir Emilio'yu. Emilio çocuğa kötü örnek olduğumu söyledi. Ben de, «Kötü örnek oluyorsam suç Emilio'nun,» dedim. İkimizin de hayatını incelediler. Emilio'nun gerçekten çocuğuna ve bana yardımda bulunmadığı anlaşıldı. Yargıç işin yüksek mahkemeye götürülmesine karar verdi. Duruşmadan iki gün önce Cristo caddesindeki büyücülerden birine gittim, davayı kazanmam için büyü yapmasını söyledim. Bir kertenkele aldı, ortadan yardı ve bana verdi. «Mahkeme salonuna girince bunu bir köşeye at,» dedi. Karşılığında da on dolarımı aldı. Fakat duruşmadan bir gün önce Emilio kucağında Anita'yla çıktı geldi. «Al çocuğunu,» dedi. Ben de yargıca gidip Emilio'nun çocuğu geri verdiğini, dâvama lüzum kalmadığını söyledim. Hakim zaten benim lehime karar verecekmiş, öyle dedi.

Alejandro'yle yaşamaya devam ettim. Bir kaç gün hastalandım, Alejandro başucumdan ayrılmadı, çok iyi baktı bana. Yemek pişirdi, bulaşıkları yıkadı, ortalığı temizledi, Anita'ya bile baktı. Hatta Anita'yı nüfusuna geçirmek istedi ama kabul etmedim. «Emilio'nun çocuğu o.» dedim. Yılbaşı günü bir ara Alejandro dışarı çıkmıştı ki Emilio içeri girdi. Elinde tabancası vardı. Beni dövmeye başladı yine. Tabancanın dolu olmadığını biliyordum, kafasına bir şişe fırlattım, kaçtı. Alejandro gelince olanları gizledim ondan Alejandro bira almak için tekrar dışarı çıktı, pencereden onu gözlüyordum. Baktım geliyor ama, iki üç adım arkasından da Emilio izliyor onu. «Alejandro dikkat et» diye bağırdım. O an Emilio elindeki tabancanın kazbasını Alejandro'nun başına indirdi. Dövüşmeye başladılar. Hemen koşup polis çağırdım. Polisler Emilio'nun ne mal olduğunu, beni nasıl rahatsız ettiğini biliyorlardı zaten. Hemen alıp içeri attılar. Ailesi iki yüz dolar verip kefaletle kurtardı

onu. Fakat sonra yargıç karşısına çıkıp olanları anlattım, yargıç onu üç yüz dolara mahkûm etti. Bu kavga Emilio'ya tam yedi yüz dolara patladı. Bir avukat tutmuşlar ona da yüklü para vermişlerdi. Bu olaydan sonra Alejandro değişti. Fazla yürekli bir erkek değildi. Emilio'nun devamlı gelmesinden, kendisini rahatsız etmesinden ürkmüştü.

Alejandro benim en yakın arkadaşım Gladys'le kırıştırmaya başlamıştı. Herkes aklıma gelirdi de o gelmezdi. Hastalandığında günlerce bakmıştım ona. Hiç kimse yardım etmezken ben Gladys'in yardımına koşmuştum. Gladys de daha önce uzun bir süre orospuluk yapmıştı, elinden geçen erkeklerin sayısı belli değildi. Bir de morfine alışkındı. Kaç kere görmüştüm onu koluna iğne yaparken.

Önce birlikte yaşadıklarını bilmiyordum. Alejandro arka arkaya bir kaç gece eve gelmeyince şüphelendim. Nedense aklıma birden Gladys geldi. Ona ilk rasladığımda barda tek başına içiyordu. «Seni başka bir kadınla görürsem doğrarım suratını,» dedim. Güldü, «Hadi, yürü eve git, ben de şimdi geliyorum,» dedi. Çıkarıp yirmi dolar verdi bana. Ama o gece de gelmedi. Bir gün ben evde yokken gelip bütün eşyalarını toplamış, gitmiş. Hemen Gladys'in evine koştum, orada da yoktu. Ne yapacağımı düşünürken biri Glays'le Alejandro'nun barda olduklarını söyledi. Hemen koştum, Gladys'i saçlarından tutup sürüklemeye başladım. Alejandro araya girdi. Bir tokat attı bana. Çok kızmıştım, oradan kaptığım bir şişenin dibini kırıp kesik şişeyle Gladys'in üstüne yürüdüm. Suratını parçalamak istiyordum. Alejandro araya girince şişeyi o yedi. Dirseğinden bileğine kadar parçaladım kolunu.

Sekiz aylık gebeydim, tek başıma küçük kızımla ortada kalmıştım. Soledad Arturo'dan ayrılmış, Catin'i onun yanına bırakmıştı. Fakat Arturo çocuğa bakmıyordu. Üstelik eve bir sürü de kadın getiriyordu, bu yüzden Catin'i yanıma almaya karar verdim. Catin benimle oturmaya başladıktan bir süre sonra da anam geldi. O da Hector'dan ayrılmış Junior'la yaşamaya başlamıştı. Junior'u hiç bir zaman sevmedim. Bunun bir nedeni Hector'u çok sevmemdi. Gerçekten iyi adamdı, bize babalık etmişti. Junior ise sapıktı. Gider erkeklerle yatardı. Üstelik o yirmi yaşındaydı, anam kırk.

Anam eve geleli bir hafta olmuştu ki bir gün Felicita

yanında beş çocuğuyla sökün etti. Önce Salinas'tan bir iki günlüğüne sadece bizi görmeye geldiğini söylemişti. Sonra baklayı ağzından çıkardı. Kocası Edmundo'yla kavga etmiş, kaçmıştı evden. Daha geldiği gece çocukları bırakıp şehire indi Felicita. Giderken kendisine evli bir kadın olduğunu, bir takım uygunsuz işler yapmamasını söyledim. Ama rahat duramıyacağını biliyordum. Gece saat ona doğru yanında Rosario adlı bir adamla çıka geldi. İkisi de zil zurna sarhoştu. Utanmadan sevgilisini benim evime getiriyordu. Eve almadım. Çıkıp gittiler, ben de çocuklarla yattım uyudum. Odamdaki küçük divanın üstünde üç çocuk yatıyordu. Çocukların biri de yerdeydi. Beşinci çocuğu ise ben, anam ve Anita'yla birlikte büyük yatağımda yatıyordu. Sabah üçe doğru bir ara uyandım, baktım Felicita'yla sevgilisi yerde yatıyorlar. Felicita çırılçıplak, adamı da külotlaydı. Bağırdım, çağırdım ama Felicita'da utanmak yoktu. Ne diyorsam gülüyordu. Daha sonra derdimi adama anlatmaya çalıştım. «Eve erkek girdiğini görürlerse beni rahat bırakmazlar,» dedim. «Peki,» dedi giyindi ve çıktı gitti.

Bir hafta kadar sonra yine uyandığımda Nanda'yla Junior'u yerde yatarken gördüm. İkisi de çıplaktı. Anama, «Benim ev yavaş yavaş otel haline geliyor,» dedim. Onda da utanacak yüz yoktu. Junior'la işi şakaya vurmak istedilerse de çok öfkeli olduğumu görünce vazgeçtiler. Junior giyindi, çıktı gitti. O günden sonra da plâjda buluşup sahildeki evlerden birinin altında hayvanlar gibi sevişmeye başladılar. Onlar sevişirken Junior'un üvey kardeşi Marcelo da seyrederdi. Sonra gider herkese, «Domuzlar gibi sevişiyorlar,» diye anlatırdı. O arada Felicita'nın kocası Edmundo'nun New York'a gittiğini öğrendik.

Felicita'dan boşanmaya karar vermişti. Felicita beş çocuğuyla kalınca yine eski hayatına döndü, orospuluk yapmaya başladı. Soledad'ın başına gelenler de ondan farksızdı. O da dört çocuğuyla kalınca çareyi orospuluk yapmakta bulmuştu. Onların bu yola düşmelerinde en büyük suç anamındır. Bize hiç bir zaman iyi bir ana olamamıştır.

Oğlum Quito'yu Mayıs ayında doğurdum. Doktorlar beş nisanda doğum yapacağımı söylemişlerdi, ama doğum gecikti. Bir gün sancılarım artınca hastaneye kaldırdılar,

doğum yaptım. Ertesi sabah dokuz buçukta hastaneden kaçtım. Alejandro doğurduğumu duyunca bir komşuyla bana on dolar yollamıştı, onu da kabul etmedim.

CRUZ: **Yalnız Hayat**

Chuito doğduktan sonra Felicita kendine bir ev bulup yanımdan ayrıldı. Anamla Junior da Catano'da bir yer buldular kendilerine. Annelere Yardım Fonundan biraz para alıyordum. Sosyal Yardım Kurumuna da başvurmuştum. Onlar para değil yiyecek vereceklerdi. Kocamın her hafta çocuklar için on beş dolar yollaması gerekliydi. Önce, bir iki hafta onar dolar yolladı, sonra paranın arkası kesildi.

Emilio, Chuito'nun oğlu olduğunu kabul etmiyordu bir türlü. Ben de Chuito'ya gebe kaldığımı anladığım andan sonra Emilio'dan iyice soğumuştum. En çok da çocuğu düşürmemi istediği zaman, hatta çocuğu düşüreyim diye beni yumrukladığında kızmıştım ona. Emilio ters bir adamdı. Ne desen tersini söylerdi. Ara sıra eve gelir, «Çocuklarımı görmeye geldim,» diyerek hemen yatağın üzerine uzanırdı. O gelince ben odadan çıkar, kapının önüne oturup onun gitmesini beklerdim. Bazan sırf beni kızdırmak için uyuyakalırdı içerde. O zaman da kafasından aşağı su dökerek uyandırıp evden atardım onu. Daha sonraları yavaş yavaş ona acımaya başladım. O bize acımıyor, bir kuruş bile para vermiyordu ama ben ona acıyordum. Yeni karısıyla kavga ettiği zaman dertleşmek için bana gelirdi.

Noel tatilinde Soledad'la çocukları New York'tan kal-

kıp La Esmeralda'ya geldiler. Bir sabah saat dörtte uyandırdılar beni. Uyandıran komşumuz Dona Lucelia'ydı. «Kalk, kızkardeşin geldi,» dedi. Gelir gelmez Soledad. onun evine gitmiş. Hemen gittim, aldım onu, kendi evime getirdim. Kızı Catin de benim yanımda kalıyordu. Soledad evi görünce yüzünü buruşturdu, «Burada insan değil, hayvan bile yaşamaz,» dedi. Aslında ev de yaşanacak yer değildi. Duvarları duvara benzemezdi, tavanı tavana. Her köşesinde fareler, pireler, bitler cirit atardı. Ne yaptıysak kâr etmemişti. Ev sahibi de parmağını oynatmıyordu. «İçinde oturan ben değilim, sizsiniz, beni ilgilendirmez,» diyordu. Hatta bir iki kere fareler Anita'yı ve Chuito'yu ısırdılar. Bir keresinde de bir fare benim parmağımı koparmaya kalktı. Soledad bende kaldığı sürece çok çektirdi. Çocuklarını bırakır, sabah çıkar, ertesi sabah gelirdi eve. Dışarda ne yaptığını biliyordum. Kocası duyacak, bir olay çıkacak diye o korkmazdı da ben korkardım. Kocası olacak Benedicto'yu da hiç gözüm tutmamıştı nedense. Bir kere geldi, sonra tekrar sefere gitti. Ocağın ikisinde New York'da olsun diye Soledad'a haber yolladı. Soledad uçakta yerini ayırttı, giderken Catin'i de aldı yanına. Hava alanında uğurlarken, gittiğine sevindiğimi yüzüne söyledim. Burnumdan getirmişti.

New York'a bir daha gitmek istemiyorum. Amerika'ya iki kere gittim, ikisinde de çok çektim. Porto Riko'da da iyi bir hayatım yok ama yine de kötü sayılmaz. Bana göre La Esmeralda New York'tan da, dünyanın başka yerlerinden de üstün. Benim evim burası. New York'ta buraya döndüğümde içimi bir sevinç kaplamıştı. La Esmeralda beni buraya çeken bir mıknatıs gibiydi.

Sadece benim değil, burada oturan herkesin görüşü bu. Bazan düşümde uçağa binmiş New York'a giderken görürüm kendimi. Düşün yarısında koşarım pilota, uçağın yolunu değiştirip La Esmeralda'ya dönerim. Hiç bir zaman New York'a varmaz uçak.

La Esmeralda'nın tek kusuru buradaki adamların kötü oluşu. Don Duis buradakilerin en iyilerinden biri; ama o da beş para etmez aslında. İçmeye başladı mı, evinden eşya satar, karısını ve çocuklarını döver, sokağa atar onları. En iyisi bu işte. Buradaki erkeklerin hepsi kadın delisidir. Benim komşum ihtiyar Cayetano önce Soledad'la

yattı, sonra Felicita'yla, anamla, en sonunda da beni istedi. Adam yetmiş yaşında, ayakta duramıyor, neredeyse geberecek. Felicita'nın dediğine göre doğru dürüst yatamıyormuş da. Sadece kadının vücudunu okşayıp sevmek istiyormuş. Bunun için bol para verirdi bizimkilere. Sık sık gelir, beni kandırmaya çalışır ama yüz vermem ona.

Erkeklerden yana hiç talih yüzüme gülmedi. Hiç bir erkeğe de güvenim kalmadı artık. İyi bir erkek bulmaktan umudumu kestim. Kimseye aşık olmayayım, ömrümün sonuna kadar yalnız başıma yaşayayım diye Tanrıya dua ediyorum. Belki kaderim bundan sonra değişir, ama şimdilik kimseyi istemiyorum. Beni seven birini bulsam da çocuklarımı sevmeyecek. Hiç kimse başkasının çocuğunu sever mi? Kendi çocuğu gibi bakar mı onlara? Sebepsiz yere dövecek onları, ben buna dayanamam. Benim için en iyi şey çalışıp hayatımı tek başıma kazanabilmek.

Sosyal Yardım Kurumundan aldığım para ancak kiramı karşılıyor. Bir de elektrik parasını. Geri kalan üç beş kuruşla yarım kilo şeker ve iki yüz gram kadar kahve alabiliyorum. Bazı günler kahvaltılık alacak param bile olmuyor. Eskisi gibi çamaşır yıkayıp ütü yaparak para da kazanamıyorum. Biraz iş yapınca başım dönüyor, hemen yere düşüyorum, bayılıyorum. Geçenlerde Felicita bizdeyken yine düşüp bayıldım, halime acıdı da çıkarıp üç beş kuruş verdi. Bir iki gün o parayla idare ettik. Çoğu zaman tutsun diye bir iki kaşık şeker yiyor ya da şekerli su içiyorum.

Geçen yıl çok kötü bir yıldı benim için. Ya kendim hastalanıyordum, ya çocuklarım. Yiyecek paramız yoktu ki ilâç, doktor parası bulalım. Çocukların üstüne başına da bir şeyler alamadım. Bir işim olsa, ben işteyken çocuklara bakacak biri bulunsa o zaman her şey düzelir. Çalışıp para kazanır, kendime bir ev bile yapabilirim. Çocuklarıma da her isetdiğimi alırım. Çocuklarımı, anamın bizi yetiştirdiğinden farklı bir şekilde yetiştirmek istiyorum. Anamı severim, her şeyden önce anamdır ama bana yaptığı bazı şeyleri de düşününce nefret ederim ondan. Oğlumu ya asker yapacağım, ya da doktor. Kızımı da öyle. Ben okuyamadım, imkânlarım olmadı, ama onların olsun istiyorum. Bir de kibar konuşmayı, kibar hareket etmeyi, iyi bir insan olmayı öğreteceğim onlara. Anita'yı da kendinden yaş-

ıı birisiyle evlendireceğim. Upuzun, beyaz gelinliği olacak evleneceği gün. Kilisede evlendireceğim onu. Chuito'nun babası gibi karı peşinde koşan biri olmaması için dua ediyorum hep. Karı peşinde fazla koşmasın, koşsa bile iyi davransın kadınlara, dövmesin. Eğer evimde bir kadına el kaldırırsa ben kırarım onun kafasını.

Çocuklarım benim en büyük zevkim. Hele Anita bana çok bağlı, beni çok seviyor. Yalnız bir kusuru var, dört yıldır meme emiyor. Çok uğraştım memeden keseyim diye, olmadı. Göğüslerime biber sürdüm, para etmedi. Başka ilâçlar sürdüm, yine faydası olmadı. Her keresinde üzerine sürdüğüm şeyi yaladı, yuttu, sonra da memeyi emmeye başladı.

Anita'nın da Chuito'nun da astımı var. İkisininki de herhalde soydan, aileden gelme. Küçükken benim de astımım vardı, babamın Hortensia'dan olan iki oğlunun da. Her ay Anita'yı da, Chuito'yu da iğne olsunlar diye hastaneye götürürdüm. Chuito beş aylıkken öksürmeye başladı, ateşi çıktı. Önce ciddiye almadım, ertesi sabah baktım ateşi düşmüyor, dispansere götürdüm. Dispanserde röntgenini aldılar, sonra da «Belediye Hastanesine götüreceksin,» dediler. Hastanedeki doktor baktı, muayene etti. «Burada bırakacaksın çocuğu,» dedi. Ağlamaya, bağırmaya başladım. O güne kadar yapmamıştım böyle şey. Bana bir iğne yapıp yatıştırdılar. Çocuğu hastanede alakoydular. Anita da yanımdaydı. Onu alıp eve döndüm. Komşum, aynı zamanda Emilio'nun teyzesi olan Dona Minerva'ya teslim ettim onu. «Ben gelinceye kadar bak çocuğa,,» dedim. Hastaneye döndüm, içeri almadılar beni, saatlerce bekledim. Girdikten sonra da hemen çıkarmak istediler ama oradaki hemşireyle dost olmuştum. Doktorlar gelince yatağın altına saklanmamı söyledi. Dediği gibi yaptım, doktorlar çıkınca da Chuito'nun başucunda sabaha kadar oturdum. Bir iki gün aynı şeyi yaptım, sonunda Chuito yavaş yavaş iyileşti. Hastaneden alıp eve götürdüm onu.

Chuito iyileşti ama aradan çok geçmeden yine hastalandı. Ne yapacağımı şaşırmış bir haldeydim. Emilio'nun ailesine yazıp para yardımı yapmalarını istedim, cevap bile vermediler. Değil yemek, kahvaltı bile edemiyorduk. Çocuklar açlıktan hastalanacaklardı neredeyse. Canoveva'ya gidip biraz borç istedim. Bir gün yemek yememize yetecek

kadar para verdi. Sonra da, «Barda bir adam var, kadın istiyor,» diye fısıldadı. Kendi kendime düşündüm taşındım, sonra, «Herhalde Tanrı bunun böyle olmasını istiyor,» dedim. Canoveva pek beklemiyordu benden bu cevabı. Şaşırmış gibiydi.

«Bu kadar yıl yatmadın, şimdi mi?» diye sordu.

«Çocuklara yemek yedirebilmek için yapmam gerek.»

Adamla yukarı çıktım. Önce çok büyük bir acı duydum, uzun süredir hiç kimseyle sevişmemiştim. Kanamaya başladı. Adama, bana karşı nazik olmasını söyledim.

«Çocuklarına bakmak için bu işi yapıyorsun, onun için sana saygım var,» dedi adam. O gün benimle sevişemedi ama yine de çıkarıp beş dolar verdi. Ben de o hayata düştüm. Yine de sadece paraya ihtiyacım olduğu zaman yatıyorum, zevk için değil. Aslında bu işi daha fazla yapıp daha fazla para kazanabilirim, mikrop kaparım diye korkuyorum. Felicita bunun da kolayını buldu, ameliyatla kısırlaştırdı kendini. Onun için rahat rahat çalışabiliyor.

Yaptıklarını düşündükce anamı suçlarım. Aslında suçlanacak biri varsa babamla Felicita. Çünkü Felicita'nın eline çok para geçiyordu, babamın da kazancı yerindeydi. İkisi de çıkarıp üç beş kuruş dahi vermediler bana. Oysa anam, ben gebeyken yardım edebilmek için çıkıp çalışmıştı. Ona kızmamın nedeni bize kötü örnek olması. Bazıları kötülüğün kanda olduğunu, babadan ve anadan çocuğa geçtiğini söylerler. Ben bunlara inanmam. Anam bize bakabilmek için hayata atılmış, orospu olmuştu. Orospu olmasaydı belki biz de olmazdık. Düşünürdük; «Anam bize bakabilmek için gece gündüz çalışmış, aç kalmış, ama yine de kötü yola düşmemiş. Kocasından başka erkeğe bakmamış,» derdik. Biz de yapmazdık.

Bazan yaşadığım hayattan memnunluk duyarım, bazan da üzüntü. Üzüntümün nedeni çok çalışıp, çok yorulmam. Sonra yalnızım, beni seven, düşünen kimsem yok. Çocukların ne olacağını düşünüyorum, o da üzüntü veriyor bana. İlerisi için hayaller de kurmuyor da değilim. Bilmiyorum, bunlardan herhangi biri gerçekleşecek mi? Bir kere Boleta da kazansam, altmış dolarıyla gidip ameliyat olacağım. Daha fazla çocuk doğurmamak için. Sonra çocuklarıma ve kendime iyi bir ev bulmalıyım. Bir de televizyonum olsun istiyorum. Hayatta hiç bir

zaman televizyona sahip olmadım. Çok isteyen hiç bir şey elde edemez derler ama bilmiyorum, benim umudum var. Nasılsa istediğim fazla bir şey değil. Çocuklarımla sakin hayat geçirebileceğim bir ev. Kimsenin bana karışamıyacağı, dövemeyeceği, bağıramıyacağı, emir veremiyeceği bir yer istiyorum. Kendimi Tanrı'ya bıraktım artık. Tek umudum Tanrı'da.

CRUZ: Sonsöz/**Cruz Sosyal Meskenlere Taşınıyor.**

Uzun süre gelip benim evimde inceleme yapan sosyal araştırıcı La Esmeralda'dan taşınmamın, özellikle çocuklar için çok iyi olacağını söyledi. Buraya, Sosyal Meskenlere de taşınmamı o sağladı zaten. Diretti, diretti, sonunda kabul ettim. Geldiğim zaman buranın hali bir felaketti. Her taraf çöp doluydu ve pislik kokuyordu. Sosyal araştırmacı kapıyı açıp içeri adımını atar atmaz geri çekildi. Kokudan burnumuzun direği kırılacaktı neredeyse. O evin bu haline şaşmıştı. Benden önce burada oturanlar mahvetmişlerdi evi. Domuzlardan da pis bir hayat sürmüşlerdi anlaşılan. Ben La Esmeralda'daki küçücük odamdan çıkarken orayı sabunlu sularla temizlemiştim, benden sonra gelenler hakkımda kötü düşünmesinler diye. Sonra da gelip bu domuz yuvasını bulmuştum. Koskoca bir yerdi burası. Temizlemek de öyle kolay değildi. Hemen işe girişip bir süpürge, bir kova su getirtecek ortalığı temizleyeceğim yerde köşeye çöktüm ve ağlamaya başladım. Kapıyı da kilitledim, bütün gün ağladım.

İlk taşındığımda nedense çok garip hissetmiştim kendimi. Kaybolurum diye dışarı bile çıkamaya çekiniyordum.

Adresi biliyordum ama, bildiğim halde evi bulamam diye korkuyordum. Bir kaç kere kayboldum da. Kimseye de korkudan yolumu soramadım. Gündüz olsun, gece olsun, biri kapımı çaldı mı kapıyı açmadan önce iyice düşünürdüm. Açtığım zaman da muhakkak elimde bir bıçak olurdu. Ama şimdi alıştım. Hiç bir şeyden korkmuyorum artık. Biri öldürmek isterse öldürsün. Böyle hapsedilmiş gibi yaşayamam.

Bir kaç gün geçtikten sonra ortalığı temizlemeye başladım. Yerleri sildim, üç beş parça eşyayı düzelttim. Hatta bütün daireyi badana ettim. Yalnız boya alabilmek için binaya bakan adamla epey uğraştım. İhtiyar adam boyayı veriyordu, ama karşılığında başka şey istiyordu. Hiç bir zaman ihtiyar adamları sevmedim.

Dairem oldukca güzelleşti şimdi. Bir oturma odam, bir yatak odam, bir mutfağım, ufak bir terasım, bir de banyom var. La Esmeralda'da bunun yarısını, üçte birini bile bulamazdım. Mutfağım da çok rahat. Yemek pişirmek de, bulaşık yıkamak da kolay burada. Tek sıkıntım sudan. Sık sık kesiliyor. Elektrik de öyle.

Hâlâ bir buzdolabım yok ama bir elektrikli fırınım oldu sonunda. Hayatımda ilk defa. İlk geldiğim gün nasıl kullanacağımı bilmiyordum bile. Her düğmeyi sağa çevirdim, sola çevirdim olmadı. Neyse ki sosyal araştırıcı yanımdaydı, o kızcağız yardım etti bana. Ama aynı gün, akşama doğru yine unuttum nasıl kullanıldığını. Bu sefer de Nanda geldi, gösterdi. Nanda bazı zengin ailelerin yanında çalışmış olduğundan böyle şeyleri biliyordu. La Esmeralda'dan çıkarken kendi küçük gaz ocağımı Nanda'ya vermiştim. Çok istemişti.

Elektrik fırınının bir iyi yanı da yemekleri çok çabuk pişirmesi. Ona, on bire kadar iş yapıyorum. Sonra yemeği hazırlayıp fırına koyuyorum, çabucacık oluyor. La Esmeralda'da saatlerce beklerdim pişmesini. Sonra ne duman yapıyor, ne de iş. Ama dediğim gibi, bunun da başka derdi var. Elektrik sık sık kesilebilir, ya da parayı zamanında ödeyemezsen keserler elektriğini. O zaman çocuklar aç kalır herhalde. Bir fincan süt bile ısıtamam onlara. La Esmeralda'da gazım bitince on sentlik alır, o günlük yine idare ederdim. Ama burada paran olmadı mı, on sente, on beş sente elektrik vermezler kimseye.

Bu daire gerçekten çok büyük. Kırık dökük eşyaların arasında bir sürü yer var. Yatak odamda gömme dolaplar, sağda solda bir sürü raf. Mutfaktaki rafların çoğu boş, çok az eşyam var çünkü. La Esmeralda'dayken yine bir kaç tabağını vardı, taşınırken onlar da yolda kırıldı.

Burada benim azizlerim de ağlıyor. Yüzlerine hüzünlü bir ifade geldi. Onları cezalandırdım sanıyorlar herhalde. Ev büyük olduğu için hepsini ayrı ayrı odalara, birbirlerinden uzağa asmak zorunda kaldım. La Esmeralda'da hepsinin resimleri yanyana dururdu. Mum yakardım onlara. La Esmeralda'yken bir şey istedim mi yerine getirirler, yardım ederlerdi bana. Şimdi onu da yapmıyorlar.

La Esmeralda'da fazla şeye ihtiyacım yoktu. Oysa burada öyle değil. Başkalarının evlerine gidip onların eşyalarını görünce, sen de sahip olmak istiyorsun. Kıskançlık filân değil bu. Tanrı korusun. Sadece heves ediyorum, o kadar.

Beni kızdıran bir şey de komşuların gelip yığınla lâf etmeleri. İçeri gelip çok az eşyam olduğunu görünce başlıyorlar şu köşeye şöyle mobilya koymalı, buraya bir tane televizyon, şuraya pikap, buraya bu, diye. Zor tutuyorum kendimi ters cevap vermemek için. Ben de biliyorum orada neyin iyi duracağını, öbür tarafta neyin. Televizyonum olmasını ben de istiyorum, pikabımın da. Ama para nerede? La Esmeralda'da böyle değildir. Orada komşular insana yardım edebilirlerse ederler, edemezlerse de çenelerini tutarlar. İnsanın her an dertlerini tazelemezler.

Bir televizyonum olmasını çok istiyorum. Burada, La Esmeralda'daki gibi genel televizyonlar da yok. Bir çok yarışmalar yapılıyor, kupon gönderiyoruz, kazanana televizyon veriyorlar. Yarışmaların hepsine kupon gönderdim Belki talihim yolunda gider de kazanırım diye. Televizyon olunca çocuklar da sokaklarda koşuşacaklarına evde oturup televizyon seyrederler.

Beni korkutan bir şey de buradaki trafik. Burayı sevmememin en büyük nedeni de trafik herhalde. Otomobiller fırtına gibi geçiyorlar. Ya otomobil, ya da otobüs çocuklara çarpacak diye hep korkuyorum. Onlara bir şey olursa çıldırırım. Evde koşuşup oynayacakları kadar bol yer var, ama benimkiler rahat durmazlar. Ön kapıdan içeri sokuyorum, arka kapıdan kaçıp aşağıya, sokakta oynamaya ini-

yorlar. La Esmeralda'da sokakta oynarlardı ama oradan pek araba geçmezdi.

Burada rahatım ama karşılığını da fazlasıyla ödüyorum. Kafamı kurcalayan bir mesele daha var. Burada bir ay bile kirayı ödemesen dışarı atıyorlar insanı. La Esmeralda'da kiramı hep zamanında öderdim ama ödeyemesem de dışarı atmayacaklarını biliyordum. Burada kiram ayda altı buçuk dolar. La Esmeralda'da o fare yuvası gibi yere sekiz dolar ödüyordum. Yalnız La Esmeralda'da su parası vermiyordum, elektriği de ayda sadece bir buçuk dolardı. Burada daha geleli ne kadar oldu, yalnız elektrik için üç buçuk dolar verdim. Suyu da belirli ölçüde kullanabiliyorum. Onu geçersem su parası da vermem gerekecek.

La Esmeralda'dayken elime para geçince birazını biriktirebilirdim. Burada her zaman parasızım. Bir keresinde iki gün hiç bir şey yiyemedim. Bolita kartı filân da satamıyorum, polis dolu burası. Geçenlerde neredeyse polislerden birine satacaktım Bolita kartını. Polis olduğunu bilmiyordum adamın. Neyse ki biri uyardı da kurtuldum. En çok korktuğum şey hapse girmek. Kendim için değil de çocuklarımdan ayrı kalacağımdan korkuyorum.

La Esmeralda'da başım çok darda kalınca ihtiyar bir adam bulur, onunla yatıp biraz para alırdım. Burada onu da bulamıyorum. Burada adamlardan kaçıyorum. Bazan komşulardan birinin kocası iki üç lâf etmeye, kapıya geliyor, kapıyı suratına kapatıyorum hemen. Güzel, şirin bir evim var ama her şey bu kadarla bitmiyor. Para gerekli para. Havadan para yağacak değil ya.

La Esmeralda'da bir sürü şeyi hırsızlardan çok ucuz fiyata alırdık. Onlar Santurce'de, ya da Rio Piedras'ta oturan zenginlerden çalar, La Esmeralda'ya getirip ucuza satarlardı. Burada öyle şey de bulamazsın.

Buradaki halk da La Esmeralda'daki gibi değil. Kimse kimseye yardım etmek istemiyor. Bir de insanın zayıf tarafından faydalanmaya bakıyorlar. Geçenlerde bir kadının evine gündeliğe gittim, çıkarıp iki dolar verdi bana. Parayı suratına atmak geldi içimden, ama sesimi çıkarmadan aldım. Çünkü iki dolara bile ihtiyacım vardı. Başka bir gün bir kadının yemeklerini pişirdim, bulaşıklarını yıkadım, evini temizledim. Karşılığında çıkarıp eski elbiselerinden birini ver-

di bana. Şu an cebimde bir sentim bile yok. Yan dairede oturan komşumun kocasının küçük bir dükkânı var. Kimseye veresiye mal satmıyor ama kadın nedense benden çok hoşlandı, istediğimi veresiye alabiliyorum. Hesabını da kendim tutuyorum.

Yiyecek ihtiyacımın hepsini Hermoza mağazasından sağlıyorum. Buradan oldukça uzak, ama çok ucuz. Onlar da veresiye mal satmıyorlar. Yine de oradan alışveriş etmek çok kârlı. Bir kutu domates salçası La Esmeralda'da on sentken, burada yedi sent. Beş kiloluk bir torba pirinç La Esmeralda'da bir dolar bir çeyrekken, burada doksan dokuz sent.

Geçenlerde Chuito hastalandı. Ateşi çok çıktı, alıp hastaneye götürdüm. Doktor, baktı, soydu, başka doktorları çağırdı, aralarında fısıldaşmaya başladılar. Çok kormuştum, oğlum ölecek sandım. Bir iğne yaptılar, sonra oksijen çadırına koydular. Bana da, «Çocuk burada kalacak, sen gidebilirsin,» dediler. Gitmek istemedim, bağırdım, çağırdım ve kaldım orada. Sabah altıya kadar hastanede oturdum, sonunda eve döndüm. Anita evde Angelito'yla kalıyordu, uyandığında beni görmezse ağlardı. Hemen babama haber yollattım. Gelip ben evde yokken çocuklara birinin bakması için. Hiç umudum yoktu ama, baktım hemen geldi. Chuito bir süre hastanede yattı, sonra eve almama izin verdiler. Yalnız söylediklerine göre göğsünden hastalanmıştı. Onun tabağını, kullandığı çatalı, bıçağını ayırmamı yoksa bize de bulaşabileceğini söylediler. Ancak çok iyi beslenirse hastalığın iz bırakmadan geçme ihtimali vardı, yoksa sakat kalacaktı. Ama ben ne tabağını ayırdım, ne de diğer eşyalarını. Ne ben kendi çocuğumdan korkarım, ne de kardeşlerim.

Buraya taşındığımdan beri La Esmeralda'ya pek gitmedim. Bir kere yola epey para gidiyor. Oraya gidiş geliş kırk sente patlıyor bana. Sonra La Esmeralda'da bir çok yere borcum var. Onları ödiyebilmeliyim ki gidince başımı dikip gireyim oraya. La Esmeralda'ya gittiğimde de en iyi elbiselerimi giyiyorum, herkes sefalet içinde olduğumu sanmasın, anlamasın diye. Emilio'nun teyzesi Minerva'yı kızdırmak için yapıyorum bütün bunları. Çocukları da tertemiz giydirip götürüyorum oraya. La Esmeralda'da herkesi ziyaret ediyorum, bir ona uğramıyorum.

La Esmeralda'ya gitmek istemeyişimin bir nedeni de Emilio. Her gidişte görüyor beni, peşime takılıp eve kadar izliyor. Bir kaç kere de arkamdan geldi, zorla girdi buraya. Gelir gelmez de banyoya koşuyor, yıkanıyor. Dedim ya, banyom oldukça güzel. La Esmeralda'dan dönerken bir bakıyorum, arabasına binmiş benim peşimden geliyor. Yanıma yanaşıp götürmeyi teklif ediyor, ama binmiyorum arabasına. San Juan'dan Villa Hermosa'ya kadar yürürüm de yine de onun arabasına binmem. Lânetledim o arabayı bir kere.

Bir gün Anita'nın astım nöbeti tutmuştu, hastaneye götürecek param yoktu. Camdan bakınca Emilio'nun arabasının içinde yattığını görmüştüm. Hastaneye götürmesini söylediğimde götürmedi bizi. O zaman lânetlemiştim arabasını. «Araban başında paralansın,» demiştim. Şimdi de korkuyorum, ben içindeyken bir şey olur arabaya diye.

Bir de buradaki kızlara aklım ermiyor. La Esmeralda'da bir kızla bir oğlan birbirlerine aşık oldular mı bir kaç ay gezerler, dişlerini sıkarlar. Sonra kendilerini daha fazla tutamıyacaklarını anlayınca erkek ne yapması gerekiyorsa yapar kıza. Yani yatarlar, sevişirler. Herkesin gözünde karı koca olmuşlardır artık. Kimseden de saklamazlar bunu. Burada kızları görüyorum; şimdiye kadar bir kaç erkek değiştirmiş olabilecek yaştalar, yine de erkek arkadaşlarıyla gezerken korkuyorlar. Kız olduklarını söylüyorlar, bakireyiz diyorlar ama sevgilileriyle bir otel odasına gidip yapmadıklarını bırakmıyorlar. Olmadık rezilliği yapıyorlar. Sevişmenin bin türlüsü onlarda. Ama, «Tam münasebette bulunmadık, onun için bakireyiz,» diyorlar. Asıl utanılacak durum onlarınki.

Mahalledeki polislerin bazıları çok çapkın. Ellerinden geçirmedik kız bırakmıyorlar burada. Ama dediğim gibi, sevişmeleri başka türlü oluyor bunların. Buradaki arkadaşlarımdan Mimi adında bir kız polis dostuyla bizim eve geldi bir gün. Polis odamı bir saatliğine onlara bırakırsam bana üç peso vereceğini söyledi. Hiç fena para değildi, bana da bir zararı dokunmayacaktı. Odamı kiraladım onlara. Ne yaparlarsa yapsınlar, bana ne. Burada yapmazlarsa başka bir yerde yapacaklardı. Sonra kız bakire de değildi. Bende günah yoktu.

Bazan La Esmeralda'ya dönmek istiyorum, bazan de

istemiyorum. Ailemi özlediğimden filân değil. Onlardan nefret ettiğim bile oluyor. Ama yine de ihtiyaç duyuyor insan yakınlarına. En çok da başı darda oldu mu, ya da hastalandı mı. Çoğu kere yalnızlıktan ağlıyorum burada. Sıkıntıdan patladığını oluyor. La Esmeralda'daki gibi komşuluk yok burada. Bunda biraz da benim suçum var, evden dışarı çıkmıyorum pek. Yakında bir Katolik kilisesi var, oraya da hiç gitmedim. Buraya geldiğimden beri bir kere bile sinemaya uğramadım. La Esmeralda'da sık sık sinemaya giderdim oysa. Sonra orada, ortalıkta çıt çıkmasa bile denizin sesini duyardım.

La Esmeralda'da kimse ayağımın sakatlığıyla alay etmezdi. Hatta bir bakıma üstünlüktü bu benim için, herkes yardımıma koşardı benim. Ayağım sakat olduğu için herkes benden Bolita kartı alırdı. Topalların talih getirdiğine inanırlardı. Burada öyle değil, herkes gülüp geçiyor. Onun için arada sırada La Esmeralda'ya dönmek, ya da hiç olmazsa Nanda'yı yanıma getirmek istiyorum.

Bana yardım eden sosyal araştırıcı kız ameliyatla belkemiğimdeki sakatlığın düzeltilebileceğini söyledi. Düşündüm, doktora gitmek ve günlerce hastanede yatmak gerek. Çocuklarıma kim bakacaktı peki? Ama biraz daha geçerse herhalde ameliyata razı olacağım. Burada yaşadığım için, buradakilere uymaya mecburum. Sakatlığım düzelirse daha rahat bir hayat sürebilirim.

SON

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ KİTAP : FERNANDA **7**

1. **Fernanda :** Fernanda İle San Juanda Bir Gün ... 9
3. **Fernanda :** Avuçların Yetmez Gökyüzünü ... ... Kapamaya 37
4. **Amparo :** Akraba Akrabadır 58
5. **Fernanda :** Mesleğe Giriş 66
6. **Fernanda :** Kocalarım Fidel Ve Erasmo 78
7. **Erasmo :** Uyandığımda Yanımda Orospu Görmek İstemem 93
8. **Fernanda :** Pedro İle Hector 109
9. **Fernanda :** Delikanlı Kocam 126
10. **Junior :** En İyisi Benim Kocalarının 136
11. **Fernanda :** Gencim Daha 146

İKİNCİ KİTAP : SOLEDAD **151**

12. **Soledad :** New York'ta Geçen Günler 153
13. **Soledad :** Kimse Sevmezdi Beni 175
14. **Soledad :** Arturo İle Hayat 189
15. **Arturo :** Onu Kafese Tıkmak Gerek 197
16. **Soledad :** San Juanda Yalnızlık 211
17. **Soledad :** Octavio İle Hayat 223
18. **Soledad :** New York'a Doğru 234
19. **Soledad :** Benedicto İle Hayat 247
20. **Benedicto :** Suç Benim Değil 259
21. **Soledad :** Herşeye Razıyım 277
22. **Catin :** Anamı Çok Seviyorum 289
23. **Soledad :** Kısmetinde Olanın 306

ÜÇÜNCÜ KİTAP : FELİCİTA **315**

24. **Felicita :** Felicita İle San Juan'da Bir Gün 317
25. **Felicita :** Anam Bir Orospuydu 352
26. **Felicita :** Çocuklarımın Babaları 364
27. **Felicita :** Evlendiğim Adam 381
28. **Edmundo :** Benim İçin Herşey Bitti Artık 395
29. **Felicita :** Çocuklarım İçin Herşeyi Yaparım 410
30. **Felicita :** Orospuluk Bana Göre Değil 424
31. **Gabriel :** Tek Başımayım 441
32. **Felicita :** Benimle Evlenir misin 457

DÖRDÜNCÜ KİTAP : SİMPLİCİO 485

33. **Simplicio :** Simplicio İle New York'ta Geçen Günler 487
34. **Simplicio :** Yoksul Olmakla Öğünüyorum 526
35. **Simplicio :** İşte O Zaman Yoldan Çıktım 542
36. **Marcelo :** Ana Sevgisi Nedir Bilmedim 574
37. **Simplicio :** Keşke Porto Riko'da Olsaydım 589
38. **Flora :** Ölünceye Kadar Boynumda Taşıyacağım ... 603

BEŞİNCİ KİTAP : CRUZ 613

39. **Cruz :** Cruz İle San Juan'da Bir Gün 615
40. **Cruz :** «Şu Topal» 624
41. **Hortensia :** Sevilmeye İhtiyacım Yok Benim ... 633
42. **Cruz :** Emilio İle Hayat 642
43. **Cruz :** Florida Ve Sonrası 655
44. **Cruz :** Alejandro İle Hayat 660
45. **Cruz :** Yalnız Hayat 666
46. **Cruz : Sonsöz**/Cruz Sosyal Meskenlere Taşınıyor 672

ÖNSÖZ V
GİRİŞ VII

Metod XVII
Rios Ailesi XXV
Mekân XXXV
Yokluk Kültürü IL
Notlar LXIII

oscar lewis

İŞTE HAYAT

Birleşik Amerika'nın İllinois Üniversitesi profesörlerinden **Oscar Lewis** 1970 yılının son günlerinde, bir kalp krizi sonucu elli beş yaşında öldüğünde bilim dünyası yasa boğuldu.

Türkiye'de adı pek az kişi tarafından bilinen **Oscar Lewis**, gerçekten de, kısa hayatı süresince Güney Amerika kıtasının kendisini çevreleyen kayıtsızlıktan kurtulması için bilimsel yollardan savaşmış bir insandı. Ayrıca, bilim ve edebiyat dünyasına kazandırdığı yepyeni bir türle de ün kazandı. **«Bir Meksika Köyünde Hayat»** adlı ilk eseriyle 1944'de dikkati üzerine çeken Lewis, **«bilimsel otobiyografi»** ya da **«roman-gerçek»** in ilk örneğini **«Beş Aile»** adlı ikinci eseriyle verdi. Eserin kahramanları, keyifli ya da küskün, gününe göre değişen bir havayla anılarını, düşlerini, sorunlarını, aşk, adalet, politika konusundaki görüşlerini ses alma aracına aktarıyor, ses şeritleri düzene konulduktan sonra kitap yazılıyordu.

Oscar Lewis asıl ününü 1961 yılında yayınlanan **«Sanchez'in Çocukları»** ile yaptı. Eserde Meksika başkentinde yedi yüz kiracılı bir dev apartmanın kapalı dünyası anlatılıyordu. Lewis, ardından hazırladığı **«Pedro Martinez»** ile şehirden köye geçti ve 1910 ihtilâline katılan cahil köylü Pedro Martinez ile ailesinin öyküsünü anlattı.

Baş eseri **«İŞTE HAYAT - La Vida»** Birleşik Amerika'nın **«parya»** ları **Porto-Riko'luların** öyküsüdür. Oscar Lewis bu kitabında, yaşama savaşı veren bir orospu ile çocuklarının hayatını ayrıntılarla gözler önüne seriyor. **«İlk araştırmalarımı yaparken, sefalet sorunlarının çalışmalarımın merkezi olacağını anladım,»** diyen Lewis, kuşkusuz, bıraktığı üç dev eserle gerek bilim ve gerekse edebiyat dünyasında her zaman anılacak.